

Poslanik Muhamed i Jevreji

ARON ALBAHARI

مُحَمَّدٌ

Beograd
2020.

Slika na naslovnoj strani – Kaligrafski ispis imena „Muhamed“, i slika Muhameda (na konju) koji prima predaju jevrejskog plemena Banu Nadir iz Jatriba (Medine). Ilustracija na pergamentu, iz knjige „Džami’ al-Tavarik“ („Pregled hronikâ“), autora Rašida al-Dina, izdata u Tabrisu, Perzija, 1307-1316. godine. Sada u posedu privatne fondacije – „Kolekcija islamske umetnosti Nasera D. Kalilija“, London, Engleska

Umesto uvodne reči

O Svojima kroz pogled Drugog

Muharem Bazdulj

U Travniku, gradu u kojem sam rođen i odrastao, odnosno u kojem sam sticao prva znanja o svijetu i o ljudima, historijski i arhitektonski spomenici, nazivi pojedinih ulica, kao i narodska imena za neke zgrade i toponime, čuvaju uspomenu na veliko jevrejsko prisustvo u ovom gradu, odnosno na drugu najveću i najstariju jevrejsku opštinu u Bosni i Hercegovini, odmah nakon sarajevske. Nažalost, ustaški genocid i holokaust u periodu između 1941. i 1945. godine, praktično su uništili ovu zajednicu, koja je u samom gradu, za svojih vrhunaca dosegala i do četvrtine stanovništva, mada je i u mom djetinjstvu među školskim drugovima i komšijama još uvijek bilo ljudi karakterističnih sefardskih prezimena.

U sredini u kojoj su čak i ljudi koje ne dolaze iz muslimanskih porodica, u svakodnevnom govoru koristili mnogobrojne turcizme, riječ „džehenam“ sam znao otkad znam za sebe. U svakodnevnom vokabularu označavala je posebnu vrstu neprijatnih iskustava: od velike vrućine do nekog izrazito teškog dana sa brojnim lošim i nesrećnim događajima. U nekom trenutku, još uvijek, u ranom djetinjstvu sam shvatio, odnosno neko mi je rekao, da je riječ o muslimanskom, izvorno arapskom, izrazu za pakao.

Nekoliko godina kasnije, kad sam već nepovratno navučen na knjige, možda u nekoj Singerovoj priči u prevodu Eugena Verbera nailazim na riječ „gehena“ uz prigodnu fusnotu i shvatam, kao kad pročitaš neki dobar stih, da nema nikakve šanse da „gehena“ i „džehenem“ ne dolaze iz istog jezičkog bunara. Sva kasnija lektira o jevrejsko-muslimanskim odnosima, o sličnostima i razlikama običaja i zabrana, o istoriji, semitskim jezicima i ko zna čemu sve ne, za mene lično su se ispostavljali kao nadopuna onog prvog dječijeg osjećanja da su Jevreji i muslimani dvije grane istog stabla.

U godinama i decenijama koje su dolazile, čitao sam gomilu književnosti i publicistike koja se bavila različitim aspektima muslimansko-jevrejskih relacija. U nekim knjigama to je bila jedna od glavnih tema, u nekim sasvim sporedna, ali se kao talog

sve te lektire stvorilo određeno znanje o toj temi, ne stručno u pravom smislu, ali znanje prosvijećenog laika da tako kažem. Čitanje knjige „Poslanik Muhamed i Jevreji“ Arona Albaharija vratilo me mojim djetinjim otkrićima nudeći mi zaokružen i impresivno eruditan pogled na jednu temu koja me i lično zanima te za koju mislim da je u savremenom svijetu izuzetno važna.

U stilu istovremeno neobično pitkom i stvarnim znanjem „potkovanom“ Albahari najprije iscertava osnovni istorijsko-geografski kontekst priče o predislamskoj Arabiji. Zatim govori o pojavi Poslanika Muhameda i njegovim odnosima sa lokalnim Jevrejima. Riječ je o tematici koja onima koji nešto bolje poznaju ranu istoriju islama nije nova, no Albahari uspjeva, u maniru sličnom onom najboljih autora naučopopularne literature, da te događaje sumira i ispriповjeda na način zanimljiv i onima koji o toj faktografiji imaju dubinsko znanje, kao i onima koji će iz knjige o tome nešto tek naučiti. U tom smislu, njena potencijalna publika je zaista široka; ovo nije stručna knjiga, ali s druge strane, ni stručnjacima neće biti dosadna. Aron Albahari zna da priča, odnosno da organizuje naraciju. Za ovakvu vrstu knjiga to je ključni talenat. Kao što većina istorijskih knjiga namijenjenih širokoj publici nije bazirana na arhivskom istraživanju i podastiranju novih otkrića, nego na literarnom daru i sposobnosti da se ogromni materijal selektuje i vješto kompilira, tako je i autor manje nadaren od Albaharija mogao da izabere istu ovu temu, ali bi imao strašno veliki problem da se izbori s njom, što zbog opširnosti, što zbog kompleksnosti. Albahari se, međutim, s njom nosi trijumfalno.

Izuzetno je zanimljiv, pregledan i sadržajan dio knjige u kojem je analizirao prisustvo Jevreja u Kur'anu. Posebno nadahnuto Albahari piše o čuvenom Muhamedovom „noćnom putovanju“ koje je i jedan od temelja za važnost Jerusalima u islamu, što je, naravno, jedan od istorijski i političkih ključnih lajtmotiva jevrejsko-muslimanskih sukoba. Kod Albaharija je važno da se on ne postavlja „navijački“ i jedna od vrijednosti njegove knjige leži u tom „sine ira et studio“ pristupu.

Pred kraj knjige su i biografsko-esejističke skice o važnim figurama i jevrejske i muslimanske istorije. One su dobar primjer nečega što se u knjizi primijeti, naravno, i ranije: književnog dara Arona Albaharija. Uz pismenost, upućenost i akribiju, to je još jedan sastojak koji ovu prozu čini toliko privlačnom. U ovom dijelu knjige, neke od najzanimljivijih stanica tiču se Isusa Hrista odnosno Ise (po islamu) ili Jošue (po judaizmu). Tu je i izuzetno zanimljiva komparativna analiza mjesta i uloge anđela u jevrejskoj vjeri i islamu.

Završni dio knjige, pod naslovom „Međusobne prožetosti i suprotnosti judaizma i islama“ nameće se kao svojevrsan zaključak. Citirajući na ovom mjestu palestinskog mislioca Sarija Nuseibija kad kaže: „*U Jerusalimu ne postoji mesto koje samo jedna strana može nazvati svetim, a isto važi i za grobove u Hebronu* (Makpeli, grobnici praotaca i pramajki jevrejskog naroda: Abrahama, Jakova i Isaka, Sare, Rebeke i

Lee, a koja je pretvorena u džamiju, o.a.)”, Albahari i izborom ovog konkretnog citata i autora koga citira kao i svojim prapatnim objašnjenjem demonstrira poziciju iz koje nastupa.

Pri kraju knjige je još jedan detalj koji me vratio u djetinjstvo. Travnik je grad u kojem u samom centru grada, praktično na samoj glavnoj ulici, postoje grobovi istaknutih figura iz otomanskog perioda: od vezirskih turbeta do mezara drugih davnih uglednika. Na malom sačuvanom groblju pored Lukačke džamije, koja je zapravo zadužbina supruge u srpskoj i beogradskoj istoriji dobro poznatog vezira Marašli Ali-paše, najvidljiviji, najočuvaniji i najdominantniji nadgrobnik na sebi ima veliku karakterističnu Davidovu zvijezdu. U nekoj diskusiji s gimnazijskim profesorom istorije, jedan drug je tvrdio da je to dokaz da je to grob nekog Jevrejina, a profesor je objasnio da se isti simbol koristi i u muslimanskoj ornamentici kao „Sulejmanov muhur“ (odnosno pečat). O mjestu ovog simbola u islamskoj istoriji, piše u svojoj knjizi i Aron Albahari.

Najposlijetku, što, naravno, ne znači da je manje važno, knjiga je metodološki uzorno napisana sa pozivanjem na izvore koji čitaocu koji ima namjeru da dalje proučava ovu temu nudi itinerer za to intelektualno putovanje. Takođe, izbor ilustracija kojima je knjiga obogaćena stvara sjajnu vizuelnu pozadinu ove uzbudljive i značajne priče. Fotografije, minijature, tabele i reprodukcije umjetničkih slika čine iskustvo čitanja ove knjige još sugestivnijim.

U današnjem Beogradu, na jednoj od ključnih istorijskih raskrsnica istoka i zapada, u gradu koji je takođe obilježen i jevrejskim i muslimanskim prisustvom, gdje se na Dorćolu sjedišta jevrejske i muslimanske zajednice praktično dodiruju, ova knjiga nije samo prvorazredni kulturni događaj, nego i primjer pravog ekumenizma odnosno pokušaja razumijevanja vlastite zajednice kroz iskustvo Drugog. Važno je što se pojavila, a ja sam i lično počastvovan što mogu na ovaj način, otvorenih očiju i otvorenog srca, pozvati čitaoca da je pročita. Uloženo vrijeme i pažnja će se više nego isplatiti.

U Beogradu, avgusta mjeseca 2020.

Uvod

Krajem 6. i početkom 7. veka geopolitičku sliku Bliskog istoka karakteriše iscrpljujući politički i ratni sukob dva carstva čije su moći nesumnjivo slabile, iscrpljene viševjekovnim, pre svega međusobnim ratovima. Bila je to Vizantija, koja je još uvek kontrolisala prostor Male Azije sa centrom u Konstantinopolju (današnji Istanbul) i njene provincije na prostoru Levanta, Palestine i severne Afrike (današnja Sirija, Liban, Izrael, Egipat i Libija).

Sa druge strane to je još uvek moćno perzijsko carstvo, ali daleko od one moći koju je imalo iz vremena pre i početkom nove ere. Jedan od poslednjih uspešnih vojnih pohoda protiv Vizantije (protiv vizantijskog cara Iraklija, 610- 641.g.) će imati perzijski car Hozroje II (590/91-628.g.) koji 611. godine osvaja Antiohiju, 612.g. Cezareju, 613.g. Damask, 614.g. Jerusalim i 616.g. Aleksandriju. Upravo osvajanje Jerusalima ponovo i po poslednji put do puno vekova kasnije, vraća na političku i vojnu scenu Jevreje u njihovoj domovini Judeji (Izraelu). Naime, kao neformalni saveznici Perzije još od vremena kralja Kira II (Kir Veliki, 559-530.g.p.n.e.) koji je omogućio povratak Jevreja iz vavilonskog ropstva u Judeju, i perzijskog kralja Darija I Velikog (522- 486.g.p.n.e.) koji je pomogao obnovu jevrejskog Hrama u Jerusalimu 516.g.p.n.e., a kao veliki protivnici Vizantije zbog stalnih i nasilnih pokušaja vizantijskih careva da uguše jevrejski nacionalni i verski identitet, Jevreji su i u ovom pohodu Hozroje II bili saveznici Perzijanaca^{1*}. Zbog toga, a i iz potrebe da se na svom daljem osvajanju prema Egiptu ojača oprobanim saveznikom u Jerusalimu, on Jevrejima predaje na političku i vojnu upravu grad Jerusalim i njegovu okolinu. I tako će biti sledećih 15 godina sve do 629. godine, kada Vizantija ponovo osvaja Jerusalim.

Ali istorijske okolnosti tog vremena već su raselile veliki broj Jevreja po zemljama i prostorima Bliskog istoka, pa tako i prema jugu i pustinjama Arabijskog poluostrva i tamošnjih malih ali dinamičnih trgovačkih centara i oaza.

1 * U tom pohodu na Jerusalim bilo je i 20.000 jevrejskih vojnika, kao saveznika Perzijanaca, a predvodio ih je jevrejski *egzilarh*, duhovni i svetovni vođa i simbolični vojni lider, Nahemia ben Hasiel, kao i oko 6.000 jevrejskih pobunjenika i boraca iz Tiberijasa, Nazareta i planinskih mesta Galileje, organizovanih i vojno opremljenih od strane lokalnog Jevrejina Benjamina iz Tiberijasa.

Arabijsko poluostrvo i narodi koji su ga naseljavali kroz istoriju

Najstariji poznati narod za koji postoje pisani i arheološki dokazi da su naseljavali prostor Arabijskog poluostrva je narod **Tamud**. Živeli su pretežno na prostoru južnog i centralnog dela Arabijskog poluostrva, a tokom istorije su se naselili i u severnom delu u oblasti planine Athlab. Bili su organizovani kroz plemena, da bi vremenom formirali i kraljevstvo. Najstariji poznati pisani izvor koji ih pominje je zapis asirskog kralja Sargona II (722-705.g.p.n.e.) iz 715.g.p.n.e. u kome, među narodima koje je pokorio u istočnoj i centralnoj Arabiji, navodi i narod Tamud.

Kao kasniji izvor pominje ih i Kur'an u *suri* (poglavljju) „*Al-Araf*“, u kontekstu gde nekoliko proroka nagoveštava njihovom narodu dolazak sudnjeg dana. Poznati su bili po gradnji svojih nastambi, hramova i grobnica u stenama u kamenu (slike dole). Sa istorijske scene nestaju između 5. i 6. veka.

Kraljevstvo Midian (Madjan) – Postojalo je od 7. do 1. veka p.n.e. Bilo je locirano u severozapadnom delu današnjeg Jemena, sa glavnim gradom Karna. Svoj ekonomski prosperitet bazirali su na trgovini začinima, tamjanom i mirisnom smolom.

Kraljevstvo od Sabe je bilo locirano u jugozapadnom delu Arabijskog poluostrva (na graničnom prostoru današnje Saudijske Arabije i Jemena), sa glavnim gradom Marib (istočno od današnjeg glavnog grada Jemena – Sane). Sabeanci su svoj uspeh zasnivali na trgovini i poljoprivredi, a bili su poznati i po razvijenom

sistemu navodnjavanja obradivih površina vodom iz razgranatog sistema kanala Marib Dam izgrađenog još u 7. veku p.n.e., kojim su dovodili vodu sa planinskih oblasti i navodnjavali oko 25.000 akri (101 km²) obradive površine. Rimljani su zbog prosperiteta ovog naroda i kraljevstva ovu zemlju zvali *Arabija Feliks* (Srećna Arabija), htejući je i osvojiti za vreme vladavine rimskog cara Avgusta (27.g.p.n.e.-14.g.), ali u tome nisu uspeli. Zbog geografske pozicije, ovo kraljevstvo je bilo u čestom kontaktu sa kraljevstvima i narodima istočne Afrike i Etiopije, pre svega Aksumitskim carstvom, sa kojima je trgovalo, ratovalo ali i krvno se mešalo. Istorijski posebno beleži postojanje sabeanske kraljice, koju Biblija naziva „Kraljicom od Sabe“, etiopski izvori je zovu Makeda (ili Makueda), rimski istoričar Jozef Flavije (37-100.g.) je pominje imenom Nikol, a u kasnijoj arapsko-islamskoj tradiciji se oslovljava imenom Balkis (Bilkis).

Islamska iluminacija „Kraljice od Sabe“, Bilkis, koja leži u vrtu, crtež u boji na papiru, oko 1595. g

Etiopska freska koja prikazuje „Kraljicu od Sabe“, na putu ka izraelskom kralju Solomonu

Interesantno je da ovu epizodu odlaska i putovanja kraljice od Sabe u Izrael, po pozivu jevrejskog kralja Solomona, beleži i Biblija, a i u Kur'anu se pominje susret jevrejskog izraelskog kralja Solomona sa kraljicom od Sabe.

Biblija to opisuje u *Prvoj knjizi kraljeva; 10:1-13* i u *Drugoj knjizi dnevnika; 9:1-12*, započinjući sledećim rečima: „*Glas koji je u Božijem imenu stekao Solomon, došao je do kraljice od Sabe; zato ona dođe da ga iskuša zagonetkama. Došla je u Jerusalim sa silnom pratnjom, s kamilama koje su nosile mirise, nebrojano zlato i drago kamenje. Došavši k Solomonu porazgovara se s njim o svemu što joj bješe na srcu.*“

Kur'an grad Sabu i njegov narod i kralja Solomona pominje u 34. poglavlju (*suri*), u 1. i 2. delu, koje i nosi ime „*Saba*“, a o susretu kralja Solomona i kraljice od Sabe govori se u 27. poglavlju (*suri*) koje se zove „*En-Neml*“, u 2. i 3. delu. Opis započinje tekstem na kraju 22. ajeta: „...*donio sam ti sigurnu vijest iz Sabe. Našao sam ženu*“

koja vlada njime (narodom u Sabi, o.a.), *i kojoj je dato mnogo bogatstva i koja ima veliko prestolje. Vidio sam nju i njen narod da se klanjaju Suncu, mimo Boga...*“ (23. i 24. ajet). „*Ona* (kraljica od Sabe, o.a.) *je rekla: O velikani, meni je zaista dostavljeno časno pismo. Ono je od Sulejmana* (kralja Solomona, o.a.) *i ono* (počinje rečima): *U ime Allaha* (Boga, o.a.) *Sveopćeg Dobročinitelja, Milostivog. Da se ne oholite prema meni i dođite mi...*“ (29.-31. ajet). Po tumačenju Kur’ana, dakle, sabanski narod je poštovao i boga Sunca.

Kraljevstvo Hadramaut – Postojalo je od 8. veka p.n.e. do 3. veka nove ere. Prvi pisani pomen o ovom narodu i kraljevini je sa početka 7. veka p.n.e., u staro sabanskom (kraljevstva od Sabe) natpisu kralja Karibil Vataru u kome se pominje kralj hadramautski Jadail (Bajin I) kao njihov saveznik. U 4. veku. p.n.e. su bili saveznici (ranije pomenu-tih) Midianaca, verovatno zbog ekonomskih interesa jer su tada kontrolisali neke trgovačke puteve. Vrhunac dostižu krajem 1. i početkom 2. veka kada pokoravaju i susedno kraljevstvo Kataban. Ali krajem 3. veka definitivno ih pokorava njihov stalni rival kraljevstvo Himjarita.

Grifon iz kraljevske palate u Šabvi, prestonici Hadramauta, iz 250. godine

Katabanska ukrasna figura – bronzani lav sa jahačem, 75-50. g. p.n.e.

Kraljevstvo Kataban – Postojalo je od 4. veka p.n.e. do 3. veka nove ere. Bilo je teritorijalno malo kraljevstvo smešteno u dolini Baihan u centralnom delu današnjeg Jemena. Glavni grad je bio Tema (Timna), a on se nalazio na glavnim trgovačkim putevima okolnih kraljevstava. Vrhovni bog naroda Kataban je bio Am, a narod je sebe nazivao „decom Ama“. Drugom polovinom 1. veka p.n.e. dostižu vrhunac, kada njihov vladar sebe tituliše kraljem ujedinjene Južne Arabije.

Kraljevstvo Avsan – Postojalo od 8. do 6. veka p.n.e. Bilo je jedno od teritorijalno najmanjih kraljevstava antičke južne Arabije. Glavni grad je bio Hagar Jahir u dolini Marka. Bio je za to vreme veliki grad, pod jakim uticajem helenističke kulture, sa hramovima i palatom okruženom zgradama za stanovanje, unutar kojih se nalazila tržnica i odmorište za karavane i kamile. I grad i država su pokoreni od strane vladara kraljevstva Sabe – Karibil Vataru krajem 7. i početkom 6. veka p.n.e., od kada i nestaju sa istorijske scene.

Kraljevstvo Himjarita – Postojalo je od 110.g.p.n.e. do 525. godine. Nalazilo se na krajnjem jugozapadu Arabijskog poluostrva. Mlađe kraljevstvo koje je opstalo skoro do pojave arapskih plemena, burne istorije i poznato po tome što je nekoliko njihovih kraljeva i deo naroda primio judaizam (jevrejsku veru).

Pored gore navedenih naroda i kraljevstava predislamske Arabije, na severu Arabijskog poluostrva je, kroz istoriju, egzistiralo nekoliko manjih kraljevstava čiji su se narodi dobroano mešali sa lokalnim arapskim plemenima.

Kraljevstvo Keder – Postojalo je od 8. do 6. veka p.n.e. Bili je jedno od najbolje organizovanih plemena koja su naseljavali severnu Arabiju, a u 6. veku p.n.e. na svom vrhuncu, naseljavali su prostor od Perzijskog zaljeva do poluostrva Sinaj. U to vreme, pa sve do 4. veka p.n.e., imena pojedinih njihovih vladara se pominju i u asirskim natpisima. Nesporno je da su pojedini njihovi vladari bili u vazalnom odnosu prema Asiriji, protiv koje su nekad i ratovali. Sa istorijske scene nestaju krajem milenijuma i verovatno se utapaju u drugo severno arabijsko kraljevstvo koje svoj uspon doživljava u 2. veku nove ere. Reč je o Nabatejskom kraljevstvu.

Nabatejsko kraljevstvo – Ovaj narod i ovo kraljevstvo takođe ne pripadaju genealoški arapskim plemenima i njihovo kraljevstvo prestaje mnogo pre pojave islama. Naseljavali su prostor između Mrtvog i Crvenog mora, što je bila postojbina antičkog Edoma. Iako najstariji artefaktski dokaz o njima datira iz 312. g.p.n.e., verovatno je da su oni egzistirali i mnogo ranije.

Glavna prestolnica njihovog kraljevstva je bio grad Petra, imena koje dolazi od latinske reči „stena“. To je bilo zbog toga što je grad ležao u dolini punoj stenovitih brda, visova, grebena i udolina, smeštenoj 80 kilometra južno od Mrtvog mora, a svoj vrhunac doživljava krajem 1. veka p.n.e., zahvaljujući trgovini začinicima i mirisima, kao i činjenicom da se nalazio na važnim trgovačkim putevima Bliskog istoka. Osim po trgovini bio je poznat i po razrađenom sistemu kojim se voda dovodila u grad, a pod uticajem grčke i rimske kulture i po gradnji veličanstvenih hramova, nastambi i grobnica u samim stenama. Uživali su samostalnost sve do vladavine rimskog cara Marka Ulpija Nerva Trajana (98-117.g.), ali i pod rimskom upravom u 1. i 2. veku grad je još uvek prosperitetan i urbanizuje se i širi, zahvaljujući lokalnim kamenolomima.

Petra (Jordan)

Gasanidsko kraljevstvo – Gasanidi su bili južno arabijsko pleme semitskog porekla, koje je početkom 3. veka pod vodstvom Jafna I bin Amra (220-265.g.) emigriralo iz južne Arabije (današnji Jemen) i naselilo teritorije današnjeg Jordana, Libana, Izraela, a posebno oblast Haurana u Siriji gde su formirali i svoje kraljevstvo. Kroz kontakte koje su imali sa lokalnim hrišćanskim narodima, posebno Nabatejcima, vrlo rano su i sami primili hrišćanstvo. Rimljani su u njima našli jakog saveznika u svojim pohodima i osvajanjima Arabijskog poluostrva, zbog njihove plemenske veze sa južnoarapskim plemenima Azdi i Kahlan (od kojih su poticali) kao i odbranama od neprijateljskih lokalnih arapskih plemena. U vreme vladavine njihovog kralja Al-Harit V ibn DžabAllaha (529-569.g.) bili su saveznici Vizantije u njihovom ratu protiv sasanidske Perzije, pa mu je u znak zahvalnosti vizantijski car Justinijan I (527-565.g.) 529. godine dodelio titulu *patricijusa*. Al-Harit je bio sledbenik mafi-zitskog hrišćanstva, ogranka unutar orijentalne ortodoksne (pravoslavne) crkve, te je pomogao oživljavanje Sirijske jakobitske crkve, uprkos protivljenju Vizantije. Do pojave islama bili su vazali Vizantije, a posle bitke kod Jarmuka (današnji Izrael) 636. godine i pobeđe arapskih muslimanskih plemena nad Vizantijom, Arapi svrgavaju gasanidske vođe jer nisu hteli da prihvate islam.

Jevreji – istorija naseljavanja i život na Arabijskom poluostrvu

Istorija jevrejskog naseljavanja Arabijskog poluostrva može se pratiti kroz nekoliko vremenskih perioda. I arapske i jevrejske legende pominju priču o dolasku jevrejskih zanatlija u grad Šebu (Marem, Saba) u Arabiji Feliks (jugozapadni priobalni deo današnjeg Jemena) po pozivu kraljice Balkis, kraljice od Sabe. To je vreme vladavine izraelskog kralja Solomona (970-930.g.p.n.e.) koji u Arabiju Feliks šalje i svoje trgovačke brodove u potrazi za zlatom i srebrom koje će koristiti za izgradnju jevrejskog Hrama u Jerusalimu.

Arabijsko poluostrvo – satelitski snimak

1881. godine francuski vicekonzul u Jemenu šalje pismo Alijansi u Francuskoj u kojem piše da je čitao dokument arapskog istoričara Abu-Alfada koji pominje da su se Jevreji naselili u ove oblasti još 1451.g.p.n.e. Legenda jemenskih Jevreja pominje dolazak njihovih predaka (oko 75.000 ljudi) u ove krajeve pod vodstvom proroka Jeremije i sveštenika iz redova Levita, još 42 godine pre pada judejskog jevrejskog kraljevstva i rušenja Prvog Hrama u Jerusalimu 586.g.p.n.e.. U svakom slučaju posle propasti judejskog kraljevstva jeste bilo prvo značajnije iseljavanje Jevreja prema oblastima južne Arabije.

Naseljavanja Jevreja na prostoru današnjeg istočnog Jemena bilo je i u vreme judejskog kralja Heroda Velikog (37.g.p.n.e.- 4.g.) koji je poslao četvu jevrejskih vojnika (oko 500 vojnika) kao vojnu ispomoć svom rimskom savezniku Gaju Aeliju Galusu, rimskom perfektu Egipta od 26. do 24.g.p.n.e., koji je po nalogu rimskog cara Avgusta (27.g.p.n.e.- 14.g.) preduzeo neuspešan vojni pohod zauzimanja oblasti Arabije Feliks. Jevrejska plemenska grupa Habani iz istoimene regije današnjeg istočnog Jemena, veruje da su upravo oni potomci tih Jevreja.

Međutim, najbrojnije naseljavanje Jevreja na prostoru Arabijskog poluostrva nastupiće posle jevrejskog poraza u ratu sa Rimljanima i rimskog osvajanja i rušenja Jerusalima i jevrejskog Hrama u njemu 70. godine i početkom 2. veka, kada su brojne jevrejske skupine (Sadukeji, Eseni, Zeloti, Fariseji) svoju bezbednost od rimskih progona našle u begu u pustinje na jugu Arabijskog poluostrva.

Ovo će se posebno ponoviti i brojem izbeglih Jevreja povećati, posle poraza u Drugom jevrejskom ustanku protiv Rimljana 132-135.g., kada su posle masovnih pogubljenja poraženih ustanika, brojni preživeli Jevreji radije prihvatili slobodan verski život u pustinjama Arabije, nego helenizaciju pod rimskom okupacijom u Judeji (Izraelu).

Tada se Jevreji u priličnom broju naseljavaju naročito u oblasti Hidžaz (Hejaz, Hedžaz, zapadni deo oblasti današnje Saudijske Arabije, koji izlazi na Crveno more), i u tamošnjim trgovačkim centrima, oazama i vojnim utverdama kao što su Jatrib (današnja Medina), Vadi al-Kura, Kajbar, Fadak, Kamus, oblast planine Nadir, Tema, kao i u zapadnim i istočnim oblastima i gradovima na jugu poluostrva (današnji Jemen i Oman): Haban, Sana, Taiz, Sada, Damar, Bađan, pustinja Beda.

U 5. veku su počela i doseljavanja Jevreja iz Perzije. Jevrejski doseljenici su doneli sa sobom i znanja u oblasti obrade zemlje, navodnjavanja, zanatstva, trgovine. Sve to činilo je da su Jevreji do 6. veka postigli zavidan ekonomski status u novoj sredini, posedovali su i zemlju koju su obrađivali, oaze (Kajbar), a u pojedinim gradovima kao što je Jatrib (današnja Medina) činili su skoro i polovinu stanovništva.

Jevrejski doseljenici su u novoj sredini bili međusobno povezani i organizovani kroz porodične klanove i plemenske grupe, što je u mnogome bio uticaj isto tako organizovanog života zatečenog lokalnog stanovništva, pre svega Arapa. Kontakti sa tim susednim plemenima i klanovima i upućenost na preživljavanje u surovim uslovima prirodne sredine (pustinje) dovodio je do neizbežnih preplitanja pa često i međusobnog mešanja pojedinih porodica, klanova i plemena (jevrejskih i arapskih, ali i drugih naroda) koji su prenosili jedni na druge određene praktične, životne ali i duhovne i verske sadržaje i aspekte života i verovanja. Veštine koje su sa sobom doneli Jevreji po pitanju obrade zemlje, uzgajanja datula, uzgajanja pčela

i proizvodnje meda, kao i medicinska znanja, ali i privrženost verovanju u jednoga sveopšteg tvorca i Boga, ostavljale su priličan uticaj na pojedina lokalna i susedna nomadska plemena i njihove vođe koji su bili politeisti i mnogobožci u svom verovanju. Zato ne čudi da su pojedina plemena iz jevrejskog okruženja prihvatila judaizam i verovanje u jednoga Boga.

Najbrojnija i najpoznatija plemenska grupa sa Arabijskog poluostrva koja je primila judaizam je pleme Himjarit, koje je vodilo poreklo iz zapadnog Jemena. Ovo moćno pleme je kroz istoriju formiralo i Himjaritsko kraljevstvo koje je postojalo od 110.g.p.n.e. do 525.g. Pokorili su susedni Kataban 200. godine, kraljevstvo od Sabe 280. godine i Hadramaut 300. godine. Bavili su se pretežno trgovinom a najveće bogatstvo su stekli prodajom slonove kosti iz istočne Afrike rimskim trgovcima. Pod pritiskom Aksumitskog kraljevstva iz istočne Afrike koje je ovladalo jugozapadnim delovima Arabijskog poluostrva 340. godine, te slabljenjem trgovačke moći usled konkurencije i pritisaka Rimskog carstva, kao i međusobnim rivalitetom lokalnih vođa, bili su prisiljeni da se sele na sever prema zapadnim oblastima današnje Saudijske Arabije gde dolaze u kontakt i sa jevrejskim plemenima, pre svega iz oblasti grada Jatriba (današnje Medine). Zna se da je prvom polovinom 5. veka nekoliko himjaritskih kraljeva primilo judaizam, a prvi među njima je bio Tuba Abu-Karib Asad Kamil (385-420.g.). Neposredni povod za taj čin bio je lične prirode.

U to vreme susedna Vizantija je imala dugoročne ciljeve prema Arabijskom poluostrvu. Vojnim osvajanjima i pokrštanjem arabijskih plemena kao što je bio slučaj sa plemenom Gasanida koji su naseljavali teritoriju današnje Sirije, Jordana i Libana, i delom nabatejskih beduina (grad Petra), te ranije u istočnoj Africi etiopskih plemena, želeli su da širenjem hrišćanstva stvore kontrolisane trgovačke puteve i kanale koje bi osiguravali savezništvo sa tim pokrštenim narodima. Želeći da spreči ovu vizantijsku vojnu ali i trgovačku dominaciju tim krajevima, Abu-Karib Asad je 390. godine preduzeo vojnu kampanju da bi eliminisao narastajući vojni i politički uticaj Vizantije na severu Arabije. U tom pohodu prolazi i kroz grad Jatrib (današnju Medinu) u kojem je živelo i nekoliko jevrejskih plemena, ne nailazeći ni na kakav otpor. Da bi osigurao zaleđinu ostavlja jednog od svojih sinova kao upravitelja (guvernera) Jatriba. Ali nakon nekoliko dana njegov sin je ubijen od strane pobunjenih stanovnika Jatriba. Abu-Karib se tada vraća i započinje opsadu grada, uništavajući sva stabla palmi oko grada koja su bila osnovno dobro u trgovini njenih stanovnika. Abu-Karibu otpor pružaju i arapski paganski stanovnici i njihovi jevrejski susedi. Međutim, tokom opsade on se razboleo i u kamp mu dovode dvojicu lokalnih Jevreja, rabine po imenu Kab i Asad, koji imaju medicinska znanja i uspevaju ga izlečiti. Oni tako stižu njegovu naklonost i nagovaraju ga da prekine opsadu Jatriba (Medine). On to i čini i poziva ih da pođu sa njim u Meku. Ubrzo, zainteresovan njihovim znanjem, učenošću i verovanjem odlučuje da prihvati njihovu veru – judaizam i obavezuje ih da u pravila jevrejske vere upute i njegovu vojsku i ostale članove plemena.

Različita su tumačenja da li se na ovaj čin odlučio iz stvarne lične zainteresovanosti za filozofski aspekt judaizma, ili iz pragmatičnih političkih razloga želeći da između jakog hrišćanskog prisustva kroz Vizantiju i zoroastrianizma u Perziji, kao drugog moćnog carstva koje je takođe imalo aspiracije prema Arabijskom poluostrvu, on odabere „srednji put“ prihvatanjem trećeg verovanja – judaizma. U svakom slučaju znatan deo pripadnika njegovog plemena prihvatilo je i konvertirao na judaizam. Ovu okolnost potvrđuju i pronađeni natpisi iz tog vremena i na tom prostoru, koji sadrže tipično jevrejske verske termine kao što su „*Rahman*“ (milostivi, milosrdni) koji se koristio kao pridev za označenje jevrejskog Boga, zatim „*Bog Izraela*“, „*Gospod Bog Judejski*“^{2*}, itd. Osim verskih razloga za prihvatanje judaizma od strane himjaritskih vladara, to im je donelo i savezništvo sa drugim jevrejskim plemenima Arabijskog poluostrva, što im je sve skupa pomoglo i u ratovima i proterivanju aksumitske (etiopske) dominacije i vladavine nad ovim krajevima.

Postojanje jevrejskog kraljevstva nastavljeno je i u sledećem veku, a poslednji vladar himjaritskog kraljevstva koji je bio privrženik i sledbenik judaizma bio je Zar'a Jusuf Asar Du Nuvas (518-525.g.). On je na prestolu nasledio, takođe jevrejskog kralja, Rabiah ibn Madhara. Bio je poznat upravo po tom svom nadimku Du Nuvas što je značilo „kovrčava kosa“. Jevrejski sveštenici iz Tiberijasa (današnji Izrael) su činili deo njegove dvorske svite. Ovaj poslednji jevrejski vladar Himjarita je bio veliki protivnik aksumitskog etiopskog carstva koje je prihvatilo hrišćanstvo, i vodio je ratove protiv njih sa pokušajem da ih izbacii iz Arabije. Kao odgovor na proganjanje njegovih sledbenika u veri od strane aksumitskih vladara, i sam je proganjao i bio nemilosrdan prema hrišćanima. Uspeo je da osvoji jaku aksumitsku utvrdu, pretežno hrišćansku, Zafar, a potom 524. godine i grad Najran (na severu današnjeg Jemena) masakrirajući više hiljada njegovih stanovnika koji nisu hteli da se odreknu hrišćanske vere i da prime judaizam. Opis ovog masakra oko 20.000

Ulica u Jerusalimu (Izrael) koja nosi ime po Jusufu Du Nuvasu, poslednjem jevrejskom kralju Jemena

stanovnika Najrana dao je zapadno-sirijski biskup Simeon iz Bet Aršama (Sirija). 525. godine aksumitski hrišćanski kralj Kaleb (Ela Ašbeh, oko 520.g. - ?) šalje 7.000 vojnika predvođenih vicekraljem Abraha al-Ašhramom, protiv jevrejskog kralja Du Nuvasa, koji biva ubijen, a aksumitsko kraljevstvo ponovo ovladava gradom i oblasti Najran (današnji al Ukhud u Saudijskoj Arabiji).

2 * Zapis govori o zgradi podignutoj od strane čoveka čije je prvo ime bilo *Jehudah*, i sadrži sledeći tekst: „*Sa pomoću i milosrđem gospoda Boga, tvorca njegove duše, gospodara živih i mrtvih, gospodara neba i zemlje, koji je stvorio sve, i sa pomoću njegova naroda, Izraela, i sa odobrenjem kralja Sabe i sa odobrenjem njegovog plemenskog božanstva*“. Sadržaj zapisa je veoma različit od hrišćanskih inskripcija toga vremena.

I jevrejski i arapski izvori navode da je početkom 7. veka na prostoru Arabijskog poluostrva živelo oko 20-tak jevrejskih plemena i klanova (pored 70-tak arapskih). Za neka od njih nije jasno da li su izvorno bila jevrejska plemena sa izraelskim poreklom, ili arapska (ili neka druga) koja su u nekom trenutku primila judaizam. A za neka druga, nije potpuno jasno da li su bila izvorno jevrejska (izraelska) plemena, a da su vremenom sa pojavom muhamedanstva, primili islam. Nesporno je da je bilo određenog međusobnog mešanja, pa se dešavalo da ili celo pleme ili pojedini klanovi unutar arapskog plemena prime judaizam, ili klan unutar jevrejskog plemena ili celo jevrejsko pleme primi islam. Za pojedine klanove i plemena to se sa sigurnošću zna, a za pojedine postoje različita tumačenja u jevrejskim i arapskim izvorima. Sve ovo je bilo rezultat i praktičnih razloga i međusobne upućenosti (ekonomske, trgovačke, krvne) ili rezultat istinskog prihvatanja verskog aspekta i filozofije „onog drugog verovanja (vere)“. Takođe, dešavalo se da su i politička i vojna partnerstva, vođena određenim trenutnim interesima, znala biti takva da na jednoj strani ujedine jevrejsko i arapsko pleme (ili klan), protiv drugog jevrejskog ili arapskog plemena ili jevrejsko-arapskog saveznika. Bilo je i primera pojedinačnih konverzija i prelazaka u drugu veru, nekad i od strane uglednih pojedinaca, pripadnika jevrejske ili arapske populacije. Dugogodišnji život tih jevrejskih plemena unutar arapskog korpusa i većine, uticao je i na njihova lična imena, pa su ona, iako kod nacionalno i versko jasno definisanih Jevreja, često znala biti i čisto arapska.

BANU KAJNUKA je bilo jedno od tri najvažnija i najjača jevrejska plemena 7. veka predislamske Arabije. Živeli su na Arabijskom poluostrvu još od 2. veka kao potomci izbeglih Jevreja iz Judeje posle poraza u Drugom jevrejskom ustanku protiv Rimljana, a kao i ostala dva jaka jevrejska plemena Banu Nadir i Banu Kurajza, živeli su već generacijama u razvijenom poljoprivrednom gradu-oazi Jatribu (današnja Medina) 250 kilometara severno od Meke. Igrali su važnu ulogu u privrednom ali i društveno-političkom životu grada kao afirmisani deo zajednice imajući dobre ekonomske i trgovačke odnose sa tamošnjim arapskim porodicama, pre svega iz plemena Banu Kazraj, koje se u Jatrib doselilo iz Jemena zajedno sa rivalskim arapskim plemenom Banu Aus (Avs). Naseljavali su dva utvrđenja-oaze u jugozapadnom delu Jatriba gde se nalazila i gradska tržnica i nisu posedovali zemlju već su se bavili trgovinom i zanatstvom, posebno rukotvorinama od zlata. Kroz ekonomsko angažovanje u kontaktima sa Arapima dominirali su životom grada sve do kraja 5. veka kada kontrolu i dominaciju gradom preuzimaju pomenuta dva arapska plemena. Kao bliski saveznici sa arapskim plemenom Kazraj, 617. godine učestvuju u bitci kod Bu'ata u njihovom okršaju sa pomenutim rivalskim arapskim plemenom Aus (Avs).

U septembru 622. godine u Jatrib po prvi put dolazi Muhamed sa svojim sledbenicima, bežeći iz Meke gde su njegovi protivnici i rivali planirali njegovo ubistvo. Pošto još od ranije u Jatribu ima svoje sledbenike i preobraćenike u novu veru – islam,

posebno među pripadnicima lokalne zajednice *Ansar*, Muhamed će narednih 10 godina svoje pribežište naći upravo u ovom gradu. Od tada se Jatrib počine nazivati Medina, što u bukvalnom prevodu na arapski jezik znači „grad“^{3*}. U gradu tinja stalni sukob između dva arapska rivalska plemena Banu Kazraj i Banu Aus (Avs) koji traje skoro 120 godina, u kome su oni međusobno vodili četiri rata. U tom sukobu pleme Kazraj je imalo tradicionalnu podršku jevrejskog plemena Kajnuka, dok je arapsko pleme Aus (Avs) imalo podršku jevrejskih plemena Banu Nadir i Banu Kurajza. Obzirom da je Muhamedova prabaka bila rodom iz plemena Kazraj on koristi ovu okolnost da se nametne u vodstvu gradom i primorava sukobljena i arapska i jevrejska plemena i Ansare, da potpišu tzv. „*Sporazum (Povelju) iz Medine*“, akt koji je trebao da reguliše pitanje upravljanja gradom i međuplemenske odnose i koji u tački 31. naročito obavezuje Jevreje i Arape na međusobnu saradnju, kao i strogu zabranu bilo čijeg savezništva sa arapskim plemenom Kurajš iz Meke, velikim protivnicima Muhameda. Odredbe ovog sporazuma je zabeležio arapski istoričar i hagiograf^{4*} Ibn Isak (umro 761. ili 767.g.) autor zbirke usmenih predanja o životu Muhameda pod naslovom „*Život božijeg Poslanika*“ (u originalu „*Kitab Sirat Rasul l-Allah*“), a sačuvao kasniji arapski istoričar i biograf Ibn Hišam (umro 833.g.) čija je porodica bila himjaritskog porekla (arapskog plemena čijih je nekoliko vođa i deo pripadnika plemena, ranije primilo judaizam).

Muhamed se u svom obraćanju i pozivu arapskim žiteljima i plemenima Jatriba (Medine) da prime novu veru – islam, takođe obraćao i Jevrejima, jer je bio svestan značaja koji bi dobio da oni, koji su već praktikovali veru u jednoga Boga, prihvate njegovo verovanje i njega lično kao božijeg Poslanika. Već pomenuti arapski istoričar Ibn Isak u svojoj knjizi o životu Muhameda („*Život božijeg Poslanika*“ – „*Kitab Sirat Rasul l-Allah*“), na 545. strani navodi upravo jedan takav razgovor Muhameda i Jevreja, pa kaže: „*Jednom prilikom Poslanik sazva njih (Jevreje plemena Banu Kajnuka, o.a.) na njihovoj pijaci-trgu i obrati im se sledećim rečima: „O Jevreji, pazite se Bog će i na vas doneti kaznu koju je doneo na Kurajše (arapsko pleme iz kog potiče Muhamed, o.a.) pre nego što postaše muslimani. Vi znate da sam ja poslanik koji je poslat – to ćete naći i u vašoj svetoj knjizi kojom vas je Bog obavezao i načinio ugovor sa vama“. Oni odgovoriše: „O Muhamede, izgleda da ti misliš da smo mi tvoj narod. Ne obmanjuj sebe, jer si se sreo sa narodom koji nema znanja u ratovanju i dobio je više od toga i od njih (ovde misle na arapsko pleme Kurajša koje je Muhamed pomenuo i koje je primilo islam, o.a.). U ime Boga ako mi pobedimo, ti ćeš shvatiti da smo mi istinski pravi ljudi“.* Ibn Isak dalje navodi da je posle ovog Muhamed primio sledeće otkrovenje koje je preneo i u Kur’an, u 3. poglavlje (*suru*), u *ajetu* 12, gde kaže: „*Reci (o Muhamede) onima koji su poricali (veru): „Vi ćete biti pobijeđeni i okupljeni u džehenemu (paklu). Grozno li je ležište (pakao)“.*

3 * Neki smatraju da ovo ime dolazi od aramejske reči *Medinta*, kojom su jevrejski stanovnici Jatriba nazivali ovaj grad.

4 * Osoba koja se bavi pisanjem biografija svetaca i proroka.

I stvarno, ovaj otpor Jevreja da prihvate Muhameda kao božijeg Poslanika i njegovu novu veru, stvarao je sve veće podozrenje Muhameda prema Jevrejima, sa željom i potrebom da se sa njima zbog toga i obračuna. To će se uskoro i desiti 624. godine, kada je za takav povod uzet jedan incident koji se dogodio na pijaci u delu Medine koji je pripadao jevrejskom plemenu Kajnuka, kada u sporu jevrejskog trgovca i muslimanske žene (Arapkinje), bivaju ubijeni taj jevrejski trgovac i Arapin-musliman koji ga je ubio, što izaziva međusobni revanš i ubijanja, koja dovode do sukoba i neprijateljstva muslimana i Jevreja. Pošto je ovaj čin od strane muslimana i Muhameda protumačen kao povreda „Sporazuma (Povelje) iz Medine“, brojni arapski izvori navode da je potom izvršena opsada utvrđenja plemena Kajnuka koju je predvodio Muhamed lično i koja je trajala 14 ili 15 dana (prema Ibn Hišamu), nakon čega je usledila njihova predaja. Ova opsada se u arapskim izvorima naziva i navodi se kao „Napad na Banu Kajnuka“ ili „Napad protiv Banu Kajnuka“.

Poslanik Muhamed (nakonju, levo) upratnjivoj nikai i anđela predvodi muslimane (međukojima je njegov stric Hamza) u bitku protiv jevrejskog plemena Kajnuka. Ilustracija na pergamentu, iz knjige „*Džami' al-Tavarik*“ („Pregled hronikâ“), autora Rašida al-Dina, izdata u Tabrisu, Perzija, 1307-1316. godine. Sada u posedu privatne fondacije – „Kolekcija islamske umetnosti Nasera D. Kalilija“, London, Engleska

U vreme opsade pleme Kajnuka je imalo oko 700 borbeno sposobnih muškaraca od kojih je 300 bilo naoružano. Posle predaje Kajnuka, Muhamed je dao naredbu da se svi pobiju, ali mu se u tome suprotstavio jedan od najuglednijih i najuticajnijih ljudi u Medini, vođa arapskog plemena Kazraj – Abd-Allah ibn Ubaj (Abdulah ibn Ubaj, takođe i Ibn Salul, umro 631. g.), koji je po dolasku Muhameda u Medinu prešao na islam. Razlog za njegovo protivljenje egzekuciji pripadnika jevrejskog plemena Banu Kajnuka je bio taj, da su oni bili tradicionalni saveznici njegovog plemena Kazraj.

Perzijski historičar i teolog Al-Tabari (838-923.g.), koji citira ranije pomenutog Ibn Isaka i Muhamedovog Pratioca (*Sahaba*, i pripadnika zajednice Ansara iz Medine) Ibn Kataba (Abdul Kateba, umro 632.g.), u svom delu „*Osnivanje zajednice*“, u knjizi 7, na strani 86, prenosi ovu raspravu i dijalog između Muhameda i Abdulah ibn Ubaje, pa kaže: „*Allahov Poslanik* (Muhamed, o.a.) *ih opkoli dok se oni ne predadoše. Abd-Allah ibn Ubaj ibn Salul pocrveni kad ih Allahov Poslanik zarobi, i reče: „Muhamede, poštedi moje mavalu* (nemuslimanski prijatelji, saveznici, o.a.); *oni su saveznici Kazraja. Poslanik ništa ne odgovori, pa Abd-Allah ponovi: „Muhamede, poštedi moje mavalu*“. *Poslanik se okrenu od njega, a on ga rukom zaustavi. Allahov Poslanik reče: „Pusti me* (da prođe prema Jevrejima, o.a.)“ – *bio je tako ljut da se mogla videti njegova namrštenost. Zatim ponovi: „Proklet bio, pusti me*“. *A on* (Abdulah ibn Ubaja, o.a.) *ponovi: „Za ime Boga neću, dok ne pokažeš samilosti za moje prijatelje. Četirsto muškaraca bez oružja i tri stotine sa oružjem, koji su me branili na bojnopolju Hadaika i Bu'ata, jednako i od Arapa i od ne-Arapa, a ti hoćeš da ih pobiješ u jednom jedinom jutru? Za ime Boga, ne osećam se bezbedno i bojim se šta donosi budućnost*“. *I tad Allahov Poslanik* (Muhamed, o.a.) *reče: „Tvoji su*“.

Posle ovoga Muhamed je dozvolio pripadnicima plemena Banu Kajnuka da u roku od tri dana napuste Medinu, što su ovi i učinili.

Ova epizoda je pomenuta i u jednoj od šest glavnih zbirki *sunitskih hadisa*^{5*}, u „*Sahih Muslimu*“^{6*} (knjiga 19: *hadis-naracija* 4364), gde između ostalog, piše: „*Poslanik Allahov (počivao u miru) prognao je sve Jevreje Medine: Banu Kajnuka (pleme Abdulah ibn Salima) kao i Jevreje plemena Banu Harit i sve druge Jevreje koji su bili u Medini*“.

Događaj je takođe pomenut i od strane arapskog *sunitskog* učenjaka Muhamed Ibn Sa'da (784.- 844/845.g.) u njegovoj knjizi „*Kitab al-Tabakat al-Kubra*“ („Knjiga osnovnih izvora“) gde u tomu 2, na strani 32, pod naslovom „*Ghazvah*^{7*} *Banu Kajnuka*“ on daje detaljan opis okolnosti pred, tokom i posle same opsade i bitke, počinjući sledećim opisom: „*Tada se dogodi ghazvah* (bitka, o.a.) *Poslanika Allahova, blagoslovio ga Allah, protiv Banu Kajnuka u subotu, usred Šavala*^{8*} *posle dvadesetog meseca od Hidžre*^{9*}. *Ti ljudi su Jevreji i saveznici Abd-Allah ibn Ubaj ibn Salula. Oni su najhrabriji među Jevrejima, i zanatlije su sa zlatom. Potpisali su sporazum sa Poslanikom, blagoslovio ga Allah...*“. Zatim sledi opis cele opsade i bitke.

5 * Posle Kur'ana drugi izvor islama i šerijatskog prava, koji predstavlja ono što je Božiji poslanik Muhamed izrekao kao i ono što su o njemu i njegovim postupcima rekli njegovi *ashabi* (savremenici i lični poznavaoци).

6 * Druga po redu najpoznatijih zbirki hadisa, perzijskog autora, muslimanskog učenjaka Muslim ibn al-Hadžadž Nišapurija (? – 875.g.).

7 * Svaka bitka u kojoj je neposredno učestvovao Muhamed.

8 * Deseti mesec islamskog lunarnog kalendara.

9 * Početak računanja muslimanskog kalendara od dana Muhamedovog preseljenja iz Meke u Medinu, 622. godine.

Odmah posle proterivanja Kajnuka, Muhamed je njihovu imovinu podelio, uključujući i njihovo oružje i alate, po prvi put uzimajući i za sebe petinu njihovih stvari. I ova okolnost opisana je u već pomenutoj knjizi arapskog učenjaka Ibn Sađa „*Kitab al-Tabakat al-Kubra*“ („Knjiga osnovnih izvora“) gde u tomu 2, na strani 32, pod naslovom „*Ghazvah Banu Kajnuka*“, u poslednjem pasusu teksta on kaže: „*Allahov Poslanik, Blagoslovio ga Allah, uze (za sebe) od njihovog oružja tri luka – luk zvani al-Katum koji mu se kasnije u bici kod Uhuda slomio, luk zvani al-Ravha i luk zvani al-Bajtla; uzeo je i dva oklopa od njihova oružja – jedan zvani al-Sugdijah i drugi zvani Fidah.*“

Napuštajući Medinu, pleme Banu Kajnuka se prvo uputilo prema jevrejskoj koloniji u Vadi al-Kuru, severno od Medine, a odatle prema gradiću Der'a u Siriji. Vremenom, asimilovali su se među tamošnje jevrejsko stanovništvo koje je tu živelo od ranije, osnaživši i uvećavši njihovu brojnost. Malobrojni koji su se odlučili ostati u Medini, bili su u obavezi da prime islam, što su neki i učinili, verovatno se više vodeći oportunističkim i praktičnošću da bi mogli preživeti, nego istinskim ubeđenjem u prihvatanje nove vere i novog verovanja.

Najugledniji među onima koji su iz jevrejskog plemena Kajnuka primili islam bio je levitski Jevrejin i rabin **Abdulah ibn Salam**, ranije poznat kao Al-Husein ibn Salam (550-630.g.)^{10*}. Živeo je u Jatribu i uživao veliko poštovanje i respekt zbog svoje učenosti, kako među Jevrejima tako i među Arapima. Svakog dana je učestvovao i vodio razgovore u sinagogi koji su imali za cilj da edukuju, uče i propovedaju. Posle se posvetio učenju *Tore*^{11*}, i posebno je iskazao zainteresovanost u delu koji je tumačio i davao komentare o prorocima, posebno onima koji su prenosili određena znanja i učenja od ranijih pripovedača: Mojsije, Aron, jevrejski proroci, Isus. Zato kada je čuo za Muhamedovo prorokovanje u Meki izjavio je da veruje u istinitost njegove misije i vizija koje su mu se javljale, a koje je Muhamed tumačio kao božije poruke. Kada je prvi put sreo Muhameda u Kubi, predgrađu Medine, otvoreno je iskazao potpunu veru u ispravnost i tačnost Muhamedovih proroštava, pa mu je Muhamed dao novo ime Abdulah ibn Salam, a on poručio da će u novu veru uvesti svoju ženu, decu i ukućane. Na mestu tog susreta Muhamed je kasnije položio kamen za prvu džamiju u islamskom svetu koja nosi ime Kuba. Okolnost ovoga susreta inspirisala je Muhameda da u Kur'anu, u 46. poglavlju (*suri*), u 1. delu, u 10. *ajetu*, da zapisati sledeće: „*Reci (im): A što vi mislite ako bude (Kur'an) od Boga, a vi ga niste vjerovali, a svjedočio je (o njemu) svjedok od Izraelićana na osnovu njemu sličnog (Tevrata – Tore, o.a.) pa on vjerovao, a vi odbili da vjerujete...*“. Abdulah ibn Salam će postati Pratilac Muhameda i prvi (preobraćeni) musliman kome je obećan raj još za

10 * Vidi: Abdullah Ibn Salam RA - *The Jewish Rabi Who Embraced Islam* (<http://sohabih.blogspot.com/2016/02/abdullah-ibn-salam-ra-jewish-rabi-who.html>) i Abdullah Ibn Salam [RA] (<https://www.youtube.com/watch?v=rMU7EUYXmoE&list=UUNDPwS2nEiGjAW3Oe-3zBg&index=12>).

11 * Hebrejski, doslovno: učenje, uputa – zajedničko ime za pisanu (*Pet knjiga Mojsijevih*) i usmenu *Toru* (skup detaljnih objašnjenja propisa pisane *Tore*).

njegova života. U *hadisu* je objavljeno da je jednog dana dok je poslanik Muhamed sedeo sa najboljima među svojim pratiocima, rekao: „*Želite li da vidite čoveka koji hoda po zemlji i u raju? Svaki od njegovih Pratilaca je gledao u tišini nadajući se da će Poslanik pomenuti njegovo ime. A Muhamed je posmatrao sa distance i Pratioci videše da on gleda prema Abdulahu ibn Salamu*“.

Abdulahu ibn Salam je posedovao i znanje o velikom broju jevrejskih predanja i poruka koje su Arapi nazivali „*Izraelite*“, a koje su ušle u sadržaj *hadisa* kao misli i poruke koje vode poreklo iz jevrejsko-hrišćanske tradicije, i koje je poslanik Muhamed citirao. „*Izraelite*“ su uglavnom ne-biblijska objašnjenja priča i tradicija (na hebrejskom se nazivaju *Midrašim*, zbirno ime za klasičnu rabinsku egzegetsku literaturu) koje daju dopunske informacije ili tumačenja o događajima ili pojedincima, iz jevrejskih propisa, pravila i drugih svetih knjiga (ali ne Biblije). Mnoga od tih tumačenja i priča koja je prenosio Abdulahu ibn Salam mogu se naći i u Al-Tabarijevim i Ibn Isakovim komentarima Kur'ana.

Abdulahu ibn Salam je učestvovao i kao Pratilac u arapskom osvajanju Sirije i Palestine, ali umire i sahranjen je u Medini kao pobožan musliman.

BANU NADIR je bilo drugo od tri najveća i najjača jevrejska plemena iz Jatriba (Medine). Naselili su se izvan samog grada, a imali su i jako utvrđenje na pola dana hoda južno od Jatriba (Medine), kao i na istoimenoj planini Nadir. Bili su u bliskim odnosima sa Jevrejima iz oaze Kajbar (153 km severno od Jatriba – Medine) sa kojima su imali i krvnu vezu. Kao i ostali Jevreji iz Jatriba (Medine) imali su arabizirana lična imena, a i govorili su posebnim dijalektom arapskog jezika. Bavili su se poljoprivredom, pozajmljivanjem novca, trgovinom oružjem i nakitom, izgradivši jako dobre odnose sa drugim arapskim trgovcima, pre svega onima iz plemena Kurajš iz Meke. Ta okolnost će učiniti da će Muhamed po dolasku u Jatrib (Medinu) stalno imati podozrenje prema njima, zbog njegovog neslaganja i stalnog sukoba sa političkim vođama i vladarima arapskog plemena Kurajš iz Meke, koji su bili njegovi veliki protivnici. U samom Jatribu (Medini) Banu Nadir su bili partneri i saveznici arapskog plemena Banu Aus (Avs). U bitci kod Bu'ata, 617. godine, predvođeni svojim vođama Ka'b ibn al-Ašrafom i Hajaj ibn Aktabom, učestvuju kao saveznici ovog arapskog plemena (zajedno sa jevrejskim plemenom Banu Kurajza) u njihovom okršaju protiv pomenutog rivalskog arapskog plemenom Kazraj iz Jatriba (čiji su saveznici u toj bitci bili pripadnici trećeg jevrejskog plemena – Banu Kajnuka).

Kao i ostala jevrejska plemena iz Jatriba (Medine) po dolasku Muhameda u grad 622. godine, bili su potpisnici „*Sporazuma (Povelje) iz Medine*“, koju je sačinio Muhamed, i direktno su pomenuti u njenom 31. članu. Osim što je povelja propisivala međusobne odnose svih plemena u Medini (i jevrejskih i arapskih), ona je sačinjavala i vrlo važnu odrednicu o „*odbrani Medine od spoljnih neprijatelja*“, što se pre svega odnosilo na arapsko pleme Kurajš iz Meke, velikih i stalnih protivnika Muhameda.

Šta više, „*Sporazum (Povelja) iz Medine*“ je propisivala i strogu zabranu bilo čijeg savezništva ili pomaganja ovog arapskog plemena iz Meke.

U vreme Muhamedovog obračuna i proterivanja susednog jevrejskog plemena Kajnuka iz Jatriba (Medine) 624. godine, pleme Banu Nadir nije bilo uključeno u ovaj sukob, tretirajući to kao jedan od konflikata koji su se dešavali s vremena na vreme među svim plemenima u Jatribu.

Jedan od plemenskih vođa jevrejskog plemena Banu Nadir, bio je Ka'b ibn al-Ašraf (umro-ubijen 624.g.) koji je bio i pesnik. Zbog svojih dobrih odnosa sa arapskim vođama iz plemena Kurajš iz Meke, bio je veliki protivnik Muhameda i sa svojim arapskim saveznicima iz tog plemena i grupom Jevreja, planirao je da mu se suprotstave i ubiju ga. Prema arapskom istoričaru i biografu Muhamedova života, Ibn Isaku (umro 761. ili 767.g. – autor zbirke usmenih predanja o životu Muhameda) ovo neprijateljstvo Ka'b ibn al-Ašrafa prema Muhamedu se naročito počelo ispoljavati sve učestalijim napadima i pljačkama trgovačkih karavana koje su izvodili Muhamed i njegove pristalice, što je jako štetilo trgovini Jevreja iz Jatriba (Medine) sa arapskim trgovcima iz Meke. Ovo je posebno kulminiralo u martu 624. godine kada Muhamed sa svojim sledbenicima, kod mesta Bedr, ponovo napada i pljačka trgovački karavan koji se kretao sa severa prema Meki, pri tome ubivši 70 i zarobivši između 43 i 70 pripadnika arapskog plemena Kurajš iz Meke. Mnogi zarobljeni su potom i ubijeni, a među njima su bili i brojni ugledni ljudi, lideri i vođe iz Meke. Ovaj napad i pobjeda Muhameda se u istoriji naziva „Bitka kod Bedra“.

Pomenuti istoričar Ibn Isak dalje kaže da je posle ove bitke kod Bedra, Ka'b ibn al-Ašraf otišao u Meku i otvoreno govorio protiv Muhameda i osuđivao njegovo ubistvo zarobljenih uglednih Mekanaca, kao i uopšte njegovo delovanje. Arapski istoričar i biograf Ibn Hišam (umro 833.g.) u svom delu piše da je Ka'b tada rekao „...*ako je Muhamed mogao zaista pobiti ove ljude* (zarobljene uglednike Meke, o.a.), *onda je bolje da bude zakopan u zemlju nego da hoda njome*“. Takođe je pisao i stihove u kojima je oplakivao žrtve iz arapskog plemena Kurajš koje su pale u bici kod Bedra, i pozivao Mekance da se dignu na oružje i povrate izgublenu čast. Muhamedovi biografi beleže da je Muhamed tada izjavio „*On* (Ka'b, o.a.) *otvoreno iskazuje neprijateljstvo prema nama, i govori zlo o nama i ide kod mnogobožaca (koji su u ratu sa muslimanima) i poziva ih na borbu protiv nas*“. Neki istoričari iz ovoga zaključuju da je Ka'b ibn al-Ašraf za vreme te svoje posete Meki sklopio sporazum sa Abu Sufjan ibn Harbom (560-650.g.) jednim od preživelih vođa arapskog plemena Kurajša iz Meke, o savezništvu Kurajša i Jevreja protiv Muhameda. Posle se vratio u Medinu i počeo je pisati ljubavne stihove posvećene ženama, koji su od strane pripadnika nove vere – islama, okarakterisani kao „uvredljivi za žene (muslimanke)“.

Sve ovo navelo je Muhameda da pozove svoje pristalice da ubiju Ka'b ibn al-Ašrafa. To je na sebe preuzeo njegov Pratilac Muhamed ibn Maslama (Ansari, 591-666),

sledbenik (ili saveznik) arapskog plemena Banu Aus (Avs), što navodi da nije bio Arapin. Bio je među prvim ljudima u Jatribu (Medini) koji je primio islam. On je za ovaj plan okupio četvero ljudi među kojima i pobratima Ka'ba. Kako nam prenosi istoričar i Muhamedov biograf Ibn Hišam u svom delu *Al-Sira al-Nabavija* („Život Proroka“), kao i što je zapisano u „*Sahih al-Buhari*“^{12*}, Muhamed ibn Maslama (Ansari) i njegovih 4 pratioca su u noći pod mesečinom došli do Ka'bovog utvrđenja, i pretvarajući se da su se okrenuli protiv Muhameda, tražili su od njega da kupe hranu. Kada je on izašao, napali su ga i uprkos njegovom snažnom otporu, ubili.

Svi kasniji arapski izvori i komentari opravdavaju ovaj čin „planiranom zaverom Ka'ba za ubistvo Muhameda“. Tako Al-Zamašari, Al-Tabari, Al-Razi i Al-Bajdavi celom slučaju pridaju i jedno posebno spiritualno objašnjenje navodeći da se Muhamedu „prikazao anđeo Gabrijel (hebrejski Gavriel, arapski Džibril) i najavio mu pretnju koju, prilikom svoje posete Meki dogovaraju Ka'b i Abu Sufjan (vođa plemena Kurajša u Meki) u ime 40 Jevreja i Kurajša, da ubiju Muhameda“.

U svakom slučaju, posle ovog ubistva Jevreji su svakako bili zaplašeni, i kako nam prenosi arapski istoričar Ibn Hišam zapis Muhamedovog biografu Ibn Isaka, posle ovoga „...*nije bilo Jevreja koji se nije bojao za svoj život*“.

Drugi uglednik i vođa jevrejskog plemena Banu Nadir je bio Hajaj ibn Ahtab. Arapski istoričar Ibn Hišam u svom delu *Al-Sira al-Nabavija* („Život Proroka“) navodi da je bio „hrabar ratnik“ i „učen čovek“. Bio je oženjen za Baru bint Samaval, iz ugledne jevrejske porodice iz Arabije čiji je otac bio jedan od najpoznatijih pesnika toga vremena – Samaval ibn Adija (Al-Samuel ibn Adija)^{13*}.

12 * Jednoj od ranije pomenutih šest *haditskih* kanona islama iz *sunitske* kolekcije, ujedno i najznačajnija. Sakupio ju je perzijski musliman Muhamed ibn Ismail al-Buhari (810-870.g.), po kome je i dobila ime.

13 * Iako je Samaval ibn Adija (Al-Samuel ibn Adija) bio Arapin po rođenju, pripadao je arapskom klanu Banu Alrajan koje je primilo judaizam još dok su živeli u Jemenu. Bili su poznati kao vladari oblasti i grada Najran na jugu Arabijskog poluostrva. Još je njegov otac, dok je živeo u Jemenu (kao i ceo klan Alrajan) primio judaizam i prešao na jevrejsku veru, a potom se iselio ka severu Arabije, gde se Samaval (Al-Samuel) i rodio. Njegova majka je poticala iz kraljevske porodice semitskog plemena Gasanid, koji su se u 3. veku sa juga Arabije naselili na njen severni deo (Sirija, Jordan, Liban, Izrael), primili hrišćanstvo i formirali kraljevstvo Gasanid. U jednoj od svojih najlepših poema Samaval (Al-Samuel) je opisao i opevao rodoslov svoga klana Alrajan. Živeo je u tvrđavi *al-Ablak* poznatoj po prelepim crno-belim ornamentima u mermeru, blizu poznate i istorijom bogate oaze Tema, severno od Medine. Bio je veliki prijatelj sa arapskim, takođe poetom i pesnikom iz 6. veka, princem Imru al-Kaisom. Imru al-Kais je Samavalu dodelio epitet „Samuel časni“, uvodeći u arapski govorni običajni jezik izreku „časniji nego Samuel“, što je značilo da je neko jako pošten. Ovaj epitet je Al-Samuel ibn Adija dobio pošto je dao utočište u svom utvrđenju Imru al-Kaisu i njegovoj kćerci Hind, pred poterom rivalskog plemena. Tada je odbio da goniteljima predvođenim izvesnim Haritom, preda blago i stvari koje mu je Imru al-Kais poverio na čuvanje. Harit je u međuvremenu zarobio njegovog sina dok se ovaj vraćao iz lova van utvrđenja i zapretio Samavalu (Al-Samuelu) da će mu ubiti sina Jarid ibn Samavala, ako mu ovaj ne preda Al-Kaisovo blago. Ovo je zapisano u „*Kitab al-Aghani*“ („Knjizi pesama“) autora Abu al-Faraj al-Isfahanija, objavljenoj u 8/9. veku kao zbirica poema i pesama. U njoj postoji zapis da je Al-Samuel ibn Adija na poziv gonitelja Harita da preda Al-Kaisovo blago ili će mu on ubiti sina, ovaj

Imali su kćerku Safiju bint Hajaj (610-670.g.).

U početku Muhamedovog boravka u Jatribu (Medini) 622. godine, njegov odnos prema Muhamedu nije bio neprijateljski. Kako navodi pomenuti Ibn Hišam, jednom prilikom Hajaj ibn Ahtab je sa Muhamedom vodio i razgovor o mističnim slovima kojima počinje jedno od poglavlja (*sura*) u Kur'anu. Isti autor takođe navodi da je jednom prilikom, da se ne bi kompromitovao, odbio da primi u svoju kuću Abu Sufjana ibn Harba, vođu arapskog plemena Kurajš iz Meke, koji je bio njegov prijatelj ali i veliki protivnik Muhameda.

Međutim 624. godine, nekoliko meseci posle bitke kod Bedra, u Medinu ponovo dolazi pomenuti vođa Abu Sufjan sa 200 svojih pratilaca i ovaj put biva primljen kod jevrejskog vođe Banu Nadira – Hajaj ibn Ahtaba, koji mu pruža gostoprimstvo. On koristi ovaj boravak da se informiše o situaciji u Medini, pred svoj planirani napad na grad, Muhameda i njegove sledbenike. To će se i desiti u martu 625. godine u bitci kod planine Uhud, koja će završiti porazom i neuspehom Abu Sufjana da osvoji Medinu.

Ubrzo nakon bitke kod Uhuda narasta Muhamedovo neprijateljstvo prema Jevrejima Medine i njihovom vođi Hajaj ibn Ahtabu, kojeg Muhamed sumnjiči da je ranijim davanjem utočišta poraženom vođi arapskog plemena Kurajš, sa njim kovao zaveru za njegovo ubistvo. Situacija kulminira u julu iste godine kada u jednom lokalnom incidentu i sukobu bivaju ubijena dva muslimana. Muhamed tada odlazi do vođe plemena Banu Nadir i traži mu, prema običajnom pravu, davanje „danka u krvi“. U početku većina Jevreja, osim samog Hajaj ibn Ahtaba, bila je naklonjena prihvatanju ovog Muhamedovog zahteva. Prema arapskom istoričaru Ibn Isaku, Jevreji su tražili odgodu izvršenja ovog davanja „danka u krvi“ do kraja toga dana, što je navelo Muhameda da odmah ode i optuži ih da kuju zaveru protiv njega. Prema zapisu prvog *šiiitskog* učenjaka koji je stekao slavu u islamskom svetu, iz grada Halaba (Alepa u današnjoj Siriji, gde je bio centar *šiiitskog* učenja i delovanja), Abu al-Sallah Nur al-Din al-Halabia (umro 1057.g.) u njegovom radu „*Sirat i-Halabijah*“ (knjiga druga, poglavlje 10) navodi se da je Muhamedu ovu navodnu zaveru Banu Nadira dojavio Muhamed ibn Maslama (Muhamedov Pratilac koji je ranije na prevaru ubio drugog vođu jevrejskog plemena Banu Nadir – Ka'b ibn al-Ašrafa). On je, prema Nur al-Din al-Halabiju, preneo Muhamedu da ga vodstvo Banu Nadira poziva na razgovor nudeći mu navodnu spremnost da prime islam, a da ustvari želo to da iskoriste da ubiju Muhameda.

I u zbirci *sunitskih hadisa*, „*Sahih al-Buhari*“ (tom 9: knjiga 92: *hadis* 447), u naraciji Abu Huraira, se navodi sledeća situacija i dijalog Muhameda i Jevreja: „*Dok smo bili u džamiji Allahov Poslanik izađe vani i reče: „Hajdemo kod Jevreja“. I mi izađosmo*

odgovorio „da njegov sin ima braću, a da se njegova jednom izgubljena čast ne može obnoviti“. Harit tada ubija njegovog sina odsekvši mu glavu.

vani i sa njim odosmo do Beit-al-Midraša (jevrejsko mesto – kuća gde se čitaju i izučavaju rabinske egzegetske knjige, o.a.). *Poslanik istupi napred i pozva ih* (Jevreje, o.a.) rekavši: „O zboru jevrejski! Predajte se Allahu i prigrlite islam. I bićete sigurni!“ A oni odgovoriše: „Ti nam donosiš Allahovu poruku, O Aba al-Kasime (Muhamedovo kunisko ime – na arapskom, ime od milja, o.a.)“. Allahov Poslanik reče zatim njima: „To je ono što ja želim. Prigrlite (prihvatite, o.a.) islam i bićete bezbedni (sigurni, o.a.)“. Oni odgovoriše: „Ti donosiš tu poruku, O Aba al-Kasime“. Allahov Poslanik im odgovori: „To je ono što ja želim“, i ponovi ovu poruku i treći put i doda: „Znajte da je zemlja Allahova i ja želim da vas iselim sa ove zemlje, i ko god među vama ima neku imovinu trebao bi je prodati, inače znajte da je zemlja za Allaha i njegovog Poslanika“.

Tada je Muhamed naredio opsadu plemena Banu Nadir, dajući im rok da u deset dana napuste Medinu i ostave svoju imovinu. Istoričar Ibn Isak navodi da je ovo jevrejsko pleme u početku pristalo na ovaj uslov, ali da su im onda „izvesne osobe iz Medine koje nisu bile vernici (sledbenici Muhameda, o.a.) poslale poruku rekavši: Ostanite i branite se; mi vas nećemo predati Muhamedu. Ako se vi budete borili, i mi ćemo se boriti sa vama, a ako budete morali otići i mi ćemo otići sa vama“. Uprkos pojedinom protivljenju u plemenu, Hajaj ibn Ahtab je odlučio da pruži otpor nadajući se da će dobiti pomoć od lokalnog arapskog vođe (ranije pominjanog) Abd-Allah ibn Ubaje (Abdulah ibn Ubaje) vođe plemena Kazraj, koji iako je bio preobraćeni musliman, stalno je zazirao od Muhamedovog liderstva u Medini. Verovatno je očekivao i moguću pomoć od susednog jevrejskog plemena Kurajza. Pošto do svega toga nije došlo i pošto je Muhamed naredio da im se spale i unište sve palme, posle 14 dana opsade Banu Nadir su se predali. Sa sobom su mogli poneti samo ono što je stalo na njihove kamile (oko 600 njih), osim oružja.

Njihovu zemlju, posede i imovinu Muhamed deli svojim pratiocima sa kojima je došao iz Meke. Do tada, on i njegovi sledbenici su se uglavnom oslanjali na finansijsku pomoć njihovih simpatizera i sledbenika iz Medine. Muhamed je i za sebe uzeo deo njihove zemlje i imovine što je i njega učinilo finansijski nezavisnim.

Značaj koji je Muhamed video u ovom činu proterivanja jevrejskog plemena Banu Nadir iz Medine ogleda se i u činjenici da je to doživeo kao „božiju objavu“, te je stoga celo jedno poglavlje (*suru*) u Kur'anu posvetio tome i dao to opisati. Reč je o 59. poglavlju koje i nosi naziv „*El-Hašr*“, što znači „izgon“ ili „proterivanje“, gde je u 3 dela i 24 *ajeta*^{14*} dat opis okolnosti proterivanja jevrejskog plemena Banu Nadir iz Medine. Prvi deo tog 59. poglavlja govori o njihovom izgonu iz Medine i kazuje o imovini koja je ostala iza njih, a u drugom delu se govori kako su „dvolični potajno obećavali pomoć Jevrejima i kako nisu ispunili ta svoja obećanja“.

14 * *Ajet* znači dokaz ili znak, zapoved koja je od Boga poslana, Božija objava.

Muhamed (na konju) prima predaju jevrejskog plemena Banu Nadir iz Jatriba (Medine). Kolor ilustracija (iste crno-bele slike) na pergamentu, iz knjige „Džami’ al-Tavarik“ („Pregled hronikâ“), autora Rašida al-Dina, izdata u Tabrisu, Perzija, 1307-1316. godine. Sada u posedu privatne fondacije – „Kolekcija islamske umetnosti Nasera D. Kalilija“, London, Engleska

Druga verzija iste slike verovatno rađena po uzoru na sliku iz knjige „Džami’ al-Tavarik“ („Pregled hronikâ“), autora Rašida al-Dina, sa motivom Muhameda (na konju) koji prima predaju jevrejskog plemena Banu Nadir iz Jatriba (Medine). Predstavlja preslikani litografski crtež originala preštampan u knjizi „Istorija Egipta“, rad Anđela Solomona Rapoport (1871-1950. g) doktora filozofije iz Bazela. Originalna slika potiče iz 9. veka i čuva se u Indijskom uredu u Londonu, Engleska

Prema pisanju arapskog historičara Ibn Isaka, posle proterivanja plemena Banu Nadir iz Medine i oduzimanja njihove imovine, Hajaj ibn Ahtab postaje najveći neprijatelj Muhameda, i zato ga on, Ibn Isak, naziva „*neprijateljem Allaha*“.

Deo plemena Banu Nadir sa njihovim vođom Hajaj ibn Ahtabom odlazi u bogatu oazu Kajbar koja se nalazila 153 kilometra severno od Medine, čiji su stanovnici bili Jevreji i koja je bila jako jevrejsko uporište, a drugi deo plemena je emigrirao u Siriju.

Oaza Kajbar – Bila je najveće i najutvrđenije jevrejsko naselje u predislamskoj Arabiji. Ime mu na hebrejskom znači „tvrđava“. Nalazila se na brdovitoj uzvisini okružena uglavnom močvarnim zemljištem. Od strane Jevreja bila je naseljena još od 5. veka, i oni su je kultivisali i učinili pogodnom za život sadeći stabla palmi i datula, a na neplodnom i močvarnom zemljište u dolini oko nje, sadili su grožđe, povrće, žito i uzgajali stoku: ovce, goveda, kamile, konje, magarce.

Arheološki ostaci fortifikacija jevrejskog utvrđenje u oazi Kajbar

Bavili su se takođe pravljenjem prediva za tkanje, samim tkanjem i proizvodnjom odeće, pa i od svile, po čemu su bili poznati u celoj oblasti Hidžaz (Hejaz, Hedžaz) u zapadnoj Arabiji (današnja Saudijska Arabija).

567. godine su bili napadnuti od strane gasanidskog arapskog hrišćanskog kralja Al-Harita V ibn DžabAllaha (528-569.g.), čije se kraljevstvo Gasanid od 3. veka prostiralo na severoistoku Arabijskog poluostrva. On ih je porazio i iselio prema Levantu (Bliskom istoku), ali im je posle dozvolio da se ponovo vrate u Kajbar. Kratku zabeležku o ovome dao nam je čuveni muslimanski učenjak perzijskog porekla, Ibn Kutajbaha (828-885.g.) u svom pisanom radu „*Tumačenje nejasnih pripovedanja*“ (na arapskom: „*Ta’vīl Mukhtalif al-Hadīth*“), u delu „*Al-Ma’arif*“, koji predstavlja kratki pregled istorije od vremena *džahila*^{15*} do vremena Muhamedovih Pratilaca i poznatih islamskih učenjaka i poznavalaca *hadisa*.

Takođe, ovo je potvrđeno i u tzv. „*Natpisu iz Harana*“, predislamskom grčko-arapskom dvojezičnom zapisu iz 568. godine, spomen obeležja mučenika Svetog Džona Baptiste, koji je otkriven južno od Damaska (današnja Sirija). U zapisu na arapskom jeziku piše: „(Ja) *Šarahil, sin Talima, podižem ovaj spomen u godini 463. posle uništenja Kajbara te godine*“. Na grčkom tekstu piše „(Ja) *Šarahil, sin Talima*“.

15 *„Dani neznanja“ – neupućenosti u božije (Muhamedove i Allahove) propise. Dani „nevjere“.

podizem ovaj spomen-monument svetog Džona u godini 463., neka pisac (ovoga) bude upamćen“. Pomenuta godina 463. potpuno odgovara 568.-oj, kada se navedenoj godini doda 105 godina tzv. „Bosra vremena“^{16*}.

Pošto im je dozvoljeno da se ponovo vrate u oazu Kajbar, Jevreji obnavljaju poljoprivredni, zanatski i trgovački život ove oaze. Razvili su i sistem prikupljanja vode od kišnica. Koristeći njenu poziciju na trgovačkim putevima kojima su išli karavani između Arabije, Sirije i Iraka razvili su i jaku trgovinu, a bili su i važno mesto za odmor trgovačkih karavana. Proizvodi alata, oružja (uključujući i opsadne sprave „ovnove“ i katapulte), tekstila i nakita od metala bili su predmet njihove trgovine sa arapskim plemenima, koja su te proizvode potom prodavali dalje širom Arabijskog poluostrva. Sve ovo akumuliralo je prilično bogatstvo cele oaze i njenih jevrejskih žitelja i njihov prosperitet. Ovu okolnost potvrđuje i činjenica da su po zauzimanju ove oaze od strane Arapa posle bitke koja se odigrala u maju-junu 629. godine, oni u njoj pronašli i zaplenili opsadne sprave, 20 bala (paketa) jemenitskog platna (poznatog po svom kvalitetu) i 500 odjevnih plaštava, što sve ukazuje na obim proizvodnje i trgovine Jevreja iz ove oaze.

Šira oblast cele oaze bila je podeljenjena u tri osnovna dela: al-Natat, al-Šik i al-Katiba. Svaka od ovih oblasti sadržavala je sopstvena utvrđenja, rovove, skladišta, kuće, obore za konje i kamile. A u svakom od ovih utvrđenja živele su zasebne porodice i klanovi, koji su posedovali i obradive površine i stabla datula i palmi oko njih. Da bi povećali svoju odbrambenu moć, u centralnom delu na brdovitom bazaltnom stenovitom uzvišenju izgradili su najjače utvrđenje (slike dole).

Jako jevrejsko pleme Banu Nadir, iako je bilo naseljeno u Jatribu (Medini), imalo je u Kajbaru svoju zemlju, utvrđenja, kuće i sopstveno oružje. Poseban deo oaze, na njenom severnom delu, činio je zelenilom i rastinjem bogati vrtni deo po imenu

16 *Grad Bosra je bio severna prestolnica Nabatejskog kraljevstva i važan grad u regiji. 106. godine je uključen u Rimsko carstvo i od te godine se računa „novo vreme – nova era“.

Fadak, koji je bio poznat po svojim izvorima lekovite vode, proizvodnji datula i za-
natskoj veštini njegovih jevrejskih stanovnika.

Posebno utvrđenje u blizini Kajbara predstavljala je utvrda Kamus, koja je bila u posedu porodice Al-Rabi ibn Abu al-Hukajka, iz plemena Banu Nadir, iz Medine. Po proterivanju plemena Banu Nadir iz Medine od strane Muhameda 625. godine, Al-Rabi ibn Abu al-Hukajka sa ljudima i pratnjom iz svoga klana dolazi u Kamus, zajedno sa ostalim članovima porodice i plemena Banu Nadir. Po vokaciji je bio pesnik, i to poznat i svoj stvaralački vrhunac je postizao upravo u vreme pred *hidž-ru*, Muhamedov dolazak u Medinu 622. godine. Bio je poznat po svom pesničkom takmičenju sa jednim od najpoznatijih i poslednjih velikih arapskih pesnika i poeta predislamske Arabije – Zijadom ibn Muavijem, (535-604.g.), kojeg su zbog njegovog umeća zvali Al-Nabig (na arapskom – „genije“). Zajedno sa svoja tri sina, Al-Rabi je bio veliki oponent i protivnik Muhameda.

Pomen o Al-Rabi ibn Abu al-Hukajki dat je i u arapskom izvoru (knjizi „*Kitab al-Aghani*“ / „Knjiga pesama“/, autora Abu al-Faraj al-Isfahanija, objavljenoj u 8/9. veku), kao i u jevrejskom izvoru (citiran je među arapskim jevrejskim pesnicima u knjizi „*Kitab al-Muhadara val-Mudhakara*“ / „Knjiga diskusija i rasprava“/, autora Mozes ibn Ezre /1060-1138.g./, španskog Jevrejina, filozofa, lingviste i pesnika).

Njegov sin Kinana ibn al-Rabi (umro-ubijen 628/629.g.) bio je jedan od lidera plemena Banu Nadir i nadzornik i čuvar plemenskog blaga i dragocenosti. Govori se da je upravo on, još za vreme svoga života u Medini, svojim javnim stavovima i raspravom uticao na Muhameda da odluči da se muslimani prilikom molitve okrenu licem ka Meki (i *Kabi*), a ne kao do tada prema Jerusalimu. 627/628. godine u oazi Kajbar se ženi sa Safijom bint Hajaj, 17-to godišnjom kćerkom vođe plemena Banu Nadir – Hajaj ibn Ahtaba, koja je kao i on, sa porodicom prebegla u Kajbar posle proterivanja Jevreja iz Medine 625. godine. Ubijen je po zarobljavanju od strane muslimana posle bitke kod Kajbara 629. godine, iz dva razloga: prvo – jer je odbio da preda i oda gde se nalaze plemenske vrednosti i blago, kojih je bio čuvar, i drugo iz osвете zbog njegovog ubistva Mahmud bin Maslama 627. godine u tzv. „Bitci kod rovova“, kao saveznik arapskog plemena Kurajš iz Meke, prilikom opsade Medine. Mahmud bin Maslama je bio brat Muhameda ibn Maslame (Ansari), Muhamedovog vernog Pratioca i sledbenika iz Medine od ranih dana.

Epizoda sa njegovim ispitivanjem o plemenskom blagu i njegovom ubistvu opisana je od strane arapskog istoričara i Muhamedovog biografa – Ibn Isaka, u njegovoj knjizi „*Život božijeg Poslanika*“ (u originalu „*Kitab Sirat Rasul l-Allah*“) na 515 strani, i takođe od strane perzijskog istoričara i teologa Al-Tabarija (838-923.g.) u njegovom delu „*Osnivanje zajednice*“, u knjizi 8, na strani 116, gde obojica prenose raspravu i dijalog između Muhameda i Kinana ibn al-Rabija, pa beleže sledeće: „*Kinan* (ibn al-Rabi, o.a.) *koji je bio čuvar blaga Banu Nadira, doveden je*

pred Muhameda, koji ga upita o tome. On je poricao da zna gde je ono (blago, o.a.). Tada je doveden drugi Jevrej pred Muhameda koji je rekao da je video da Kinan, rano svakog jutra obilazi jednu ruševinu. Muhamed tada upita Kinana: Da li znaš da ako pronađemo da si ga tamo držao (blago, o.a.), ubiću te? A on odgovori: Da znam! Tada Muhamed dade naredbu da se ruševina prekopa i oni pronađoše nešto od blaga. Kada je on (Muhamed, o.a.) upitao Kinanu o ostatku blaga, on odbi da to otkrije, i Muhamed dade naredbu al-Zubajru (ibn al-Avamu, 594-656.g., Muhamedov Pratilac i rođak, među prvima koji je primio islam, kasnije uspešni vojskovođa, o.a.): „Muči ga dok ne kaže šta zna“. I on stavi vatru na njegove grudi, dok ovaj skoro ne umre. Onda ga Muhamed predade Muhamedu ibn Maslamu, a on mu odrubi glavu, u osveti za ubistvo njegova brata Mahmuda“.

Ono što je posebno interesantno u vezi sa Kinana ibn al-Rabijem, jeste da će Muhamed posle njegove smrti oženiti njegovu udovicu Safiju bint Hajaj (610-670.g.).

Već je pomenuto da je ona bila kćerka drugog poznatog jevrejskog vođe plemena Banu Nadir – Hajaj ibn Ahtaba i ugledne Baru bint Samaval. Pre udaje za Kinana ibn al-Rabija (u svojoj 17-toj godini) bila je udata za Jevrejina Salama ibn Miškama, od koga se razvela. Postoji priča, koju podržavaju arapski izvori, da je još za vreme braka sa Kinana ibn al-Rabijem, usnula san koji mu je i opisala. U tom snu „mesec joj se spustio sa neba u krilo. I kada je to ispričala mužu Kinanu, on ju je udario silovito, ostavivši joj trag iznad oka i rekavši da tim snom naslućuje dolazak novog vladara Hidžaza, poslanika Muhameda, za kog će se udati. Modrica koju je tad zadobila bila je vidljiva i kada je prvi put dovedena pred Muhameda“.

Pošto su 627. godine (posle „Bitke kod rovova“ prilikom opsade Medine) u opsadi jevrejskog utvrđenja Kamus kod Kajbara, od strane muslimana ubijeni njen otac Hajaj ibn Ahtab i brat, a 628. godine u „Bitci za Kajbar“ ubijen i njen muž Kinana ibn al-Rabi, Safija se našla, zajedno sa ostalim jevrejskim ženama, zarobljena od strane Muhameda i njegovih pristalica, među kojima su i podeljene kao „ratni plen“. Arapski istoričar i biograf Ibn Hišam u svom delu „*Al-Sira al-Nabavija*“ („Život Proroka“), na 511. strani opisuje da je ona u početku pripala Muhamedovom Pratiocu Džihad bin Kalifu al-Kalibiju (bio poznat po davanju poklona Muhamedu, prešao na islam posle bitke kod Bedra 624. godine, posle bio imenovan za vojnog komandanta, a najpoznatiji je po imenovanju za ambasadora islama koji je u Muhamedovo ime nosio „*Uput (Hudai) o mirovnom ugovoru*“ sa pozivom svim plemenima arabijskog poluostrva i susedstva, da prihvate islam). Ibn Hišam dalje piše: „*da međutim kada ju je Muhamed ugledao, odmah ju je želeo pored sebe i to je iskazao tako što je pregrnuo svoj ogrtač na nju. Stoga su muslimani shvatili da je on izabrao nju za sebe. Kada je Džihad protestovao želeći je zadržati za sebe, Prorok mu je ponudio u zamenu dve svoje rodice. I tako su žene Kajbara bile raspodeljene među muslimanima*“.

Isto ovo je zapisano i u „*Sahih al-Buhari*“ (jednoj od šest *haditskih*^{17*} kanona islama iz *sunitske* kolekcije, koju je sakupio perzijski musliman Muhamed ibn Ismail al-Buhari, 810-870.g.) gde u tomu 5, knjizi 59, *hadis* 524 piše: „*Muhamed je ostao tri dana između Kajbara i Medine, i tada se oženio Safijom*“, a u tomu 5, knjizi 59, na strani 527 dalje kaže: „*Od tog dana u Kajbaru, Allahov Poslanik je zabranio mut'a*“^{18*}. U tomu 5, knjizi 59, na strani 512 dalje piše: „*Poslanik dade ubiti njihove muškarce, a njihove žene i decu uze kao zarobljenike. Safija je bila među tim zarobljenicima. Ona je prvo pripala Džihadu, ali posle kada je pripala Poslaniku Muhamedu on joj pokloni slobodu kao njen mehr* (venčani dar, o.a.). *Kada je Muhamed oženio Safiju u Kajbaru, ili koji dan posle, ona je bila lepa i privlačna, i kao takva je bila ukrašena i uređena za Muhameda od strane Um Sulajme* (SAllah ili Rumajlah ili Mulajkah bint Milhan ibn Halid ibn Zajd ibn Haram ibn Jundub al-Ansarija, jedna od Muhamedovih rođica – *mahrams*, o.a.) *i one provedoše noć u njegovom šatoru. Abu Ajab* (Abu Ajab al-Ansari /576?-674?/ – rođen kao Halid ibn Zajd ibn Kulajb, u Jatribu-Medini, iz plemena Banu Najar /za koje arapski izvori navode da je bilo arapsko pleme, ali ima mišljenja da su bili, ili da je neki njihov klan bio, ili primio judaizam – u svakom slučaju potpisnici su i pomenuti u tački 31. „*Sporazuma (Povelje) iz Medine*“ koji su potpisala i jevrejska i arapska plemena/ blizak Pratilac Muhameda, Ansar, koji ga je podržavao od *hidžre* – Muhamedovog dolaska u Medinu 622. godine) *provede noć opasan mačem i stražareći oko šatora, do jutra kada ga Muhamed vide i upita zašto to čini. On odgovori: Bojao sam se za tebe zbog ove žene, jer si joj ti ubio oca, muža i njen narod, i ona je još uvek nevernica, i zato sam se bojao za tebe, od nje*“.

Još nam jedan pripovedač govori o Muhamedovom venčanju sa Safijom, posle osvajanja Kajbara. To je Anas ibn Malik (612-714.g.) jedan od dobro poznatih Muhamedovih Pratilaca (i najduže živećih) ali i autor 160 *sunitskih hadisa*, koji su uneti u „*Sahih al-Buhari*“, u tomu 5, knjizi 59, *hadis* 522, gde kaže: „*Kada smo stigli u Kajbar, i kada je Allah pomogao Poslaniku da osvoji utvrđenje, opazismo ljepotu Safije bin Hajaj bin Ahtab, čiji je muž bio ubijen, a ona postade verenica predočena Allahovom Poslaniku. Poslanik je izabra za sebe, i ode sa njom, i kada smo stigli u mesto zvano Sid-as-Sahba, Safija se očisti mesečnicom, i tada je Poslanik oženi...Onda mi Poslanik reče: Pozivam sve ljude sa tobom. I tako bi bračna svečanost između Poslanika i Safije. Onda smo krenuli za Medinu, i vidio sam Poslanika kako priprema ležaj za nju praveći od svog ograča jastuk pored sebe (na njegovoj kamili). Onda je seo pored svoje kamile i stavio svoja koljena pred Safiju da ona na njih spusti svoje noge, spremajući se da zajaši (na kamili)*“.

17 * Posle Kur'ana drugi izvor islama i šerijatskog prava, koji predstavlja ono što je Božiji poslanik Muhamed izrekao kao i ono što su o njemu i njegovim postupcima rekli njegovi *ashabi* (savremenici i lični poznavaoći).

18 * *Mut'a* je bila forma privremenog braka gde muškarac može da oženi ženu po dogovoru, za neko vreme i neki novac, a da prema njoj nema nikakvu finansijsku obavezu da je izdržava. Za ovakav brak nisu bili potrebni svedoci, nečije dopuštenje ili staratelji, kao što nije bilo ni ograničenja u mogućnosti broja ovakvih brakova. Kod *šiiita* muslimana i sada je moguć ovakav brak. Muslimani *suniti* ne prihvataju ovakav brak.

Kada je oženio Safiju, Muhamed je imao 61 godinu.

Arapski izvori (istoričar Muhamed Ibn Sa'd, 784-844/845.g., u svom radu „*Kitab Tabakat Al-Kubra*“ /„Knjiga osnovnih izvora“/, strana 120-123) se slažu da je Muhamed pre toga ponudio Safiji slobodu i da se vrati svom narodu, ili brak sa njim i da primi islam. Po svim izvorima, ona je u ta tri dana boravka sa Muhamedom odlučila da primi islam i postane njegova žena. Ali uprkos toj njenoj odluci, ostale Muhamedove žene, posebno njegova peta žena (od njih 9 u to vreme) Zajneba bint Huzajma (595-625.g.) zadirkivale su Safiju i nazivale je „Jevrejkom“. Ovo nam prenosi perzijski islamski učenjak Abu Davud (817-889.g.), sakupljač *hadisa* i autor četvrte, od šest glavnih zbirki *sunitskih hadisa* – „*Sunan Abu Davud*“ (tom 3, strana 1293). O sumnjama u njenu iskrenost i razloge prelaska u islam, kao mogućeg izgovora da bi došla u priliku da se osveti Muhamedu zbog ubistva njenih najbližih i njenog naroda, govori se i u „*Kitab Sirat Rasul l-Allah*“ („Život božijeg Poslanika“), biografiji Muhamedovoj od Ibn Isaka. U tom tekstu se navodi iskaz velikog Muhamedovog nezadovoljstva kao i njegovog vodećeg Pratioca i savetnika Umar (Omar) ibn al-Kataba (586/590-644.g., posle Muhamedove smrti postao drugi muslimanski *kalif* /naslednik/ – vladar islamskim svetom) na takve sumnje, potvrđujući njenu lojalnost. I „*Enciklopedija islama*“, u odrednici o „Safiji“ navodi da joj je Muhamed, vezano za njeno jevrejsko poreklo, jednom rekao: „*Ako te opet budu vređali ponovo, reci im da je tvoj muž Muhamed, da je tvoj otac poslanik Harun (Aron, o.a.), a tvoj stric poslanik Musa (Mojsije, o.a.). U ovom slučaju ja sam tvoj zaštitnik*“.

Tako je Safija, uz ostale Muhamedove žene, dobila titulu *Umm-ul-Mominin* – „Majke verujućih“ (muslimana). Iako sa Muhamedom nikad nije dobila dete, posle njegove smrti bila je jako uključena u politička događanja rane muslimanske zajednice i činila je jak uticaja na tok tih događaja. 656. godine, čak 24 godine posle Muhamedove smrti (632.godine) u političkom sukobu trećeg *sunitskog kalifa* i zeta Muhamedovog – Utman (Osman) ibn Afana (579-656.g.) sa njegovim političkim protivnicima Alijem, Aišom i Abd Allah ibn-Zubajrem, bila je na strani Utmana (Osmana), kojeg je politički i branila, a kada je on bio u pritvoru, pokušavala je i da mu pomogne.

Safija je umrla 670. ili 672. godine za vreme vladavine Muavija I (602-680.g.), prvog *kalifa* Umajadske dinastije. Sahranjena je u Medini na groblju Dženet al-Baki („Nebeski vrt“), groblju u okviru kojeg je, u posebno izgrađenoj džamiji, sahranjen i sam Muhamed. Sve Muhamedove žene su sahranjene na ovom groblju kao i mnogi viđeni ljudi islamskog sveta, kroz istoriju. Interesantno je pomenuti da se navedeno muslimansko groblje nalazilo neposredno pored jevrejskog groblja u Medini, i da su vremenom umajadski vladari srušili zid jevrejskog groblja da bi proširili novo muslimansko i približili ga, u blizini izgrađenoj grobnici Utman (Osman) ibn Afana.

Safiya je umrla kao bogata žena. Iza sebe je ostavila imovinu od 100.000 *dirhama*^{19*} u zemljištu i stvarima.

Trećinu od ovog nasleđa je ostavila svome nećaku (sestrinom sinu), koji je bio Jevrej i sledbenik judaizma. Njenu kuću u Medini je kupio sam *kalif* Muavija I (602-680.g.) za iznos od 180.000 *dirhama*.

Srebrni novac *dirham* iz vremena umajadskog kalifata iz 729/730. godine

Svojom reputacijom i mestom koje je zauzela u islamskom svetu učinila je da se njeno ime pominje u svim važnijim sufističkim *hadiskim* knjigama i hronikama njihovog tumačenja^{20*}.

Jačanje političke i vojne pozicije Muhameda i njegova istrajnost da se obračuna sa svima onima koji nisu bili voljni da prihvate njegov ponuđeni novi duhovno-verski aspekt života i verovanja – islam, ili od kojih je osećao moguću opasnost na njegovom putu preuzimanja političkog i vojnog liderstva u okruženju, nije obećavalo dobro ni za jevrejska ni za arapska plemena Meke i Medine koja nisu bila njegovi sledbenici. Jevrejsko pleme Banu Nadir je to već osetilo svojim proterivanjem iz Medine. Ali Muhamedov obračun sa njima se i dalje nastavljao i on je koristio svaku priliku da oslabi pozicije jevrejskih plemena u njihovom jakom utvrđenju u Kajbaru, a to je podrazumevalo i likvidacije njihovih vođa i viđenijih ljudi.

Sve to je izazivalo narastanje jakog otpora Jevreja prema Muhamedu što je nagnalo troje jevrejskih vođa Kajbara (Kinana ibn al-Rabija, Salam ibn Abu al-Hukajka i Hajaj ibn Ahtaba) da pozovu svoje arapske saveznike, pre svega pleme Kurajš iz Meke i njihovog vođu Abu Sufjana, velikog protivnika Muhameda, da zajedno formiraju vojnu koaliciju koja će se suprotstaviti Muhamedu. Arapski istoričar Ibn Isak u svojoj knjizi „*Život božijeg Poslanika*“ (Muhamedovoj biografiji, u originalu „*Kitab Sirat Rasul l-Allah*“) o ovome, na strani 450, piše: „*Nekolicina Jevreja koji su formirali grupu protiv Muhameda, uključujući Salam ibn Abu al-Hukajka, Kinana ibn al-Rabija i Hajaj ibn Ahtaba, vođe plemena Nadir koji su dosli u Kajbar, zajedno sa Haudah ibn Kajsom al-Vail i Abu Amarom al-Vail (dvojica vođa arapskog plemena Vail, o.a.), i sa drugim pripadnicima plemena Banu Nadir i Banu Vail, otišli su kod (arapskog plemena, o.a.) Kurajša u Meku da ih pozovu da im se pridruže u njihovom napada na Poslanika da bi zajedno mogli da ga se oslobode*“.

19 **Dirham* ili *dirhem*, pre a i sada, novčana jedinica u više arapskih zemalja. Ime dolazi od grčkog naziva za novac - *drahma* ili u množini *didrahm*.

20 *„*Enciklopedija islama*“.

Sve ovo, kao i želja i potreba onih arapskih plemena koja su počela osećati strah od narastajuće moći Muhameda, da se konačno obračunaju sa njim, dovelo je do stvaranja jedne vojne koalicije koja je okupila vojsku za napad na Muhameda i njegove pristalice u Medini. Ta bitka opsade Medine je u istoriji poznata pod imenom „Bitka kod rovova (*hendeka*)“. Počela je 31. marta 627. godine i trajala je 27 dana. Koaliciju koja je formirana protiv Muhameda su u većini činila dva arapska plemena: Kurajši iz Meke i nomadsko pleme Gatafan, pomognuta manjim arapskim plemenima: Fazarija, Asad, Sulajm, Mura i Šuja, sve ukupno oko 10.000 ljudi i 600 konja. Jevrejsko pleme Banu Nadir je ovu koaliciju pomoglo novcem i opremom (plemena Kurajše i Sulajme), a plemenu Gatafan je plaćeno polovinom prinosa od datula. Vođa jevrejskog plemena Banu Nadir – Hajaja ibn Ahtab, je otišao i kod vođe jevrejskog plemena Banu Kurajza, koji su još živeli u Medini – Ka’b ibn Asada, i tražio od njega da se i ovo pleme pridruži koaliciji protiv Muhameda, ali nije uspeo u tom nagovoru.

Muhamed je u ovu bitku ušao sa oko 3.000 ljudi, što je uključivalo skoro sve muškarce starije od 15 godina u Medini, osim pripadnika pomenutog jevrejskog plemena Kurajza, koji su Muhamedu pomogli samo sa davanjem alata i opreme za kopanje rovova. Ono što je on (Muhamed) iskoristio kao svoju veliku prednost (po nagovoru Salmana al-Farisija, poznatijeg kao Salmana Perzijanca, jevrejskog konvertita na islam iz Perzije) je izgradnja upravo tih odbrambenih rovova na severnoj strani Medine, jedinog pravca kojim se konjima i kamilama moglo prići gradu. Po tim rovovima (*hendecima*) je i cela bitka dobila ime, a konačno to je i odlučilo ishod bitke i uspeha Muhameda da uz minimalne gubitke odbrani Medinu, dok su gubici koalicije bili veliki.

Svo vreme bitke koalicija je preko Hajaj ibn Ahtaba pokušavala da privoli Jevreje plemena Kurajza da Muhameda napadnu sa nebranjene strane, sa juga. Obzirom da je ovo jevrejsko pleme raspolagalo sa naoružanjem od 1.500 sablji i mačeva, 2.000 koplja, 300 oklopnih odela i 500 štitova, nesumljivo je da bi njihovo priključenje koaliciji u mnogome uticalo na krajnji ishod bitke. Možda je ključnu ulogu u njihovoj odluci da se u ovoj bitci ne priklone koaliciji imao Nuaim ibn Masud. Iako pripadnik arapskog plemena Gatafan, koje je bilo deo koalicije protiv Muhameda, Nuaim je potajno, ranije, primio islam i postao Pratilac Muhameda, ali i pored toga je imao dobre odnose sa Jevrejima, a posebno sa pomenutim plemenom Kurajza u Medini. Kako nam prenosi arapski istoričar Ibn Isak (u svojoj biografiji o životu Muhameda), Muhamed je iskoristio ovu okolnost i pozvao Nuaima da upozori vođe plemena Kurajza, da ukoliko se priklone koaliciji, a koalicija ne uspe da zauzme Medinu, da će oni biti ostavljeni na volju i milost Muhamedu. Zato je nagovorio Kurajze da od koalicije traže taoce koji bi im bili garancija da se ovo neće desiti ako im se oni priključe u borbi protiv Muhameda. Kada je Nuaim ibn Masud sa ovim, od njega „nametnutim“ zahtevom u ime Kurajza, otišao kod vođa koalicije i predočio im ga, oni su posumnjali da bi Kurajze te taoce odmah predali Muhamedu. Sve ovo

stvorilo je nepoverenje između dvoje glavnih vođa koalicije, Arapina Abu Sufjana i Jevrejina Hajaj ibn Ahtaba, pa je ovaj drugi u strahu i pobegao kod sunarodnjaka iz plemena Kurajza. Ali, svo vreme bitke i Muhamed je imao strah da li će se vođe plemena Kurajza prikloniti koaliciji, pa je prema njihovom logoru stalno držao 100 vojnika, a posle i 300 konjanika (koji mu nisu trebali na rovovima). Da li iz straha ili ne želeći da povrede „*Sporazum (Povelje) iz Medine*“ koji su imali potpisan sa Muhamedom (gde su bili i pomenuti u njegovoj tački 31), uglavnom pleme Kurajza se nije vojno angažovalo na strani koalicije.

Kur'an ovu bitku pominje u 33. poglavlju (*suri*) pod imenom „*El-Ahzab*“, u 2. i 3. delu, u 19. *ajeta*, imenujući ovaj savez Arapa (pagana-neverujućih) i Jevreja kao „saveznici“ ili arapski „*ahzab*“, po čemu celo poglavlje i dobija ime.

Ovo poglavlje Kur'ana je u celosti objavljeno u Medini u vreme ove opsade koalicije.

Značaj i posledice neuspeha ove opsade i bitke su bile velike i nepovoljne, kako po one Arape koji su ostali protivnici Muhameda i više nikada nisu smogli snage da mu se odlučnije vojno suprotstave, tako i po jevrejska plemena sa kojima je Muhamed od tada krenuo u konačni obračun, vođen i određenom dozom razočarenja ali i ljutnje zbog sve veće svesnosti da ih nikada neće pridobiti da i oni, kao monoteistički narod (sa verom u samo jednog Boga) prime novu veru – islam, što je on prilično želeo, da bi i time pojačao i potvrdio osnovanost svoga verovanja u samo jednog boga – Allaha i u njega kao božijeg Poslanika.

Prvo je iste te 627. godine ubijen već pomenuti vođa plemena Banu Nadir – Hajaj ibn Ahtab^{21*}, prilikom muslimanskog napada, opsade i masakra nad pripadnicima jevrejskog plemena Banu Kurajza u Medini, gde se sklonio posle „Bitke za rovove“. Kako nam prenosi arapski istoričar Ibn Isak, kada je doveden pred Muhameda i pre nego što je javno ubijen na gradskom trgu, rekao mu je: „*Ne stidim se i ne kajem se što sam se borio protiv tebe*“.

Zatim je, krajem 627. godine, Muhamed dao naredbu da se ubije i Salam ibn Abu al-Hukajka, poznat i kao Abu Rafi (Abu al-Rafi ibn al-Hukajk), brat ranije pomenutog Al-Rabi ibn Abu al-Hukajka, pesnika i jednog od vođa plemena Banu Nadir u porodičnom utvrđenju Kamus iz oaze Kajbar. I on je bio jedan od onih jevrejskih vođa iz Kajbara koji su finansijski i materijalnim dobrima pomogli arapsku koaliciju protiv Muhameda u „Bitci kod rovova“. Kao i njegov brat Al Rabi bavio se poezijom i pesništvom, koje je, zbog svog neprijateljstva prema Muhamedu, koristio i za kritiku i ruganje Muhamedu i nekim drugim ranim muslimanskim vođama.

21 *Čija će kćerka Safija bint Hajaj, posle zarobljavanja u bitci za Kajbar, 629. godine, primiti islam i postati Muhamedova žena.

Prema knjizi „*Ar-Rahik-ul-Mahtum*“ („Zapečaćeni nektar“), biografiji Muhameda, od autora Safi-ur-Rahmana-Mubarakpurija (indijskog muslimana, 1942-2006.g.), Muhamed je ovlastio grupu od 5 ljudi predvođenih Abdulahom ibn Atikom i Abdulahom bin Unajsom iz arapskog plemena Kazraj (tradicionalno neprijateljskim prema jevrejskom plemenu Banu Nadir) da ubiju Salam ibn Abu al-Hukajka. Oni to i čine, na prevaru ušavši noću u jevrejsko utvrđenje Kamus, a samo ubistvo izvršava Abdulah ibn Atika lično, po čemu se ovo smaknuće u arapskim izvorima i naziva „Pohod Abdulaha ibn Atika“.

Više arapskih i islamskih izvora pominje i opisuje ovu epizodu ubistva Salama. Najduži opis daje perzijski historičar i teolog Al-Tabari (838-923.g.), koji citirajući ranijeg historičara Ibn Isaka, o ovome piše u svom delu „*Osnivanje zajednice*“, započinjući opis sledećim rečima: „*Allahov Poslanik* (Muhamed, o.a.) *posla neke od Ansara* (zajednica prvih preobraćenika u islam iz grada Medine, o.a.) *pod komandom... Abdulah ibn Atika protiv Abu Rafija, Jevrejina iz Hidžaza. Abd Allah Abu Rafi je uobičavao da nepravedno povređuje Poslanika Allahova* (ovde se misli na njegove pesme, o.a.). *On je živeo u njegovom jakom utvrđenju u Hidžasu* (zapadnoj oblasti arabijskog poluostrva, o.a.)....“. Ovde dalje sledi detaljan opis traženja doma Abu Rafijevog, i nailaska na njegovu ženu, gde kaže: „*Kada su pronašli njegov dom tražili su dopuštenje da uđu. Njegova žena je izašla vani i pitala ih ko su oni, a oni su joj odgovorili da su Arapi koji traže pomoć. Ona im je odgovorila da je njen muž tu, i da oni mogu ući. Kada smo mi ušli, odgurnuli smo vrata na nju ...Njegova žena je počela vriskati upozoravajući ga na nas, a mi smo napali sa našim oružjima dok je on bio još u krevetu*“. Opis njegovog ubistva se završava sledećim tekstom: „*Do đavola on reče, u kući je čovek koji me upravo ubo svojim nožem. I onda ga ja ponovo ubodoh više puta, ali ga ne uspijevah ubiti, i onda zaboh bodež u njegov stomak dok mu nije izašao na leđa. Tada sam znao da sam ga ubio, i otvorih vrata, jedna za drugim dok ne ugledah svetlost zvezda. Pobegoh, ali padoh u noći i slomih nogu. Omotah je turbanom i pobegoh*“.

Ubistvo Abu Rafija je pomenuto i u više sunitskih *hadisa*. Tako u „*Sahih al-Buhari*“ (4:52:264) po pričanju Al-Bara bin Aziba (pratioca Muhameda, umro 690.g., narator *hadisa*) piše: „*Allahov Poslanik posla grupu Ansara da ubiju Abu-Rafija. Jedan od njih ušao je u njihovo (neprijateljsko) utvrđenje. Taj čovek reče* (Abdulaha ibn Atika, o.a.): *Sakrio sam se u prostorijama za stoku. A oni zatvoriše vrata utvrđenja. Poslije...*“. To se pominje i u „*Sahih al-Buhari*“ (5:59:370/ 71/ 72) i na više drugih mesta.

Posle ubistva Salam ibn Abu al-Hukajka (Abu Rafija) vodstvo jevrejskim plemenom Banu Nadir u Kajbaru preuzima Usair ibn Zarim (Al-Jusair ibn Rizam).

I protiv njega je Muhamed, u februaru 628. godine, poslao svoje ljude da ga ubiju na prevaru, u akciji poznatoj pod imenom „Pohod Abdulah bin Ravaha“.

O ovome pišu arapski historičari Ibn Isak (u svojoj knjizi „Osnivanje zajednice“) i *sunitski* islamski teolog Muhamed al-Zarkani (1645-1710.g.), u 2. tomu (od ukupno 8) svojih komentara knjige ranijeg *sunitskog* islamskog učenjaka Al-Kastalania /1447/48-1517/18.g./, pod naslovom „*Sharh Al-'allamah Al-Zargani 'Ala al-Mavahib al-Ladunniyyah lil-'Allaman al-Qastallani*“ (Objašnjenja imama Allama Al-Zarqanija Al-Malika o verskim talentima učenjaka Al-Qastalanija), objavljenoj u Egiptu^{22*}.

Oni nam prenose da je: „*Muhamed poslao svoju delegaciju predvođenu njegovim pratiocima Abdulah bin Ravahom i Abdulah bin Unajsom* (već pomenutim u akciji „ubistva Abu Rafija“, o.a.) *sa zadatkom da pozovu Usair ibn Zarima da sa drugim liderima jevrejskog plemena Banu Nadir dođu u Medinu na političke dogovore. Rečeno mu je da će ga Muhamed primiti i ukazati mu poštovanje i garantovati mu bezbednost. Dok su jahali i došli do Al-Karkara, desetak kilometara od Kajbara, Usair ibn Zarim je posumnjao i predomislio se o odlasku, ali je Abdulah bin Unajs prozro njegovu nameru, izvadio sablju, pojurio na njega i posekao mu nogu. Usair ibn Zarim ga je ubo štapom koji je držao u ruci i povredio mu glavu. Ali u tom trenutku su emisari Poslanika Muhameda napali celu grupu od 30 Jevreja iz pratnje i sve ih pobili osim jednoga koji je uspeo da pobegne*“. U istim izvorima se navodi da je Muhamed, opravdavajući ovaj čin, tada rekao: „*Neće nikad biti mira* (za muslimane, o.a.) *dok oni* (Jevreji, o.a.) *ne budu kažnjeni, jer stalno deluju protiv stvari islama. Nema načina da se postigne dogovor sa njima na prijateljskoj bazi, dok oni ne drže svoju reč. Oni nastavljaju da budu opasnost za islam i odbrambena strategija nam ne bi rešila ovu situaciju*“.

I tako je ubijen jevrejski vođa iz Kajbara, Usair ibn Zarim, u februaru 628. godine.

U želji da iskoristi nastalu prazninu ubistvom njihovih viđenih vođa i lidera, Muhamed u maju/junu 628. godine preduzima vojni pohod protiv Jevreja Kajbara sa ciljem da potpuno porazi pleme Banu Nadir. Ova vojna kampanja Muhameda nazvana je „Bitka za Kajbar“. Muhamed je iz Medine poslao vojsku od oko 1.600 ljudi (između 1.400 i 1.800) sa 100 do 200 konja, kojima je trebalo tri dana da stignu do Kajbara. Jevreji su u svojim utvrđenjima u Kajbaru imali oko 10.000 ljudi. Jevreji su u početku postigli savez i sa arapskim plemenom Gatafan, da budu njihovi saveznici sa 4.000 boraca. Ali Muhamed je prvo i krenuo u obračun sa plemenom Gatafan koje je bilo stacionirano na pola puta prema Kajbaru. Delom ih vojno savladavši, a delom ih uspevši i potkupiti parama, oni su odustali od vojne pomoći Jevrejima.

Informaciju o toku ove bitke daje nam popularni savremeni *ismailski* muslimanski učenjaka Mumtaz Ali Tajjadin Sadik Ali, u svojoj knjizi „101 Ismaili Heroes“ („101 Ismailski heroj“). Iz tog opisa pratimo sledeće: Muhamed je komandu ovoga napada

22 * Muhamed al-Zarkani, *Sharh Al-'allamah Al-Zargani 'Ala al-Mavahib al-Ladunniyyah lil-'Allaman al-Qastallani* (Bulaq-Kairo: Dar al-Tiba'ah, 1874), 196.

poverio svom starijem pratiocu i tastu (svekru) Abu Bakru (573-634.g., prvi muslimanski *kalif* posle Muhamedove smrti). On je organizovao napad na prvo jevrejsko utvrđenje Natat, koje je branio jevrejski vođa Salam bin Miškam. Oslanjajući se na veštinu svojih strelaca Salam je uspeo da odoljeva arapskom napadu i pri tome rani 50 muslimanskih boraca. Odbrana Natata je trajala pet dana i tek šeste noći muslimani su uspeli uhvatiti jednog od izviđača branioca i naterati ga da oda najslabiju tačku odbrane. Tako je zauzeto utvrđenje Natat i ubijen vođa odbrane Salam bin Miškam. Odbranu sledećeg jevrejskog utvrđenja Naim sada preuzima Harit bin Abu Zejneb, drugi jevrejski vođa.

Muslimani su sada krenuli i na to jevrejsko utvrđenje, ali uprkos jakih napada nisu ga uspevali osvojiti, pa je Muhamed smenio Abu Bakra i na njegovo mesto postavio Umar (Omar) bin al-Kataba (586/590-644.g.) svog glavnog Pratioca i savetnika, kasnije (posle Muhamedove smrti) drugog *kalifa* muslimanskog sveta koji će vremenom, u korist Arapa i islama ovladati celim sasanidskim perzijskim carstvom. Ali i ovaj u napadu sledećeg dana nije uspeo da osvoji utvrđenje Naim, pa je Muhamed smenio i njega i za komandanta postavio svog rođaka i zeta – Ali ibn Abu Taliba (596-661.g.). On je bio sin Muhamedovog strica Abu Taliba kojeg je Muhamed usvojio kao dečaka i odgojio. Vremenom će postati poslednji (četvrti „pravoverni“ *imam*) *kalif*^{3*}. U toku ove borbe odigrao se i direktni lični obračun najjačih boraca sa obje strane, jevrejskih ratnika, braće Marhaba bin Abu Zejneba i Jasira, koji su izazvali na obračun Muhameda ibn Maslama (Ansari, 591-666.g.) i Zubair ibn al-Avama (594-656.g., rođak Muhamedov, među prvima koji je primio islam, zet Abu Bakra, kasnije poznati vojskovođa). Obojica jevrejskih boraca su u ovom okršaju ubijeni. Posle ovoga Ali ibn Abu Talib ubija jevrejskog komandanta Harit bin Abu Zejnaba i osvaja utvrđenje Naim. Muslimani u ovom utvrđenju zaplenjuju dosta oružja i opsadnih sprava koja će potom iskoristiti u osvajanju preostalih jevrejskih utvrda: Al Sab bin Muada (gde zaplenjuju hranu), Az-Zubaira, Abi Kastla, An-Nizara (u delu Kajbara zvanom al-Šika). Borbe za najjače utvrđenje Kamus su trajale preko 20 dana, i zahvaljujući Ali ibn Abu Talibovoj veštini i požrtvovanosti, konačno je i osvojeno. Muhamed je toliko bio zadovoljan ovim osvajanjem Kamusa, da je Aliju dodelio nadimak „Božiji lav“ (arapski „Šer-i-Huda“).

Arapski istoričar Ibn Isak u svojoj knjizi „Život Proroka“ (biografiji Muhamedovoj) ovo opisuje sledećim rečima: „*Burajda bin Sufijan bin Farva al-Aslami mi je preneo da mu je njegov otac Sufijan bin Amr bin al-Akva rekao: Prorok (Muhamed, o.a.) posla Abu Bakra sa zastavom protiv jedne od utvrda Kajbara. On se borio, ali se vratio pretrpivši gubitke i ne zauzevši ga. Sledećeg jutro on posla Umara, ali i sa njim se dogodi isto. Tada Prorok (Muhamed, o.a.) reče: Sutra, ja će dati zastavu čoveku koji voli Allaha i njegovog Proroka. I Allah će to osvojiti od njih* (jevrejsko utvrđenje,

23 * Pitanje Alijevog prava da nasledi *kalifat* je pitanje verovanja koje je podelilo muslimane na šiite (koji su verovali i zagovarali da ima to pravo) i muslimane *sunite* (koji su smatrali da to pravo pripada Abu Bakru).

o.a.). *On (Ali, o.a.) se neće povući. Sledećeg jutra on (Muhamed, o.a.) dade zastavu Aliju. Sledećeg jutra zastava je bila u Alinim rukama i njegove trupe su napredovale. U tom momentu jedan vojnik istupi ispred Jevreja i izazva svoje protivnike (Arape, o.a.) na dvoboj: Ja sam Merhab, on povika. Kao što ceo Kajbar zna vešt sam sa oružjem i okušan u bitkama. Tada istupi Ali rekavši: Ja sam onaj koga je njegova majka nazvala lavom. I borim se kao divlji lav. I stavljam svoje protivnike na velika iskušanja. Dvoboj poče i Ali rescepi Merhabovu glavu na dvoje. Muslimanske linije se sada pomeriše napred i posle žestoke borbe probiše se u pozadinu neprijatelja. U ovoj borbi Ali pokaza veliko umjeće i veštinu. Izgubivši štiti on dohvati gredu od vrata, vitlajući njome i uspešno se probijajući. U njegovom nastupu ovaj njegov improvizovani štiti je sevarao kao munja i učini od njega heroja kao drugi Samson. Pobjeda (muslimana, o.a.) je bila odlučna. Jevreji izgube 93 čoveka, dok muslimana bi ubijeno 19, u celoj borbi“.*

I više drugih *sunitskih* i *šiitskih* muslimanskih izvora beleže ovu borbu, pa tako u *sunitskoj hadisi* „*Sahih Muslim*“ nalazimo skoro isti opis ove bitke: „*Na dan bitke za Kajbar Poslanik Allahov (Muhamed, o.a.) reče: Sa sigurnošću ću dati ovu zastavu čoveku koji voli Allaha i njegovog Poslanik, i kojem će Allah dati pobjedu. Umar ibn al-Katab tada reče: Nikad više nisam želeo biti vođa nego na ovaj dan. I on takođe reče: I ja se uzdigoh verujući da sam u pravu. I Poslanik Allahov (Muhamed, o.a.) pozva Aliju, sina od Abu Taliba, i dade mu je (zastavu, o.a.) rekavši: Idi! I ne vraćaj se sve dok ti Allah ne da pobjedu“.*

Opisi ove borbe su zapisani i u *sunitskoj hadisi* „*Sahih al-Buhari*“, 5. tomu, knjizi 59, na strani 520 i 521, u naraciji pisaca Salama i Sal bin Sada.

Posle pada ovog jakog jevrejskog utvrđenja, Jevreji iz preostala dva utvrđenja Al-Vatih i As-Salalim su odlučili da sa Muhamedom dogovore predaju. Kako nas informiše arapski istoričar Ibn Hišam u svom radu „*Al-Sira al-Nabavija*“ („Život Proroka“), oni su tražili od Muhameda da ih tretira blagonaklono i da im garantuje poštedu života. Muhamed je pristao na ovo i nije uzeo ništa od imovine Jevreja iz ove dve utvrde.

Ovde sledi i epizoda ranije pomenutog Muhamedovog obračuna sa jednim od preostalih vođa Jevreja plemena Banu Nadir – Kinana ibn al-Rabijem, kojeg je Muhamed dao ubiti, a njegovu udovicu Safiju bint Hajaj (koja će potom postati Muhamedova žena) zarobiti.

Iako je u početku imao nameru da protera sve preostale Jevreje Kajbara, Muhamed im je, po njihovom traženju i obzirom da oni više nisu predstavljali vojnu pretnju za njega, ipak dozvolio da ostanu pod uslovom da prihvate njegovu vlast nad Kajbarom. Osim toga on je sa njima dogovorio (nametnuo im dogovor) da su oni sada obavezni da na ime prava da ostanu u Kajbaru, plaćaju danak u iznosu od polovine njihove proizvodnje, poznat pod nazivom „*džizija*“. Ovaj njegov dogovor

sa Jevrejima će postati presedan koji će od tada ući kao pravilo u „islamski zakon“ kojim su nemuslimani (*dimije*) koji su živeli na teritoriji pod muslimanskom vlašću, bili u obavezi plaćanja dažbine (poreza) – tako zvane „*džizije*“.

Kada su za ovaj rezultat bitke i kasniji dogovor preostalih Jevreja dva utvrđenja koja su se predala, čuli jevrejski stanovnici važne, bogate i brojno naseljene oaze Fadak nadomak Kajbara, inače njihovi saveznici, i oni su poslali svoga pregovarača Muajiša bin Masuda da sa Muhamedom dogovori iste uslove (obavezu da mu daju prinos od polovine svojih prihoda) i njihovo ostajanje da i dalje žive u Fadaku u svojim kućama i na svojim imanjima, što je Muhamed i prihvatio. Pomenuti istoričar Ibn Hišam navodi da je taj dogovor sadržavao i odrenicu da: „*Muslimani mogu da vas proteraju* (Jevreje Kajbara, o.a.) *ako i kad god to budu hteli*“. Pošto je Muhamed i ranije od ove jevrejske kolonije ubirao određene prihode, pristao je na ovaj predlog.

Potom je poveo vojsku prema koloniji Vadi al Kuri, prosperitenom naselju koje su osnovali Jevreji u predislamskom periodu, u kojoj je u to vreme živelo i dosta Arapa iz drugih plemena. Ovde je Muhamed dobio dosta novih sledbenika među arapskim žiteljima, uz obećanje da će zadržati svoja imanja ako prihvate islam. Jevreji su bili odlučili da pruže oružani otpor, ali već sutradan ih je opkolio i prisilio na predaju Muhamedov vojskovođa, Pratilac i rođak Zubajr ibn al-Avam (594-656.g.). Veliki deo njihove imovine im je tada oduzet i podeljen među muslimane, ali je Muhamed dozvolio da oni zadrže svoje posede sa datulinim stablima, koja su uvek uspešno obrađivali. O ovome piše i arapski sunitski imam Ibn Kajim al-Džavzija (Ibn Qayyim al-Jawziyya, Damask 1292. – Damask 1350.g.) u svojoj knjizi „*Zad al-Ma'ad*“ („Odredba za ubuduće“), koja predstavlja jedan od važnijih izvora ovog vremena, gde u 2. tomu na strani 146-147, kaže da se „*Muhamed zadržao četiri dana u Vadi al-Kuri, podelivši plen među svojim pristalicama, muslimanskim borcima, i postiže dogovor sa Jevrejima sličan kao i sa Jevrejima iz Kajbara*“.

Kada su Jevreji u Temi, poslednjem naselju u blizini koje su naseljavali, čuli za poraze i predaje Jevreja u Kajbaru, Fadaku i Vadi al Kuri, i sami su se odlučili da ponude mir, što je Muhamed prihvatio i dozvolio im da zadrže svoju imovinu.

„Bitka za Kajbar“ je rezultirala gubitkom moći Jevreja da se više ikada vojno suprotstave Muhamedu. U ovoj bitci Jevreji su imali gubitak od 93 poginula, a muslimani manje od 20 i 50 ranjenih. Pobjeda u Kajbaru bila je značajna za Muhameda i povećala mu je ugled među njegovim sledbenicima, ali i među lokalnim arapskim i beduinskim plemenima od kojih su mnoga, videvši njegovu snagu, dali zakletvu vernosti i spremnosti da prihvate islam. Količina oružja koju je zarobio u ovoj bitci, omogućila mu je da 18 meseci nakon nje, konačno osvoji i Meku i porazi tamošnja arapska plemena koja su se klanjala idolima, od kojih su mu većina kasnije iskazala lojalnost i primila islam.

Značaj „Bitke za Kajbar“ i rezultati proizašli iz nje ogledaju se i u njenom posrednom pominjanju u Kura'nu (u poglavlju /suri/ 48 /20. ajet/ i 108), kao i u direktnom pominjanju u *sunitskoj* kolekciji *hadisa* u knjizi „*Sunan Abu Davud*“, 19-ta knjiga pod naslovom „*Danak, plen i vladavina*“, u naraciji, ranije pomenutog, Umar (Omar) bin al-Kataba (drugog kalifa), a zapisano od strane Malik ibn Avs al-Hathana, gde pod brojem 2961 piše: „*Jedan od argumenata koje je izneo Umar je da je on rekao, da je Allahov Poslanik primio tri stvari na raspolaganje po svojoj volji: Banu Nadir, Kajbar i Fadak. Imovinu Banu Nadira je zadržao celu za svoje hitne potrebe, imovinu Fadaka za buduće pohode, a Kajbar je podeljen između Allahova Poslanika (počivao u miru) u tri dela: dva za muslimane, a jedan kao priloga za njegovu porodicu. Ako išta preostane od dela koji podeli unutar porodice, da se onda to da za siromašne izbeglice*“.

Takođe, „Bitka za Kajbar“ je pomenuta i u mnogim *sunitskim hadiskim* kolekcijama, pa tako i u „*Sahih Muslimu*“, 19:4450, što nam prenosi Safi-ur-Rehmana-Mubarakpuri (1942-2006.g.), Muhamedov biograf i autor knjige „*Ar-Rahik-ul-Mah-tum*“ („Zapečaćeni nektar“) na strani 433, gde citira izvesnog Salama bin Akva koji, između ostalog kaže: „*Na dan bitke za Kajbar moj brat je vodio ogorčenu borbu na strani Poslanika Allaha (počivao u miru) (u žaru borbe, o.a.). Njegov mač ga je probo i ubio*“. I u *hadiskoj* kolekciji *Sahih al-Buhari*, 2:14:68, piše: „*Allahov Poslanik (počivao u miru) izmoli fajr^{24*} još dok je bio mrak, a potom uzjaha i reče: Allahu Egber! (Allah je velik, o.a.) Kajbar je razrušen (savladan, osvojen, o.a.)*“.

Konačno, i Kur'an to pominje indirektno u poglavlju (*suri*) 48 „*El-Feth*“ („Pobeda“), *ajet* 18. do 21. gde kaže: „*Allah je zadovoljan sa vjernicima...On je znao šta je u njihovim srcima...i nagradio ih je skorim osvajanjem i velikim plijenom koji će dobiti. Allah vam je obećao mnogi plijen koji ćete dobiti, a ovaj (plen, o.a.) vam je (On, o.a.) požurio i odbio je ruke ljudi (neprijatelja, o.a.) od vas (zaštito vas je. To je učinio, o.a.) da to bude znakom vjernicima i da vas naputi na pravi (ispravni, o.a.) put. I (obećao vam je, o.a.) drugi (plen, o.a.) koji niste bili u stanju dobiti, a koji je Allah oduzeo (Svojom moći, o.a.). Zaista je Allah svemoćan*“.

U „Bitci za Kajbar“ više arapskih izvora navode i epizodu o pokušaju trovanja Muhameda od strane Jevrejke Zejnebe Bint al-Harit (? - ubijena 628.g.). Ona je bila žena Salama bin Miškama, jevrejskog vođe ubijenog u bitci za Kajbar. Obzirom da je prilikom zauzimanja Kajbara, u samoj bitci ili posle zarobljavanja, ubijeno više jevrejskih vođa, postojao je jak animozitet protiv Muhameda kod preživelih Jevreja. Kada je Muhamed pozvao Jevreje na razgovor o svim uslovima predaje, Zejneba je bila zadužena da ga posluži pečenim mesom (koze, ovce ili jagnjeta – različiti izvori različito navode). Vođena porivom osvete ona je otrovala to meso i dala ga Muhamedu i njegovim pratiocima da jedu. Muhamed je na vreme osetio zatrovanost pečenog

24 * Prva od pet dnevnih molitvi muslimana, koja se moli u ranu zoru.

mesa i prestao jesti dok je njegov Pratilac Bišr ibn al-Bara ibn Marur al-Ansari, umro. Više izvora prenosi ovo manje-više sličnim opisom.

Istoričar Muhamed Ibn Sa'd (784-844/845) u svom radu „*Kitab Tabakat al-Kubra*“ („Knjiga osnovnih izvora“, strana 249) kaže: „*Stvarno, Jevrejka iznese otrovano meso koje je ispekla za Allahova Poslanika. On uze komad mesa, stavi ga u usta, poče žvakati i izbaci ga. Zatim reče Pratiocima: Stanite! Uistinu, ova mi noga reče da je otrovana* (aluzija na Muhamedovo providenje o otrovanosti tog pečenog mesa, o.a.). *Tada on posla po Jevrejku i upita je: Šta te navelo da uradiš ovo? Ona odgovori: Ubio si mi oca, strica i muža, i ja rekoh sebi: Ako si ti Poslanik, neću ti moći naškoditi, a ako si samo kralj* (vođa, o.a.) *oslobodiću ljude od tebe. On potom dade naredbu da je ubiju.*“ Ibn Sa'd o ovome piše u više navrata u istoj knjizi i na stranama 250-252.

Opis ove epizode susrećemo i u sunitskoj kolekciji *hadisa* „*Sahih al-Buhari* (u naraciji Abu Huraira, u *hadisama* 2617, 3786 i 4394), zatim u *hadisu* „*Sunan Abu Davudu*“ (u naraciji Džabir ibn Abdulaha i Abu Salamaha, knjiga 39, *hadis* 4495-6 i 8) u delu teksta piše: „...*Poslanik Allahov* (Muhamed, o.a.) *joj oprostí to, i ne kazni je. Ali neki od njegovih Pratilaca koji su jeli, umreše*“. Potom on naredi da je ubiju.

O ovome piše i u *hadisu* „*Sahih Muslim*“ (knjiga 26, *hadis* 5430).

O ovome pišu i perzijski istoričar i teolog Al-Tabari (838-923.g.) u svojoj knjizi „*Tarik al-Rusul va al-Muluk*“ („*Istorija proroka i kraljeva*“) gde citira ranije pomenutog Ibn Isaka.

Konačno, iako se ovaj pokušaj trovanja Muhameda desio 628. godine, a Muhamed je umro četiri godine kasnije, 632.g., značaj koji je dat ovom događaju možda ponajviše pokazuje opis razgovora između Muhameda i njegove žene Aiše, u trenutku njegovog umiranja, gde u njenoj naraciji opisanoj u *hadisu* „*Sahih al-Buhari*“ (tom 5, knjiga 59, *hadis* 713) piše: „*Poslanik* (Muhamed, o.a.) *u svojoj bolesti dok je umirao, reče: „O Aiša! Još uvek osećam bol proizveden od hrane* (otrovane, o.a.) *koju sam jeo u Kajbaru, i sada, osećam kao da mi se vene oduzimaju od tog otrova*“.

Jevreji su nastavili živeti u Kajbaru pod uslovima dogovorenim sa Muhamedom, plaćajući porez – „*džiziju*“, i sledećih godina, sve dok ih posle Muhamedove smrti, konačno iz Kajbara nije proterao 642. godine Umar (Omar) bin al-Kataba (586/590-644.g.), drugi *kalifa* muslimanskog sveta. Iako su neki i ostali živeti u Kajbaru (uglavnom iz porodice Muhamedove žene i udovice Safije bint Hajaj – inače Jevrejke), a deo se naselio u obližnje gradove-oaze Vadi al Kur i Tema, većina se naselila u severozapadne oblasti Najran (današnja Sirija i Irak) i posebno u oblasti grada Jerihona (današnje palestinske Teritorije). Među njima je bio i Harit, sin Salama bin Miškama, jednog od ubijenih vođa jevrejskog plemena Banu Nadir i Zejnebe Bint al-Harit (koja je pokušala otrovati Muhameda). Odatle su se

vremenom naseljavali i dalje prema severnoj Samariji (današnji Izrael), pa ne čudi da i danas na tom prostoru postoje topografska mesta koja nose ime Tel-Kajbar i Kirbat-Kajbar. Zajedno sa tamošnjim hrišćanima „uživali su“ formalnu zaštitu (uz plaćanje poreza) od strane *kalifa* Umara (Omara). Ipak, zadržali su svoj karakterističan identitet sve do 12. veka, i kao vešte zanatlije i trgovci putovali su muslimanskim zemljama i trgovali, ali uz zabranu da se u oblasti Hidžaz (Hejaz, Hedžaz, zapadni deo oblasti današnje Saudijske Arabije) zadržavaju duže od tri dana.

„Benjamin iz Tudela u Sahari“,
 autora Dumoza, 19. vek, duborez

Njihovo prisustvo na ovim prostorima pominje i Benjamin iz Tudela (1130-1173.g.), poznati jevrejski srednjovekovni putopisac, geograf i istoričar iz kraljevstva Navare (današnje Španije), koji je obilazio Evropu, Aziju i Afriku. Obilazeći Perziju i Arabijsko poluostrvo oko 1170. godine, posetio je i Kajbar i Temu i pomenuo prisustvo tamošnje jevrejske zajednice^{25*}.

I izvesni Jevrej Isak iz Vadi al Kure, pomenut je 1020. godine u pismu Solomona ben Jude (rođenog u Fesu /Magreb/, današnji Maroko, umro 1051.g.), učenog i cenjenog *gaona* – sudije i poglavara jevrejskog suda *Palestinske akademije* u Jerusalimu od 1046. godine. Solomon pominje Isaka kao Jevrejina „*koji je napustio svoju porodicu i boravio u Egiptu, da bi se posle četiri godine vratio 'u svoju zemlju' u Vadi al Kur*“.

I dva dokumenta (pisma) iz kairske *genize*^{26*} pominju Jevreje iz Kajbara. Prvo pismo pisano arapskim jezikom, hebrejskim slovima, upućeno je izvesnoj Hanini i narodu Kajbara i Makne, govoreći o njihovim brojnim privilegijama i obećanju njihove bezbednosti od potencijalnog tlačenja ili povrede od strane muslimana, pozivajući se na njihove veze i poreklo sa Safijom (Muhamedovom ženom). Pismo je sačinjeno u vreme vladavine šestog *Fatimidskog kalifa* i šesnaestog *Ismailskog imama*, Al-Hakima bin Amr Allaha (996-1021.g.), oko 1010. godine, kao potvrda garancije koju je on dao protiv svakog proganjanja, otimanja imovine ili naterivanja na prihvatanje islamske vere Jevreja Egipta, ali i cele *kalifске* regije, uključujući i Kajbar. U pismu se pominje i izvesni Jevrejin Joakin, pesnik, koji se obratio za plaćanje određene takse, ali je odbijen u tom zahtevu kao Jevrejin iz Kajbara.

25 * Knjiga puta Benjamina iz Tudele (priredio Joško Pavković; Zagreb, antiBARBARUS, 2013), 84-86.

26 * Mesto na jevrejskom groblju gde se pohranjuju istrošene i oštećene svete knjige sa tematikom iz *Tore* – pet knjiga Mojsijevih.

Drugo pismo iz kairske *genize* potiče iz 11. veka i odnosi se na osobe (Jevreje) koje se oslovljavaju sa *Al-Kajberi*, što verovatno znači „oni iz Kajbara“.

Kao rezime konačnog poraza Jevreja u „Bitci za Kajbar“, proizilazi i simbolična uspomena na to koja se i u ovo savremeno vreme opterećeno jevrejsko-palestinskim (arapskim) konfliktom, ogleda u uzrečici koju Arapi rado koriste, a koja glasi: „*Kajbar Kajbar ja Jahud jaiš Muhamed sajaud*“, što u prevodu sa arapskog jezika znači „Kajbar Kajbar o Jevreji, vojska Muhamedova će se vratiti“.

U vezi sa „Bitkom za Kajbar“ značajno je pomenuti i okolnost da su u njoj muslimani po prvi put koristili klasične barjake, predstavljene u tri vojne zastave. Do tada su koristili relativno male standardne trake-zastave, ali u ovoj bitci Muhamed je poneo veliku crnu zastavu sačinjenu od ogrtača jedne od njegovih žena – Aiše bin Abu Bakr (612-678.g.). I upravo tu zastavu je Muhamed dao Aliju ibn Abu Talibu, kada je on poveo napad na Jevreje Kajbara.

BANU KURAJZA je bilo treće veliko jevrejsko pleme iz predislamske Arabije. Na sever Arabijskog poluostrva su se doselili u 2. ili 3. veku, najverovatnije posle jevrejsko-rimskih ratova (Prvog /66-73.g./ i Drugog 132-135.g./ jevrejskog ustanka, i Kitoskog rata 115-117.g.).

Ovo nam spominje i poznati arapski poeta, pesnik i kolekcionar arapske poezije Abu al-Faraj al-Isfahani (897-967.g.), u svojoj knjizi „*Kitab al-Aghani*“ („Knjiga pesama“) objavljenoj u 8/9. veku, gde kaže da se jevrejsko pleme Kurajza naselilo u oblasti Mahzur (desetak kilometara južno od Medine) u prostranoj dolini Al-Harah na severozapadu arabijskog poluostrva.

Već od 5. veka Banu Kurajza, kao i druga dva velika jevrejska plemena, žive u Jatribu (Medini). Kada su se u 5. veku sa juga Arabijskog poluostrva na ove prostore doselila dva jaka arapska plemena iz Jemena – Banu Avs i Banu Kazraj, pripadnici plemena Banu Kurajza su često nastupali kao saveznici plemenu Banu Avs, sa kojim su se i bračno mešali, poprimajući i dosta arapskih običaja. Smatrani su „sveštenskim plemenom“, pa su ih Arapi nazivali *kahinan*, što dolazi od reči *kohanim* – hebrejske reči za sveštenika (*kohena*). Arapski istoričar Ibn Isak (umro 761. ili 767.g.) u svom

Ilustracija iz „*Kitab al-Aghani*“ („Knjiga pesama“), 1216-1220.g. od Abu al-Faraja al-Isfahanija

radu „Život božijeg Poslanika“ („*Kitab Sirat Rasul l-Allah*“) smatra i piše da: „*oni vode poreklo sve od Arona pa i dalje do jevrejskog praoca Abraham*“, ali navodi samo osam potomaka između Arona i predaka plemena Banu Kurajza^{27*}.

I *sunitski* islamski učenjak Ali bin Ahmed al-Samhudi (iz 15. veka) između ostalih jevrejskih klanova koje nabroja u Medini, pominje i pleme Banu Kurajza kao blisko jevrejskom klanu Banu Hadl. I oni su, kao i druga jevrejska plemena, u ove krajeve doneli i primenili znanja u sađenju palmi, datula i žitarica i time postigli zavidan ekonomski nivo u odnosu na zatečena arapska plemena. O ovome piše arapski istoričar Abu Abdulah Muhamed ibn Omar ibn al-Vakidi (748-822.g.) koji kaže da su pripadnici plemena Banu Kurajza bili ljudi sa velikim znanjem i radnim navikama: „*dok mi, arapska plemena nismo posedovali znanja i navike sađenja palminog drveća i vinograda, već smo samo uzgajali ovce i kamile*“.

Ibn Kordadbeh (820-912.g.) perzijski geograf, administrator i tvorac prve poznate arapske knjige mapa (karata) piše da su za vreme perzijske dominacije oblašću Hidžaz (Hejaz) na zapadno-arabijskom poluostrvu, pripadnici plemena Banu Kurajza službovali kao skupljači poreza i tâksi za perzijskog šaha.

Već pomenuti arapski istoričar Ibn Isak u više zapisa pominje i poznatu epizodu opsade Jatriba (Medine) u 5. veku od strane predislamskog arabijskog himjaritskog kralja Tuba Abu-Karib Asad Kamila (385-420.g.)^{28*}, kada dva jevrejska rabina iz plemena Kurajza, *Kab i Asad*, pružajući medicinsku uslugu oboljelom kralju, uspevaju da ga odgovore od opsade ove oaze, rekavši mu (prema Ibn Isaku) sledeće reči: „*da je to mesto u koje će Poslanik iz Kurajša* (arapskog plemena iz kog potiče Muhamed, o.a.) *prebeći u vremenu koje dolazi, i gde će biti njegov dom i počivalište*“. Ibn Isak dalje kaže da ih je on potom odveo sa sobom u Meku gde su oni prepoznali *Kabu*^{29*}, kao hram podignut od Abraham (Ibrahima), i: „*preporučili kralju da uradi ono što narod Meke čini: da obiđe oko hrama uz poštovanje i počast, da obrije glavu i da se ponaša skromno i ponizno dok god je u tom prostoru*“. Po povratku u Jemen, kaže dalje Ibn Isak: „*rabini su demonstrirali lokalnom stanovništvu razne veštine* (čuda, o.a.) *kao što je i nepovređeni prolazak kroz vatru*“. Iako ova Ibn Isakova tumačenja i zapise citiraju

27 * „Enciklopedija islama“.

28 * Muslimanski arapski izvori za Himjaritsko kraljevstvo i njihove kraljeve obično koriste naziv iz njihove dinastičke titule „Tuba“, a ne Himjarit.

29 * U to vreme Meka je bila važan verski centar plemena zapadne i centralne Arabije. Njeno svetište posvećeno trima glavnim boginjama (idolima) nalazilo se u delu zvanom *Kaba* ili *Čaba* gde su se čuvali idoli ovih i ostalih božanstava. Bilo je podignuto oko misterioznog crnog kamena, verovatno meteorita, koga su obožavala okolna plemena i svake godine hodočasno odlazili do Meke da vide *Kabu*, što je uključivalo i ceremonijalnu povorku oko ovog svetog mesta. Dolaskom Muhameda i nastankom islama *Kaba* će postati verski centar nove religije (islama), preuzimajući i običaj ceremonijalne povorke oko ovog objekta-kamena. I prema kasnijem islamskom verovanju postoji tumačenje da je ovaj „hram“ sagradio još prorok Ibrahim (Abraham).

i značajni sednjovekovni muslimanski učenjaci kao Ibn Hajar (1372-1448.g.) i Malik ibn Anas (711-795.g.), poznat i kao „*Imam Malik*“, „*Šeik islama*“ i „*Tvorac Zajednice-Zakona*“ (jedan od najrespektovanih učenih ljudi islamske pravne nauke *fikhte*^{30*} u *sunitskom* islamu) neki kasniji istoričari (knj. Valid N. Arafat i Said Barakat Ahmed) iskazuju sumnju i osporavaju mogućnost da su jevrejski rabini mogli iskazati takve „*misli i poruke*“. U svakom slučaju himjaritski kralj Tuba Abu-Karib Asad Kamil jeste sa sobom poveo jevrejske rabine Kaba i Asada u Meku i šta više, zainteresovan njihovim znanjem, učenošću i verovanjem odlučio je da prihvati njihovu veru – judaizam i obavezao ih da u pravila jevrejske vere upute i njegovu vojsku i ostale članove njegovog plemena u Meki.

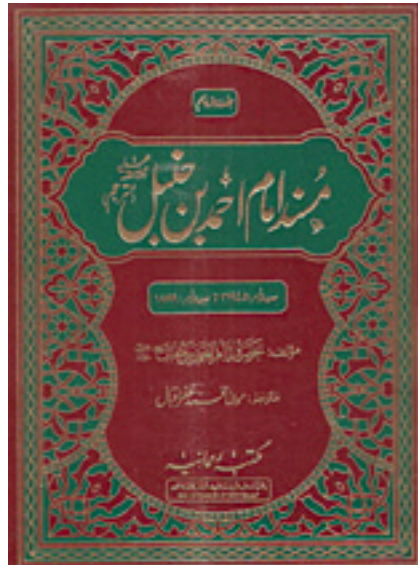
Pripadnici plemena Kurajza osim poljoprivredom, bavili su se i proizvodnjom i trgovinom oružja i oruđa (opsadnih sprava) po čemu su bili poznati i među arapskim plemenima. Zato su ih Arapi i nazivali „*Ahlu al-Halka*“, „*Narod oružja*“, što im je obezbeđivalo i prestižan status među plemenskim zajednicama (i jevrejskim i arapskim). Kako nam prenose arapski istoričari Ibn Isak i Al-Vakidi, u vreme Muhamedovog dolaska u Jatrib (Medinu) 622. godine, prilikom Muhamedovog iniciranja potpisivanja takozvanog „*Sporazuma (Povelje) iz Medine*“, koji je sačinio sam Muhamed, on je (Muhamed) pozvao i pleme Banu Kurajza da potpiše ovaj sporazum o regulisanju odnosa među plemenima u Jatribu (Medini) i sa važnom odrednicom o zabrani savezništva ili pomaganja neprijatelja izvan Medine što se pre svega odnosilo na arapsko pleme Kurajiš iz Meke, velikih i stalnih protivnika Muhameda. Osim ovoga Muhamed je i direktno pozvao vođu plemena Kurajza, Ka'b ibn Asada (? - 627.g.) da sa njim potpiše poseban sporazum o lojalnosti. Bojeći se stalno mogućih postupaka i eventualnih priklanjanja ovog plemena, veštog u pravljenju oružja i sa velikim zalihama oružja, njegovim protivnicima, Muhamed je stalno tražio povoda da se obračuna sa ovim poslednjim jevrejskim plemenom u Medini.

Kada je u mesecu martu/aprilu 627. godine došlo do poznate „*Bitke kod rovova (hendeka)*“ – opsade Medine, pleme Kurajza je Muhameda snabdelo određenom količinom alata i opreme za kopanje rovova što je pomoglo Muhamedovim sledbenicima u pripremi za odbranu. Ali svo vreme bitke koalicija koja se borila protiv Muhameda, a koju je predvodilo arapsko pleme Kurajiša iz Meke, njegovi ljuti protivnici, pokušavalo je da preko svoga saveznika Hajaj ibn Ahtaba, vođe jevrejskog plemena Banu Nadir, privoli Jevreje plemena Kurajza da Muhameda napadne sa nebranjene strane, sa juga Medine. Obzirom da je ovo jevrejsko pleme raspolagalo sa naoružanjem od 1.500 sablji i mačeva, 2.000 koplja, 300 oklopnih odela i 500 štita, nesumljivo je da bi njihovo priključenje koaliciji umnogome uticalo na krajnji ishod bitke. Međutim, šta god da je odredilo odluku Ka'b ibn Asada da se ne prikloni koaliciji protiv Muhameda (lojalnost zbog potpisanog ugovora sa njim ili strah od

30 * Na veri utemeljena pravna znanost koja obuhvata obredne i verske dužnosti i prava, kao i propise o vođenju rata.

moguće odmazde zbog nepoštovanja tog sporazuma), pleme Kurajza se uglavnom nije vojno angažovalo ni na jednoj strani.

I poznati *sunitski* učenjak Musnad Imam Ahmed ibn Hanbal (? - 855.g.) u svojoj poznatoj i cenjenoj kolekciji *hadisa* o životu Muhameda, u zapisu 22823, daje potvrdu da se Banu Kurajza nisu priključili napadu na Muhameda. On u tom zapisu kaže: „*Abu Safijan* (Abu Sufjan ibn Harbom /560-650.g./ vođa arapskog plemena Kurajiš iz Meke, veliki protivnik Muhameda protiv kojeg je dugo i puno puta ratovao, kasnije primio islam, o.a.) *reče: „O vi narode Kurajiša, zbog Allaha vaše mesto gde se sada nalazite nije više sigurno. Vaši konji (i kamile i mazge i ostalo blago) umiru. Banu Kurajza, ostaviše nas „na cedilu“, i dobismo od njih ono što nismo želeli* (ovde misli na odluku jevrejskog plemena Banu Kurajza, da im se u „Bitci kod rovova“ ne pridruži u borbi protiv Muhameda, prilikom njihove opsade Medine, o.a.), *i ovaj trenutak donosi nam teška vremena. Zbog Allaha nema nam mira, naša borba neće dugo trajati, i nećemo dugo izdržati. Zato se povucimo gde možemo biti sigurni“.*

Naslovna strana knjige
Musnad ibn Hanbala, sa kolekcijom
njegovih *hadisa*, izdata od Mahtab
Rahmanija u Lahoru, Pakistan

Slično opis daje i Ibn Isak (strana 683) u svojoj knjizi „*Osnivanje zajednice*“.

I pored toga Muhamed je stalno strahovao od moguće odluke Ka'b ibn Asada i eventualnog njegovog priklanjanja koaliciji protiv njega, pa je prema njihovom logoru stalno držao 100 vojnika, a posle i 300 konjanika.

Zbog toga je, posle neuspeha koalicije da zauzmu Medinu, Muhamed odlučio da se konačno obračuna i sa plemenom Banu Kurajza, kao poslednjom potencijalnom pretnjom njegovoj dominaciji u Medini. Ovu njegovu odluku će kasniji arapski izvori „pravdati“ navodnim nepridržavanjem dogovora od strane plemena Banu Kurajza, koji su potpisali sa Muhamedom, mada nema niti jednog pisanog podatka o tome u čemu se to pleme Banu Kurajza nije pridržavalo tog dogovora. Naprotiv, u par *hadisa* je pomenuto suprotno (knj. već pomenuti zapis – *hadis* 22823, Musnad Imam Ahmed ibn Hanbala).

Zato arapski muslimanski izvori pribegavaju obrazloženju i opravdavanju ovog Muhamedovog postupka „otkrovenjem koje je Muhamedu preneo anđeo Džibril (Gabrijel) o potrebi da se obračuna sa plemenom Banu Kurajza“. Pa tako u *haditskoj*

sunitskoj kolekciji „*Sahih al-Buhari*“, 5:59:443; i 4:52:68,“ u Aišinoj naraciji (Aiša bint Abu Bakr /612-678.g./ jedna od žena, ujedno i omiljena žena Muhamedova), i u pisanju Ibn Isaka, strana 684, piše: „*Kada se Poslanik Allahov (počivao u miru) vratio iz bitke kod Hendeka (rovova, mart/april 627.g., o.a.) odloži svoje oružje i krenu se kupati. (Anđeo, o.a.) Džibril (Gabrijel, o.a.) dođe k njemu (Muhamedu, o.a.) i reče mu: „Odložio si svoje oružje? Mi anđeli još nismo! Zato kreni za nama i bori se protiv njih“. Tada Poslanik Allahov (počivao u miru) reče: „Gde, protiv koga“, a Džibril (Gabrijel, o.a.) odgovori: „Na ovu stranu“, pokazavši prema Banu Kurajza. I onda Poslanik krenu protiv njih“.* U Aišinoj naraciji u „*Sahih Muslim*“ (hadis 1769) dalje piše: „*Stoga Poslanik Allahov (počivao u miru) pođe u borbu protiv njih, oni se predadoše i dođoše pred njegov sud. Poslanik Allahov (počivao u miru) tada dade presudu nad njima Sađu (Sađ ibn Mu’ad, vođa arapskog plemena Banu Aus iz Medine, kasnije, 622.g., prešao na islam, o.a.) koji reče: „presuđujem da muškarci sposobni za borbu, budu ubijeni, a deca i žene prodati kao robovi, a da se novac dobijen od njih podeli (među muslimane, o.a.). Tada Poslanik Allahov (počivao u miru) reče: „Ti ih osudi Allahovom voljom i sudom“.*

I u „*Sahih al-Buhari*“, 5:57:66, u naraciji Abdulah bin Az-Zubaira, se pominje: „...*Video sam moga oca Az-Zubaira kako jaše konja, odlazeći i vraćajući se od Banu Kurajza, dvaput ili triput (za vreme opsade Banu Kurajza, o.a.) I kada sam se vratio rekoh: „O moj oče! Vidim da odlaziš i vraćaš se od Banu Kurajza“. A on reče: „Jesi li me stvarno video, o moj sine“. Ja rekoh: „Da“, a on reče: „Allahov Poslanik je rekao „ko bude išao do Banu Kurajza, neka donese novosti, ako ih ima (u vezi sa uspehom opsadanja, o.a.)““.*

I više drugih *hadisa* iz „*Sahih al-Buhare*“, iz toma 5, knjige 59, pominje ovu opsadu, od *hadise* broj 444 do 449.

Otpribliže isti opis nam daje i savremeni arapski istoričar, *mufasir* (komentator Kur’ana), *muhadit* (veliki poznavalac *hadita*) i *kadi* (islamski sudija i poznavalac islamskog prava) Ismail ibn Katir (1301-1373.g.) u svom radu „*Tefsir ibn Katir*“ („Tumačenje Kur’ana po Katiru“), gde još određenije navodi da je anđeo Džibril (Gabrijel) Muhamedu ukazao na pleme Banu Kurajza i poveo ga protiv njih, pa kaže „*Ali mi još nismo odložili naše oružje, digni se (kaže anđeo Muhamedu, o.a.) i kreni na ovaj narod. A on (Muhamed, o.a.) reče: „Gde“. A anđeo odgovori: „Na Banu Kurajze, Allah nam je naredio da ih uzdrmamo. I Poslanik Allahov ustade odmah i naredi (muslimanima, o.a.) da krenu na Banu Kurajze, koji su bili na nekoliko kilometara od Medine. Bi to posle Salat Az-Zuhra (namaza, molitve, o.a.). I on (Muhamed, o.a.) reče: „Niko se od vas ne sme moliti dok ne savladamo Banu Kurajza“. I Muhamed odmah pozva glasnike i naredi im da prenesu glas neprijateljstva prema Banu Kurajza, postavivši Ibn Um Maktuma za upravitelja Medine, a ratni barjak (zastavu, o.a.) povjeri Ali ibn Abu Talibu (596-661.g., sin Muhamedovog strica Abu Taliba kojeg je Muhamed usvojio kao dečaka i odgojio. Vremenom će postati poslednji /četvrti „pravoverni“ imam/ kalif koji je vladao od 656-661.g., prvi muškarac koji je primio islam) koji*

krenu prema Banu Kurajza, a Muhamed povede 3.000 muškaraca (ratnika, o.a.) i 30 konjanika Ansara i muhadžera“.

Muhamed je, da bi i na ovaj način opravdao svoj pohod na jevrejsko pleme Banu Kurajza, naručio od arapskog pesnika i poete Hasan ibn Tabita (? -674.g.)^{31*} pesme (poeme) kojima je on trebao glorifikovati ovaj pohod protiv Banu Kurajza. To je pomenuto i u kolekciji *hadisa* „*Sahih al-Buhari*“, u 5. tomu, u knjizi 59, *hadis* 449, u naraciji Al-Bara, gde piše: „*Poslanik reče Hasanu* (pesniku i poeti Hasanu ibn Tabitu, o.a.): „*Izgrdi ih* (misli u njegovim pesmama, o.a.), *i Džibril* (anđeo Gabrijel, hebrejski Gavriel, o.a) *je sa tobom*. (misli „daje ti podršku u tome“, o.a.)“. Citirajući i druge naratore Al-Bara bin Azib dalje kaže: „*U dane opsade Kurajza, Allahov Poslanik reče Hasanu bin Tabitu: Optuži ih, i Džibril je sa tobom*“.

Kako nam navodi savremeni Muhamedov biograf, indijski musliman Safi-ur-Rahman-Mubarakpuri (1943-2006.g.) u svojoj knjizi „*Ar-Rahik-ul-Mahtum*“ („Zapečaćeni nektar“) bitka koju je poveo Muhamed protiv plemena Banu Kurajza je trajala 25 dana. Mubarakpuri, pored ostalog, kaže: „*Muslimani su nastavljali opsadu dugo dana i počeo se osećati umor. Ali* (ibn Abu Talib, o.a.) *i Az-Zubair* (al-Avam. o.a.) *zarekoše se da nikad neće prestati sa napadom dok vojska koju predvode ne pobeđi ili ne postanu mučenici kao Hamza*^{32*}“.

U arapskim izvorima ova bitka je poznata pod imenom „Napad na Banu Kurajza“, ali takođe i kao „Masakr Banu Kurajza“. Opsada i masakr koji je usledio posle predaje, odigrao se 627. godine. Posle 25 dana opsade, kada je postalo jasno da se ovo jevrejsko pleme ne može odbraniti u svojim utverdama i kućama, njihov vođa Ka'b ibn Asad je tražio od Muhameda da pregovaraju sa Abu Lubaba ibn Abd al-Munirrom, jednim od vođa arapskog plemena Banu Avs (Aus), tradicionalnim prijateljima plemena Banu Nadir. Prema arapskom istoričaru Ibn Isaku: „*Abu Lubaba je osećao žaljenje za jevrejske žene i decu koja su plakala i kada su ga pitali za savet šta da rade on im je sugerisao da se bezuslovno predaju ili će u protivnom, pokazavši im gestikulaciju rukom, biti zaklani*“. Sledećeg jutra, po njegovom odlasku oni se predadoše, a muslimani zauzeše njihova utvrđenja i radnje, i potom pobiše sve muškarce. Pomenuti Ibn Isak dalje kaže (strana 686) da je potom Abu Lubab rekao: „*Da sam znao da će se ovo desiti, ne bih se pomakao sa ovog mesta i govorio neistinu u ime Allaha i njegovog Poslanika. Potom je otišao u džamiju i vezao se za stub i rekao: „Neću otići sa ovoga mesta dok mi Allah ne oprostí ono što sam učinio“. Muhamed je (kasnije, o.a.) rekao da mu je bilo oprosteno pošto je primio otkrovenje*“.

31 * Rođen je u Jatribu (Medini), pripadnik arapskog plemena Banu Kazraj, *Sahab* i Pratilac Muhamedov, važio za Muhamedovog „dvorskog“ - miljeničkog pesnika.

32 * Hamza ibn Abdul-Mutalib, 568-625.g., iako je bio Muhamedov ujak po ocu bili su vršnjaci i rasli zajedno, tako da je on i njegov „brat po mleku“. U muslimanskom svetu nosi titulu „*hadrata*“ – „Poštovanog“, koju mu je dodelio Muhamed, posle njegove pogibije (ubistva) u bitci kod Uhuda kao „*Kralj mučenika*“ 19. marta 625.g.

Ono što je usledilo po predaji ovog jevrejskog plemena poznato nam je iz više arapskih i muslimanskih izvora.

Po predaji Banu Kurajza sledećeg jutra, Muhamedu su pristupile vođe arapskog plemena Banu Avs (Aus) i založili se za njegovu blagost prema njima. Muhamed ih je zatim pitao da li bi oni bili zadovoljni ako jedan od predstavnika njihovog plemena bude izabran da odredi sudbinu Banu Kurajza. Oni su to prihvatili sa odobravanjem. I on tada izabra među njima Sa'd ibn Mu'ada, jednog od njihovih lidera. Muhamedov izbor ovoga čovjeka je bio veoma značajan i uopšte nije bio slučajan! Kako nam prenosi arapski istoričar Ibn Isak, Sa'd je bio veoma poznat po svojoj reputaciji neprijateljstva prema Jevrejima. Primio je islam 622. godine kada je Muhamed došao u Medinu. U važnoj bitci kod Bedra 624. godine, vođenoj između arapskih plemena iz Meke (protivnika Muhameda) i muhamedovih pristalica iz Medine, teško je ranjen i jedva je ostao živ. Pomenuti istoričar Ibn Isak kaže (strana 679) da je tada izjavio: „*O Allahu, pošto ti odlučuješ o ishodu rata između nas i njih, podari mi mučeništvo i ne dozvoli da umrem dok ne doživim ono što želim da vidim sa Banu Kurajza*“. Ibn Isak ga opisuje i kao „...*čoveka nagle naravi*“ (strana 675). U rukama tog i takvog čoveka je bila njihova sudbina, a Banu Kurajza su to prihvatili verujući da je to u rukama njihovih tradicionalnih saveznika, plemena Banu Avs.

Arapski istoričar Ibn Sa'd^{33*} u delu svoje knjige „*Kitab al-Tabakat al-Kubra*“ („Knjiga osnovnih izvora“) kaže: „*Poslanik Allahov, blagoslovio ga Allah, odredi Sa'd ibn Mu'ada da odluči o njihovoj sudbini. A on dade sledeći nalog: „Oni koji su dorasli za brijanje (odrasli muškarci) da budu ubijeni, a žene i deca dati u robove i podeljeni. Odmah zatim Poslanik Allahov, blagoslovio ga Allah, reče: “Ti si to odlučio u potvrdu suda Allahova, iznad sedam nebesa”. Poslanik Allahov, blagoslovio ga Allah, vrati se u utorak 7-og dana Zu-I-hidždže^{34*}. Zatim naredi da se oni dovedu u Medinu gde su iskopani rovovi na trgu. Poslanik Allahov, blagoslovio ga Allah, sede sa Pratiocima, dok su njih dovodili u malim grupama. A onda su im odrubljivali glave*“.

I perzijski istoričar i teolog Al-Tabari beleži ovu okolnost da su svi muškarci koji su dospeli do punoletstva ubijeni („*Istorija proroka i kraljeva*“, tom 8., poglavlje „*Pobeda islama*“, strana 38).

I u „*Sahih al-Buhari*“ (tom 4, knjiga 52, *hadis* 280), jednoj od šest *haditskih*^{35*} kanona islama iz *sunitske* kolekcije, koju je sakupio perzijski musliman Muhamed ibn Ismail al-Buhari, u naraciji Abu Said al-Kudrija, o ovome piše: „*Kada je pleme Banu Kurajza bilo spremno da prihvati Sa'da* (Sa'd ibn Mu'ada, o.a.), *Allahov Poslanik posla*

33 * Istoričar i *sunitski* učenjak Muhamed Ibn Sa'd (784-844/845.g.).

34 * Dvanaesti (poslednji) mesec islamskog kalendara.

35 * Posle Kur'ana drugi izvor islama i šerijatskog prava, koji predstavlja ono što je Božiji poslanik Muhamed izrekao kao i ono što su o njemu i njegovim postupcima rekli njegovi *ashabi* (savremenici i lični poznavaooci).

po Sa'ada, koji je bio blizu. Sa'ad dojava na magarcu, i kada dođe, Allahov Poslanik mu reče: „pristupi svome vođi“. I Sa'ad priđe i sede pokraj Allahova Poslanika koji mu reče: „Ovi ljudi (Jevreji plemena Banu Kurajza, o.a.) su spremni da prihvate tvoj sud. Sa'ad reče: „Prosudujem da njihovi borci budu ubijeni, a da njihova deca i žene budu uzeti kao zarobljenici“. Poslanik na to primeti i reče: „O Sa'ade! Ti presudi njima kako bi presudio i gospod Allah.“ Skoro istovetan tekst, takođe u naraciji Abu Said al-Kudrija, dat je na još jednom mestu u pomenutoj „Sahih al-Buhari“, i to u tomu 5, knjiga 58, hadis 148.

Kao i ranije citirani istoričar Ibn Sa'd, i istoričar Ibn Isak u svojoj knjizi „Osnivanje zajednice“, na strani 689, ovome opisu dodaje i sledeću rečenicu: „Ti si to odlučio u potvrdu suda Allahova, iznad sedam nebesa“. Inače, Ibn Isak daje i sledeći opis ovih događaja, pa kaže: „I onda se oni predadoše, i Poslanik (Muhamed, o.a.) ih dade zatočiti u Medini u četvrti al-Harit, a žene u četvrti al-Najar. Zatim Poslanik izađe na trg u Medini i dade iskopati rovove na njemu. Onda posla po njih i dade da im se poseku glave u ovim rovovima, kako su oni dovođeni u grupama. Među njima su bili i neprijatelji Allaha, Hajaj bin Aktab (Hajaj ibn Ahtab, vođa jevrejskog plemena Banu Nadir, koji se posle „Bitke kod rovove“ u aprilu 627. godine, sakrio u Medini kod sunarodnjaka iz plemena Banu Kurajza, o.a.) i Ka'b bin Asad (Ka'b ibn Asad, vođa jevrejskog plemena Banu Kurajza, o.a.) njihove vođe. Bilo ih je 600 ili 700, mada neki kažu i 800 ili 900. Kako su izvođeni u grupama pred Poslanika oni su pitali Ka'ba šta misli da će da će biti učinjeno sa njima. A on im odgovori: „Zar nikada nećete shvatiti? Zar ne vidite da stalno odvođe grupu po grupu i da se niko ne vraća? Boga mi to znači samo smrt! Bićemo odvođeni dok Poslanik (Muhamed, o.a.) ne pobije sve nas“. Hajaj (ibn Ahtab, o.a.) je izveden vani odeven u ogrtač sa cvetovima na kojem su bile rupe veličine vrha prsta, sa svake strane, tako da ga niko više ne bi mogao koristiti, dok su mu ruke bile vezane užetom opasanim oko njegova vrata. Kada je ugledao Poslanika reče: „Tako mi Boga, ne zameram sebi što sam bio tvoj protivnik, jer oni koji napuste Boga (ovde misli na svoga Boga, svoju jevrejsku veru, o.a.) biće zaboravljeni“. Zatim priđe ostalima i reče: „Božije zapovedi (ovde misli na zapovedi unutar jevrejske vere, o.a.) su jedine ispravne. Ove poruke i proglas, o masakru Sinova Izraela su zapisane“. Zatim kleknu i odsekoše mu glavu“.

Broj od 600 do 900 ubijenih pripadnika plemena Banu Kurajza pominje i perzijski istoričar i teolog Al-Tabari (838-923.g., koji citira ranijeg arapskog istoričara Ibn Isaka) u svojoj knjizi „Istorija proroka i kraljeva“, tom 8., poglavlje „Pobeda islama“ (strana 35), kao i arapski istoričar i Muhamedov biograf Ibn Hišam (umro 833.g.) u svojoj knjizi „Al-Sira al-Nabavija“ („Život Proroka“).

Već pomenuti srednjovekovni arapski istoričar Ismail ibn Katir (1301-1373.g.) u svom radu „Tefsir ibn Katir“ („Tumačenje Kur'ana po Katiru“), takođe nam pominje detalj o kopanju jama u koje će biti bacani pogubljeni Jevreji, pa on zapisuje sledeće: „Onda Poslanik Allahov naredi da se iskopaju jame, i oni iskopaše zemlju, i oni ih dovedoše sa rukama vezanim iza leđa, i odsekoše im glave. Bilo ih je između sedamsto i

osamsto. Deca koja još behu nedorasla i žene su uzeti kao zarobljenici, a njihov imetak zapljenjen“.

I više drugih *haditskih* izvora na više mesta, pominje ovo ubistvo, odnosno masakr odraslih zarobljenih muškaraca jevrejskog plemena Banu Kurajza. Tako nam perzijski islamski učenjak Abu Davud, sakupljač *hadisa* i autor četvrte, od šest glavnih zbirki *sunitskih hadisa* – „*Sunan Abu Davud*“, u knjizi 38, *hadis* 4398, u naraciji jevrejskog adolescenta Atija al-Kurazija, kaže: „*Bio sam među zarobljenicima Banu Kurajza. Oni* (ovde misli na Pratioce Muhameda, o.a.) *su nas ispitivali i oni kojima je počela rasti brada su bili ubijeni, a oni kojima nije, nisu. Ja sam bio među onima kojima brada još nije bila rasla“.*

Još nekoliko *haditskih* naracija i zapisa jasno i direktno govore o ovome. Šta više, način i ton njihovog zapisa često se u današnje vreme koristi kao „poklik“ za anti-Jevrejske stavove i mržnju. Pa tako u „*Sahih Muslimu*“, poglavlje 16, knjiga 41, *hadis* 6985, u naraciji Abu Huraira, piše: „*Allahov Poslanik, počivao u miru, reče: „Ne sme biti pauze dok borba muslimana protiv Jevreja traje, i dok ih muslimani ne pobiju, dok se Jevreji sakrivaju iza stene ili drveta, a stena i drvo ne kažu: „Muslimani, sluge Allahove, evo Jevreja iza mene, dođite i ubijte ga“.* Ali drvo Garkad^{36*} *neće to reći, jer je to drvo Jevreja“.* Iz iste knjige (41) više *hadisa* opisuje ovaj isti poklik:

hadis 6981 u naraciji Ibn Umara, kaže: „*Allahov Poslanik, počivao u miru, reče: Borićete se protiv Jevreja, i ubijaćete ih dok čak i stena ne kaže: „Dođite vamo, muslimani, ovde je Jevrej (koji se sakriva iza mene), ubijte ga“*, *hadis* 6982 u naraciji Ubaidulaha, kaže: „*Evo Jevreja iza mene*“, *hadis* 6983 u naraciji Abdulah bin Umara: „*Allahov Poslanik, počivao u miru, reče: Vi i Jevreji borićete se jedni protiv drugih dok i stena ne progovori: „Evo Jevreja iza mene, dođi i ubij ga““*, *hadis* 6984 u naraciji već pomenutog Abdulah bin Umara: „*Allahov Poslanik, počivao u miru, reče: Jevreji će se boriti protiv vas, i vi ćete ostvariti pobjedu nad njima sve dok i stena ne bude rekla: „Muslimani, ovde je Jevrej iza mene, ubite ga““.*

I u *haditskoj* kolekciji „*Sahih al-Buhara*“, u tomu 4, knjiga 52, *hadis* 176, u naraciji Abdulah bin Umara, piše: „*Allahov Poslanik reče: „Vi* (misli se na muslimane, o.a.) *ćete se boriti sa Jevrejima, sve i dok se neki od njih ne budu sakrili iza stenja.*

36 * Drvo *garkad* je arapski naziv za drvo i bilje latinskog imena *licijum* iz porodice pupavki (velebilje). U pomenutoj muslimanskoj *hadisi* je opisano kao „drvo Jevreja“.

A stenje će izdati njih rekavši: „O Abdulahu (slugo Allahov, o.a.)! Evo Jevreja koji se krije iza mene. Ubij ga“. I *hadisa* 177, iz iste 52 knjige, sadrži skoro istovetan tekst, samo u naraciji Abu Huraira, kao i knjiga 56, *hadisa* 791, u naraciji Abdulah bin Umara.

U *haditima* se nigde ne pominje broj ubijenih pripadnika plemena Banu Kurajza, osim što navode da žene nisu bile ubijene, osim jedne. Ova okolnost jasno je navedena u *haditu* „*Sunan Abu Davud*“, u knjizi 8 – „Džihad“ („*Kitab al-Džihad*“ – /Knjiga o svetom ratu – Borba na Allahovom putu/), *hadis* 2665, u naraciji Ajšinoj (Aiša bint Abu Bakr /612– 678.g./ jedna od žena, ujedno i omiljena žena Muhamedova, nosila je titulu *Umm-ul-Mominin* – „Majke verujućih“ /muslimana/), gde piše: „*Ni jedna žena od Banu Kurajza nije bila ubijena, osim jedne. Ona je bila sa mnogom, govoreći i smejući se iza leđa i svom snagom iz stomaka, dok je Poslanik Allahov (počivao u miru) ubijao njen narod sabljom* (odsecao im glave, o.a.). *Iznenada jedan čovek prozva njeno ime: „Gde je taj i taj?“ Ona odgovori: „Ja sam ga ubila“. Ja je upitah: „Što si to uradila?“ A ona odgovori: „Osjećala sam ushićenje da to učinim“. Tada ovaj čovek (musliman, o.a.) uhvati nju i odrubi joj glavu. Neću nikada zaboraviti kako se glasno smejala, znajući da će biti ubijena*“. Kako nam prenosi arapski historičar Ibn Isak u biografiji o Muhamedu, ona je tokom opsade od strane muslimana, bacila sa grudobrana mlinski kamen, koji je ubio jednog od muslimanskih napadača, Kalal bin Suvaida. Zato, kada su je prepoznali, bila je i ubijena zajedno sa jevrejskim muškarcima. Ovo je zapisano i u knjizi perzijskog historičara i teologa Al-Tabarija, „*Istorija proroka i kraljeva*“, tom 8, poglavlje „*Pobeda islama*“ (strana 36 i 41).

Više muslimanskih izvora navodi da je neposrednu egzekuciju zarobljenih Jevreja vršilo i nekoliko ličnih Pratilaca Muhameda, među kojima i njegov rođak i zet Ali ibn Abu Talib (596-661.g., sin Muhamedovog strica Abu Taliba kojeg je Muhamed usvojio kao dečaka i odgojio i koji će postati poslednji – četvrti „pravoverni“ *imam* i *kalif* – vladar islamskog sveta), kao i Al- Zubair al- Avam (594-656.g., takođe rođak Muhamedov, kasnije jedan od najuspešnijih vojnih zapovednika „Rašidum armije“, istoimenog *kalifata* iz vremena *kalifa* Abu Bakra i Umara /Omara/).

Često se postavlja pitanje zašto je Muhamed imao potrebu da odluku o izvršenju egzekucije nad zarobljenim Jevrejima plemena Banu Kurajza donese uz formalnu presudu i osudu od strane pripadnika arapskog plemena Banu Avs (Aus), kada se zna da su oni ranije bili tradicionalni saveznici Jevreja, te da su se neki viđeniji pripadnici ovog arapskog plemena protivili ovome činu (kao na primer Abu Lubaba ibn Abd al-Munir, o čemu je napred i pisano).

Nesumljivo je bilo da je Muhamed već i tada posedovao autoritet i snagu da tu odluku može da donese i sprovede i sam. Savremenik i psiholog dr Subaš K. Inamdar (1944.g., indijski musliman, živi i radi u Njujorku) u svojoj knjizi „*Muhamed i*

uspon islama, Stvaranje grupnog identiteta^{37*}, smatra da je Muhamed to učinio da bi otklonio mogućnost eventualnih kasnijih sukoba sa arapskim plemenom Banu Avs (Aus), prebacujući na neke od njihovih vođa odgovornost za ovaj čin i samim time „pridobijajući ih“ kao saizvršioce u delu koje je učinjeno.

Detalj sa crteža pod naslovom „Poslanik, Ali i Pratioci u masakru zarobljenika jevrejskog plemena Banu Kurajza“, minijatura iz 19 veka, autor naslova Muhamed Rafi Bazil, sada u Britanskoj biblioteci (naslovna strana knjige „Nasleđe džihada“, autora Endrjua Bostoba)

beduinskog klana Banu Kilab (iz arapskog plemena Banu Amir), klijentima Banu Kurajza iz Medine, koji su dugo odbijali da prime islam, pa su kasnije i emigrirali na sever prema Siriji.

Ovo sve daje jasniju sliku interesa Muhameda da se u tom aktuelnom trenutku obračuna sa svim potencijalnim protivnicima i neistomišljenicima i političkim, vojnim pa i ekonomskim konkurentima u Medini, neovisno da li su to arapska ili jevrejska plemena.

Značaj i posledice koje je ova bitka i eliminacija Jevreja iz Medine imala za muslimane ogleđa se i u činjenici da je Muhamed i u samom tekstu Kur'ana uneo informaciju o njoj. Pa tako u 33. poglavlju (*suri*), u 26. *ajetu*, o tome piše: „...*izveo je Allah iz njihovih utvrda one od sljedbenika Knjige* (uobičajeni arapski i Kur'anski termin za „narode knjige“ – Jevreje i hrišćane, mada se ovde direktno misli samo na Jevreje, o.a.) *koji su pomagali njih* (ovde se aludira na koaliciju koja je u „Bitci kod rovova“, u martu/aprilu 627. godine nastupila protiv Muhameda, o.a.) *i ubacio u njihova srca strah; jednu (njihovu) skupinu ste pobili, a jednu ste zarobili*“. U istom poglavlju Kur'ana (33. *suri*), u 27. *ajetu*, dalje piše: „*I vama je dao u nasljedstvo njihovu zemlju, i njihove domove, i njihove imetke i zemlju koju vi niste gazili* (prije). *Allah je svemoćan*“.

37 * Subaš K. Inamdar (Subhasch C. Inamdar), *Muhammad and the Rise of Islam: The Creation of Group Identity* (Intl Universities Pr Inc, 2001), 166.

Ovim se zapisom u samom Kur'anu „opravdava“ postupak koji je učinjen prema Jevrejima (masovnim ubistvom, masakrom zarobljenih) kao kaznom zbog njihovog navodnog kršenja sporazuma koji su imali potpisan sa Muhamedom. Generalno, u celoj kasnijoj arapsko-muslimanskoj historiografiji i pravnom tumačenju se pokušavalo ili osporavati broj ubijenih Jevreja (knp. kasniji arapski istoričari: Valid N. Arafat i Said Barakat Ahmed) ili nalaziti „opravdanje“ u potrebi kolektivnog kažnjavanja „onih koji se nisu pridržavali (nekog) dogovora“. Tako na primer značajni rani arapski poznavalac i utemeljitelj islamskog prava Abdulah Muhamed ibn Idriz al-Šafi (767-820.g.), autor više od 100 knjiga, u svojoj najpoznatijoj knjizi „*Al-Risala*“ („*Kitab al-Risala fi Usul al-Fiqh*“ – „Knjiga komunikacije na osnovama razumevanja“), u kojoj tretira islamske izvore prava: Kur'an, *Sunet*^{38*}, *gijas* (analogije) i *ijme* (konsenzuse po određenim pravnim ili verskim pitanjima), iznosi svoj stav i mišljenje kojim podržava i opravdava kolektivno kažnjavanje koje je izvršeno nad plemenom Banu Kurajza, zbog navodne „izdaje“, pravdajući to navodnom okolnošću: „*da su oni dobro znali šta će im se desiti* (zbog njihove „izdaje“, o.a.)“.

Iz vojnog ugla gledano, Muhamedove pristalice i sledbenici su u ovoj bitci izvojevali važnu i značajnu pobeđu, fizički ubivši više stotina pripadnika Banu Kurajza (600 do 900 muškaraca i jednu ženu), dok su muslimanski gubici bili svega dvoje ubijenih (već pomenuti Kalal bin Suvaid, kojeg je kamenom ubila Jevrejka, i izvesni „*Abu Sinan bin Mihsan, brat 'Ukašev*“ (kako nam navodi Muhamedov biograf, indijski musliman Safi-ur-Rahman-Mubarakpuri /1942-2006.g./ u svojoj knjizi „*Ar-Rahik-ul-Mahtum*“ – „Zapečaćeni nektar“). Među preživelim muškarcima Jevrejima su bila i trojica pripadnika jevrejskog klana Hadl iz Medine, blisko i krvno vezanih sa pleme Banu Kurajza. Naime, njih trojica su u vreme opsade uporišta Banu Kurajza, uspeli neopaženo pobeći. Posle će sva trojica preći u islamsku veru, a sin jednog od njih, Muhamed ibn Ka'b al-Kurazi (? - 735/8.g.) će vremenom biti priznati muslimanski učenjak. Pripadao je tzv. drugoj grupi učenih komentatora Kur'ana. Naime, posle smrti Muhameda 632. godine, grupa njegovih Pratilaca se posvetila tumačenju njegovog učenja. Oni su činili tzv. prvu grupu tumača. Kao što su oni slušali Muhamedova objašnjenja i tumačenja raznih verskih postulata lično, tako su i oni sami iste prenosili usmeno osobama od poverenja i znanja. Tradicionalno se uzima da je bilo oko 240 takvih tumačenja. Neka od njih su bila preneti sa slabije autentičnim izvornim Muhamedovim stavovima, neka su bila odbačena kao nedоследna ili nedovoljno zapamćena, a neka su bila zasnovana i na naknadnim komentarima prenosilaca, ponekad i više sa ličnim sudom i stavom nego direktnim i potpuno autentičnim Muhamedovim tumačenjima. U svakom slučaju zabeleženo je da su pojedini učeni tumači i naratori ovih postulata bili ljudi, kao Ka'b al-Ahbar, koji su pripadali jevrejskoj veri pre prihvatanja islama. Tzv. drugu grupu tumača činili su

38 * Ono što je poslanik Muhamed radio, govorio ili šutnjom odobrio. To je njegova praksa koju muslimani smatraju normativnom. Nekada se *sunet* poistovećuje sa nazivom *hadis* -običaj, način života, propis, norma, standard, odredba, verski zakoni koje je Muhamed propovedao za vreme svog života.

učenici Muhamedovih ličnih Pratilaca, a među njima je bio i pomenuti konvertit (ranije Jevrej) Muhamed ibn Ka'b al-Kurazi.

Plen koji su Muhamedovi sledbenici zaplenili u ovoj borbi, podeljen je među muslimanskim borcima, kao i izbeglicama iz Meke, sledbenicima Muhameda (i Kur'an nam to pominje u već pomenutom 33. poglavlju /suri/, u 27. ajetu). Sam Muhamed je uzeo jednu petinu plena. Iz tog dela se plaćala takozvana „islamska taksa“ ili „kums“. Ta odredba je našla svoje mesto i u Kur'anu (8. poglavlje /sura/, 41. ajet), a značila je da se ta petina ponovo deli na pet ravnopravnih delova: Muhamedu, njegovoj rodbini, siročadi, siromasima i putniku namerniku.

U ovom slučaju, zabeleženo je, da je taj plen između ostalog činilo i naoružanjem od 1.500 sablji i mačeva, 2.000 koplja, 300 oklopnih odela i 500 štitova, kao i sve žene i deca. Ali, plen ove borbe su bile i sve zarobljene žene i deca, koja su takođe podeljena među muslimanskim borcima. Deo njih kasnije su otkupili i neki Jevreji, posebno iz plemena Banu Nadir. Naime, Jevreji plemena Banu Nadir osećali su određenu odgovornost zbog jedne svađe koju su ranije imali sa plemenom Banu Kurajza, kada su, koristeći poziciju jačeg plemena, insistirali da ovi u potpunosti postupe po „Leks talionisu“, zakonu o „krvnoj osveti“ kojim su bili dužni da daju „danak u krvi“ zbog ubistva jednog pripadnika Banu Nadir. Zbog tog pritiska, Banu Kurajza su se obratili samom Muhamedu kao arbitru (obzirom na njegovu dominantnu poziciju u Medini u tom trenutku^{39*}), a on je presudio na štetu Banu Kurajza, uz njihovu obavezu da osim „danka u krvi“ plate i dodatnu cenu (porez, taksu) plemenu Banu Nadir, što ih je dovelo u socijalno inferioran položaj.

Ostalo je i zabeleženo da se za vreme ranijeg Muhamedovog obračuna sa drugim jevrejskim plemenom iz Medine – Banu Kajnukom, u vreme njihovog sukoba sa Muhamedom i konačno i njihovog proterivanja iz Medine 624. godine, pleme Banu Kurajza držalo pasivno i rezervisano prema ovam sukobu, što se tumačilo verovatnom okolnošću da je to jevrejsko pleme bilo tradicionalni partner i saveznik arapskog plemena Banu Kazraj iz Medine, dok je Banu Kurajza bilo partner i saveznik Kazraju rivalskog arapskog plemena – Banu Avs (Aus).

Posle ubistva (masakra) pripadnika plemena Banu Kurajza, u Medini je ostao samo manji broj Jevreja, „nekoliko manjih grupa“^{40*} koji su pripadali i drugim manjim jevrejskim plemenima iz Medine, mada ima i suprotnih mišljenja kao na primer od strane savremenog arapskog istoričara Said Barakat Ahmeda, koji smatra da je u Medini, i posle toga ostalo „više hiljada Jevreja“.

39 * Ova njegova ovlast (pa i po pitanju Jevreja) bila je definisana i u samom Kur'anu, u 5. poglavlju (suri), u 45. ajetu: „...Pa ako ti dođu, sudi im...A ako im budeš sudio, sudi im pravedno! Zaista, Allah voli pravedne“.

40 * Prema Reuvenu dr Firestonu, rabinu i profesoru srednjovekovnog judaizma i islama, na "Hebrew Union College" u Los Angelesu, SAD.

U svakom slučaju ostale su brojne žene i deca iz plemena Banu Kurajza kao zarobljenici. Savremeni arapski historičar i profesor uporednih islamskih studija na fakultetu orijentalnih studija Oksfordskog univerziteta u Velikoj Britaniji, Tarik Ramadan (rođen u Švajcarskoj 1962.g.) u svojoj knjizi „*Stopama Proroka: lekcije iz života Muhameda*“^{41*} navodi da pre nego što su ti zarobljenici (žene i deca) podeljeni kao plen među muslimanskim borcima i Muhamedu, da su bili predati na privremeno čuvanje Abdulah ibn Salamu (550-630.g., ranije imenom Al-Husein ibn Salam) bivšem Jevrejину i rabinu iz jevrejskog plemena Banu Kajnuka, koji je ranije konvertirao (prešao) na islam i primio muslimansku veru.

Jedna okolnost vezana za ove zarobljene Jevrejke, sa aspekta opšte istorije, posebno se tiče jedne od njih. Reč je o Rajani bint Zajd ibn Amr.

Rajana je originalno bila iz jevrejskog plemena Banu Nadir, ali je bila udata za Jevrejina iz plemena Banu Kurajza. Kao i ostali muškarci ovog plemena i njen muž je bio ubijen odsecanjem glave. Muhamedu je, međutim, ona privukla pažnju i on ju je uzeo za svoj plen – zarobljenika. U arapskom jeziku se ta vrsta zarobljenika tretira u širem pojmu i kao roblje i nosi arapski naziv „*Ma malakat ajmanukum*“, što u prevodu znači „što desnica ruka poseduje – ima“. Ova formulacija dolazi kao referenca iz samog Kur'ana, u kojem se pominje 14 puta, u četiri oblika (varijante). Posebno se ovaj termin tretira kada se odnosi na ženske zarobljenike. Generalno, udate žene se smatraju „zabranjenim“, osim onih „koje poseduje desnica ruka“. Pitanje žena je u Kur'nu posebno obrađeno u 4. poglavlju (*suri*) koje i nosi naziv „*En-Nisa*“ („Žena“), a pitanje zarobljenica – robinja je posebno pomenuto u 24. i 25. *ajetu*. Pa tako u delu 24. *ajeta* piše: „(Zabranjeno vam je vjenčavati) *udate žene osim onih koje su u vašoj vlasti* (u ratu zarobljene. Ovo vam je) *Allahova zapoved...*“ i u delu 25. *ajeta*: „*Tko od vas ne bude mogao venčati čestite pravoverne žene zbog* (nedostatka) *bogatstva*, (neka venča) *jednu od pravovernih devojaka koje su u vašoj vlasti* (zarobljenicu)...*Dajte im njihove darove pravedno* (bez umanjenja i zatezanja) *kao čestitim ženama, a ne kao bludnicama...To je* (brak s robinjom) *za one od vas koji se boje da će učiniti greh....*“.

Perzijski muslimanski historičar i teolog Al-Tabari (838-923.g.) u svom delu „*Istorija proroka i kraljeva*“, tom 9, poglavlje „*Poslednje godine Proroka*“ (strana 141) kaže da je Muhamed imao dve konkubine: Rajanu bin Zajd al-Kurajza iz plemena Banu al-Nadir (ovde on misli na njeno izvorno poreklo iz plemena Banu Nadir) i Mariju bint Šamun (umrla 637.g.), egipatsku Koptkinju (hrišćanku), koja je bila „*um Valid*“, ropinkja koja mu je rodila dete.

Kako nam prenosi arapski historičar Ibn Isak, Muhamed je Rajanu uzeo upravo kao pomenutu „*Ma malakat ajmanukum*“ – ženu robinju, nudeći joj da postane

41 * Tariq Ramadan, *In the Footsteps of the Prophet: Lessons from the Life of Muhammad* (New York, NY: Oxford University Press, 2007), 143.

njegova žena ako prihvati islam. Ali ona je to odbila (strana 466): „*Poslanik izabra jednu od njihovih žena za sebe, Rajanu bint Amr, jednu od žena Kurajza, i ona ostade sa njim dok ne umre, pripadajući njemu. Poslanik joj predloži da je oženi i stavi zar na nju, ali ona reče: „Ne, poštedi me, biće lakše i za mene i za tebe“. I on je ostavi* (nije insistirao na tome, o.a.). *Ona je iskazala nesklonost prema islamu kada je zarobljena i osta privržena jevrejstvu*“. Citirajući Ibn Isaka, ovo nam u stvari prenosi već pomenuti istoričar i teolog Al-Tabari, u svom delu „*Istorija proroka i kraljeva*“, tom 8, poglavlje „*Pobeda islama*“ (strana 39), gde kaže: „*Rajana, Muhamedova konkubina, izabra da ostane Jevrejka*“. Međutim, i sam Al-Tabari (citirajući Ibn Isaka, strana 466) dalje, u svojoj pomenutoj knjizi, u tomu 9, u poglavlju „*Poslednje godine Poslanika*“ (strana 164-165) kaže: „*Muhamed je oslobodi, a potom se oženi njome*“.

Međutim prema nemačkom profesoru Marku Šileru (1968.g., sa Minster akademije u Nemačkoj, koji je doktorirao na Institutu za arabistiku i islamistiku) u njegovom radu „*Enciklopedija Kur'ana*“, u poglavlju „*Banu Kurajza*“, se kaže da je Rajana verovatno postala Poslanikova konkubina ili se čak i udala za njega, pa posle i razvela. Slično navodi i arapski *sunitski* učenjak Muhamed Ibn Sađ (784-844/845.g.) u svojoj knjizi „*Kitab al-Tabakat al-Kubra*“ („Knjiga osnovnih izvora“), u 8. tomu (strana 92-93) gde citira svog kolegu i savremenika, arapskog istoričara Abu Abdulah Muhamed ibn Omar ibn al-Vakidija (748-822.g.), pa kaže da je Muhamed kasnije oslobodio Rajanu ropstva i oženio se za nju. To iskazuje direktnim navodom Rajaninih reči: „*Potom me Poslanik oslobodi i oženi se sa mnom*“.

Šta više, prvi *šiitski* učenjak koji je stekao slavu u islamskom svetu, iz grada Halaba (Alepa u današnjoj Siriji, gde je bio centar *šiitskog* učenja i delovanja) Abu al-Sallah Nur al-Din al-Halabia (umro 1057.g.) u svom radu „*Sirat i-Halabijah*“ čak navodi da joj je Muhamed obezbedio i *mehr*^{42*}. On međutim dalje kaže da je ona odbijala da nosi *hidžab*^{43*} stvarajući time nesuglasice među njima. Konačno, on u knjizi i piše da je ona, neposredno nakon Muhamedovog *hadža* (hodočašća) u Meku, umrla mlada, 631. godine, i da je sahranjena na groblju *Dženet al-Baki* („Nebeski vrt“) u Medini gde su sahranjene i sve druge Muhamedove žene, kao i mnogi drugi viđeni ljudi islamskog sveta, kroz istoriju, a u okviru kojeg je u posebno izgrađenoj džamiji sahranjen i sam Muhamed.

Ibn Hajar al-Hajtami al-Maki (Egipat 1503.g. – Meka 1567.g., *sunitski* musliman i učenjak, sledebenik „*Šafi*“ škole religioznih zakona i pravne nauke) u svom radu „*Al-Isabah*“ (knjiga 4., strana 309) citirajući knjigu Muhameda Ibn al-Hasama – „*Istorija Medine*“ pominje kuću koju je Muhamed poklonio Rajani posle njihovog

42 * Oblik poklona koji muž formira i daje za finansijsko obezbeđenje svoje žene za slučaj razvoda ili njegove smrti.

43 * Pristojna, islamom propisana ženska odeća koja podrazumeva pokrivanje celog tela, izuzev lica, šaka i stopala.

venčanja i kaže: „*I Rajana, koja beše iz plemena Kurajza, žena Poslanikova, živela je u ovoj kući*“.

Konačno, u knjizi muslimanskog učenjaka (*hafiza*) Ibn Minda – „*Tabakat al-Sahaba*“ koja je jedan od osnovnih izvora za kasniju muslimansku tradiciju, se nalazi sledeći tekst: „*Rajana je prvo bila zarobljena, a onda je dobila slobodu* (od Muhameda, o.a.) *i vratila se svojoj porodici i živela sa svojim narodom, izolovano* (ali kao Muhamedova žena, o.a.)“.

Iako buntovna i samosvojna od samog početka, Jevrejka Rajana bint Zajd ibn Amr je svojom životnom okolnošću življenja i odnosa sa Muhamedom, zauzela ne-sporno mesto pomena njenog imena u (arapskoj) tradiciji i istoriji.

BANU HADL U svojoj četvorotomnoj knjizi „*Wafa al-Wafa bi akbar Dar al-Mustafa*“ („Potvrda vernosti izveštajima iz Poslanikovog grada“, slika desno), *sunitski* islamski učenjak Ali bin Ahmed al-Samhudi (1440-1504/1505.g.) između ostalih jevrejskih klanova koje nabroja u Medini, pominje i ovaj jevrejski klan – Banu Hadl, i to kao bliske saveznike jevrejskog plemena Banu Kurajza. Nisu bili od uticaja i značaja kao već pomenuta tri jevrejska plemena iz Medine, ali se njihova sudbina porodično (krvno) i ekonomski preplitala sa njima.

Ostaće zapamćeni i po sudbini trojice njihovih članova, koji su pukim slučajem bili jedni od retko preživelih muškaraca posle opsade i masakra zarobljenih pripadnika jevrejskog plemena Banu Kurajza, 627. godine. Njih trojica su u vreme opsade uporišta Banu Kurajza uspeli neopaženo pobeći. Posle će sva trojica preći u islamsku veru, a sin jednog od njih, Muhamed ibn Ka'b al-Kurazi (? - 735/8.g.) će vremenom biti priznati muslimanski učenjak koji je pripadao takozvanoj drugoj grupi učenih komentatora Kur'ana.

Ovaj klan se pominje i u knjizi savremenog istoričara Mihaela Lekera (Michael Lecker, 1951.g., Hebrew University of Jerusalem, Department of Arabic Language) „*Konverzija Himjara u Judaizam i jevrejski Banu Hadl iz Medine*“^{44*} iz 1995. godine, i to u kontekstu ranih jevrejsko – islamskih odnosa i relacija, posebno sa osvrtom na *hagarizam*. Hagarizam je mesijanski pokret unutar judaizma, pre svega kod Jevereja Samarije i Vavilona, nastao u 5. i 6. veku, za koji neki savremeni istoričari (knp. Patricija Kron i Majkl Kuk u svojoj kontraverznoj knjizi o istoriji ranog islama „*Hagarizam: Postanak i razvoj islamskog sveta*“ iz 1977. godine) smatraju da je imao

44 * Michael Lecker, *The Conversion of Himyar to Judaism and the Jewish Banu Hadl of Medina* (Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1995).

značajan uticaj na formiranje islamskog verovanja i nauka, posebno u Muhamedovom propovedanju i učenju o novoj veri – islamu.

Nema mnogo drugih izvora i zapisa o ovom jevrejskom klanu.

BANU NAJAR je izvorno bilo jevrejsko pleme koje se takođe pominje u „*Sporazumu (Povelji) iz Medine*“, aktu kojeg je osmislio Muhamed i koji je trebao da reguliše pitanje upravljanja gradom (Medinom) i međuplemenskim odnosima, a koji u tački 31. naročito obavezuje Jevreje i Arape na međusobnu saradnju, kao i strogu zabranu bilo čijeg savezništva sa arapskim plemenom Kurajš iz Meke, velikim protivnicima Muhameda.

Odredbe ovog sporazuma je zabeležio i ovde više puta pominjani arapski istoričar i hagiograf^{45*} Ibn Isak (umro 761. ili 767.g.) autor zbirke usmenih predanja o životu Muhamda pod naslovom „*Život božijeg Poslanika*“ (u originalu „*Kitab Sirat Rasul l-Allah*“). Te zapise je, međutim, sačuvao i učinio dostupnim kasniji arapski istoričar i biograf Ibn Hišam (umro 833.g.) čija je porodica bila himjaritskog porekla (arapskog plemena čijih je nekoliko vođa i deo pripadnika plemena, ranije primilo judaizam) i koji nam i neposredno prenosi te zapise, pa i odredbe pomenutog „*Sporazuma (Povelje) iz Medine*“. U njima se kao jevrejsko pleme, imenom pominje i Banu Najar, dva puta.

Istorijske ličnosti za koje se zna i za koje postoje pisani zapisi o njima, a koje su bile poreklom iz ovoga plemena, su Ramiza bint Milhan i Abu Talha ibn Tabit.

Ramiza Bint Milhan je bila poznata i po imenu Um Sulaim. Jedna je od prvih žena koje su prihvatile i prešle na islamsku veru u Jatribu (Medini). Prvo je bila udata za Malika ibn an-Nadra, Arapina iz plemena Banu Kazraj (koji nije bio musliman) sa kojim je dobila sina Anas ibn Malika (612-714.g.) kojeg je lično, još kao dete, predstavila Muhamedu, i koji će vremenom postati jedan od najznačajnijih, najuglednijih i najduže živećih Pratilaca Muhameda^{46*}.

Po smrti svoga prvog muža udaje se za Zaida ibn Sala, poznatog i kao Abu Talha ibn Tabit, koji je takođe poticao iz jevrejskog plemena Banu Najar, ali koji je kao i ona primio islam. Bio je prilično bogat i uspešan trgovac konjima i vešt jahač i strelac. On

45 * Onaj koji se bavi pisanjem biografija svetaca i proroka.

46 * Bio je i autor 160 *sunitskih hadisa*, koje su unete i u „*Sahih al-Buharu*“ i u „*Sahih Muslim*“ (kao npr. u knjizi 41, poglavlje 23 /pod naslovom „Preostali *haditi* koji se odnose na *Dedžala* /zlu figuru, pojavu ili biće u islamskoj ezatologiji, pandan „lažnog Mesije“, koja najavljuje „Sudnji dan“/, *hadisa* 7034, gde je zapisano sledeće: „*Anas ibn Malik priča da je Allahov Poslanik* (Muhamed, o.a.) *počivao u miru*) *rekao: Dedžal će biti praćen sa sedamdeset hiljada Jevreja iz Isfahana odevenih u perzijske ogrtače*“.

će umreti na jednom putovanju brodom za vreme trećeg *sunitskog kalifa* i zeta Muhamedovog – Utman (Osman) ibn Afana (579-656.g.), pa je i sahranjen polaganjem njegovog tela u more. Sa njim je imala sina Abdulah ibn Abu Talha.

Um Sulaim (Ramiza Bint Milhan) je postala čuvena po svojoj hrabrosti i odvažnosti. Za vreme bitke kod planine Uhud vođene 19. marta 625. godine između muslimana Medine predvođenih Muhamedom i njegovih protivnika Arapa iz Meke, predvođenih Abu Sufjan ibn Harbom (560-650.g.) vođom plemena Kurajša, ona je nosila nož u naborima svoje suknje dok je davala vodu žednima i ranjenim muslimanskim borcima, spremna da brani i samog Muhameda, kada se tok bitke okrenuo protiv njega.

Arapski istoričar Ibn Isak, prenoseći nam i upoznavajući nas sa odredbama pomenutog „*Sporazuma (Povelje) iz Medine*“ koju je sačinio Muhamed 622. godine, kao deo svog dogovora sa arapskim i jevrejskim plemenima grada Medine, praktično nas informiše o postojanju i sledećih, istina manjih, jevrejskih plemena koja su kao takva pomenuta u ovoj povelji (uz već pomenuto jevrejsko pleme Banu Najar). Pa tako nabrajajući odredbe koje se tiču i Jevreja, na par mesta kaže da se one odnose i na sledeća jevrejska plemena („*iste se odredbe ...i isti se principi odnose i na...*“): **Banu Harit, Banu Jušam, Banu Šutaiba, Banu Sa'ida, Banu Talaba, Banu Avs i klan Jafna.**

Ova plemena i jedan klan, on dakle, imenom, i to kao jevrejska, pominje na dva mesta u Povelji. Međutim, ono što se i prema drugim izvorima može pretpostaviti je da su Banu Harit, Banu Jušam, Banu Šutaiba i klan Jafna zaista i bila jevrejska plemena, ali da su plemena Banu Sa'ida i Banu Talaba samo imala neke jevrejske članove koji su to postajali ženidbama i krvnim vezama sa pojedincima iz ovih plemena. Već je renije pomenuto da su životne okolnosti življenja na zajedničkom prostoru i upućenost jednih na druge često dovodile i do takvih međusobnih mešanja, kako pojedinaca tako i celih klanova i plemena. Pa je tako i čisto jevrejski **klan Jafna**, sticajem okolnosti bio jako vezan (porodično, krvno, poslovno, mestom življenja i kao vojni saveznici) sa već pomenutim arapskim plemenom Banu Talaba, i tretiran je faktički kao njegov klan, iako su njegovi članovi bili Jevreji. Izvesno je da je „*cрта razdvajanja*“ u pojedinim slučajevima bila „*jako tanka*“, pa je nekad teško odrediti koje je pleme ili klan bilo čisto Jevrejsko, a koje Arapsko. Pa tako, iako Ibn Isak u ovom nabranjanju u Povelji pominje pleme Banu Avs kao jevrejsko, zna se da ono to nije bilo, već da je bilo arapsko, ali da je dugo godina bilo u bliskim odnosima (trgovačkim, vojnim savezništvom, pa i krvno) sa jevrejskim plemenima Banu Nadir i Banu Kurajza.

BANU KINANA Pleme Banu Kinana je verovatno mnogo ranije, ili imalo direktno jevrejsko poreklo, ili je samo imalo nekog dodira sa drugim jevrejskim plemenima koja su na njih prenela određeno jevrejsko verovanje i nasleđe.

Naime, u neposrednoj predislamskoj istoriji (5., 6. i 7. vek) ovo pleme je tretirano kao najveće *adnanitsko* pleme zapadnog Arabijskog poluostrva i oblasti Hidžaz (Hejaz, Hedžaz, zapadni deo oblasti današnje Saudijske Arabije, koji izlazi na Crveno more). Etimološko značenje tog imena *adnanit* je „doseljenik, naseljenik“, a dolazi od semitskog korena *ʾdn*, što znači „ostati, živeti, boraviti“. Još od kada su primili islam pripadnici ovog plemena su tvrdili (i tvrde) da vode poreklo od Kinana (po kome su nosili i ime), a koji je bio unuk Ilijasov (Elias, latinsko-grčka transkripcija jevrejsko-hebrejskog imena „Elijah/u“ – što znači „*Jahve je moj Bog*“, što je bilo ime najčuvenijeg jevrejskog proroka Elijaha, po kome je pomenuti Ilijas i dobio ime).

Šta više, pripadnici ovog plemena smatraju da vode direktno poreklo od Adama (preko Kinana... Ilijasa... Adnana... Išmaela... Ibrahima /Abrahama/... Noaha... Edresa /Enoha/... Adama).

Dakle, bilo ovo pleme davnog jevrejskog porekla ili ne, ono se vremenom potpuno stopilo i primilo arapsku kulturu, običaje i verovanje, pa konačno i sam islam. Ali ipak kod njih je bio i ostao i očigledan uticaj koji sadrži i određeni aspekt jevrejskog nasleđa.

BANU ZURAIK je bilo jevrejsko pleme, koje se istina ne pominje u „*Sporazumu (Povelji) iz Medine*“ ali ga pominju drugi arapski izvori.

Naime, poseban deo istorijskih zapisa o Muhamedu je posvećen slutnjama i pretpostavkama o pretnjama Muhamedu od strane onih (ljudi, „zlih duhova“, itd.) koji su mu želeli zlo, bilo među nemuslimanima ili onima koji su već prihvatili islam. Te tekstove i pomene susrećemo kod nekoliko muslimanskih autora, ali i kod samog Muhameda u Kur'anu, u poglavljima (*surama*) 113. i 114. Često se osobama koje se „sumnjiče“ za to pripisuju određene magijske moći i karme, pa se kao takvi (džinovi, čarobnjaci, mađioničari, magovi) i tretiraju, sa sumnjom da su Muhameda name-ravali „ubiti, razboliti, učiniti ludim“. Takav je bio i slučaj sa Labid ben Asamom, Jevrejinom iz plemena Banu Zuraik.

Tako u vezi sa tim, u *haditskoj* kolekciji „*Sahih al-Buhara*“, 7. tom, u knjizi 71 pod naslovom „*Medicina/Lečenje*“, *hadis* 658, u naraciji Aišinoj (Aiša bint Abu Bakr /612– 678.g./ jedna od žena, ujedno i omiljena žena Muhamedova), dat je sledeći opis: „*Čovek po imenu Labid bin al-Asam iz plemena Banu Zuraik bacio je magiju na Allahovog Poslanika (Muhameda, o.a.) pa Allahov Poslanik počeo umišljati da je uradio stvari koje i nije učinio. Jednog dana ili jedne noći on je bio sa nama, dozivajući Allaha i dozivajući ga dugo i onda reče: „O Aiša! Znaš li ti da me je Allah prosvetio (uputio, o.a.) u materiju o kojoj sam ga pitao? Jednom mi dođoše dva čoveka i jedan od njih mi sede pored glave, a drugi pored nogu. I ovaj prvi upita drugog: „Od čega je bolestan ovaj čovek?“. A drugi odgovori: „On je pod dejstvom magije“. A prvi onda upita: „A ko je učinio magiju nad njim?“. A ovaj odgovori: „Labid bin al-Asam“. A prvi onda opet*

upita: „A koje je sredstvo on koristio za to?“. A ovaj odgovori: „Od pramena kose koji mu je uzeo i opne cveta datule“. Onda prvi zapita: „A gde to ima?“. A ovaj odgovori: „Na izvoru Darvana“. I Allahov Poslanik se zatim uputi sa nekoliko svojih Pratilaca do tamo, i potom vrati nazad, rekavši: „O Aiša, boja tē vode je bila kao boja od lišća kane. A vrhovi datulina drveća behu kao glave đavolâ“. I ja (Aiša, o.a.) upitah: „O Allahov Proroče, zašto to nisi pokazao (narodu)? A on odgovori: „Dok me Allah nije izlečio, nisam želeo da se taj demon raširi među ljude“. I onda naredi da se taj izvor zatrpa sa zemljom“.

U toj istoj 71. knjizi, takođe u naraciji Aiše, u sledećem *hadisu* – 661., dat je skoro istovetan opis samo što je ovde jasnije rečeno ko je tu magiju „bacio“ na Muhameda, pa piše (uz ostali tekst): „...Prvi čovek upita: „A ko je bacio tu magiju nad njim (Muhamedom, o.a.)?“ A drugi odgovori: „Labid bin Asam, Jevrej iz plemena Banu Zuraik...“.

I na još jednom mestu kolekcije „*Sahih al-Buhara*“, ali sada u tomu 4, i knjizi 54, u *hadisu* 490, takođe u naraciji Ajšinoj dat je skoro isti tekst.

Interesantno je da ovu priču i zapis o njoj susrećemo u još jednom muslimanskom izvoru, prevodima i komentarima Kur'ana, takozvanim „*Komentarima Said Maududa*“ („*Tafhim-ul-Quran*“ / „Ka razumevanju Kur'ana“). Naime, taj Muhamedov strah i sumnja da postoje određeni magovi (mađioničari) i džinovi koji su sposobni da unesu mržnju u ljude protiv njega i njegovog verovanja (Kur'ana), ne bi li kod drugih ljudi izazvali sumnju, ignorisanje i osporavanje njega lično ali i njegove (Allahove) poruke i verovanja, predstavljen je i u pomenutim „*Said Maududijevim komentarima*“. To su pisana tumačenja i prikazi duhovnog muslimanskog vođe i teoretičara Saida Abul A'la Maududa (1903-1979.g.) koji potiče iz ugledne i uvažene indijsko-pakistanske porodice koja vodi poreklo vekovima unazad, sve do Muhamedovog vremena, i koja je dala više istaknutih muslimanskih duhovnih vođa *sufističkog*^{47*} reda (kao na primer: Kavaju Kutb al-Din Maududa /umro. 527.g./ i Abul A'la Maududa /umro 935.g./). Sam Said, osim pisanja knjiga, bavio se i prevodjenjem sa arapskog jezika starih istorijskih tekstova, koje je često i koristio kao izvore za svoje komentare i tumačenja.

Pozivajući se na tu muslimansku tradiciju, Said Maududi nam u jednom od svojih komentara prenosi priču koja u mnogome odgovara već pomenutim zapisima iz *haditske* kolekcije „*Sahih al-Buhara*“ (iz toma 7, knjige 71).

Njegov zapis u kome se Muhamed obraća Aiši je sledeći gde kaže: „*Moj Allah mi reče ono što sam ga pitao. Hadrat* (poštovana, o.a) *Aiša upita: „A šta je to?“ A on*

47 * *Tesavuf* – pravac unutar islama koji razvija spoznaju i jača uverenje da postoji Stvoritelj i da to svedoči i potvrđuje sva priroda. Gledanje na veru i život kroz ljubav prema Allahu.

odgovori: „Dva čoveka (dva anđela sa ljudskim izgledom) dođoše do mene. Jedan sede pored moje glave, a drugi pored mojih nogu. I prvi upita: „Šta mu se ovo dogodilo?“. A drugi odgovori: „Magija je bačena nad njim“. Prvi upita: „A ko je to učinio?“. A ovaj odgovori: „Labid bin Asam“. Prvi opet upita: „A u čemu se ona sadrži (magija, o.a.)?“. A ovaj odgovori: „U pramenu (Muhamedove, o.a.) kose koja je položena u muškom cvetu datulina drveta“. A prvi opet upita: „A gde je to?“. A ovaj odgovori: „Pod kame- nom u podnožju Di Arvana (Darvan) kod izvora (jevrejskog plemena, o.a.) Banu Zuraika„. Prvi upita: „I šta će se desiti?“. A ovaj odgovori: „Izvor će se isprazniti, a (ma- gija, o.a.) bi trebala izaći ispod kamena“. I Poslanik tada to reče Hadrat (poštovanom, o.a.) Aliji, Hadrat Amaru bin Jasiru i Hadrat Zubairu, kojima se pridruži i Jubair bin Iasu az-Zurki (jedan čovek iz /jevrejskog, o.a./ plemena Banu Zuraik). Kasnije Poslanik (Muhamed, o.a.) takođe dođe do tog izvora sa nekoliko svojih Pratilaca. Voda poče izvirati, a cvetovi datule se oporaviše. Onda oni nađoše pramene (Muhamedove, o.a.) kose i uže sa jedanaest čvorova i voštanom figurom probodenom iglicama. Potom dođe Džibril (anđeo Gavriel, hebrejski Gavriel, o.a.) i reče im da očitaju Muavidatain (poslednja dva poglavlja Kur’ana, o.a.). I pošto ovi ponavljаше molitvu za molitvom, magija nestade i iglice počеше izlaziti, i tako molitva za molitvom, ispadoše sve pobo- dene iglice, i on (Muhamed, o.a.) konačno bi oslobođen magije“.

U jednom drugom Said Maududijevom pisanom komentaru pominje se okol- nost koja se zbila u Medini, posle mirovnog dogovora (tzv. „Sporazum iz Hudaj- bijaha“) između Muhameda i Suail ibn Amra, jednog od vođa arapskog plemena Kuraiša iz Meke, u martu 628. godine, kada je Muhamedovim sledbenicima (njih oko 1.400) prvi put dozvoljeno da u miru, na tri dana dođu u Meku na *tavaf*, jedno od ritualnih hodočašća – *hadžiluka*. Neposredno posle toga grupa Jevreja iz Kajbara je došla u tradicionalnu posetu u Medinu, gde se sastala sa (već pomenutim) pozna- tim jevrejskim magom Labid bin Asamom iz plemena Banu Zuraik. Tom prilikom oni su mu, a prema navodu i zapisu Said Maududa, rekli: „*Ti znaš kako se Muhamed odnosi prema nama. Mi smo sve pokušali da ga omađijamo, ali nismo uspeli. Sada smo došli tebi jer ti si najveštiji čarobnjak. Dajemo ti tri zlatna novca, primi to i baci jaku magiju na Muhameda“.*

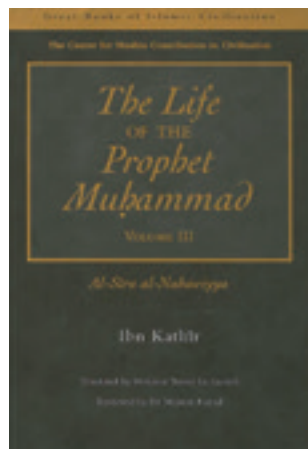
Ova i slične optužbe na račun „postupaka“ Jevreja koji su eto „čak i magiju ba- cali na Muhameda“, a koje se mogu naći u pomenutim rano muslimanskim spisima, nesumljivo su trebale da posluže „ocrnjavanju“ i kritici Jevreja Medine i obližnjeg jevrejskog utvrđenja u oazi Kajbar, pred očekivani Muhamedov konačni obračun sa njima, a pre svega sa jakim jevrejskim plemenima Banu Nadir i Banu Kurajza.

Još jedna okolnost kao negativna magija bačena na Muhameda, pripisuje se po- menutom Jevrejinu Labid ben Asamu iz plemena Banu Zuraik. A to je da je on „ba- cio čini“ na Muhameda da bi ga „onemogućio u seksualnim odnosima sa njegovim ženama“! Ovo je takođe zapisano u jednom od *hadita* „*Sahih al-Buhare*“, u tomu 7, knjizi 71, u *hadisu* 660, u Ajšinoj naraciji. Pa tu piše: „*Bila je bačena magija na*

Allahovog Poslanika (Muhameda, o.a.) pa je on počeo da umišlja da ima seksualne odnose sa svojim ženama i onda kada ih nije ni imao. (Sufijan reče: To je bila najteža vrsta magije i sa tako jakim efektom)...“. U daljem tekstu sledi ponovo već pomenuta priča-epizoda sa dvojicom ljudi (anđela) koji su došli do Muhameda i kroz čiji „dijalog“ se kaže da je tu magiju na njega bacio: „*Labid bin al-Asam iz plemena Banu Zuraik, saveznik Jevreja i hipokrit*“.

Interesantno da ovu optužbu o sprečavanju Muhameda da ima odnose sa svojim ženama pominje i arapski historičar Ismail ibn Katir (1301-1373.g.) u jednoj od svojih glavnih knjiga, biografiji Muhamedovoj, pod naslovom „*Život Proroka Muhameda*“ („*Al-Sira Al-Nabavija*“).

Ovim se „objašnjava“ i okolnost da Muhamed, iako je imao ukupno 13 žena (među kojima su dve bile ropkinje – Jevrejka Rajana i Koptkinja Marija) nije imao muških naslednika, odnosno nijedno njegovo muško dete nije preživelo duže od par godina života.

Slika desno: Knjiga Ismail ibn Katira „*Život Proroka Muhameda*“ (u originalu „*Al-Sira al-Nabavija*“) u prevodu na engleski jezik, od strane profesora arapskog jezika Trevora Le Gasika (Trevor Le Gassick) sa Univerziteta u Mičigenu (SAD), izdanje 2000. godine

BANU KUDA'A je bilo Himjaritsko pleme iz južnog dela Arabijskog poluostrva (današnji Jemen) koje je primilo judaizam i posle se naselilo u južnim oblastima Lakmidskog kraljevstva u oblasti Samava regije (današnji južni Irak). To je vreme kada su semitska plemena bila sklona prihvatanju određenih tumačenja i verovanja zasnovanih na zakonima unutar nekog pokreta i zajednice, koji su propisivali određenu organizaciju življenja, zajedničkog pridržavanja određenih rituala, asketizam i zato ne iznenađuje da su neka od tih plemena bila sklona prihvatanju tih novih životnih i filozofskih verovanja iskazanih u judaizmu i hrišćanstvu. To se odražavalo mnogo više u duhovnom smislu nego što je imalo značenje nekog političkog određenja. Konnačno, u takvom ambijentu se pojavio i sam Muhamed i svojom filozofijom i ustrojtvom novog verovanja našao pogodno tlo za novu ideologiju iskazanu u veri islama.

U sličnom kontekstu se spominje i pleme **BANU JUV** za koje nema mnogo podataka, osim pretpostavki da je moguće da je bilo ili neko malo jevrejsko ili arapsko pleme koje je u nekom ranijem trenutku primilo judaizam.

Jevrejsko pleme **HABANI** potiče iz istoimene oblasti današnjeg istočnog Jemena. Naseljavanje Jevreja na ovom prostoru počinje dosta rano, a nastavlja se i za vreme judejskog kralja Heroda Velikog (37.g.p.n.e.- 4.g.) pre razrušenja Drugog

jevrejskog Hrama u Jerusalimu. Naime, jevrejski kralj Herod šalje četnu jevrejskih vojnika (njih oko 500) kao vojnu ispomoć svom rimskom savezniku Gaju Aeliju Galusu, rimskom perfektu Egipta od 26. do 24.g.p.n.e., koji je po nalogu rimskog cara Avgusta (27.g.p.n.e.- 14.g.) preduzeo neuspešan vojni pohod zauzimanja oblasti Arabije Feliks. Jevreji plemena Habani verovatno pripadaju potomcima ovih doseljenika, što oni nose i kroz svoje priče i legende.

Postoji među jemenskim Jevrejima i priča (legenda) kako je Ezra (480-440.g.p.n.e., jedan od najrespektovanijih ličnosti judaizma) zvani i Ezra Sveštenik i Ezra Pisar, veliki zagovornik strogog pridržavanja jevrejskih verskih zakona *Tore* („Pet knjiga Mojsijevih“ kao dela Starog zaveta) po povratku iz Vavilonskog ropstva pozvao sve Jevreje dijaspore da se vrate u Jerusalim i Judeju, a da je na one koji to nisu hteli da učine, „bacio prokletstvo“^{48*}. Prema jevrejskoj legendi, kao odgovor jemenskih Jevreja na ovo njegovo „bacanje prokletstva“ (pa i) na njih, je činjenica da ni jedan Jevrej Jemena ne nosi ime „Ezra“, iako mnogi imaju i dobivaju skoro sva druga imena iz *Tanaha* (Starog zaveta – Biblije). Ono što je takođe interesantno za Habani Jevreje je da među njima nikad nije bilo pripadnika *Kohena* i *Levija*, sveštenečkih porodica koje su davale rabine – jevrejske duhovne vođe.

Ranije pomenuti jevrejski srednjovekovni putopisac, geograf i istoričar iz kraljevstva Navare (današnje Španije), Benjamin iz Tudela (1130-1173.g.), koji je obilazio udaljene jevrejske zajednice Evrope, Azije i Afrike, je u vremenu između 1165. i 1173. godine obišao i oblasti današnjeg Jemena. Tada je zapisao da se susreo i sa posebnim jevrejskim plemenom ratnika koje je naseljavalo oblast Temani (u obliku hebrejskog jezika sa značenjem „daleko na jugu“). Najveći klanovi unutar ovoga plemena su bili Al-Adani, Doh, Hilel, Maifa, Matuf, Šamak, od kojih i danas u Izraelu imaju ogranci i porodice koje nose upravo ova imena. U to vreme i na tom prostoru oni su se pretežno bavili kujundžilukom (obradom srebra i bakra), zlatarstvom, potkivanjem, pravljenjem alata, izdavanjem kuća, a muški članovi su putovali i u udaljene krajeve radi trgovine.

U 16. veku zahvaljujući inicijativi izvesnog Sulejmana Vajsa dobivaju upravu nad delom oblasti Habani. Početkom 17. veka oblast koju oni naseljavaju zahvata velika suša koja će prilično fizički desetkovati ovu jevrejsku plemensku grupu (preživice svega jedna četvrtina njih), a pojedini klanovi će pokušati spas naći odlaskom u druge, pa i daleke krajeve, sve do Indije ili do obala istočne Afrike, gde se uglavnom asimiluju i prihvataju imena lokalnih klanova i porodica koje im daju gostoprimstvo. Dosta njih će primiti i islam, a najpoznatiji zabeleženi slučaj je iz 1724. godine kada zbog velike gladi, da bi dobili određene beneficije i sledovanje u hrani, 700 pripadnika ovog plemena kolektivno prima i prelazi u islam.

48 * Kao kazna za takvu njegovu reakciju je priča da zbog toga on nije doživio da bude sahranjen u Erecu, Izraelu, već mu je grob pokraj grada Basre u današnjem južnom Iraku.

Suprotno ovom primeru, 1930. godine deo pripadnika i porodica ovog plemena spas nalazi odlaskom iz pustinjских i sušnih predela u grad Aden (u Jemenu) odakle znatan broj njih odlazi (iseljava) u britansku mandatnu teritoriju Palestinu, u kojoj na prostoru stare domovine Jevreja, ponovo postoji respektibilna jevrejska zajednica.

Jevrejska porodica na putu kroz pustinju prema prihvatnom kampu kod Adena, foto Kluger Zoltan, 1949. g.

1912. godine jevrejska cionistička organizacija šalje svog emisara Šmuela Javnielia u Jemen. On biva zarobljen od Beduina u južnom delu Jemena, ali ga otkupljuju Jevreji, pripadnici porodica plemena Habani, za koje je on napisao: „Jevreji koje sam ovde sreo uživaju veliko poštovanje ovdašnjih stanovnika Jemena i (grada, o.a.) Adena. Za njih kažu da su hrabri i uvek vešti sa svojim oružjem, i dugih kosa, a imena mesta gde oni žive ostali Jevreji pominju sa velikim poštovanjem“.

Karakteristični po svom odevanju veoma sličnom arapskom, sa turbanima na glavi, širokim ogrtačima i sa neizostavnim kratkim, zakrivljenim arapskim bodožima, kao i zbog njihove borbene veštine, hrabrosti i odanosti često su bili u službi arapskih sultana koji su ih uzimali i kao svoje lične čuvare. Najpoznatiji evidentirani slučaj takvog njihovog angažovanja je u službi Abdulaha I bin al-Huseina (1882-1951.g.) kralja Jordana kojem su osim u vojsci, službovala i kao telohranitelji trojica Habani Jevreja, braća Sofer: Said, SAllah i Sadia (slika desno iz 1922. godine).

Iako veoma uklopljeni u arapskim sredinama u kojima su živeli, i nevoljni da menjaju takve okolnosti, posle ubistva 82 Jevreja u Adenu 1947. godine, većina Habani Jevreja se odlučila da u poznatoj operaciji prebacivanja jemenskih Jevreja, pod imenom „Čarobni tepih“^{49*}, u novoobnovljenu državu Izrael, tu potraže svoju trajnu sigurnost i novi dom.

Iako nikada pre nisu videli avion, verovali su u Biblijsko proročanstvo: „Ali onima što se u Jahvu uzdaju, snaga se obnavlja, podižu se na krilima kao orlovi, trče i ne sustaju, hode i ne more se“, Knjiga proroka Isaije; 40:31

Već pomenuti jevrejski srednjovekovni putopisac, geograf i istoričar Benjamin iz Tudela (1130-1173.g.) takođe pominje i samostalno jevrejsko ratničko pleme sa prostora brdovitog predela Korasan blizu grada Nisapura (oblast stare Perzije – današnji severoistočni Iran), koji su, po njegovom navođenju, brojali nekoliko hiljada familija. Smatrali su da vode poreklo od (izgubljenih^{50*}) jevrejskih plemena Dan, Zebulon, Ašer i Naftali, a bili su ujedinjeni i pod vodstvom izvesnog jevrejskog „princa“ po imenu Jozef Amarkala ha-Levi. Bavili su se uglavnom poljoprivredom, ali i ratovanjem u savezništvu sa, kako ih Benjamin naziva „neverničkim Turcima“ (ne zna

49 * Tajna operacija „Čarobni tepih“ koja je trajala od juna 1949. do septembra 1950. godine, kojom je u 380 avio-letova iz Adena u Izrael prebačeno oko 49.000 jemenskih Jevreja, a među njima i potomci jevrejskog plemena Habani.

50 * Deset jevrejskih plemena severnog jevrejskog kraljevstva Izrael, koje je 722. g.p.n.e. pokorila Asirija, prognavši u ropstvo njeno stanovništvo, od kada im se gubi istorijski trag.

se da li pod ovim terminom misli na njih kao „nejevreje“ ili samo kao neko tursko pleme koje još nije primilo nikakvu veru, pa ni islam). Zabeležio je da je među njima bilo i učenih ljudi. U fragmentima iz kairske „Genize“^{51*}, iz 11. veka pominje se izvesni Isak Nisapur, kao trgovac svilom, nastanjen u Aleksandriji (Egiptu).

Fotografije Jevreja Arabijskog poluostrva iz 19. i 20. veka

51 * Mesto na jevrejskom groblju gde se „sahranjuju“ istrošene i oštećene knjige sa *Tora* tematikom.

Istorijski zapisi o biografijama pojedinih Jevreja Arabijskog poluostrva iz predislamskog i Muhamedovog vremena

Više istorijskih izvora, i arapskih i jevrejskih, pominje životne biografije ili samo fragmente iz života više jevrejskih ličnosti koje ili potiču sa Arabijskog poluostrva, ili su ih određene životne okolnosti dovele u te krajeve.

Jedna od tih osoba je i **kćerka** jevrejskog *egzilarha*, duhovnog i svetovnog vođe Jevreja u izgnanstvu u Vavilonu, **Huna V** (465-470.g., sina Mar-Zutra III, poznatog vođe jevrejske akademije /*sanhedrina*/ u Tiberijasu u Palestini), koji, tražeći utočište za svoju kćerku od progona perzijskog kralja Firusa (Pirus, Peroz, 457-484.g.) 470. godine šalje svoju kćerku sa pratnjom u Arabiju, u Jatrib (Medinu). Ona tu nalazi sigurnost i gostoprimstvo tamošnje jevrejske zajednice. Informaciju o ovome nalazimo u „*Seder Olam Zuti*“, hronici anonimnih jevrejskih autora iz 804. godine, koja se bazira (i dopunjuje) na starijim jevrejskim hronikama i izvorima. Njen otac, Huna V, neće uspeti da se spasi i te iste godine je i ubijen od strane pomenutog perzijskog kralja Firusa (Pirus, Peroz).

Još jedan Jevrej iz porodice *egzilarha*^{52*} zauzima mesto pomena u istoriji Arabijskog poluostrva u vreme Muhameda i nastajanja islama. To je bio **Šalom ben Hasiel** (rođen oko 568.g. u Isfahanu), mlađi sin jevrejskog *egzilarha* Hasiela iz Perzije. Dok je njegov stariji brat Nahemia ben Hasiel bio predodređen kao prvenac po rođenju za *egzilarha*, a 608. godine posle smrti njihovog oca, i imenovan i za simboličnog lidera perzijskih trupa koje su činili Jevreji (njih oko 20.000) u njihovom pohodu prema Palestini i Egiptu, Šalom je bio posvećen učenju i ličnom obrazovanju. U putovanjima sa svojim bratom upoznao je arapske Beduine i stekao simpatiju prema njihovom

52 * *Egzilarsi* su bili duhovne i političke vođe vavilonskih Jevreja u egzilu („*golahu*“ kako piše u *Knjizi proroka Jeremije*; 28:6 i 29:1 i u *Knjizi proroka Jezekeje* /na više mesta/, ili „*galutu*“ kako piše u *Knjizi proroka Jeremije*; 29:22). Ova počasna titula bila je priznata i od lokalnih vlasti, a zasnivala se na određenom poreklu ovih familija još od kraljevske Davidove loze. Ona je postojala neprekidno i u vreme Perzije, Sasanida i nekoliko vekova pod Arapskom vlašću.

otporu prema perzijskom uticaju, koji je i sam osećao. Takođe je u početku, uprkos protivljenju oca, osećao simpatiju i prema hrišćanskom verskom učenju, ali je tu doživeo određena razočarenja. Posle nasilne i tragične smrti njegovog brata Nahemie koji je 614. godine kao vođa jevrejskih trupa perzijske vojske oslobodio Jerusalem od Vizantije, Šalom organizuje grupu Jevreja u otporu prema Perzijskoj vlasti, ali oni vrlo brzo bivaju savladani, a on lično prodat u ropstvo u mestu (oazi) Vadi al-Kur u severnoj Arabiji, gde ga otkupljuje izvesni bogati Jevrej Utman (Osman) bin Ašel. To ga dovodi i u Jatrib (Medinu) gde posle dolaska Muhameda 622. godine, igrom slučaja dolazi u kontakt i sa samim Muhamedom, upoznajući se i sa njegovim učenjem i propovedanjem koje doživljava kao bogobojažljivo, iskreno i otvoreno. Ličnost i način života Muhameda će ponajviše i uticati na njega da primi novu veru – islam, i postane Muhamedov sledbenik. Tada menja i ime u Salman al-Farsi (Salman Perzijanac), a arapski izvori navode da je tada izjavio: „*Ja sam Salman, sin islama od dece Adamove*“ (iz knjige „*Muhamedovi Pratioci*“, Abdul Vahid Hamida /rođen 1943.g./). Ovaj njegov čin približava i Muhameda uverenju da će njegovim putem poći i ostali Jevreji Medine i Arabije, ali ipak to ostaje pojedinačan slučaj, sa retkim nešto brojnijim konverzijama Jevreja u islam. Zadivljen Salmanovom posvećenošću islamu, Muhamedov Pratilac Ali ibn Abu Talib (596-661.g., kasnije četvrti i poslednji *kalif* islamskog sveta) nagovara Muhameda 624. godine da otkupi slobodu za Salmana, što ovaj i čini.

Njegovo tehničko znanje i obrazovanost iskazaće se i 627. godine u tzv. „Bitci kod rovova“, kada je po nagovoru Salmana al-Farisija (Salmana Perzijanca) u ovoj značajnoj bitci Muhamed iskoristio kao svoju veliku prednost izgradnju odbrambenih rovova na severnoj strani Medine, jedinog pravca kojim se konjima i kamilama moglo prići gradu, i uspio odbraniti Medinu i svoje sledbenike od dvadesetsedmodnevnog napada vojne koalicije njegovih protivnika predvođenih arapskim plemenima iz Meke. Po tim rovovima (*hendecima*) je i cela bitka dobila ime, a konačno to je i odlučilo ishod i uspeh Muhameda da uz minimalne gubitke odbrani Medinu, dok su gubici koalicije bili veliki. To će mu doneti i nadimak „Salman dobri“.

Ostaće upamćen po burnom ali asketskom životu, do kraja odan novoj veri – islamu, koju je primio. Učestvovao je u skoro svim kasnijim vojnim pohodima Muhameda, kao njegov pratilac. Bio je pratilac i istaknutog arapskog vojskovođe Saad ibn Abi Vakasa (595-664.g., jedan od prvih i najmlađih konvertita na islam 610/611. godine) u arapskoj kampanji osvajanja Perzije (Iraka) 636. godine, a *kalif* Umar (Omar) Ibn al-Kataba (586/590-644.g., posle Muhamedove smrti drugi vladar – *kalif* islamskog sveta) ga zbog njegovih tehničkih znanja imenuje da odabere teren na kome će se podići grad Kufa 637/638. godine, na obali reke Eufkrat (170 km južno od današnjeg Bagdada), jedan od pet najznačajnijih gradova *šiitskog* islama. Ostaje upamćen i po svom prevodu dela Kur'ana sa arapskog na perzijski jezik još za života Muhamedovog, što je prvi prevod Kura'na na neki drugi jezik.

Salman umire 638. godine i sahranjen je u Ktesifonu, antičkom gradu Sasanidske Perzije (35 km južno od današnjeg Bagdada), koji će kasnije, po njemu dobiti ime Salman Pak.

Kompleks grobnice u kojoj je sahranjen Salman, i sama grobnica – mauzolej

Bitno je pomenuti da između jevrejskih i arapskih izvora postoji delom različito tumačenje ranih dana iz biografije Salmana, i to u delu koji se odnosi na samo njegovo jevrejsko poreklo. Naime, arapski (islamski) izvori pokušavaju da negiraju to njegovo jevrejsko poreklo, tvrdeći da je on poticao iz porodice sledbenika *Zarostrianizma*, religije koja se pojavila u 6. veku p.n.e. na prostoru današnjeg Irana, a čiji je utemeljitelj bio Zaratrustra.

Ali istovremeno više samih arapsko-islamskih izvora daju iz njegove biografije određene odrednice koje govore suprotno, odnosno potvrđuju navode jevrejskih izvora da on jeste bio Jevrej po rođenju.

Kao prvo i sami navode da je on jednom, opisujući svoje poreklo, rekao da je: „... *moj otac bio starešina „sela“, najbogatija osoba u kraju, koja je živela u najvećoj kući*“. Ovde se termin „selo“ ustvari koristi za označenje cele regije i zajednice, što nas prilično upućuje da se pod ovim opisom svakako može prepoznati starešina jevrejske zajednice u egzilu (*egzilarh*) u Perziji.

Nadalje, ovaj isti arapski izvor (<http://www.ezsofttech.com/islamic/salman.asp>) navodi da je on otkupljen od Jevrejina po imenu Utman bin Ašela iz Vadi al-Kure, mesta-oaze između Medine i Sirije, u to vreme dominantno naseljene Jevrejima. Poznata je bila praksa da su Jevreji tog vremena otkupljivali svoje sunarodnjake iz zarobljeništva, što je predstavljalo i nepisanu obavezu, odnosno *micvu* – dobročinsko delo, po jevrejskom verskom verovanju, a skoro nikada pripadnike drugih naroda.

Dalje, u delu citata iz knjige arapskog istoričara Ibn Isaka – „*Kitab Sirat Rasul l-Allah*“ (Život božijeg Poslanika) on citira naratora Asim ibn Umar ibn Katada, koji kaže da Salman u svom objašnjavanju traženja vrednosti „prave religije“, u svom

obraćanju Muhamedu, između ostaloga priča jednu priču gde kaže: „...*Kad se on (Jošua- Isus, o.a.) okrenuo meni, upitao me: „Ko sam ja bio“. A ja sam odgovorio: „Bog ti je dao milosrđe (oprostaj, o.a.), reci mi o...religiji Abrahama...Na to mu (Salmanu, o.a.) Muhamed reče: „Ako je istina ovo što mi govoriš, ti si onda sreo Jošuu (Isusa, o.a.) sina Mirjaminog (Marije, o.a.)“.* Iako je opis ovog razgovora Salmana i Muhameda imao hiperboličan značaj, jasno je da je Salman pod religijom Abrahama mogao misliti samo na judaizam – jevrejsko verovanje.

I konačno, četvrta od šest glavnih zbirki *sunitskih hadisa* – „*Sunan Abu Davud*“, u knjizi 27, *hadisu* 3752, u naraciji samog Salmana Perzijanca, nam donosi njegov komentar i obraćanje Muhamedu, gde kaže: „*Čitao sam u Tevratu (Taurutu, arapsko ime za jevrejsku Toru – Pet knjiga Mojsijevih, o.a.) da se blagoslov za hranu sastoji u ritualnom pranju ruku pre toga. Zato sam to pomenuo (kazao, o.a.) i Poslaniku, koji je rekao: Blagoslov na hranu se sastoji (će se sastojati, o.a.) u pranju ruku pre i posle jela*“. Ovo nesumljivo upućuje da je Salman morao znati hebrejski jezik kada citira *Toru*, a i sama činjenica da je citira, upućuje da on ima znanja iz nje. A to je ipak bilo karakteristično samo za Jevreje.

Bilo kako bilo, njegovo ime zauzima mesto poštovanja u islamskom verovanju, gde je pomenut i u „*Sahih Buhari*“, tom 3, knjiga 31, broj 189, u naraciji Abu Juhaifa, kao i u knjizi „*Furu al-Kafi*“, jednoj od najautoritativnijih kolekcija *šiiitskih hadita*, kao i u *sufističkom* „*Nagsband*“ poretku, gde je pomenut kao treća osoba u redu privrženika veri Muhameda.

Rabin **Muhajrik** je bio bogati, učeni i respektovani lider i vođa plemena Banu Talaba, koje je živelo u Medini u Muhamedovo vreme. Nema potpuno jasnih dokaza da li je ovo pleme bilo izvorno jevrejsko, ili je bilo arapsko koje je primilo judaizam. U svakom slučaju, u vreme Muhamedovog dolaska i početka njegovog života u Medini 622. godine, to jevrejsko (ili judaizirano) pleme živi u Jatribu (Medini) predvođeno pomenutim rabinom koji je posedovao velike zasade palmi i datula. Kao i većina ostalih plemena i klanova u Medini, kako arapskih koja su već prihvatila islam (Ansari) i arapskih koja su još uvek bila paganska (bezbožnička) i Jevreja, i pleme Banu Talaba je potpisalo sporazum sa Muhamedom (tzv. „*Sporazum /Povelju/ iz Medine*“) akt koji je regulisao pitanje upravljanja gradom i međuplemenske odnose i koji u tački 31. naročito obavezuje Jevreje i Arape na međusobnu saradnju i pomaganje posebno u slučaju napada na Medinu. Prema arapskom istoričaru Ibn Isaku, 19. marta 625. godine kada je došlo do velike bitke kod planine Uhud, između Muhamedovih pristalica i njegovih arapskih protivnika iz Meke, rabin Muhajrik je pozvao pripadnike svoga plemena da i vojno podrže Muhameda. Kako prenosi arapski istoričar Ibn Hišam u svojoj knjizi „*Al Sira al-Nabavija*“ (knjiga 1.), citirajući Ibn Isaka, vođen je sledeći dijalog između Muhajrika i članova njegovog plemena, u kojem Muhajrik kaže: „*O Jevreji, za ime Boga vi jako dobro znate da je u ovakvim*

situacijama vaša obaveza da pomognete Muhamedu. „Ali danas je šabat^{53*}“ oni odgovoriše. „Vi nemate (obavezu, o.a.) šabata“ on reče. Zatim uze svoje oružje i izađe vani da se pridruži Proroku (Muhamed, o.a.) – Allah ga blagoslovio i podario mu mir – na Uhudu (u bitci, o.a.). On zaduži one od njegovih ljudi koji ostadoše iza njega, rekavši: „Ako ja danas budem ubijen, moju imovinu da date Muhamedu, da raspolaže njome onako kako mu naredi Allah“. Za vreme bitke, borio se, dok nije bio ubijen. Prema onome što mi je rečeno, Prorok (Muhamed, o.a.) – Allah ga blagoslovio i podario mu mir – često je govorio: „Muhajrik je najbolji među Jevrejima“. Prorok (Muhamed, o.a.) je uzeo njegovu imovinu. Najveći deo onoga što je dobio u prilogu i podelio u Medini, dolazilo je od toga“.

Ovu okolnost ubistva rabina Muhajrika u „Bitci kod Uhuda“ navodi i perzijski istoričar i teolog Al-Tabari (838-923.g.) u svojoj knjizi „Osnivanje zajednice“, gde kaže: „Među onima koji su ubijeni na dan Uhuda (bitke kod Uhuda, o.a.) bio je i Jevrej Muhajrik. On je bio jedan iz plemena Banu Talaba bin al-Fitjavn.“ Dalje prenosi isti tekst razgovora koji nam daje i Ibn Hišam, citirajući Ibn Isaka.

Prema svim ovim kazivanjima ostaje nejasno da li je rabin Muhajrik, iskazavši spremnost da se bori za i sa Muhamedom i pogine u toj borbi (a u tom slučaju mu i podari svu svoju imovinu) prihvatio i islam ili ne. Prema dvojici savremenih muslimanskih istoričara ono što svakako jeste je sledeće: Omid Safij^{54*} u svojoj knjizi „Sećanje na Muhameda: zašto je Prorok važan“^{55*}, kaže: „...možemo oprezno i dvoismisleno da ogovorimo na pitanje da li je Muhajrik formalno i postao musliman ili da je on bio pravdoljubivi Jevrej koji je imao naklonost prema Muhamedu“. A Muhamed Abdul Muktedar Kan^{56*} u svom članku „Muhajrik, najbolji među Jevrejima“ (2009.g.)^{57*} kaže: „On je prvi Jevrejski mučenik islama. On je bio istinski islamski heroj, i priča o njemu nikada ne smije biti zaboravljena“. Šta više, on dalje navodi da je od sedam zemljišnih poseda i ostale imovine poginulog Muhajrika, koju je on zaveštao Muhamedu, formiran i prvi vakuf (imovina namenjena u dobrotvorne svrhe), pa navodi: „Od njegove imovine koja je po njegovoj volji, posle njegove pogibije pripala Muhamedu, a on je iskoristio za pomoć siromašnima u Medini, formiran je prvi

53 * Subota, dan kada je prema jevrejskim verskim propisima Jevrejima zabranjen bilo kakav rad, pa i učestvovanje u bitci – ratovanje.

54 * Američki musliman iranskog porekla, profesor Islamskih studija na univerzitetu Severne Karoline, SAD, specijalizovan za islamski misticizam /sufizam/ i savremenu i srednjovekovnu islamsku istoriju.

55 * Omid Safij, *Memories of Muhammad: Why the Prophet Matters* (New York, HarperCollinsPublishers, e-izdanje 2009., i štampano 2010).

56 * Indijski musliman rođen 1966. g. u Hajderabadu. Živi i radi kao profesora saradnik političkih nauka Univerziteta u Delavaru, SAD. Osnivač je i direktor Islamskog studijskog programa na pomenutom univerzitetu, pisac i politički komentator.

57 * Muqtedar Khan, *Mukhayriq 'the best of the Jews'*, Slash News (4 Dec. 2009).

vakuf – dobrotvorna zadužbina – islama. Od tog je priloga Poslanik islama pomogao mnogim siromašnim ljudima Medine“.

Zaključujući svoj tekst on kaže: „*Verovatno je upravo o ljudima kao što je bio Muhajrik, u Kur'anu zapisano: „Među sledbenicima Knjige (Jevrejima i hrišćanima, o.a.) sigurno ima takvih koji vjeruju u Boga i ono što je objavljeno vama i ono što je objavljeno njima; (oni su) ponizni Bogu, ne kupuju za Božije ajete (znak, rečenica, stavak u Kur'anu, o.a.) neznatnu korist; takvi imaju svoju nagradu kod svoga Gospodara. Zaista Bog brzo obračunava!“*

Abu Afak Arvan je bio jevrejski pesnik iz 7. veka koji je živeo u oblasti Hidžaz (Hejaz, Hedžaz, zapadni deo oblasti današnje Saudijske Arabije) i bio je poznat po svom protivljenju Muhamedu, čiji je bio značajan politički protivnik. U kasnijim godinama svog života i rada napisao je jednu poemu koja je sadržavala jaku političku kritiku i osudu Muhameda i njegovih Pratilaca i njihovog, pre svega političkog delovanja. Sadržaji ovih njegovih poema sačuvani su i u „*al-Sirama*“, biografijama koje su pisali brojni arapski i muslimanski autori o životu Muhameda. Tako i u Ibn Isakovom „*Kitab Sirat Rasul l-Allah*“ („Život božijeg Poslanika“), jednoj od nastarijih biografija, u poglavlju pod naslovom „*Ekspedicija Salim bin Umajara radi ubistva Abu Afaka*“, Ibn Isak navodi da je Abu Afak: „*koji je bio jedan od Ban Amr ban Auf od Ban Ubajda klana* (porodice, o.a.)“, u poemi koju je napisao iskazao svoje nezadovoljstvo kada je Muhamed dao da se ubije Al-Harit ibn Suvajd ibn Samit, arapski pisac, takođe jedan od oponenta Muhameda. Ovo ubistvo izazvalo je reakciju negodovanja protiv tog čina Muhameda, kako od strane Abu Afaka, ali takođe i arapske pesnikinje Asme bint Marvan.

Zato Abu Afek piše satiričnu poemu u kojoj brani one koji su iskazali svoje razočarenje Muhamedom, napisavši: „*Dugo sam živeo, ali nikada nisam video skup ili grupu ljudi više verne (fanatične, o.a.) svom poduhvatu i njihovim saveznicima* (ovde misli na sledbenike Muhameda, o.a.) *kada traže nešto od njih, nego sinovima Kaila, opštem ljudskom rodu, čoveku koji obori planine a nikad nije zadovoljan, jahaču koji dođe da ih rascepa na dva dela, govoreći: „Dozvoljeno“, „Zabranjeno“ u svim stvarima. Da ste verovali u slavu ili kraljevstvo, da li bi pratili Tuba^{58*}, na što je Muhamed odgovorio: „Ko će da okonča ovaj raskol na moje ime?, na što je njegov Pratilac Salim ibn Umajr istupio i probao Abu Afaka“ (Ibn Isak, „*Kitab Sirat Rasul l-Allah*“, strana 675). Na istoj strani, dalje je zapisan komentar Umame bin Muzajrija, koji je rekao: „*Govorio si laž o Allahovoj religiji i čoveku Ahmedu (poslaniku)! O njemu koji je bio tvoj otac, zlo je sin kojeg je stvorio. Hanif^{59*} vam je ukazao poverenje u noći govoreći,**

58 * *Tuba* je bio arapski naziv za narod i rane vladare oblasti Jemena i kraljevstva Sabe, koji su napadali oblast Hidžaz ali nisu uspeali da je osvoje i zadrže.

59 * *Hanif* je termin koji se odnosi na one koji se pridržavaju čistog monoteističkog (jednobožičkog) verovanja Abrahama.

pridrđavaj se toga Abu Afak, neovisno od tvojih godina! Iako sam ja znao da je to čovek ili džin (čarobnjak, o.a.) koji vas je ubio u gluvo doba noći (ja bi rekao niko)“.

Tako je ubijen ostareli jevrejski pesnik Abu Afak, zatečen na spavanju.

Drugi opis ove priče dolazi nam od strane arapskog *sunitskog* učenjaka Muhamed Ibn Sađa (784-844/845.g.) u njegovoj knjizi „*Kitab al-Tabakat al-Kubra*“ („Knjiga osnovnih izvora“) koja se bazira na ranijim izvorima, gde u tomu 2, na strani 32, pod naslovom „*Ghazvah*^{60*} *Banu Kajnuka*“ piše: „*A onda se dogodio sarija* (ratnički pohod, o.a.) *od Ibn Umajara Salim al-Amrija protiv Abu Afaka, Jevreja, u mesecu šavalu* (desetom mesecu islamskog kalendara, o.a.) *na početku dvadesetog meseca od hidžre* (početak muslimanskog kalendara – računanja vremena od 622. godine, o.a.), *od Poslanika Allaha. Abu Afak, bio je iz Banu Amr ibn Avs, i bio je star čovek koji je navršio stotinu i dvadeset godina* (verovatno preterivanje, o.a.). *Bio je Jevrej i podsticao je narod protiv Allahova Poslanika, i pisao je* (satirične, o.a) *stihove* (o Muhamedu, o.a.). *Salim ibn Umajar, koji je bio jedan od velikih...i koji je učestvovao u Bedru* (bitci na Bedru 624. godine, o.a), *rekao je: „Zaklinjem se da ću ili ubiti Abu Afaka ili sam poginuti“.* *Čekao je priliku za to sve do vruće noći, kada je Abu Afak spavao na otvorenom. Salim ibn Umajar to proceni, i probode ga mačem...sve do dna. Allahov neprijatelj samo vrisnu, a ljudi koji su bili njegovi pratioci, požuriše da ga odnesu kući i sahrane“.*

Kao što je iskazala svoje protivljenje ranijem ubistvu arapskog poete Al-Harit ibn Suvajd ibn Samita, tako je i na ubistvo Abu Afaka kritički reagovala pomenuta arapska pesnikinja Asma bint Marvan, i to protivljenje iskazala kroz pesmu. Ona je bila pripadnica Umajdaskog arapskog klana i porodice iz Medine, majka petoro dece. Nažalost, zbog tih svojih stavova i protivljenja ovim ubistvima, Muhamed će dati da se i ona surovo ubije, takođe na spavanju.

Amr bin Jihaš bin Ka’b je bio Jevrejin iz plemena Banu Nadir. Iz zapisa više puta pominjanih arapskih istoričara Ibn Hišama i Ibn Isaka (kojeg citira), iz njegove knjige „Život božijeg Poslanika“ („*Kitab Sirat Rasul l-Allah*“) znamo za Jihaševo postojanje i ulogu u eventualnom pokušaju ubistva Muhameda. Jednom prilikom u leto 625. godine Muhamed je došao u četvrt u Medini u kojoj su živeli Jevreji plemena Banu Nadir, da od njih traži novac da bi njime mogao otplatiti „danak u krvi“, koji je bio dužan arapskom plemenu Banu Amir. Naime, njegov Pratilac Amr bin Umajah Ad-Damri ubio je dvojicu pripadnika tog plemena (inače saveznika jevrejskog plemena Banu Nadir sa kojim su imali i sporazum) neznajući da su ova dva pripadnika Banu Amira imala Muhamedovo obećanje bezbednog prolaza i povratka u Medinu. Oprost se, dakle mogao dobiti, samo u novcu ili „danku u krvi“. Dok je jevrejski vođa Hajaj ibn Ahtab razmatrao ovaj njegov zahtev sa ostalim starešinama,

60 * Svaka bitka u kojoj je lično učestvovao Muhamed.

Muhamed je naglo odlučio da ne čeka odgovor i da se odmah vrati kući. Kasnije je svojim pratiocima objasnio da je: „...*dobio glas od anđela Džibrila* (Gabrijela, o.a.) *koji ga je upozorio da Hajaj ibn Ahtab nagovara Jevreje da ga ubiju, a da se Amr ibn Jihaš prijavio dobrovoljno da on bude taj koji će baciti kamen sa zida* (stenu, o.a.) *na njega i ubiti ga*“. Isti izvor navodi da do ovog navodnog pokušaja ubistva Muhameda nije došlo samo zahvaljujući neslaganju i protivljenju tome od strane Hajajevog zeta Salama ibn Miškama.

I srednjevekovni arapski historičar Ismail ibn Katir (1301-1373.g.) u svom radu „*Tefsir*“ („*Tefsir ibn Katir*“, tumačenje Kur'ana po Katiru), u poglavlju 28, takođe donosi informaciju o ovome (citirajući Ibn Isaka i Ibn Hišama) kroz Muhamedov razgovor sa rođakom osumnjičenog Amr bin Jihaša, Jamin bim Umajr bin Ka'bum (koji je, uz Abu Sa'd bin Vahba, bio jedan od svega dvojice Jevreja iz plemena Banu Nadir koji su primili islam), gde kaže: „*Jedan od Jaminih rođaka* (potomaka, o.a.) *rekao mi je da je Poslanik rekao Jaminu: „Jesi li video šta je tvoj rođak planirao da učini protiv mene?“ I onda Jamin dade novac jednom čoveku da ubije Amr bin Jihaša, i on ga ubi, ili su bar tako tvrdili*“. Sličnu priču Ibn Isak beleži i u naraciji izvesnog Junuz bin Bukajra.

U svakom slučaju, ova Muhamedova sumnja i „*ukazano otkrovenje koje je dobio od anđela Džibrila*“ bila je povod za ubistvo Amr bin Jihaša, a uskoro i obračun sa celim jevrejskim plemenom Banu Nadir, i njegovim proterivanjem iz Medine.

Salam ibn Miškam (? - ubijen 628.g.) je bio jevrejski ratnik, rabin i pesnik koji je živio u Medini. On je bio istaknuti član plemena Banu Nadir. Jedno vreme je bio u braku sa Safijom bint Hajaj (610-670.g.) kćerkom svog daljeg rođaka koji je bio i vođa jevrejskog plemena Banu Nadir – Hajaj ibn Ahtaba (? - ubijen 627.g.) od koje se kasnije razveo^{61*} (a ona je posle još jednog braka sa Jevrejinom Kinan ibn al-Rabijem, postala žena Muhameda).

Arapski historičar Ibn Isak (umro 761. ili 767.g.) u svojoj zbirci usmenih predanja o životu Muhamda pod naslovom „*Život božijeg Poslanika*“ (u originalu „*Kitab Sirat Rasul l-Allah*“) navodi da je Muhamed 622. godine, kada je došao u Medinu, više puta bio u indirektnom i direktnom kontaktu i razgovoru sa Salamom ibn Miškamom, kao verski učenim rabinom. Prvi put, želeći da uveri Jevreje da je on božiji (Allahov) Poslanik i da je jednak proroku o kome piše sveta knjiga Jevreja – *Tora*, on se obraća Salamu preko svojih izaslanika, Muaz ibn Džabala i Bišr ibn al-Bara, koji pozivaju Salama da primi islam, postavljajući mu sledeću aluziju da je Muhamed ustvari taj prorok kojeg Jevreji prizivaju u Bibliji, i oni mu kažu: „*Kada smo mi* (Arap, o.a.) *bili pagani* (kad Arapi još nisu primili islam, o.a.), *vi* (Jevreji, o.a.) *ste se molili za dolazak proroka i za njegovu pomoć* (ovde misle na Mesiju iz jevrejske

61 * „Enciklopedija islama“.

Tore, o.a.) *da nas porazi* (sve neprijatelje Jevreja, o.a.) *i upozori na svoj dolazak, i vi ste nam ga i opisali* (opet se misli na opis Mesije u *Tori* – Starom zavetu, o.a.)“. Salem, kao i većina Jevreja ne baš impresioniran i ne slažući se sa ovom tvrdnjom, poslao je sledeći odgovor Muhamedu: „*On* (misli se na Muhameda, o.a.) *nam nije doneo ništa* (misli se na njegove reči i propovedi, o.a.) *u čemu bi prepoznali da je on* (Muhamed, o.a.) *prorok* (Mesija, o.a.) *o kojem mi govorimo* (u *Tori* – Starom zavetu, o.a.)“.

Kako nam navodi isti izvor^{62*}, Salam ibn Miškam je bio i u grupi učenih rabina koja je 624. godine došla kod Muhameda i sa njim vodila razgovor. To su bili još: Rafi ben Harit, Malik bin al-Sajf i Rafi ben Hurajmila. Oni su ga pitali: „*Zar ti ne tvrdiš da slediš religiju Abrahama* (jevrejskog praoca, o.a.) *i da veruješ u Toru koju mi imamo i svedočiš da je u njoj data istina od Boga*“, na šta Muhamed odgovori: „*Svaka-ko, ali ste zgrešili i prekršili zavet sadržan u njemu i prikrili ono što je naređeno čoveku da uradi i ja se ograđujem od tog greha. A oni mu rekoše: „Mi se pridržavamo onoga što imamo. Mi živimo u skladu sa njegovim smernicama i istinom, i mi ne verujemo u tebe* (kao Poslanika, o.a.) *i mi te nećemo slediti. A Bog mu posla poruku: „Reci im, o narode Knjige, ti se nećeš zaustaviti dok se ne bude poštovala Tora i Jevanđelje i sve ono što vam je dato od Boga. Ono što im je poslato od Boga sigurno će mnogo njih dovesti u zabludu i neverovanje. Ali nemoj biti tužan zbog neverovanja naroda*“.

Arapski istoričar Ibn Isak nam, ustvari beleži više slučajeva dijaloga i razgovora koje je Muhamed vodio sa Jevrejima među kojima je bio i rabin Salam ibn Miškam.

U vreme narastanja tenzije u odnosima Jevreja i Muhameda u Medini, Salam je zagovarao pomirljive tonove i pokušavao ublažiti razliku nerazumevanja između vođe svoga plemena – Hajaj ibn Ahtaba i Muhameda. Rani arapski istoričar i biograf Muhamedovog života, posebno njegovih Pratilaca, Al-Vakidi al-Aslami (748-822.g.) u svojoj, u originalu sačuvanoj knjizi „*Kitab al-Tarik va al-Magazi*“ („Knjiga istorije i pohoda“), i već pomenuti Ibn Isak, navode da je Salam ibn Miškam jednom prilikom čak i odvratio i odgovorio svoje saplemenike u njihovom pokušaju pretnje i napada na Muhameda.

Ipak, pošto je jednom prilikom Salam ugostio Muhamedovog velikog protivnika Abu Sufjan ibn Harboma (560-650.g.) jednog od glavnih vođa arapskog plemena Kurajša iz Meke, Muhamed je optužio Salama i ostale Jevreje iz plemena Banu Nadir za savezništvo sa Kurajšama i kovanje zavere protiv njega. To će dovesti do proterivanja jevrejskog plemena Banu Nadir iz Medine 625. godine. Salam se tada, sa ostalim članovima svoga plemena iseljava u važno jevrejsko poljoprivredno naselje Kajbar,

62 * „Život božijeg Poslanika“ („*Kitab Sirat Rasul l-Allah*“) u prevodu Ibn Isaka, predstavljeno i zapisano u knjizi Alfreda Đulijama (A. Guillaume, *The Life of Muhammad: A translation of Ishaq's „Sirat Rasul Allah“*, deseto izdanje „Oksford univerzitet presa“, Karači, Pakistan, 1995.g.), strana 268.

stotinjak kilometara severno od Medine, gde se ženi za Zejnebu bint al-Harit^{63*} (? - 628.g.) čiji je otac Al-Harit zajedno sa svoja dva brata Marhabom i Jasirom, poznatim ratnicima, bio starešina Kajbara. Kada je 628. godine Muhamed napao Jevreje Kajbara, Salam je, iako bez većeg vojnog iskustva, bio postavljen za branioca kvarta Natat. Oslanjajući se na veštinu svojih strelaca Salam je uspeo da odoljeva arapskom napadu i pri tome rani 50 muslimanskih napadača. Egipatski pisac, novinar i političar Muhamed Husein Heikal (1888-1956.g.) u svojoj trotomnoj knjizi o biografiji Muhameda, pod naslovom „*Plemeniti život Proroka*“ (The noble life of the Prophet), izdatoj 1933. godine, navodi da je Salam tada rekao: „*Borimo se hrabro protiv neprijatelja, jer je bolje da budemo ubijeni u borbi, nego da kukamo u teškom zarobljeništvu*“. Odbrana Natata je trajala pet dana i tek šeste noći muslimani su uspeli uhvatiti jednog od izviđača branilaca i naterati ga da oda najslabiju tačku odbrane.

Tako je zauzeto utvrđenje Natat u Kajbaru, a vođa odbrane Salam bin Miškam ubijen.

Mirba bin Kajzi je bio slepi Jevrej koji je živeo u vreme Muhameda. Prema kazivanju Ibn Isaka u njegovoj biografiji o životu Muhameda („*Kitab Sirat Rasul l-Allah*“), koju nam prenosi arapski istoričar Ibn Hišam (umro 833.g.), kao i u knjizi perzijskog istoričara i teologa Al-Tabarija (838-923.g.) „*Osnivanje zajednice*“ (knjiga 7), Muhamed je jednom prilikom sa svojim pratiocima došao na posed slepog Jevrejina. Kako nam pomenuti muslimanski istoričari prenose: „*Kada je on osetio približavanje Poslanika i njegovog pratioca, on se podiže i baci im prašinu u oči, rekavši: „Ti (Muhamed, o.a.) možeš biti božiji Poslanik, ali ja neću da te pustim u moju baštu*“. *Rečeno mi je da kada je to učinio je još i rekao: „Zaboga Muhamede, da sam bio siguran da je neću baciti na nekog drugog, bacio bih je tebi u lice*“. *Ljudi (Muhamedovi pratioci, o.a.) skočiše da ga ubiju, a Poslanik reče: „Nemojte ga ubiti, ovom slepcu je slepo srce i slep pogled*“. *Sa'd bin Zajd...jurnu na njega pre nego Poslanik završi ove reči i udari ga u glavu svojim lukom, tako da mu je razmrška*“.

Ka'ab al-Ahbar (puno ime **Abu Isak Ka'ab ibn Mati al-Himjari al-Ahbar**, ? – 652/653.g.) je bio poznati rabin iz Jemena, iz klana Du Rain ili Du al-Kila^{64*}, koji će većinu svog kasnijeg života provesti na severu, na prostoru Bliskog istoka i Levanta. U Medinu dolazi za vreme drugog kalifa Umar (Omar) ibn al-Kataba (586. ili 590-644.g., vodećeg Pratioca i savetnika Muhameda) gde i prelazi na islamsku veru. U Medini živi sve do vremena trećeg *sunitskog Rašidun kalifa* Utman (Osman) ibn Afana (579-656.g.). Postaje veoma ugledan za vreme vladavine i drugog i trećeg kalifa. Kasnije se seli za Siriju gde postaje jedan od savetnika Muavije I (602-680.g.)

63 * Poznata po tome što je, po njenom zarobljavanju, pokušala otrovati Muhameda pečenim mesom, kao osvetu za ubistvo njenog muža Salama, oca Al-Harita, brata i dva strica. Muhamed ju je potom dao ubiti.

64 * Al-Islam.org, A Shi'ite Encyclopedia: The Companions and the Jewish Influence Part 1: <http://www.al-islam.org/encyclopedia/chapter10/6.html>.

prvog kalifa Umajjadske dinastije, a posle (za vreme Utman /Osman/ ibn Afana) guvernera Sirije.

Bio je poznat kao narator i prenosilac mnogih „Izraelita“, jevrejskih predanja i poruka koje su Arapi tako nazivali, a koje su ušle u islamsku literaturu i sadržaje *hadisa*, kao misli i poruke koje vode poreklo iz jevrejsko-hrišćanske tradicije, i koje je poslanik Muhamed citirao. „Izraelite“ su uglavnom nebiblijska objašnjenja priča i tradicija (na hebrejskom se nazivaju *Midrašim*, zbirno ime za klasičnu rabinsku egzegetsku literaturu) koje daju dopunske informacije ili tumačenja o događajima ili pojedincima, zatim iz hebrejskih propisa, pravila i drugih svetih knjiga (ali ne Biblije).

Sunitska haditska kolekcija „Sahih Muslim“, „Sunan Abu Davud“ i „Sunan al-Tirmidi“ beleže njegove hadise (poruke), a egipatski sunitski učenjak i šafi (poznavalac pravnog i verskog islamskog prava) Al-Hafid ibn Hajar al-Askalani (1372-1448.g.) u svom radu „Tagrib al-Tahdhib“ (Zaokruživanje usavršavanja), (strana 135) o njemu je zapisao hadis, gde kaže: „Ka’ab ibn Mati al-Himjari, Abu Isak, poznat kao Ka’ab al-Ahbar, je dostojan poverenja. On pripada 2-om tabaqahu (drugom redu pristalica novog verovanja – islama, o.a.). Živeo je i u vreme džahilijeta (vreme pre islama, o.a.) i u vreme islama. Živeo je u Jemenu pre nego što je otišao za Šam (Siriju, o.a.). Umro je za vreme kalifa Utmana kada je ovaj navršio 100 godina (ovo nije tačan podatak, jer je kalif Utman živeo 77 godina, o.a.). Nijedna od njegovih priča nije u „Sahih al-Buhari“. Imao je jednu zapisanu priču u „Sahih Muslimu“ u naraciji Abu Huraire, i jednu priču o njegovoj viziji od Abu Saliha“.

٥٣ - كعب بن ماتي الحميري ، أبو إسحاق ، المعروف بكعب الأحبار ، ثقة ، من الثانية ، مخضرم ، كان من أهل اليمن فسكن الشام ، مات في خلافة عثمان ، وقد زاد على المائة ، وليس له في البخاري رواية ، وفي مسلم رواية لأبي هريرة عنه ، من طريق الأعمش عن أبي صالح . / خ م د ت س قق .

Citat navedenog teksta Al-Hafid ibn Hajara al-Askalanija u njegovom radu „*Tagrib al-Tahdhib*“ o Ka’ab al-Ahbaru, u originalu na arapskom

Neke od Ka’ab al-Ahbarovih priča (*hadisa*) se nalaze i u „*Tefsir al-Kurtubi*“ („Tumačenja Kur’ana po al-Kurtubiju“), knjizi koja se bavi egzegezom Kur’ana (proučavanjem vrsta i metoda tumačenja Kur’ana) od poznatog klasičnog muslimanskog učenjaka Al-Kurtubija (arapski *imam* iz Kordobe /Španija/ Abu Abdulah al-Kurtubi, 1214-1273.g.). Ovaj poznati *mufasir* (komentator Kur’ana), *muhadit* (veliki poznavalac *hadita*) i *fakih* (poznavalac islamskog prava) u delu te svoje knjige gde daje

komentare o 40-om poglavlju Kur'ana (*sura* „*El-Mumin*“ ili „*Gafir*“), navodi i sledeći iskaz-priču Ka'ab al-Ahbara: „*Kada je Bog (Allah) pravio svoj tron (presto, o.a.), tron je rekao: Bog nije napravio nijednu kreaturu (biće, stvorenje, tvorevinu, o.a.) veću od mene. I tron se potom zavrti da pokaže svu veličinu svoje slave. A Bog onda zauzda tron zmijom sa 70 hiljada krila; a svako krilo je imalo 70 hiljada perâ; a svako pero je imalo 70 hiljada delića; a svaki delić je imao 70 hiljada usta; a svaka usta su imala 70 hiljada jezika. A iz ovih usta su izlazile reči koje su hvalile (veličale, o.a.) Boga (Allaha) sa količinom jednakom broju kapi kiše koja je padala, i lišća na drveću, i grumena peska i zemlje, i broja dana sveta, i broja anđela. I zmija se omota oko trona, i tron se pokaza manji nego zmija. A tron je bio pokriven samo polovinom zmije*“. Nesumljivo je da je ovaj slikoviti opis trebao da pokaže Ka'abovu posvećenost i zadivljenost moći Boga (Allaha) i da glorifikuje njegovu veličinu.

Ka'ab al-Ahbar će biti i pratilac *kalifa* Umara (Omara) 638. godine prilikom njegovog osvajanja Palestine i predaje Jerusalima (Al-Kudsa) gde ga ovaj ovlašćuje da kao poznavalac jevrejske *Tore* pronađe i odredi mesto gde se nalazio stari jevrejski Hram i mesto stene („Svetinje nad Svetinjama“) svetog mesta Jevreja na kojem je jevrejski praotac Abraham trebao žrtvovati sina Isaka u dokazu privrženosti jevrejskom Bogu, a ujedno i mesta – stene za koju je muslimanski poslanik Muhamed jedne noći 620. godine usnuo da je sa nje, kada je doleteo u Jerusalem na svojoj krlatoj životinji Buraku, uzleteo u nebo – *miradž* (uspeće u raj – *dženet*). Na platou tog mesta će Umar (Omar) dati da se rasčisti prostor i sagradi manja džamija kojoj daje ime „Al-Džami Al-Aksa“ (u prevodu „najudaljenija ili daleka džamija“), a kasnije nju obnavlja i proširuje peti Umajadski *kalif* Abd al-Malik Ibn Marvan (646-705.g.) od 688. do 691. godine, ujedno gradeći i tzv. „Omarovu džamiju“ ili „Kupolu nad stenom“ („*Kubat as-Šakhrah*“). Celi posao gradnje će međutim završiti tek njegov sin Al-Valid I (668-715.g.) 705. godine.

Generalno, Ka'ab al-Ahbar je bio poznat po svom pripovedanju brojnih priča za koje je govorio da dolaze iz (jevrejske) *Tore*. Brojni poznati Muhamedovi Pratioci kao: Abu Hurairah, Abdulah ibn Umar, Abdulah ibn Amr ibn al-As i Muavijah ibn Abi Sufrian prepričavali su i citirali te njegove priče (iz jevrejske *Tore*).

Dvojica od njih – Abu Hurairah (603-681.g., procenjuje se da je bio narator 5.375 *hadita*) i Abdulah (Abd Allah) ibn Amr ibn al-As (umro 684.g.) bili su Ka'abovi učenici.

Tako i poznati islamski *sunitski Maliki*^{65*} učenjak Jusuf ibn Abd al-Bar (978-1071.g.) iz Andaluzije u Španiji, u svom radu „*Al-Istiab Fi Ma'rifat Al-Ashab*“ („Razumevanje prijatelja“ – poglavlje 3, strana 1287, objavljenom u Kairu 1380.g.) navodi priču Muhamedovog Pratioca Kais ibn Karšah al-Kaisija koji nam citira i prenosi

65 * Druga najveća od četiri škole *sunitskog* islama.

jednu Ka'ab al-Ahbarovu misao u kojoj se ovaj poziva na *Toru*, u kojoj kaže: „*Svaki događaj koji se dogodio ili koji će se dogoditi na bilo kom mestu na zemlji, zapisan je u Tevratu (Taurutu, arapsko ime za jevrejsku Toru – „Pet knjiga Mojsijevih“, o.a.), koju je Bog (Allah) otkrio i preneo svom poslaniku Mojsiju*“.

Takođe, prema muslimanskom tradicionalnom verovanju predvideo je i smrt kalifa Umara (Omara) koristeći jevrejsku *Toru*. Kako je zapisano u istorijskoj hronici „*Tarik al-Tabari*“ („Istorija proroka i kraljeva“) pisanoj na arapskom jeziku od perzijskog autora i istoričara Ibn Jarir al-Tabarija (838-923.g.) u tomu 4, strana 191, navodi se sledeći dijalog Ka'aba i Umara (Omara): „*Ka'ab: Amire al-Muminin (način oslovljavanja kalifa kao muslimanskog vođe, „Vođo verni“, o.a.), trebalo bi da napišete vašu oporuku, jer ćete umreti za tri dana. Umar: Kako ti to znaš? Ka'ab: To sam našao u Božijoj Knjizi, Tevratu (Taurutu, arapsko ime za Toru – „Pet knjiga Mojsijevih“ iz Starog Zaveta /Biblije/, o.a.). Umar: Zaboga, da li si to pronašao ime Umar Ibn al-Kataba u Tevratu (Starom Zavetu, o.a.)? Ka'ab: Zaboga, ne. Ali sam našao tvoj opis u Tevratu (Starom Zavetu, o.a.) i video da tvoje vreme dolazi do kraja. Umar: Ali ja ne osećam nikakav bol ili bolest. Sledećeg dana Ka'ab dođe Umaru i reče: Amire al-Muminin, jedan dan je prošao i tebi ostaje samo još dva dana. Sledećeg dana Ka'ab dođe Umaru i reče: Amire al-Muminin, dva dana prođoše i tebi osta još samo jedan dan. Sledećeg jutra pojavi se Abu Lulu^{66*} noseći nož sa dve glave i drškom u sredini. On je ubo Umara šest puta, a jedan od udaraca kojim ga je ubo u stomak, usmrtio ga je*“.

Ova okolnost ubistva Umara (Omara) definitivno nije bila realni deo sadržaja jevrejske *Tore*, što nas navodi na pretpostavku da je Ka'ab al-Ahbar ovakvim komentarima samo želeo da gradi određeni respekt i pozicije među svojim novim istovernicima (muslimanima), što mu je delom i polazilo za rukom (pa su brojni istaknuti *sunitski* Muhamedovi pratioci i sam *kalif* Umar /Omar/ imali pozitivan stav i mišljenje o njemu i njegovom delovanju), ali i izazivalo određena zaziranja prema njemu i njegovom radu kod nekih drugih arapskih učenjaka, posebno *šiitskih-šije* sledbenika. Jedna od takvih značajnih osoba arapsko-islamskog sveta koja nije imala poverenja u Ka'ab al-Ahbara bio je *imam* Ali ibn Abi Talib (599-661.g.) rođak i zet proroka Muhameda, prvi Arapin koji je primio islam, za *sunite* četvrti i poslednji *Rašidun* (pravo priznati) *kalif*, a za *šiite* prvi *Imam*.

Iako su živeli u isto vreme u Medini, nikada se nisu sreli, i sam Ka'ab se i nije usuđivao da ga kontaktira, a i zazirao je od susreta sa njim, jer je Ali jednom izjavio za Ka'aba: „*Sigurno je, on je profesionalni lažov*“.

66 * Pirouz Nahavandi (takođe poznat i kao Firouz, i Abu Lula'ah al-Nahavandi) perzijski vojnik zarobljen 636. godine u vreme prve muslimanske vojne ekspanzije prema istoku, u bitci između arapske muslimanske vojske i sasanidske perzijske armije. Posle odveden u Arabiju kao zarobljenik. Sam je otkupio svoju slobodu radeći kao stolar, kada prelazi u islamsku veru. Organizovao i izvršio ubistvo drugog *kalifa* Umara (Omara) ibn al-Kataba. 644. godine. Prema „*Sahih Buhari*“, odmah potom izvršio samoubistvo, a prema *šiitskom* verovanju, pobegao i tek je sedam godina kasnije uhvaćen i ubijen.

U svojoj knjizi „*Tarik al-Tabari*“ („Istorija proroka i kraljeva“) pisanoj na arapskom jeziku od perzijskog autora i historičara Ibn Džarir al-Tabarija (838-923.g.) u tomu 1, strane 62-63, Tabari donosi zapis da je Abd Allah ibn Abas (618/19-687.g., rođak sa očeve strane sa Muhamedom, poštovan među muslimanima zbog svog poznavanja *Tefsira* (egzegeze – tumačenja Kur’ana i poznavanja islamskih *suna / suneta*)^{67*}) rekao: „*Ka’ab je rekao da će na dan suda („Dan Poslednjeg Suda“, o.a.) sunce i mesec biti pomereni napred kao dva zapaljena bika i bačeni u pakao! Čuvši ovo Ibn Abas razbesni se i ljutito odgovori tri puta: „Ka’ab je lažov! Ka’ab je lažov! Ka’ab je lažov! To je jevrejsko mišljenje i Ka’ab želi da ga uvuče u Islam. Allah je slobodan od događaja koji mu se pripisuju. On nikada ne kažnjava one koji se pokoravaju“. Zar nečuste da je Allah rekao u Kur’anu: „I On vam je potčinio sunce i mesec (koji se kreću) stalno (Ibrahim 33) (14. Poglavlje /sura/ Kur’ana, 33 ajet, o.a.)“. Ibn Abas nadalje reče: Reč „Daibain“ uzeta u ovom stihu označava konstantnu poslušnost Allahu. I zatim on nastavi: „Kako On može da kazni ova dva nebeska tela kada im je On lično pohvalio njihovu pokornost. Allah proklinje jevrejskog učenjaka i njegovo učenje! Koja sramotna drskost da pripíše laž Allahu, i da pripíše krivicu za dve pokorne kreature“! Rekavši ovo, Ibn Abas ponovi ovo tri puta: „Allahu pripadamo i Njemu se okrećemo! Allahu pripadamo i Njemu se okrećemo! Allahu pripadamo i Njemu se okrećemo“! Potom Ibn Abas ponovi naraciju koju je Poslanik (Mir i pozdrav Njegovoj čistoći i poštenim sledbenicima) zaista rekao o suncu i mesecu: „Allah je stvorio dva izvora svetla! To koje je nazvao imenom Sunce je kao Zemlja, tački koje su podignute i postavljene. A zatim je stvorio drugo koje povremeno gubi sjaj (ne vidi se, o.a.), i njega je nazvao mesec i učinio manjim od Sunca. I oba od njih izgledaju manja zbog visine na kojoj se nalaze i njihove udaljenosti od zemlje““.*

Rasprava između šiita i sunita o mestu i ulozi Ka’ab al-Ahbara dotiče i politička pitanja, pa ga šiiti optužuju za saučesništvo sa pojedinim strujama unutar sunita (i sa Perzijancima) za ubistvo kalifa Umara (Omara), zbog njegovog predskazanja Umarove smrti tri dana pred njegovo ubistvo od strane perzijskog konvertita Pirouza Abu Lulaha, dok ga suniti proglašavaju nevinim, tvrdeći da nema niti jednog istinskog dokaza za saučesništvo u tom ubistvu.

Šta više i do današnjih dana kod pojedinih savremenih šiitskih komentatora, teologa i teoretičara islama, se o ličnosti, značaju i sadržaju Ka’ab al-Ahbarovog delovanja unutar islama, pokušava dati negativna slika, kako o samoj njegovoj ličnosti (kroz iskazanu sumnju u iskrenost i povod njegovog primanja islama) tako i na sam njegov rad. Pa tako i tunižanski šiitski muslimanski akademik i teolog Muhamed al-Tijani al-Samavi (1943.g.) u svojoj knjizi „*Šia: Istinski sledbenici suneta*“ („The Shi’ah are the Real Ahlul-Sunnah“), o Ka’ab al-Ahbaru piše: „*On je bio Jevrej iz Jemena koji se pretvarao da je primio islam, a potom prešao u Medinu za vreme vladavine Umar*

67 * Sve ono što predstavlja praksu Allahovog Poslanika Muhameda, koja podrazumeva ono što je on radio, neizostavno činio, govorio ili prešutno odobrio ili povremeno izostavljao.

ibn al-Kataba. Potom je otišao u Siriju da bi bio jedan od Muavijahovih (Muavije I, 602-680.g., prvi kalif Umajadske dinastije, o.a.) savetnika“.

U istoj knjizi, ovaj islamizirani Jevrej – Ka’ab al-Ahbar, se pominje šest puta i u odeljku pod podnaslovom „Imams and Pillars of Ahlul Sunnah wal Jama`a“ („Imami i stubovi Ahlul sunneta wal Jama`a“), uz sledeći komentar: „*Jevrejstvo i jevrejske doktrine ispunile su knjige hadisa. Ka’ab al-Ahbar, Jevrej, možda je uspeo uključiti takve doktrine i verovanja u knjige hadisa, te otuda u njima nalazimo tradiciju koja liči ili personificira Allaha, kao i teoriju utjelovljenja (inkarnacije, o.a.), pored mnogih gnusnih izjava o Allahovim prorocima i poslanicima: sve se to navodi preko Abu Hurajra (ranije pomenutog Muhamedovog Pratioca – inače poštovaoca i učenika Ka’ab al-Ahbara, o.a.)*“^{68*}.

Slično negativistički o Ka’ab al-Ahbaru razmišlja i *imam*^{69*} Muhamad Džavad Širi (1905-1994.g.) osnivač i dugogodišnji direktor „Islamskog centra Amerike“ u Dirbornu u Mičigenu, SAD. U svojoj knjizi „*Šiiti pod napadom*“, celo jedno poglavlje pod naslovom „Da li su muslimani, osim šiita, pozajmili religiozno učenje od Jevreja?“ („Did Muslims Other Than Shi’ites Borrow Religious Teachings “from Jews?”)^{70*} posvećuje prikazu biografije ali i svog stava o Ka’ab al-Ahbaru, i to uglavnom kritičkog.

„Islamski centar Amerike“ u Mičigenu, čiji je osnivač imam Muhamed Džavad Širi

Govoreći o njemu uopšte i njegovom poreklu, između ostalog kaže: „*Čovek iz Jemena po imenu Ka’ab ibn Mati’ Al-Himyari, takođe poznat pod nadimkom Abu Isak, iz klana Du-Ri’ayna (ili klana Du Al-Kila’a), došao je u Medinu u vrijeme Umara (kalifa Umar /Omar/ ibn al-Kataba, o.a.). Bio je ugledni rabin i postao je poznat kao Ka’ab al-Ahbar. Primio je islam, i boravio u Medini za vreme Umarove vladavine. U Medini je boravio sve do vremena Utmana (treći sunitski Rašidun kalif Utman /Osman/ ibn Afana. o.a.).... I stvarno, Ka’ab al-Ahbar je bio stvarna osoba: mnogi Pratioci (Muhameda, o.a.) su ga poznavali jer je boravio u Medini i na njega su sa velikim ugledom gledali drugi i treći kalif. Ispričao je mnogo priča za koje je tvrdio da su iz sadržaja Tevrate (Tauruta, arapsko ime za jevrejsku svetu knjigu Toru – Stari Zavet – Pet knjiga*

68 * Muhamed al-Tijani al-Samavi, *The Shi’ah are the Real Ahlul-Sunnah* (Bloomfield, New Jersey, Pyam-e-Aman/ Al-Islam.org), na linku: <http://alhassanain.org/english/?com=book&id=12> (preuzeto 30.03.2020.)

69 * Osoba stručno osposobljena da se brine o verskom životu u jednom džemetu (skupini).

70 * Al-Islam.org, A Shi’ite Encyclopedia: Shayka Muhammad Jawad Chirri, *The Shiites Under Attack / Did Muslims Other Than Shi’ites Borrow Religious Teachings from Jews?:* <https://www.al-islam.org/shiites-under-attack-shaykh-muhammad-jawad-chirri/did-muslims-other-shiites-borrow-religious> (preuzeto 31.03.2020.).

Mojsijevih, o.a.) *I mnogi poznati ashabi* (savremenici i lični poznavaoци Muhameda), kao što su Abu Hurajrah, Abdulah ibn 'Umar, Abdulah ibn Amr ibn Al-'As i Mu'aviah ibn Abi Sufjan pisali su i prenosili njegove priče. Ka'ab (Ka'ab al-Ahbara, o.a.) je bio sa Umarom ibn Al-Katabom (drugi sunitski Rašidun kalif Umar /Omar/ ibn al-Katab, o.a.) kada je Umar ušao u Jerusolim“.

Kao i većina drugih kritičara Ka'aba, on, između ostalog, navodi i jedan tekst koji je zapisao perzijski istoričar Ibn Džarir al-Tabari (838-923.g.), a koji je njemu preneo Abd Allah ibn Abas (618/19-687.g.) rođak Muhamedov, poštovan među muslimanima zbog svog poznavanja *Tefsira* (egzegeze – tumačenja Kur'ana) i poznavanja islamskih *suna – suneta*, koji je navodno prisustvovao sledećem razgovoru između kalifa Umara (Omara) i Ka'ab al-Ahbara, u kojem kalif traži savet od Ka'aba o budućnosti kalifata i izbora njegovog naslednika, pa kaže: „Umar: „Ja želim da imenujem mog naslednika jer je moja smrt blizu. Šta ti (Ka'abe, o.a.) misliš o Aliju (Ali ibn Abi Talibu, 599-661.g., rođaku i zetu poslanika Muhameda, kasnije za sunite četvrti i poslednji Rašidun /pravo priznati/ kalif, a za šiite prvi Imam, o.a.)? Reci mi svoje mišljenje i kaži mi šta nalaziš u svojim knjigama (jevrejskoj Tori, o.a.), jer ti tvrdiš da smo svi mi pomenuti u njima“. Ka'ab odgovori: „U svojstvu mudrosti tvoga mišljenja, ne bi bilo pametno imenovati Alija kao tvoga naslednika jer je on veoma religiozan. On primećuje svaku devijaciju i ne toleriše bilo kakva odstupanja. On sledi samo svoj stav i mišljenje o pravilima islama, a to nije dobro razmišljanje. Kao što piše u našim knjigama, niti on niti njegova deca neće doći do vlasti. A ako se to desi, biće nered“. Umar: „Zašto on neće doći do vlasti?“ Ka'ab: „Zato što je on okrvavio (ruke, o.a.) i Allah ga (zbog toga, o.a.) lišava vlasti. Kada je David (izraelski kralj David, 1010-970.g.p.n.e., o.a.) želeo da podigne zidove (jevrejskog, o.a.) hrama u Jerusalimu, Allah mu je rekao: „Ti nećeš podići hram jer si okrvavio (ruke, o.a.). Samo Solomon (izraelski kralj Solomon, 970-930.g.p.n.e., o.a.) može da ga izgradi (podigne, o.a.)“. Umar: „Nije li Ali okrvavio zbog pravde i istine?“ Ka'ab: „Amire al-Muminin (način oslovljavanja kalifa kao muslimanskog vođe – „Vođo verni“, o.a.), i David je takođe okrvavio zbog istine“. Umar: „Ko će doći na vlast prema tvojim knjigama?“ Ka'ab: „Nalazimo da će posle Poslanika i njegova dva Pratioca (Abu Bakra i Umara /Omara/, o.a.), vlast biti predata njegovim neprijateljima (dinastiji Umajada, o.a.) sa kojima se on bori za religiju“. Kada Umar ču ovo, on tužno reče: Mi pripadamo Allahu i Njemu se vraćamo“. I tada reče Ibn Abasu: „Ibn Abase, jesi li čuo šta Ka'ab reče? Zaboga, čuo sam da je Poslanik Allahov rekao nešto veoma slično. Čuo sam da je rekao: „Deca Umajada će se popeti na moj presto. Vidim ih u snu kako skaču kao majmuni na moj presto“. I onda je Poslanik rekao da će ova strofa biti otkrivena Umajadima“.

Nadalje, u svojoj kritici Ka'aba on se poziva i na zapise dvojice muslimanskih istoričara: kurdskog istoričara Ali ibn al-Atira (1160-1233.g.) i zapisa iz njegove kapitalne knjige o istoriji sveta „*Al-Kamil fi at-Tarik*“ („Komplet istorije“, 3. poglavlje, strana 76) i perzijskog istoričara i teologa Al-Tabarija (838-923.g.) i zapisa iz njegove knjige „*Istorija proroka i kraljeva*“ (4. poglavlje, strana 343), gde kažu: „*Dok se kalif*

Utman (Utman /Osman/ ibn Afan, 579-656.g., treći *sunitski Rašidun kalif*, o.a.) *vraćao sa hadžiluka u društvu Muavija* (Muavije I, 602-680.g., prvi *kalif* Umajadske dinastije, a posle i guverner Sirije, o.a.) *i Ka'aba* (Ka'aba al-Ahbara, o.a.), *gonič karavana je pevao pesmu u kojoj se predviđa da će Ali* (Ali ibn Abi Talib, 599-661.g., za *sunite* četvrti i poslednji *Rašidun* /pravo priznati/ *kalif*, a za *šiite* prvi *Imam*, o.a.) *naslediti Utmana. Na to Ka'ab prekori goniča rekavši mu: "Zaboga, lažeš. Vladar posle Utmana će biti konjanik* (jahač, o.a.) *na plavoj mazgi". Ka'ab je ovim mislio na Muavija, i lažno se pozivao da ovo zna iz Tavrata* (*Tauruta*, arapsko ime za jevrejsku *Toru*, o.a.)“.

Kao konačni „zaključak“ i komentar koji iz svega ovoga izvlači i u pomenutom poglavlju svoje knjige interpretira *imam* Muhamad Džavad Širi protiv Ka'aba al-Ahbara je, da: „*Ovaj dijalog nas upozorava na obmanjiv i uspešan pokušaj dela uticaja Ka'aba na buduće događaje satanskim* (neprijateljskim, zlonamernim, o.a.) *sugestijama. On sadrži velika dela prevare koja proizvode štetu islamu i muslimanima*“.

Rezime svih ovih stavova bi bio sledeći: kao prvo, Ka'ab al-Ahbar je nesumljivo zauzima veoma respektovano mesto i poziciju kod i za vreme vladavine *kalifâ* Umara (Omara) i Utmana (Osmana) i guvernera Muavija I. Šta više, kada je Ka'ab prešao da živi u Damask kod guvernera Muavija I, on je zauzeo značajno mesto na njegovom dvoru kao jedan od njegovih najbližih saradnika, pomoćnika i savetnika. Egipatski *sunitski* učenjak i *šafi* (poznavalac pravnog i verskog islamskog prava) Al-Hafid Ibn Hajar al-Askalani (1372-1449.g.) u svojoj knjizi „*Al-Isaba fi tamyz al-Sahaba*“ (5. poglavlje, strana 323), koja je jedna od najopsežnijih i najkompletnijih biografija o Pratiocima Muhameda, čak navodi da je: „*Muavi naredio Ka'abu da govori narodu Damaska bilo šta što stvara odij da je Damask i njegovi stanovnici važniji od drugih provincija*“.

Takođe je sigurno da je Ka'ab al-Ahbar pokušavao iskoristiti svoje nesumljivo znanje iz jevrejske teologije, čak i kada je primio islam, i verovatno to često i interpretirao na način koji je kod onoga kome se obraćao trebao stvoriti utisak da za ono što kaže „ima utemeljenje u teološkim knjigama“, pa i jevrejskim, kao znanje koje je respektovano i od samih muslimana. A očito je da nije uvek imao stvarno utemeljenje u onome što je navodno citirao iz tih knjiga, pre svega jevrejske *Tore* (arapski *Tavrata*, *Tauruta*) već da je često i improvizovao. I sirijsko-egipatski teolog, pisac i izdavač Said Muhamed Rašid Rida (1865-1935.g.) iako protivnik i kritičar Ka'ab al-Ahbara, u časopisu „*Al-Manar*“ koji je izdavao u Kairu, u Egiptu, rekao je: „*Ka'abovo znanje se odnosilo na Stari zavet* (jevrejsku *Toru*, o.a) *i to je prihvatljivo. I nedvojbeno je da je Ka'ab bio jedan od najinteligentnijih rabina pre nego što je prihvatio islam...ali biti veoma obrazovan ne znači nužno biti i istinoljubiv*“.

U suštini osnova kritike na Ka'ab al-Ahbara je to što je on svojim delovanjem kod *kalifâ* Umara (Omara) i Utmana (Osmana) politički i od vlasti udaljivao treću jaku osobu iz bivšeg okruženja poslanika Muhameda, a to je bio njegov Pratilac Ali

ibn Abi Talib, miljenik pre svega *šiitskih* verskih tvrdokornih sledbenika. Neospornim podgrejavanjem političkih ambicija Muavija I da dođe na čelo *kalifata*, Ka'ab je „smetao“ zagovornicima jake muslimanske *šiitske* struje, pa i njihovim kasnijim (sve do današnjih dana) simpatizerima i sledbenicima. Zato su oni uvek nalazili „materijala“ (nekad i osnovano) za njegovu kritiku, najčešće to pravdajući jevrejskim poreklom Ka'aba koji „...*nije mogao da podnese Alija, jer posle svega imam Ali je bio taj koji je slomio i izbacio jevrejski uticaj u Hijazu* (Hidžazu, Hejaz, Hedžaz, zapadni deo oblasti današnje Saudijske Arabije, oblast Mek.e i Medine, o.a.) *i okončao bitku u Kajbaru* (arapska pobeda nad Jevrejima 628/629.g., o.a.) *uklonivši sav jevrejski uticaj u arapskoj zajednici i Arabiji*“^{71*}.

Ka'ab al-Ahbar umire 652/653. godine u gradu Homs (Hims) u zapadnoj Siriji, gde je i sahranjen.

Abdulah ibn Saba Kontroverzni lik za koji nema materijalnog dokaza o njegovom postojanju, ali čija je ličnost ipak predmet velikih rasprava i sučeljavanja unutar muslimanskog sveta o njegovoj ulozi.

Najveći broj podataka o njemu dolazi od dvojice muslimanskih istoričara: od perzijskog istoričara i teologa Al-Tabarija (838-923.g.) u njegovoj knjizi „*Al-Fark Bain al-Firak*“ („Razlike među grupama“), kojeg citiraju mnogi kasniji izvori i Saifa ibn Umara al-Usajidi al-Tamimija (? – oko 786.g.) autora dve knjige: „*Kitab Al-Fotuh al-kabir va l-Rida*“ („Knjiga ratova, apostasije^{72*} i osvajanja“), knjige koja je istorija o periodu od prije Muhamedove smrti pa do preuzimanja vođstva muslimanskim svetom trećeg *kalifa* Utmana (Osmana) i knjige „*Al-Džamal va Maseri Aiša va Ali*“ („Bitka kamila i pohoda Aiše i Alija“), koja je istorija od Utmanovog /Osmanovog/ ubistva pa do bitke Džamal kod grada Basre 656. godine, koja se vodila između imama Alija i koalicije predvođene Aišom, udivicom Muhamedovom.

Po njihovim zapisima, Abdulah ibn Saba je Jevrej iz Jemena koji je došao u Medinu za vreme vladavine trećeg *kalifa* Utman (Osman) ibn Afana (579-656.g.), kada prelazi na islam i prima muslimansku veru. Bio je protivnik vladavine *kalifa* Utmana (Osmana) i veliki pristalica i zagovornik Muhamedovog Pratioca i rođaka Ali ibn Abi Taliba (599-661.g.), kasnije za *sunite* četvrtog i poslednjeg *Rašidun* (pravo priznatog) *kalifa*, a za *šiite* prvog *Imama*. U svrhu postizanja ovoga cilja putovao je po raznim gradovima, od Damaska, Kufe pa do Egipta, propagirajući među muslimanima da je Ali Poslanikov naslednik za kojeg je smatrao da je to providenje dobio od samog Al-laha, dajući mu božiju i proročku ulogu, smatrajući da je *kalif* Utman (Osman) uzurpirao Alijevu „bogom danu poziciju i vlast“, i zato poziva Egipćane protiv Utmana

71 * Muhamad Džavad Širi (? - 1994.g.), knjiga „*Šiiti pod napadom*“, poglavlje „Da li su muslimani, osim *šiita*, pozajmili religiozno učenje od Jevreja?“.

72 * Termin koji u religiji označava otpadništvo od vere.

(Osmana). Sam Ali je bio protiv ovakvog davanja njemu „božije uloge“, i pozvao je Abdulaha ibn Saba na pokajanje. Ovaj to nije učinio pa je, prema jednom izvoru Ali dao da se on spali, a prema drugom ga je protjerao u Egipat.

Zbog svog tako vatrenog pristaškog stava za Aliju, smatra se prvim *gulatom*, što je teološki termin za ekstremnu grupu muslimana unutar *šiitskog* (*šii*) pokreta, što je posebno bilo iskazano u pokretu njegovih sledbenika *Sabahija*. Pojedinci mu pripisuju moguću ulogu i u uroti i ubistvu *kalifa* Utmana (Osmana), jer je verovao da je Osman uzurpirao Alijevu poziciju.

Osnovno, a pre svega današnje sporenje oko uloge Abdulah ibn Saba je u tome što neki muslimanski krugovi zagovaraju da je faktički kroz njegov lik i delovanje nastao i sam *šiitski* pokret, dakle od preobraćenog Jevreja, dok *šiiti* to energično odbijaju, navodeći da je to propaganda onih koji time žele omalovažiti i degradirati ulogu i pojavu *šiitskog* verovanja i pokreta, kroz famu da je njen tvorac preobraćeni Jevrej.

U kontekstu određenih istorijskih okolnosti, tri arapska izvora nam daju informaciju i o izvesnom jevrejskom trgovcu iz Kajbara, **Ibn Sunainu**. Njega je ubio An-sar Muhajisa bin Masud bin Zaid, koji je, pre toga bio u dosta bliskim društvenim i poslovnim kontaktima sa njim. Razlog za njegovo ubistvo je bila sumnja za navodnu krivicu Jevrejâ za ubistvo njegovog rođaka – Abdulaha bin Sahla bin Zaida. Naime, Muhajisa i njegov rođak su jednom prilikom pošli u Kajbar, oazu i mesto u kome su pretežno živeli Jevreji, gde su se njih dvojica razdvojili, nakon čega je Muhajisa pronašao Abdulaha ubijenog i bačenog u bunar. On ga je sahranio, a zatim je sa svojim bratom Huvajisom i rođakom (a bratom ubijenog) Abd al-Rahman bin Zaidom otišao kod Muhameda da traži osvetu. U *sunitskoj* kolekciji *hadita* „*Sahih Muslim*“, u knjizi 16, u *hadisima* od broja 4119 do 4128, u naraciji više govornika, dat je detaljan opis ove okolnosti ubistva Ibn Sunaina. Uz opis njihovog odlaska u Kajbar tekst uglavnom sadrži sledeći dijalog. Kada su oni došli do Muhameda i rekli mu za ubistvo Abdulaha bin Sahla (za koje nisu videli ko ga je učinio, već su samo pretpostavljali) on ih je upitao: „*Jeste li vi spremni da prihvatite pedeset zakletvi* (da Jevreji nisu učinili to delo, o.a.) *i da to prihvatite kao pravdu i naknadu* (umesto krvne osvete, o.a.) *za ubistvo vašeg prijatelja* (rođaka, o.a.)? *A oni odgovoriše: „Kako da primimo zakletvu u stvari u kojoj nismo bili svedoci?“ A on* (Muhamed, o.a) *reče: „Onda će Jevreji osloboditi sebe optužbe sa pedeset zakletvi“.* *A oni rekoše: „Kako možemo da prihvatimo zaklinjanje od naroda koji je nevernički* (nisu muslimani, o.a.)?“ *Kada je Allahov Poslanik* (Muhamed, o.a) *to video, on sam plati danak za njega u vidu sto kamila“.*

Interesantno, da suprotno ovome opisu stava Muhameda po ovom slučaju, u *haditskoj* kolekciji „*Sunan Abu Davud*“ (knjiga 13, *hadis* 2996) se daje suštinski sasvim drugi i drugačiji stav i iskazano mišljenje Muhameda, pa piše da je on tada rekao: „*Allahov Poslanik* (Muhamed, o.a) *reče: „Ako pobedite Jevreje, ubijte ih“.* *I tada Muhajisa skoči na Sunaina, Jevreja trgovca. On je sa njim imao bliske odnose* (poznavali

su se, trgovali su, o.a). *I onda ga ubi. U to vreme Huvajisa (brat od Muhajisa, o.a) nije još bio primio islam. Bio je stariji od Muhajise. Kad ovaj ubi njega (Jevrejina Sunaina, o.a), on ga udari i reče: „O neprijatelju Allaha, kunem se Allahom, mora da imaš dobar deo masti u svom stomaku od njegove imovine“.*

Sličan opis ovoga događaja zapisan je i u knjizi Muhamedove biografije „Život Muhameda“ („Sirat rasul Allah“) od Ibn Isaka. Pa tu piše: „*Poslanik (Muhamed, o.a) reče: „Ubij svakog Jevrejina koji ti dopadne šaka“. Potom Muhajisa bin Masud skoči na Ibn Sunaina, jevrejskog trgovca sa kojim je imao kontakte i poslove, i ubi ga. Huvajisa, koji u to vreme nije bio musliman, bio je njegov stariji brat. Kad ovaj ubi njega (Jevrejina Sunaina, o.a), on ga udari i reče: „Jesi li ga to ubio kad je većina tvoga masla (dobrobiti, koristi, interesa, o.a) u stomaku nastala od njegova bogatstva?“. A Muhajisa mu odgovori: „Da je onaj koji mi je rekao da ga ubijem, rekao da ubijem i tebe, ja bih ti odsekao glavu“. On reče da je ovo bio početak Huvajisinog prihvatanja islama. A ovaj odgovori: „Bože, da ti je Muhamed rekao da ubiješ mene, bi li to učinio?“. A on (Muhajisa, o.a) odgovori: „Da, Allaha mi, da mi je rekao da ti odsečem glavu, ja bi ti je odsekao“. A ovaj uzviknu: „Bože, religija koja te može dovesti u ovo stanje je čudesna! I on postade musliman. Ovu sam priču čuo od partnera Bin harita, kome je to ispričala kćerka Muhajisova, da je njoj to tako rekao sam Muhajisa“.*

Vahb ibn Munabih Rođen je 654/655. godine u malom mestu Dimar u Jemenu, a umro u svojim osamdesetim godinama, negde između 725. i 737. godine. Njegov otac Munabih ibn Kamil bio je doseljenik iz Korasana iz Perzije, a njegova majka je bila Himjaričanka (pleme iz Arabije). Postoji dvojba da li je bio ili ne jevrejskog porekla, ili bar jevrejske vere pre nego što je prešao – primio islam^{73*}, obzirom da mu je majka bila iz plemena Himjarita, čiji su vladari i deo stanovništva bili sledbenici judaizama u vremenu od 390. do 525. godine. Činjenica da je bio veoma upućen u jevrejsku tradiciju, posebno pisanu, o kojoj je i sam mnogo pisao i koristio je u svom radu, daje argumente onima koji pretpostavljaju njegovo jevrejsko poreklo ili jevrejsku versku pripadnost.

Bio je ekstremno plodan narator u broju priča koje su se odnosile na Muhameda i osobe koje pominje Biblija^{74*}. Među brojnim njegovim radovima važno je spomenuti „*Kisas al-Anbija*“ („Priče o prorocima“), kolekciju naracija koja počinje sa prikazom jevrejskih likova i priča iz jevrejskog folklora i nasleđa iz Biblije, pa sve do islamskog istorijskog nasleđa, i „*Kitab al-Israilijat*“ („Knjiga Izraelita“, „Knjiga

73 * Izvor „*Al-Tibr al-Masluk*“ (izdanje 1306.g., strana 41). Vidi: *Wahb Ibn Munabbih*, Lambert M. Surhone, Miriam T. Timpledon, Susan F. Marseken, VDM Publishing, 2010, https://books.google.rs/books/about/Wahb_Ibn_Munabbih.html?id=AchtcAAACAAJ&redir_esc=y i *Isra'iliyat Salaf: Wahb Ibn Munabbih, Ka'ab Al-Ahbar, Abdullah Ibn Salam, Ibn Jurayj*, LLC Books, <https://www.booktopia.com.au/isra-iliyat-salaf-llc-books/book/9781156843383.html> (oba linka preuzeta 10.10.2020.).

74 * Interesantno je da je i njegov brat Hamam ibn Munabih (umro 750.g.) bio autor *hadiske* kolekcije „*Sahifa*“ od 138 *hadisa*.

jevrejske građe“). Ovo nam prenosi Hadži Kalfa (Mustafa ibn Abd Allah/ poznat i kao Katip Čelebi/ Hajji Khalifa, 1609-1657.g.) turski autor velike orijentalne bibliografsko-biografske enciklopedije na arapskom jeziku, pod naslovom „*Kashf az-Zunum ‘an ‘asami l-Kutub va’l-funun*“ (u slobodnom prevodu „Preglednik imena knjiga, umetnosti i nauke“), na 518 strani, u 40-tom tomu^{75*}.

Zajedno sa Ibn Abasom (Abd Allah ibn Abas, 618/19-687.g., rođak Muhamedov, poštovan među muslimanima zbog svog poznavanja *Tefsira /egzezeze* – tumačenja Kur’ana/ i poznavanja islamskih *suna /suneta/*) i već pomenutim jevrejskim konvertitom na islam Ka’ab al-Ahbarom, bio je autor i prenosilac najevećeg broja „*Izraelita*“, jevrejskih predanja i poruka koje su Arapi tako nazivali, a koje su ušle u islamsku literaturu i sadržaje *hadisa*, kao misli i poruke koje vode poreklo iz jevrejsko-hrišćanske tradicije (ali ne Biblijske), a koje je citirao i sam poslanik Muhamed. One su sačuvane ponajviše zahvaljujući zapisima perzijskog istoričara i teologa Al-Tabarija (838-923.g.) i Abu al-Hasan ibn Ali al-Mas’udija (Bagdad 896.- Kairo 956.g.) arapskog istoričara i geografa, ali i drugih autora. Naravno, on je bio i autor i narator i velikog broja *hadisa* iz islamsko-arapskog kulturno-folklornog nasleđa, ali je ipak zbog svog rada, kao i Ka’ab al-Ahbar postao meta, pre svega kasnijih *šiiitskih* verskih kritičara koji su insistirali i insistiraju na „čistoti“ u islamskom nasleđu.

Arapski manuskript „*Hiljadu i jedne noći*“ pisan u vreme druge polovine Abasidske ere, 750–1258.g.

Njegovom radu i delovanju se pripisuje i deo priča navedenih u svetski poznatoj kolekciji narodnih priča iz bliskoistočno – arapsko – srednjoazijskog kulturnog nasleđa, sakupljenih i pisanih na arapskom jeziku u vreme tzv. „Islamskog zlatnog doba“ (perioda od 750. do 1258. godine), poznatih pod imenom „*Hiljadu i jedna noć*“ (u originalu na arapskom „*Alf Lailat va Lailah*“) ili „*Arapske noći*“.

Po karakteru nekih od priča u toj kolekciji, pre svega onih od 114 do 132, a koje nose izrazito jevrejski pečat (ili obrađuju jevrejsku temu ili dolaze iz jevrejskog izvora) autor rada „*Al-Tibr al-Masluk*“ ih pripisuje Vahb ibn Munabihu. To su sledeći

75 * Ovaj leksikon imao je i dvojezično izdanje u 7 tomova – na arapskom i latinskom jeziku, pod naslovom *Leksikon bibliografsko-enciklopediski (Kashf az-Zunum)*, u prevodu Gustava Fligela (Gustav Flügel), u izdanju: Lajpcig, The Oriental Translation Fund of Gt. Brit. & Ireland, 1835.

naslovi: „Priča čoveka iz Jerusalima“, „Pobožni Izraelac“, „Anđeo smrti i kralj dece Izraela“, „Jevrejski kadi (sudija, o.a.) i njegova pobožna žena“, „Kralj ostrva i pobožni Izraelac“, „Priče jevrejskog doktora“, „Priča o Davidu i Solomonu, itd“, „Pustolovine Bulukije (sina i naslednika učenog i svetog izraelskog kralja)“, sve ukupno 45 priča koje imaju jevrejski sadržaj.

Ilustracija jedne od priča iz „Hiljadu i jedne noći“, o perzijskom veziru Harunu al-Rašidu (763-809. g.), autora Al-Vasitija Jahia ibn Mahmuda iz 1237. godine, sada u Nacionalnoj biblioteci Pariza

Takođe njegovo poznavanje jevrejstva iskazano je i u njegovom mišljenju o šekinah (miškanot, arapski šakinah) mestu božanske prisutnosti Boga na zemlji, pre svega u jerusalimskom (jevrejskom) Hramu. Šta je on, Vahb, o tome rekao prenose nam dvojica muslimanskih učenjaka. Prvi je čuveni perzijski imam Husein ibn

Masud al-Bagavi (1039. ili 1042-1122.g.) *mufasir* (pisac komentara Kur'ana), *haditski* učenjak i *šafi* (poznavalac *sunitskog* religioznog zakona) koji nam u svom najznačajnijem radu „*Ma'alim al-Tazil*“ (Korišćenje merila vrednosti), takođe poznat i kao „*Tafsir al-Bagavi*“ („Tumačenje Kur'ana po Al-Bagaviju“), klasičnoj *sunitskoj* egzegezi (tumačenju) Kur'ana, prenosi da je Vahb ibn Munabih o tome rekao: „...*da je to mesto duhovnog prisustva Boga*“.

Četvorotomni set „*Tafsir al-Bagavi*“ („*Ma'alim al-Tazil*“) na arapskom jeziku, libanonsko izdanje

Drugi muslimanski autor, perzijski historičar i teolog Al-Tabari (838-923.g.) u svom radu „*Anali*“ („*Tarik al-Tabari*“) (strana 544) navodeći činjenicu da su Izraelci ponekad uzimali „Kovčeg sporazuma (zaveta)“ u bitkama protiv svojih neprijatelja, objašnjava stavom da je Vahb ibn Munabih za to jednom rekao (citirajući izvesnog Jevrejina): „...*da Šekinah* (duh Božiji, o.a) *koji odmara u Kovčegu* (sporazuma, zaveta, o.a.) *je u obliku mačke, pa zato kada Izraelci čuju mjaukanje koje dolazi iz Kovčega, sigurni su u svoju pobjedu*“.

Šekinah božanski ulazi u *Tabernakl* (jevrejski *Šator sastanka*, Hram), ilustracija iz knjige „*Biblija i njene priče kroz hiljadu slika*“, Čarls F. Horn i Julius A. Bever, iz 1908. godine

Iako je deo njegovog rada pa i samog lika i danas osporavan od dela *šiitskih* fundamentalista, naročito u delu koji se odnosio na teme sa jevrejskim sadržajem (pre svega *Izrealita*), zaključno citiramo šta je o njemu rekao srednjevekovni egipatski *sunitski* učenjak, *šafi* (poznavalac pravnog i verskog islamskog prava) i *šeik* islama (visoki autoritet po pitanjima islama) Al-Hafid ibn Hajar al-Askalani (1372-1448.g.) u svojoj knjizi „*Tagrib al-Tahdhib*“: „*Vahb Ibn Munabih ibn Kamil al-Jamani, otac AbdAllah al-Abnavia. On je dostojan poverenja*“.

Umro je u svojim osamdesetim godinama u Sani (Jemenu) na početku *kalifata* Hišam ibn Abd al-Malika (691-743.g.), ostavivši iza sebe sina AbdAllah al-Abnavia.

Abu Ubaida (Ubajda, 728-825.g.) je rođen u Basri (gradu i luci u današnjem južnom Iraku) u porodici Jevreja u ropstvu (izgnanstvu) u Perziji ^{76*}. Njegovi roditelji i on sam su bili *mavali*, nemuslimanski prijatelji (saveznici, partneri) arapske porodice iz plemena Kuraiša. Još kao mlad primio je islam i uzeo ime Ma'mar ibn ul-Mutana i bio je učenik Abu Amr ibn al-Ala (umro 770.g.) arapskog filologa, lingviste i *garija*^{77*} iz Basre. 803. godine bagdadski *kalif* Harun al-Rašid (Harun Časni, Pravedni, 763-809.g.) ga poziva u Bagdad. Svojim obrazovanjem zauzeo je mesto jednog od najučenijih i najautoritativnijih muslimanskih učenjaka u svemu što se odnosilo na arapski jezik te usmeno i pisano nasleđe, pa je često citiran od kasnijih autora. Kao takav, hvaljen je i od pojedinih učenih ljudi svoga doba i svojih sugrađana iz Basre, kao što su arapski pisac, teolog, političko-religiozni polemičar i biolog Al-Jahiz (781-868/69.g.), i istoričar i Muhamedov biograf Ibn Hišam (umro 833.g.) koji je za svoje radove koristio čak i njegove citate i interpretacije iz Kur'ana.

Kasniji *šiitski* muslimanski autor Ibn al-Nadim (umro 995. ili 998.g.) u svojoj poznatoj knjizi „*Kitab al-Firist*“ navodi 105 naslova njegovih radova, a Abu Ubaidov rad „*Knjiga dana*“ je poslužila i kao bazični izvor za pisanje istorije kurdskog muslimanskog istoričara Ali ibn al-Atira (1160-1233.g.), kao i knjige „*Kitab al-Aghani*“ („Knjiga pesama“) enciklopedijske kolekcije arapskih poema, pesama i poezije arapsko-perzijskog autora Abu al-Faraj al-Isfahanija (897-967.g.).

Bio je i veliki pristaša pokreta *šabija*, nearapskih muslimana koji su se protivili pokušajima privilegovanog tretiranja Arapa unutar islamskog sveta. To se posebno vidi u njegovim satirama na arapskom jeziku, u kojima je sa oduševljenjem prikazivao da određene reči, priče i običaji, za koje su Arapi verovali da su njihove, ustvari dolaze iz perzijskog jezika, što je sve zajedno, kod Arapa izazivalo priličnu antipatiju prema njemu. Tako da, kada umire 825. godine u Basri, a s obzirom na njegov ugled

76 * „Enciklopedija islama“.

77 * Osoba koja pravilno čita (govori, recituje) Kur'an.

i priznati intelektualni status i ostavštinu, njegovoj skromnoj sahrani prisustvuje zanemarljivo mali broj ljudi.

Za kraj ovog poglavlja o biografijama pojedinih Jevreja Arabijskog poluostrva, dodajmo da razni arapski i muslimanski izvori u sklopu opisa određenih historijskih događaja i okolnosti sadrže i druge brojne zapise i tekstove u kojima se imenom pominju i neki drugi Jevreji pojedinci, kako iz vremena poslanika Muhameda tako i od vremena posle njegove smrti.

Pa tako arapski hroničar Buzurk ibn Šarijar u svojoj knjizi „*Kitab Ajaib al-Hinda*“ („*Knjiga čuda iz Indije*“), objavljenu oko 950. godine, pominje izvesnog jevrejskog trgovca i moreplovca **Isaka ben Jehudu**. On je živeo u gradu i luci Soharu (200 km severno od glavnog grada Muskata, današnji Oman) u Arabijskom zalivu. Buzurk u svojoj putopisnoj knjizi pominje da je Isak bin Jehuda, nakon poslovne svađe sa jednim svojim partnerom, takođe Jevrejinom, odlučio da svoju trgovačku i životnu sreću potraži u Kini, kamo i odlazi u vremenu između 882. i 912. godine. Trideset godina nakon toga on se vraća u Oman, kao uspešan i bogat trgovac, ali dolazi u svađu sa lokalnim vladarom i ponovo otplovljava za Kinu. Ali u luci Sumatra, na istoimenom indonežanskom ostrvu njegov brod i roba na njemu bivaju oteti a on ubijen. Kasniju sudbinu Jevreja Omana pismeno će zabeležiti i britanski poručnik J.R. Velsted u svojoj knjizi „*Putovanja po Arabiji*“, u tomu 1., gde pominje i Jevreje Muskata (glavni grad Omana) za koje kaže „*da su većinom došli iz Bagdada (Irak, o.a.) posle 1828. godine, bežeći od okrutnosti i reketiranja Paše Dauda (arapski Memlučki vladar Iraka, 1816-1831.g.)...*“. U Omanu su uživali veće slobode i prava nego u Jemenu ili Siriji, i nisu morali nositi nikakve oznake kojima bi se identifikovali da su Jevreji, kao što su morali u drugim zemljama Arabijskog poluostrva, u to vreme. Bavili su se zanatskom proizvodnjom ukrasa od srebra, trgovinom alkoholom i drugim pićima, a pojedinci i poslovima sa novcem. Ipak, kako navodi norveški antropolog i putopisac Tomas Fredrik Bart (rođen 1828.g.) u svojoj putopisnoj knjizi „*Sohar: Kultura i društvo omanskih gradova*“, jevrejska zajednica Omana se ugasila i nestala (ponajviše iseljavanjem) oko 1900. godine.

Slika „Hagara i Išmael u pustinji“, autora Fransa Jozef Navez, 1820. g.,
sada u Kraljevskom muzeju lepe umetnosti Belgije, Brisel

Arapi – Istorija porekla i život na Arabijskom poluostrvu

I jevrejski i arapski izvori se slažu u navodima osnova porekla i postanka arapske nacije. Svi oni upućuju na jevrejskog praoca Abrahama, koji je u vezi sa svojom konkubinom, Egipćankom Hagarom, začeo i dobio sina Išmaela (arapski Ismaila).

Biblija to navodi u „*Knjizi postanka; 16:15-16*“, gde piše: „*Rodi Hagara Avramu sina, a Avram sinu što mu ga rodi Hagara nadjene ime Išmael. Avramu je bilo osamdeset i šest godina kada mu je Hagara rodila Išmaela*“.

Šta više, u celom odeljku 16 i 17 „*Knjige postanka*“ govori se o okolnostima Išmaelovog rođenja i obrezanja. Čak i sama Avramova žena Sara, u tom trenutku još uvek nerotkinja, sugerise taj odnos: „*Avramova žena Sara imaše sluškinju Egipćanku – zvala se Hagara. I reče Sara Avramu: Vidiš, Jahve (Bog, o.a.) me učinio nerotkinjom. Hajde k mojoj sluškinji, možda ću imati dece*“. Avram poslušna riječ Sarine. ...Uđe on k Hagari, te ona zače. A kada je vidjela da je začela, sa prezirom je gledala na svoju gospodaricu“. Biblija nam dalje kaže da je ova okolnost navela Saru da se požali Abrahamu na Hagaru, pa je on prepustio Sari da odluči šta će učiniti sa zatrudnjelom Hagarom. To će navesti Hagaru da privremeno pobegne, ali, Biblija nam dalje prenosi, da se njoj tada obratio anđeo koji joj je rekao: „*Vrati se svojoj gospodarici i pokori joj se!...Tvoje ću potomstvo silno umnožiti...Gle, zanjela si i rodićeš sina. Nadjeni mu ime Išmael* (na hebrejskom Jišmael, što znači „Bog čuje, uslišao je“, o.a.) *jer Jahve ću jad tvoj*“.

Biblija dalje navodi da je Bog Abrahamu „*još rekao*“ (16:9) da će „*dogodine u ovo doba*“ on sa svojom ženom Sarom dobiti i drugog sina – Isaka, sa kojim će on, Bog „*držati svoj Savez*“ (16:21), ali i da je Abraham rekao Bogu: „*Neka tvojom milošću Išmael poživi*“ (16:18). Tada: „*Uze zatim Abraham svoga sina Išmaela i sve robove koji su bili rođeni...i sve koje je kupio novcem – sve muške ukućane, pa ih toga istog dana obreže, kako mu je Bog rekao. Abrahamu bijaše devedeset i devet godina kad se*

obrezao, a njegovom sinu Išmaelu bijaše trinaest godina kada ga obreza. Tako su toga istog dana bili obrezani Abraham i njegov sin Išmael“ (16:23-26).

U 21. poglavlju „Knjige postanka“ zabeležena je i okolnost Sarinog protivljenja da Hagara sa Ismaelom ostane u njihovom domu, i njen poziv Abrahamu da ih otera. „To je Abrahamu bilo nemilo, jer je i Išmael bio njegov sin, ali Bog reče Abrahamu: Nemoj se uznemiravati zbog dječaka i zbog svoje sluškinje; sve što ti kaže Sara poslušaj...i od sina tvoje sluškinje podići ću velik narod, jer je tvoj potomak...Rano u jutro Abraham uze hljeba i mješinu vode pa dade Hagari; stavi to na njezina ramena, zajedno sa djetetom, te je otpusti...Bog je bio sa dječakom te je rastao i odrastao. Živio je u pustinji te postao vješt u gađanju iz lûka...Dom mu bijaše u pustinji Paranu

(Faran, pustinja na Sinajskom poluostrvu između današnjeg Izraela i Egipta, o.a); a njegova mu majka dobavi ženu iz zemlje egipatske“ (21:20).

Motiv slike u drvorezu „Biblija u slikama“, autora Julius Šnor von Karolsfelda, 1860.g., po biblijskom motivu „Abraham šalje Hagaru i Ismaila u pustinju“ – „Rano u jutro Abraham uze hljeba i mješinu vode pa dade Hagari; stavi to na njezina ramena, zajedno sa djetetom, i otpusti je (Knjiga postanka; 21:14)“

Pod terminom „otpusti je“ misli se ustvari na „dade im slobodu“, ali to, pod uticajem tada dominantnih mesopotamskih zakona, ujedno znači i da im ta sloboda zabranjuje bilo kakvo polaganje zahteva na bilo koje nasljedstvo koje Abraham i Sara imaju.

Biblija još pominje da je pre odlaska na Sinaj, Hagara sa Ismailom lutala pustinjom Ber Ševe (današnji jugozapadni Izrael) (21:14).

Biblija takođe navodi i da je Bog za Ismaila uslišio molbu Abrahamovu i: „...evo blagoslovio sam ga, i daću mu porodicu veliku, i umnožiću ga veoma; i rodiće dvanaest knezova i učiniću od njega velik narod“ (17:20), a u poglavlju 25:12-18, Biblija dalje navodi i imena 12 sinova Ismailovih, po imenima sela i gradova njihovih: Navajot, Kedar, Navdeilo, Masam, Mišma, Duma, Masa, Hadad, Tema, Jetur, Nafiš i Kedma. Tako Biblija navodi i da su se ta plemena nastanila od Havila (Asirija) do Šura „koji je na istoku Egipta, idući prema Ašuru. Nastaniše se nasuprot svojoj braći (Jevrejima, o.a.)“.

Pre nego što je umro Ismail je, zajedno sa svojim polubratom Isakom (sinom Sare i Abrahama) prisustvovao sahrani svoga oca Abrahama, u pećini Makpela (današnji Hebron) (25:9).

Prema Bibliji, Ismail je živeo 137 godina: „*Zatim izdahnu; umrije i bi pridružen svojim precima*“ (25:17).

Još jedan jevrejski izvor tretira pitanje Ismailovih potomaka i naroda koji je proizašao od njih – Arapa. To je takozvana „*Knjiga jubileja*“, ponekad nazivana i „Mala knjiga postanka“ („*Leptogenesis*“). Ovaj antički jevrejski religiozni rad koji datira iz vremena između 160. i 150.g.p.n.e., prihvaćen od jevrejske dinastije Hašmonejaca (koja je vladala od 160. do 137.g.p.n.e.) i koji predstavlja izvor za kasniji „*Aramejski Levitski dokument*“ iz Kumrana, uvršten je i poštovan kao kanonski propis i Etiopske pravoslavne crkve, ali i etiopskih Jevreja (Falaša) gde je poznat i kao „*Knjiga odeljaka*“ („*Metšafe Kufale*“). U njemu se navodi lokacija i identitet Ismailovih potomaka, koji se nazivaju „*Ismaelitima*“, kao Arapi koji naseljavaju teritoriju Arabije. Ovo je prihvaćeno stanovište i pogled i u hrišćanskoj i islamskoj i jevrejskoj veri, mada biblijski izvori Arape tretiraju i kao daleke potomke Asiraca i Medejaca.

Međutim, savremena arapska populacija, posebno nakon velikih osvajanja arapskih vođa u 7., 8. i 9. veku na prostorima srednjeg i Bliskog istoka i severne Afrike, je u današnji narodonosni korpus Arapa asimilovala i neke druge manje narode koji su se zatekli na teritorijama koje su Arapi osvojili. Ti narodi su faktički genetski i nestali kao samostalni narodi i delom se asimilovali i u Arape (knp. u Libanu – Feničani, u Jordanu, Siriji i na severu Saudijske Arabije – potomci Aramejaca, Kananaca, Amonitana, Edomejaca, itd.).

Islam tradicionalno smatra Ismaila (hebrejski Išmaela) pretkom i praocem Arapskog naroda, isključujući Arape koji vode poreklo od Jaruba^{78*}. Šta više, islamsko versko učenje se u potpunosti poklapa i slaže sa jevrejskim verovanjem o poreklu Ismaila, kojeg tretiraju i priznaju kao praoca nekoliko važnih arapskih plemena i pretkom i samog Muhameda. Samim tim muslimani veruju da je Muhamed potomak Ismaila, kojem je (jevrejski) Bog u Starom Zavetu (*Tevratu*) obećao da će od njega napraviti veliku naciju („...*blagosloviću ga, i daću mu porodicu veliku i silno ga razmnožiti...i učiniću od njega velik narod*“ („*Knjiga postanka*“; 17:20, 21:18).

U Kur'anu se Ismail imenom pominje više od deset puta, najčešće uz druge poslanike, kao na primer u poglavlju (*suri*) 2, u 136. ajetu: „*Recite: „Mi vjerujemo Allahu i ono što nam je objavljeno, i što je objavljeno Ibrahimu (Abrahamu, o.a.), Ismailu, Isaku, Jakubu (Jakovu, o.a.) i potomcima (njihovim) i ono što je dato Musi (Mojsiju, o.a.) i Isáu (Esavu, bratu Jakovljevom, o.a.) i ono što je dato poslanicima od njihova*

78 * Arapi i islamska genealogija Jaruba (Jaraba, Jaroba) identifikuju kao unuka Huda (biblijski Ebera) i sina Katana (biblijski Joktana). Hud je bio prvi prorok antičke Arabije i prvi poslanik poslat Arapima Arabijskog poluostrva. Njemu je posvećeno i kompletno 11. poglavlje (*sura*) Kur'ana, koje i nosi njegovo ime. Jarub je bio praotac semitskog naroda Katanitskog porekla, od kojih su nastala dva važna plemena Arabije; Himjariti (i kasnije himjaritski kraljevi antičkog Jemena) i Kahlani.

Gospodara“ ili i sam kao poslanik, kao na primer u poglavlju (*suri*) 19, u 54. *ajetu*, gde piše: „*I spomeni u knjizi* (Kur’anu, o.a.) *Ismaila; zaista je on bio iskrenog obećanja i bio je poslanik, vjerovjesnik*“.

Veoma je interesantno da se u 37-om poglavlju (*suri*) Kur’ana, u *ajetima* od 100 do 108, daje relativno podudaran opis čina Abrahamove spremnosti za prinošenje na žrtvu Bogu svoga sina (Isaka)^{79*}, kao što je dato i u jevrejskoj Bibliji. Ali u Kur’anu se u tom opisu namerno izostavlja navođenje imena sina Abrahamovog kojeg je on bio spreman dati na žrtvu, dajući time prostora u verovanju kod muslimana da je taj (neimenovani) sin, ustvari bio Ismail, a ne Isak^{80*}.

Zato u Kur’anu o tome stoji sledeći zapis: „*Gospodaru moj, pokloni mi* (dete, o.a.) *dobro* (i čestito, o.a.) *Pa smo ga Mi obradovali jednim blagim dječakom. I kada je on dorastao da* (s Abrahamom, o.a.) *privređuje, reče* (Abraham, o.a.): „*O sine moj, ja sam vidio u snu da te prinosim* (kao žrtvu, o.a.) *pa gledaj, što misliš?*“ *Odgovori* (dečak, o.a.): „*O moj oče, radi što ti se naređuje, zaista ćeš se uvjeriti, ako Allah da, da sam ja strpljiv*“. *Pošto su se predali odredbi i* (Abraham, o.a.) *ga* (sina, o.a.) *položio na stranu*, (primili smo od njega spremnost da žrtvuje sina, o.a.), *i doviknuli smo mu*“ *O Ibrahimu, ti si već ispunio san. Mi zaista tako nagrađujemo dobročinitelje*“.

Koristeći ovu nedorečenost u Kur’anu odsustvom jasnog spominjanja imena sina kojeg je Abraham (Ibrahim) bio spreman žrtvovati, brojni kasniji islamski tumači Kur’ana i muslimanski teolozi, pogotovu iz savremenog doba jakog narastanja teološke isključivosti unutar islama, uprkos činjenici da je ovaj opis u Kur’anu potpuno

Slikovni prikazi iz islamske umetnosti o Abrahamovom (Ibrahimovom) žrtvovanju sina, uz svesno i namerno izostavljanje navođenja njegovog imena

79 * Od kog se čina i trenutka smatra iskazana spremnost Abrahamovog i jevrejskog prihvatanja judaizma kao verovanja u samo jednog Boga.

80 * Mada „*Enciklopedija islama*“ pod odrednicom „*Isak*“ navodi da perzijski istoričar i teolog Al-Tabari (838-923.g.) jasno pominje da je to (ipak) bio Isak.

preuzeta jevrejska tema iz Biblije, pokušavaju nametnuti stav i tumačenje da je ovde reč o Ismailu, a ne Isaku.

Na njihovu „žalost“ i protivno takvom njihovom tumačenju, i uz sve njihove pokušaje davanja raznih objašnjenja za ovo odsustvo navođenja imena Ismaila u ovoj sceni u Kur'anu (čije se ime inače na drugim mestima u Kur'anu jasno pominje), prenebregavaju da se čak i u Kur'anu na dva mesta jasno navodi da je žrtvovani sin bio Isak! U poglavlju (*suri*) 37, *ajetima* 107 do 114, jasno je zapisano (sam Muhamed je dao da se zapiše): „*I Mi smo ga otkupili* (zamenili dečaka, o.a.) *velikom žrtvom* (prinošenjem ovna na žrtvu umesto dečaka, o.a.). *I ostavili smo mu* (lep spomen, o.a.) *među kasnijim* (naraštajima, o.a.)...*I Mi smo njega* (Abrahama, Ibrahima, o.a.) *obradovali Ishakom* (Isakom kao, o.a.) *vjerovjesnikom, od dobrih ljudi. I Mi smo blagoslovili njega* (Abrahama, Ibrahima, o.a.) *i Ishaka* (Isaka, o.a.), *a od poroda njih dvojice...Mi smo darovali Musu* (Mojsija, o.a.) *i Haruna* (Mojsijev brat Aron, o.a.), *i spasili smo njih dvojicu i njihove narode od velike nevolje...I dali smo im knjigu jasnu* (*Tevrat* – arapsko ime za jevrejsku *Toru* – „*Pet knjiga Mojsijevih*“ – Stari zavet, o.a.)“.

Dakle, u ovom Kur'anskom zapisu više je nego jasno rečeno da je žrtvovani sin Abrahama bio Isak (a ne Ismail) i da je sav narod proistekao „od njih dvojice – narod koji poštuje knjigu Tevrat (Toru)“, a to je jevrejski narod.

Zidna slika u iranskom muzeju „Haft Tan“ (perzijski „Sedam grobnica“), u gradu Širaz, koja slikovno prikazuje motiv iz Kur'ana, „Anđeo zaustavlja Ibrahima (Abrahama) da žrtvuje svoga sina Ismaila (Išmaela)“

Ovaj motiv žrtvovanja Isaka, naravno, više je nego prisutan i u jevrejskoj umetnosti i tradiciji, i to od antičkog vremena, kroz srednji vek, pa sve do današnjih dana.

Isti motiv žrtvovanja Isaka iz jevrejske umetnosti, kao podni detalj mozaika iz sinagoge Beit Alfa, 6. vek, u Palestini/Izraelu

Na slici levo se vidi iluminacijama iz jevrejske Biblije iz srednjeg veka sa motivom Abrahamovog žrtvovanja sina, ali sa jasnim navođenjem njegovog imena „Isak“.

Isti motiv susrećemo i na slici iz venecijanske Hagade iz 1609. godine (slika dole levo) kao i na slici jevrejskog autora iz Palestine, Moše Šah Mizrahija, sa naslovom slike „*Akedat Jichak*“ („Žrtvovanje Isaka“) iz 1920. godine (dole desno).

Motiv „Žrtvovanje Isaka“ bio je česta teme i brojnih poznatih svetskih slikara.

Karavađo, 1601/2. g.

Pedro Orente, 1616. g.

Jan Viktors, 1642. g.

Karavađo, oko 1603. g.

Lorent de La Hire, 1650. g.

Osim u Kur'anu Ismail je pomenut i u „*Pričama o prorocima*“ („*Kisas Al-Anbi-ja*“), poznatom delu islamske literature, koje je napisao arapski istoričar Ismail ibn Katir (1301-1373.g.). Od brojnih sličnih kolekcija, ova je knjiga jedna od najpoznatijih i u njoj je sadržana zbirka svih sačuvanih priča i informacija o brojnim prorocima i glasnicima iz islamske istorije. Ismail se pominje u odeljku pod naslovom „*Priče o Ismailu, Isaku i Jakovu*“.

Muhamed
(na meleku – anđelu
Džibrilu / Gabrijelu,
desno) susreće proroke
Ismaila, Isaka i Lota.
Slika iz knjige „*Otkrovenje
Muhameda*“, naslikana
1436.g., u Heratu,
Avganistan. Sada u
Nacionalnoj biblioteci
u Parizu, Francuska
(slika levo)

Ismail je u Kur'anu pomenut zajedno i sa Isakom, u 14-om poglavlju (*suri*), u 39-om *ajetu*, gde se navode Abrahamove (Ibrahimove) reči: „*Hvala Allahu koji mi je podario u (mojoj, o.a.) starosti Ismaila i Isaka. Zaista moj Gospodar uslišava molitve*“.

Kako je odrastao u Arabiji, Ismail je naučio i arapski jezik (pored hebrejskog koji je već govorio). Prema već pomenutoj biblijskoj „*Knjizi postanka*“; 25:17, Ismail je živio 137 godina: „*Zatim izdahnu; umrije i bi pridružen svojim precima*“.

Konačno, prema islamskom tradicionalnom verovanju, a koje nam prenosi muslimanski perzijski istoričar i teolog Al-Tabari (838-923.g.) u svojoj knjizi „*Hronike*“ (Anali), u poglavlju „*Od stvaranja sveta do potopa*“, Ismail koji se poštuje kao praotac severno arabijskih Arapa (za razliku od Arapa Katana sa prostora južne i jugoistočne Arabije) smatra se potomkom i samog Muhameda, preko genealoške linije praoca Adnana, koji je rođonačelnik Adnanskih Arapa (sa severa Arabije), od koga je, prema tom verovanju, Muhamed 21. generacija, odnosno 25-ta od Ismaila.

Islamska tradicija Ismaila slavi i pominje i u kontekstu hodočasnog rituala *hadža* (obaveznog godišnjeg odlaska u Meku) i *umra* (neobaveznog, ali koji se preporučuje) hodanja sedam puta između dva mala brdašca Al-Safa i Al-Marvah, koja se danas nalaze unutar prostora „*Madžid al-Harama*“ („*Časnog hrama*“) džamije (danas poznate i kao „*Velika džamija*“) u Meki, koja okružuje *Kabu* (*Ćabu*). Ovaj ritual je posvećen hodanju Ismailove majke Hagare, sedam puta između ova dva brdašca tražeći

Ismail i Abraham (Ibrahim) se mole pošto su podigli svetište u Kabi (Āabi)

vodu, pre nego što joj Allahov anđeo ne ukaza na izvor Zamzam, gde su se okrepili.

Konačno, Ismail je deo islamskog verovanja i u pomeni u Kur'anu, u 2-om poglavlju (*suri*), u 127. *ajetu*, gde se navodi da je posetio Meku (prema muslimanskom verovanju, nekoliko puta) gde su Abraham (Ibrahim) i Ismail podigli hram u *Kabi* (Āabi).

Naime, prema arapskom (muslimanskom) verovanju svetište u *Kabi* je podigao Adam, ali i prema samom Kur'anskom zapisu njega su dopunili i obnovili Abraham (Ibrahim) i Ismail. Pa tako u pomenutom *ajetu* piše: „(I setite se, o.a) *kada su Ibrahim* (Abraham, o.a.) *i Ismail podigli temelje kuće* (*Kabe*, o.a.): (rekli su, o.a.) *“Naš Gospodar, primi od nas* (ovo naše dobro delo, o.a.)! *Zaista, Ti si onaj koji uslišavaš* (molitve, o.a.) *i znaš* (namere, o.a.)“.

Međutim ovo verovanje nema nikakvog istorijskog utemeljenja i ne samo što nema niti jedan dokaz koji bi potkrepio ovu okolnost, već je i vremenski istorijski nemoguće da su i jedan od njih ikada mogli biti u Meki, za svoga života.

Arap pripadaju grupi semitskih naroda, koju danas čine uglavnom još samo Jevreji i Jermeni (dok je pre ovoj grupi pripadalo više naroda koji su ili nestali ili se asimilovali u okolne narode, kao: Akadžani, Kananiti, Asirci, Vavilonci, Moabčani, Amoriti, Edomci, Feničani, itd). Deo ovih starih naroda arabizovan je i uključen u arapski narodonosni korpus, pa i hamitski narodi kao što su Kopti i Berberi. U Arape su uključeni i nomadski Beduini.

Ime im se prvi put pominje u asirskom tekstu na „Monolitu iz Kurka“ iz 853.g.p.n.e. kao *mami arbau*, kako za sam narod tako i za prostor koji naseljavaju – Arabiju. U delu teksta na kraju ovoga monolita pominje se i bitka kod grada Karkara (današnji Tel Karkur u Iraku), koju je vodio asirski kralj Salamanzar III (859-824.g.p.n.e.) protiv koalicije dvanaest kraljeva (među kojima i izraelski jevrejski kralj Ahav /873-853.g.p.n.e./), a među njima i malo poznati kralj Gindibu koji je predvodio kontingent ratnika pod imenom *mami arbau*, na jednogrbim kamilama. Iz ovoga naziva kasnije proističu ostali nazivi kao *Arabi*, *Arubu*, *Urbi*. U srodnom hebrejskom jeziku (kojim su govorili Jevreji) za njih se koristi ime *aravah* i *arav*, što označava pustinju, pa bi to u slobodnom prevodu značilo „narod pustinje“. Objektivno, upravo ovo ime i značenje i ima prihvatljivu logiku, s obzirom na mesto njihovog nastanjivanja – pustinju. Govore arapskim jezikom i koriste arapsko pismo, koje pripada grupi semitsko-hamitske porodice jezika (kojoj pripada i jevrejski ili hebrejski jezik i pismo). Uglavnom su bili organizovani i povezani u rodovska plemena i klanove, u obliku koji je i danas jako prisutan među Arapima.

Muhamed

Ime Muhameda ispisano
klasičnom kaligrafijom

Muhamed Ibn Abd Allah Ibn Abd al-Mutalib Ibn Hašim al-Kuraši, je bilo puno ime osnivača i utemeljitelja treće svetske monoteističke religije, kao verovanje u jednoga Boga.

Rođen je 26. aprila 570. godine u gradu Meka (današnja Saudijska Arabija) i od ranih godina života ostao je bez roditelja, odgajan od strane svoga strica Abu Taliba (549-619.g.). Kao momak uglavnom je radio kao trgovac i kao pastir, a prvi put se oženio 595. godine u 25 godini života, za bogatu četrdesetogodišnju udovicu Hatidžu (Kadiju) bint Huvejlid (555-619.g.), iskusnu trgovkinju. Iako nepismen (nikada nije naučio čitati i pisati) sledećih petnaest godina živeo je u blagostanju, često putujući u ime svoje žene kao trgovac Arabijskim poluostrvom, pa i na sever, upoznavajući tamošnje sedelačko stanovništvo Sirije koje je govorilo arapskim jezikom. Tada je i tako po prvi put došao u kontakt i sa hrišćanskim zajednicama i hrišćanskim i jevrejskim monotesitičkim verovanjem u jednoga Boga. Ovaj susret sa idejama i verskim obredima Jevreja i hrišćana nesumljivo je ostavio utisak na njega i ponukao ga na određena razmišljanja.

Zanimljivo je da i arapski autori (Ibn Hišam, Ibn Sađ al-Bagdadi, Džarir al-Tabari, Ishak al-Kindi) i hrišćanski izvor (Jovan od Damaska) pominju epizodu Muhamedovog susreta na tim putovanjima, još kao dečaka između 9 i 12 godina starosti, sa sirijskim hrišćanskim monahom (nestorijanskim, jakobitskim ili arijanskim) Bahirom, koji je navodno u Muhamedu prepoznao njegovu izabranost kao „Božijeg Poslanika“.

On je tu svoju viziju preneo njegovom stricu Abu Talibu sa kojim je dečak Muhamed putovao, pozivajući ga da „sačuva dete“ od Jevreja (u Ibn Sađovoj verziji zapisa), odnosno od Vizantijaca (u Al-Tabarijevoj verziji). Ovde se pod pojmom „sačuva“ simbolično misli na moguće jevrejske i hrišćanske teološke uticaje na Muhameda.

Muhamed kao dečak, u susretu sa hrišćanskim sveštenikom Bahirom, slika iz knjige „Džami' al-Tavari“ („Pregled hronikâ“) od autora knjige Rašida al-Dina, izdate u Tabrisu, Perzija, 1307-1316. godine, sada u biblioteci Univerziteta u Edinburgu, Škotska

Kao četrdesetogodišnjak Muhamed je već počinjao u samoći meditirati o raznim pitanjima koja su ga tištala, a koja su se ticala razmišljanja o životu, vrednostima i ciljevima kojima čovek treba da stremi, i kao pojedinac i kao zajednica. Tim razmišljanjima je posebno bio posvećen noću, provodeći vreme u obližnjim pećinama iz okoline grada Meke, što je u to vreme bio običaj za ljude koji su tražili neki duhovni mir ili neka svoja moralna nadahnuća. Prema muslimanskom predanju i verovanju, u toku takve jedne noći koju je proveo u maloj pećini Hira, veličine 3,5 x 1,6 metara, na tri kilometra od Meke, njemu se ukazao lik *meleka* – anđela Džibrila (hebrejski Gavriela, latinski Gabrijela, srpski Gavrila) u ljudskom obliku koji ga je zaposeo i „obratio mu se“.

„Muhamed prima svoje prvo otkrovenje od anđela Džibrila (Gabrijela)“, ilustracija na pergamentu u knjizi „Džami' al-Tavari“ („Pregled hronikâ“) od autora knjige Rašida al-Dina, izdate u Tabrisu, Perzija, 1307-1316. godine, sada u biblioteci Univerziteta u Edinburgu, Škotska

Ubeđen ili da gubi razum ili da je opsednut duhovima, Muhamed je pobjegao iz pećine. Prema posrednim dokazima i mogućim tragovima, pretpostavlja se da se to desilo u ponedeljak, 10. avgusta 610. godine (ili po posle uspostavljenom muslimanskom kalendaru, u noći 21. meseca *Ramadana*).

Zbunjen i uplašen Muhamed je sa ovim svojim doživljajem i otkrovenjem upoznao svoju ženu Hatidžu (Kadiju), a ona je Muhameda odvela svome rođaku (po majčinoj strani) Varaku ibn Navfalu, koji je bio nestorijanski hrišćanski sveštenik i živeo u Meki. On je čak i sa Muhamedom bio u rodbinskoj vezi kao sin polubrata Muhamedovog

pradede Hašim ibn Abd Manafa (464-497.g.). Prema muslimanskim izvorima, bio je posvećen verovanju u jednog boga (hrišćanskog) i pre Muhameda, u vreme *džahilijeta* (vreme pre verovanja u islam) i posvećen izučavanju Jevandelja i zapisa iz Starog zaveta (jevrejske Biblije). Bibliju je čitao u originalu na hebrejskom i čak učio hebrejski jezik. U vreme kada su ga posetili Hatidža i Muhamed, već je bio jako star i slep. *Hadiska* kolekcija „*Sahih al Buhara*“ u knjizi 1, u *hadisu* broj 3, u naraciji Aišinoj (Aiša bint Abu Bakr /612-678.g./ jedna od žena, ujedno i omiljena žena Muhamedova), donosi sledeći tekst: „*Hatidža reče Varaku: „Slušaj ovu priču svoga nećaka, O rođače moj!“ Varaka upita: „O moj nećake šta si video?! Allahov Poslanik reče šta je video. Varaka reče: „To je isti onaj (anđeo, Gabrijel, hebrejski Gavriel, o.a.) kojeg je Allah uputio Mojsiju. Voleo bih da sam mlad i da doživim vreme kada će ljudi obratiti pažnju na to što govoriš.“ Allahov Poslanik upita: „Zar će oni mene proterati?“ Varaka odgovori potvrdno i reče: „Svako (svaki čovek, o.a.) ko je došao sa nečim sličnim (providenjem, verovanjem, o.a.) onome što si i ti doneo, bude primljen sa neprijateljstvom (neprihvatanjem, o.a.), i kada bi ja ostao živ do dana kada ćeš ti izaći sa tim (otkrovenjem, porukom, o.a.) ja bih te snažno podržao“. Ali posle nekoliko dana Varaka umre i Božansko nadahnuće (koje se ukazivalo Muhamedu, o.a.) takođe pauzira neko vreme“. Zbog ovog i ovakvog Varakinog stava, smatra se da je on jedan od prvih monoteista koji je iskazao verovanje u Muhamedovo otkrovenje i proroštvo kao božijeg glasnika.*

Egipatski teolog i *šafi* (poznavalac muslimanskih pravnih običaja) Imam As-Sijuti (Jalal al-Din al-Suyuti, 1445-1506.g.) je u svojoj kolekciji hadeta „*Al-Džami as-Sahir min hadet al-Bašir an-Nadir*“ (Al-Jami’ al-Saghir Fi Ahadith al-Bashir al-Nadir / „Mala kolekcija izreka Darovatelja sa dobrim rečima“), koje nam je preneo uticajni albanski *sunitski* učenjak *šeik* Muhamed Nasrudin al-Albani (1914-1999.g.), pa se nazivaju i „*Sahih al-Džami as-Sahir*“ (Sahih Al-Jaami’ al-Saghir / „Mala džamija“), pod brojem 7197, navodi da je Varaka nakon ovog prihvatanja Muhamedovog proročanstva bio ubrojan u njegove Pratioce, te da je Muhamed kasnije izjavio za Varaku: „*Nemojte govarati Varaku ibn Navfalu, jer sam video da će on dobiti jednu ili dve bašte u Raju*“.

Prema Muhamedovim biografima (Al-Tabari, Ibn Hišam, i drugi) posle tri godine primanja ovih otkrovenja on ih je počeo javno prenositi i svojim sledbenicima i drugim ljudima iz svog okruženja, a ukupno ih je primao 20 godina. Iako je bilo i velikih protivnika njegovom nastupanju, posebno među bogatim arapskim trgovcima i vođama u gradu Meka, koji nisu želeli imati bilo kakvu konkurenciju u njemu i liderskoj ulozi koju je počeo zadobijati, ipak su njegove reči i poruke koje je prenosio vremenom počele imati sve više pristalica, kako u samoj Meki, tako još više u susjednom trgovačkom gradu – oazi Jatribu, čiji su stanovnici povremeno zbog trgovine dolazili u Meku i imali prilike slušati Muhamedove javne nastupe. Sve to je učinilo da je Muhamed počeo da se među pojedinim Arapima doživljava kao „božiji glasnik“. On sam, vremenom je uspeo da prevaziđe svoje određene nedoumice i stekao je ubeđenje da ide stopama glasnika i proroka koji su živeli pre njega (Avrama, Mojsija,

Isusa,...). Zato je i prihvatio ime božijeg Poslanika i počeo otvoreno propovedati novo verovanje i na tome postepeno graditi sistem novih i drugačijih vrednosti.

Razni zapisi Muhamedovog imena u bogatoj islamskoj kaligrafiji

Pošto je on lično bio nepismen, ta svoja otkrovenja i revelacije koje je doživljavao kao Reč Božiju, davao je da se pod njegovim nadzorom zapisuju od strane pismenih sledbenika i njegovih Pratilaca, što su oni neposredno posle njegove smrti pretočili i u knjigu imenom Kur'an. Prema islamskoj tradiciji i samom Kur'anu, ova knjiga predstavlja posljednje u nizu otkrovenja koje je Bog poslao ljudima, a Muhamed kao prenosilac ovih Božijih reči, smatra se poslednjim Božijim poslanikom.

Značajna godina iz Muhamedovog života je svakako i 622.g., kada on sa svojim sledbenicima prelazi iz Meke u Medinu. Taj prelazak je ustvari bio beg Muhameda i njegovih pristalica, od njihovih protivnika iz Meke.

Naime, Arapsko i Mekansko društvo tog vremena je bilo pre svega zasnovano na autoritetu jakih ali i bogatih pojedinaca, porodica ili plemena. A bogatstvo i moć su uglavnom dolazili ili od trgovine, neretko i pljačke ili drugih privilegija koje je nudio život u naseljenim mestima. U tom i takvom, pa i prirodno surovom okruženju, mnogi su „spas“ tražili u raznim duhovnim verovanjima. Mada su do Muhamedovog vremena i hrišćanstvo i judaizam, kao jednobožačko verovanje, prodrli na Arabijsko poluostrvo, većina stanovništva je praktikovala religiju i verovanje poteklo na ovim prostorima, a ono se zasnivalo na verovanjima u džinove i idole, kultove bogova i boginja. Iako su se ova božanstva razlikovala među plemenima ili oblastima izvesno je da je jedno bilo zajedničko za sve – *Allah* (bog) tvorac univerzuma. On se svakako smatrao bogom, ali za razliku od nižih, lokalnih božanstava, Arapi mu se nisu mnogo obraćali u svakodnevnom životu. U samom gradu Meki i njegovoj okolini najpopularnija božanstva su bile tri boginje za koje se govorilo da su Allahove kćeri^{81*}.

81 * Pomenute boginje su bile: **Al-Lat** (od al – Ilâhah, boginja neba). Imala je svoja sveta mesta na koja su stanovnici Meke i drugih mesta išli na hodočašće i na prinošenje žrtava. Unutar ograđenog zemljišta nijedno stablo nije moglo biti posečeno, nijedna divljač ulovljena niti ljudska krv prolivena. **Al – Uza** (najmoćnija, jutarnja zvezda). imala je svoj kult u Nahli, istočno od Meke. Najviše ju je poštovalo pleme Kurajš. Njena svetilišta činila su tri stabla. Ljudske žrtve bile su karakteristika njenog kulta. **Manat** (boginja sreće). Bila je ženski idol, boginja sudbine. Njeno glavno svetilište činio je Crni kamen u Hudajdu, na putu između Meke i Jatriba (Medine) i bila je naročito popularna kod plemena Avs (Aus) i Kazraj.

Posvećivali su im se idoli, a mesta na kojima su se nalazile smatrala su se svetim. U vreme Muhamedovog rođenja Meka je bila važan verski centar zapadne i centralne Arabije. Njeno svetište posvećeno ovim trima glavnim boginjama (idolima) nalazilo se u delu zvanom *Kaba* ili *Āba* gde su se čuvali idoli ovih i ostalih božanstava. Bilo je podignuto oko misterioznog crnog kamena, verovatno meteorita, koga su obožavala okolna plemena i svake godine hodočasno odlazili do Meke da vide *Kabu*, što je uključivalo i ceremonijalnu povorku oko ovog svetog mesta.

U vreme pojave Muhameda Meka je već bila značajan ne samo trgovački već i verski centar i ovaj njegov značaj je i te kako shvatala i koristila mekanska politička i poslovna elita arapskih trgovaca. Zato, iako se u početku nisu previše obazirale na Muhamedove propovedi, jer su već ranije čuli za slične ideje i verovanje u jednog sveopšteg boga od strane hrišćana i Jevreja, te su pretpostavljali da ih Muhamed samo ponavlja, ipak njegove poruke, verovanja i propovedi kojima se obraćao sve većem broju ljudi počele su im smetati. A samim time i sam Muhamed. Zato je on, posle 52 godine života u Meki, bio prisiljen da konačno i pobegne iz Meke sa svojim sledbenicima i da novo utočište potraži u obližnjem gradu-oazi Jatribu, dinamičnom trgovačkom centru u kome je živio i veliki broj Jevreja.

Muhamedovo preseljenje u Jatrib (Medinu) desilo se 16. jula 622. godine i nazvano je *hidžra*. Taj datum je od strane muslimana uzet za početak nastanka i računanja muslimanskog kalendara, odnosno početak brojanja godina od tog datuma. A to je uveo *kalif* Umar (Omar) ibn al-Kataba (586/590-644.g.) deset godina nakon *hidžre*. Tako je praktično nastao islamski kalendar.

U Jatribu, koji se od tada počinje nazivati Medina, Muhamed je inicirao potpisivanje tzv. „*Sporazuma (Povelje) iz Medine*“, koju je, kao i sam njen sadržaj sâm i osmislio, sa ciljem regulisanja međusobnih odnosa često zavađenih plemena i klanova koji su u Medini živeli, kako arapskih tako i jevrejskih. Zajednica kojom Muhamed sada upravlja kao njen duhovni (verski) i politički vođa naziva se „*Uma*“. Iako se ova arapska reč primarno odnosi na muslimane, u Kur'anu se ona često koristi i za označavanje jevrejske i hrišćanske verske zajednice, pa u kontekstu odredbi donetih u „*Sporazumu (Povelji) iz Medine*“ proizilazi da se termin *Uma* koristio i za označavanje svih verskih zajednica u Medini u tom trenutku. Iako nije sačuvan original ovog dokumenta, njegove odredbe su nam poznate iz prepisa koji je sačinio arapski istoričar Ibn Isak, autor zbirke usmenih predanja o životu Muhameda pod naslovom „*Život božijeg Poslanika*“ (u originalu „*Kitab Siratu Rasulu l-Allah*“). Stoga ovaj dokument predstavlja i prvi pisani akt koji beleži istorija muslimanske zajednice.

Dokument sadrži, ovisno od načina razvrstavanja odredbi iz njegovog sadržaja, između 57 i 63 tačke.

Jevreji su u njemu pomenuti u 10, odnosno 23 tačke, bilo kao pojedina plemena ili ukupna zajednica.

Deo prepisa dokumenta
„Sporazuma iz Medine“

Sledi pregled sadržaja tački ovog sporazuma koje se odnose na Jevreje^{82*}:

– tačke 6 do 9: „*Pripadnici plemena Banu Harit, Banu Sa'id, Banu Jušam i Banu Najar, na njih se odnose sledeće odredbe: Biće odgovorni za svoj boravak, i oni će, prema njihovoj ranijoj ustaljenoj praksi, zajednički plaćati za danak u krvi u međusobnim odnosima, i u odnosu sa svakom grupom treba da obezbede oslobađanje svojih zatvorenika uplatom otkupa. Takođe, dogovor među vernicima mora biti u skladu sa priznatim načelima prava i pravde*“;

– tačka 12: „*Iste ove odredbe se odnose i na pripadnike plemena Banu Avs*“;

– tačka 20: „*Jevrej koji nas sluša (Umma, muslimansku zajednicu, o.a.) uživaće ista prava na zaštitu života (kao što imaju verujući, muslimani, o.a.) dok god oni (muslimani, o.a.) nisu doživeli nešto loše od njega. A on (Jevrej, o.a.) ne pomaže (druge, o.a.) protiv njih*“;

– tačka 29: „*Jevreji će biti obavezni na srazmernu obavezu za ratne troškove zajedno sa vernicima (muslimanima, o.a.) dokle god oni (Jevreji, o.a.) nastave da se bore zajedno sa njima*“;

– tačka 30: „*Jevreji Banu Avf smatraće se zajednicom (Uma, o.a.) zajedno sa vernicima (muslimanima, o.a.). Biće im garantovana prava verske slobode jednako kao i muslimanima. Ova će se prava poštovati kako za njihovu zajednicu, tako i za pojedince, osim za one koji budu krivi zbog loših dela ili prekršaja ovog ugovora. Oni će doneti zlo sebi i svojim porodicama*“;

– tačke 31 do 35: „*Jevreji Banu Najar, Banu Harit, Banu Sa'ida, Banu Jušam i Banu Avs, uživaće ista prava koja su data i Jevrejima Banu Aufa*“;

– tačka 36: „*Jevreji Banu Talaba uživaće ista prava koja su data i Jevrejima Banu Auf, osim onih (pojediniaca, o.a.) koji budu krivi zbog nepoštovanja i kršenja ugovora, oni će samo doneti zlo sebi i svojim porodicama*“;

– tačka 37: „*Jafna, klan Banu Talaba će imati ista prava koja su data Banu Talaba*“;

– tačka 38: „*Jevreji Banu Šutaiba će imati ista prava koja su data i Jevrejima Banu Aufa. Oni će biti u potpuno istom pravu (i obavezi sa ovim Sporazumom, o.a.) i ne smeju ga prekršiti*“;

82 * Bazirano na knjizi "Analiza sadržaja Sporazuma iz Medine" (The Constitutional Analysis of Medina Pact), datog u 63 tačke, autora dr Muhameda Tahira ul-Kadrija (Muhammad Tahir-ul-Qadri, 1951.g., slika desno), pakistanskog *sufiste* (poznavaoca islamskog mysticizma), *tefsira* (tumača Kur'ana) i poznavaoca islamske filozofije.

- tačka 39: „*Svi saradnici od Banu Talaba će uživati ista prava koja imaju i Banu Talaba*“;
- tačka 40: „*Svi klanovi Jevreja će uživati ista prava koja su data i njima (Jevrejima, o.a.)*“;
- tačka 44: „*Jevreji i muslimani će odvojeno snositi svoje ratne troškove*“;
- tačka 48: „*Jevreji, zajedno sa vernicima (muslimanima, o.a.) će davati finansijsku pomoć zajednici (Uma, muslimanskoj zajednici, o.a.) za vreme rata*“;
- tačka 54: „*Muslimani i Jevreji će zajedno deliti obavezu odbrane Medine od bilo kog napada izvana*“;
- tačka 55: „*Biće dužnost Jevreja da poštuju i pridržavaju se svakog mirovnog sporazuma u koji su uključeni. Isto tako, biće i dužnost muslimana da poštuju i pridržavaju se svakog mirovnog sporazuma, u koji su uključeni*“;
- tačka 58: „*Jevreji (plemena, o.a.) Avs i njigovi saveznici imaće ista ugovorena prava kao i druge stranke ovog sporazuma, pod uslovom da budu istinski iskreni i poštteni u ponašanju sa ostalim stranama (strankama u ovom Sporazumu, o.a.)*“.

Ovde se mora pomenuti da je Muhamed u trenutku svog dolaska u Jatrib (Medinu) imao jak motiv da uredi odnose sa lokalnim arapskim stanovništvom i plemenima, od kojih mnoga još nisu bili muslimani. Time je želeo da osigura svoje novo pribežište od još uvek jake pretnje svojih protivnika iz Meke. Stoga ne čudi da je jasna odrednica u više tačka pomenutog sporazuma bila i „*obaveza odbrane Medine od spoljnih neprijatelja*“, što se pre svega odnosilo na arapsko pleme Kurajš iz Meke i njihove saveznike. Zato je „*Sporazum (Povelja) iz Medine*“ i propisivao strogu zabranu bilo čijeg savezništva ili pomaganja ovog arapskog plemena iz Meke.

Što se Jevreja tiče, razlog za ovako brojne odredbe koje su regulisale njihov status (prava i obaveze) unutar *Uma* zajednice (muslimana), proizilazio je iz Muhamedove svesnosti o uticaju, brojnosti, ali pre svega ekonomskoj snazi a time i poziciji koju su jevrejska plemena imala u to vreme u Medini. I drugi, tada još uvek prisutan i jaki razlog je bio pokušaj Muhameda da za svoje novo verovanje i ideje privuče i same Jevreje koji su već vekovima upražnjavali monoteizam i veru u samo jednoga Boga, ujedno imajući i zapisano verovanje u svojim teološkim knjigama (*Tori* – arapski *Tevratu*) o dolasku novog proroka i Mesije. Svakako, Muhamed je u ovom njihovom verovanju prepoznavao sebe, i pretpostvaljao je da bi time dobio i apsolutnu potvrdu svoje izabranosti kao Božijeg Glasnika. Nažalost, ovaj sporazum će mu u mnogome poslužiti i za nalaženje izgovora za skorašnji i konačni obračun sa Jevrejima Medine, kada je postao svestan da oni neće masovno prići i prihvatiti njegovo novo verovanje i novu veru – islam, kao ni njega za Bogom datog glasnika i poslanika.

Muhamed je preuzeo dosta iz tog jevrejskog jednobožačkog verovanja, pa i istorije, što je direktno i jasno uključio i u sam Kur'an. Ovde, pre svega, mislimo na brojne biblijske i jevrejske teme, pominjanje Jevreja i Izraelaca, čak i pojedinih obrađenih citata iz Biblije: o postanku sveta od Adama (arapski Adem); priči o Abelu i Kainu

(arapski Habil i Kabil); o Jozefu (arapski Jusufu); o Jonahu (arapski Junusu) i kitu; o jevrejskom robovanju u Misiru (Egiptu) i izvođenju jevrejskog naroda iz tog ropstva pod vodstvom Mojsija (arapski Musa); o prelasku Crvenog mora; o boravku Mojsija i Jevreja u pustinji (sinajskoj) i Božijoj objavi koja je data Mojsiju i Jevrejima; o primanju jevrejske svete knjige *Tore* (arapski *Tevrata*); zabrane jedenja mesa određenih životinja (knj. svinje); života i uloge jevrejskog praoca Avrama/Abrahama (arapski Ibrahima); Abrahamovog prinošenja na žrtvu sina Isaka; života i uloge jevrejskih izraelskih kraljeva Saula (arapski Taluta), Davida (arapski Daut / Davud) i Solomona (arapski Sulejman); života i uloge biblijskih praotaca, vođa i proroka; Adama, Noja (arapski Nuh), Joba (arapski Ejub), Abrahama, Lota (arapski Lut), Isaka (arapski Ishak), Jakova (arapski Jakub), Esava (arapski Isau), Mojsija, Arona (arapski Harun), Jezekije (arapski Zekerijah), Davida, Solomona, Isaije (arapski Uzeir); biblijskih anđela (arapski *meleka*) Gabrijela (arapski Džibril), Azraela (arapski Azrail), Mihaela (arapski Mikail), Rafaela (arapski Israfil), i drugih; Sudnjeg dana; itd.

Istina, neke od tih tema su samo prenete, a neke služe za teološku „raspravu“, rivalitet, a često i osporavanje i negiranje vrednosti jevrejskih (i hrišćanskih) verovanja, koje je trebalo da „pokaže“ da Jevreji (i hrišćani) „nisu sačuvali pravu čistoću ranijih Božijih objava koje su bile sadržane i date u *Tevratu* (jevrejskoj *Tori*) i *Indžilu* (hrišćanskim Jevanđeljima), i da to čini samo *Kur'an*, kao jedina ispravna božija-Allahova poruka“^{83*}!

Još jedna okolnost Muhamedove prvobitne upućenosti i delimičnog „kopiranja“ elemenata iz jevrejskog verovanja bila je i u načinu i pravcu „jevrejskog obraćanja Bogu“, okretanjem vernika prilikom molitve prema Jerusalimu i jevrejskom Hramu u njemu. Tako je i Muhamed za prvobitno izabrani pravac *kible*, smera prema kome se upravljaju vernici prilikom molitve (*namaza*, arapski *sâlate*) odabrao Jerusalim, jer su tada u Meki još bili idolopoklonici. Tek prelaskom Muhameda iz Meke u Medinu, gde je nastavio da zapisuje poruke otkrovenja i da razvija i dograđuje svoje novo versko učenje, Muhamed je odredio i novi smer *kible*, obavezom okretanja muslimana prilikom molitve prema Meki.

Naime, Muhamed u Medini ne samo da je bio politički vođa i predvodnik nove i mlade muslimanske zajednice, nego je i nadalje, prema verovanju, dobijao nova božija otkrovenja, i upravo takvo jedno otkrovenje desilo mu se 16 meseci posle *hidžre* (dolaska u Medinu), 11. februara 624. godine, prilikom njegove molitve u džamiji „*Madžid al-Kiblatain*“ („Džamiji sa dvije *kible*“), kada mu je, kako se veruje, „*Allah ukazao da se prilikom molitve on i njegovi sledbenici trebaju okrenuti prema Meki*“,

83 * „...činjenicom da su obje (ove, o.a.) knjige (Tora-Biblija i Jevanđelja, o.a.) *deformirane...i da* (samo, o.a.)...učenje *Kur'ana o izmjeni i promjeni prijašnjih objava* (Tore-Biblije i Jevanđelja, o.a.)...(jedino, o.a.) *odgovara potpunij istini.*“, citat iz „KUR'AN ČASNI“, „Stvarnost“ Zagreb, 1969, preveli i priredili hafiz Muhamed Pandža i Džemaluddin Čaušević, 20.

Muhamed je odmah po ovom „otkrovenju“ dao da se preuredi unutrašnjost te džamije i da se ukloni niša (arapski *mihrab*^{84*}) koja je bila okrenuta prema Jerusalimu, a da se uredi ona koja će biti okrenuta prema Meki. Ovo je bilo i simbolično odstupanje od jevrejskog karaktera dotadašnjeg oponašanja Jevreja prilikom molitve, okretanjem prema jevrejskom Hramu u Jerusalimu. To je nesumnjivo mnogo značilo Muhamedu jer je odmah dao da se i u Kur'anu, u poglavlju (*suri*) 2, od 142-og do 150-og *ajeta*, upiše ova nova obaveza muslimanskih vernika: „*Mi ćemo te zaista okrenuti prema Kibli s kojom ćeš ti biti zadovoljan. Pa okreći svoje lice prema Mesdžidil-haramu* (stari hram u Meki u kome se klanjalo starom arapskom bogu – Allahu, o.a.) *i , gdje god se budete nalazili, okrećite se prema toj strani! Oni kojima je poslata Knjiga* (Kur'an, o.a.) *sigurno znaju da je to* (okretanje, o.a.) *odredba njihova Gospodara. Allah ne pušta iz vida ono šta oni čine*“ (Kur'an, 2:144).

„Madžid al-Kiblatain“ džamija u Medini, prva u kojoj je Muhamed ustanovio novi pravac kible, molitvom prema Meki

I u *sunitskoj haditskoj* kolekciji „*Sahih al-Buhari*“ (tom 6: knjiga 60: *hadis* 15) u naraciji Ibn Umara (Abdulah ibn Umar /Omar/ 614-693.g., sin drugog *kalifa* Umar /Omar/ ibn Kataba) o ovome piše: „*Dok neki ljudi provode farz molitvu* (islamski propis čije je izvršenje obavezno, o.a.) *u Kuba* (džamiji „*Madžid al-Kuba*“, najstarija džamiji na svetu u okolini Medine, čije je temelje postavio sam Muhamed 622. godine, za vreme *hidžre*, o.a.) *neki dolaze do njih i kažu im: Ove noći su Poslaniku* (Muhamedu, o.a.) *otkriveni Kur'anski stihovi* (Allahova otkrovenja-poruke, o.a.) *i on* (Muhamed, o.a.) *je naredio da se okrenemo prema Kabi* (Ćabi u Meki, o.a.) *pa vi treba da okrenete svoje lice prema njoj*“. *U to vreme njihova lica su bila okrenuta prema Šamu* (Jerusalimu, o.a.) *i oni se tada okrenuše prema Kabi* (Ćabi u Meki, o.a.)“.

Zanimljivo je pomenuti još dva muslimanska izvora u kojima je iskazan Muhamedov odnos, pa i poštovanje koje je on u početku pokazivao prema jevrejskom verskom nasleđu. Prvi je zapis u *sunitskoj haditskoj* kolekciji koju nam prenosi perzijski islamski učenjak Abu Davud, sakupljač *hadisa* i autor četvrtе, od šest glavnih zbirki *sunitskih hadisa* – „*Sunan Abu Davud*“, gde u knjizi 33, *hadisu* broj 4434, ponovo u naraciji Abdulah ibn Umara (Omar, 614-693.g., sin drugog *kalifa* Umar /Omar/ ibn Kataba) o ovome piše: „*Grupa Jevreja došla je i pozvala Allahovog Poslanika* (Muhameda, o.a.) *u Kuf* (tadašnji jevrejski kvart u Medini, blizu centra grada po imenu

84 * Udubljenje ili niša s unutrašnje strane prednjeg zida džamije u kojem stoji *imam* dok predvodi skupinu (*džemat*) vernika u zajedničkom obavljanju molitve (*namaza*).

al-Kufal-Kuf, o.a.). *I on ih je posetio u njihovoj školi* (verskoj učionici, o.a.). *I oni mu tada rekoše: Abul Kasime* (Aba al-Kasime, Muhamedovo kunisko ime – na arapskom, ime od milja, o.a.), *jedan od naših ljudi je učinio preljubu sa ženom, pa izreci presudu za njega* (ovo ovlašćenje Muhameda da presuđuje po ovim pitanjima i kod Jevreja u Medini, proizilazilo je iz potpisanog „Sporazuma (Povelje) iz Medine“, posebno apostrofirano u tačkama 28 i 52, o.a.). *Oni staviše jastuk za Allahova Poslanika i on sede na njega i reče: „Donesite Toru* (jevrejsku svetu knjigu – „Pet knjiga Mojsijevih“, Biblija, o.a.)“. *I oni je donesoše. On je tada izvukao jastuk ispod sebe i stavio je Toru na njega, rekavši: „Verovao sam u tebe* (jevrejsku Toru, o.a.) *i u Onoga Ko ti je ovo doneo* (otkrio, preneo, dao, misli se na Boga, o.a.)“. *A zatim reče: „Dovedite mi onoga ko je učen među vama. I oni dovedoše mladog čoveka. Narator tada pominje ono što se odnosi na običaj kamenovanja slično onom koji prenosi Malik iz Nafe* (u hadisi 4431, o.a.)“.

Drugi izvor je iz knjige arapskog istoričara i pisca Muhamedove biografije Ibn Isaka, koji u svojoj knjizi „Sirat Rasul Allah“ („Život Allahova Poslanika“) prenosi informaciju o razgovoru koji je vodio Muhamed u Medini sa grupom jevrejskih rabina, 624. godine. Tu grupu predvodio je član jevrejskog plemena Banu Nadir, Salam ibn Miškam (? - ubijen 628.g.) uvaženi rabin i pesnik, a pored njega tu su bili još i Rafi ben Harit, Malik bin al-Sajf i Rafi ben Hurajmila. Oni su Muhamedu postavili pitanje na koje im je on dao sledeći odgovor: „Zar ti ne tvrdiš da slediš religiju Abrahamama (jevrejskog praoca, o.a.) i da veruješ u Toru koju mi imamo i svedočiš da je u njoj data istina od Boga“, **na šta Muhamed odgovori: „Svakako, ali ste zgrešili i prekršili zavet sadržan u njemu i prikrili ono što je naređeno čoveku da uradi i ja se ograđujem od tog greha. A oni mu rekoše: „Mi se pridržavamo onoga što imamo. Mi živimo u skladu sa njegovim smernicama i istinom, i mi ne verujemo u tebe** (kao poslanika, o.a.) **i mi te nećemo sledeti. A Bog mu posla poruku: „Reci im, o narode Knjige, ti se nećeš zaustaviti dok se ne bude poštovala Tora i Jevanđelje i sve ono što vam je dato od Boga. Ono što im je poslato od Boga sigurno će mnogo njih dovesti u zabludu i neverovanje. Ali nemoj biti tužan zbog neverovanja naroda“.**

Dakle, iako Muhamed iznosi kritiku na, prema njegovom mišljenju, jevrejskog nepridržavanja odredbi iz Tore, on ipak na njihovo pitanje „da li veruje u Toru i da je u njoj data istina od Boga“ odgovara sa „Svakako,...“.

Istoričar Ibn Isak beleži više slučajeva dijaloga i razgovora koje je Muhamed vodio sa Jevrejima, među kojima je često bivao i pomenuti rabin Salam ibn Miškam.

I konačno, ovome bi se mogao dodati i zapis u haditskoj kolekciji „Sahih al-Buhari“, u knjizi 92, hadis 422, u naraciji Abu Saida al-Hudrija, koji kaže da je Muhamed na pitanje svojih Pratilaca, jednom rekao: „Poslanik reče: „Sledit ćete običaje onih naroda koji su bili prije vas, pedalj po pedalj, lakat po lakat, pa čak i kada bi se oni zavukli u gušterovu rupu, vi bi ih pratili (trebali pratiti, o.a.)“. *A mi rekosmo: „O Allahov Proroče! (jeli misliš na..., o.a.) Jevreje i hrišćane?“ A on reče: „A koga drugog?“*

Posebno značajan događaj u Muhamedovom životu predstavlja njegov san koji je, prema muslimanskom verovanju, usnuo samo jednu noć, o njegovom „putovanju na životinji po imenu Burak koju je uzjahao i odleteo od Meke do Jerusalima, odakle ga je anđeo Džibril (hebrejski Gavriel, latinski Gabrijel) uzneo u blizinu Božiju“.

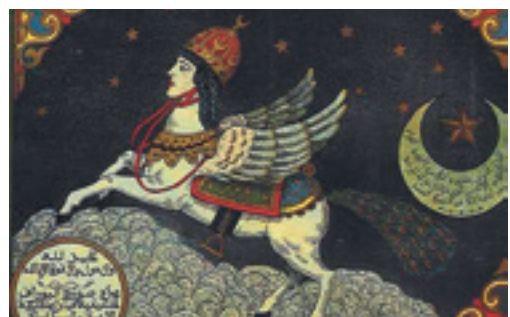

Početak Muhamedovog „Noćnog putovanja“ iz sna, na Buraku, iznad Meke (vidi se centar Kabe – Čabe) slika iz rukopisa Kamše, autora Nezama, 1494/5. g., sada u Britanskom muzeju, London, Engleska

Muhamedovo „Noćno putovanje“ na Buraku, i Miradž – uspeće u Nebo, kao ilustracija u knjizi (Bustan) perzijskog pesnika Sadia, org.1257./kopija 1514. g., Buhara, Uzbekistan, sada u Metropolitenu Muzeju umetnosti u Njujorku, SAD

To se desilo oko 620/621. godine, po muslimanskom kalendaru dvadeset i sedme noći meseca *redžeba*, i u muslimanskoj verskoj tradiciji ovaj događaj se naziva *Isra* i *Miradž* (arapski Lejlei /tul-Miradž – „Noć uspeća“). Ovaj san „noćnog putovanja“ – *Isra*, prema tom verovanju, započinje tako što „anđeo Džibril (latinski Gabrijel, hebrejski Gavriel) Muhamedu dovodi Buraka (božansko nebesko biće – životinja za jahanje, sa likom ljudske glave, veće od magarca a manje od mazge, koje će u islamu tradicionalno služiti za slikovni prikaz Muhamedovih putovanja nebesima i rajem, slika desno) na kojem on odleće do „Madžid al-Akse“ (u prevodu sa arapskog „najudaljenije ili daleke džamije“), što muslimani najčešće identifikuju sa džamijom Al-Aksa u Jerusalimu“. Istina u vreme Muhamedovog usnuća tog sna,

džamija Al-Aksa još ne postoji (nije sagrađena), ali će upravo zbog tog sna, posle Muhamedove smrti, drugi muslimanski *kalif* Umar (Omar) 638. godine prilikom njegovog osvajanja Palestine i predaje Jerusalima (Al-Kudsa) od strane Vizantije, na tom mestu, koje se inače nalazilo na delu platoa porušenog jevrejskog Hrama, dati da se raščisti prostor i sagradi manja džamija imenom „Al-Aksa“. Nju će kasnije obnoviti i proširiti peti Umajadski *kalif* Abd al-Malik Ibn Marvan (646-705.g.) u vremenu od 688. do 691. godine.

U drugom delu ovog noćnog putovanja Muhameda u snu, prema muslimanskom verovanju, nastupio je deo koji se naziva *Miradž* (u literarnom značenju „lestve“), „*uspeće Muhameda, kada ga je anđeo Džibril (Gabrijel, hebrejski Gavriel) uzneo do nebesa gde je dosegao „sedam krugova raja“ i razgovarao sa ranijim prorocima: Adamom (arapski Adem), Abrahamom (arapski Ibrahim), Mojsijem (arapski Musa), Jovanom Krstiteljem-Baptistom i Isusom (arapski Isa), a od samog Boga (Allaha) primio naredbe o verskim pobožnostima muslimana*⁸⁵“.

Dakle, Muhamed „razgovora...“ sa kim...?!? Sa ISKLJUČIVO i SAMO biblijskim i jevrejskim ličnostima. Adamom, sa kojim počinje jevrejska Biblija – *Tora*, i **Jevrejima**: Abrahamom (jevrejskim praocem), Mojsijem (utemeljiteljem jevrejske vere), Isusom (hebrejski Jošua), jevrejskim propovednikom i rabinom iz Nazareta, i Jovanom (hebrejski Johanan) Krstiteljem, jevrejskim asketskim propovednikom!

Miradž – Muhamedovo uspeće u Nebesa na Buraku (desno), gde ga dovodi anđeo Džibril (Gabrijel, u sredini), gde razgovara sa Abrahamom (Ibrahimom, na vrhu lestvica, levo), Perzija, 15. vek

85 * „Enciklopedija islama“.

Dalje, prema ovom verovanju, „Muhamed je došao do Sidrat al-Muntaha“, takozvanog „Lotovog drveta“, što predstavlja kraj „sedmog neba i najvišu granicu u znanju koje ljudsko biće može imati u vezi Allaha“. Potom je „Bog (Allah) tada uputio Muhameda da se muslimani moraju moliti pedeset puta dnevno, ali je prorok Mojsije (arapski Musa) tada rekao Muhamedu da će to biti teško za činiti narodu, i da traži (od Allaha) da taj broj smanji, dok to konačno nije i učinjeno i svedeno na obavezu muslimanima na molitvu pet puta dnevno“.

Značaj ovog čina ogleda se i u činjenici da je celo jedno poglavlje u Kur'anu (17-to poglavlje /sura/) posvećeno ovom verovanju i nosi naziv „El-Isra“, kao i da je pomenuto u delu 53. poglavlja (suri), u ajetima od 13 do 18. Takođe, pomenuto je i u haditskoj kolekciji „Sahih al-Buhari“, u 58-oj knjizi, hadis 226, u naraciji Džabir bin Abdulaha, sledećim rečima: „*To ću Allahov Poslanik (Muhamed, o.a.) rekavši: „Pošto ljudi Kuraiša (arapskog plemena iz Meke, o.a.) nisu mi verovali (u priču o “Noćnom putovanju”, o.a.), uzleteo sam u Al-Hidžri (mesto na severu Medine, o.a.), a Allah pokaza Jerusalim preda mnom, i ja im ga počeh opisivati dok sam gledao u njega*“.

Muhamed (a kroz njega i Bog – Allah) Jevreje u Kur'anu svojim rečima i komentarima koje daje zapisati o njima, pominje 94 puta, bilo kao Deca Izraela / sinovi Izraela (Banu Izrael/Izraelićani – 55 puta), al-Jahud/Jahudi (Jevreji – 32 puta) i Narod Knjige (7 puta)^{86*}. Ali, Jevreji su u Kur'anu pomenuti i još više desetina puta neimenovano, već kao: „*Kada je Mojsije rekao svom narodu (Jevrejima, o.a.)*“ (5:22) ili „*Oni kojima je dat Tevrat (jevrejska Tora – „Pet Knjiga Mojsijevih“ – dakle Jevreji, o.a.)*“ (3:23) ili „*A kako će se oni (Jevreji, o.a.) obraćati tebi da im sudiš, a imaju Tevrat (jevrejsku Toru – Pet Knjiga Mojsijevih, o.a.)*“, itd.

Konačno, govoreći o Muhamedu i njegovom odnosu i kontaktu sa Jevrejima, vredno je pomenuti i sledeće. Muhamed je od početka svog prvog otkrovenja 610. godine i objava (revelacija) koje je doživljavao kao Reč Božiju koju je prenosio drugim ljudima, pa do svoje smrti, bio i vojni vođa nove muslimanske zajednice. Tu svoju ulogu ostvario je u organizovanju ukupno 85 vojnih operacija (sarijah) koje su činili pohodi, odbrane, napadi i pljačke na karavane, bitke, zasede, izviđanja, ubistva (likvidacije pojedinaca), zastrašivanja i mirovni pohodi, a on lično kao predvodnik je učestvovao u 31 od njih (gazvah).

Od ukupnog broja tih vojnih akcija, sa Jevrejima je bilo 13 bitki (napada i likvidacija pojedinaca) od kojih je Muhamed lično predvodio devet^{87*}.

86 * Jewish Virtual Library (A Project of AICE): *Islam: References to Jews in the Koran*: <https://www.jewishvirtuallibrary.org/references-to-jews-in-the-koran>.

87 * http://military.hawarey.org/military_english.htm

„Muhamed na samrti“, slika na pergamentu iz knjige „Džami’ al-Tavari“ („Pregled hronikâ“) od autora knjige Rašida al-Dina, izdate u Tabrisu, Perzija, 1307-1316. godine, sada u biblioteci Univerziteta u Edinburgu, Škotska

Muhamed umire u Medini, 8. juna 632. godine u 62. godini života.

Kur'an

Prema muslimanskom verovanju, Kur'an je poslednja Božija (Allahova) objava u obliku knjige predata čovečanstvu preko poslednjeg Božijeg Poslanika – Muhameda.

„Allah (Bog) je (jedan), nema boga osim Njega, (koji) vječno živi i vlada (svim stvorenjima). Objavio ti je Knjigu s Istinom, potvrđujući ono što je prije (objavljeno). Prije je objavio **Tevrat**^{88*} (jevrejsku Toru – Stari zavet) i **Indžil** (hrišćanska Jevanđelja – Novi zavet) kao uputu ljudima, a objavio je (i) **Furkan** (jedan od naziva za Kur'an). Teška kazna (čeka) one koji ne vjeruju u Allahove znakove. Allah je moćan (i) **kažnjava**“ (Kur'an, poglavlje /sura/ 3, ajeti od 1 do 4).

Kur'an, koji je nastao u 7. veku i koji je dao napisati poslanik Muhamed (jer on lično nije znao čitati i pisati)^{89*} temeljno je delo muslimanske religije. Prema muslimanskom verovanju on je „Allahova Objava“ koja je stavljena na srce Allahovom Poslaniku *Hazreti* (cenjenom, poštovanom) Muhamedu, a koju mu je preneo „*Er-Ruh-ul-emin*“ – sigurni i pouzdani Duh (anđeo Džibril, hebrejski Gavriel, latinski Gabrijel). U samom tekstu Kur'ana se za njega susreću još i sledeći nazivi: *Kitab*-knjiga, *Furkan*-koji rastavlja pravo od krivoga, *Zikr*-opomena, *Hikmet*-mudrost, *Šifa*-lek, *Rahmet*-milost, *Ruh*-Duh, *Nur*-svetlo, itd.

Sastoji se od 114 poglavlja (*sura*) koji ukupno sadrže 6247 *ajeta* (znakova, zapovedi, dokaza). Najkraće poglavlje sadrži svega 3 *ajeta*, a to su poglavlja 103, 108 i 110, a najduže je 2. poglavlje koje sadrži 286 *ajeta*. Sadržaj Kur'ana je postepeno zapisivan i objavljivani i njegovo se zapisivanje upotpunilo i izvršilo za 23 godine. On nije hronološki zapis (poglavlja nisu poredana po redu kako su objavljivana) već je sam Muhamed određivao gde će se pojedini *ajeti* ili *sure* (poglavlja) staviti, odnosno zapisati u njegovom sadržaju. Kur'an nije bio potpuno sakupljen u jednu knjigu (zbirku) za

88 U ovom poglavlju, prilikom citiranja tekstova iz Kur'ana, svako pomenuto ime nekog Jevreja, Izraela, jevrejske *Tore* (arapski *Tevrata*-Starog zaveta) ili nekog drugog jevrejskog subjekta i pojma će biti posebno naglašeno **boldovanjem** istog, radi isticanja i uočljivosti.

89 * Ovo nam kaže Kur'an u 7 poglavlju (*suri*), u 19. delu, u *ajetima* 156. i 157.

života Muhameda i njegovo konačno kompletiranje i sastavljanje u jednu knjigu učinili su njegovi *ashabi* (savremenici i lični poznavaoци Muhameda) Ebu-Bekir i Utman (Osman) ibn Afana (579.– 656.g., zet Muhamedov i kasnije treći *sunitski kalifa*).

Jedan deo Kur'ana je objavljen u Meki (93 poglavlja-*sure*), a drugi u Medini (21 poglavlje-*sura*). Posebna odlika proročanstava iz Meke, koja su objavljivana u vremenu od trinaest godina, je, da se u njima iznose Allahova predskazanja, dok se u onima objavljenim u Medini, u narednih deset godina, pokazuje kako su se ona ostvarila.

Iako je Kur'an centralni i osnovni verski tekst islama i muslimanske vere, on sadrži oko 50 zapisa o ličnostima ili događajima iz jevrejske Biblije – *Starog zaveta* – *Tore*, kao i nekolicinu iz hrišćanskog *Novog zaveta* – *Jevandjelja*. Jevreji kao narod (direktno imenom ili posredno), Izraelci/Izraelićani i likovi pojedinaca Jevreja (praotaca-rodonačelnika, proroka, vođa, kraljeva, likova iz istorije) pomenuti su u pedeset i jednom (51) poglavlju (*suri*) Kur'ana od ukupno 114. Neovisno da li samo kratkim pomenom ili celom pričom, pozitivno ili kritički i negativno^{90*}.

Od ukupno 25 proroka koji su pomenuti u Kur'anu, 22 su preuzeti iz Biblije i biblijske istorije, a **njih 15 su Jevreji**. Od ukupno 8 poglavlja (*sura*) koja su kompletno posvećena pojedinim ličnostima i po njima nose ime, šest (6) su posvećena

JEVREJSKO IME PROROKÂ	NJEVOVO IME NA ARAPSKOM JEZIKU	NJIHOVA JEVREJSKA TITULA	KOLIKO SE PUTA POMINJE U KUR'ANU
ABRAHAM	IBRAHIM	PRAOTAC JEVREJA (I ARAPA)	69
ISAK	ISHAK	PRAOTAC I VOĐA	17
JAKOV	JAKUB	PRAOTAC I VOĐA	16
JOZEF	JUSUF	VOĐA	27
MOJSIJE	MUSA	DUHOVNI I SVETOVNI VOĐA	136
ARON	HARUN	DUHOVNI VOĐA	20
JEZEKIEL	D(Z)UL-KIFL	VOĐA I PROROK	2
DAVID	DAVUD	IZRAELSKI KRALJ	16
SOLOMON	SULEJMAN	IZRAELSKI KRALJ	17
ELIJAH	ILIJAS	PROROK	4
ELIŠA	EL'JESEA	PROROK	2
JONAH-JONA	JUNUS	PROROK	6
ZAHARIJE	ZEKERIJA	PROROK	7
JOŠUA-ISUS	ISA	PROROK I VOĐA	29
JOHANAN-JOVAN KRSTITELJ	JAHJA	PROPOVEDNIK	5

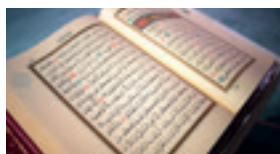
Tabela prikaza petnaest proroka – Jevreja, koji se pominju u Kur'anu

90 * Jevreji u 22 poglavlja, Izraelci/Izraelićani u 19, jevrejska sveta knjiga *Tora* (arapski *Tevrat*) u 36, izraelski kraljevi Saul, David i Solomon u 8, Mojsije u 37, Abraham u 25, Isak u 13, Jakov u 10, Aron u 12, istorijske ličnosti: Jozef, Zaharije, Mirjam u 14, jevrejski Hram u 1 (zbir je veći od ukupno 51 poglavlja jer se u pojedinim poglavljima pominjalo više navedenih jevrejskih likova ili tema: Jevreja, Izraelaca, *Tore*, *Deset božijih zapovedi* (Kur'an ih naziva „ploče“ – misleći na kamene ploče), Mojsija, Davida, Solomona, Jakova, Isaka, jevrejski Hram, itd.).

prorocima iz Biblije, od čega su čak četiri (4) jevrejski likovi – Jevreji (Jonah–10-to poglavlje, Jozef–12-to poglavlje, Abraham–14-to poglavlje i Mirjam–19-to poglavlje) i njihovim su imenima dati i naslovi tih poglavlja (*sura*).

Prorok koji je najviše puta pomenut u Kur'anu – ukupno 136 puta, je jevrejski vođa i utemeljitelj jevrejske vere, Mojsije (arapski Musa). U dva poglavlja (*sure*) njemu je posvećena većina delova tih *sura* (u 20-om poglavlju 5 od 8 delova, i u 28-om poglavlju – 5 od 9 delova) u kojima je opisano njegovo rođenje i život, a u 7-om poglavlju (*suri*) od 24 njena dela, njemu i izbavljenju njegovog naroda (Jevreja) iz egipatskog ropstva kao i okolnosti primanja božijih zakona i njihova važnost, posvećeno je čak 9 delova.

Sledi hronološki prikaz dela zapisa u poglavljima (*surama*) iz Kur'anu u kojima je dat pomen na Jevreje, Izraelce i Toru (jevrejsku svetu knjigu – Stari zavet – *Pet knjiga Mojsijevih* – Bibliju). Radi isticanja i bolje uočljivosti, imena Jevreja i svi jevrejski pojmovi su boldovani!

2. POGLAVLJE (*sura*):

Deo 5. U ovom delu se govori o zakletvi i obavezi Izraelaca njihovom (jevrejskom) Bogu, i o nagoveštajima koja su najavljena u jevrejskoj svetoj knjizi *Tori*. Deo nosi naslov: **ZAVJET IZRAELIĆANA**; *ajeti* 40-41: „**O sinovi Izraelovi! Sjetite se Mojih** (Božijig, o.a.) *blagodati koje sam vam podario i ispunite obavezu prema Meni* (Bogu, o.a.)...*I vjerujte ono što sam objavio* (Kur'an, o.a.) *a što potvrđuje ono što je kod vas* (istinitost jevrejske svete knjige *Tore*, arapski *Tevrata*, o.a.)!“

Deo 6. Ovaj i sledeći deo govore o velikim darovima „koji su bili dati Izraelcima od Boga prilikom njihovog izlaska iz egipatskog ropstva“, ali i njihovoj „nezahvalnosti“ i nepoverenju na tome (pravljenjem *zlatnog teleta*). Šesti deo nosi naslov: **BLAGODATI KOJE SU DAROVANE IZRAELIĆANIMA**; *ajeti* 47-59: „**O sinovi Izraelovi! Sjetite se Mojih** (Božijig, o.a.) *blagodati koje sam vam podario i da sam vas odlikovao* (i uzdigao, o.a.) *nad drugim narodima!...I* (setite se, o.a.) *kad smo vas spasili od Fir'avnova* (egipatskog Faraona, o.a.) *naroda koji vas je stavljao na najgore muke, klaao vaše sinove... I* (setite se, o.a.) *kad smo vam rastavili more te vas spasili, a potopili Fir'avnov narod* (dok, o.a.) *ste to vi gledali...I kad smo obećali Musi* (Mojsiju, o.a.) *četrdeset noći* (Mojsije je 40 dana i 40 noći boravio na brdu na Sinaju, primajući od Boga „*jevrejske Zakone*“ – *Toru /Knjiga Izlaska; 24:18/*, o.a.)“ *...Zatim ste uzeli tele* (da mu se klanjate, o.a.) *i vi ste počinili nasilje*“. Kur'an u ovom delu dalje nastavlja *ajetima* 53-59, gde kaže: „*I Kada smo Musi* (Mojsiju, o.a.) *dali Knjigu* (*Toru-Bibliju*, o.a.) *...da biste se*

uputili na pravi put. I kada **Musa** (Mojsije, o.a.) reče svom narodu: „Moj narode vi ste sebi učinili nasilje time što ste uzeli tele (da mu se klanjate, o.a.).“ I kada ste rekli: „**O Musa, mi ti nećemo vjerovati dok ne vidimo Boga otvoreno**“. Pa vas je spalila munja... **pa smo poslali sa neba kaznu onima** (Jevrejima-Izraelu, o.a.) **koji su počinili nasilje, zbog toga što su grijeshili**“. Interesantno je da ovu istu okolnost pominje i Biblija u Knjizi brojeva; 25:3, gde kaže: „**I Jahve** (jevrejski Bog, o.a.) **planu gnjevom** (munjom, o.a.) **na Izrael**“.

Deo 7. **PRKOS IZRAELIČANA**; ajeti 60-61:...**I** (setite se, o.a.) **kada je Musa** (Mojsije, o.a.) **zatražio** (od Boga, o.a.) **vodu svome narodu, Mi smo rekli: “Udri svojim štapijom o kamen!” I iz njega poteče dvanaest vrele...**“. U Bibliji, u Knjizi izlaska; 17:5-6, o ovome piše: „reče Jahve (jevrejski Bog, o.a.) Mojsiju...**uzmi u ruku štapij...i...udari u stijenu, i poteći će iz nje voda da pije narod. I učini Mojsije tako...**“.

Deo 8. **PAD IZRAELIČANA**; ajeti 62-71: „**Oni koji vjeruju, Jevreji, hrišćani, sa-bejci...imaće svoju nagradu kog svoga Gospodara...Prihvatite ono što smo vam dali** (Toru-Bibliju, o.a.) **ozbiljno i stalno držite na umu ono što je u njoj da biste bili bogobojažljivi**“. U ovom delu se nastavlja dalji opis jevrejskog duhovnog kolebanja (dok su čekali Mojsija na Sinaju u njegovoj odsutnosti) u verovanje u jednoga Boga, iskazano kroz izlivanje zlatnog teleta. Ova tema u potpunosti dolazi iz jevrejske Biblije, a služi za iznošenje zamerki na iskrenost jevrejskog verovanja u jednog Boga.

Deo 9. **OKRUTNOST SINOVA IZRAELOVIH**; ajeti 72-82: „**I** (setite se, o.a.) **kada ste ubili jednog čoveka i zbog njega se prepirali** (ovde nije jasno na koga se tačno misli u ovom ajetu, o.a.)“.

Deo 10. U ovom delu se govori o ispravnosti jevrejskog verovanja u samo jednog Boga, i muslimanskog prihvatanja takvog verovanja, ali i daje kritika zbog jevrejskog odbijanja da prihvate Muhameda kao novog proroka i poslanika i njegovo novo učenje dato u novoj knjizi – Kur'anu. Ajeti 83, 85: „**I** (setite se, o.a.) **kada smo uzeli od Izraelićana obavezu: „Vi ćete obožavati samo** (jednog, o.a.) **Boga, i vi ćete činiti dobročinstva svojim roditeljima, rodbini, siročadi i bijednicima...Zar vi verujete jedan dio Knjige** (Toru-Bibliju, o.a.) **a nijećete drugi dio** (Kur'an, o.a.)“.

Deo 11. Ovaj i sledeći deo uglavnom sadrže kritiku na račun Jevreja zbog njihovog odbijanja da prihvate Muhameda kao proroka i poslanika i njegovo novo učenje. Naravno, gledano iz ugla Kur'ana to se tumači kao „neprijateljstvo protiv Muhameda“. Deo nosi naslov: **JEVREJI I HAZRETI^{91*}-MUHAMED**; ajeti 87-96: „**I** (setite se, o.a.) **dali smo uistinu Knjigu** (Toru-Bibliju, o.a.) **Musi** (Mojsiju, o.a.) **i iza njega slali poslanike...Koji god vam je poslanik donio ono što vam se ne sviđa, vi** (Jevreji, o.a.) **ste**

91 * Turska reč (hazret) cenjeni, uzvišeni, blaženi, poštovani - titula poštovanja. Najčešće se stavlja ispred imena božijeg Poslanika Muhameda, ali i prorokâ i slavni ljudi (npr. prve četvorice kalifa).

se oholo isprсили (i odbili ga, o.a.), pa ste neke smatrali lažljivcima, a neke ste ubijali...A oni su rekli: „Naša su srca ispunjena““.

Interesantno je da ovde Kur'an „polemiše“ sa Jevrejima zbog njihovog odnosa sa svojim, jevrejskim prorocima. U jevrejskoj Bibliji, *Starom zavetu*, pominje se 15 jevrejskih proroka. Osim što su svojim vizijama često vodili i predvodili narod, oni su takođe bivali i najveći kritičari jevrejskog naroda, onda kada je on „skretao sa pravog puta vere ili iskazivao sumnju u Boga i božiju reč“. I zato, ponekad, narod je bivao i u sukobu sa svojim prorocima ili im se suprotstavljao. Zanimljivo je da Kur'an upravo to „prigovara“ Jevrejima u ovom, 87. *ajetu!*

Kur'an dalje nastavlja: „...*I pošto je njima (Jevrejima, o.a.) došla Knjiga (Kur'an, o.a.) od Boga, potvrđujući knjigu koju oni imaju (Toru-Bibliju, o.a.) pa nakon što im je došlo ono što su znali, to ne odobriše* (muslimani i Muhamed stalno iskazuju očekivanje da Jevreji, prema svojoj svetoj knjizi – *Tori* – Bibliji, nagoveštavaju dolazak novog Božijeg poslanika, i da treba da prihvate da je to Muhamed, o.a.)“*“.* Ali pošto Jevreji to nisu prihvatili, ovaj *ajet* (89.) završava sledećim zapisom u Kur'anu: „*Neka su nevjernici (Jevreji, o.a.) Bogom prokleti*“*“.* U nastavku ovog poglavlja slede brojne kritike i negativna titulisanja Jevreja, kroz kritiku na njihovo versko kolebanje i slavljenje „*Zlatnog teleta*“ na Sinaju, da bi se stvorila slika o njima kao negativcima i time omalovažilo njihovo neprihvatanje novog Poslanika (Muhameda).

Kritika zbog „svega ovoga“ na račun Jevreja, kulminira u 12. delu ovog poglavlja, koje nosi naslov: *JEVREJSKO NEPRIJATELJSTVO PREMA BOŽIJEM POSLANIKU; ajeti 97-103.* U Kur'anu se ovde prvi put pominje jevrejski izraelski kralj Solomon, i to u kontekstu kritike na račun Jevreja, zbog toga što se u delu teksta Biblije iskazuje sumnja na njegovo jednobožačko verovanje, time što je dozvolio da se podignu idolopoklonski spomenici nekim od njegovih žena (*Prva knjiga kraljeva; 11:1-14*). U Kur'anu se često koristi ovakav kontekst koji, u vezi sa određenom epizodom iz Biblije, služi za kritiku Jevreja. Tako i u ovom pominjanju izraelskog kralja Solomona; maltene se iskazuje veće muslimansko verovanje u ispravnost njegovog lika nego što to on navodno zauzima u jevrejskom verovanju. A to je apsurdno, jer je potpuno nesporno njegovo značajno i pozitivno mesto u jevrejskom verskom i istorijskom nasleđu, pogotovo kroz činjenicu da je on bio taj izraelski kralj, koji je podigao božiji Hram u Jerusalimu. Sve to je samo povod za generalnu kritiku na račun Jevreja, zbog njihovog odbijanja prihvatanja uloge Muhameda kao novog proroka i božijeg glasnika. Kur'an o ovome kaže: „*Kada im je (Jevrejima, o.a.) došao od Boga poslanik (Muhamed, o.a.), potvrđujući ono što oni imaju (Toru-Bibliju, o.a.) grupa onih kojima je data Knjiga (Tora-Biblija, o.a.) odbacila je Božiju Knjigu (Kur'an, o.a.) za svoja leđa kao da ne zna* (za nju, o.a.). *Oni su slijedili (laži, o.a.) koje su iznosili šejtani (đavoli, o.a.) protiv Sulejmanove (jevrejskog izraelskog kralja Solomona, o.a.) vlasti, a Sulejman (Solomon, o.a.) nije bio nevjernik (onaj koji ne veruje u jednog Boga, o.a.) nego su šejtani bili nevjernici...“*“.

13. i 14. deo ovog poglavlja polemike sa jevrejskim (i hrišćanskim) verovanjem, uglavnom govoreći sa pogrdom i kritikom i stalnim pominjanjem navodne zle name-re Jevreja i hrišćana, želeći derogirati knjige (jevrejsku *Toru* i hrišćanska *Jevandželja*) koje su bile objavljene pre Kur'ana. *Ajet 105: „Nevjernici* (oni koji nisu muslimani i nisu primili islam kao svoju novu veru, o.a.) *sljedbenici Knjige* (Jevreji i hrišćani, o.a.) *i idolopoklonici ne žele da vam dođe bilo kakvo dobro od vašeg Gospodara* (Allaha, o.a.)... *Ajet 109: Mnogi sljedbenici Knjige* (Jevreji i hrišćani, o.a.) *žele vas povratiti u nevjerstvo* (ne muslimansku veru, o.a.) *nakon što ste primili pravu vjeru* (islam, o.a.), *iz svoje lične zavisti...* *Ajet 111: (Jevreji i hrišćani, o.a.) kažu: „U raj će ući samo Jevreji ili hrišćani. To su njihove* (prazne, o.a.) *želje“. Reci: „Dajte dokaze ako govorite istinu“...* *Ajet 113: Jevreji govore: „Hrišćansko vjerovanje nema nikakve osnove“. Hrišćani govore: „Jevrejsko vjerovanje nema nikakve osnove“...Allah će suditi njima na Sudnji dan o onome o čemu se oni nisu slagali....* *Ajet 120: Neće biti zadovoljni sa tobom Jevreji ni hrišćani dok ne budeš slijedio njihovu vjeru...A ako bi ti slijedio njihove želje ti ne bi imao od Allaha zaštitnika ni pomagača“.*

Sledeći delovi ovog poglavlja, 15. i 16., su posvećeni jevrejskom i arapskom praocu Abrahamu (arapski Ibrahimu) i kao takvi i nose naslove: *ZAVJET IBRAHIMOV* (Abrahamov) i *VJERA IBRAHIMOVA*. 122. ajet 15. dela počinje Božijim zavetom Izraelcima: *„O Izraelićani! Sjetite se Mojih dobara koje sam vam podario i da sam vas uzdigao nad* (druge, o.a) *narode“*. Iako je Abraham istorijski utemeljitelj jevrejske vere i jevrejskog narodonosnog i nacionalnog bića, a isto tako i njegovi sinovi Isak i Jakov, u Kur'anu se o njima govori kao da su oni utemeljitelji islamske (muslimanske) vere. Ovo je česta situacija koja se susreće u Kur'anu, kada se o praocima jevrejskim i utemeljiteljima jevrejske vere i nacije govori kao o muslimanima. I sam čitalac Kur'ana često može da se „izgubi“ u tome ko je od navedenih likova Jevrej, a ko musliman. Jedan od najboljih primera za to je upravo 16. deo ovog poglavlja, koji i nosi naslov „*VJERA IBRAHIMOVA*“. To je jedna oštra polemika sa Jevrejima, u kojoj se Jevreji i jevrejsko verovanje u jednoga Boga stalno derogira i kritikuje, ali stalnim pozivanjem na jevrejske praoce, maltene kao muslimane, i generalno Jevreja. Pa tako u *ajetima* 130-141 Kur'an kaže sledeće: *„Samo će onaj koji sebe ponižava okrenuti lice od Ibrahimove* (Abrahamove, o.a.) *vjere, a Mi smo ga odabrali na ovome svijetu* (ovde je namerno nejasno „ko je to“ Abrahamove vere – Jevreji ili muslimani, o.a!?)...*Kada mu je njegov Gospodar* (logično bi bilo da je to „jevrejski Bog – Jahve/Jehova“, o.a.) *rekao: „Predaj se* (dušom i srcem – verovanjem, o.a.)! *A on je odgovorio: „Predajem se...Ibrahim* (Abraham, o.a.) *je ovo* (isto, o.a.) *preporučio svojim sinovima* (a tako isto je, o.a.) *i Jakub* (Jakov rekao, o.a.): *„Sinovi moji, zaista vam je Allah odabrao vjeru pa umrite samo kao muslimani!“* (Jakovovi sinovi **nikako nisu mogli biti muslimani**, o.a.!!!). *Zar niste bili prisutni kada je smrt zatekla Jakuba* (Jakova, o.a.), *kada reče svojim sinovima: „Šta će te obožavati poslije mene?“* *Oni su odgovorili: „Obožavat ćemo tvoga Boga i Boga tvojih otaca: Ibrahima* (Abraham, o.a.)...*i Ishaka* (Isaka, o.a.); *jednog Boga i mi se Njemu predajemo“*.

Obzirom da je poznato i jasno da je Jakov rodonačelnik 12 jevrejskih plemena od kojih su nastali Izraelci, dakle celokupni jevrejski narod, više je nego očigledno mešanje jevrejskog istorijskog nasleđa i pokušaj njegove „ugradnje“ u novo muslimansko nacionalno i versko biće. Taj trend ide i dalje pa se sledećim *ajetima* pokušava odnarodovati Jevreje od njihovog praoca Abrahama, kao i od ostalih rodonačelnika i vođa jevrejskog naroda (Isaka, Jakova, Mojsija), kada se o njima govori tako da se čitalac Kur’ana zbunjuje da li su oni Jevreji ili muslimani. Interesantno je da Kur’an takođe naizmenično koristi i sam termin „Bog“ i „Allah“, čime je nejasno kada on predstavlja jevrejskog Boga, a kada muslimanskog Allaha. 135. *ajet* nastavlja: „*Govore* (Jevreji, o.a.): „*Budite Jevreji...bit ćete na pravom putu!*“ (a vi muslimani, o.a.) *Recite: „Naprotiv, (mi sledimo, o.a.) čistu Ibrahimovu* (Abrahamovu, o.a.) *vjeru...“* *Ajet* 136: *Recite: „Mi vjerujemo u Allaha i ono što je objavljeno, i što je objavljeno Ibrahimu* (Abrahamu, o.a.), *Ismailu, Ishaku* (Isaku, o.a.), *Jakubu* (Jakovu, o.a.) *i potomcima* (njihovim, o.a.) *i* (verujemo, o.a.) *ono što je dao Musa* (Mojsije, o.a.) *i Isau* (Jošua/Isus, o.a.)...“¹³⁵. Dakle, ovde se ponovo čitaocu Kur’ana imputira da jedino muslimani slede „pravu Abrahamovu veru“, i šta više i veru jevrejskih praotaca Isaka, Jakova, Mojsija i njihovih potomaka, što je potpuno apsurdno!

Ajet 137: „*Ako oni* (Jevreji, o.a.) *budu vjerovali onako kao što ste vi vjerovali,* (tada, o.a.) *su oni* (Jevreji, o.a.) *na pravom putu. Ako oni okrenu leđa* („pravoj veri“ – Kur’anu, o.a.), *oni se tada suprotstavljaju*“.

U sledeća tri *ajeta* (139-141) se nastavlja „rasprava“ sa Jevrejima, pa piše: „*Reci: „Zar vi želite da raspravljate sa nama o Bogu, a on je i naš i vaš Gospodar? Nama naša djela, a vama vaša djela!...Zar vi ne govorite da su Ibrahim* (Abraham, o.a.), *Ismail, Ishak* (Isak, o.a.), *Jakub* (Jakov, o.a.) *i* (njihovi, o.a.) *potomci bili Jevreji...?“* *Reci: „Da li vi to bolje znate od Allaha? Ima li većeg silnika od onoga koji skriva od Boga svjedocanstvo* (istinu, o.a.) *u sebi?“* (ovde se ponovo upućuje zamerka i kritika Jevrejima da skrivaju „istinu“ da je Muhamed odabrani Božiji poslanik i da to piše i u jevrejskoj svetoj knjizi *Tori*, o.a.)“.

Neverovatno je koliko se mnogo puta u Kur’anu ponavlja ova zamerka i prebacivanje Jevrejima što odbijaju da prihvate Muhameda kao novog Poslanika. To samo pokazuje koliko je to bilo važno pre svega samom Muhamedu, autoru Kur’ana. Pa tako u 19. delu, u 146. *ajetu*, dalje piše: „*Oni* (Jevreji, o.a.) *kojima smo uputili Knjigu* (*Toru*-Bibliju, o.a.) *znaju ga* (Muhameda kao Poslanika, o.a.) *kao što znaju svoje sinove. Zaista jedna njihova skupina krije Istinu, a poznaje* (je, o.a.)“¹³⁶. Isto se nastavlja i u 159. *ajetu*, gde piše: „*Allah će prokleti* (i lišiti svoje milosti, o.a.) *one* (Jevreje, o.a.) *koji kriju jasne dokaze koje smo Mi objavili* (u *Tori*-Bibliji, o.a.), *i pravi put nakon što smo to objasnili ljudima u Knjizi* (Kur’anu, o.a.), *i proklinjat će ih i drugi koji proklinju*“¹³⁷. I u 26. delu ovog poglavlja ovo se pitanje ponavlja: „*Pitaj Izraeličane koliko smo im dali jasnih dokaza* (o dolasku Muhameda, o.a.)! *Tko zamijeni Allahovu blagodat nakon što mu je stigla* (bit će kažnjen, o.a.)“¹³⁸.

21. deo ovog poglavlja Kur'ana nosi naslov: **ZABRANJENA JELA**. U njemu su date odrednice šta muslimanski verenici ne smeju jesti. Interesantna je velika podudarnost ovih odredbi sa jevrejskim propisima iz Biblije o dozvoljenim, odnosno nedozvoljenim jelima. Pa tako ajet 173 propisuje: „**Zaista vam je Allah zabranio** (jesti, o.a.) **lešinu, krv, svinjsko meso i ono što je zaklano u nečije drugo ime osim Allahovo**“. Biblija u Trećoj knjizi Mojsijevoj – Levitski zakon, o tome kaže; 7:22-27: „Reče Jahve Mojsiju: „Ovako kaže Izraelcima: Ne jedite...životinje koja uginu, ili koju divlje zvijeri razderu (lešinu, o.a.)...Ne smijete uživati **krv (krv, o.a.)** ni od ptica ni od stoke... 11:7-8: „**A svinja (svinjsko meso, o.a.)...za vas je nečista**. Njihova mesa nemojte jesti...za vas su one nečiste“. Ova je odredba u Bibliji data i u Knjizi Izlaska; 22:30.

U 32. delu ovog poglavlja pod naslovom: **O BORBI** se govori o potpuno biblijskom motivu, izlasku Jevreja iz egipatskog (Misirskog) ropstva pod vođstvom Mojsija i ustoličenja prvog izraelskog kralja Saula. Ajeti 243/6-248: „**Nisi li vidio** (o Muhamede, o.a.) **prvake Izraelićana posle Musa** (izlaska iz Egipatskog ropstva pod Mojsijem, o.a.) **onda kada rekoše svome poslaniku** (ovaj poslanik je Samuel, Ašmuil, o.a.): „**Pošalji nam vladara da se** (zajedno sa njim, o.a.) **borimo na Božijem putu**““. U Bibliji, u Prvoj knjizi Samuelovoj; 8:4-5, o ovome piše: „Tada se skupa piše sve starješine izraelske i dođoše k Samuelu...**I rekoše mu: „Postavi nam kralja da nam vlada, kao što je to kod svih naroda**“. Kur'an nastavlja: „...**Reče im njihov poslanik: „Bog vam je poslao Taluta** (Saula, prvog kralja Izraela, o.a.) **da vam bude vladar**“. U Kur'anu se jevrejski izraelski kralj Saul naziva *Talutom*, što na arapskom znači „visoka stasa“. Očito je da je tako u Kur'anu nazvan, po analogiji njegovog opisa datog u Bibliji, u Prvoj knjizi Samuelovoj; 10:23, gde kaže: „...**a kada je stao usred naroda, bijaše glavom i ramenima viši od sviju**“. Kur'an dalje nastavlja: „**Oni odgovoriše: „Odakle da nam on bude vladar...**““. U Bibliji, u Prvoj knjizi Samuelovoj; 10:27, o ovome piše: „**A ljudi...rekoše: „Kako će nas taj spasiti?**““. „...**Odgovori** (poslanik Samuel, o.a.): „**Bog ga je odabrao iznad vas i obilno ga darovao znanjem i snagom**“. **Bog daje vlast kome hoće**“. U Bibliji, u Prvoj knjizi Samuelovoj; 10:24, o ovome piše: „Tada Samuel reče svemu narodu: „**Vidjeste li čovjeka što vam ga Gospod (Jahve) odabra, u narodu mu neme ravna**“. „...**Njihov** (jevrejski, o.a.) **poslanik im reče: „Znak njegove** (izraelskog kralja Saula, o.a.) **moći je da će vam doći kovčeg u kome će biti smirenost od vašeg Gospodara** (jevrejskog Boga Jahve, o.a.)...**a koji nose meleki** (anđeli, o.a.)““. U Bibliji, u Prvoj knjizi Samuelovoj; 4:4, o ovome piše: „**i donesoše...Kovčeg zavjeta Jahve...koji stajaše na heruvimima**“ (jevrejska reč za anđela).

Kur'an u sledećem 33. delu, u ajetima 249-253, pod naslovom: **NUŽNOST BORBE** i dalje govori, sada o sledećoj biblijskoj temi, bitci Izraelaca koje predvodi kralj Saul i junak David, protiv Filistejaca koje predvodi Golijat. Takođe, Kur'an ovde govori i o naklonosti jevrejskog Boga (Jahve) da mala skupina „strpljivih“ jevrejskih boraca pobedi svoje brojnije neprijatelje. Opis toga je sledeći: „**Nakon što je Talut** (izraelski kralj Saul, o.a.) **izašao sa vojskom reče: „Bog** (jevrejski bog Jahve, o.a.) **će**

vas staviti na kušnju...protiv Džaluta (arapsko ime za Golijata, o.a.) i njegove vojske“. Oni koji su bili uvjereni da će se susresti s Bogom rekoše: „**Koliko je malih grupa pobijedilo velike grupe, s Božijom pomoći!**“ *Bog je sa strpljivima*“. Ovde ponovo nalazimo analogiju sa Biblijskim komentarama i zapisom datim u *Prvoj knjizi Samuelovoj*; 14:6, gde kaže: „...jer ništa ne sprečava Boga (Jahvu) da udjeli pobjedu, **bilo mnogo ljudi ili malo**“. „...*Nakon što su se* (Jevreji-Izraelci-Izraelićani, o.a.) *pojavili pred Džalutom* (Golijatom, o.a.) *i njegovom vojskom rekoše: „Gospodaru naš, naoružaj nas strpljenjem...i pomози nam protiv nevjernoga naroda* (Filistejaca, o.a.)!, *Pa ih, uz Božiju pomoć, poraziše, a Davud* (David, kasnije kralj Izraela, o.a.) *ubi Džaluta* (Golijata, o.a.) *Bog mu dade* (izraelskom kralju Davidu, o.a.) *vlast i mudrost i nauči ga onome što je htio*“.

I konačno, kao poslednja zanimljivost i povezanost Kur’ana sa istorijom i verovanjem Jevreja u ovom poglavlju, je *ajet* 259, iz 35. dela, koji nosi naslov: *MRTVI SE OŽIVLJAVAJU*. Tekst ovog *ajeta* je sledeći: „(jesi li video, o.a.) *onoga koji je prošao kroz jedan grad čiji su krovovi* (i zidovi, o.a.) *bili porušeni. Rekao je: „Kako će Allah proživiti ove nakon što su pomrli?“ Pa ga je Allah usmrtio* (da je ostao tako, o.a.) *stotinu godina. Zatim ga* (je, o.a.) *oživio...Reče* (Bog, o.a.): „*Naprotiv, ostao si stotinu godina* (mrtav, o.a.)... (A zatim po volji Boga, o.a.) *Pogledaj kosti kako ih sastavljamo i na svoje mjesto meso oblažemo* (postavljamo, mesom zaogrćemo, o.a.)“. *Kad mu* (ovo, o.a.) *bi jasno, reče: „Znam da Bog može učiniti sve*““. Ovaj *ajet* govori o jevrejskom Jerusalimu koji je porušio vavilonski kralj Nabukodonosor II (Navuhodonosor, 605-562.g.p.n.e.). Iako se to dogodilo 586.g.p.n.e., prvo njegovo osvajanje, pljačka i deportacija Jevreja u ropstvo su počeli još 597.g.p.n.e., kada je sa narodom odveden i mladi jevrejski sveštenik, a kasnije prorok Jezekeje. Bez obzira na tragediju ropstva, on je svo vreme imao vizije u snovima, kojima je potom hrabrio i hranio nadu naroda u njihov povratak u Jerusalem i obnovu jevrejskog Hrama. To se konačno i desilo, ali je sam Hram obnovljen tek 516.g.p.n.e., a 458.g.p.n.e. u njega uneseni srebro i zlato koje je za Hram darovao perzijski kralj Artakserks.

I upravo ovaj Kur’anski *ajet* (259-ti: „*Naprotiv, ostao si stotinu godina* /mrtav, o.a./“) upućuje na taj san jevrejskog proroka Jezekeje u kojem je „mrtvi“ grad (Jerusalim), „mrtvi“ narod (jevrejski) i sam mrtvi prorok (Jezekeje) posle stotinu godina „oživeo“. Čak i sledeća odrednica ovog *ajeta* iz Kur’ana, koja kaže: „*Pogledaj kosti kako ih sastavljamo i na svoje mjesto meso oblažemo* (postavljamo, mesom zaogrćemo)...*Znam da Bog može učiniti sve*“, ima svoju paralelu u Bibliji. U *Knjizi proroka Jezekeje*; 37:1-6, opisan je ovaj njegov san: „*I spusti se na me ruka Božija, i Bog me... izvede i postavi usred doline pune kostiju. Proveo me kroz njih, svuda oko njih, i gle, bijaše ih u dolini veoma mnogo, i bijahu sasvim suhe! Reče mi: „Sine čovječiji, mogu li ove kosti oživjeti?“ Ja odgovorih: „Bože, Gospode, to samo ti znaš!“ Tada mi reče: „Prorokuj ovim kostima i reci im...Evo, duh ću svoj udahnuti u vas i oživjet ćete! Žilama ću vas ispreplesti, mesom obložiti, kožom vas obaviti i duh svoj udahnuti u vas, i oživjet ćete – i poznaćete da sam ja Gospod Bog*“.

3. POGLAVLJE (*sura*):

Već u 1. delu ovog poglavlja, u 3. *ajetu*, ponovo se pominje da je Bog (Allah) pre Kur'ana prethodno objavio *Tevrat*, jevrejsku *Toru* – Bibliju (Stari Zavet), pa kaže: „*Objavio ti je* (Allah – Bog, o.a.) *Knjigu s Istinom* (Kur'an, o.a.), *potvrđujući ono što je prije* (objavljeno, o.a.). *Prije je objavio Tevrat* (jevrejsku *Toru*, o.a.) *i Indžil* (hrišćanska Jevanđelja, o.a.)“.

Isto se nastavlja i u 3. delu, gde se direktno obraća Jevrejima kao narodu kome je dat deo Knjige (*Tora*), pa kaže: „*Nisi li vidio one* (Jevreje, o.a.) *kojima je dat dio Knjige* (*Tora*, o.a.)? *Pozivaju se Božjoj Knjizi da im ona presudi*, (a) *zatim jedan dio njih* (Jevreja, o.a.) (joj) *okrene leđa, odričući (je) se*“. Ovde se aludira na jevrejsko neprihvatanje Kur'ana, i nove vere – islama, jer je muslimansko očekivanje bilo da će se Jevreji (i hrišćani) kao verujući u jednoga Boga, „obavezno“ priključiti i „pronaći sebe“ u toj novoj veri – islamu. A to je izostalo! Stoga se u 21. *ajetu* ovog dela, pretećim tonom Jevrejima kaže: „*Opomeni bolnom kaznom one* (Jevreje, o.a.) *koji poriču Božije znakove* (o naznaci dolaska novog poslanika – Muhameda, o.a.) *i bespravno ubijaju Božije poslanike* (ovde se aludira na jevrejsko neprihvatanje ni Isusa ni hrišćanstva, ali ni Muhameda, kao novih Božijih poslanika, o.a.)“.

U 4. delu, koji nosi naslov: *POSLJEDNJI ODABRANICI JEDNOG NARODA*, već sam naslov aludira na Jevreje, kao taj narod. Pa, iako je ovo poglavlje uglavnom posvećeno Isusovom (hebrejski Jošuinom) rođenju, njegovoj majci Mirjam (latinski Mariji) i Zahariju (ocu Jovana /hebrejski Johanana/ Krstitelja), celim poglavljem projevava naglasak na svima njima kao poslednjim predstavnicima duhovnog vođstva unutar jevrejskog naroda. Pa tako *ajet* 33. kaže: „*Allah je odabrao Adema* (biblijski Adama, o.a.), *Nuha* (biblijski Noa, o.a.) *i porod Ibrahimov* (Abrahamov, o.a.) *i Imranov* (Amram, hebrejski Jehojakim /Joakim/, otac Mojsija i Arona, o.a.), *nad* (druge, o.a.) *narode;...porod koji je* (potekao, o.a.) *jedan od drugog*“. Dakle, Kur'an ovde govori potpuno o Jevrejima. U daljim *ajetima* (35 do 41) ovog 4-og dela se govori o Jevrejki Mirjam (arapski Merjem, latinski Marija) kao majci Isusovoj (hebrejski Jošuinov), čijem rođenju je posvećen celi 5. deo, te Jevrejinu Zahariju, ocu Jovana (hebrejski Johanana) Krstitelja, jevrejskog asketskog propovednika, koji je prešao na hrišćanstvo i vršio obredna kupanja na reci Jordan. U *ajetima* od 48 do 50 piše: „*I Bog će ga* (Isusa, o.a.) *podučiti Knjizi, mudrosti, Tevratu* (jevrejskoj *Tori*, o.a.) *i Indžilu* (hrišćanskom Jevanđelju, o.a.). (I poslaće ga, o.a.) *kao poslanika Izraeličanima* (kojima će reći, o.a.): „*Donesoh vam jedan znak od vašega Gospodara*“...*I* (došao sam vam, o.a.) *da vam potvrdim Tevrat* (jevrejsku *Toru*, o.a.) *koji je preda mnom*...“.

U 7. i 8. delu ovog poglavlja, kroz stalnu polemiku iznose se u stvari oštre zamere i kritike, pre svega na Jevreje, ali i hrišćane, kao „sledbenike Knjige“ (jevrejske

Tore – Starog zaveta i hrišćanskog Jevandelja – Novog zaveta), zato što nisu bili voljni da prihvate novo verovanje, odnosno novu veru – islam. Šta više, kroz tu kritiku pokušava se negirati čak i jevrejsko poreklo od njihovog praoca Abrahama. Pa tako piše: „**O sljedbenici Knjige** (Jevreji i hrišćani, o.a.)...*budite svjedoci da smo mi (svi, o.a.) muslimani!...Zar vi to ne shvaćate? ...zašto se prepirete o onome što ne znate?... Allah zna, a vi ne znate. Ibrahim* (Abraham, o.a.) *nije bio Jevrej ni kršćanin, nego je (bio, o.a.) pravi musliman...O sljedbenici Knjige* (Jevreji i hrišćani, o.a.), *zašto poričete Allahove znakove, a vi ste svjedoci* (da su to Božiji „znakovi“, o.a.)?...*I vjerujete samo onome koji slijedi vašu vjeru!*“.

Već samu činjenicu da su Jevreji i hrišćani bili dosledni u privrženosti svojoj veri i ostajanju u njoj, Kur'an smatra i tretira kao „*lošu nameru protiv muslimana*“, što nam i sam naslov **8. dela** to sugeriše: **ZLE NAMJERE PROTIV MUSLIMANA!** A te „zle namere“ nam se ponajviše „objašnjavaju“ u 78. *ajetu* ovoga dela gde kaže: „*Uistinu jedna skupina njih* (onih koji veruju u jednoga Boga, Jevreji i hrišćani, o.a.) *izvrće* (sadržaj, o.a.) *Knjige da bi ste vi* (muslimani, o.a.) *mislili da je to* (dio, o.a.) *Knjige, a to nije...I oni govore* (Jevreji i hrišćani, o.a.): „*To je od Boga*“ (to što čitaju: *Toru* i *Jevandelja*, o.a.), *a ono nije od Boga* (jer je iskrivljeno, o.a.). *I govore laži o Allahu, a znaju* (da su to laži, o.a.)“.

U **9. delu**, koji nosi naslov: **PRIJAŠNJI PEJGAMBERI (POSLANICI) I MUSLI-MANI**, se potvrđuje poštovanje prema šestorici poslanika, od kojih su petorica (5) Jevreji, ali i nastavlja zameranje, indirektno Jevrejima (i hrišćanima) što ne prihvataju novu veru (islam) i novog poslanika (Muhameda). Tako se u *ajetima* 84 do 89, uz iskazano poštovanje prema ranijim poslanicima (od kojih su petorica Jevreji), iskazuje i ta kritika zbog neprihvatanja islama i Muhameda. Pa kaže: „*Reci: „Mi vjerujemo* (u) *Allaha i ono što je objavljeno nama, i što je objavljeno Ibrahimu* (Abraham, o.a.), *Ismailu, Ishaku* (Isaku, o.a.), *Jakubu* (Jakovu, o.a.), (i) *potomcima* (njihovim, o.a.) *i ono što je dato Musau* (Mojsiju, o.a.), *Isau* (Isusu, hebrejski Jošui, o.a.) *i poslanicima od njihova Gospodara...Tko traži drugu vjeru osim islama, neće mu biti primljena* (od Boga, o.a.). *Oni će biti na budućem svijetu među onima koji su izgubili. Kako će Allah uputiti na pravi put narod* (Jevreje, o.a.) *koji je postao nevjeran...Allah ne upućuje na pravi put narod koji* (sebi, o.a.) *nasilje čini* (ne prihvatajući novu veru – islam, o.a.)... *Vječno će biti* (prokleti od Allaha, o.a.) *patnja im neće biti olakšana niti će se na njih obazirati, osim na one koji se iza toga pokaju i poprave, zaista je Allah milostivi oprostilac...To su oni koji su zalutali*“.

10. deo, nosi naslov: **KABA KAO SREDIŠTE ISLAMA**. Iako je ovo poglavlje, što i sam naslov asocira, primarno posvećeno Kur'anskoj potvrdi svetosti mesta Kabe (*Ābā*) i obaveze hodočašća u nju, od 10 njenih *ajeta* (od 92-og do 101-og), u sedam (7) se pominju Izraelci, Abraham i Jevreji (kao sledbenici Knjige). Prvo pominjanje počinje u 93. *ajetu*: „*Sva jela su bila dozvoljena Izraelićanima osim onog što su oni sebi zabranili prije nego je objavljen Tevrat* (jevrejska Tora, o.a.). *Reci: „Donesite*

Tevrat (Toru, o.a.) i čitajte ga, ako istinu govorite“. Dalje slede tri ajeta (95-97) koja se pozivaju na Abrahama: „...slijedite čistu **Ibrahimovu** (Abrahamovu, o.a.) vjeru! On nije bio idolopoklonik...prva kuća koja je radi ljudi podignuta je ona što je u Beki (staro ime Meke, o.a.). (Ona je, o.a.) **blagoslovljena i smjernica je narodima** (Kibla za muslimane – mesto okretanja prilikom molitve, o.a.). **U njoj ima jasnih znakova** (među kojima je, o.a.) **mjesto Ibrahimovo** (Mekâmi Ibrahim, o.a.)“. Naime, „*Mekâmi Ibrahim*“ se smatra ceo prostor oko svetišta *Ācabe* unutar Haremi-šerifa – dvorišta Kabe, kao mesta hodočašća za muslimane. Ovo ime nosi zbog muslimanskog tradicionalnog verovanja i navoda u Kur'anu (2. poglavlje, 127. ajet) da su Abraham (Ibrahim) i njegov sin od njegove sluškinje Egipćanke Hagare – Ismail (hebrejski Išmail) obnovili „hramski“ deo. Međutim, nema apsolutno nikakvih istorijskih dokaza da su Abraham ili Ismail (Išmail) ikada boravili u Meki.

Dalje u ovom delu (ajeti 98-101) se uglavnom ponovo prozivaju Jevreji i hrišćani zbog svog „odvrćanja“ od „Allahova puta“, odnosno neprihvatanja islama. Pa kaže: „**O slijedbenici Knjige** (Jevreji i hrišćani, o.a.)! **Zašto poričete Božije znakove, a Allah vidi sve što vi činite... O slijedbenici Knjige** (Jevreji i hrišćani, o.a.)! **Zašto odvrćate od Allahovog puta...a vi ste svjedoci** (da je islam prava Božija vera, o.a.). **Allah ne pušta iz vida šta vi radite. O vjernici** (muslimani, o.a.)! **Ako vi budete slijedili grupu onih kojima je data Knjiga** (Jevreje i hrišćane, o.a.) (pa su je odbacili, o.a.) **oni će vas povratiti, nakon što ste primili vjeru** (islam, o.a.), (da budete, o.a.) **nevjernici** (nemuslimani, o.a.)“.

12. deo nosi naslov: **ODNOSI IZMEĐU MUSLIMANA I JEVREJA**. U ovom delu se uglavnom ponavljaju kritike na Jevreje zbog njihovog neprihvatanja islama, a hvale se i veličaju muslimani. Ovaj deo sadrži deset ajeta, od 110-og do 120-og, i sav je posvećen tom odnosu Jevreja i muslimana: „**Vi** (imuslimani, o.a.) **ste najbolji narod koji se pojavio među ljudima...A kada bi i slijedbenici Knjige** (Jevreji, o.a.) **vjerovali, (to) bi za njih bilo bolje. Od njih** (Jevreja, o.a.) **su neki vjernici, a većina ih je nevaljalaca. Oni vam neće nauditi osim** (što vas mogu, o.a.) **uznemiravati. Ako oni stupe u borbu protiv vas okrenut će vam leđa, (a) zatim im neće niko pomoći** (protiv vas muslimana, o.a.)“. Ovde je nesumljiva aluzija na događaje iz 625. godine, kada je Muhamed zbog navodne povrede odredbi „*Sporazuma (Povelje) iz Medine*“ od strane Jevreja plemena Banu Nadir, izvršio opsadu i napad na njih, dok su oni očekivali pomoć od lokalnog arapskog vođe plemena Kazraj, Abd-Allah ibn Ubaje (Abdulah ibn Ubaje), koji iako je bio preobraćeni musliman, stalno je zazirao od Muhamedovog liderstva u Medini.

Generalno, ovo 3. poglavlje Kur'ana nastalo je kao drugo ili treće poglavlje koje je objavljeno u Medini, treće godine posle *Hidžre* (Muhamedovog dolaska sa svojim sledbenicima u Medinu 622. godine). Tekst ovog 12-tog dela nesumnjivo predstavlja delom opravdavanje, a delom i „pouku“ muslimanima u vezi sa pomenutim

Muhamedovim obračunom sa pripadnicima jevrejskog plemena Banu Nadir u Medini 625. godine, posle čega je usledilo i njihovo proterivanje iz grada.

112. *ajet* ovog 12-og dela nastavlja daljim tekstom: „*Oni* (Jevreji, o.a.) *su udareni* (žigom, o.a.) *poniženja gde god se nađu, osim* (onih koji su se prihvatili za, o.a.) *Allahovo uže* (veru islama, o.a.) *i uže ljudi* (aluzija na navodnu povredu odredbi „Sporazuma /Povelje/ iz Medine“, o.a.); *zaslužili su Allahovu srdžbu i udareni su* (žigom, o.a.) *bijede. To je zato što su oni nijekali Allahove znakove* („o dolasku novog Božijeg poslanika – Muhameda“, o.a.). *To je zato što su bili nepokorni...Oni nisu* (svi, o.a.) *jednaki* (u nepokornosti, o.a.). *Među sljedbenicima Knjige* (Jevrejima, o.a.) *ima* (potpuno, o.a.) *ispravna skupina koja u noćnim časovima uči Allahove ajete i čini seđdu* (oni koji su primili islam i klanjaju^{92*}, o.a.)...*Takvi su među dobrima...Allah zna bogobojazne. Zaista nevjernicima* (onim Jevrejima koji nisu hteli da prime islam, o.a.) *neće koristiti kod Boga ni njihov imetak, ni njihov porod, ništa. To su drugovi vatre i oni će u njoj* (paklu, o.a.) *boraviti vječno*“. Ovde je nesumljiva aluzija na okolnost da je posle predaje jevrejskog plemena Banu Nadir, Muhamed dao da im se zapleni skoro sva njihova imovina (njihova zemlja, posedi, oružje i drugo) osim one koja je mogla stati na njihove kamile (oko 600 njih). Sve ostalo Muhamed im oduzima i deli sa svojim pratiocima sa kojima je došao iz Meke. Opravdanje svega ovoga nastavlja se daljim zapisom ovog 12-og dela, trećeg poglavlja (*sure*) Kur’ana: „*Allah nije učinio nasilje nad njima nego sami sebi čine nasilje* (što ne prihvataju islam, o.a.)...*Eto vi* (muslimani, o.a.) *njih volite a oni* (Jevreji, o.a.) *vas ne vole. Vi vjerujete cijelu Knjigu* (Kur’an, o oni – Jevreji, samo *Toru* /Bibliju, Stari zavet/, o.a.). *Kada vas sretnu, reknu: „Mi vjerujemo“, a kada se osame, od srdžbe na vas grizu prste. Reci* (im): „*Umrите sa svojom srdžbom!*“ *Allah zaista zna šta oni imaju u svojim srcima. Ako vas nađe kakvo dobro, njima je to mrsko, a ako vas pogodi kakva nevolja, oni se tome raduju*“. Skoro je neverovatna potreba za uvrštanjem celog ovog odeljka u Kur’an, kojim se pokušava dati opravdanje za kritiku Jevreja, samo zato što nisu bili spremni promeniti svoju veru i prihvatiti drugu i novu – islam!

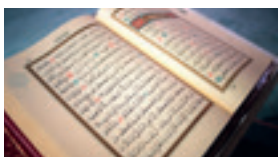
Jevreji su u ovom poglavlju (*suri*) indirektno ponovo pomenuti i u 19. delu, u 183. *ajetu*. Tu piše: „*Oni* (Jevreji, o.a.) *govore: „Bog nam je naredio da ne vjerujemo ni jednom poslaniku dok nam ne donese žrtvu koju će požderati vatra*“. U *Tori*, Bibliji (Starom zavetu) o ovome piše u *Trećoj knjizi Mojsijevoj, Levitski zakoni; 1:1-17*, u delu koji nosi ime „Zakon o žrtvama paljenicama“: „*Govori Izraelcima i kaži im: „Kad ko između vas hoće da prinese Gospodu žrtvu od stoke...neka prinese sve to i zapali na oltaru. To je žrtva paljenica, žrtva paljena ognjem na ugodni miris Gospodu*“.

Obraćanje muslimanima kroz kritičko „prozivanje“ Jevreja i hrišćana nastavlja se i u sledeća tri *ajeta*, 186-188: „*Vi* (muslimani, o.a.) *ćete svakako biti stavljeni na*

92 * Padanjem ničice i spuštanjem čela na tlo „pred uzvišenošću i veličinom Allaha“. Obavezni deo namaza (arapski *sálata*, molitva vernika kojom se lično obraća Stvoritelju – Allahu).

kušnju...i vi ćete čuti mnogo uznemiravanja od onih (Jevreja i hrišćana, o.a.) kojima je data **Knjiga prije vas** (Biblija – jevrejski Stari zavet i hrišćanski Novi zavet, o.a.).... Vi (muslimani, o.a.) **ćete je svijetu objašnjavati** (Kur'an, kao nastavak Biblije, o.a.) i **nećete je skrivati, a oni** (Jevreji i hrišćani, o.a) **su je bacili iza leđa** (nisu je prihvatili i poštovali, o.a)...**Ne smatraj one koji se vesele zbog onoga što su uradili** (neprihvatili „istinu“ koja je data u Kur'anu, o.a) **i vole da budu hvaljeni zbog onoga što nisu uradili** (što nisu prihvatili islam kao svoju novu veru i Muhameda kao njenog Poslanika, dakle Jevreji i hrišćani, o.a). **Ne misli o njima da će se spasiti od kazne! Njih čeka bolna kazna“.**

20-im delom završava ovo poglavlje gde je iskazana nada i vera da i među Jevrejima i hrišćanima ima onih koji će prihvatiti islam. Zato ovo poglavlje i nosi naslov: **POBJEDA PRAVOVJERNIH**. U pretposljednem *ajetu* (199-om) ovog poglavlja (*sure*) o tim Jevrejima i hrišćanima koji su prihvatili novo verovanje – islam, piše: „**Među sljedbenicima Knjige** (Jevrejima i hrišćanima, o.a.) **sigurno ima takvih koji vjeruju Allaha i ono što je objavljeno vama i ono što je objavljeno njima;** (oni su, o.a) **ponizni Allahu...takvi imaju svoju nagradu...Allah brzo obračunava!“.**

4. POGLAVLJE (*sura*):

1. *ajet*, 1. dela ovog poglavlja počinje zapisom koji je tipično Biblijski motiv o nastanku čoveka, muškarca i žene – Adama i Eve. Pa kaže: „**O ljudi, bojte se Allaha koji vas je stvorio od jedne osobe, a od nje stvorio njezinu družicu, i od njih dvoga rasprostranio mnogo muškaraca i žena**“. Ovde je preuzet čisto Biblijski motiv i zapis koji kaže da je Bog, stvorivši prvog čoveka – Adama, od njegovog rebra stvorio i ženu, dakle od jedne osobe stvorio i muškarca i ženu, a zatim sve ljude (Biblija, *Knjiga postanka*, odeljak „*Stvaranje svijeta*“; 1:27 „*Na svoju sliku stvori Bog čovjeka...*“. 2:22: „*Od rebra što ga je uzео čovjeku napravi Bog ženu...*“. 1:27-28: „...muško i žensko stvori ih. I blagoslovi ih Bog i reče im: „*Plodite se i množite i napunite zemlju*“).

Zatim ponovo dolaze delovi u čijim se naslovima eksplicitno pominju Jevreji. Prvo 7. deo koji nosi naslov: **DUHOVNI PAD JEVREJA**. Deo je uglavnom posvećen iznošenju zabrane muslimanima da piju alkohol i obaveze obrednog kupanja pred molitvu. Zanimljivo je da Muhamed, kao autor Kur'ana, ovde uopšte oseća potrebu da ojača značaj ovih obaveza datih muslimanima, time što kritikuje Jevreje koji nemaju tu versku zabranu (pijenja alkohola). Dakle, on ustanovljavanje novih obaveza i propisa muslimanima, „potkrepljuje i pojačava“ kritikom Jevreja zato što se i oni ne pridržavaju tih propisa. Štaviše, prebacuje Jevrejima da oni tobože ne poštuju svoju svetu knjigu (Bibliju-*Toru*) i da svojim tumačenjima navodno deformišu i obezvređuju

njeno „iskonsko Božije značenje“, te da na to navode i muslimane, što vodi u njihov „duhovni pad“! Ponovo je fascinantna potreba tvorca Kur’ana da ovim i ovakvim kritikama Jevreja, želi da naglasi i potvrdi važnost i značaj svog novog učenja!

Pa tako od 44. do 50. ajeta, kaže: „*Zar nisi vidio one* (Jevreje, o.a.) *što im je dat jedan dio Knjige* (Tora, o.a.) (kako, o.a.) *kupuju zabludu i žele da i vi zalutate s* (pravog, o.a.) *puta. Bog najbolje zna vaše neprijatelje...Među Jevrejima ima onih koji premeštaju riječi s njihovih mjesta* („nepravilno tumače svoju jevrejsku Bibliju – Toru“, o.a.!!!) *i govore: „Čuli smo i usprotivili smo se „ i „čuj – ne čuo“ i* (govore, o.a.): „*Pazi nas“ savijajući jezike i napadajući vjeru....ali ih je Allah prokleo zbog njihovog nevjerstva i* (samo, o.a.) *će mali broj* (njih, o.a.) *vjerovati. O vi kojima je data Knjiga* (Jevreji, o.a.), *vjerujte ono što smo vam objavili* (Kur’an, o.a.), *a što potvrđuje ono što vi imate* (jevrejsku Bibliju – Toru, o.a.), *prije nego uništimo ili* (prije, o.a.) *nego ih prokunemo kao što smo prokleli pripadnike subote* (Jevreje, o.a.)....*Da li si vidio one* (Jevreje i hrišćane koji govore da su oni Božiji sinovi i prijatelji, o.a.) *koji sebe smatraju čistim? Ne, Allah čisti* (i odabire, o.a.) *koga hoće...Gledaj kako oni lažima varaju Boga; to je dosta otvoreni grijeh“.*

I 8. deo nastavlja verbalno „razračunavanje“ sa Jevrejima. Pa tako od 51. do 56. ajeta piše: „*Da li si vidio one* (Jevreje, o.a.) *kojima je dat jedan dio Knjige* (jevrejska Tora, o.a.)? *Vjeruju kipove i čarolije i govore nevjernicima „Ovi su na ispravnijem putu od onih koji vjeruju“.* Ovde se ustvari kritikuju Jevreji zbog dobrih odnosa koje su imali, još od ranije, sa onim Arapima koji još nisu primili islam i koji su vjerovali u razna božanstva kojima su pravljene i kipovi. „*To su oni koje je Allah prokleo“.* Očito je bilo forsiranje ideje da „*Allah proklinje sve one koji nisu primili islam“.* Odlučnost i čvrstina nametanja novog verovanja – islama, je bila oštra i neumoljiva! „*Zar će oni* (Jevreji, o.a.) *imati neki dio vlasti? Tada ne bi svijetu dali ni koliko* (je) *površina sjemenke...oni zavide ljudima što im je Allah podario iz svoga obilja. Mi smo dali Ibrahimovu* (Abrahamovu, o.a.) *potomstvu Knjigu* (Toru-Bibliju, o.a.) *i dali smo im veliku vlast“.* Ovde se hoće reći da je Allah duhovnu vlast koju je imao jevrejski narod kao Abrahamovo potomstvo, a koju je primio kroz svetu knjigu Bibliju – Toru, sada, navodno, njegovom voljom predao Ismailovom (hebrejski Išmailovom) rodu – Arapima muslimanima. „*Neki od njih* (Jevreja, o.a.) *su vjerovali u Knjigu* (oni Jevreji koji su primili islam i Kur’an, o.a.), *a neki su se okrenuli od nje* (oni Jevreji koji nisu prihvatili islam, o.a.). (Njima je, o.a.) *dovoljan pakao kao kazna vatrom. One koji ne vjeruju* (ne prime islam, o.a.) *Mi ćemo pržiti vatrom“.*

U 18. delu ponovo nailazimo na prikazivanje lika jevrejskog (i arapskog) praoca Abrahama (Ibrahima), začetnika jednobožačkog verovanja kod Jevreja, prikazanog kao „muslimana“! U 125-om ajetu, piše: „*Tko je bolji vjernik od onoga tko se preda Allahu, čini dobročinstva i slijedi čistu vjeru Ibrahimovu* (Abrahamovu, o.a.), *a Allah je Ibrahima* (Abrahama, o.a.) *učinio* (svojim, o.a.) *prijateljem?!“.* Iako, dakle Abraham NIKAKO nije mogao biti musliman, jer se islam kao nova religija pojavljuje tek

dalekih 22 veka kasnije (preko dve hiljade i dvesta godina kasnije), on se „svojata“ i u Kur'anu predstavlja kao „musliman“.

U 19. delu, u 131-om *ajetu*, ponovo su, ovaj put samo kratko, pomenuti posredno Jevreji i hrišćani sledećim citatom: „*Mi smo preporučili onima kojima je objavljena Knjiga* (Biblija, jevrejska Tora i hrišćanska Jevanđelja, o.a.) *prije vas i vama: „Bojte se Allaha!*““.

Slično pozivanje na ranije objavljenu Bibliju, nastavlja se i u 20. delu, gde u 136-om *ajetu* kaže: „*O vjernici! Vjerujte Allaha...Knjigu koju je objavio Svome Poslaniku* (Muhamedu, o.a.) *i Knjigu koju je objavio prije* (Bibliju-Toru, o.a.)“.

22. deo nosi naslov: **NASRTAJ JEVREJA**. On sadrži deset *ajeta* (od 153. do 162.). Dakle, ponovo jedan deo Kur'ana koji je potpuno posvećen Jevrejima. U njemu piše: „*Tražiće pripadnici Knjige* (Jevreji – jevrejske *Tore*, o.a.) *od tebe* (Muhamede, o.a.) *da im ti s neba doneseš knjigu. Oni su* (Jevreji, o.a.) *tražili od Musa* (Mojsija, o.a.) *i više od toga i rekli mu: Pokaži nam Boga očito!*“.

Očiti povod ovog zapisa u Kur'anu, je Biblijski zapis u kojem Mojsije jevrejskom Bogu (Jehovi) iskazuje bojazan čime će izraelski narod uveriti u njegovu (Božije) postojanje. Pa tako u Bibliji, u *Knjizi izlaska; 4:1* piše: „*Mojsije odgovori i reče* (Bogu, o.a.): *Ali neće mi vjerovati i poslušati glasa mojega; jer će reći: nije ti se Gospod* (Bog, o.a.) *objavio. (17:7) ...sinovi Izraelovi... kušaše Gospoda* (Boga, o.a.) *govoreći: je li Gospod* (Bog, o.a.) *među nama ili nije?*“ (*Pokaži nam Boga očito!* Kur'an; 4:22:153). Kur'an u ovom *ajetu* dalje nastavlja: „*Pa ih je grom uništio zbog njihova nasilja* (Biblija, *Knjiga izlaska; 32:10* „*Pusti sada neka se moj gnjev na njih raspali da ih istrijebim*“, o.a.). *Zatim su uzeli tele* (da mu se klanjaju, o.a.) *nakon što su im došli jasni dokazi* (Biblija, *Knjiga izlaska; 32:4* „*Primivši zlato iz njihovih ruku, rastopi kovinu u kalup, i načini tele saliveno*, o.a.)“.

Sledećih par *ajeta* iskazuje kritiku na Jevreje zbog njihovih sumnji u Boga tokom jevrejskog izlaska iz egipatskog ropstva.

Od 156. do 159. *ajeta* iznose se kritike na račun Jevreja zbog njihovog neprihvatanja Isusa (!!!) kao novog božijeg poslanika. Pa tako piše: „*Allah je stavio pečat na njih zbog njihova nevjerstva...i zbog njihovih riječi – velikih kleveta protiv Merjame* (hebrejski Mirjam, latinski Marije, majke Isusove / hebrejski Jošuuine, o.a.), *i zbog njihovih riječi: „Mi smo ubili Mesiha* (Mesiju, o.a.) *Isaa* (Isusa/Jošuu, o.a.), *sina Merjamina* (Mirjamina, Marijina, o.a.), *Božijeg poslanika. A oni ga nisu ubili, niti objesili, nego im se* (to) *pričinilo*“.

Ovo je tačno. Jevreji, istina, nisu prihvatili Isusa kao svog novog božijeg poslanika, niti hrišćanstvo kao svoju novu veru, a opirali su se i njegovom učenju, ali ga nisu ubili. To su učinili Rimljani, tačnije rimski prokurator jevrejske Judeje (Izraela/kasnije Palestine) Poncije Pilat (12. g.p.n.e. - ?).

Kur'an i dalje nastavlja kritiku, primarno onih Jevreja koji ne prihvataju ni islam, dok one koji to čine, hvali. Pa tako u 160-om do 162-om *ajetu*, piše: „*Pa zbog nasilja*

koje su **Jevreji** počinili *Mi smo im lijepe stvari zabranili koje su im bile dozvoljene i zbog toga što su mnoge odvrćali od Allahova puta, i zbog njihovog uzimanja kama-ta...i zbog njihovog jedenja narodne imovine nepravedno. Mi smo pripremili za njihove nevjernike bolnu kaznu*“. Ova kritika je ustvari više ispoljena zavist na veštinu jevrejskih trgovaca koji su bili veoma uspješni i ugledni građani Medine u kojoj je i sam Muhamed sada živio, kao i na sposobnosti jevrejskih poljoprivrednika koji su bili vredni i poznati kao vešti uzgajivači datula i vinograda, što je Muhamed počeo tretirati kao „*muslimanska dobra i zemlju*“. Već je ranije pomenuto da je čak i arapski historičar Abu Abdulah Muhamed ibn Omar ibn al-Vakidi (748-822.g.) pisao da su pripadnici plemena Banu Kurajza bili ljudi sa velikim znanjem i radnim navikama: „*dok mi, arapska plemena nismo posedovali znanja i navike sađenja palminog drveća i vinograda, već smo samo uzgajali ovce i kamile*“.

Međutim za one (Jevreje) koji su bili spremni prihvatiti islam, Kur'an dalje kaže: „*Ali onima od njih koji su sigurni u svome znanju i...koji vjeruju ono što je tebi* (Muhamedu, o.a.) *objavljeno* (u Kur'an, o.a.) *i što je objavljeno prije tebe, i onima koji* (budu klanjali, o.a.) *klanjaju namaz...tina ćemo Mi dati veliku nagradu*“.

I poslednji **23. deo** ovog poglavlja govori o „ranijim poslanicima“ (uglavnom Jevrejima) i ranijim objavama (jevrejskoj *Tori*), što nam i sam njegov naslov kazuje: **KUR'AN I PRIJAŠNJE KNJIGE**. 163. *ajet*: „*Mi smo objavili tebi* (Muhamedu i muslimanima, o.a.) *kao što smo objavili i Nuhu* (biblijskom Nou, o.a.), *i poslanicima poslije njega, i Mi smo objavili Ibrahimu* (Abrahamu, o.a.), *Ismailu, Ishaku* (Isaku, o.a.), *Jakubu* (Jakovu, o.a.) *i potomcima* (od Jakovovih potomaka je nastalo 12 jevrejskih plemena, o.a.), *Isau* (Isusu-Jošui, o.a.), *Ejubu* (biblijskom Jobu, o.a.), *Junusu* (Jonah, jevrejski prorok severnog kraljevstva Izrael, iz 8.v.p.n.e., o.a.), *Harunu* (Aron, Mojsijev brat, bio poglavar jevrejskih sveštenika, o.a.) *i Sulejmanu* (izraelski kralj Solomon, vladao 970-930.g.p.n.e., o.a.) *A Davudu* (izraelski kralj David, vladao 1010-970.g.p.n.e., o.a.) *smo dali Zebur* (sveta knjiga i jedna od četiri Knjige koje Kur'an zove „*Božjim Knjigama*“^{93*}, a koja je objavljena jevrejskom izraelskom kralju Davidu. Poznata je i po imenu „*Davidovi Psalmi*“ i uvrštena je u Bibliju, o.a.)“. Ovo je već drugo poglavlje (*sura*) Kur'ana u kojem se ponovo pominju izraelski kraljevi David i Solomon. 164. *ajet*: „*A Allah je razgovarao s Musaom* (Mojsijem, o.a.) *riječima*“. Dakle, osim što se ovde pominju dva biblijska lika (Noa i Job) pominje se i šest **jevrejskih** biblijskih likova (Abraham, Isak, Jakov, Isus, Jonah i Mojsije), **kao i dva** najveća i najznačajnija **izraelska kralja**: David i Solomon.

93 * Te četiri Knjige su: jevrejska *Tora*–„Stari zavet“ (arapski *Tevrat*), biblijski *Psalmi Davidovi*, hrišćanska *Jevanđelja*–„Novi zavet“ (arapski *Indžil*) i Kur'an.

5. POGLAVLJE (*sura*):

I u 5. poglavlju susrećemo pominjanje Jevreja i Izraelaca. Pa tako već i 3. deo i u samom naslovu to naznačava: **OBAVEZA HRIŠĆANA I JEVREJA**. 13. ajet ovog poglavlja odličan je primer kako je Kur'anski tekst i poruka u njemu, isprepletana simbioza i potpuno preuzeto jevrejsko nasleđe i verovanje zapisano u Bibliji – *Tori*, koje služi kao njegova osnova, a koja se koristi kao poruka muslimanima. Pa tu kaže: „*Bog je uistinu uzeo obavezu od Izraelićana. I odredili smo između njih dvanaest stariješina* (ovde je dat potpuno biblijski podatak koji nam govori o ustrojstvu dvanaest stariješina jevrejskih-izraelskih plemena, Biblija, *Knjiga brojeva*; 1:1-16: „*Reče Bog Mojsiju: „Obavi popis sve zajednice Izraelske po rodovima i porodicama... Neka s vama bude po jedan čovjek od svakog plemena, koji je poglavar u domu otaca svojih“*, zatim sledi poimenično nabranje dvanaest starešina dvanaest jevrejskih-izraelskih plemena, o.a.). *Bog* (dakle, to „može biti“ samo jevrejski Bog, o.a.) *je rekao* (Jevrejima preko Mojsija, o.a.): „*Ja sam sa vama. Ako vi budete klanjali namaz, davali zekat, verovali moje poslanike* (ovo su sada sve obaveze koje proizilaze za muslimane, iako se navedeni tekst naslanja i nastavlja na potpuno jevrejsku i biblijsku osnovu i „priču“, o.a.), *pomagali im i Bogu davali lijep zajam, Mi ćemo tada sigurno pokriti vašu rđava djela i uvesti vas u dženet* (rajeve, o.a.) *ispod kojih teku rijeke* (i ponovo biblijski motiv iz *Knjige brojeva*; 14:8: „*Ako budemo mili Gospodu Bogu, on će nas odvesti u tu zemlju, i daće nam je, a to je zemlja u kojoj teče med i mlijeko* (raj, o.a.)“.

Zatim se u 14. i 15. *ajetu* ponovo iznosi kritika na Jevreje i hrišćane kojima se zamera što nisu prihvatili novo učenje (islam), nazivajući to „obavezom“ koju, eto, nisu ispunili. Pa kaže: „*Zbog toga što su oni svoju obavezu prešli, Mi smo ih prokleli...osim malog broja njih* (onih koji su prihvatili islam, o.a.)“.

16. *ajet* nastavlja to obraćanje Jevrejima i hrišćanima rečima: „**O sljedbenici Knjige!** *Došao vam je Naš Poslanik* (Muhamed, o.a.) *koji će vam objasniti mnogo onoga što ste vi krili iz Knjige* (ovde se ustvari zamera Jevrejima i hrišćanima da „sakrivaju istinu“ o tome da je u jevrejskoj *Tori* i hrišćanskim Jevandeljima navodno data naznaka i objava o dolasku Muhameda kao novog Poslanika, „*ali da oni to kriju*“, o.a.)“.

I u sledeća dva *ajeta*, 20-om i 21-om, Kur'an (Muhamed) polemše sa Jevrejima i hrišćanima, pa kaže: „*Govore Jevreji i hrišćani: „Mi smo Božiji sinovi i Njegovi miljenici“*. *Reci: „Pa zašto vas kažnjava zbog vaših grijeha“? Ne, nego ste ljudi koje je Allah stvorio. On oprašta kome hoće i kažnjava koga hoće...O sljedbenici Knjige!* *Došao vam je naš Poslanik koji će vam objasniti, nakon prekida dolaska poslanika* (nakon što je posle Mojsija, kao poslednji došao Isus Hrist, o.a.) *da ne prigovorite: „Nije nam došao ni onaj koji bi nas obradovao niti onaj koji bi nas upozorio“*“.

I ponovo ceo jedan deo posvećen Jevrejima! 4. deo koji nosi naslov: *SINOVI ISRAILOVI KRŠE UGOVOR I OBAVEZU*. I ponovo je za celo poglavlje poslužila biblijska epizoda iz istorije jevrejskog naroda, koja je opet iskorištena za negativno etiketiranje Jevreja. U osam *ajeta* (od 22. do 29.) dat je sledeći tekst: „*I kada je Musa* (Mojsije, o.a.) *rekao svome narodu* (Jevrejima, o.a.): „*O moj narode* (Jevreji, o.a.)! *Sjeti se Božije blagodati* (darovane, o.a.) *vama, kada je između vas poslao poslanike* (Abrahama...Mojsija...Isusa, o.a.), *i učinio vas vladarima i dao vam ono što nije dao nikome na svijetu* (jevrejsku Bibliju-Toru, o.a.). *Narode moj uđite u svetu zemlju* (Kanaan-Izrael, o.a.) *koju vam je Bog odredio i ne vraćajte se natrag pa da se vratite upropašteni*“! *Odgovoriše: „O Musa* (Mojsije, o.a.)! *U njoj se nalazi snažan narod i mi* (Jevreji, o.a.) *nećemo ući u nju nikada, dok oni ne uzađu iz nje. Ako oni izađu iz nje mi ćemo ući.*““ Zanimljiva je velika sličnost ovog teksta sa izvornim biblijskim tekstom datim u *Knjizi brojeva; 13:1-3, 32-34*: „*Bog reče Mojsiju: „Pošalji ljude...da izvide kanansku zemlju, koju dajem Izraelcima. Ali...ljudi koji idoše...govorahu...ne možemo ići na onaj narod jer je jači od nas. Zemlja kroz koju smo prošli da je izvidimo...i sav narod koji vidjesmo u njoj jesu ljudi vrlo veliki. Vidjesmo ondje i divove*““. Kur’an u svom tekstu dalje nastavlja: „*Rekoše dvojica ljudi između onih koji se bojahu* (i) *koje je obasuo Allah Svojom blagodat: Uđite im kroz vrata, pa kada im uđete, bit ćete pobjednici. I na Boga se oslonite ako ste pravi vjernici!*““ Ta dvojica koju Kur’an pominje su jevrejski prvaci Isus (hebrejski Jošua Navin) i Kaleb. Biblija o tome u *Knjizi brojeva; 14:6-9*, piše: „*A Jošua, sin Navinov i Kaleb...rekoše (rekoše dvojica ljudi) svemu zboru Izraelskom: zemlja kroz koju prođosmo i uhodismo, vrlo je dobra zemlja. Ako smo mili Gospodu Bogu, on će nas odvesti u tu zemlju, i daće nam je (bit ćete pobjednici)...Samo se ne odmećite Gospoda Boga (ako ste pravi vjernici), i ne bojte se naroda one zemlje, jer ih možemo pojesti...s nama je Gospod Bog (i na Boga se oslonite), ne bojte ih se (bit ćete pobjednici)*““. „*Oni rekoše: „O Musa, mi nikada nećemo u nju ući dok su oni u njoj* (Biblija, *Knjiga brojeva; 14:3* „*Zašto nas Bog vodi u tu zemlju, da padnemo od mača, a žene naše i djeca da postanu roblje*““, o.a.). *Idi ti i tvoj Gospodar pa se borite, a mi ćemo ovdje sjedjeti. Reče* (Mojsije, o.a.): „*Moj gospodar, ja nemam nikoga osim sebe i brata svoga* (Arona, o.a.). *Bože rastavi nás i* (ovaj, o.a.) *pokvareni narod* (Biblija, *Knjiga brojeva; 14:26-27*: „*Još reče Bog Mojsiju i Aronu: Dokle će taj zli zbor (pokvareni narod) vikati na me? Čuo sam tužbe što ih sinovi Izraela na me dižu*““, o.a.)“! *Reče* (Bog, o.a.): „*Ona* (Sveta zemlja, o.a.) *im je zabranjena četrdeset godina. Oni će lutati po zemlji. Pa nemoj se žalostiti zbog pokvarenog naroda*“ (Biblija, *Knjiga brojeva; 14:33, 35*: „*Vaši sinovi neka lutaju pustinjom četrdeset godina, neka trpe zbog...nevjere...Ja, Bog to kažem: tako ću postupiti sa ovom zlom zajednicom*“, o.a.)“.

5. deo takođe za osnovu ima priču iz Biblije. Nosi naslov: *PRIČA O KABILU* (biblijski Kajinu). Potpuni pandan ovog Kur’anskog dela je tekst i zapis u biblijskoj *Knjizi postanka*; njen kompletni 4-ti deo: 1-16, pod naslovom *Kajin i Abel*. Kur’an to započinje tekstom u 30-om *ajetu* 5. dela: „*Isprčaj im tačno događaj dvojice Ademovih* (hebrejski Adamovih, o.a.) *sinova, kada su žrtvovali kurban, pa je od jednog primljen*

a od drugoga nije bio primljen“. U Kur’anu se kaže da su ova dva sina od Adama i Eve, za žrtvu prineli „*kurban*“, što znači žrtvu koja se daje u vidu bravčeta, govečeta ili deve. Po Bibliji, u *Knjizi postanka*, ta žrtva Bogu je bila: od jednog sina u vidu plodova zemlje (Kajina), a od drugog sina (Abela) od prvine stoke. U istom *ajetu* u Kur’anu je pomenuto i ubistvo Abela od strane Kajina („*Reče /jedan Ademov sin, o.a./: „Tebe ću svakako ubiti*““), što takođe opisuje i Biblija („*I našavši se na polju, Kajin skoči na brata Abela te ga ubi*“, 4:8). U nastavku 5-og dela, u 35-om *ajetu*, ponovo se Kur’an poziva na Izraelce i koristeći ovu biblijsku priču, ustvari šalje određene upute i poruku muslimanima. Pa kaže: „*Zbog toga smo naredili Izraelićanima da je onaj koji ubije nekoga bespravno ili (čini, o.a.) nered na zemlji (jednak onome, o.a.) koji bi pobio čitav svijet...Njima (Jevrejima, o.a.) su Naši poslanici već donijeli jasne dokaze...Zaista je kazna onima koji ratuju protiv Allaha i Njegova poslanika (Muhameda, o.a.)*“. Kur’an ovde ponovo kritički raspravlja o Jevrejima, što sve i dalje proizilazi zbog njihovog neprihvatanja nove vere – islama, pa oštro kaže šta bi im se trebalo učiniti, 36 *ajet*: „*...da se smaknu, ili da se povješaju, ili da im se ruke i noge unakrst odsijeku ili da budu protjerani iz zemlje. To im je poniženje na ovome svijetu, a na onom svijetu im je velika kazna, osim onih koji se pokaju (koji prime islam, o.a.) prije nego ih vi uhvatite*“.

Ova zamerka Jevrejima nastavlja se i u sledećem, 6. delu, od 44-og do 46-og *ajeta*: „*A od Jevreja (ima ih koji, o.a.) prisluškuju laži, prisluškuju drugi narod (one Arape koji nisu primili islam, o.a.) koji ti nije došao (u vjeru, o.a.) premještaju riječi s njihova mjesta...To su oni čija srca nije htio očistiti (jer nisu primili islam, o.a.). Oni imaju na ovom svijetu poniženje, a na budućem svijetu imat će veliku kaznu...Pa ako ti dođu, sudi im ili se okreni od njih...A kako će se oni obraćati tebi da im sudiš, a imaju Tevrat (Bibliju-Toru, o.a.) u kojemu je Božija osuda, pa i poslije toga se okreću od tebe. Oni nisu vjernici (muslimani, o.a.)*“. Ovo poglavlje Kur’ana je objavljeno u Medini kada je Muhamed već uveliko imao kontakte sa Jevrejima. Obzirom na njegovu nametnutu poziciju lidera i vođe svih žitelja Medine, i Arapa i Jevreja, i muslimana i onih Arapa koji to nisu bili, on je „*uživao*“ i ulogu sudije u sporovima koji su iskrsavali u njihovim svakodnevnim životnim situacijama. To su prihvatili i Jevreji (verovatno su i morali). U svakom slučaju ovde im se zamera što, iako prihvataju u tim sporovima Muhamedovo posredništvo, opet ne prihvataju njega kao Poslanika, niti novu veru koju on zagovara.

7. deo nosi naslov: *KUR’AN I KNJIGE KOJE SU PRIJE OBJAVLJENE*. Od 47. do 48. *ajeta* govori se o jevrejskoj svetoj knjizi Bibliji, *Tori* (arapski *Tevratu*). Pa piše: „*Mi smo objavili Tevrat (jevrejsku Bibliju-Toru, o.a.) u kome je uputa na pravi put i svjetlo. Prema njemu sude Jevrejskom narodu poslanici koji su se predali (Bogu, o.a.), a i mudraci i učenjaci (sudili su, o.a.) prema onome što su sačuvali iz (te) Božije knjige, a za koju su oni svjedočili (da je istinita, o.a.)...Mi smo im u njemu (jevrejskoj Tori, o.a.) odredili da je: osoba za osobu, oko za oko, nos za nos, uho za uho, zub za zub, a rane uzvratiti*“. Ponovo susrećemo veoma podudaran teksta iz Kur’ana (ovog 48-og *ajeta*) sa zapisom iz Biblije, gde u *Knjizi izlaska (Drugoj knjizi Mojsijevoj)*, 21; 23-25,

piše: „Bude li drugog zla, neka je kazna: život za život (*osoba za osobu*), oko za oko, zub za zub, ruka za ruku, noga za nogu...*rana za ranu (a rane uzvratiti)*...“! Kur'an u ovom 7-om poglavlju dalje nastavlja: „*Mi smo za njima poslali Isaa* (Isusa, hebrejski Jošuu, o.a.), *sina Merjamina* (Mirjamina, latinski Marijina, o.a.), *potvrđujući Tevrat* (jevrejsku Toru, o.a.) *koji imaju kod sebe*“.

8. deo koji sadrži svega šest ajeta, oštro naglašava potrebu stvaranja nepoverenja prema Jevrejima i hrišćanima, a ponovo sve to kao zamerka zbog njihove nespremnosti da se preobrate u islam. Pa tako u 54-om ajetu kaže: „*O vjernici* (muslimani, o.a.)! *Ne uzimajte Jevreje i kršćane za prijatelje! Oni su jedni drugima prijatelji. Njihov je i onaj od vas koji ih uzima za prijatelje*“.

I 9. deo nastavlja sa pozivanjem na nepoverenje prema Jevrejima: „*O vjernici* (muslimani, o.a.), *ne uzimajte za prijatelje one* (Jevreje, o.a.)...*kojima je data Knjiga* (jevrejska Tor, o.a.) *prije vas...Reci: „O sljedbenici Knjige* (Jevreji i hrišćani, o.a.)! *Da li vi mrzite kod nas samo to što mi vjerujemo Allaha* (i) *ono što je objavljeno nama* (Kur'an, o.a.) *i što je objavljeno prije* (jevrejsku Toru, i hrišćanska Jevandolja, o.a.)... *Jevreji kažu: Božija je ruka stisnuta* (škrta, o.a.)“. *Neka su njihove ruke stisnute i neka su prokleti zbog onoga što su rekli* (oni, Jevreji, o.a.)! *Da su sljedbenici Knjige* (Jevreji i hrišćani, o.a.) *vjerovali i bili bogobožni* (i primili islam, o.a.), *Mi bismo im pokrili njihova rđava djela i uveli bismo ih u džennete* (rajska, o.a.) *uživanja. Kad bi postupali prema Tevratu i Indžilu* (jevrejskoj Tori i hrišćanskim Jevandeljima, o.a.) *i onome što im je objavljeno od njihova Gospodara, oni bi uživali*...“.

10. deo, 70-ti ajet: „*O sljedbenici Knjige* (Jevreji i hrišćani, o.a.)! *Vi nemate ništa dok ne budete postupali prema Tevratu, Indžilu i onome što vam je od vašeg Gospodara objavljeno*“. Dakle, ovde imamo nastavak jedne duge polemike i kritike na Jevreje i hrišćane. Interesantna je ta potreba koju je iskazivao Muhamed kao sastavljač Kur'ana, da toliko ajeta i teksta posvećuje tom kritičkom „obraćanju“ Jevrejima i hrišćanima. 72.–75. ajet nastavlja: „*Nema straha niti će tugovati tko vjeruje Allaha... pa bio on, pravovjernik* (musliman, o.a.), *Jevrej, poklonik zvijezda ili kršćanin. Mi smo uzeli obavezu od Izraelićana i slali im poslanike...A Mesih* (Mesija, o.a.) *je rekao: „O Izraelićani, služite Bogu, mom i vašem Gospodaru*“. I ponovo u Kur'anskom ajetu bezmalo citiranje Biblije, iz Matijina jevandolja; 4:10, gde piše: „*Gospodinu Bogu svojemu poklanjaj se i njemu jedinom služi*“.

11. deo, 81. ajet: „*Prokleti su jezikom Davuda* (izraelski kralj David, o.a.) *i Isaa* (Isusa, hebrejski Jošuu, o.a.), *sina Merjamina* (hebrejski Mirjamina, latinski Marijina, o.a.), *oni nevjernici Izraelićani za to što su bili nepokorni i što su prekoračivali granice*“. 84.-85. ajeti: „*A da su vjerovali Allaha, Poslanika* (Muhameda, o.a.) *i ono što mu je objavljeno* (Kur'an, o.a.) *ne bi oni uzimali njih za prijatelje. Ali većina njih* (Jevreja koji se nisu hteli preobratiti u islamsku veru, o.a.) *su grešnici. Ti ćeš svakako naučiti da su pravovjericima* (muslimanima, o.a.) *najveći neprijatelji Jevreji...A*

svakako ćeš uočiti da su najbliži prijatelji pravovjernima (muslimanima, o.a.) oni koji kažu: „Mi smo kršćani“. To je stoga što među njima ima svećenika i asketa i što se oni ne ohole“. Ovo je jedan zanimljiv deo Kur’ana, istina jako redak, u kom Kur’an otvoreno „koketira“ sa hrišćanstvom i hrišćanima. Čak i prevodioci i priređivači Kur’ana u izdanju „Stvarnost“ Zagreb, 1969, „KUR’AN ČASNI“, hafiz Muhamed Pandža i Džemaluddin Čaušević, u svom komentaru u *fusnoti* na 154. strani kažu da se „*ovdje ističu dobre strane kršćana*“. Ustvari pomenuti priređivači ovog izdanja Kur’ana, pod tim „*dobrim stranama*“ podrazumevaju spremnost i opredeljenje onih hrišćana koji su voljni primiti islam. Pa zato u sledećem *ajetu* (86-om) čak, ili baš zato, se i kaže: „*A kada* (ti hrišćani koji su primili islam, o.a.) *čuju ono što je objavljeno Poslaniku* (Muhamedu – Kur’an, o.a.), *vidiš kako im liju suze iz očiju zbog istine koju su saznali. Oni govore* (ti islamizovani hrišćani, o.a.): „*Naš Gospodaru* (Allahu, o.a.), *mi vjerujemo, pa nas upiši među one koji su posvjedočili* (o Muhamedovu poslanstvu, o.a.)“⁹⁴. Ali zato: „*oni koji su nijekali i smatrali lažnim Naše znakove* (oni koji su hteli ostati hrišćani /ili Jevreji/, o.a.), *oni su pakleni drugovi*“.

Jevreji (Izraelci) i jevrejska sveta knjiga *Tora* (arapski *Tevrat*) pomenuti su u još jednom delu ovog poglavlja – u 15. delu. I ponovo u zanimljivom kontekstu „koketiranja“ sa hrišćanstvom ili tačnije korišćenjem hrišćanstva za „potvrđivanje istine“ da su hrišćani ustvari muslimani, i da jedino Jevreji ne prihvataju ni hrišćansku ni muslimansku „objavu“. Pa u 113. i 114. *ajetu* kaže: „(Spomeni, o.a.) *kada je Bog* (Allah, o.a.) *rekao: „O Isa* (Isuse, hebrejski Jošua, o.a.), *sine Merjamin* (hebrejski Mirjamin, latinski Marijin, o.a.), *spomeni Moje blagodati prema tebi i tvojoj majci...i kada sam te podučio knjizi, mudrosti, Tevratu i Indžilu* (jevrejskoj *Tori* i hrišćanskom Jevanđelju, o.a.)...*i kada sam odstranio Izraeličane od Tebe kada si im ti donio jasne dokaze* (Jevanđelja, o.a.), *pa su oni između njih koji nisu verovali* (Jevreji koji nisu hteli promeniti veru i primiti hrišćanstvo kao svoju novu veru, o.a.) *rekli: „Ovo je samo očita čarolija* (vaskrsenje Isusovo, o.a.)“ *I kada sam naredio Havarijunima* (učenicima Isusovim, o.a.): „*Vjerujte mene* (Allaha, o.a.) *i Moga Poslanika* (Muhameda, o.a.)!“ *Oni su odgovorili: „Mi vjerujemo i budi nam svjedok da smo* (mi) *muslimani* (Allahu odani. Ovde se misli na dvanaest Isusovih apostola, koji su eto, prema Kur’anu, muslimani (!!!)^{94*}, o.a.)“... (Spomeni, o.a.) *kada Allah reče: „O Isa* (Isuse, hebrejski Jošua, o.a.), *sine Merjamin* (Mirjamin, latinski Marijin, o.a.), *jesi li ti rekao ljudima: „Uzmite mene i moju majku kao dva boga mimo Allaha*““.

94 * Notorna je istorijska činjenica da su Isus, svih dvanaest apostola (kao njegovi učenici i sledbenici) i tri od ukupno četiri jevanđelista (osim Luke) bili Jevreji, koji su posle primili hrišćanstvo, i nikako nisu mogli biti muslimani. Čak i u hrišćanskom *Novom zavetu*, u *Jevanđelju po Mateju*; 15:24 piše: „*On* (Isus, o.a.) *odgovori: Ja sam poslan samo k izgubljenim ovcama doma Izraelova* (Jevrejima, o.a.)“.

6. POGLAVLJE (sura):

9. deo ovog poglavlja nosi naslov: **IBRAHIM** (hebrejski Abraham) i posvećeno je jevrejskom i arapskom praocu Abrahamu. Interesan je komentar u njegovom 74-om ajetu gde piše: „(Spomeni, o.a.) **kad Ibrahim** (Abraham, o.a.) **reče svome ocu Azeru**: „Zar ćeš i ti uzimati kipove za božanstva? Ja vidim da si ti i tvoj narod u velikoj zabludi“⁹⁵. Iako Kur'an u ovome ajetu kao ime oca Ibrahimova navodi ime „Azer“, neki drugi islamski izvori navode njegovo ime i kao „Terah“ (Tareh), što potpuno odgovara imenu kojim se on i u Bibliji, jevrejskom Starom zavetu, naziva (*Knjiga postanka*; 11:24-32). Takođe ovo ime Terah (Tareh) kao oca Abrahamova, pominje i jevrejski *Talmud*^{95*}. U vezi malopre navedenog citata iz 74. ajeta Kur'ana, zanimljivo je da i Biblija pominje da je Abrahamov otac bio mnogobožac i verovao u kipove i služio druge bogove. Pa o tome u *Knjizi o Jošui*; 24:2, kaže: „Ovako veli Jahve, Bog Izraelov: Nekoć su oci vaši, Terah, otac Abrahamov i Nahorov, živjeli s onu stranu Rijeke i služili drugim bogovima“. Kur'an u sledećem 75-om ajetu dalje nastavlja: „**I tako Mi** (Allah-Bog, o.a.) **pokazujemo Ibrahimu** (Abrahamu, o.a.) **vlast nebesa i zemlje, kako bi došao do spoznaje**“. I Biblija u pomenutoj *Knjizi o Jošui*; 24:3, o tome dalje nastavlja sličan komentar, pa kaže: „Ali sam ja (Bog, o.a.) uzeo oca vašega Abrahama (kako bi došao do spoznaje)...i proveo ga kroz svu zemlju kanaansku (pokazujemo Ibrahimu / Abrahamu, o.a./ vlast nebesa i zemlje)...“.

U sledećem, 10. delu, koji nosi naslov: **OSTALI POSLANICI**, u ajetima od 83. do 90-og pobrojani su skoro svi viđeniji Jevreji iz istorije jevrejskoga naroda starog doba, koje Kur'an tretira kao božije poslanike – proroke, i prema kojima Kur'an nesumljivo ispoljava poštovanje, navodeći njihove vrline i istaknuta svojstva. Osim toga ponovo je naglašena vrednost i važnost jevrejske svete knjige *Tore* (Biblije) kao „božije objave“. Citiramo: „**To je Naš dokaz koji smo Mi** (Allah-Bog, o.a.) **dali Ibrahimu** (Abrahamu, praotac – rodonačelnik jevrejskog naroda, o.a.) **protiv njegova naroda** (Jevreja, o.a.)“. Stalno provejava kritika i zamerka jevrejskom narodu zbog njegovog navodnog „nedovoljnog razumevanja i sleđenja svojih poslanika, pa i praoca Abrahama“. „**Mi dižemo na** (više, o.a.) **položaje koga hoćemo....Mi smo mu poklonili Ishaka i Jakuba** (Isak i Jakov, sa Abrahamom trojica glavnih rodonačelnika /praoca i osnivača/ jevrejskog naroda, o.a.). **Svakoga** (od njih dvojice, o.a.) **smo uputili na pravi put. I Nuha** (biblijski Noah, o.a.) **smo prije uputili na pravi put, a od njegova poroda: Davuda, Sulejmana** (David i Solomon, dvojica najvećih jevrejskih izraelskih kraljeva, o.a.), **Ejuba** (biblijski Job, o.a.), **Jusufa** (Jozef, o.a.), **Musâa** (Mojsije, jevrejski vođa i utemeljitelj jevrejskog verozakona, o.a.) **i Haruna** (Aron, poglavar izraelskih

95 * Zbornik jevrejske postbiblijske literature. U 22 knjige zapisane rabinske upute i propisi, tumačenja i blagoslovi, presude, legende i mudre kaže. Sastoji se od *Mišne* i *Gemare*. Postoje dva Talmuda: Jerusalimski i Vavilonski.

sveštenika, o.a.). *I tako mi nagrađujemo dobročiniocce.* (Mi smo uputili na pravi put, o.a.) *i Zekerijâa* (jevrejski prorok Zaharije, o.a.), *Jahjâa* (Johanana, jevrejski asketski propovednik. Kasnije prešao na hrišćanstvo i pod imenom Jovan Krstitelj vršio obredna kupanja na reci Jordan, o.a.), *Isâa* (Jošua – Isus, jevrejski „kralj i mesija“. Njegovu novu propoved koja je činila šizmu judaizma, većina Jevreja nije prihvatila. Utemeljitelj hrišćanstva, o.a.) *i Ilijasa* (Elijah, jevrejski prorok, o.a.). *Svaki od njih* (spada, o.a.) *u dobre ljude.* (Mi smo uputili na pravi put, o.a.) *i Ismaila, Eljesea* (Eliša, jevrejski prorok, o.a.), *Junusa* (biblijski Jonah, o.a.) *i Luta* (nećak jevrejskog praoca Avrama-Abrahama, o.a.). *Svakog od njih smo odlikovali nad* (ostali, o.a.) *narod.* (Odlikovali smo, o.a.) *i nekoga od njihovih roditelja, njihova poroda i njihove braće* (dakle, ovo se sve odnosi na jevrejski „porod, braću, roditelje“ – Jevreje, o.a.). *Mi smo ih odabrali i uputili na pravi put* (i prihvatili ih i uključili u muslimansko verovanje, o.a.)... *To su oni kojima smo dali Knjigu* (jevrejsku Toru-Bibliju-Stari zavet, o.a.), *mudrost i poslanstvo. A ako je ovi budu poricali, Mi* (Allah, o.a.) *ćemo* (je) *povjeriti drugom narodu koji je neće poricati*“. Nesumljivo da je izbor za taj „drugi narod“, prema Kur'anu, pao i dat Arapima, koji su u većini i prihvatili novu „Objavu“ (Kur'an) i Muhameda kao njenog Glasnika.

I sledeći 11. deo, ponovo pominje Jevreje. Ali i ponovo zamerka zbog navodnog jevrejskog „ne pokazivanja poštovanja prema Bogu (!), ne prepisivanja mu svojstava koja su dostojna Njega, nepoznavanja Boga (!), ne priznavanja Njegove moći“. O svemu tome, u ovom delu Kur'ana u ajetima 91- 92 piše: „**Oni** (Jevreji, o.a.) *istinski Boga ne poznaju, kada su rekli: “Nijednom čovjeku nije Bog ništa objavio”*“. Ovde tvorac Kur'ana, Muhamed, verovatno misli na Mojsijev upit Bogu dat u Bibliji, u *Knjizi izlaska; 4:1* kad kaže: „*Mojsije uzvрати: „Ali ako mi ne poveruju i ne poslušaju me, nego mi reknu: Bog ti se nije objavio?”*“. Međutim, zaboravlja se, verovatno svesno i namerno da bi se omalovažilo verovanje i privrženost Jevreja svojoj veri, da i pored otpora i neverice koje su postojale u jevrejskom narodu u tim teškim okolnostima prilikom izlaska iz egipatskog ropstva, ipak je jevrejski narod u većini prihvatio i ostao posvećen Mojsijevim objavama, što se ogleda i u dan danas praznovanju praznika *Pesah* i *Šavuot*, koji slave izlazak upravo iz tog ropstva (*Pesah*) i Mojsijevo primanje božijih objava (*Tora-Biblije*) na Sinaju (*Šavuot*). U Bibliji o tome piše: „*I taj će vam dan biti za spomen, i praznovaćete ga Gospodu Bogu od koljena do koljena; praznujte ga zakonom vječnim (Knjiga izlaska; 12:14)...Tada narod savi glavu i pokloni se. I otiđoše i učiniše sinovi Izraelovi, kako zapovjedi Gospod Bog preko Mojsija i Arona, tako učiniše (Knjiga izlaska; 12:27-28)*“.

Kur'an dalje nastavlja „*Reci: „Tko je objavio Knjigu* (Toru-Bibliju, o.a.) *koju je donio Musa* (Mojsije, o.a.) *ljudima kao svjetlo i uputu na pravi put, a koju ste vi* (Jevreji, o.a.) *rasparčali u listove, od kojih* (neke, o.a.) *pokazujete, a mnoge krijete...Ovo je blagoslovljena Knjiga* (Kur'an, o.a.) *koju smo ti objavili, koja potvrđuje ono što je pred njom* (pre nje, *Tora-Biblija*, o.a.)...““. Stalno se ponavlja i kritikuje da su Jevreji, eto prihvatili i primili Mojsijeve objave i veru (judaizam – *Toru-Bibliju*), a nisu prihvatili „objavu“ poslatu Muhamedu i njegovu veru – islam.

18. deo koji nosi naslov: **ZABRANJENA JELA**, što i iz samog naslova proizilazi, govori o životinjama čije je meso bilo zabranjeno jesti. Obzirom da su i Jevreji živeli u istom ili sličnom prirodnom, klimatskom pa i okruženju faunom (životinjama) ne iznenađuje što se prilikom iznošenja propisa o zabranjenim životinjama i njihovom mesu za jelo, Kur'an u vezi sa tim dotiče i Jevreja. Pa tako u 146. *ajetu* ovog dela kaže: „**Mi** (Bog-Allah, o.a.) **smo Jevrejima zabranili sve životinje koje imaju kopite, a od goveda i brava smo im zabranili njihovo salo, osim onoga što je priraslo za leđa ili crijeva, ili ono što je pomešano s kostima**“. Očito je da je Muhamed, kao autor Kur'ana, ovaj *ajetski* propis u kome iznosi šta je Jevrejima zabranjeno da jedu a šta ne, crpeo iz biblijskog zapisa, iz *Levitskog zakona*, gde, u glavi 11, tačkama 1-8 kaže: „*Reče Gospod Bog Mojsiju i Aronu: Ovako kažete Izraelcima (Jevrejima, o.a.)...ove (životinje, o.a.), iako preživaju ili papke imaju, ne smijete jesti: deva (kamila)...za vas je nečista....zec... za vas je nečist...I svinja...za vas je nečista. Mesa od njih ne jedite...*“. I u glavi 7, tačka 22-23 (uz ostale tačke) dalje kaže: „*I reče Gospod Bog Mojsiju govoreći: Kaži sinovima Izraeljevim, i reci: ne jedite sala od vola ni od ovce, ni od koze (od goveda i brava smo im zabranili njihovo salo)*“.

Deo 19. i 20. *Ajet* 154: „*Za tim smo dali Musau (Mojsiju, o.a.) Knjigu (Toru-Bibliju, o.a.), upućujući blagodat onome koji je (pokazao najbolju pokornost, o.a.)... da ne biste rekli: „Knjiga (Tora-Biblija, o.a.) je objavljena samo dvjema grupama prije nas (Jevrejima i hrišćanima, o.a.) a mi je nismo mogli učiti (zbog nepoznavanja jezika /hebrejskog i aramejskog/, o.a.). Ili da ne biste rekli: „Da je Knjiga objavljena nama, bili bismo svakako upućeniji od njih. (ajeti 155-157)*“.

I konačno 20. deo ovog poglavlja, u 161.-162. *ajetu*, kroz pominjanje Abrahama, jevrejskog i arapskog praoca, donosi zavet prvog muslimana sledećim rečima: „*Reci: „Mene je moj Gospodar uputio na pravi put, ispravnu vjeru, čistu Ibrahimovu (hebrejski Abrahamovu, o.a.) vjeru. A on nije bio idolopoklonik...moj život i moja smrt pripadaju samo Allahu...i to mi je naređeno i ja sam prvi musliman*““.

7. POGLAVLJE (*sura*):

U ovom poglavlju Kur'an, između ostalog, govori o biblijskim temama i likovima: Adamu (arapski Ademu) – deo 2., Noahu (arapski Nuh) – deo 8., pod naslovom *Hazreti* (cenjeni, poštovani) *Nuh*, Eberu (Heberu, arapski Hud) – deo 9., pod naslovom *Hazreti Hud*, Lotu (arapski Lut) – deo 10. pod naslovom *Salih i Lut*, čiji je ujak bio jevrejski praotac Abram (Abraham), i od koga (Lota) potiče Rut, prababa jednog od najvećih jevrejskih i izraelskih kraljeva, kralja Davida, a konačno po istoj Davidovoj lozi i sam Isus Hrist (hebrejski Jošua), Jevrej i utemeljitelj hrišćanstva.

11. deo nosi naslov *Šuajb* i govori o biblijskom liku Jitro/Jotor (hebrejski Reuel – što znači „Božiji prijatelj“, moderno Raul), tastu duhovnog i svetovnog vođe Jevreja i jevrejskog zakonodavca – Mojsija.

Sledećih čak 9 delova ovog poglavlja Kur’ana (od 13-og do 21-og) posvećeno je upravo pomenutom jevrejskom vođi i utemeljitelju osnovnih načela jevrejske vere – Mojsiju.

13. deo nosi naslov: *HAZRETI* (cenjeni, poštovani) *MUSA* (hebrejski Mojsije). Prevodioci i priređivači Kur’ana^{96*}, hafiz Muhamed Pandža i Džemaluddin Čaušević, za razlog ovolike posvećenosti mestu u Kur’anu jevrejskom (izraelskom) vođi Mojsiju, u svom komentaru u *fusnoti* kažu sledeće: „(već, o.a.) *Prije se govorilo* (u Kur’anu, o.a.) *o stanju Izraelićana* (Jevreja, o.a.), *a i o Musa-alejhisselamu* (Mojsiju, o.a.). *Ovdje se još opširnije govori o zgodama iz života Hazreti-Musaova* (Mojsijeva, o.a.) *i to sve do kraja 21. dijela. Uzrok je da se ovako mnogo govori* (u Kur’anu, o.a.) *o Hazreti-Musau* (Mojsiju, o.a.) *što se između njega i Hazreti-Muhameda nalazi vrlo mnogo dodirnih tačaka i sličnosti u njihovu radu, vršeći veliku poslaničku zadaću*“. Neosporno je da oni ovde misle na njihovu ulogu kao utemeljitelje dve (odvojene) jednobožićke religije – judaizma i islama.

Ovde, u Kur’anu, dalje sledi jedan skraćeni opis, utemeljen na mnogo potpunijem opisu iste scene iz života Mojsija, a koja je data u Bibliji (*Knjiga Izlaska; 2-15*). Istina, opis je iskorišćen da se opet kritikuju Jevreji zbog više puta iskazanih sumnji u spremnost Boga da im pomogne pri izlasku iz egipatskog ropstva pod vodstvom Mojsija. Zato se ovde preuzeti tekst biblijske priče koristi da se nametne stav da, eto „oni (Jevreji) nisu verovali, dok mi (muslimani) verujemo u dokaze koje je Bog slao preko Muse (Mojsija) protiv egipatskog faraona“. Pa tu između stalog piše: 13. deo / *ajeti 102-125*: „*Njihovi* (jevrejski, o.a.) *poslanici su im donosili dokaze, oni nisu htjeli vjerovati...Zatim smo iza njih poslali Musâa s našim dokazima Fir'avnu* (egipatskom faraonu, o.a.) *i njegovim velikanima. Oni* (Jevreji, o.a.) *su porekli* (te dokaze, ovde se misli ma iskazano kolebanje i strah pojedinih Jevreja/ Izraelca od faraonovog odgovora, o.a.) *...I reče Musa* (Mojsije, o.a.): „*O Fir'avne* (faraonu, o.a.), *Ja sam poslanik Gospodara svjetova. Dužnost* (mi je) *da o Bogu govorim samo istinu. Već sam vam donio mudžizu* (nadnaravna čuda, o.a.) *od vašeg Gospodara. Pa pošalji sa mnom Izraelićane*!“ (na to faraon) *Reče*: „*Ako si donio kakav znak* (dokaz, o.a.) *pokaži ga, ako istinu govoriš*!“ *Pa baci* (Mojsije, o.a.) *svoj štap, on* (postade, o.a.) *prava zmijurina*“.

U 14. delu, pod naslovom: *MUSA* (Mojsije, o.a.) *I ČAROBNJACI*, *ajeti 108-125*, između ostalog piše: „*Rekoše velikani Fir'avnova* (egipatskog, o.a.) *naroda*: „*Zaista je ovo* (Mojsije, o.a.) *učen čarobnjak*“. Ovde se dalje daje opis Mojsija (i njegova brata Arona) čije čini i čarolije, pod božijim nadahnućem, pobeđiše faraonove učene

96 * „KUR’AN ČASNI“ (Zagreb, „Stvarnost“, 1969), 214.

čarobnjake, koji se prepadoše Mojsija i Arona i njihove moći koju im je davao Bog (u tekstu Kur'ana piše "Gospodar"). Te oni, egipatski čarobnjaci: „...*se baciše* (ničice) *na seđdu* (spuštanje čela na tle pred uzvišenošću i veličinom božijom, preneseno – pokloniti se, o.a.). (I) *Rekoše: "Mi vjerujemo Gospodara svjetova, Gospodara Musaova* (Mojsijeva, o.a.) *i Harunova* (Aronova – brata Mojsijeva, prema Bibliji od jevrejskog Boga posvećeni duhovni vođa jevrejskog naroda, o.a.)”⁹⁷.

U sledećem 15. delu, koji nosi naslov: *PRVA EPIZODA MUSAOVA* (Mojsijeva, o.a.) govori se o takođe biblijskom motivu vezanom za Mojsijevu, bogom danu sledeću pošast koju je bacio na faraona i egipatski narod, stradanjem njihovih prvorođenih sinova. Pa tako, pored ostalog, u ovom delu Kur'ana u *ajetima* 127 i 128 piše: „*Musa* (Mojsije, o.a.) *reče svom narodu* (Jevrejima, Izraelcima-Izraelćanima, o.a.): *Tražite pomoći od Boga i strpite se! Zaista je zemlja Božija. On* (Bog, o.a.) *je daje u nasljeđe kome hoće od Svojih robova. A bogobojazni* (će imati sretan, o.a.) *ishod*“ (Mojsijev narod – Jevreji, Izraelci-Izraelćani, o.a.) *reče: „Mi smo zlostavljani* (i) *prije nego si nam došao i nakon što si nam došao*“ . *Reče* (Mojsije, o.a.): „*Možda će vaš Gospodar uništiti vašeg neprijatelja i učiniti vas* (Jevreje, Izraelce-Izraelćane, o.a.) *nasljednicima na zemlji, pa da vidi kako će te vi raditi*“⁹⁸. Ovde prevodioci i priređivači Kur'ana^{97*}, hafiz Muhamed Pandža i Džemaluddin Čaušević, u *fusnoti* navode da se pod ovom „*zemljom*“ koju pominje Kur'an u ovom 128-om *ajetu*, misli na „Obećanu zemlju“ (današnji Izrael – Palestinu), pa kažu: „*Ovdje se misli „obećana zemlja“ , jer je Musa* (Mojsije, o.a.) *tamo odveo svoj narod* (Jevreje, Izraelce-Izraelćane, o.a.)“.

16. deo nosi naslov: *DRUGA EPIZODA MUSAOVA* (Mojsijeva, o.a.). U ovom delu se ponovo preuzimaju motivi iz Biblije i događanja vezana za božije kazne – pošasti kojima Bog preko Mojsija (arapski Muse) kažnjava Egipćane, naterujući ih da oslobode Jevreje (Izraelce-Izraelćane) ropstva. *Ajet* 132. nabraja te pošasti, koje pominje i Biblija. Pa tu piše: „(Zbog toga, o.a.) *smo Mi na njih* (Egipćane, o.a.) *poslali potop, skakavce, krpelje, žabe i krv...*“ . *Ajeti* 133.-140. dalje kažu: „*Pošto ih je* (Egipćane, o.a.) *snašla kazna rekoše: „Musa* (Mojsije, o.a.), *moli za nas tvoga Gospodara* (na način, o.a.) *kako ti je obećao; ako od nas otkloniš kaznu, mi ćemo ti bez sumnje vjerovati i poslat ćemo Izraelćane s tobom* (osloboditi ih, o.a.) *“...oni* (Egipćani, o.a.) *prekršiše svoju datu riječ. Pa smo ih Mi kaznili i potopili u morskoj pučini zato što su oni smatrali lažnim Naše znakove i bili nehajni prema njima*“ . Ovde je, dakle, pomenut i dat više nego poznati biblijski motiv izraelskog prelaska Crvenog mora, nakon čega je usledio potop egipatskih kočija i vojske koja ih je progonila! „*I dali smo u nasljeđe narodu* (Jevrejima, Izraelcima-Izraelćanima, o.a.) *koji su smatrani slabićima istočne i zapadne zemlje koje smo Mi blagoslovili, pa se ispunila lijepa riječ tvoga Gospodara Izraelćanima* zato što su bili strpljivi....*Mi smo preveli Izraelćane preko mora te su oni došli jednom narodu koji se klanjao svojim kipovima. Rekoše: „O Musa* (Mojsije, o.a.), *napravi i nama jednog boga kao što oni imaju bogove*“ . *Odgovori* (Mojsije, o.a.)

97 * „KUR'AN ČASNI“ (Zagreb, „Stvarnost“, 1969), 217.

„Vi ste narod koji (ništa) ne zna“...Reče (Mojsije, o.a.): *Da li ću vam ja tražiti boga mimo Allaha, a On vas je odlikovao nad (sve) narode“!* (Sjetite se, o.a.) *kada smo vas spasili od naroda Fir'avnova (faraonova, o.a.), kada su nastojali da osjetite najžešću kaznu, ubijajući vaše sinove...U tome vam je od vašeg Gospoda veliko iskušenje“.* Ovde je očita aluzija na trenutak koji pominje i Biblija (*Knjiga Izlaska; 32*) kada se kod pojedinaca unutar jevrejskog naroda (Izraelaca) stvorila sumnja u Božiju moć, pa su sebi sagradili kip *Zlatnog teleta*, kome su se počeli klanjati.

Sledeći 17. deo koji nosi naslov: **TREĆA EPIZODA MUSAOVA** (Mojsijeva, o.a.) takođe govori o potpuno biblijskoj temi Mojsijevog primanja zakona od Boga na brdu Sinaju, i davanja njemu i njegovom bratu Aronu verskih propisa u koje su trebali uputiti sav jevrejski (izraelski) narod. Gotovo svi *ajeti* ovog dela imaju svoje izvorište u zapisu u Bibliji.

141. *ajet* – „*Mi smo odredili Musau* (Mojsiju, o.a.) *trideset noći* (da čini pobožnost i da posti, o.a.) *i Mi smo ih upotpunili sa deset, tako se ispunilo ugovoreno vrijeme njegova Gospodara* (jevrejskog Boga, o.a.) *na četrdeset noći* (Biblija, *Knjiga Izlaska; 34:28*: „*Mojsije ostade ondje (na brdu, o.a.) s Jahvom (Bogom, o.a.) četrdeset dana i četrdeset noći. Niti je hljeba jeo niti je vode pio“*). „*I reče Musa* (Mojsije, o.a.) *svome bratu Harunu* (Aronu, o.a.): *Zastupaj me kod mog naroda i pravi red...“*. (Biblija, *Knjiga Izlaska; 24:14*: „*Čekajte nas ovdje dok se vratimo. Eto je sa vama Aron i Hur. Tko imadne kakvu razmiricu, neka se obrati na njih“*).

142. *ajet* – „*Kada je Musa* (Mojsije, o.a.) *došao u Naše ugovoreno vrijeme i Bod s njim govorio, reče: „Gospodaru moj, ukaži mi se da te ugledam! Reče* (Bog, o.a.) *„Ti me nećeš vidjeti, nego pogledaj na brdo pa, ako se (smiri) na svom mjestu, ti ćeš Me vidjeti“*. (Biblija, *Knjiga Izlaska; 33:18-23 i 34:2*: „*Pokaži mi svoju slavu (ukaži mi se da te ugledam!)* zamoli Mojsije (Boga, o.a.)“. (Na to Bog odgovori, o.a.) „*Dopustit ću da ispred tebe prođe sav moj sjaj... i pred tobom ću izustiti svoje ime...Bit ću milostiv kome hoću...smilovat ću se kome hoću...A (ali) ti moga lica ne možeš vidjeti...Ali se lice moje ne može vidjeti (Ti me nećeš vidjeti)...Onda, ujutro, popni se na brdo (nego pogledaj na brdo) Sinaj i ondje ćeš, navrh brda, stupiti preda me (ti ćeš Me vidjeti“*).

143. *ajet* – „*Reče* (Bog, o.a.): „*O Musa* (Mojsije, o.a.), *Ja sam tebe* (Jevreje, o.a.) *odlikovao nad ostali svijet Svojim poslanstvima i Svojim govorom. Uzmi ono što sam ti dao i budi zahvalan!“*. (Biblija, *Knjiga Izlaska; 19:5-6*: „*Stoga, budete li mi se vjerno pokoravali i držali moj Savez, vi* (Jevreji, o.a.) *ćete mi biti moje blago mimo sve narode....(tebe odlikovao nad ostali svijet)* *vi ćete mi biti kraljevstvo svešteničko i narod svet. Tim riječima oslovi Izraelce“*).

144. *ajet* – „*Mi* (Bog, o.a.) *smo mu* (Jevrejima, Izraelcima-Izraelćanima, o.a.) *propisali na pločama savjet za sve i objašnjenje za svašto: „Primi to s ozbiljnošću, i naredi svome narodu* (Jevrejima, Izraelcima-Izraelćanima, o.a.) *da prihvati ono što je*

najljepše“ (Biblija, Knjiga Izlaska; 34:27-28; 35:1: „Zapiši ove riječi – reče Bog Mojsiju – jer su one temelj na kojima sam s tobom i s Izraelom (jevrejskim narodom, o.a.) sklopio Savez. Tada je na **ploče** ispisao riječi Saveza – Deset zapovijedi...Potom sazva Mojsije svu zajednicu sinova Izraelovih pa im reče: „**Ovo vam je Jahve zapovijedio (naređi svome narodu) da činite...**“ . „**Ja ću vam pokazati kuću grešnika** (faraona i Egipćana, o.a.)“ (Biblija, Knjiga Izlaska; 19:4: “Vi ste vidjeli šta sam učinio Egipćanima“).

18. deo nosi naslov: **ČETVRTA EPIZODA MUSAOVA** (Mojsijeva, o.a.). Ovaj deo govori o neposlušnosti onih Jevreja koji su, čekajući Mojsija da se vrati sa brada Sinajskog (Kur'an ovo brdo naziva *Tûr*), sebi islili zlatno tele kojemu su se počeli klanjati.

147. ajet – „(Nakon što je Musa – Mojsije otišao na brdo *Tûr*) **napravio je Musa-ov** (Mojsijev, o.a.) **narod** (Jevreji, Izraelci-Izraelićani, o.a.) **iza njega od svoga nakita lik teleta...Zar oni ne vide da im ono** (tele, o.a.) **ne govori, niti ih može uputiti na pravi put. Uzeli su ga i postali nasilnici**“ (Biblija, Knjiga Izlaska; 32:1-7, 22: „A narod (jevrejski, o.a.) videći gdje Mojsije dugo ne silazi s brda...**skine zlatne naušnice** što ih je u ušima imao...rastopi kovinu u kalupu **i načini saliveno tele** (**napravio je Musaov narod iza njega od svoga nakita lik teleta**),...Narod tvoj, koji si izveo iz zemlje egipatske, pošao je naopako...na zlo sklon (**i postali nasilnici**)“.

149. ajet – „**Pošto se vratio Musa** (Mojsije, o.a.) **svom narodu** (Jevrejima, Izraelcima-Izraelićanima, o.a.) **srdit** (i) **ožalošćen reče** (Aronu-Harunu, o.a.): **”Kako ste me ružno zastupali,** (Aron i Hur, o.a.) **iza mene** (iza moga odlaska, o.a.)!**...I baci ploče** (Tevrat – Deset božijih zapovedi, o.a.) **i uze brata** (Arona-Haruna, o.a.), **za glavu privlačeći ga sebi**“ (Biblija, Knjiga Izlaska; 32:19: „Čim se približi taboru te opazi tele i kako igraju, razgnjevi se Mojsije . **Baci iz ruku ploče i razbije ih...I reče Mojsije Aronu: šta ti je učinio ovaj narod, da si tako veliki grijeh na njega svalio?**“ „(i Aron-Harun, o.a.) **reče: “O sine moje majke** (Mojsije,o.a.) **zaista je** (ovaj) **narod mene smatrao slabim i gotovo da me je ubio**“ (Biblija, Knjiga Izlaska; 32:22: „Neka se moj gospodar (Mojsije, o.a.) **srđbom ne raspaljuje – odgovori Aron – Sam dobro znaš kako je ovaj narod na zlo sklon**“).

150. ajet – „**Reče** (Mojsije-Musa, o.a.): „**Gospodaru moj** (Bože moj, o.a.), **oprosti meni i mome bratu i uvedi nas u Svoju milost! Ti si najmilostiviji**“ (Biblija, Knjiga Izlaska; 32:11-13: „Mojsije se zamoli pred Jahvom, Bogom svojim, i reče:...**Smiri svoj gnjev i ljutinu: odustani od zla svome narodu (Ti si najmilostiviji)**...Sjeti se Abrahama, Isaka i Izraela, slugu svojih, kojima si...obećao: „Razmnožit ću vaše potomstvo kao zvijezde na nebu, i svu zemlju ovu što sam obećao dat ću vašem potomstvu, da je njihova do vijeka (**uvedi nas u Svoju milost**)“ . I Bog odusta da na svoj narod (Jevreje, o.a) svali nesreću (**Ti si najmilostiviji**).

19. deo nosi naslov: **PETA EPIZODA MUSAOVA** (Mojsijeva, o.a.) i ponovo se nastavlja sa tekstovima koji svoje izvorište imaju u Bibliji.

151. ajet – „*Zaista one* (Jevreje, Izraelc-Izraeličane, o.a.) *koji su uzeli* (zlatno, o.a.) *tele sebi za božanstvo stići će srdžba njihova Gospodara* (Boga, o.a.)...*Tako Mi* (Bog, o.a.) *kažnjavamo one koji nas potvaraju* (lažu na nas, o.a.)“ (Biblija, Knjiga Izlaska; 32:8-10, 34: „Napravili su sebi *tele* liveo...*i pokloniše mu se...i rekoše: Ovo je tvoj bog, Izraele,...Pusti sada neka se moj gnjev na njih raspali...zbog njihova ću ih grijeha kazniti* (*Tako Mi kažnjavamo one koji nas potvaraju*)“.

152. ajet – „*Zaista tvoj Gospodar* (Bog, o.a.) *oprašta i milostiv je onima koji su radili nevaljalo, pa se pokajali i* (postali, o.a.) *pravovjerni*“ (Biblija, Knjiga Izlaska; 32:8-11-12, 25-26 i 14: „A Mojsije se zamoli Gospodu Bogu svojemu, i reče:...Smiri svoj gnjev i ljutinu: odustani od zla svome narodu (Jevrejima, o.a.)!...Stade Mojsije...i reče: „Ko je za Gospoda, k meni“! I skupiše se pred njega svi sinovi Levijevi...*I Gospod odustane da na svoj narod svali nesreću* kojom mu bijaše zaprijetio (*oprašta i milostiv je*)...34:6-7: *Gospod! Gospod! Bog milosrdan i milostiv*, spor na gnjev, bogat ljubavlju i vjernošću...*iskazuje milost* (*oprašta i milostiv je*)“.

153. ajet – „*Kada se smirila srdžba Musaova* (Mojsijeva, o.a.), *uzeo je ploče* (Te-vrat – Deset božijih zapovedi, o.a.) *a na njima bješe* (napisana, o.a.) *uputa i milost onima koji se boje svog Gospodara* (Boga, o.a.)“ (Biblija, Knjiga Izlaska; 34:1,4, 27: „I reče Gospod Mojsiju: *Isteši sebi dvije ploče* (*uzeo je ploče*) od kamena...pa ću ja na ploče napisati riječi...I istesa Mojsije dvije ploče od kamena...Zapiši ove riječi (*a na njima bješe uputa*)– reče Gospod Mojsiju – jer su one temelji na kojima sam sa tobom i sa Izraelom (Jevrejima, o.a) sklopio Savez“).

154. i 155. ajet – „*Musa* (Mojsije, o.a.) *je odabrao između svog naroda sedamdeset ljudi za Naše ročište* (susret-viđenje sa Bogom, o.a.)“ (Biblija, Knjiga Izlaska; 24:1,9-10: „I reče Mojsiju: “Izađi gore (*za Naše ročište*) ka Gospodu i ti i Aron...i *sedamdeset* izraelskih starješina (*sedamdeset ljudi*), i poklonite se izdaleka...Onda se uspne Mojsije (Bogu – *za Naše ročište*) s Aronom...i sa *sedamdeset* starješina Izraelovih. Oni vidješe Boga Izraelova”). „(Mojsije-Musa reče) “*Moj Gospodaru* (Bože, o.a.), *da si Ti htio Ti bi još prije upropastio i njih* (Jevreje, Izraelce-Izraeličane, o.a.) *a i mene*“ (Biblija, Knjiga Izlaska; 34:9: „I reče (Mojsije, o.a.): „Gospode moj...oprosti nam naše bezakonje i grijeha i uzmi nas za nasljedstvo“. „*Hoćeš li nas upropastiti zbog onoga što su naši nevaljalci počinili? To je samo Tvoja kušnja...Ti si naš prijatelj, pa nam oprosti i smiluj nam se. Ti si najbolji od onih koji opraštaju...*” Ja (Bog, o.a.) *kažnjavam Svojom kaznom koga ja hoću, a Moja milost obuhvata svaku stvar*“ (Biblija, Knjiga Izlaska; 32:31-32, 18: „Narod onaj (Jevreji, o.a.) težak je grijeh *počinio* (*što su naši nevaljalci počinili*)...Ipak im taj grijeh *oprosti* (*Ti si naš prijatelj, pa nam oprosti... Ti si najbolji od onih koji opraštaju*)...(a Bog odgovori, o.a.) “*Bit ću milostiv kome hoću da mislostiv budem; smilovaću se kome hoću da se smilujem* (*i smiluj nam se*)“.

U 156. ajetu ovoga dela, usred „priče o Mojsiju (arapski Musi)“⁴, Kur'an se obraća muslimanima pominjanjem Muhameda, ali uporedo i Jevrejima i hrišćanima, pa

kaže: „*Onima koji slijede poslanika* (Muhameda, dakle ovde se obraća muslimanima, o.a.), *vjerovjesnika, nepismenoga* (ovde nam Kur'an nedvosmisleno daje informaciju da je Muhamed bio nepismen, što se takođe ponavlja i u 157. *ajetu*, o.a.) *kojega oni* (Jevreji, o.a.) *nalaze u Tevratu* (jevrejskoj *Tori* – *Starom zavetu*.o.a.) *i Indžilu* (hrišćanskim Jevanđeljima), *naređuje* (Allah, o.a.) (da čine) *dobra djela i zabranjuju nevaljala*“.

Ovim „prozivanjem“ *Tevrata* (jevrejske svete knjige *Tore*), ponavlja se česti muslimanski stav da je Muhamed „najavljen“ Jevrejima već u njihovoj svetoj knjizi *Tori* – Bibliji (*Starom zavetu*), što prema jevrejskom i hrišćanskom verovanju nije tačno. I Jevrejima i hrišćanima Biblija najavljuje samo *Mesiju*^{98*}, a on svakako ne predstavlja lik Muhameda, kako je on prikazan u muslimanskom verovanju.

Muslimansko učenje i njegovi prenosioci, tumači i teolozi, smatraju naime, da je jevrejska Biblija (Stari zavet) Jevrejima nagovestila dolazak Muhameda na dva mesta. Prvo u biblijskoj knjizi *Ponovljeni zakoni* (*Peta knjiga Mojsijeva*); 18:15, gde piše „*Proroka ispred tebe, između braće tvoje, kao što sam ja, podignuće ti Gospod Bog tvoj; njega slušajte!*“ Pošto su Jevreji i Arapi (kao prvi koji su primili islam) braća po ocu, oni ovaj stih tumače, da se to „*između braće tvoje*“, odnosilo upravo na Arape! Prevodioci i priređivači Kur'ana^{99*}, hafiz Muhamed Pandža i Džemaluddin Čaušević, u *fusnoti*, za ovu tezu i vezu Jevreja i Arapa navode sledeće tumačenje: „*Izraelova su braća, sinovi Ismailovi* (hebrejski Išmailovi)“. Dakle, jednostavnije rečeno „Jevrejima su braća Arapi“.

Kao drugo mesto u Bibliji (jevrejskom *Starom zavetu*) koje pomenuti muslimanski tumači smatraju kao mestom gde je Jevrejima (i ostalima) nagovešten dolazak novog poslanika (Muhameda) oni navode, takođe iz *Ponovljenih zakona* (*Pete knjige Mojsijeve*); stih 33:1-2, gde piše: „*Ovo je blagoslov kojim Mojsije – čovjek Božiji – blagoslovi Izraelce* (Jevreje, o.a.) *pred svoju smrt. Reče on: Dođe Gospod sa Sinaja* (oni ovo tumače kao spuštanje, odnosno predaju Božije objave i zakona – *Tore*, Mojsiju

98 * Mesija (hebrejski מָשִׁיחַ *Mašiah* - pomazanik) je središnji eshatološki pojam judaizma, prihvaćen i u hrišćanstvu i u islamu. Mesijom se naziva iskupitelj kojeg, u jednom ili drugom vidu, očekuju sve ove religije. U širem značenju, mesija označava svaku osloboditeljsku ili spasiteljsku ličnost i pridev mesijanski se koristi za sva učenja koja očekuju nekog da popravi stanje čovečanstva i sveta. Mesijanska nada i iščekivanje još uvek su jedan od temeljnih motiva jevrejske religije, iako je reformistički judaizam odbacio ideju o ličnom mesiji zamenivši je pojmom „mesijanskog doba“ koje odlikuje univerzalna pravda i mir. U hebrejskoj bibliji, mesijom, odnosno pomazanikom, su nazivani kraljevi i sveštenici Izraela koji su pomazivani svetim uljem. Kraljevi i prvosveštenici su primali pomazanje kao znak nove službe. U razvijenoj jevrejskoj mesijanskoj eshatologiji, mesija se odnosi na vođu kojeg je Bog pomazao, i u nekim slučajevima, budućeg kralja Izraela, potomka Davidove loze, koji će ujediniti sva jevrejska plemena i osloboditi ih od strane vlasti. Dolazak mesije će, kako se veruje, nevestiti mesijansko doba sveopšteg mira, sklada i pravde. U judaizmu, mesija nije smatran natprirodnom figurom, Bogom niti sinom Boga. – Izvor: Википедија, <http://sr.wikipedia.org/sr/%D0%9C%D0%B5%D1%81%D0%B8%D1%98%D0%B0>.

99 * „KUR'AN ČASNI“ (Zagreb, „Stvarnost“, 1969), 222.

i celom jevrejskom-izraelskom narodu, o.a.), i pokaza im se sa Sira (ovo tumače kao davanja Jevanđelja Isusu Hristu /hebrejski Jošui/, jer Sira je ime za brda u Izraelu – Palestini i ime jednog sela u Nasiri) i zasja s gore Faranske (što muslimanski tumači i teolozi smatraju početkom objave Muhameda, jer Faran je (prema njihovom tumačenju) pustinja u kojoj se nalazi Meka, a u kojoj je, prema Bibliji /Knjiga postanka; 21:21: „A življaše u pustinji Faranu“/ živio Ismail /hebrejski Išmail/, praotac Arapa)“. Ovo tumačenje daje i islamski portal http://www.kelimetul-haqq.org/index.php?option=com_content&view=article&id=354:obavijest&catid=78:obavijest-2&Itemid=86, navodeći da su upravo stihovi u Kur'anu, navedeni u 95. poglavlju (suri), u ajetima 1-3: „slični onima u (biblijskom, o.a.) Ponovljenom zakonu 33:1-2, gdje se opisuju mjesta na kojima se spustila objava Mojsiju, Isusu i Muhammedu neka je Božji mir nad njima, pa kaže Allah u Kur'anu: **1. Tako mi smokve i masline, 2. i Sinajske gore, 3. i grada ovog, bezbjednog.** Autor pomenutog teksta dalje nastavlja objašnjenje ove sličnosti sa stihovima iz Biblije, pa kaže: „Opisujući spuštanje objave Isusu u Palestini jer tamo ima puno smokvi i maslina, Mojsiju na Sinajskoj Gori i Muhammedu, sallallahu 'alejhi we sellem, u Mekki u najbezbednijem gradu na planeti koji sam Bog Veliki čuva“.

Ovde je svakako potrebno naglasiti da se prema biblijskim tekstovima lokacija pustinje Faran nikako ne može odnositi na lokalitet grada Meke. Naime, pustinja Faran se više puta pominje u Bibliji, ali uvijek u kontekstu prostora južnog dela poluostrva Sinaj. Čak i pozivanje na biblijski tekst u *Knjizi Postanka; 21*, da je Abraham „otпустиo Hagaru“ u pustinju Faran, gde je živela sa svojim sinom Išmailom (arapski Ismailom, kasnijim praocem Arapa), ne upućuje da je ta lokacija grada Meka, jer Biblija tu dalje kaže: „Dom mu bješe u pustinji Faranu, a njegova mu majka dobavi ženu iz zemlje egipatske“, što takođe, i zbog same geografske blizine, zvuči logično da je to prostor poluostrva Sinaj (u blizini Egipta). Ovde dajemo samo jedan primer iz Biblije gde se pominje pustinja Faran sa, više nego očiglednom činjenicom da je to na Sinaju; *Knjiga brojeva, ili Četvrta knjiga Mojsijeva; 10:12*, gde se govori o rasporedu jevrejskih (izraelskih) plemena pri polasku iz sinajske pustinje, pa kaže: „I pođoše sinovi Izraelovi svojim redom iz pustinje Sinajske, i zaustavi se oblak u pustinji Faranskoj“. Takođe, poznato je postojanje i oaze Faran na jugu Sinaja. Naime, već od 3. veka u pomenutoj obližnjoj oazi Faran na krajnjem jugu Sinajske pustinje, postoje male hrišćanske manastirske zajednice okupljene na mestu tzv. „nesagorive kupine“ (prema Bibliji, *Knjizi Izlaska; 3:1-6*, „nesagorivi grm putem kojeg se Bog prikazao Mojsiju“) na Mojsijevom vrhu (brdu Horiv). Obližnja oaza Faran gde se nalazila sinajska episkopija, o čemu svedoče mnogobrojne bazilike iz 4. i 5. veka, prestala je da bude hrišćanski centar u 7. veku, posle arapskih osvajanja (izvor: http://www.svetazemlja.info/strana_sr.php?strana_id=49).

20. deo ovog 7. poglavlja (*sure*) Kur'ana nosi naslov: **ŠESTA EPIZODA MUSAOVA** (Mojsijeva, o.a.). I ovaj deo nastavlja sa opisima koji u mnogim stihovima svoje izvorište ima u Bibliji.

158. *ajet* ponovo pominje Mojsija i Jevreje (Izraelce), pa kaže: „*A od Musaova* (Mojsijeva, o.a.) *naroda* (Jevreja, Izraelaca-Izraelićana, o.a.) (ima) *ljudi koji su upućeni na pravi put i koji po njemu sude*“.

159. *ajet* donosi potpuno Biblijsku priču, pa kaže: „*Mi* (Bog, o.a.) *smo ih* (Jevreja, Izraelaca-Izraelićana, o.a.) *podijelili na dvanaest plemena i objavili Musi* (Mojsiju, o.a.) – *kada je narod kod njega zatražio vodu –: „Udari svojim štapom po kamenu”! Pa je poteklo dvanaest vrela. Svaki narod je znao svoje pojište*“ (Biblija, Knjiga Postanka; 35:22: „Izrael je imao *dvanaest sinova*...35:28: *Sve su to Izraelova plemena*...Knjiga Izlaska; 24:4: *I napisao Mojsije sve riječi Gospodnje, i...načini oltar...i dvanaest stupova za dvanaest plemena Izraelovih*...Knjiga izlaska; 17:2-6: *...narod zapodjene prepirku s Mojsijem govoreći: daj nam vode da pijemo...A Gospod reče Mojsiju...uzmi u ruku štap...ti* (Mojsije, o.a.) *udari u stijenu (Udari svojim štapom po kamenu)*, i potećiće iz nje voda da pije narod...I učini Mojsije tako (*Pa je poteklo dvanaest vrela*)“.

„*I Mi smo njima oblakom pravili hlad, spustili im svako dobro i utjehu* (medovinu i prepelice. Rekli smo im, o.a.): „*Jedite lijepo stvari kojima smo vas obdarili*“! (Biblija, Knjiga Izlaska; 16;10, 11: „...i gle, slava Gospodnja pokazala se u *oblaku*...I Gospod reče Mojsiju:...doveče ćete jesti mesa, a ujutro ćete se nasititi hljeba (*Jedite lijepo stvari kojima smo vas obdarili*)...I doista! Navečer se pojave *prepelice* i prekriju tabor, a ujutru pade rosa oko tabora (*spustili im svako dobro*)”.

U 160. *ajetu* Kur'an donosi drugi, od ukupno samo dva, i to posredna pomena grada Jerusalima! Pa tu piše: „(Spomeni im, o.a.) *kada im je* (Jevrejima, Izraelcima-Izraelićanima, o.a.) *rečeno: „Nastanite se u ovome naselju* (Jerusalimu, o.a.) *i jedite iz njega* (njegove plodove, o.a.) *gde hoćete i recite: Oprosti nam* (grehe, o.a.)”.

I ovaj pomen ima paralelu u biblijskom tekstu iz Knjige o Jošui (latinski Isusu Navinu); 13:6, 14:1, 15:8 i 21:43, gde piše: “...*razdijeli Izraelu zemlju u nasljedstvo, kao što sam ti* (Bog, o.a.) *zapovjedio...Ovo je što su dobili u nasljedstvo sinovi Izraelovi u zemlji kananskoj...Odatle se preko doline...s juga granica dizala prema Jebusu, a to je Jerusolim...Primili su...u posjed i nastanili se* (*Nastanite se u ovome naselju*)...“.

21. *deo* nosi naslov: *SEDMA EPIZODA MUSAOVA* (Mojsijeva, o.a.). Tekst celog ovog dela od 162-og do 170-og *ajeta*, ponovo se koristi da zamerka i kritikama na određena navodna postupanja Jevreja, ustvari se daje uput muslimanima kako i zašto trebaju biti bogobojažljivi. Pa tako ona započinje 162. *ajetom* koji, interesantno, uzima za svoju temu posredni pomen biblijskog grada Eilata, koji se nalazi na obali Crvenog mora (ovo, da je tu reč o gradu i luci Eilat, nam u *fusnoti* na 224. strani kazuju prevodioci i priređivači Kur'ana u izdanju „Stvarnost” Zagreb, 1969, „KUR'AN ČASNI“, hafiz Muhamed Pandža i Džemaluddin Čaušević), gde kaže: „*Pitaj ih* (Jevreje, o.a.) *za grad koji je bio blizu mora kada su kršili odredbe o suboti, u koji dan su im dolazile ribe plivajući po morskoj površini, a onoga dana kada nisu slavili subotu nisu im dolazile. Tako Mi* (Bog, o.a.) *njih* (Jevreje, o.a.) *stavljamo u kušnju što su griješili*“.

Ovo je jedan tipičan primer Kur'anskog obraćanja navodno Jevrejima, a u stvari muslimanima, upozoravajući ih na navodne i moguće loše okolnosti (u ovom slučaju da nema riba ako se ne poštuje dan propisan za odmor od strane Boga-Allaha), ali je jako interesantno da se za to koristi formalno obraćanje Jevrejima. To svakako potvrđuje koliki je uticaj i na samog Muhameda, kao sastavljača Kur'ana, imalo prisustvo Jevreja u njegovom okruženju i životu, a posebno njihova vera i propisi koje je ona zagovarala. Objektivno ova zamerka apsolutno nema mesta u odnosu na Jevreje, jer ako je bio koji praznik koji su Jevreji posebno poštovali, to je bila subota, ili kako iz poštovanja prema njoj Jevreji kažu „*Kraljica subota*“. Dakle, Muhamed ovde ne koristi petak, kao dan koji će se muslimanima kroz verske propise dati (nametnuti) kao dan odmora i praznovanja i posebnih molitvi u muslimanskim bogomoljama – džamijama, nego im se kao pouk o obavezi i posledicama eventualnog ne pridržavanja te obaveze, u Kur'anu daju Jevreji i navodno njihovo ne poštovanje subote.

Gotovo ceo ovaj 21. deo sastavljen je od stihova kojim se na ovaj način, obraćanjem Jevrejima, ustvari obraća muslimanima. Pa tako u 163. *ajetu* dalje kaže: „(Spomeni) *kad reče jedna skupina od njih* (Jevreja, dobrih i pobožnih, o.a.): „*Zašto savetujete narod koji će Bog uništiti ili kazniti žestokom kaznom*“. *Odgovoriše*: „(Savetujete ih, Jevreje, o.a.) *da bi se opravdali pred vašim Gospodarom i ne bi li postali bogobojažni*““. 164. *ajet*: „*Nakon što su zaboravili ono čime su bili upozoreni, Mi* (Bog-Allah, o.a.) *smo spasili one koji su zabranjivali nevaljale stvari, a kaznili smo žestoko one koji su nasilje činili za ono što su griješili*“.

Ovde se, simbolično, ponovo koristi motiv iz Biblije, i Mojsijev i Božiji obračun sa onima koji nisu bili bogobojažljivi: *Knjiga Izlaska*: 32:34-35 i 27: „...zbog njihova **ću ih grijeha kazniti. I udari Gospod po narodu** (jevrejskom, izraelskom, o.a.) *pomoćrom* (kaznili smo žestoko one koji su nasilje činili za ono što su griješili) zbog (zlatnog) teleta što im ga Aron načini...*povika* (Mojsije, o.a.): „**Ko je za Gospoda, k meni!** Svi se sinovi Levijevi okupe oko njega (*kad reče jedna skupina od njih* /Jevreja, dobrih i pobožnih, o.a./)“.

165. *ajet* donosi tekst koji će kasnije, a posebno danas u aktuelnom vremenu i u interpretaciji islamskih ekstermista, biti često korišćen kao „opravdanje“ za iznošenje pogrdnih i uvredljivih stavova u kojima se Jevreji nazivaju i porede sa majmunima! Kur'anski tekst iz pomenutog *ajeta*, glasi: „*Pošto su* (Jevreji, o.a.) *oholo odbili ono što im je zabranjeno Mi* (Allah, o.a.) *smo im rekli*: „*Budite prezreni majmuni*““.

Ovde navodimo nekoliko sajtova koji to prikazuju: <http://www.youtube.com/watch?v=Nrj5yGnAwnc>, <http://www.youtube.com/watch?v=Yto6DczJds&feature=related>, itd.

Sledeća dva *ajeta*, 166. i 167. i dalje posredno govore o Jevrejima i „o Božijem kušanju i kažnjavanju onih među njima koji nisu dobri, sve do Sudnjeg dana, ne bi li se povratili“, dok *ajet* 168. ponovo pominje i jevrejsku svetu knjigu *Toru* (na arapskom jeziku *Tevrat*). Pa kaže: „*Iza njih* (onih Jevreja-Izraelaca, koji su po izlasku iz egipatskog ropstva slavili kult *zlatnog teleta*, o.a.) *je došlo pokoljenje koje je naslijedilo Knjigu* (*Toru-Bibliju*, o.a.),...*Zar nije od njih* (Jevreja, o.a.) *uzeta obaveza u Knjizi* (*Tori-Bibliji*, o.a.) *da se o Bogu govori samo istina. A oni* (Jevreji, o.a.) *su učili što je u njoj* (*Tori-Bibliji*, o.a.)“.

Sva ova priča u prethodnim *ajetima* ima za cilj da se vernicima nove vere islama, muslimanima, ukaže šta ne smiju činiti da ih Bog-Allah ne bi kažnjavao, i da će time „biti bolji od onih (Jevreje) koji su (prema mišljenju tvorca Kur’ana – Muhameda) „odbijali ono što im je od Boga bilo zabranjeno“. Dakle, Muhamed, kao sastavljač Kur’ana, koristi prikazivanje Jevreja u negativnom svetlu, da bi time „uputio“ vernike nove vere islama, muslimane, na ispravan put. Pa tako sledeći *ajet* kaže: „*Mi* (Allah, o.a.) *nećemo uništiti nagrade dobrih ljudi, onih koji se drže propisa Knjige* (Kur’ana, o.a.) *i obavljaju namaz* (muslimansku molitvu, o.a.)“.

Ista poruka provejava i u celom sledećem, 22. delu ovog poglavlja Kur’ana, koja za objašnjenje ima ponovno posredno prozivanje Jevreja kao Adamovih sinova i potomaka, koji su (prema Kur’anskom mišljenju i tumačenju) „okrenuli leđa Bogu“ *ajet* 171.: (Spomeni, sjeti se, o.a.) „*kad je izveo tvoj Gospodar iz leđa sinova Adamovih* (hebrejski Adamovih, o.a.) *njihovo potomstvo i učinio ih svjedocima protiv samih sebe*“. Ali zato ova poruka ima za cilj ponovno prizivanje pristalica nove vere islama, muslimana, da su oni ti koji treba da ispravno tumače i pridržavaju se Božijih (Allahovih) poruka koje im on objavljuje putem ove Knjige – Kur’ana.

24. deo, u *ajetima* 188. i 189., počinje takođe biblijskim motivom, pominjanjem Adama i Eve, pa kaže: „*On* (Bog-Allah, o.a.) *vas je stvorio od jednog čovjeka i od njega proizveo njegovu suprugu da se uz nju smiri. Kad ju je obgrlio, zanjela je lak teret i nosila ga. A kad joj je otežao* (stomak sa plodom deteta u njoj, o.a.) *oboje su zamolili Allaha, svoga Gospodara: “Ako nam dadneš dobro (dete), mi ćemo biti zahvalni”*“. Biblija, u *Knjizi Postanka; 1-4*, uz ostalo, kaže sledeće: „...*stvori Bog čovjeka...Od rebra što ga je uzeo čovjeku napravi Gospod Bog ženu (i od njega proizveo njegovu suprugu)...Čovjek pozna (Kad ju je obgrlio) svoju ženu...a ona začne (zanijela je lak teret i nosila ga) i rodi...*“.

8. POGLAVLJE (*sura*):

U 7. delu ovog poglavlja, u *ajetima* 50-55, Kur'an koristi biblijsku priču i motiv jevrejskog izlaska iz egipatskog ropstva, navođenjem Božijih kazni koje je on (Bog) iskazao prema Egipćanima. Opisujući okolnosti bitke kod Bedra, u martu 624. godine, koja je vođena između Muhamedovih pristalica i pripadnika arapskog plemena Kurajša iz Meke, protivnika Muhameda, Kur'an kaže: „(Njihovo stanje, Arapa iz Meke, protivnika Muhameda, o.a.) *je kao stanje pristalica Fir'avna* (egipatskog faraona, o.a.) *i onih* (koji su bili, o.a.) *prije njih* (Oni su) *smatrali lažnim znakove svoga Gospodara, pa smo ih Mi* (Bog, o.a.) *uništili zbog njihovih grijeha i potopili smo pristalice Fir'avna...*“. Ovde je dakle, pomenut potpuno biblijski motiv iz *Knjige Izlaska*; 14:21-31, u kojem je opisan izraelski (jevrejski) prelazak Crvenog mora i potapanje egipatske faraonove vojske koja je proganjala Jevreje – izraelski narod.

„Mojsije potapa faraonovu vojsku u Crvenom moru“, Rafaelo Santi, iz kolekcije od 15 slika iz *Sobe Heodorus* (Stanza di Eliodoro) u Sikstinskoj kapeli, Rim

„Faraon i njegovi pratioci dave se u Crvenom moru“, Gerard Hoet i Giliem van der Gouven, 1728.g.

„Prelazak Crvenog mora“,
Žan Žak Lagren – mlađi,
Muzeju Luvr, Pariz

„Faraonova vojska
uništena u Crvenom
moru“, Džordž Tinvort

„Čudo na Crvenom moru“,
Vilhelm Ebinghaus

„Izraelci prelaze Crveno
More“ – Mateus Merian –
stariji, prva trećina
17. veka, Muzej Ermitaž,
Sankt Peterburg, Rusija

9. POGLAVLJE (*sura*):

U ovom poglavlju Jevreji i hrišćani su pomenuti prvi put, i to posredno kao narodi Knjige (Biblije, *Tore* i *Jevanđelja*) u posljednjem 30-om *ajetu*, 4-og dela. Pa tu, između ostalog, piše: „*Borite se protiv onih* (ovde se nabrajaju razne kategorije, kao: nevernici, idolopoklonci, itd., o.a.)... (a onda i) *onih kojima je data Knjiga* (Biblija, *Tora* i *Jevanđelja*, o.a.), *dok ne dadnu džizju* (harač, namet, porez koje je plaćalo nemuslimansko stanovništvo, jednom godišnje, u novcu ili dobrima, o.a.) *svojom rukom, poniženi*“.

5. deo već u naslovu se direktno obraća Jevrejima i hrišćanima: *UDALJAVANJE JEVREJA I KRŠĆANA OD ISTINE*. U *ajetima* 31. do 34. Kur'an to direktno govori, pa kaže: „*Govorili su Jevreji: „Uzejr* (hebrejski Ezra^{100*}, o.a.) *je Božiji sin” a kršćani su govorili: „Mesih* (Mesija, o.a.) *je Božiji sin”*. *To su riječi* (izrečene, o.a.) *njihovim ustima....Bog ih ubio! Kako odstupaju* (od Istine, o.a.)! *Uzeli su svoje svećenike i kaluđere bogovima* (navodno, kako muslimani smatraju, priznaju im nepogrešivost, a nepogrešiv može biti samo Bog, o.a) *mimo Allaha* (Boga, o.a.) *i* (smatraju bogom) *Mesiha* (Mesiju, o.a.), *sina Merjemina* (hebrejski Mirjamina, o.a.). *Naređeno im je obožavati samo jednog Boga; nema boga osim Njega*. (Samo je on dostojan da bude, o.a.) *slavljen bez onoga* (koje) *mu oni pripisuju! Oni žele ugasiti Božije svjetlo svojim ustima, a Allah hoće samo upotpuniti svoje svjetlo, pa makar* (to) *mrzili nevjernici*. *On* (Allah, o.a.) *je onaj koji je poslao svoga Poslanika* (Muhameda, o.a.) *s uputom i istinskom vjerom, da je dovede do pobjede nad svakom vjerom...*“.

Ovde se uočava jedan skoro nevidljivi prelaz u tekstu, gde u kritici od strane autora Kur'ana (Muhameda) navodnog jevrejskog i hrišćanskog „nepoštovanja i nevjere u jednoga (svoga) Boga“, u stvari tekst gotovo neprimetno prelazi na stvarni cilj te kritike, a to je njihovo neprihvatanje nove vere – islama, i samog Allaha kao novog boga, kao i Muhameda kao njegovog proroka i novog glasnika (poslanika). Ova suptilna nijansa kritike Jevreja (i hrišćana) zbog njihovog ne prihvatanja druge vere i drugog verovanja (islama), često se susreće u tekstu Kur'ana. I sami prevodioci i priređivači Kur'ana u izdanju „Stvarnost“ Zagreb, 1969, „KUR'AN ČASNI“, hafiz

100 * **Ezra** je bio jevrejski sveštenik i pisar koji je predvodio oko 5.000 izraelskih prognanika iz Vavilona (iz vavilonskog ropstva) na povratku u postojbinu Izrael – Judeju i u Jevrejima sveti grad Jerusalem. To se desilo 459.g.p.n.e. Ezra je ponovno učvrstio rasejanu jevrejsku zajednicu na temelju *Tore* (jevrejske Biblije-Starog zaveta) i strogo poštovanju zakona. Prema Bibliji, Ezra je suzbio opasnost po jevrejski identitet koji su predstavljali brakovi Jevreja i ne Jevreja, te ustanovio konačno obavezno čitanje *Tore*. Ezra se zbog toga duboko poštuje u jevrejskoj tradiciji. Njegovo poznavanje *Tore* se smatralo istovjetnim Mojsijevom. Kao i Mosije, Enoh i David, i Ezra je dobio počasni naslov „pisar“ te se u jevrejskoj tradiciji naziva „Ezra pisar“. Iako se u Kur'anu ne spominje izričito kao prorok, neki muslimanski teološki učenjaci ga, na osnovu pojedinih islamskih tradicija, navode kao proroka.

Muhamed Pandža i Džemaluddin Čaušević, u *fusnoti* na 253. strani to objašnjavaju tako, i ohrabreno kažu: „*Ovaj ajet nagovještava da će islam pobijediti, usprkos velikom neprijateljstvu i otporu od strane Jevreja i hrišćana*“. Ovo sve, iako to, što Kur'an naziva „neprijateljstvom“ nije bilo samo po sebi i nužno sa ciljem protiv islama, čak ne nužno ni njegovo negiranje ili pobijanje, već samo protiv htenja da i oni **moraju primiti** novu veru i **prihvatiti** islam!

U 9. delu ovog poglavlja, u 71-om *ajetu*, Kur'an kritikujući „*dvoličnike i licemjerne*“ (one među Arapima koji nisu hteli primiti islam i suprotstavljali su se Muhamedu), kaže: „*Zar nisu saznali* (ti „*licemeri i dvoličnici*“, o.a.) *o onima koji su bili prije njih...*“, i nabrajajući koji su to bili pre njih, između ostalog pominje i „*o narodu Ibrahimovu* (Abrahamovu, o.a.)“. Logično je da je Muhamed pod ovim mislio na Jevreje.

U 14. delu, u 112-om *ajetu*, piše: „*Zaista je Bog od vjernika kupio njihove živote i njihove imetke zato da imaju* (kao nagradu, o.a.) *džennet* (raj, u doslovnom prevodu rajski vrt ili bašta, o.a.)...(Ovo je) *Njegovo istinito obećanje u Tevratu* (jevrejskoj *Tori*, Starom zavetu, o.a.), *Indžilu* (hrišćanskim Jevanđeljima, Novom zavetu, o.a.), *i Kur'anu*“. Dakle, ovde je dato jedno afirmativno, i sa poštovanjem, pominjanje jevrejske svete knjige *Tore* – Starog zaveta (kao i hrišćanskog Novog zaveta).

115. *ajet* ovog dela govori o Abrahamu, osvrćući se na njegovo neslaganje sa idolo-poklonačkim verovanjem njegovog oca Teraha. Biblija u *Knjizi Postanka*; 11:24-32, govori o poreklu Teraha i, između ostalog, kaže da je on bio trgovac rodnom iz Ura kaldejskog, prastarog grada u južnoj Mesopotamiji (današnji južni Irak). Sama Biblija ne pominje njegovo idolo-poklonstvo, ali jevrejska tradicija koja dolazi iz *Talmuda* (zbornika jevrejske postbiblijske literature) i *Midraša* (zbirno ime za klasičnu rabin-sku egzegetsku literaturu) pominje da je Avram (Abraham) još od svog ranog detinjstva doveo u pitanje takvo verovanje svoga oca Teraha, i tražeći „*Istinu*“ došao do spoznaje (ubeđenja, verovanja) da je ceo univerzum delo jednog Stvoritelja (Boga), i tome počeo da uči i druge. U to je pokušavao da ubedi i svoga oca, pozivajući ga da napusti obožavanje idola. Isti izvori donose i priču o tome, ali ne pominju da li je u tome i uspeo.

Kur'an, dakle, u pomenutom *ajetu* o tome kaže sledeće: „*Ibrahimovo* (Abrahamovo, o.a.) *traženje oprosta za svoga oca bilo je samo zbog obećanja koje mu je on (Abraham) dao. Ali kada mu je bilo jasno da je on (Abrahamov otac, o.a.) Božiji neprijatelj, odrekao ga se. Zaista je Ibrahim* (Abraham, o.a.) *osjećajan (i) blag*“.

10. POGLAVLJE (*sura*):

Ovo je prvo poglavlje u Kur'anu, od ukupno 8 poglavlja (*sura*), koje je kompletno posvećeno pojedinačnoj ličnosti i po kome poglavlje i nosi ime. To je ujedno i prvo od ukupno šest (6) koje je posvećeno prorocima iz Biblije, i prvo od ukupno čak četiri (4) koje je posvećeno nekom jevrejskom liku – Jevreju.

Jonah (Jona) je bio prorok u severnom jevrejskom kraljevstvu Izrael, u 8. veku p.n.e. Biblija ga pominje u *Drugoj knjizi kraljeva; 14:25*, kao proroka iz Gat hefera (malog mesta nekoliko kilometara severno od Nazareta u Izraelu), sina Amitajeva. To je vreme vladavine izraelskog kralja Jerovoama II (781- 753.g.p.n.e.), kome je Jonah prorokovao da će povratiti određene, ranije izgubljene, izraelske teritorije na severu, od mesta Hamata do Mrtvog mora. Njemu je posvećena i jedna cela knjiga (poglavlje) u jevrejskoj Bibliji – *Tori*, i nosi ime „*Knjiga o Joni*”, kao jednom od 12 manjih proroka koji su uključeni u Bibliju. Prema jevrejskom predanju Jonah je spašen od strane jevrejskog proroka Elijaha, i preuzeo je neke od njegovih osobina, posebno njegovu sklonost za „strogim i britkim presudama”. „*Knjiga proroka Jone*” čita se svake godine na hebrejskom i u celini, na veliki i značajni jevrejski praznik *Jom Kipur* – Dan pokajanja i pomirenja, kao *minha*, popodneva molitva.

Kao i u Bibliji i u Kur'ana celo jedno poglavlje nosi ime ovog jevrejskog proroka. To je 10. *sura*, i na arapskom jeziku ima naslov: *JUNUS* (Jonah-Jona, o.a.). Interesantno je da se njegovo ime u celom ovom poglavlju (*suri*) koje ima 109 *ajeta*, direktno – imenom pominje samo jednom i to u 98. *ajetu*.

1. deo ovog poglavlja (*sure*) započinje sa porukom i misli, koja je potpuno preuzeta iz Biblije, sa samog njenog početka, iz *Knjige postanka; 1:1-31*, gde je dat opis „Božijeg Stvaranja Sveta u šest dana”.

Kur'an u 3. *ajetu* o tome kaže: „*Zaista je vaš Gospodar Allah* (Bog, o.a.) *koji je stvorio nebesa i zemlju za šest dana...*”. Biblija, u pomenutoj *Knjizi postanka*, između ostalog kaže: “*U početku stvori Bog nebo i zemlju (Zaista je vaš Gospodar Allah koji je stvorio nebesa i zemlju)...*, pa svod/nebo i vodu – dan drugi, pa plodove i zemlju – dan treći, pa svetla (Sunce i Mesec) na svodu nebeskom – dan četvrti, pa životinje na zemlji i u vodi – dan peti, i „*na svoju sliku stvori Bog čovjeka...muško i žensko...i reče im Plodite se i množite...*” – dan šesti (*za šest dana*)”.

5. *ajet* kaže: „*On je Onaj koji je stvorio Sunce da bliješti, a Mjesec da svijetli i odredio mu* (Mesecu, o.a.) *mijene da biste znali broj godina i računanje...On* (Bog) *objašnjava znakove ljudima...*”. A Biblija o tome kaže: „*Potom reče Bog: „Neka budu vidjela* (svetla: Sunce i Mesec, o.a.) *na svodu nebeskom, da dijele dan i noć (i odredio*

mu mijene), da budu **znaci** (objašnjava **znakove**) vremenima i danima i **godinama** (da biste znali **broj godina i računanje**)...I stvori Bog dva velika vidjela (svetla, o.a.): veće (**Sunce**) da upravlja danom, i manje (**Mesec**) da upravlja noću (stvorio **Sunce da bliješti, a Mjesec da svijetli**) – dan četvrti”.

6. ajet kaže: „**Zaista u izmjeni noći i dana i u onome što je Bog stvorio na nebesima i zemlji** (nalaze se, o.a.) **znakovi...**”. Biblija o tome kaže: „I postavi ih Bog **na svodu nebeskom** (što je Bog stvorio na nebesima)...da upravlja danom i noći, i **da dijele svijetlost od tame** (u izmjeni noći i dana)...”.

Toliko o postanku sveta!

U 37. ajetu, 3. dela ovog poglavlja (sure) iznosi se jedan čest i ponavljani stav u Kur'anu, da je Kur'an potvrda ranije objavljenih verskih knjiga, jevrejske Tora i hrišćanskih Jevanđelja. Pa kaže: „**On** (Kur'an, o.a.) **je potvrda onoga što je prije njegovo objavljeno** (Tora i Jevanđelja, o.a.) **i objašnjeno propisima, od Gospodara svjetova** (Boga, o.a.)...”. Šta više, u 47. ajetu se ovaj stav dopunjuje i potvrđuje: “**Svaki narod ima poslanika** (svoga Proroka, o.a.)”. Ovo isto se kaže i u kasnijem tekstu Kur'ana, u 35-om poglavlju, u ajetu 24: „**S Istinom smo te** (Poslanika Muhameda, o.a.) **poslali kao donosioca radosne vijesti i opominjača, a nema nijednog naroda da mu nije došao opominjač** (ovde se misli i na jevrejskog Mojsija i na hrišćanskog Isusa, o.a.)”.

8. deo nosi naslov: **NUH** (hebrejski Noah, o.a.) **I MUSA** (hebrejski Mojsije, o.a.). U ajetima od 71 do 73 je ponovo pomenuta jedna biblijska tema, ovaj put Noahove (arapski Nuhove) lađe i onih koje je ona spasila („...**te smo Mi** (Bog, o.a.) **spasili njega** (Noaha, arapski Nuha, o.a.) **i one koji** (su bili) **s njim u lađi. I učinili smo ih vladarima** (na zemlji, o.a.)”).

U 75. ajetu ovog dela se ponovo pominju jevrejski duhovni vođa i lider Mojsije i njegov brat Aron, vođa i poglavar jevrejskih sveštenika, kao i okolnost prilikom njihovog izvođenja jevrejskog-izraelskog naroda iz egipatskog ropstva. Pa kaže: „**Zatim smo poslije njih poslali Musaa** (Mojsija, o.a.) **i Haruna** (Arona, o.a.) **Fir'avnu** (egipatskom faraonu, o.a.)...**s Našim znakovima** (čarolijama i činima kojima je, prema Bibliji, Knjizi Izlaska; 7:11, jevrejski Bog kažnjavao egipatskog faraona i njegov narod, o.a.)”. Dalje se ovde u ajetima od 77 do 81 govori o snazi Mojsijevih čarolija (čini), koje Kur'an naziva „*Istinom*”.

Dalje! I ceo 9. i 10. deo ovog poglavlja Kur'ana su posvećeni biblijskoj priči iz istorije jevrejskog-izraelskog naroda. Oni nastavljaju opisno dopunjavati i govoriti o onome što je nagovešteno u ranijem, 8. poglavlju (*suri*) Kur'ana, a gde se govori o izlasku Jevreja-Izraelaca (Izraeličana) preko (Crvenog) mora, predvođenih Mojsijem i Aronom.

9. deo nosi naslov: *MUSA* (Mojsije, o.a.) *I FIR'AVN* (faraon, o.a.), a 10. deo: *JUNUSOV* (Jonahov-Jonin, o.a.) *NAROD* (dakle, Jevreji-Izraelci, o.a.). Ova dva dela su karakteristična po tome što predstavljaju tipičan primer jezičkog ali i pojmovnog i suštinskog korišćenja jednog motiva preuzetog potpuno iz istorije jevrejskog-izraelskog naroda, koji se ovde koristi u obliku komentara kao da se to odnosi na muslimane i kao da je to iz istorije muslimana. Ima više takvih primera u Kur'anu.

83. *ajet* daje uvod u to, navođenjem jedne okolnosti iz biblijske priče, koja je tačna, a koja se tiče, u jednom trenutku iskazane, sumnje jednog dela jevrejskog naroda, u moć jevrejskog Boga, a sve usled straha od moguće kazne egipatskog faraona. Pa kaže: „*Musau* (Mojsiju, o.a.) *su verovali samo neki potomci njegova naroda* (Jevreja-Izraelca, o.a.) *zbog straha od Fir'avna* (faraona, o.a.) *i njegovih prvaka da ih ne stave na kušnju* (da ih ne kazne, o.a.)”. Ali sve ono što se dalje nastavlja od 84. do 98. *ajeta*, jeste potpuna upotreba jednog motiva iz tipično jevrejsko-izraelske istorije, koja se koristi za „*davanje poruke*” muslimanima, jednim jezičkim i pojmovnim preplitanjem u kojem se „gubi”, ko je tu Jevrej, a ko musliman^{101*}: „*Reče Musa* (Mojsije, o.a.): *“O moj narode* (jevrejski-izraelski, o.a.)! *Ako vjerujete Boga, oslanjajte se na Njega ako ste muslimani!”* *Oni* (Jevreji-Izraelci, o.a.) *rekoše: “Na Allaha se oslanjamo...I spasi nas Svojom milošću od nevjerničkog naroda!* *Mi* (Bog, o.a.) *smo objavili Musau* (Mojsiju, o.a.) *i njegovom bratu: “Uzmite svome narodu kuće u Egiptu i učinite te vaše kuće hramovima i klanjajte namaz! I obraduj vjernike. Reče Musa* (Mojsije, o.a.): *“Naš Gospodaru, Ti si dao Fir'avnu* (faraonu, o.a.) *i njegovim prvacima ukras i imetke...uništi njihove imetke!...Reče Bog: Uslišana je molba vas dvojice* (Mojsija i Arona, o.a.)! *Ustrajte na pravom putu i nipošto nemojte slijediti put neznalica”*. *Mi* (Bog, o.a.) *smo preveli Izraeličane* (Jevreje-Izraelce, o.a.) *preko mora, pa ih je slijedio Fir'avn* (faraon, o.a.) *i njegova vojska...Pa kada ga je* (faraona, o.a.) *sustiglo davljenje reče: “Vjerujem da nema boga osim Onog kojega vjeruju Izraeličani* (Jevreji-Izraelci, o.a.) *i ja sam musliman”*....*Mi* (Bog, o.a.) *smo smjestili Izraeličane* (Jevreje-Izraelce, o.a.) *na lijepo mjesto i opskrbili smo ih ugodnom hranom i nisu se razišli dok im nije došlo saznanje (o poslanstvu Muhamedovom, o.a.)...Ako ti sumnjaš u ono što smo ti objavili, pitaj one koji su čitali Knjigu* (ovde se misli na „knjige“ – jevrejsku *Toru* i hrišćanski *Indil* – Jevandjelja, o.a.) *prije tebe”*.

98. *ajet* iz 10. dela: *JUNUSOV NAROD* (Jevreji-Izraelci, o.a.), jeste *ajet* gde se direktno pominenje ime jevrejskog proroka Jonaha-Jone (arapski Junusa), pa kaže: „*Pa zar nije bilo, osim Junusova* (Jonahova-Jonina, o.a.) *naroda* (Jevreja-Izraelca, o.a.) (nijednoga) *naselja* (čije je stanovništvo) *vjerovalo, pa mu je koristilo njegovo vjerovanje? Budući da su oni* (Jonahov narod – Jevreji-Izraelci, o.a.) *vjerovali, Mi* (Bog, o.a.) *smo otklonili od njih kaznu sramote na ovom svijetu i dali smo im da uživaju izvjesno vrijeme”*. Autor Kur'ana (Muhamed) se i ovde, očito poslužio zapisom

101 * Delovi teksta koji naglašavaju ta mesta pomenutih „pojmovnih preplitanja”, ko su Jevreji, a ko muslimani, dati su u plavoj boji.

iz Biblije, i to baš iz biblijske „Knjige o proroku Joni” (arapski Junusu), gde u 3. glavi, stavu 10 (3:10) piše: „I Bog vidje djela njihova (*Budući da su oni vjerovali*), i da se oni vratiše od svojih nevaljalih djela, i sažali se, i **kaznu** kojom im bijaše zaprijetio, **ne učini** već okrenu u milost (*otklonili od njih kaznu*)”.

Ova okolnost pominje se u Bibliji na više mesta, pa tako i u *Knjizi Izlaska*; 32:14, gde kaže: „I sažali se Gospodu da na svoj narod svali nesreću kojom mu bijaše zaprijetio”, a i u *Drugoj knjizi kraljeva*; 13:23, gde takođe kaže: „Ali im se Gospod smilova i sažali se za njima i pogleda na njih...i ne htjede ih uništiti i ne odbaci ih daleko od svoga lica do danas”.

11. POGLAVLJE (*sura*):

Ovo poglavlje (*sura*) Kur’ana nosi naslov: *HUD* (hebrejski Eber, o.a.), po biblijskom liku koji se pominje u *Knjizi Postanka*; 10:24:25, u “*Tabli naroda*”, kao predak Jevreja-Izraelaca.

Već u 1. delu ovog poglavlja, u 7-om *ajetu*, ponovo se pominje biblijski motiv Božijeg stvaranja sveta za šest dana, pa kaže: „*I On* (Bog, o.a.) *je onaj koji je stvorio nebesa i zemlju za šest dana...*”.

17. *ajet* ponovo pominje Mojsija i jevrejsku svetu knjigu *Toru* – Bibliju, pa, između ostalog kaže: „*Da li je onaj koji* (stoji, o.a.) *pri jasnom dokazu od svoga Gospodara, ...a još otprije* (ga je najavila, o.a) *Musaova* (Mojsijeva, o.a.) *knjiga* (*Tora*-Biblija, arapski *Tevrat*, o.a.) *koja je bila kao vodič i milost...*”. Prevodioci i priređivači Kur’ana u izdanju „Stvarnost” Zagreb, 1969, „KUR’AN ČASNI”, hafiz Muhamed Pandža i Džemaluddin Čaušević, u *fusnoti* na 292. strani za ovaj *ajet* objašnjavaju da on govori da je još u Bibliji – *Tori* (arapski *Tevratu*) “sadržano proricanje o dolasku Muhameda”.

3. deo nosi naslov: *NUH* (hebrejski Noah-Noe, o.a.). To je drugi put da jedan kompletan deo poglavlja Kur’ana nosi ime ovog biblijskog lika (ranije je to bilo u 8. delu, 10-og poglavlja). Ceo ovaj deo, ali i sledeći 4. deo posvećen je biblijskoj priči o Noahu i njegovoj lađi u kojoj je spasio svoju porodicu i po par od svake životinjske vrste (*Knjiga Postanka*; 6-9). Ovde dajemo fragment iz Kur’ana o tome: „*I* (Nuh, hebrejski Noah-Noe, o.a.) *je gradio lađu...Pa kad dođe Naša* (Božija, o.a.) *zapovijed i provre voda, rekosmo* (Bog reče, o.a.): *Ukrcaj u lađu od svega po par* (muško i žensko, o.a.) *i svoju porodicu, osim onih za koje je ranije došla naredba* (nepravedni i poročni, o.a.)...*Lađa je plovila s njima po valovima...I bi rečeno* (Bog reče, o.a.): “*O zemljo, proždri svoju vodu, i ti i nebo, obustavi* (kišu, o.a.)! *Pa se voda povukla* (Božija,

o.a.)...*i zaustavi se* (lađa, o.a) *na brdu Džudijj...Bi rečeno* (Bog reče, o.a.): “O Nuhu (Noe, o.a.), *iskrcaj se...*”.

Biblijski fragmenti tekstova (iz *Knjiga Postanka*; 6-9) iz kojih Kur'an crpi ovaj svoj tekst, su sledeći: „*I Noa učini tako (I /Nuh-Noe/ je gradio lađu). Sve kako mu je Bog naredio, tako je izvršio* (i napravio lađu, o.a)...*Onda Bog reče Noi: „Uđi, ti i sva tvoja porodica (Ukrcaj u lađu...i svoju porodicu)...A od svega što je živo, od svih bića, uvedi* (u lađu, o.a.)...*od svakoga po dvoje (Ukrcaj u lađu od svega po par)...Vode su nad zemljom bujale (po valovima)...a lađa plovila površinom (Lađa je plovila s njima)...I posla Bog vjetar...da zaustavi vodu (I /Bog reče/: „O zemljo, proždri /zaustavi/ svoju vodu...obustavi)...I polako se povlačila voda sa zemlje (Pa se voda povukla)...Te se lađa zaustavi na brdu Araratu (i zaustavi se /lađa/ na brdu Džudijj)...Tada Bog reče Noi: Izađi iz lađe (Bi rečeno: “O Nuhu (Noe), iskrcaj se...”*”.

5. deo, koji i sam nosi naslov: *HUD* (hebrejski Eber, o.a.) *I NJEGOV NAROD*, posvećen je „razgovoru” ovog biblijskog lika sa Bogom-Allahom.

7. deo nosi naslov po liku iz Biblije, Lotu: *LUT* (hebrejski Lot, o.a.). On je bio nećak (sestrić) Abrahamov. U Bibliji se pominje u *Knjizi Postanka*; 11-14 i 19.

69. ajet ovoga dela donosi sledeći tekst: „*Naši poslanici donesoše Ibrahimu* (Abrahamu, o.a.) *veselu vijest i rekoše: Selam*”. *On odgovori: “Selam!” I odmah ih počasti jednim pečenim teletom*”. Biblija ovo pominje u *Knjizi Postanka*; 18:1-7: „*Javi mu se Gospod...dok je sjedio na ulazu u šator...Podigavši oči svoje pogleda, i gle, tri čovjeka (Naši poslanici) stajahu prema njemu. Čim ih ugleda potrča im u susret...i pokloni se do zemlje...I Abraham otrča...ka govedima i uhvati tele, mlado i dobro, i dade ga momku da ga brže zgotovi (I odmah ih počasti jednim pečenim teletom)*”.

Ceo ovaj deo posvećen je potpuno biblijskoj priči o poruci koju Bog prenosi Abrahamu putem ovih posetilaca, božijih poslanika, koji mu najavljaju da će njegova žena Sara, iako već u poznim godinama, roditi mu sina (Isaka, koji će kasnije imati sinove Jakova i Esava), a da će uništiti grešne u Sodomi i Gomori (gradovima na obali Mrtvog mora, u današnjem Izraelu).

Kur'an ovu priču pominje u *ajetima* od 69. do 83. O trudnoći žene Abrahamove (Sare) govore *ajeti*, od 71. do 73., pa kažu: „*A njegova* (Abrahamova, o.a.) *žena stajala je i nasmijala se, i Mi* (Bog, o.a.) *smo je obradovali Ishakom* (Isakom, o.a.) *i iza Ishaka, Jakubom* (Jakovom, o.a.). *Reče* (Abrahamova žena, o.a.): *O čuda, zar da ja, starica, rodim a ovaj moj muž obnemogao! Zaista je ovo čudna stvar!*“ *Oni rekoše: „Zar se ti čudiš Božijoj odredbi?...“*

Biblija u *Knjizi Postanka* o tome, između ostalog, kaže: „...*jedan između njih reče: dogodine u ovo doba...tvoja će žena Sara imati sina...A Abraham i Sara bijahu stari*

...Zato se Sara nasmija (A njegova žena stajala je i nasmijala se) u sebi govoreći: „Pošto sam ostarjela, sad li će mi doći radost? A i gospodar mi je star (O čuda, zar da ja, starica, rodim a ovaj moj muž obnemogao!). Tada reče Gospod Abrahamu: “Što se smije Sara govoreći: Kako ću rod roditi ja ostarjela? Zar je Bogu išta nemoguće? (Oni rekoše: „Zar se ti čudiš Božijoj odredbi?”).

Od 74. ajeta pa do kraja ovog dela (ukupno deset ajeta), Kur'an govori o biblijskom motivu priče o Lotu, kada se Bog priprema da kazni grešnike gradova Sodome i Gomore. „Ibrahim (Abraham, o.a.) (stupi) u razgovor s Nama (Bogom, o.a.) o Lutovu (Lotovu, o.a.) narodu. Zaista je Ibrahim (Abraham, o.a.) blag, meka srca”. Autor Kur'an ovde misli na tekst u Bibliji gde Abraham više puta pita Boga (predstavljenog u ljudima – božijim poslanicima), kroz razgovor sa njim(a), sa kojima je krenuo ka gradovima Sodom i Gomori, gde se nalazi i njegov nećak Lut: „Hoćeš li iskorijeniti i nevinoga sa krivim”!? „Hoćeš li iskorijeniti sav tamošnji narod ako u gradu ima i bar pedeset, četrdeset, trideset, deset nevinih!”. U ovim Abrahamovim pitanjima Bogu, ne bi li ga odvratio od nakane da kazni sve, navedeni tekst Kur'ana „vidi” Abrahamovo „blago i meko srce” (blag, meka srca). Kur'an nastavlja: “O Ibrahim (Abrahame, o.a.), prođi se ti ovoga (razgovora sa Božijim poslanicima, o.a.). Zaista je došla zapovijed tvoga Gospodara i zaista će njih stići kazna koja se ne može odbiti”.

Biblija, u Knjizi Postanka; 18:33, takođe slično kaže: „Kada je Gospod završio razgovor sa Abrahamom, ode, a Abraham se vrati u svoje mjesto (prođi se ti ovoga)”.

U 78. ajetu, Kur'an dalje govori o Lotu i njegovim kćerima, pa kaže: „Kad su došli Naši (Božiji, o.a.) poslanici Lutu (Lotu, o.a.)...dođe mu njegov narod...a još od prije su radili nevaljala djela. Reče (Lot-Lut, o.a.): „O moj narode, ovo su moje kćeri. One su vam čišće, pa se bojte Boga i nemojte me sramotiti kod mojih gostiju”. Biblija, u Knjizi Postanka; 19, kaže: „...oni se (Božiji poslanici, o.a.) uvratiše k njemu i udoše u njegovu kuću (Kad su došli Naši poslanici Lutu)...kad građani Sodome...sav narod... opkole kuću (dođe mu njegov narod)...Lot izađe k njima...reče on – molim vas ne činite toga zla (pa se bojte Boga i nemojte me sramotiti kod mojih gostiju)! Imam, evo, dvije kćeri s kojima još čovjek nije imao dodira (ovo su moje kćeri. One su vam čišće) njih ću vam izvesti...samo ovim ljudima nemojte ništa učiniti (nemojte me sramotiti kod mojih gostiju)”.

Kur'an nastavlja sa Božijom preporukom da on i njegova porodica krajem noći mogu otići ali da se ne smiju okrenuti, ali da to nije poslušala njegova žena, da se okrenula i da se skamenila. Razlika je samo što Biblija pominje da se to dešavalo u zoru, a Kur'an opisuje da se to dešava noću, i to sledećim tekstom: „Rekoše: „O Lutu (Lotu, o.a.), mi smo poslanici tvoga Gospodara...pa otputuj sa svojom porodicom krajem noći i neka se od vas nitko ne obazire (okreće); osim tvoje žene. Nju će zaista pogoditi ono što će se i njima desiti...Pošto dođe naša odredba (kazna, o.a.), Mi smo učinili (Bog je učinio, o.a.)...i obasuli ga (grad) gustom kišom skamenjenog blata... ”.

Biblija, u *Knjizi Postanka*; 19, o ovome govori isto: „Uzmi svoju ženu i svoje dvije kćeri...sve koje imaš u gradu, s mjesta izvedi, neka idu odavde. Jer mi ćemo zatrti ovo mjesto...te nas Gospod posla da ga uništimo (*došla zapovijed tvoga Gospodara i zaista će njih stići kazna koja se ne može odbiti*)...**Ne obaziri se natrag (i neka se od vas nitko ne obazire)**, niti se igde...zaustavljaj...ali Lotova se žena obazre, i posta slan kamen (*neka se od vas nitko ne obazire; osim tvoje žene*)...**Tada pusti Gospod na Sodomu i Gomoru s neba dažd** (kišu) **od sumpora i ognja (Mi smo učinili /Bog učini/...i obasuli ga gustom kišom skamenjenog blata)**”.

Poslednja dva dela ovog poglavlja (sure), 9. i 10. deo, oba počinju sa *ajetima* u kojima se ponovo, istina ukratko, pominje Mojsije, a i egipatski faraon. Lik samog faraona koristi se kao simbol za nepoštovanje Božijih objava i poruka, koje su mu poslate preko Jevrejina Mojsija, i služi za naznake svih onih kazni koje će takve ljude sledovati Sudnjeg dana, za razliku od onih koji će zaslužiti raj.

Pa tako u 97-om do 99-og *ajeta* Kur'an kaže: „*Mi* (Bog, o.a.) *smo poslali Musaa* (Mojsija, o.a.) *sa Našim znakovima i jasnim dokazom Fir'avnu i njegovim velikanima* (ovde se misli na pošasti i kazne koje su opisane u Bibliji, u *Knjizi Izlaska*: 7-10, a koje je jevrejski Bog poslao protiv Egipćana i egipatskog faraona zato što nisu hteli pustiti jevrejski narod iz ropstva, o.a.), *pa su oni slijedili zapovijed Fir'avnovu* (faraonovu, o.a.). *A zapovijed Fir'avnova* (faraonova, o.a.) *ne upućuje na pravi put. Predvodit će svoj narod Sudnjeg dana, pa će ga dovesti u vatru. Ružno li je ono mjesto kamo će oni biti dovedeni!*”. Dakle, ovde se iskazuje kritika i naznaka kažnjavanja faraona i njegovog naroda (Egipćana) zbog njihovog ne verovanja u (**jevrejskog**) Boga i njegovu moć.

10. deo, 111. *ajet* kaže: „*Mi* (Bog, o.a.) *smo već dali Musau* (Mojsiju, o.a.) *knjigu* (*Toru*-Bibliju, arapski *Tevrat*, o.a.), *pa je o njoj nastao nesporazum*”. Ovde se misli na bilo čije sumnje (Egipćana, Jevreja, neverujućih Arapa, i ostalih) koje se iskazuju na ono što je od (**jevrejskog**) Boga dato i zapisano u toj Knjizi.

12. POGLAVLJE (*sura*):

Ponovo, po drugi put, jedno celo poglavlje (*sura*) Kur'ana, posvećeno je jednom jevrejskom liku – Jevrejину Jozefu, i po njemu celo poglavlje i nosi ime: **JUSUF** (hebrejski Jozef, o.a.). Ono sadrži 12 delova i 111 *ajeta*. Dakle ponovo preuzimanje jedne potpuno biblijske priče i okolnosti iz istorije jevrejskog naroda. Već sami tekstovi pojedinih *ajeta* direktno oslikavaju te istovetne tekstove preuzete iz Biblije, iz *Knjige Postanka*; 37 i 39-50. Ovde navodimo samo pojedine delove ovog teksta iz Kur'ana:

1. deo. Naslov: *SAN JUSUFOV* (hebrejski Jozefov, o.a.).

4. ajet: „(Spomeni, o.a.) *kad reče Jusuf* (hebrejski Jozef, o.a.) *svome ocu: „O oče, ja sam sanjao jedanaest zvijezda, Sunce i Mjesec! Sanjao sam ih kako mi čine sedđu* (kad mi se poklanjaju, o.a.)”. Biblija, *Knjiga Postanka*; 37:9, o ovome kaže sledeće: “*Još sam jedan san usnio...Sunce, Mjesec i jedanaest zvijezda duboko mi se klanjaju (ja sam sanjao jedanaest zvijezda, Sunce i Mjesec!...kako mi čine sedđu)!...to ispriča i svome ocu (reče Jusuf /Jozef, o.a./ svome ocu: “O oče, ja sam sanjao...”*”.

6. ajet dopunjuje ovu priču glorifikovanjem Boga, **ali sve to pominjanjem i ostalih rodonačelnika jevrejskog naroda**; Jakova, Abrahama i Isaka, pa kaže: „*Tako tebe odabire tvoj Gospodar i podučava te tumačenju događaja i upotpunjuje Svoje blagodati tebi i Jakubovoj* (Jakovljevoj, o.a.) *porodici kao što je prije upotpunio i tvojim roditeljima* (precima, o.a.) *Ibrahimu* (Abrahamu, o.a.) *i Ishaku* (Isaku, o.a.)”.

U 2. delu ovog poglavlja, pod naslovom *UROTA PROTIV JUSUFA* (Jozefa, o.a.) nastavlja se Kur’ansko prenošenje priče iz Biblije kada Jozefova braća, zbog ljubomore, prodaju Jozefa. Kur’an o tome kaže (8. ajet): „*Kada su oni rekli: „Jusuf* (Jozef, o.a.) *i njegov brat* (najmlađi brat Benjamin, o.a.) *su uistinu draži našem ocu od nas”*”. Biblija ovo pominje u *Knjizi Postanka*; 37:3-4: “*Izrael (Jakov) je volio Jozefa više nego ijednog svoga sina...Kako njegova braća opaze da ga njihov otac voli više od svih drugih svojih sinova, zamrze ga...*”.

9. ajet: „*Ubijte Jusufa* (Jozefa, o.a.) *ili ga odstranite u zemlju...*”. Biblija, *Knjiga Postanka*; 37:20: “*Hajde da ga sada ubijemo i bacimo u koju od ovih jama...*”.

10. ajet: „*Reče jedan od njih: “Ako ćete* (to) *uraditi, ne ubijajte Jusufa* (Jozefa, o.a.), *nego ga bacite u dubok zdenac*”. Biblija, *Knjiga Postanka*; 37:21: „*Ali kad je to čuo Ruben...reče (Reče jedan od njih): “Bacite ga u jamu u pustari, ali ne dižite na nj ruke* (ne ubijajte Jusufa /Jozefa, o.a./, *nego ga bacite u dubok zdenac*)”.

18. ajet: „*I donijeli su lažnu krv na njegovoj košulji...*”. Biblija, *Knjiga Postanka*; 37:31: “*Tada uzeše haljinu Jozefovu, i zaklavši jare, zamočiše haljinu u krv, pa onda poslaše haljinu ocu njegovu...*”.

19. i 20. ajet: „*I dođe jedna karavana.* (I kad izvukoše Jozefa, o.a.) *sakrili su ga kao trgovačku robu...i prodali su ga za nisku cijenu*”. Biblija, *Knjiga Postanka*; 37:28: „*Uto nađu Madijanski trgovci (I dođe jedna karavana)...i oni odvedoše Jozefa u Misir (Egipat)*”.

3. deo, naslovom: *ČVRSTOĆA JUSUFOVA* (Jozefova, o.a.).

21. ajet: „*Onaj iz Egipta što ga je kupio reče svojoj ženi: „Učini mu boravak lijepim! Možda će nam koristiti...*”. Biblija, *Knjiga Postanka*; 39:1-4: “*Jozefa dovedoše u Egipat.*”.

Tu ga...kupi Egipćanin Potifar...i postavi ga za upravitelja svoga doma i povjeri mu sav svoj imetak”.

22. do 25. ajet: „*Pošto je stigao (Jozef, o.a.) u muževno doba; Mi (Bog, o.a.) smo mu dali mudrost i znanje...*(I htela je, o.a.) *da mu se udvara ona u čijoj je on kući, i zatvorila je vrata i rekla: „Pristupi!”* Reče (Jozef, o.a.): *Neka me Allah sačuva! Zaista je On – moj Gospodar učinio meni boravak lijepim...Ona je pokazivala želju prema njemu i on bi...prema njoj da nije vidio dokaz (upozorenje, o.a.) svoga Gospodara (koji ga sačuva od greha, o.a.)....Tako je to...On je uistinu od Naših (Božijih, o.a.) iskrenih robova.. Potrčali su (oboje) prema vratima, a ona je razdrla njegovu košulju otraga. I sreli su njezina muža kod vrata. Ona reče: “Kakva bi bila kazna onome koji je smjerao zlo tvojoj ženi, osim da bude zatvoren ili bolna kazna”*”.

Biblija, Knjiga Postanka; 39:6-20: „A Jozef je bio mladić **stasit** (*stigao u muževno doba*) i **naočit** (*smo mu dali mudrost i znanje*). Poslije nekog vremena žena njegova gospodara zagleda se u Jozefa i reče mu: „**Legni sa mnom!** (Ona) *u čijoj je on kući (poče) da mu se udvara...i zatvorila je vrata i rekla: „Pristupi!”*”. A on ne htjede nego reče ženi: „...kako bih učinio tako grdno zlo i Bogu zgriješio (*Neka me Allah sačuva!*)”. I ona govoraše takve riječi Jozefu iz dana u dan (*Ona je pokazivala želju prema njemu (iz dana u dan)....Jednog dana...ona ga uhvati za ogrtač i reče: „Legni sa mnom”!* Ali on ostavi joj ogrtač u njezinoj ruci, otrže se i pobježe van...(kad) mu gospodar dođe kući (*sreli su njezina muža kod vrata*)...(ona-žena) mu reče: „...sluga Jevrejin koga si nam doveo, dođe k meni da me osramoti...to mi je učinio sluga tvoj (*Ona reče: „Kakva bi bila kazna onome koji je smjerao zlo tvojoj ženi*)”.

Dalje se pripovedanje u Kur'anu nastavlja 4. delo, pod naslovom: **HAPŠENJE JUSUFOVO** (Jozefovo, o.a.), pa u 35. ajetu, kaže: „*Zatim se prohtije njima...da ga zatvore neko vrijeme*”. Biblija, Knjiga Postanka; 39:20, takođe kaže: „I gospodar Jozefov uhvati ga, i baci u tamnicu...I osta on u tamnici”.

I u 5. delu, pod naslovom: **JUSUFOVI** (Jozefovi, o.a.) **DRUGOVI U ZATVORU**, nastavlja se ova priča po uzoru na tu istu priču u jevrejskoj Bibliji.

Kur'an u 36-om ajetu kaže: „*I uđoše u zatvor s njim dvojica mladića. Reče jedan od njih: “Ja sam vidio (u snu, o.a.) sebe kako cijedim vino”. A drugi reče: Ja sam vidio sebe (u snu, o.a.) kako nosim na glavi hljeba, od kojega ptice jedu”. Obavijesti nas Jusufe (Jozefe, o.a.) o tumačenju (sna, o.a.)*”.

Biblija, Knjiga Postanka; 40, o ovome kaže: „I faraon se razgnjevi **na dva dvorjanina...I baci ih u tamnicu...gdje je i Jozef bio** zatvoren (**I uđoše u zatvor s njim dvojica mladića**)...I usniše san obojica u jednu noć...Onda progovori (prvi od njih, o.a.): „sanjao sam da je preda me čokot, a na njemu tri mladice...i grožđe na njemu uzre...te pobrah zrelo grožđe i **iscijedih ga** u čašu (*Ja sam vidio sebe kako cijedim vino*)...(Reče

drugi, o.a.) „**Ja usnuh da su mi na glavi tri bijele košare. U najgornjoj bi peciva** (hleb, o.a.) **što ga pekar pripravlja, i ptice jedoše iz košare na mojoj glavi (Ja sam vidio sebe kako nosim na glavi hljeba, od kojega ptice jedu)**”.

Kur'an ovu priču koristi da potvrdi snagu verovanja u jednoga Boga (Allaha), jer svu ovu moć i sposobnost Jozefovog (Jusufovog) proricanja snova pripisuje daru koji mu je zbog njegovog poštenja, vere i privrženosti ispravnim božijim vrednostima i verovanju u samo jednoga Boga, podario sam taj Bog (Allah). Interesantno je da Kur'an ovde to pojačava pozivanjem na tri najznačajnija praoca jevrejskog naroda, kroz sledeću Jozefovu (Jusufov) izjavu koja je data u 38-om ajetu: „**Ja** (samo, o.a.) **sledim vjeru mojih otaca Ibrahima** (Abrahama, o.a.), **Isaka** (Isaka, o.a.) **i Jakuba** (Jakova, o.a.)“. Nesporo je da je vera ove trojice praotaca i rodonačelnika samog jevrejskog naroda, judaizam – jevrejska vera, ali ovde je data da potvrdi to verovanje u „jednoga Boga“.

Ova biblijska priča se u Kur'anu nastavlja prenositi i dalje u sledećim ajetima: 41-42: „**O** (moji) **tamnički drugovi! Jedan od vas dvojice će napajati svoga gospodara vinom, a što se tiče drugog, on će biti obješen, pa će ptice jesti njegovu glavu. I reče** (Jozef, o.a.) **jednome od one dvojice: za koga je mislio da će biti spasen: “Spomeni me kod tvoga gospodara!” Šejtan je** (međutim to, o.a.) **smetnuo s uma da se sjeti svoga Gospodara te je** (Jozef, o.a.) **ostao u zatvoru** (još) **nekoliko godina**”.

Biblija, Knjiga Postanka; 40, o ovome kaže: „Ovo ti je značenje: „**tri mladice su tri dana. Poslije tri dana faraon će te pomilovati i vratiti na tvoje mjesto; opet ćeš stavljati pehar faraonu u ruke** (opet **će/š/ napajati svoga gospodara vinom**). **Kada ti bude opet dobro, sjeti se da sam i ja bio sa tobom, pa mi učini ovu uslugu: spomeni me faraonu (Spomeni me kod tvoga gospodara)** i pokušaj me izvesti iz ove kuće...I zaista, trećeg dana...faraon...Vrati glavnog peharnika u službu...a glavnog pekara objesi (**Jedan od vas dvojice će napajati svoga gospodara vinom, a što se tiče drugog, on će biti obješen**). Ipak se glavni peharnik ne sjeti Jozefa, nego ga zaboravi (**Šejtan je smetnuo s uma da se sjeti svoga Gospodara /Jozefa, o.a./**). **Poslije dvije godine (te je /Jozef, o.a./ ostao u zatvoru /još/ nekoliko godina)**”.

Ova priča u Kur'anu, kao potpuno preuzeta iz Biblije, iz Knjige Postanka; 41-50, nastavlja se i u sledećim delovima i naslovima: **6. deo: FIR'AVNOVI** (faraonovi, o.a.) **SNI: „I reče vladar** (egipatski faraon, o.a.): **vidio sam** (u snu, o.a.) **sedam debelih krava kako ih jede sedam mršavih i sedam zelenih klasova i drugih** (sedam, o.a.) **suhih. O velikani protumačite mi san...Rekoše:...mi ne znamo tumačiti snove... (Tada) Reče jedan od one dvojice koji se spasio** (iz tamnice, o.a.), **a sjetio se** (Jozefa-Jusufa, o.a.)...: „**Ja ću vas obavijestiti o njegovu tumačenju.... „O Jusufe** (Jozefe, o.a.) **pravedniče! Protumači nam** (san) **o sedam debelih krava kako ih jede sedam mršavih... (I) Reče** (Jozef-Jusuf, o.a.): „**Sijat ćete sedam godina** (kao i, o.a.) **obično pa što poženjete ostavite u klasu, osim malo od čega ćete jesti. Zatim će iza toga doći sedam teških** (godina, o.a.) **koje će pojesti ono što ste vi za njih sačuvali**”.

Biblija u Knjizi Postanka; 41:1-36, o ovome

piše sledeće: „...usnu faraon da...iz Nila iziđe **sedam krava**, lijepih i **debelih**...a iza njih **sedam ružnih i mršavih**...i **mršave krave** prožderu onih **sedam lijepih (sedam debelih krava kako ih jede sedam mršavih)**...Opet zaspa pa usnu drugi san: **sedam punih i jedrih klasova**...A iza njih isklija **sedam klasova malih i šturih**...Šturi klasovi proždru sedam jedrih i punih...**faraon...pozva čarobnjake i sve mudrace** egipatske (**I reče vladar...O velikani protumačite mi san**)...**ali mu niko nije mogao kazati šta to znači (Rekoše:...mi ne znamo tumačiti snove)**...Onda progovori glavni peharnik...Ispričasmu njemu (Jozefu, o.a.) svoje snove a on nam ih protumači...Faraon odmah pošalje po Jozefa...Onda Jozef reče faraonu : „**Sedam lijepih krava...i sedam lijepih klasova je sedam godina...Dolazi, evo, sedam godina velikog obilja...A poslije njih nastaje sedam gladnih godina (Zatim će iza toga doći sedam teških)**...zato...Neka skupljaju od svakog žita za sedam dobrih godina obilja...Neka zalihe služe za hranu u zemlji za sedam godina gladi, što će snaći zemlju...”;

7. deo: **JUSUFOVO** (Jozefovo, o.a.) **NAPREDOVANJE**: „**I reče vladar: „Dovedite ga meni, učinit ću ga svojim povjerljivim prijateljem...Ti si danas kod nas na povjerljivom položaju”**. Reče (Jozef-Jusuf, o.a.): „**Postavi me nad zemeljskim riznicama!...I tako smo dali Jusufu** (Jozefu, o.a.) **položaj u zemlji**”. Biblija u Knjizi Postanka; 41:39-49, kaže: „Onda faraon reče Jozefu: „**Ti ćeš biti upravitelj moga dvora...Postavljam te, evo,...nad svom zemljom egipatskom**”;

8. deo: **JUSUF** (Jozef, o.a.) **POMAŽE SVOJOJ BRAĆI**: „**I dođoše braća Jusufova** (Jozefova, o.a.) **te uđoše k njemu. On njih poznade, a oni njega ne poznadoše. Kada ih je opskrbio njihovim zalihama reče: “Dovedite mi vašeg brata po ocu”**. Biblija, Knjiga Postanka; 42: „Dođu tako i Jozefova braća i poklone mu se licem do zemlje...Iako je Jozef prepoznao braću svoju, oni njega nisu prepoznali...vi ostali idite i nosite žita koliko treba porodicama vašim. Pa onda dovedite k meni najmlađeg brata svojega”.

62. ajet: „**Reče** (Jozef-Jusuf, o.a.) **svojim momcima: „Stavite njihovu robu** (novac koji su doneli sa sobom u zamenu za hranu, o.a.) **u njihove tovare; možda će je oni poznati kada se vrate svojim ukućanima”**. Biblija, Knjiga Postanka; 42:25 i 35: „Potom Jozef zapovjedi da im se vreće napune žitom, pa i novcem što je koji dao, da metnu svakome u vreću...Došavši k svome ocu (**kada se vrate svojim ukućanima**)...Kako su praznili svoje vreće, gle, svakome u vreći bjahu u zavežljaju novci njegov”.

63., 64. i 66. ajet: „**Kada se vratiše svome ocu, rekoše: O naš oče...Pošalji s nama našega brata...a mi ćemo njega čuvati!**”. Reče otac: „**Zar da vam ga povjerim kao što sam vam prije povjerio njegova brata...Ja ga nipošto neću poslati sa vama, dok mi ne dadnete zakletvu Božiju, da ćete mi ga dovesti...**”. Biblija, Knjiga Postanka; 42:25-37: „Došavši k svome ocu Jakovu rekoše...kazaše mu sve što ih je snašlo...i rekoše Ali čovjek koji je gospodar one zemlje reče: “**Onda mi dovedite svoga najmlađeg brata...Reče im njihov otac – Mene vi ostavljate bez dece...Moj sin neće s vama (Ja ga nipošto neću poslati sa vama).... Onda Ruben reče svome ocu...Predaj ga u moje ruke i ja ću ti ga vratiti!**”;

9. deo: *JUSUFOV* (Jozefov, o.a.) *ROĐENI BRAT*: „*Nakon što su unišili Jusufu* (Jozefu, o.a.), *on posadi do sebe svoga brata* (Benjamina, o.a.)...”. Biblija, *Knjiga Postanka*; 43: 29 i 33: „*Podigavši svoje oči, Jozef opazi svoga brata Benjamina...Je li ovo vaš najmlađi brat...Onda nastavi: „Bog da ti bude milostiv, sinko!”...I...posjedaše pred njim...*”.

Kur'an u ovom delu pominje, svojim rečima, i kompletnu biblijsku epizodu zastrašivanja Jozefove braće, stavljanjem pehara u Benjaminovu vreću (kako Kur'an kaže „*tovar*”): „*Kad ih je opskrbio njihovom zalihom, stavi pehar u tovar svoga brata*”. Biblija, *Knjiga Postanka*; 44, ovu glavu naziva „*Poslednjom kušnjom – Jozefovu braću zastrašuju*”: „*I zapovijedi Jozef čovjeku što upravlja kućom njegovom...Napuni vreće ovih ljudi hranom koliko mogu ponijeti...A moj pehar...stavi u vreću najmlađega (stavi pehar u tovar svoga brata)...*”;

10. deo: *JUSUF* (Jozef, o.a.) *OTKRIVA SEBE*: 90. ajet: „*Rekoše: „Da li si ti uistinu Jusuf* (Jozef, o.a.)?” *Reče* (on): „*Ja sam Jusuf* (Jozef, o.a.), *a ovo je moj brat. Nama je Allah* (Bog, o.a.) *učinio dobročinstvo...*”. Biblija, *Knjiga Postanka*; 45: „*Ja sam Jozef, vaš brat...jer Bog je onaj koji me pred vama poslao da vas održi u životu (učinio dobročinstvo)...*Potom zagrlj brata Benjamina (*a ovo je moj brat*)...”.

11. deo: *ISRAIL* (Jevreji, Izraelci, o.a.) *U MISIRU* (Egipatu, o.a.). 99. ajet: „*Pošto su unišili Jusufu* (Jozefu, o.a.), *uze kod sebe svoje roditelje i reče: „Uđite u Misir* (Egipat, o.a.)! *Vi ste sigurni ako Allah da...*”. Biblija, *Knjiga Postanka*; 46: „*I sinovi Izraela posadiše svoga oca Jakova i djecu svoju i žene svoje na kola...te stignu Jakov i svo njegovo potomstvo u Misir* (Egipat, o.a.) (*Uđite u Misir* – kako sam naslov ovog dela kaže: *ISRAIL U MISIRU*)...I Bog reče Izraelu: „*Ja sam Bog, Bog tvoga oca. Ne boj se otići u Misir...Ja ću ići sa tobom u Misir (Vi ste sigurni ako Allah da)*”.

Epilog cele ove priče možda je ponajbolje dat u 97-om i 98-om ajetu, odnosno u Bibliji, u *Knjizi postanka*, u glavi 50:16-17.

Kur'anski tekst: „*Rekoše: “O naš oče, traži nam oprost* (od Boga, o.a.) *na naš grijeh: mi smo zaista bili grijешnici*”. *Reče* (Jozef, o.a.): „*Ja ću vam tražiti oprost* od *svoga Gospodara* (Boga, o.a.). *Zaista On oprašta* (i) *mislostiv je*”.

Biblijski tekst: „*Stoga poruče Jozefu ovako: „Pred svoju smrt tvoj je otac naredio: „Ovako recite Jozefu: Oprosti braći svojoj zlo i grijeh što su onako okrutno prema tebi postupili. Oprosti, dakle, uvredu slugama Boga svoga oca!” Na te riječi Jozef brizne u plač*”.

Očekujuće, Kur'an celu ovu biblijsku priču iz istorije Jevreja, koristi kao pokazatelj i vodič za potrebno bogobojažljivo ponašanje budućih sledbenika muslimanske vere, zaključujući je (tu poruku, ali ne i celo poglavlje) sa 101. ajetom, u kome Jozefa prikazuje kao muslimana, pa kaže: „*Moj Gospodaru* (Allahu, o.a.)...*Stvoritelju nebesa*

i zemlje, Ti si moj zaštitnik i na ovom i na budućem svijetu! Učini da umrem kao musliman i pridruži me dobrim (ljudima, o.a.)!”

Biblija, međutim, tu priču iz istorije jevrejskog – izraelskog naroda, završava sledećim tekstom: „Napokon reče Jozef svojoj braći: „Ja ću, evo, naskoro umrijeti. Ali će se Bog, sigurno, sjetiti vas i odvesti vas iz ove zemlje u zemlju što ju je zakletvom obećao Abrahamu, Isaku i Jakovu. „Bog će se vas zaista sjetiti, i tada ponesite moje kosti odavde!”

Interesantno je da smo pozivanje na ove praoce i rodonačelnike jevrejskog naroda, a koje ovde pominje Biblija (*u zemlju što ju je zakletvom obećao Abrahamu, Isaku i Jakovu*), takođe već imali i u samom Kur'anu, i to baš u ovom 12. poglavlju (*suri*), u 6. *ajetu*, sledećim rečima: „*Tako tebe odabire tvoj Gospodar i podučava te tumačenju događaja i upotpunjuje Svoje blagodati tebi i Jakubovoj* (Jakovljevoj, o.a.) *porodici kao što je prije upotpunio i tvojim roditeljima* (precima, o.a.) *Ibrahimu* (Abrahamu, o.a.) *i Ishaku* (Isaku, o.a.)”.

13. POGLAVLJE (*sura*):

Ovo poglavlje je pre svega posvećeno porukama koje se upućuju idolopoklonicima (nevernicima) i neverujućim (paganima, onima koji nemaju veru u bilo kog boga, samim time ni u Allahu), sa prijetnjama im kaznom, kao i blagodetima i milosti onima koji prime ili su već primili veru (islam).

Sa aspekta teme ovoga rada interesantno je pomenuti da se i ovde koristi biblijski motiv „stvaranja sveta“, sunca, meseca, zemlje, vode, dana, noći, i konačno dvoje ljudi. Pa u *ajetima* 2. i 3. kaže: „*Allah* (Bog, o.a.) *je onaj koji je podigao nebesa...podvrgao je sunce i mjesec...On je onaj koji je prostro zemlju i na njoj stvorio brda i rijeke. Od svih plodova stvorio je na njoj* (zemlji, o.a.) *par – dvoje* (muško i žensko, o.a.), *učinio je da noć pokriva dan; zaista u tome ima znakova za ljude koji razmišljaju*”.

14. POGLAVLJE (*sura*):

Ovo celo poglavlje nosi ime jedne od najznačajnijih ličnosti koja se pominje u Bibliji, Starom zavetu – jevrejskoj *Tori*. To je Avram – Abraham, praotac i rodonačelnik jevrejskog naroda, ali i praotac i rodonačelnik i arapskog naroda. Na arapskom

jeziku njegovo ime je Ibrahim, pa to ime nosi i celo 14. poglavlje: **IBRAHIM**. Ovo poglavlje (*sura*) je objavljeno pred samo iseljenje Muhameda iz Meke u Jatrib (Medinu), 622. godine, što se naziva *hidžra*.

U 1. i 2. delu ovog poglavlja, u *ajetima* od 5. do 8., se ponovo pominje jevrejski vođa i utemeljitelj jevrejske vere, Mojsije. On se naime pominje u kontekstu objave koja je bila upućena **samo njegovom, jevrejskom narodu**, dok se dalje navodi da je Kur'an bio upućen celom čovečanstvu. Pa kaže: „*Mi* (Bog-Stvoritelj, o.a.) *smo poslali Musaa* (Mojsija, o.a.) *s Našim* (božijim, o.a.) *znakovima* (i rekli smo mu, o.a.): „*Izvedite svoj narod* (Jevreje, Izraelce, o.a.) *iz tmina na svetlo i opomeni ga Božjim danima* (darovima, blagodatima, o.a.). *Zaista u tome ima znakova svakome tko je strpljiv* (i) *zahvalan*. (Spomeni, o.a.) *kada je Musa* (Mojsije, o.a.) *rekao svome narodu* (Jevrejima, o.a.): „*Sjetite se Božije blagodati vama, kada vas je spasio od naroda Fir'avnova* (faraonova, o.a.); *stavljali su vas* (Jevreje, o.a.) *na teške patnje, klali su vaše sinove... vi ste* (Jevreji, o.a.) *u tome imali veliko iskušenje od svoga Gospodara* (Boga, o.a.). *I kada je najavio vaš Gospodar* (jevrejski Bog, o.a.): „*Ako budete* (vi Jevreji, o.a.) *zahvalni, sigurno ću vam povećati* (nagrade, o.a.), *a ako budete nezahvalni, zaista je Moja* (božija, o.a.) *kazna žestoka. Musa* (Mojsije, o.a.) *je rekao: “Ako ne budete vjerovali vi i svi koji su na zemlji, zaista Allahu ne treba* (vaša zahvalnost, o.a.)”“). Zatim se na početku 9-og *ajeta*, kratko ponovo pominje biblijski lik Noah (arapski Nuh), sledećom rečenicom: „*Zar vam nije došla vijest o onima prije vas, o narodu Nuha* (Noaha, o.a.)... *i onih koji su iza njih. Njih zna samo Allah* (Bog, o.a.)” Ovde se misli na sve poslanike koji su “poslati ljudima”.

Iako celo ovo poglavlje nosi ime po Abrahamu (Ibrahimu), on se u njemu prvi put pominje u 6. delu, pod naslovom: **MOLITVA IBRAHIMOVA** (Abrahamova, o.a.). Dominantna poruka ovog dela je ustvari isticanje Abrahamovog protivljenja idolopoklonstvu (poštovanju ikona, kao bogova).

Interesantno je da i Biblija pominje da je Abrahamov otac bio mnogobožac (idolopoklonik) i da je verovao u kipove i služio druge bogove, te da je Abraham „od Boga uzet i proveden kroz zemlju Kanansku, te da mu je potomstvo umnoženo i dat mu je Isak, s kojim ga je uveo u veru u jednoga Boga”. Pa o tome u *Knjizi o Josui*; 24:2-3 i 14 kaže: „*Ovako veli Jahve, Bog Izraelov: Nekoć su oci vaši, Terah, otac Abrahamov i Nahorov, živjeli s onu stranu Rijeke i služili drugim bogovima. Ali sam ja* (Bog, o.a.) *uzeo oca vašega Abrahama...i proveo ga kroz svu zemlju kanaansku, umnožio mu potomstvo i dao mu Isaka...I zato se sada bojte Gospoda i služite mu savršeno i vjerno. Uklonite bogove kojima su služili oci vaši s onu stranu Rijeke i u Egiptu, i služite Jahvi* (jevrejskom Bogu, o.a.)”.

Kur'an, prateći tu informaciju iz jevrejske Biblije, u 35. i 39. *ajetu*, kaže: „(Spomeni, o.a.) *kada je rekao Ibrahim* (Abraham, o.a.): *Gospodaru* (Bože, o.a.)...*udalji mene i moje sinove od obožavanja kipova* (idolopoklonstva, o.a.)!...*Hvala Allahu koji mi je*

podario u starosti Ismaila (hebrejski Jišmaila, o.a.) *i Ishaka* (Isaka, o.a.)”. Ovde Kur’an misli na Abrahamove sinove; Išmaila (arapski Ismaila) od koga su postali Arapi, koji su primili veru u jednoga boga – Allaha, i Isaka od koga su potekli Jevreji koji su prvi primili veru u samo jednoga Boga – Jehovu.

15. POGLAVLJE (*sura*):

U ovom poglavlju, u 3. delu, pod naslovom: *NEOBUZDANOST ŠEJTANOVA* (đavolova, o.a.) Kur’an govori o Iblisu (ili Šejtanu), kao anđelu negativnog karaktera, što je takođe potpuno preuzeto iz Biblije i jevrejske verske tradicije gde se on naziva Satana (Sotona) ili jednostavno đavo (vrag, demon) i tretira se kao „propali, zabludeli, zalutali, izgubljeni anđeo”.

I u ovom poglavlju nailazimo na 4. deo, koji ponovo za naslov ima ime biblijskog praoca Abrahama: *IBRAHIM* (Abraham, o.a.). I ovaj deo Kur’ana za osnovu ima jevrejsku Biblijsku priču iz *Knjige Postanka; 18*, gde se govori o poruci koju Bog prenosi Abrahamu putem posetilaca, božijih poslanika, koji mu najavljuju da će on i njegova žena Sara, iako već u poznim godinama, dobiti sina Isaka. Bog ovde Abrahamu dalje poručuje da će uništiti grešni narod njegovog nećaka Lota, u Sodomi i Gomori (gradovima na obali Mrtvog mora, u današnjem Izraelu), sve njih osim samog Lota i njegove porodice jer su bili iskreno posvećeni Bogu. Kazna stiže i Lotovu ženu, jer nije poslušala božiji uput, te se skamenila (pretvorila u stenu).

Kur’an to prenosi sledećim rečima (*ajeti* 51-60): „*I obavijesti ih o gostima Ibrahimovim* (Abrahamovim, o.a.). *Kada su mu unišli i rekli: „Selam”*. (Abraham, o.a.) *reče: „Mi se vas bojimo”*. (A oni) *Rekoše: „Ne boj se mi ćemo te obradovati sinom koji će poznavati Istinu, o.a.”*. *Reče* (Abraham, o.a.): *“Zar ćete me obradovati, pored toga što me je starost zadesila? Čime ćete me obradovati?”*. *Rekoše: „Mi ćemo te obradovati Istinom, pa nemoj biti od onih koji očajavaju!”*...*Reče* (Abraham, o.a.): *„Kakav je vaš posao, o poslanici”*. *Odgovoriše: „Mi smo poslani narodu – zločincima, osim porodice Luta* (hebrejski Lota, o.a.) (koji su vjernici, o.a.), *Mi ćemo ih sve spasiti osim njegove žene. Mi* (Bog, o.a.) *smo odredili, da ona* (bude, o.a.) *od onih koji će ostati* (da iskuse kaznu, o.a.)”.

U sledećem 5. delu ovog poglavlja se ponavlja već ranije data priča iz 11. poglavlja (*sure*) Kur’ana (7. deo). On nosi naslov: *LUT* (Lot, o.a.) *I ŠUAJB* (Jitro/Jotor – hebrejski Reuel, o.a.). Oba ova lika su već ranije pominjana u Kur’anu, i oba se pominju i u Bibliji. Deo priče u Kur’anu koji se ponajviše poklapa sa biblijskom pričom, je u *ajetima* od 65-og do 79-og, gde kaže: „*Izvedi svoju porodicu krajem noći, i slijedi ih!*”

Neka se nitko od vas ne okreće i idite kuda vam se naređuje“. Biblija, u Knjizi Postanka; 19, o ovome govori isto: „Uzmi svoju ženu i svoje dvije kćeri...sve koje imaš u gradu, s mjesta izvedi, neka idu odavde (**Izvedi svoju porodicu**)...Bježi u brda da ne budeš zatrt (*i idite kuda vam se naređuje*)...**Ne obaziri se natrag (i neka se od vas nitko ne obazire)**, niti se igde...zaustavljaj (*i idite kuda vam se naređuje*)...”.

Priča se i dalje nastavlja u Kur'anu (67.- 71. ajet), prateći priču iz jevrejske Biblije: „*I dođoše stanovnici grada, razdragani. Reče* (Lot, o.a.): „*Ovo su moji gosti, pa me nemojte sramotiti. I bojte se Boga, i nemojte me ponižavati...Ovo su moje kćeri. Ako ćete činiti* (što mislite, vjenčajte ih, o.a.)““. Biblija, u Knjizi Postanka; 19, kaže: „...kad građani Sodome...sav narod...opkole kuću (*I dođoše stanovnici grada*)...Lot izađe k njima...reče on – molim vas ne činite toga zla (*i nemojte me ponižavati*)! Imam, evo, dvije kćeri s kojima još čovjek nije imao dodira (*Ovo su moje kćeri. Ako ćete činiti / što mislite, vjenčajte ih, o.a./ njih ću vam izvesti...samo ovim ljudima nemojte ništa učiniti (nemojte me ponižavati)*“.

Kur'an u 73.- 74. i 79. ajetu nastavlja pa kaže: „*Pa ih sustiže strašan glas* (narod Sodome i Gomore, o.a.),...*Pa smo učinili gornji dio donjim dijelom i Mi* (Bog, o.a.) *smo ih obasuli kišom okamenjene zemlje...Pa smo ih kaznili...*“. Biblija, u Knjizi Postanka; 19, o ovome govori: „**Tada pusti Gospod na Sodomu i Gomoru s neba dažd /kišu/ od sumpora i ognja (i Mi smo ih obasuli kišom okamenjene zemlje...)**...**zatrt kaznom grada (Pa smo ih kaznili)**”.

16. POGLAVLJE (sura):

U 6. delu ovog poglavlja, u 43. i 44. ajetu, ponovo su kratko i posredno, pomenuti jevrejski (i hrišćanski) učenjaci, proroci i duhovne vođe, i njihove svete knjige (*Tora i Jevanđelja*). Pa u vezi sa tim Kur'an kaže: „*I prije tebe* (proroka i Allahovog poslanika, Muhameda, o.a.) *smo slali samo ljude kojima smo objavljivali* (dokaze o božijem postojanju, o.a.), *pa pitajte učene ljude* (jevrejske i hrišćanske proroke, o.a.), *ako ne znate*. (Poslali smo ih, o.a.) *s jasnim dokazima i knjigama* (jevrejskom *Torom* i hrišćanskim *Jevanđeljima*, o.a.)”.

15. deo ovog poglavlja (*sure*), između ostalog (ponovo) govori i o tome šta je dozvoljeno a šta ne da se jede, i u 118. ajetu ponovo pominje i Jevreje, pa kaže: „*I Jevrejima smo zabranili* (da se jede, o.a.) *ono što smo još prije tebi rekli. Mi nismo njima nepravdu učinili nego su oni sami sebi nepravdu učinili*“. Ovaj ajet svakako služi za „poruku“ muslimanima šta smiju a šta ne činiti (što se jela tiče), ali se i ovde susrećemo pominjanje Jevreja (koji takođe, i to još pre od muslimana, prema svojim

verskim propisima imaju zabrane za jedenje određene hrane) kao onih koji se navodno ne pridržavaju tih obaveza. Ovo je zaista simbolično i nepotrebno korišćenje Jevreja za takvu „kritiku“, jer su se Jevreji stotinama, pa već i hiljadu godina do tada, veoma strogo pridržavali odredbi o dozvoljenoj (*košer*) hrani, tako da su muslimani faktički samo preuzeli te propise od njih. Ovo samo pokazuje koliko je formiranje određenih verskih propisa kod muslimana (ovde konkretno u vezi sa hranom) bilo pod uticajem i dojmom jevrejskog pridržavanja istih.

Poslednji, 16. deo ovoga poglavlja, po ko zna koji put već u ukupnom tekstu Kur'ana, ponovo u naslovu nosi ime: **IBRAHIM** (Abraham, o.a.). Prvih pet njegovih *ajeta* (120. do 124.) je ponovo posvećeno afirmativnom pominjanju Abrahama, i ponovo (posredno) Jevreja i njihovog praznovanja dana subote (*šabata*). Pa kaže: „**Zaista je Ibrahim** (Abraham, o.a.) *bio jedan narod* (po svojim vrlinama, o.a.), *pokoran Bogu, naklonjen* (dobru) *i nije bio od idolopoklonika. Zahvaljivao je* (Bogu, o.a.) *na Njegovoj blagodati. Odabrao ga je* (Bog, o.a.) *i uputio na pravi put. Mi* (Bog, o.a.) *smo mu dali dobro na ovom svijetu, a na onom svijetu će biti od dobrih* (ljudi). *Zatim smo ti objavili: „Slijedi ispravnu vjeru Ibrahimovu* (Abrahamovu, o.a.)!*“ On nije bio idolopoklonik. (Svetost, o.a.) subote je naređena onima koji su se zbog toga razilazili. I zaista će tvoj Gospodar suditi njima na Sudnji dan o onome o čemu su se oni razilazili*“. Ovde Kur'an misli na Jevreje i hrišćane i njihove početne „nesuglasice“ koji je to „dan verske pobožnosti“!. Naime, prvi hrišćani su bili Jevreji, tzv. starohrišćani, koji, iako su počeli prihvatati i primenjivati novo Isusovo vjerovanje i hrišćansku dogmu, ipak su po sili inercije (obzirom da su po nacionu bili Jevreji) i dalje praznovali subotu, dan koji je po jevrejskim verskim propisima bio karakterističan dan vršenja pobožnosti („*Kraljica subota*“). Tek vremenski kasnije i kasniji sledbenici hrišćanstva kao nove vere (sad već ne samo Jevreji), počinju nedelju praznovati kao „svoj dan odmora i pobožnosti“, koji je po Bibliji „propisan od Boga“.

17. POGLAVLJE (*sura*):

Ovo poglavlje (*sura*) nosi naslov: **EL-ISRA**. Objavljeno je u Meki. Kako Muhamed tada još nije dolazio u kontakt sa Jevrejima, jer ih nije bilo u značajnijem broju u tom gradu, a u delu samog teksta se obraća upravo Jevrejima, nesporno je da Muhamed već tada imao uvida, ne samo u sadržaj i tekst jevrejske verske knjige *Tore* (arapski *Tevrata*), odnosno Biblije, već i ukupnu kasniju istoriju Jevreja. Ovo zato što u sadržaju ovog poglavlja on pominje i događaj iz vremena klasične istorije, odnosno iz vremena rimskog osvajanja jevrejske domovine Judeje (Izraela) i Jerusalima, što nije bilo u sadržaju Biblije.

2. deo ovog poglavlja nosi naslov: *ISTORIJA IZRAELIĆANA* (Izraelaca, Jevreja, o.a.). Ovaj deo Kur'ana ponovo, u kratkim crtama (tekstu), donosi prikaze iz istorije jevrejskog naroda. U *ajetima* od 2 do 7 piše: „*I dali smo Musau* (Mojsiju, o.a.) *Knjigu* (Toru – Bibliju, o.a.) *i učinili je uputom Izraelićanima*: (I rekli smo im, o.a.) „*Ne uzimajte mimo Mene* (Boga, o.a.) *nikakva zastupnika*“. Ovaj *ajet* govori o tome kako su Jevreji, preko svog vođe i duhovnog lidera Mojsija primili (Božije) upute i zakone, koji su postali sadržina njihove verske knjige *Tore* – Biblije, i čime im je Bog „poručio“ da veruju samo u Njega – jednoga sveopšteg Boga. „*Mi* (Bog, o.a.) *smo odredili Izraelićanima u Knjizi* (Tori-Bibliji, o.a.): „*Sigurno ćete napraviti smutnju na zemlji dva puta i pokazat ćete veliku oholost*““. Ovde Kur'an „misli“ na dva rušenja Jerusalima, kao nacionalnog i duhovnog (verskog) centra Jevreja (jednom od strane Vavilonaca, drugi put od strane Rimljana). Kur'an to pripisuje kao „Božijoj kazni“ prema Jevrejima, zbog nekih njihovih postupaka koji se „nisu svideli Bogu“. „*Pa kada je došlo obećanje prve od dviju* (smutnji, tih nekih loših postupaka Jevreja, o.a.), *poslali smo na vas Naše robove, snažne, udarne, pa su krstarili po zemlji. Ovo je bilo izvršeno obećanje* (o kazni, o.a.)“. Kur'an ovde misli na rušenje Prvog jevrejskog Hrama – *Solomonovog Hrama* i samog Jerusalima od strane vavilonskog kralja Navukodonosora, kada je po osvajanju grada izvršen pokolj, a veliki broj zarobljenika poslat u vavilonsko ropstvo. Ovo se desilo 586.g.p.n.e. „*Zatim smo vam* (Bog, o.a.) *povratili* (snagu, o.a.) *protiv njih* (Vavilonaca, o.a.) *i pomogli smo vas* (Jevreje-Izraelce-Izraelićane, o.a.) *imecima i sinovima i učinili smo vas većim brojem*“. Ovaj 6. *ajet* govori kako su se Jevreji s vremenom vratili iz zarobljeništva u Jerusalem (537.g.p.n.e.) i obnovili Hram (516.g.p.n.e.), ponovo došavši do blagostanja. „*Ako činite dobročinstvo, činite ga sebi. A ako zlo činite, sebi ga* (činite). *A kada je došlo obećanje druge* (smutnje, nekog lošeg postupka Jevreja, poslali smo *Naše robove*) *da vas poraze i da uniđu u hram* (jevrejski Hram u Jerusalimu, o.a.) *kao što su unišli prvi put i da potpuno unište sve što zauzmu*“. U tekstu ovog 7. *ajeta* se misli na osvajanje, rušenje i paljenje jevrejskog Hrama i samog Jerusalima, od strane rimskog osvajača Tita 70. godine nove ere.

Skoro je neverovatno Kur'ansko pozivanje i opisivanje ova dva jasna i jaka momenta iz jevrejske istorije – istorije Jevreja, koja su očito ostavila jak uticaj i na samog Muhameda kao autora Kur'ana, koji je to čak uvrstio i u sam sadržaj Kur'ana.

13. kao poslednji *deo* ovog poglavlja ponovo nosi ime najviše puta pominjanog lika (ličnosti) u Kur'anu – Jevrejina Mojsija, naslovom: *MUSA* (Mojsije, o.a.)

U *ajetima* od 101. do 104. kaže se: „*Mi smo* (Bog je, o.a.) *dali Musau* (Mojsiju, o.a.) *devet jasnih znakova, pa pitaj Izraelićane* (Jevreje, o.a.), *kada im je došao, pa mu rekao Fir'avn* (faraon, o.a.): „*O Musa* (Mojsije, o.a.), *ja te smatram opčaranim*“. (A on – Mojsije, o.a.) *Reče*: „*Ti znaš ovo je objavio samo Gospodar nebesa i zemlje kao vidljive* (znakove), *i ja smatram da si ti o Fir'avne* (faraone, o.a.), *odbačen* (od svakog dobra, o.a.)“. *Pa ih je* (Jevreje, o.a.) *htio* (faraon) *istrijebiti iz zemlje, pa smo ga Mi* (Bog, o.a.) *potopili i sve one s njim. I rekli smo poslije njega Izraelićanima* (Jevrejima,

o.a.): „*Nastanite se u (Svetoj – Obećanoj, o.a.) zemlji. Pa kada dođe obećanje Sudnjeg dana, dovest ćemo vas pomiješane*“.

Kur'an u 101. *ajetu* navodi „**devet** znakova“ kojima se Bog, preko Mojsija, „obraatio“ Egipćanima. Biblija, iz koje Kur'an preuzima ovo pominjanje, u *Knjizi Izlaska: 7-10*, pominje **deset** „znakova“ kojima se Bog ukazao (ili poslao na njih kao kaznu) Egipćanima. To su: *štap pretvoren u zmiju, voda pretvorena u krv, žabe, komarci, obadi, pomor stoke, čirevi, grâd (tuča), skakavci i tama*.

Ovde je važno naglasiti da pored ovoga motiva iz Biblije, Kur'an u pomenu-tom 104. *ajetu* po treći put do tada u ukupnom tekstu, pominje zemlju u koju Bog upućuje Izraelce/Jevreje, i naziva je (Obećanom, Svetom) „*zemljom*“. Prvi put je to pomenuto u 5. poglavlju (*suri*), u 4. delu, 23. *ajet*, kao „*sveta zemlja*“, a drugi put u 7. poglavlju (*suri*), u 15. delu, 127. i 128. *ajet*, kao „*zemlja Božja*“.

18. POGLAVLJE (*sura*):

I u ovom poglavlju se nalazi deo koji nosi ime jevrejskog vođe i duhovnog lidera Mojsija. To je 9. deo, i on nosi naslov: **MUSAOVA** (Mojsijeva, o.a.) **OBEĆANJA**.

Nama su interesantna prva dva *ajeta* ovog dela (61. i 62.) u kojima se pominje Mojsije, njegov pratilac i „*dva mora*“. Taj tekst Kur'ana glasi: „(Spomeni, o.a.) *kada je Musa* (Mojsije, o.a.) *rekao svome slugi* (pratiocu, o.a.): „*Neprestano ću, (putovati, o.a.) dok ne dođem do sastava dvaju mora ili ću putovati dugo vremena. Pa kada su stigli do sastava dvaju* (mora)...“. Kur'an ovde nastavlja određenu priču između Mojsija i tog njegovog pratioca. U njoj se ne imenuje direktno imenom, ko je taj Mojsijev pratilac, ali ono što iz Biblije znamo, Mojsije je jako polagao na svoj odnos sa Nunom, jednim od sinova Jozefovih, koji je bio njegov blizak saradnik (pratilac). Ovu pretpostavku iznose u *fusnoti* i prevodioci i priređivači Kur'ana u izdanju „Stvarnost“ Zagreb, 1969, „KUR'AN ČASNI“, str. 408, hafiz Muhamed Pandža i Džemaluddin Čaušević. Sam sadržaj iz teksta ova prva dva *ajeta*, ustvari je zasnovan na priči iz Bibliji (*Knjige Postanka*) i govori o vremenu jevrejskog (izraelskog) izlaska iz egipatskog ropstva pod vodstvom Mojsija, putem koji ih je vodio između Sredozemnog i Crvenog mora („*dvaju mora*“). Pratilac Mojsijev – Nun, bio je otac Jošue (Hošea), značajne ličnosti iz istorije Jevreja koji je posle Mojsijeve smrti postao veliki ratnik i vođa pod čijim su vodstvom Jevreji ponovo ušli u Kanaan. U Bibliji mu je posvećeno celo jedno poglavlje pod imenom: *Knjiga o Jošui*.

I 10. deo govori o Mojsiju i nosi naslov: **MUSAOVO** (Mojsijevo, o.a.) **PUTOVANJE**.

Interesantan je sledeći, 11. deo ovog poglavlja, koji nosi naslov: **ZULKARNEJN I JEDŽUDŽ**, i koji govori o izvesnom velikom vođi Zulkarneju, za kog ni muslimanski teolozi ali ni istoričari sa sigurnošću ne mogu reći ko je. Naime, po nekim tumačenjima to bi mogao biti i Aleksandar Makedonski, ali većina muslimanskih teologa i učenjaka se ne slažu sa ovim, obzirom da Kur'an ovaj lik pominje kao jednobožački, a Aleksandar Makedonski je bio politeista (verovao je u više bogova). Već pomenuti prevodioci i priređivači Kur'ana hafiz Muhamed Pandža i Džemaluddin Čaušević (u izdanju „Stvarnost” Zagreb, 1969, „KUR'AN ČASNI“) iznose da bi ta ličnost mogao biti i izvesni himjaritski vladar, jer su imena tog naroda karakterisala ta prva dva slova ZU (DU). Pa na primer, poznate vođe iz ovog naroda su Zu-Jesen i Zu-Nuvas. Tako da bi se ime navedeno u Kur'anu moglo čitati i kao Zul-Karnejn. Ono što je dalje takođe vrlo zanimljivo, pa se delom poklapa i sa navodima u Kur'anu da je on bio monoteista, je, da su pojedine vođe himjaritskog naroda (kasnije i kraljevstva) primile judaizam – jevrejsku veru, i tako postali monoteisti (jednobošci). Već pomenuti Zu-Nuvas (Du-Nuvas, puno ime Zar'a Jusuf Asar Du Nuvas /518-525.g./) je upravo jedan od tih koji su primili jevrejsku veru.

U ovom delu Kur'ana se pominju i izvesni Jedžud i Medžudž, dok Biblija, u *Knjizi proroka Jezekeje; 38:1-3 i 39:1*, pominje vladare Goga i Magoga (<http://www.planeta.org.rs/26/18legende.htm>) koji su živeli severno od Izraela i koji su u nekom trenutku istorije krenuli i na vojni pohod protiv Izraela. „Enciklopedija Britanika“ ove likove, koji mogu predstavljati nekad imena pojedinaca, nekad naroda a nekad i geografsku regiju, objašnjava upravo imenima koje pominje Kur'an – Jedžuda i Medžudža. Najverovatnije je reč o vladarima naroda Skita koji su živeli severno od Izraela.

19. POGLAVLJE (sura):

I ponovo jedno celo poglavlje u Kur'anu koje nosi ime po jevrejskom ženskom biblijskom liku – Mirjam (arapski Merjam), majci Jošue, poznatijeg po latinskom izgovoru njegovog imena – Isusa Hrista.

Generalno, u ovom poglavlju osim Mirjam, pominje se i više drugih jevrejskih likova – Jevreja, kao što su: **Zaharije** (arapski Zekerijah), sveštenik jevrejskog Hrama u Jerusalimu, otac jevrejskog asketskog propovednika iz 1. veka Johanana (Jovana) Krstitelja; **Isak** (arapski Ishak), drugog rodonačelnika – praoca Jevreja; **Jakov** (arapski Jakub) treći i poslednji rodonačelnik – praotac jevrejskog naroda, poznat i imenom Izrael, što znači „onaj koji se borio sa Bogom“; **Jošua** (arapski Isa) – Isus, jevrejski propovednik i učitelj iz Nazareta u Galileji (grad i oblast na severu današnjeg

Izraela), kasnije utemeljitelj hrišćanske dogme i Crkve; već pomenuti **Johan**an (Jovan, arapski Jahja) Krstitelj, koji je kasnije primio hrišćanstvo i postao starohrišćanin (Jevrej hrišćanin); **Aron** (arapski Harun) brat Mojsijev, poglavar jevrejskih sveštenika, **Abraham** (arapski Ibrahim); **Mojsije** (arapski Musa); kao i više biblijskih ličnosti (Enoh, Adam, Noah, anđeo Gabrijel – arapski Idris, Adem, Nuh, anđeo Džibril).

Sve ove jevrejske i biblijske ličnosti su pomenute u prva četiri dela ovog poglavlja (*sure*), od ukupno 6 delova.

1. deo nosi naslov po dvojici jevrejskih likova: **ZEKERIJA** (Zaharije, o.a.) **I JAHJA** (Johanan – srpski Jovan, o.a.). Tekst Kur'ana, u *ajetima* od 1. do 6., kaže: „(Ovo je) *sjećanje milosti tvoga Gospodara Njegovu* (Boga, o.a.) *robu Zekerijau* (Zahariju, o.a.), *kada je zamolio svoga Gospodara skrivenom molbom. Rekao je: Moj Gospodaru* (Bože, o.a.), *zaista su mi kosti oronule, a glava mi plamti starošću. Moja molba Tebi nije nikad bila neuslišena...moja žena je nerotkinja, pa mi pokloni od Sebe* (Boga, o.a.) *nasljednika, koji će naslijediti mene i naslijediti obitelj Jakobovu* (Jakovovu, o.a.)...**O Zekerija** (Zaharije, o.a.), **Mi ćemo te obradovati sinom čije je ime Jahja** (Johanan, Jovan, o.a.)...“.

Ovaj tekst Kur'ana u potpunosti prati tekst iz Biblije, iz Novog zaveta, iz *Jevanđelja* po Luki; 1:5-7 i 13: „U vrijeme Heroda, kralja judejskog, bio neki sveštenik...imenom Zaharija. Imao je ženu...Oboje bijahu pravedni pred Bogom, jer su živjeli besprijekorno prema svim zapovjedima i odredbama Gospodnjim (*Moja molba Tebi nije nikad bila neuslišena*). Ali nisu imali djeteta, **jer je (žena. o.a.)...bila nerotkinja (moja žena je nerotkinja)**, a k tome oboje bijahu u poodmakloj dobi (*kosti oronule, a glava mi plamti starošću*)...Tada mu se ukaza anđeo Gospodnji...i reče:...**Tvoja će ti žena...roditi sina kome ćeš dati ime Johan**an (srpski Jovan) (**Mi ćemo te obradovati sinom čije je ime Jahja** /hebrejski Johanan, srpski Jovan, hrvatski Ivan/...)“.

U *ajetima* od 7 do 9, nastavlja se tekst u Kur'anu koji i dalje prati i koristi tekst iz Biblije, pa kaže: „**Reče** (Zaharije-Zekerijah, o.a.): „*Gospodaru moj, odakle meni sin, a žena mi je nerotkinja? I ja sam dostigao duboku starost*“. **Reče** (Bog, o.a.): „*Tako će ti (biti)*“; **rekao je tvoj Gospodar**: „*To je Meni lako...Reče* (Zaharije-Zekerijah, o.a.): „*Moj Gospodaru, daj mi neki znak!*“ **Odgovori** (Bog, o.a.): „*Znak ti je da nećeš govoriti sa svijetom tri noći*““. U Bibliji, u *Jevanđelju* po Luki; 1:18-20, kaže: „Tada Zaharije reče anđelu (Božijem glasniku, o.a.): „**Po čemu ću ja to poznati? (Moj Gospodaru, daj mi neki znak!) Ja sam star (I ja sam dostigao duboku starost)**, a žena mi je u poodmakloj dobi“ (*a žena mi je nerotkinja*). Anđeo mu odgovori: „Ja sam...koji stojim pred Bogom, i poslan sam...da ti donesem ovu radosnu vijest“ (*Tako će ti (biti)*“; **rekao je tvoj Gospodar**: „*To je Meni lako*“)...I evo, **zanimićeš i nećeš moći govoriti do onoga dana dok se to ne zbude** (dok se to ne desi, o.a.) (**Znak ti je da nećeš govoriti sa svijetom tri noći**)“.

Kur'an dalje, između ostalog, u 11. i 12. *ajetu* kaže: „(Nakon što se Jahja-Johanan rodio): „**O Jahja** (Johanane-Jovane, o.a.), **uzmi Knjigu** (jevrejsku *Toru* – Bibliju,

o.a.) *s odlučnošću! I Mi* (Bog, o.a.) *smo mu dali mudrost...i bio je bogobožazan*“. Biblija, Novi zavet, u *Jevanđelju po Luki*; 1:15, kaže: „*Bit će velik pred Bogom...i napuniće se Duhom Svetim još u majčinoj utrobi (Mi smo mu dali mudrost...i bio je bogobožazan)*“.

I sledeći 2. deo nosi naslov i govori o dva jevrejska lika: *MERJEMA* (hebrejski Mirjam – latinski Marija, o.a.) *I ISA* (hebrejski Jošua – latinski Isus, o.a.). Kao što i sam naslov kaže, ovaj deo Kur’ana govori o Mirjam (Mariji-Merjemi), kao majci Isusovoj, kojeg je bezgrešno začela. Kur’an o tome, između ostalog, kaže u 19. do 21-og, 27-om i 34-om *ajetu*: „*Reče* (Mirjam-Merjema, o.a.): „*Odakle da ja imadnem dječaka, a nijedan čovjek me nije dotaknuo niti sam ja nepoštena*“. *Reče* (Bog, o.a.): „*Tako ti je to...To je Meni* (Bogu, o.a.) *lako* (učiniti). *I da ga Mi učinimo znakom svijetu...I ona ga je zanjela...I dođe* (Mirjam, o.a.) *svome narodu* (jevrejskom, o.a.), *noseći ga* (Jošuu-Isusa, o.a.)...*To je Isa* (Jošua-Isus, o.a.), *sin Merjemin* (Mirjamin, o.a.)“.

Biblija to bezgrešno začete najavljuje još u Starom zavetu, u *Knjizi proroka Isaije*; 7:14: „*Evo, začet će djevica i roditi sina*“, a o njemu se govori i u Novom zavetu, u *Jevanđelju po Luki*; 1:31 i 34-35, 37: „*Anđeo joj reče:...,Evo ti ćeš začeti i roditi sina kome ćeš nadjenuti ime Isus (To je Isa)*... *Kako će to biti – reče Marija anđelu* (Bogu, o.a.) – *jer se ja ne sastajem sa mužem (Odakle da ja imadnem dječaka, a nijedan čovjek me nije dotaknuo)? Duh Sveti sići će na te – odgovori joj anđeo* (Bog, o.a.)...*jer Bogu ništa nije nemoguće (Tako ti je to...To je Meni /Bogu/ lako /učiniti/)*“.

Ono što je u ovom poglavlju (*suri*) posebno zanimljivo jeste mešanje autora Kur’ana – Muhameda, likova dveju biblijskih Mirjam (dveju Mirjam koje pominje Biblija). Pa tako, govoreći o Isusovoj majci Mirjam, u 28. *ajetu*, unosi se jedan potpuno istorijsko anahroni lik, Mirjam, sestre Mojsijeve i Aronove, a sve u kontekstu teksta i priče o Isusovoj majci. Pa kaže: „*O sestro Harunova* (Aronova, o.a.), *tvoj otac nije bio loš čovjek, niti ti je majka bila nepoštena*“. Dakle, ovde je reč o dve potpuno različite osobe (Mirjam, Marije, Merjem). Jednoj koja stvarno jeste sestra Aronova (arapski Harunova) i Mojsijeva (arapski Musina) i koja se u Bibliji pominje u *Knjizi Izlaska*; 15:20, i drugoj, o kojoj i govori ovo 19. poglavlje Kur’ana, ali koja se istorijski pojavila tek 1.000 godina kasnije (deset vekova kasnije), kao Isusova (hebrejski Jošui-na) majka. Ima naznaka da je na tu anahronost u tekstu Kur’ana ukazano Muhamedu i od strane samih muslimana. Pa tako perzijski islamski učenjak Imam Muslim (815-875.g.), priznati sakupljač poslaničke tradicije – *suneta*, beleži slučaj kada je bliski Muhamedov prijatelj, čije ime je bilo Al-Mugireh ibn Šubah, pošto su mu hrišćani regiona Nadžran ukazali da Isusova majka Marija nikako nije mogla biti Aronova/Harunova sestra (kao što se tvrdi u *ajetu* 19:28), vratio se u Medinu i od Muhameda potražio pojašnjenje spornog *ajeta*.

O ovom anahronizmu u Kur’anu, nešto više govori i sledeći sajt:

<http://istinaobogu.weebly.com/da-li-je-kuran-quran-bo382ija-re269.html>.

3. deo ovog poglavlja (*sure*) nosi naslov: **IBRAHIM** (Abraham, o.a.). U ovom se delu ponovo govori o Abrahamovom (Ibrahimovom) protivljenju mnogoboštvu njegovog oca i sporenju sa njim. To posebno naglašavaju *ajeti* 41-42: „*Spomeni u Knjizi Ibrahima* (Abarahama, o.a.). *On je bio iskren vjerovjesnik* (vjerovanja u jednog Boga, o.a.), *kada je rekao svome ocu: „O moj oče, zašto obožavaš ono što niti čuje niti vidi, niti ti može išta koristiti“*. Biblija o tome govori u *Knjizi o Jošui*; 24:2-3 i 14, gde, između ostalog, kaže: „*Ovako veli Jahve, Bog Izraelov: Nekoć su oci vaši...služili drugim bogovima. Ali sam ja (Bog, o.a.) uzeo oca vašega Abrahama...i proveo ga kroz svu zemlju kanaansku, umnožio mu potomstvo i dao mu Isaka...I zato se sada bojte Gospoda i služite mu savršeno i vjerno. Uklonite bogove kojima su služili oci vaši...i služite (SAMO, o.a.) Jahvi“*.

Kur'an dalje, u 49. *ajetu*, nastavlja: „*Mi (Bog, o.a.) smo mu darovali (sinove) Is-haka* (Isaka, o.a.) *i Jakuba* (Jakova, o.a.) *i svakog smo učinili vjerovjesnikom“*. Svi oni su bili nosioci vere u samo jednog Boga, **jevrejskog Jahvu** (JHVH).

4. deo nosi naslov: **OSTALI POSLANICI**, i u njemu se pominju jevrejski i biblijski likovi: Mojsije, Aron, Enoh, Adam, Noah i anđeo Gabrijel (arapski: Musa, Harun, Idris, Adem, Nuh i anđeo Džibril). Pa kaže: „*Spomeni u Knjizi Musaa* (Mojsija, o.a.)! *Zaista je on bio iskren i bio poslanik, vjerovjesnik* (Jevrejima, o.a.). *I Mi (Bog, o.a.) smo mu darovali, od Naše* (Božije, o.a.) *milosti, njegova brata Haruna* (Arona, o.a.) (da bude) *vjerovjesnikom* (poglavarom jevrejskih sveštenika i zaštitnika vere u jednog Boga – jevrejskog Jahvu /JHVH/, o.a.). *I spomeni u Knjizi Idriza* (Enoha, o.a.); *on je bio iskren* (čovjek) *i vjerovjesnik....To su oni poslanici kojima je Allah* (Bog, o.a.) *darovao blagodati od potomstva Ademova* (Adamova, o.a.), *i* (od potomaka) *onih koje smo Mi ukrkali* (u lađu, o.a.) *s Nuhom* (Noahom, o.a.), *i od potomaka Ibrahima* (Abrahama, o.a.) *i Israila* (Izraela, naroda Jevrejskog, o.a.)...“.

20. POGLAVLJE (*sura*):

Ovo poglavlje sadrži 8 delova. 5 od njih ponovo govore o Mojsiju! Zaista je zapanjujuća zastupljenost ovog jevrejskog lidera i duhovnog vođe izraelskog naroda u vreme izlaska Jevreja iz egipatskog ropstva, koji se toliko puta, i to afirmativno, pozitivno pominje u Kur'anu.

Već 1. deo nosi naslov: **MOJSIJE** (Mojsije, o.a.). I ovaj deo Kur'ana svoj sadržaj nalazi u biblijskom motivu, i to veoma važnog dela gde „jevrejski Bog predaje Jevrejima *Deset božijih zapovedi*“, počev sa prvom i temeljnom, koja u potpunosti određuje monoteizam, kao veru u samo jednog sveopšteg Stvoritelja i Boga: „**Ja sam**

Jahve (Gospod, o.a.), **Bog tvoj... Nemoj imati drugih bogova uz mene** (osim mene, o.a.)“ (*Knjiga Izlaska*; 20:1-3). Kur'an to kaže, bezmalo istim rečima, i to baš kroz božije obraćanje ljudima (Jevrejima) preko Mojsija (arapski Muse). Pa kaže (*ajeti od 11 do 14*): „**O Musa** (Mojsije, o.a.)...**zaista sam Ja tvoj Gospodar...pa slušaj što (ti) se objavljuje! Uistinu sam Ja Allah** (Bog, o.a.); **nema boga osim Mene, pa Me obožavaj i obavljaj namaz** (molitve, o.a.) **da Me se sjećaš!**“. Ovom porukom autor Kur'ana (Muhamed) se nesumljivo obraća muslimanima, ali je interesantno da za tu poruku koristi jedan od najvažnijih momenata iz jevrejskog verskog (pa i istorijskog) nasleđa, koji se tiče Mojsija, i onoga što se događa Jevrejima prilikom njihovog izlaska iz egipatskog ropstva.

Čak i samo delovi ovog kur'anskog teksta, prate tekst iz Biblije, *Knjige Izlaska*; 19:5-6: „*vi ćete mi biti predrago blago...mimo sve narode* (mimo svih drugih naroda, o.a.)...*vi ćete mi biti kraljevstvo svešteničko i narod svet*“. Kur'an to kaže sledećom rečenicom: „**I Ja sam te odabrao** (za poslanstvo, o.a.) (*kraljevstvo svešteničko – prenosioci Poruke-poslanstvo*)“.

I svi kasniji detalji koji se pominju u ovom i sledećem 2. delu, preuzeti su iz Biblije.

Ovde dajemo neke od tih tema;

17. – 21. ajet: „**I šta ti je to u desnoj ruci. o Musa** (Mojsije, o.a.)... „**Ovo je moj štap...Reče** (Bog, o.a.): **Baci ga, o Musa** (Mojsije, o.a.)!“ **On ga baci, a on** (postade, o.a.) **zmija koja gmiže. Reče** (Bog, o.a.): „**Uzmi je** (zmiju) **i ne boj se! Mi ćemo je povratiti u prvotno stanje**“. Biblija, *Knjiga Izlaska*; 4: 2-4: „**Šta ti je to u ruci? zapita ga Gospod. „Štap“ odgovori. „Baci ga na zemlju!**“ naredi mu Gospod. **On ga baci na zemlju, i štap se pretvori u zmiju. Mojsije pred njom uzmače. Onda Gospod reče Mojsiju: „Pruži ruku i uhvati je za rep“.** **I on pruži ruku svoju i uhvati je za rep, a ona opet postade štap u njegovoj ruci**“.

2. deo, pod naslovom: **MUSA** (Mojsije, o.a.) **I FIR'AVN** (faraon, o.a.).

29. – 33. ajet: „**i učini mi od moje porodice vezirom, Haruna** (hebrejski Arona, o.a.), **moga brata, učvrsti njime moju snagu, i udruži** (mi) **ga u mome poslu** (božijeg poslanika, o.a.)“. Biblija, *Knjiga Izlaska*; 4: 14-16: „**Aron...tvoj brat...Ti govori njemu i u njegova usta stavljaš riječi. Ja ću biti i s tobom i s njim dok budete govorili** (propovedali, o.a.)...**narodu...on će tebi biti mjesto usta, a ti ćeš njemu biti mjesto Boga**“.

39. – 40. ajet: „**Metni ga** (Mojsija-Musaa, o.a.) **u kovčeg** (kao dojenče, o.a.) **pa ga baci u rijeku, neka ga odbaci rijeka na obalu. Uzet će ga neprijatelj moj i neprijatelj njegov. I Ja sam na te bacio ljubav Moju i da budeš uzgajan pred Mojim očima. Kada je išla tvoja sestra** (u faraonov dvor, o.a.) **i rekla: „Hoćete li da vas uputim na onoga tko će ga odgajati? Pa smo te vratili tvojoj majci...I ti si ubio čovjeka pa smo te Mi**

(Bog, o.a.) *spasili briga...pa si ostao godinama među stanovnicima Medjena....*“ . Biblija, Knjiga Izlaska; 2: „Žena (Jevrejka, o.a.) rodi sina...Kad ga nije mogla više sakrivati, uze kovčežić...metnu djete u njega i odnese ga u...rijeku. A sestra njegova stade podalje da vidi šta će biti od njega...Onda njegova sestra rekne faraonovoj kćeri: „**Hoćeš li da ti potražim dojilju među Jevrejka**“...**Tako djevojka ode i pozove djetetovu majku**... Tako žena uzme djete i othrani ga...Kada je Mojsije već odrastao...spazi kako neki Egipćanin tuče jednog Jevreja...**i ubije Egipćanina (I ti si ubio čovjeka)**...pa pobjegne od faraona i **skloni se u midjansku zemlju (među stanovnicima Medjena)**“.

41. – 48. ajet: „*I ja sam te izabrao Sebi* (da budeš Poslanik, o.a.). *Idi ti i tvoj brat* (Aron-Harun, o.a.) *s Mojim znakovima...idite Fir'avnu* (faraonu, o.a.)! *Zaista se on osilio...Ne bojte se! Ja sam sa vama...*“ . Biblija, Knjiga Izlaska; 3-5: „Zato hajde! Ja te šaljem faraonu (*ja sam te izabrao*)...I Mojsije kaza Aronu (*ti i tvoj brat*) sve riječi Gospodnje...i sve znakove koje mu zapovijedi da ih učini (*s Mojim znakovima*)...Ja ću biti s tobom (*Ja sam sa vama*)...Poslije toga odu Mojsije i Aron pred faraona (*idite Fir'avnu*)...Tko je taj Jahve (Bog, o.a.) da ga ja poslušam – odvrati faraon /*Zaista se on osilio*/“.

47. – 48. ajet: „*Idite mu i recite* (faraonu, o.a.): „*Mi smo dva poslanika tvoga Gospodara, pa pošalji sa nama Izraelićane* (Izraelce, Jevreje, o.a.) *i ne zlostavljaj ih! Mi smo ti donijeli znak...Zaista je nama objavljeno da će* (stići) *kazna onoga koji smatra lažnim* (Božije poslanike, o.a.)“ . Biblija, Knjiga Izlaska; 5-6: „Onda Gospod reče Mojsiju: *Idi i reci faraonu (Idite mu i recite)*...neka pusti Izraelce iz svoje zemlje (*pa pošalji sa nama Izraelićane*)... A oni rekoše: „Bog Jevrejski objavio nam se (*Mi smo dva poslanika...Gospodara/Boga*)...“.

3. deo, nosi naslov: **MUSA** (Mojsije, o.a.) **I ČAROBNJACI**.

60. – 64. ajet: „*Okrenu se Fir'avn te skupi svoje spletke* (čarobnjake, o.a.)...*Pa saberite svoje vještine* (vračari)...“ . Biblija, Knjiga Izlaska; 7:11-12: „I zovne faraon (svoje, o.a.) *mudrace i vračare*“ . I zaista...svaki baci svoj štap, koji se pretvori u zmiju (*Pa saberite svoje vještine*)“.

66. – 70. ajet: „*A tada mu se* (Mojsiju-Musi, o.a.) *njihova užad i njihovi štapovi, zbog njihove čarolije, pričiniše da gmižu, te osjeti Musa* (Mojsije, o.a.) *u sebi strah. Rekosmo* (Bog, o.a.): „*Ne boj se, uistinu si samo ti pobjednik. I baci što ti je u desnoj ruci! Proždrijet će ono* (zmije, o.a.) *što su oni napravili...* (Kada je Mojsijev-Musaov štap počeo proždirati njihove čarolije, o.a.) *popadaše čarobnjaci na seđdu* (i) *rekoše: „Mi vjerujemo Gospodara Harunova* (Aronova, o.a.) *i Musaova* (Mojsijeva, o.a.)““ . Biblija, Knjiga Izlaska; 7:12: „I zaista...svaki (faraonov čarobnjak, o.a.) baci svoj štap, koji se pretvori u zmiju. Ali štap Aronov **proždrije** (proguta) *njihove štapove (Proždrijet će ono /zmije, o.a./ što su oni napravili)*“.

4. deo, nosi naslov: *MUSA* (Mojsije, o.a.) *I NAROD*.

77. – 78. ajet: „*Mi smo naredili Musu* (Mojsiju, o.a.): „*Izvedi...Moje robove* (Jevreje, Izraelce, o.a.) *i otvori im na moru put suhim; nećeš se bojati* (faraonova-Fir'avnova, o.a.) *stizanja...Pa ih je slijedio Fir'avn* (faraon, o.a.) *sa svojom vojskom, pa ih je poklopilo od mora ono što ih je poklopilo*“. Biblija, Knjiga Izlaska; 6:6-7, 14:16,23,27-28: „Kaži Izraelcima...da sam ja Gospod Bog, da ću vas **izvesti** od tereta Egipatskog...Oslobodiću vas od ropstva u kojem vas drže...A ti (Mojsije, o.a.) **digni štap svoj i pruži ruku svoju na more, i razdijeli ga na dvoje, da Izraelci mogu proći posred mora po suhom (i otvori im na moru put suhim)**...Egipćani: svi faraonovi konji, kola i konjanici, nagnu za njima u more, u potjeru (*Pa ih je slijedio Fir'avn /faraon, o.a./ sa svojom vojskom*)... Mojsije pruži ruku nad morem...i more se vrati u svoje korito. Kako su Egipćani...jurili prema moru, Gospod ih baci usred mora. A vrativši se **voda potopi** i konje i konjanike sa svom vojskom faraonovom (*pa ih je poklopilo od mora ono što ih je poklopilo*)“.

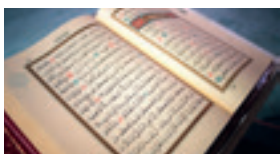
80. ajet: „**O Izraelci** (Jevreji, o.a.), *Mi smo vas spasili od vašega neprijatelja, obećali smo vam* (dati knjigu Tevrat-Toru – Bibliju, o.a.) *...i spustili vam Menn* (manu – hranu, o.a.) *i prepelice*“. Biblija, Knjiga Izlaska; 14:30: „I tako Gospod u onaj dan **izbavi Izraela iz ruku egipatskih** (*Mi smo vas spasili od vašega neprijatelja*)“, i 16:4,12-13: „A Gospod reče Mojsiju: evo učiniću da vam dadždi iz neba **hljeb** (**Mäna**) (*i spustili vam Menn*)...Ovako im reci: Večeras ćete jesti meso...I zaista! Navečer se pojave **prepelice** (*i prepelice*) i prekriju tabor (logor, o.a.)“.

85. – 89. ajet: „**Reče** (Bog, o.a.): „*Mi smo stavili tvoj narod* (Jevreje, o.a.) *na kušnju nakon tebe* (Mojsijevog odlaska na brdo, o.a.)... **Vratio se je Musa** (Mojsije, o.a.) *svome narodu srdit* (i) *tužan*. **Reče**: „**O moj narode** (Jevreji, o.a.), *zar vam Bog nije dao lijepo obećanje?...Pa im je* (Samirija – lik koji se pominje samo u Kur'anu, kao onaj koji je zaveo Jevreje, o.a.) *izvadio* (iz vatre od topljenog zlata, o.a.) *utjelovljeno tele...pa su rekli: „Ovo je vaš bog i bog Musaa* (Mojsija, o.a.)...““. Biblija, Knjiga Izlaska; 32:1,4,19,30: „A narod (Jevrejski, o.a.), videći gdje Mojsije dugo ne silazi s brda, okupi se oko Arona pa mu rekne: „Napravi nam boga, pa neka on pred nama ide...Primivši zlato iz njihovih ruku, rastopi kovinu u kalupu i načini **saliveno tele** (*utjelovljeno tele*). A oni poviču: „Ovo je tvoj bog, Izraele (*Ovo je vaš bog*)...Čim se približi taboru te opazi tele...**razgnjevi se** Mojsije (**Vratio se je Musa** /Mojsije, o.a./ *svome narodu srdit* (i) *tužan*)...Sutradan reče Mojsije narodu: „Težak ste grijeh počinili (*zar vam Bog nije dao lijepo obećanje*)“.

90. – 93. ajet: „*A njima je* (Jevrejima, Izraelcima, o.a.) **Harun** (Aron, o.a.) *još prije rekao: „O moj narode! Vi ste time samo stavljeni na kušnju...Odgovoriše: „Mi ćemo mu se* (zlatnom teletu, o.a.) *neprestano klanjati, dok nam se ne vrati Musa* (Mojsije, o.a.). **Reče** (Mojsije-Musa, o.a.): „**O Harune** (Arone, o.a.), *šta ti je smetalo – kada si ih vidio* (da) *su zalutali...Da li si ti bio neposlušan mojoj naredbi?*““. Biblija, Knjiga Izlaska; 32:21,23: „I reče Mojsije Aronu: *šta ti je učinio ovaj narod, te ga uvali u toliki grijeh* (**O moj narode! Vi ste time samo stavljeni na kušnju**)...Rekoše mi: „Napravi nam boga,

pa neka pred nama ide (*Mi ćemo mu se /zlatnom teletu, o.a./ neprestano klanjati!*) Ne znamo šta se dogodi sa tim čovjekom Mojsijem, koji nas izvede iz zemlje egipatske (*dok nam se ne vrati Musa*)...reče Mojsije Aronu: šta ti je učinio ovaj narod, te ga uvali u toliki grijeh (*Reče /Mojsije, o.a./: „O Harune, šta ti je smetalo – kada si ih vidio (da su zalutali).“*

94. ajet: „*Reče (Aron-Harun, o.a.): „O sine moje majke, ne uzimaj me za bradu i za glavu, ja se bojim da ćeš ti reći: „Napravio si razdor među Izraelićanima (Jevrejima, Izraelcima, o.a.), a nisi čuvao moje riječi.“* Biblija, Knjiga Izlaska; 32:22: „A Aron mu reče: „Neka se moj gospodar srdžbom i gnjevom ne raspaljuje; ti (Mojsije, o.a.) znaš ovaj narod da je brz na zlo“.

21. POGLAVLJE (*sura*):

U ovom poglavlju, u 4. delu (48. ajet) Kur'an ponovo spominje Jevreje, Mojsija (arapski Musu) i Arona (arapski Haruna) kao ljude kojima je data značajna knjiga – *Tevrat (Tora-Biblija)*, pa kaže: „*Mi (Bog, o.a.) smo uistinu dali Musau (Mojsiju, o.a.) i Harunu (Aronu, o.a.) Knjigu (jevrejsku Toru-Bibliju, o.a.) i svjetlo i opomenu Bogobojaznima*“. Prevodioci i priređivači Kur'ana („Stvarnost“ Zagreb, 1969, „KUR'AN ČASNI“) hafiz Muhamed Pandža i Džemaluddin Čaušević, objašnjavajući ovaj ajet, u svom komentaru za *Toru-Tevrat – Bibliju*, kažu: „*koja rastavlja Istinu od neistine*“, naglašavajući time veličinu i značaj ove jevrejske svete knjige.

5. deo ovog poglavlja nosi naslov: **IBRAHIM** (hebrejski Abraham, o.a.) **I NJE-GOVI PROTIVNICI**. Govoreći o ovom jevrejskom i arapskom praocu (rodonačelniku), Kur'an ponovo i u ovom delu, veliča i glorifikuje njegovu spremnost da prihvati veru u samo jednoga Boga, kao suprotnost dotadašnjem preovlađujućem verovanju u više bogova, koji su često bivali prikazani u obliku određenih kipova. U ajetima 51, 52 i 54 Kur'an kaže: „*Mi (Bog, o.a.) smo dali Ibrahimu (Abrahamu, o.a.) njegovu uputu (vere u jednoga Boga, o.a.) još prije i Mi smo ga znali (da je on toga dostojan, o.a.), kada je rekao svome ocu i svome narodu (Jevrejima, o.a.): „Šta su ovi kipovi, kojima ste vi odani?“... „Uistinu ste u jasnoj zabludi vi i vaši očevi“*“. Već je ranije pomenuto da sama Biblija ne pominje idolopoklonstvo Abrahamovih predaka, ali da jevrejska tradicija koja dolazi iz *Talmuda* (zbornika jevrejske postbiblijske literature) i *Midraša* (zbirno ime za klasičnu rabinsku egzegetsku literaturu) pominje da je Avram (Abraham) još od svog ranog detinjstva doveo u pitanje takvo verovanje svoga oca Teraha i njegovih predaka, i da je on – Abraham, tražeći „*Istinu*“ došao do spoznaje, ubedenja i verovanja da je ceo Univerzum delo jednog Stvoritelja (Boga), i tome počeo da uči i druge.

Od 71. do 73-eg *ajeta* Kur'an nastavlja ovo prikazivanje Abrahama (arapski Ibrahim) kao glasnika vere u jednoga Boga, pominjući i druge velikane jevrejskog rodoslovlja (Isaka i Jakova), kao i biblijske likove Lota i Noaha. Ali ono što je posebno interesantno i bitno je da Kur'an u prvom od ovih *ajeta* pominje i „*zemlju koju smo Mi* (Bog, o.a.) *blagoslovili svijetu*“, što je nesumnjiva aluzija, na Jevrejima od Boga obećanu, *Svetu zemlju*. Pa kaže: „*I spasili smo njega* (Abraham-Ibrahim, o.a.) *i Luta* (biblijskog Lota, nećaka Abrahamovog, o.a.) *u zemlju koju smo Mi* (Bog, o.a.) *blagoslovili svijetu* (Obećanu Zemlju, o.a.). *Mi smo mu poklonili Ishaka* (Isaka, o.a.) *i unuka Jakuba* (Jakova, o.a.). *I sve smo* (ih) *učinili dobrim* (ljudima). *I Mi smo ih učinili vođama koji upućuju po Našoj* (Božijoj, o.a.) *naredbi, i naredili smo im da rade dobra djela....*“.

Ovde moramo zastati i naglasiti, da na ovom mestu, u ovom *ajetu*, Kur'an nedvosmisleno glorifikuje i veliča jevrejski krak jevrejske loze i naslednika Abrahama; njegovog sina Isaka i unuka Jakova. Dakle, drugog (Isaka) i trećeg i poslednjeg rodonačelnika i praoca Jevreja (Jakova – poznatog i imenom *Izrael*, što znači „onaj koji se borio sa Bogom“). Ne zaboravimo, Abraham je imao i sina Ismaila (hebrejski Išmaila), ali on ovde nije pomenut.

Kur'an se međutim i ovde, preko nesumljivo jevrejskih rodonačelnika Isaka i Jakova, obraća muslimanima i izdaje im poruku, koja se ogleda u obavezi klanjanja (*namaza* – arapski *sâlâte*) i davanja *zekata*^{102*}, kao drugog i četvrtog stuba islama. Pa o tome kaže: „...*i naredili smo im* (Isaku i Jakovu, o.a.) *da rade dobra djela, da klanjaju namaz i daju zekat*“. U 74. i 75. *ajetu* se pominje Abrahamov nećak Lot, lik iz jevrejske Biblije (*Tore*, Starog zaveta), pa kaže: „*I Lutu* (Lotu, o.a.) *smo dali* (mudrost, o.a.)...*i znanje...* (i) *njega smo uveli u Našu* (Božiju, o.a.) *milost. Zaista je on od dobrih*“.

6. deo ovog poglavlja nosi naslov: **SPASAVANJE POSLANIKA**. U 76-om *ajetu* ovog poglavlja (*sure*) pominje se još jedan lik iz Biblije (*Tore*, Starog zaveta) – Noah (arapski Nuh). Uz njegovo pominjanje dotiče se i biblijska priča o spasenju njega i njegove porodice od *Velikog potopa*, pa kaže: „(Spomeni, o.a.) *Nuha* (Noaha, o.a.) *kada je zvao...i* (kada smo – Bog, o.a.) *spasili njega i njegovu porodicu od velike nesreće* (u Bibliji pomenutog *Potopa*, o.a.)“.

Ali ono što je zanimljivije, jeste pominjanje dvojice najpoznatijih i najznačajnijih jevrejskih izraelskih kraljeva u ovom poglavlju (*suri*), Davida i Solomona, za čijih je vladavina kraljevina i država Izrael bila najveća i najmoćnija. O njima se govori u četiri *ajeta* ovog poglavlja (78. do 81.): „(Spomeni, o.a.) *i Davuda* (jevrejski izraelski

102 * Obavezno godišnje izdvajanje određenog postotka određenih vrsta imovine. Kod Jevreja se ova obaveza ogleda u davanju određenog postotka i od svih prinosa roda, što je i deo obaveze *kašruta* ili *košera*, za Jevreje obredno podobne hrane za jelo.

kralj David, vladao od 1010-970.g.p.n.e., o.a.) *i Sulejmana* (jevrejski izraelski kralj Solomon, vladao od 970-930.g.p.n.e., o.a.), *kada su sudili o usjevu...a Mi* (Bog, o.a.) *smo bili svjedoci njihovu suđenju. Pa smo Mi* (Bog, o.a.) *Sulejmana* (Solomona, o.a.) *naučili njoj* (presudi, o.a.) *i svakom* (od njih) *smo dali mudrost i znanje*“. Biblija nam (Tora, Stari zavet) o ovoj mudrosti Solomona (arapski Sulejmana) govori na više mesta. Pa tako u *Prvoj knjizi kraljeva*;3:9,12, kaže: „Daj služi svomemu srce razumno (mudro, o.a.) da može suditi narodu tvome i raspoznavati dobro od zla...i (reče Bog, o.a.) evo ću učiniti po tvojim riječima, dajem ti srce mudro i razumno, kakvo nije imao niko prije tebe niti će ga imati poslije tebe“. Muhamedu, kao autoru Kur’ana, ova odrednica o mudrosti i pravednom suđenju Solomona, koja je data u jevrejskoj Bibliji-Tori, očito je bila poznata i on je prikazuje i prenosi i u Kur’anu. „*Mi smo* (Bog, o.a.) *potčinili planine i ptice da sa Davudom* (Davidom, o.a.) *slave* (Boga)“. Ovim tekstom Kur’an želi da naglasi da je David postao „čovjek sa Božijom naklonošću“. To u potpunosti odgovara i biblijskim pominjanju te okolnosti, gde se na par mesta u *Prvoj knjizi Samuilovoj*, kaže: „*Duh Gospodnji obuze Davida od onoga dana...i Jahve* (od tada, o.a.) *bi s njim...I David bijaše srećan u svemu što činjaše i imade uspjeha na svim svojim putevima, jer Gospod bijaše s njim...*“.

Kur’an dalje, u ovom delu, u *ajetima* od 83. do 91., pominje i druge biblijske i jevrejske likove: Joba (arapski Ejuba), Enoha (arapski Idriza), Zaharija (arapski Zekerijaha, sveštenika jevrejskog Hrama u Jerusalimu), njegovog sina Johanana (Jovana) Krstitelja, jevrejskog asketskog propovednika iz 1. veka; i posredno: Jonaha (Junusa), Mirjam (Merjem, latinski Marija) i Jošuu (latinski Isus, arapski Isa). Pa kaže: „*i* (spomeni, o.a.) *Ejuba* (Joba, o.a.) *kada je pozvao svoga Gospodara...I* (spomeni, o.a.) *...Ismaila* (Išmaila, o.a.) *Idriza* (Enoha, o.a.) *...I* (spomeni) *posjednika ribe* (Jonaha-Junusa, o.a.) *...I Zekerijaa* (Zaharija, o.a.) *kada je pozvao svoga Gospodara: „Gospodaru moj, ne ostavljaj me sama...Pa smo mu se Mi* (Bog, o.a.) *odazvali i poklonili smo mu* (sina, o.a.) *Jahjuu* (Jonaha, latinski Jovana Krstitelja, o.a.) *...I onu koja je sačuvala svoju nevinost pa smo joj Mi* (Bog, o.a.) *udahnuli od Našega* (Božijeg) *duha, pa smo učinili nju* (Merjem, latinski Mariju) *i njena sina* (Jošuu-Isa, latinski Isusa, o.a.) *znakom svjetovima*“.

A onda na kraju ovoga dela, u poslednjem 93. *ajetu*, ide zanimljiva opservacija, koja kaže: „*Pa su se oni* (ovde pobrojani biblijski likovi, međusobno, o.a.) *rascjepkali u stvari svoje* (ovde se misli u tri jednobožačke vere; jevrejsku, hrišćansku i islam), *a svi će se Nama* (jednome Bogu, o.a.) *povratiti*“.

Poslednji 7. deo ovog poglavlja u *ajetu* 96. ponovo pominje izvesne Jedžud i Medžudž, koje Biblija u *Knjizi proroka Jezekije*; 38:1-3 i 39:1, pominje kao vladare Goga i Magoga, i koje „Enciklopedija Britanika“ objašnjava upravo imenima koje pominje Kur’an – Jedžuda i Medžudža (najverovatnije je reč o vladarima naroda Skita koji su živeli severno od Izraela). Pa kaže: „*kada se otvori Jedžudž i Medžudž i oni se budu spuštali sa svake uzvisine...*“.

Detalj iz perzijskog crteža islamske kulture sa prikazom lika Jedžuda i Medžudža (biblijski Goga i Magoga), detalj slike pod naslovom „Zid koji je izgradio Iskandar^{103*} protiv naroda Jedžuda i Medžudža“, nastala 1602-1603. godine, perzijska škola crtanja Širaz, crtež u knjizi nacionalnog iranskog epa „Šahnama“ ili „Knjiga kraljeva“

I konačno u 105. *ajetu* ovog poglavlja i dëla, još jednom se, posredno, pominje jevrejska *Tora* (arapski *Tevrat*), pa kaže: „*Mi smo zapisali u Zeburu* (svetoj knjizi i jednoj od četiri Knjige koje Kur'an zove „*Božjim Knjigama*“^{104*}), *nakon spomena* (*Tore* – arapski *Tevrata*, o.a.), *da zemlju nasljeđuju Moji* (Božiji, o.a.) *dobri robovi...* (i) *da je vaš Bog jedan Bog, pa da li ćete se vi* (tome, o.a.) *predati?*“

22. POGLAVLJE (*sura*):

U prva tri dela ovoga poglavlja Kur'an dosta govori o „Sudnjem danu“. Nesumljivo je da je instituciju *Sudnjeg dana* Kur'an preuzeo iz Biblije, jer i judaizam (jevrejska vera) i posebno hrišćanstvo poznaju i pominju „Sudnji dan“.

U 2. delu, u 17. *ajetu* Kur'an kaže: „*Zaista će Allah rastaviti na Sudnjem danu one koji vjeruju, i Jevreje i Sabejce, i hrišćane, i Medžusije* (oni koji se klanjaju vatri, o.a.)...“.

4. deo nosi naslov **BLAGOSLOVENI HRAM**, i svoj tekst započinje 26-tim *ajetom* koji kaže: „(Spomeni, o Muhamede, o.a.) *kada smo Mi* (Bog, o.a.) *pripremili Ibrahimu* (Abrahamu, o.a.) *mjesto Hrama* (da u njemu klanja, o.a.)...“. Ovdje Kur'an nesumljivo misli na „hram“ u Meki, jer u islamu postoji tumačenje (Kur'an, 2. poglavlje-*sura*, 127. *ajet*) da je Abraham (Ibrahim) posetio Meku (prema muslimanskom verovanju, nekoliko puta) gde su on i njegov sin Ismail (hebrejski Išmail) podigli hram u *Kabi* (*Ćabi*). Ovo je jednostavno istorijsko-hronološki nemoguće, obzirom da su obojica (i Abraham-Ibrahim i Ismail-Ismail) živeli bar preko hiljadu godina ranije. Međutim već sam naslov ovoga poglavlja (*sure*) „El-Hađđ“ (obaveza muslimana da

103 * Perzijsko ime za „Aleksandar“.

104 * Te četiri Knjige su: jevrejska *Tora*-„Stari zavet“ (arapski *Tevrat*), biblijski *Psalmi*, hrišćanska *Jevanđelja*-„Novi zavet“ (arapski *Indžil*) i Kur'an.

bar jednom godišnje odu na hodočašće u Meku, jedan od pet stubova islama) ukazuje na skorašnje postajanje Meke duhovnim središtem muslimana.

6. deo u *ajetima* 42. do 44. ponovo pominje biblijske likove Noaha (arapski Nuha) i Lota (Luta), i Jevreje Abrahama i Mojsija (Musu) i njihove narode, pa kaže: „...*narod Nuha...i narod Ibrahima* (Abrahama, o.a.) *i narod Luta* (Lota, o.a.)...*I Musa* (Mojsija, o.a.)“. Na kraju ovog poglavlja Kur'an još jednom iskazuje određenu toleranciju i prihvatanje onih naroda koji veruju u knjigu (jevrejsku *Toru* i hrišćanska *Jevanđelja*), pa u 67-om *ajetu* kaže: „*Mi* (Bog, o.a.) *smo svakoj skupini* (ovde se misli na verske grupe koje su primile jednobojstvo – Jevreji i hrišćani, o.a.) *dali vjerozakon* (*Toru* i *Jevanđelja*, o.a.) *koji oni izvršavaju*“, dok višebožce i nebožce – pagane, tretira krajnje negativno što se ogleda i u samom naslovu poslednjeg, 10-og dela ovog poglavlja, koje glasi: **UNIŠTENJE PAGANA**. U tom delu još jednom se pominje i Abraham (Ibrahim) u kontekstu činjenice da time što je on primio veru u jednoga Boga, on je postao „pravoveran“, odnosno kako Kur'an tumači – musliman. Istina i sam Kur'an ovde naglašava da je on to svoje jednobojstvo iskazao već i ranije (misli se na jevrejsku Bibliju), pre Kur'ana. Pa kaže: „(Sledite, o.a.) *vjeru vašega oca Ibrahima* (Abrahama, o.a.) *On vas je nazvao muslimanima* (misli se na vernike u samo jednoga Boga, o.a.) (još) *prije* (nego) *i u ovom* (ovoj knjizi – Kur'anu, o.a.)“.

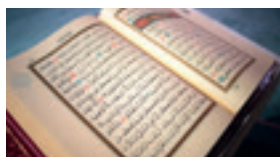
23. POGLAVLJE (*sura*):

Već 2. deo ovog poglavlja ponovo je posvećen jednom biblijskom starozavetnom liku, Noahu (latinski Nou, arapski Nuhu) i nosi naslov: **USPJEH NUHOV**. Ponovo se, ukratko, pominje epizoda iz Biblije u kojoj se najavljuje *opšti potop*, u koji niko ne veruje, pa samim time ni u Boga, osim Noaha koji svojom verom u božiju najavu i poslušnošću, biva spasen, i on i njegova porodica i od svake vrste životinja po dvoje. U delu ovog pominjanja u Kur'anu o ovom biblijskom događaju, u *ajetima* 26 i 27, kaže: „*Reče* (Noah-Nuh, o.a.): *Moj Gospodaru* (Bože, o.a.) *pomozi mi...Pa smo Mi* (Bog, o.a.) *objavili: „Pravi lađu pred Našim očima, i po uputi Našoj, pa kada dođe Naša naredba i provre voda* (početak potopa, o.a.), *ukrcaj u lađu od svega po dvoje i svoju porodicu...“*. Biblija o ovome u *Knjizi Postanka*; 6:18-19, kaže: „*A sa tobom* (Noahom, o.a.) *ću učiniti Savez; ti ćeš ući u lađu, i sa tobom tvoji sinovi, tvoja žena i žene tvojih sinova. A od svega što je živo – od svih bića – uvedi u lađu od svakoga po dvoje, da sa tobom preživi, i neka budu muško i žensko*“. Biblija dalje još detaljnije pominje koje su to žive vrste i u kom broju, ali u Kur'anu je i samo ovo dovoljno za paralelu kao poruka koju Muhamed upućuje muslimanima. Kur'an zatim pominje slanje poslanika od Boga raznim narodima, a posebno ponovo imenom apostrofirajući jevrejske duhovne (verske) i političke vođe, Mojsija i Arona, kroz ponovnu biblijsku

priču o izlasku Jevreja-Izraelaca iz egipatskog ropstva i dobivanja Zakona kroz jevrejsku svetu knjigu *Toru*-Bibliju. Pa, u *ajetima* od 45-og do 50-og kaže: „*Zatim poslasmu Musau* (Mojsija, o.a.) *i brata mu Haruna* (Arona, o.a.) *s Našim* (Božijim, o.a.) *znakovima i jasnim dokazima Fir'avnu* (faraonu, o.a.) *i njegovim odličnicima, pa su se oni uzobijestili: bili su to oholi ljudi. Pa su rekli: „Zar da vjerujemo dvojici ljudi koji su poput nas, a narod njihov* (Jevreji-Izraelci, o.a.) *nama robuje“? I njih su dvojicu* (Mojsija i Arona, o.a.) *smatrali lašcima, pa su zato bili uništeni* (faraon i egipatska vojska, o.a.). *Mi* (Bog, o.a.) *smo uistinu dali Musau* (Mojsiju, o.a.) *Knjigu* (*Toru*-Stari zavjet, Bibliju, o.a.), *da bi se oni* (Jevreji, o.a.) *uputili na pravi put*“.

U sledećem, 51. *ajetu*, Kur'an pominje i Jevrejku Mirjam (arapski Merjem, latinski Mariju) i njenog sina (Jošuu, Isusa). Pa kaže: „*I učinili smo sina* (Jošuu, Isusa, o.a.) *Merjemina* (Mirjamina, Marijina, o.a.) *i njegovu majku* (velikim) *znakom i Mi smo ih smjestili na jednu uzvisinu gdje se može stanovati koja ima i tekuću* (vodu, o.a.)“.

3. i 4. deo posvećeni su kritici onih koji neće ili ne mogu da spoznaju veličinu vere islama, i veličanju i glorifikovanju samoga Allaha.

25. POGLAVLJE (*sura*):

4. deo ovog poglavlja (*sure*) koji nosi naslov: *STANJE U ARABIJI PRIJE ISLAMA*, već na samom početku u 35. *ajetu*, ponovo pominje jevrejskog vođu i zakonodavca Mojsija i njegovog brata Arona, poglavara jevrejskih sveštenika, te jevrejsku svetu knjigu *Toru* – Bibliju, Stari zavet. Pa kaže: „*I Mi smo* (Bog, o.a.) *već dali Musau* (Mojsiju, o.a.) *Knjigu* (*Toru*-*Tevrat*, Bibliju, o.a.) *i učinili mu pomoćnikom njegova brata Haruna* (Arona, o.a.). *Pa smo* (im) *rekli* (36. *ajet*): „*Idite* (vas dvojica, o.a.) *ljudima koji su smatrali naše znakove lažnim*“, *pa smo ih Mi* (Bog, o.a.) *potpuno uništili*“.

Ovde Kur'an misli na Egipćane i egipatskog faraona koji nisu verovali u moć jevrejskog Boga, pa su ih zbog toga, kako piše u Bibliji, stigle božije kazne-pošasti^{105*} i potapanje faraonove vojske u Crvenom moru, prilikom egipatskog proganjanja Jevreja (Izraelaca) (*pa smo ih Mi potpuno uništili*).

U 37. *ajetu* ovog dela ponovo se, kratko, pominje biblijski lik Noah (arapski Nuh) i epizoda iz Biblije kada ceo narod, osim Noaha i njegove porodice, ne veruju u božiju nagovest opšteg potopa, i zbog toga bivaju kažnjeni potapanjem. Pa kaže:

105 * Štap pretvoren u zmiju, voda pretvorena u krv, žabe, komarci, obadi, pomor stoke, čirevi, grād (tuča), skakavci i tama (Biblija, *Knjiga Izlaska*; 7-10).

„I Nuhov (Noahov, o.a.) narod – kada nazva poslanike lašcima potopili smo ga...a silnicima smo pripremili bolnu kaznu“.

U sledećim ajetima (30-40) Kur'an govori o narodu Adu i Semudu i kazni koja ih je stigla, što je potpuni sinonim biblijske Sodome i Gomore i božije kazne koja je stigla tamošnji narod. Pa kaže: „(I uništili smo, o.a.) *Ad i Semud...i mnoga pokoljenja među tima...i sve smo potpuno uništili...kaznom lavine* (Biblija, Knjiga Postanka; 19:24-25: „Tada pusti Gospod na Sodomu i Gomoru s neba dažd (kišu, o.a.) od sumpora i ognja (*kaznom lavine*)...i uništi sve ljude...“).

26. POGLAVLJE (*sura*):

Sa 26. poglavljem sledi niz od tri uzastopna poglavlja (*sure*) koje su potpuno posvećene jevrejskom vođi i utemeljitelju jevrejskih verskih zakona, Mojsiju, ali i drugim brojnim ličnostima i sadržajima iz Biblije i jevrejske i izraelske istorije.

2. deo ovog poglavlja nosi naslov: *MUSAOV* (Mojsijev, o.a.) *ODLAZAK FIR'AVNU* (faraonu, o.a.). Dakle, kao što i sam naslov govori, ponovno korišćenje jedne od najčešćih tema Kur'ana, biblijske teme jevrejskog izbavljenja iz egipatskog ropstva pod Mojsijevim vodstvom. Kroz 33 *ajeta* u ovom delu dat je ponovni prikaz biblijske teme razgovora Mojsija (arapski Muse) i egipatskog faraona, prilikom Mojsijevog pripremanja da izvede jevrejski-izraelski narod iz ropstva. Pa, između ostalog kaže (u *ajetima* 10 do 17): „(Spomeni im, o.a.) *kada je tvoj Gospodar* (jevrejski Bog Jahve, o.a.) *naredio Musau* (Mojsiju, o.a.): „*Idi nasilnom narodu* (Egipćanima, o.a.), *narodu Fir'avna* (faraona, o.a.)...*Reče* (Mojsije-Musa, o.a.): „*Moj Gospodaru, ja se bojim da će me smatrati lašcem...pa pošalji Haruna* (Mojsijevog brata Arona, o.a.)! *Ja sam prema njima grešan pa se bojim da će me ubiti* (ovde se misli na biblijsko pominjanje kada je Mojsije ubio egipatskog čuvara koji je tukao jevrejskog zarobljenika, o.a.)“ *Reče* (jevrejski Bog, o.a.): „*Nikako!* (Nego, o.a.) *idite obojica s Našim* (božijim, o.a.) *znakovima. Mi smo s vama. Mi čujemo. Dođite Fir'avnu* (faraonu, o.a.) *i recite: „Mi smo poslanstvo* (jevrejskog, o.a.) *Gospodara svetova, pošalji s nama Izraelćane* (Izraelce, Jevreje, o.a.)!““. U daljim *ajetima* (18 do 33) sledi opis razgovora Mojsija (arapski Muse) i ubjeđivanje sa faraonom da pusti Jevreje iz ropstva (Kur'an, 22. *ajet*: „(je li) *to dobročinstvo koje mi prigovaraš, dok si Izraelćane učino robljem*“?), posebno naglašavajući snagu i moć jevrejskog Boga koji „stoji iza tog htenja i to traži od faraona“, što je čisto biblijski motiv i sadržaj Biblije.

Pa u ovom i sledećem 3. delu (koji nosi naslov: *MUSA* (Mojsije, o.a.) *I ČAROBNIJACI*) sledi opis po uzoru na biblijske opise kada Mojsije faraonu pokazuje

čuda koja su delo snage i moći jevrejskog Boga (ajeti 30-32, 43-48): „*Reče* (Mojsije faraonu, o.a.): „*Zar ti nisam donio jasnu mudžizu* (čudo, o.a.)?!“ *Reče* (faraon, o.a.): „*Pa daj je* (pokaži) *ako govoriš istinu*“. *Pa* (Mojsije, o.a.) *baci svoj štap, a on postade prava zmija!*“...*Reče im Musa* (Mojsije faraonovim čarobnjacima o.a.): „*Bacite ono što ćete baciti!*“ *Pa* (oni) *baciše svoja užeta i svoje štapove...I Musa* (Mojsije, o.a.) *baci svoj štap, pa* (njegov štap, o.a.) *proždera ono što su oni proizveli*“. Ovde, dakle, imamo potpuno prepričanu priču iz Biblije, iz *Knjige Izlaska*; 7:10-12, gde se kaže: „*Dođu Mojsije i Aron pred faraona...Aron baci pred faraona i njegove sluge* (čarobnjake, o.a.) *svoj štap, koji se pretvori u zmiju. Zovnu faraon mudrace i vračare...da svojim vračanjem učine isto: svaki baci svoj štap, koji se pretvori u zmiju. Ali Aronov štap proguta njihove štapove*“. Kur'an dalje nastavlja: „*I* (preplašeni, o.a.) *čarobnjaci se baciše* (na zemlju)...*Rekoše: „Mi vjerujemo* (u) *Gospodara svijetova* (jevrejskog Boga, o.a.), *Gospodara Musaova* (Mojsijeva, o.a.) *i Harunova* (Aronova, o.a.)““.

U sledećem, 4. delu, koji nosi naslov: *UTAPANJE FIR'AVNOVO* (faraonovo, o.a.) iznova se ponavlja, već više puta u Kur'anu dat prikaz priče iz Biblije o potapanju faraona i njegove vojske koja pokušava da prati i porazi Jevreje – Izraelce (Izraeličane) koji izlaze iz Egipta „dok im Mojsije razdvaja more“. Pa Kur'an kaže: „*Mi* (Bog, o.a.) *smo objavili Musau* (Mojsiju, o.a.): „*Izvedi noću Moje robove* (Jevreje, Izraelce, o.a.)! *Zaista će vas slijediti...Tako* (smo uradili, o.a.), *i* (to) *smo dali u nasljeđe Izraeličanima*“^{106*}...*Pa smo objavili Musau* (Mojsiju, o.a.): „*Udari svojim štapom po moru!*“. *Pa se razdvoji* (more, o.a.)...*dok smo spasili Musaa* (Mojsija, o.a.) *i sve one s njim* (Jevreje-Izraelce, o.a.), *a zatim smo druge potopili* (faraona i njegovu vojsku, o.a.).“

5. deo nosi naslov: *IBRAHIM* (Abraham, o.a.). Ovo je deo u kome se ponovo oštro polemizuje sa idoloplonstvom, kroz lik Abrahama (arapski Ibrahima) i njegovo distanciranje od verovanja njegovog oca i njegovog naroda u idole (kipove). Deo počinje 70-73. *ajetom* u kojima se kaže: „*Ispričaj im vijest o Ibrahimu* (Abrahamu, o.a.), *kad je rekao svome ocu i svome narodu: „Što vi obožavate?“ Odgovoriše „Obožavamo kipove...*““^{106*}. Osnovna suština ovog dela je, dakle, u distanciranju Kur'ana od idolopoklonstva kroz Abrahamove reči svome ocu (86. *ajet*): „*i oprostí mome ocu: on je bio jedan od zalutalih*“.

U ovom delu je potrebno pomenuti i 95. *ajet* u kome se pominje Iblis (...*i vojska Iblisova*...). Pandan Iblisu u Bibliji je „*Satana-Sotona*“, što na hebrejskom znači: protivnik, neprijatelj, suparnik (oponent Bogu). Na grčkom jeziku poznat kao Đavo (*Diabolos-Devil*). Dakle, jedan negativan lik, pomenut u Bibliji na više mesta, a posebno u *Prvoj knjizi dnevnika*; 21:1, i u *Knjizi o Jobu*; 1:6-12. I Kur'an ga pominje u

106 * Prevodioci i priređivači Kur'ana u izdanju „Stvarnost“ Zagreb, 1969, „KUR'AN ČASNI“, hafiz Muhamed Pandža i Džemaluddin Čaušević, u svom komentaru u *fusnoti* kažu da Kur'an ovde misli da: „*Vinogradi i vrtovi što su ih naslijedili Izraeličani* (Jevreji, o.a.) *jesu u zemlji Ken'an* (Kanaan, o.a.). (A) *To je bila* (O) *obećana zemlja*“, 498.

takvom, negativnom kontekstu, kao oponenta i protivnika Bogu. Čest je motiv na slikama likovnih umetnika.

6. deo nosi naslov: **NUH** (Noah, o.a.) i ponovo pominje epizodu iz Biblije o spasavanju Noaha i njegove porodice (zbog njegove vere u Boga) od sveopšteg potopa (Biblija, *Knjiga Postanka*; 7-8, Kur'an 105.-122. *ajet*). Ovde prenosimo samo najupečatljiviji i suštinski deo ove biblijske priče, koji u *ajetima* 119-122 kaže: „*Pa smo spasili njega i one koji su (bili, o.a.) s njim u punoj lađi. Zatim smo potopili ostale poslije...On tvoj Gospodar, zaista je jaki (i) milostivi. (Knjiga Postanka; 7:23: „I istrijebi se svako biće na zemlji: čovjek, životinja, gmizavci, ptice nebeske, sve se izbrisa sa zemlje. Samo Noah ostade i oni što s njim bjehu u lađi“*“.

„Pad Satane-Sotone“ u viziji Gustava Direa, 1866. godina, iz knjige Džona Miltona „Izgubljeni raj“

I ponovo deo sa naslovom imena lika iz Biblije. Dakle, 7. deo nosi naslov: **HUD** (hebrejski Eber, praunuk Noahovog sina Šema, od kojeg prema Biblijskoj „*Tablici naroda*“ vode poreklo Izraelci /*Knjiga Postanka*: 10:21 i *Prva knjiga dnevnika*; 1:24/, o.a.). Koristeći se ovim likom iz Biblije, Kur'an još jednom želi da prenese poruku potrebe pokornosti i verovanja u Boga i božije proroke-poslanike i kritike onih koji su, kako Kur'an smatra, poslanike smatrali lašcima (lažovima) i nisu verovali u njihove poruke (opet kako Kur'an, odnosno njegov tvorac Muhamed smatra). Pa kaže: „*Kad im je rekao (njegovim sunarodnjacima koji nisu verovali u Boga, o.a.) njihov brat Hud (Eber, o.a.): „Zar se ne bojite Boga?. Zaista sam vam ja pouzdan Poslanik, pa bojte se Boga i budite mi pokorni!...I bojte se Onoga (Boga, o.a.), koji vas pomaže u onome što znate...“*“.

9. deo (ponovo) nosi naslov imenom lika iz Biblije: **LUT** (Lot, o.a.). I ovde polazni *ajeti* prenose kritiku narodu kojem je pripadao Lot, zbog njihove nevere u Boga, i neprihvatanja poruka koje im je on (Lot) u ime Boga prenosio: Pa kaže: „*Narod Lutov (Lot, o.a.) je smatrao poslanike lašcima. Kad im je rekao njihov brat Lut (Lot, o.a.): „Zar se ne bojite (Boga, o.a.)? Ja sam vam zaista pouzdan Poslanik. Pa bojte se Boga i budite mi poslušni...“*“.

Kur'an i ovaj deo završava porukom i sadržajem preuzetim iz Biblije, iz *Knjige Postanka*; 19.

Pa tako u Kur'anu, u *ajetima* 170-173, o tome piše: „*Pa smo (Bog, o.a.) spasili njega, i sve njegove ukućane osim starice (Lotove žene koja se skamenila, o.a.)...zatim*“

smo uništili druge i na njih smo spustili (strašnu, o.a.) *kišu, a ružna je kiša* (kao kazna, o.a.) *onima koji su opominjani* (a neveruju, o.a.)”.

A to je preuzeto iz Biblije, iz *Knjige Postanka*; 19: 16, 24-26, gde o tome kaže: „Zato ga oni uzeše za ruku, a tako i njegovu ženu i njegove dvije kćeri, i...odvedoše ih... izvan grada...Tada pusti Gospod s neba dažd (kišu, o.a.) od sumpora i ognja. I zatre one gradove i svu onu ravnicu, i sve ljude u gradovima i rod zemaljski. A Lotova se žena obazre, i pretvori se u slan kamen (stub, o.a.)”.

10. deo nosi naslov: *ŠUAJB* (Jitro/Jotor – hebrejski Reuel, što znači „Božiji prijatelj“, moderno Raul). Jitro-Raul je bio tast duhovnog i svetovnog vođe Jevreja i jevrejskog zakonodavca, Mojsija (njegova kćerka Cipora je bila Mojsijeva žena). Biblija mu u *Knjizi Izlaska*, posvećuje celo jedno poglavlje (18-to: 1-12).

11. deo govori o predaji Kur’ana ljudima, i to baš Arapima. Pa kaže: „*Njega* (Kur’an, o.a.) *je dostavio poverljivi Duh* (anđeo Džibril, hebrejski Gavriel, latinski Gabrijel, o.a.)”. Kur’an dakle ovde misli i govori o arhanđelu Gabrijelu, koji u jevrejsko-hrišćanskoj tradiciji označava anđela višeg reda koji za Boga obavlja posebne zadatke. U Bibliji se prvi put pojavljuje u jevrejskom *Starom zavjetu*, u *Knjizi Izlaska* i u *Knjizi proroka Daniela*, i to više puta.

U sledećim *ajetima* 96-97 Kur’an dalje kaže: „*I zaista je on* (Kur’an, spomenut, o.a.) *u knjigama prijašnjih* (poslanika, o.a.). *Zar njima nije bio dokaz* (to) *što su ga znali učenjaci Izraelićana* (Izraelaca-Jevreja, o.a.)”. Ova postavka Kur’ana, iako ne upućuje ni na jedno mesto u Bibliji, bazirana je na često ponavljanoj teoriji tumača Kur’ana, pa i samog Muhameda, da Jevreji i hrišćani „sakrivaju istinu“ o tome da je u jevrejskoj *Tori* i hrišćanskim Jevanđeljima data naznaka i objava o dolasku Muhameda kao novog Poslanika, „*ali da oni to kriju*“ (Jevreji i hrišćani).

27. POGLAVLJE (*sura*):

1. deo ponovo nosi naslov po imenu jevrejskog vođe i verskog zakonodavca, Mojsiju: *MUSA*. I ponovo je u vezi sa njim pomenut motiv iz Biblije, kad mu Bog pokazuje svoju moć pretvarajući njegov štap u zmiju (Biblija, *Knjiga Izlaska*; 7:15), kao i ostale pošasti, istina samo brojem, koje je jevrejski Bog, kao kaznu poslao na egipatskog faraona. Kur’an, u ovome 1. delu, to pominje u *ajetima* od 7 do 12. Pa, između ostalog, kaže: „(Spomeni im, o.a.) *kada je Musa* (Mojsije, o.a.) *rekao svojoj porodici: Ja sam uistinu opazio vatru. Donijet ću vam o njoj vijesti...O Musa* (Mojsije, o.a.)! *Zaista sam Ja Allah* (Bog, o.a.), *Jaki i Mudri. I baci svoj štap! Kada ga je vidio*

(Mojsije-Musa, o.a.) *da se kreće kao da je zmija, okrenu se nazad, ne obazirući se.* (Rekosmo, o.a.) „**O Musa** (Mojsije, o.a.), *ne boj se! Zaista se kod mene* (Boga, o.a.) *ne plaše poslanici* (Kur'an tretira Mojsija kao božijeg poslanika, o.a.)...*Stavi svoju ruku u svoja njedra, izaći će bijela bez mane uz devet ostalih znakova Fir'avnu i njegovu narodu* (faraonu i Egipćanima, o.a.). *Zaista su oni pokvaren narod*“⁴⁴. Kur'an ovde pod ostalih devet znakova misli na čarolije i čini kojima je, prema Bibliji, u *Knjizi Izlaska; 7:11*, jevrejski Bog kaznio egipatskog faraona i njegov narod (a to su: *voda pretvorena u krv, žabe, komarci, obadi, pomor stoke, čirevi, grâd /tuča/, skakavci i tama*).

I sledeća dva dela, 2. i 3. deo, u celini su posvećeni i nose naslov po imenu još jedne ličnosti iz jevrejske istorije, najvećeg i najznačajnijeg jevrejskog izraelskog kralja Solomona (970-930.g.p.n.e.), za čije je vladavine jevrejska kraljevina Izrael doživela svoj najveći politički, ekonomski i vojni uspon i najveću teritorijalnu ekspanziju, prostirući se od reke Eufkrat na istoku, do Crvenog mora na zapadu.

U 2. delu, koji nosi naslov: **SULEJMAN** (Solomon, o.a.), pominje se i drugi poznati i slavni jevrejski i izraelski kralj David. U *ajetima* od 15-og do 17-og o njima, između ostalog, kaže sledeće: „*I mi smo dali Davudu* (Davidu, o.a.) *i Sulejmanu* (Solomonu, o.a.) *znanje, i oni su rekli: „Hvala Allahu koji nas je odlikovao nada mnoge od Njegovih robova – vjernika”!* *I Sulejman* (Solomon, o.a.) *je naslijedio Davuda* (Davida, o.a.) *i rekao: „O ljudi, Mi smo naučeni ptičijem govoru i dato nam je* (mnoštvo, o.a.) *od svega. Zaista je ovo jasna dobrota”.* *I skupila se Sulejmanova* (Solomonova, o.a.) *vojska od džina ljudi i ptica* (koji su) *se rasporedili*“⁴⁵. Kur'an ovde prikazuje Solomona, kao osobu i čoveka koji poseduje sposobnost razgovora sa pticama. To je delom preuzeto iz Biblije u kojoj se navodi da je Solomon „...raspravljao o (sa, o.a.) životinjama, o pticama, o gmizavcima i o ribama (Prva knjiga kraljeva; 5:13)“.

Ono što je u ovome delu posebno interesantno jeste pominjanje lika i imena kraljice od Sabe, nesumnjivo istorijske ličnosti, čije postojanje ali i dolazak u Jerusalim i njeno viđenje, pa i zaljublivanje u Solomona, pominje i Biblija. Pa tako *Prva knjiga kraljeva; 10:1-13* i *Druga knjiga dnevnika; 9:1-12*, započinju sledećim rečima: „*Glas koji je u Božijem imenu stekao Solomon, došao je do kraljice od Sabe; zato ona dođe da ga iskuša zagonetkama. Došla je u Jerusalim sa silnom pratnjom, s kamilama koje su nosile mirise, nebrojano zlato i drago kamenje. Došavši k Solomonu porazgovara se s njim o svemu što joj bješe na srcu*“.

Kur'an ovu epizodu putovanja kraljice od Sabe u Izrael, po pozivu jevrejskog kralja Solomona, beleži na dva mesta; u ovom 27. poglavlju (*suri*), ali i u 34. poglavlju (u 1. i 2. delu, koje nosi i naslov „*Saba*“).

Opis započinje tekstem na kraju 22. *ajeta*: „...*donio sam ti sigurnu vijest iz Sabe. Našao sam ženu koja vlada njime* (narodom u Sabi, o.a.), *i kojoj je dato mnogo bogatstva i koja ima veliko prestolje. Vidio sam nju i njen narod da se klanjaju Suncu,*

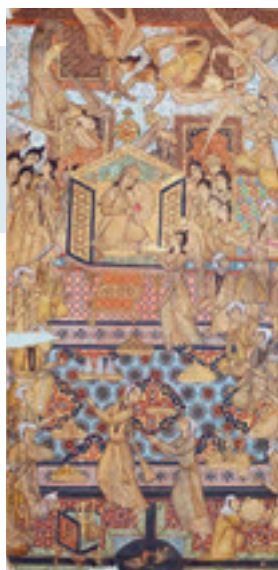
mimo Boga...“ (23. i 24. ajet). „Ona (kraljica od Sabe, o.a.) je rekla: *O velikani, meni je zaista dostavljeno časno pismo. Ono je od Sulejmana* (Solomona, o.a.) *i ono* (počinje rečima): *U ime Allaha* (Boga, o.a.) *Sveopćeg Dobročinitelja, Milostivog. Da se ne oholite prema meni i dođite mi kao muslimani* (ovde se pod nazivom „muslimani“ misli kao vernici-verujući, o.a.) (29.- 31. ajet)“. Kur’an nas ovde informiše i da je sabanski narod poštovao boga Sunca.

Kur’anska priča o Solomonu i kraljici od Sabe se nastavlja i dalje u 3. delu koji nosi naslov: *NASTAVAK O SULEJMANU* (Solomonu, o.a.), i sadrži 13 *ajeta* (od 32. do 44.).

Stranica iz Kur’ana pisanog u 12. veku, negde na Severu Afrike. Tekst sadrži citat iz 27. poglavlja (*sure*), iz 3. dela, ajeti od 36. do 39. , deo teksta o susretu kraljice od Sabe i izraelskog jevrejskog kralja (za muslimane proroka) Solomona (arapski Sulejmana), u kojem ona spoznaje veličinu njegovog bogatstvo i moći. Pa kaže: „*Kada je došao* (kraljičin izaslanik, o.a.) *Sulejmanu* (Solomonu, o.a.), *reče* (Solomon): „*Hoćete li vi meni pomoći imetkom? A ono što je Allah* (Bog, o.a.) *meni dao bolje je od onoga što je vama dao. Međutim vi se veselite vašim darom...* (Reče Solomon, o.a.): „*O velikani, koji će meni od vas donijeti njeno prijestolje prije nego mi dođu da izraze pokornost?*“. Reče jedan ifrit od džinova: „*Ja ću ti ga donijeti prije nego što ustaneš sa svoga mjesta, i ja sam jak (i) siguran za to*“. Ovaj manuskript se sada nalazi u „Spink koledžu“ u Londonu, Engleska (slika levo)

Biblijska epizoda susreta jevrejskog izraelskog kralja Solomona i kraljice od Sabe, vladarke antičkog kraljevstva sa prostora današnjeg Jemena (jugozapad Saudijsko – arabijskog poluostrva), a koji pominje i Kur’an, bila je inspiracija brojnim umetnicima iz miljea jevrejske, etiopske i islamske kulture.

„Ustoličenje kraljice od Sabe“, Kasni 19. – početak 20. veka, Perzija

„Kraljica od Sabe pred Solomonom“, Perzijska islamska minijatura

4. deo, koji nosi naslov: *SALIH I LUT* (Lot, o.a.). Dakle, ponovo pominjanje biblijskog lika Lota i priče o Božijem spasenju njega i njegove porodice (osim njegove žene). To je dato u *ajetima* od 53 do 58: „*I Mi* (Bog, o.a.) *smo spasili one koji su bili bogobojažni*. (I poslali smo) *Luta* (Lota, o.a.). *Kad je rekao svom narodu: „Zar vi činite ogavno djelo i (još) gledate?...Pa smo spasili njega i njegovu porodicu, osim njegove žene...Mi smo na njih* (Lotov razvratnički narod koji nije poštovao Boga, o.a.) *sasuli kišu* (kamenja, o.a.)”.

U predposlednjem, 6. delu ovog poglavlja, u 76. *ajetu*, se ponovo pominju Jevreji-Izraelci-Izraelićani, i to u kontekstu navodnog njihovog neshvatanja u tumačenju poruka jevrejske *Tore-Biblije*, u odnosu na Kur'an. Pa kaže: „*Zaista ovaj Kur'an priča* (objašnjava, o.a.) *Izraelićanima najviše o onome u čemu se oni razilaze*”.

28. POGLAVLJE (*sura*):

Ponovo jedno poglavlje (*sura*) koje je većim delom posvećeno, ponovo jevrejskom i biblijskom liku Mojsija (arapaski Muse), gde se u 5 od 9 delova ovog poglavlja ponovo govori kako je Mojsije proveo svoj život od rođenja, pa do izvođenja jevrejskog-izraelskog naroda iz egipatskog ropstva i do potapanja faraona i njegove vojske. Ovde se ipak nalaze obrazloženja koja nisu data na drugim mestima u Kur'anu, a pre svega opisi samog njegovog rođenja i usvajanja od strane faraonove porodice.

1. deo nosi naslov: *MUSAOVO* (Mojsijevo, o.a.) *DJETINJSTVO*. U prvih 13 *ajeta* ovoga dela data je potpuno biblijska priča o tome kako je Mojsije pušten (u korpi) u reku, pa viđen i usvojen od porodice faraona, pa, sticajem sretnih okolnosti, ponovo dat svojoj majci na dojenje. U kratkim crtama ovde dajemo taj Kur'anski prikaz: „*Mi* (Bog, o.a.) *ćemo ti istinito proučiti vijest o Musau* (Mojsiju, o.a.) *i Fir'avnu* (faraonu, o.a.) *za narod koji vjeruje. Zaista se Fir'avn osilio...I Mi smo htjeli učiniti dobročinstvo potlačenima na zemlji* (među njima i Jevrejima, koji su u to vreme bili robovi u Egiptu, o.a.)...*I Mi smo nadahnuli majku Musaovu* (Mojsijevu, o.a.): “*Podoji ga, pa kada budeš strahovala za njega, baci ga u rijeku* (ovde Kur'an pominje okolnost koja je napisana u jevrejskoj Bibliji – Starom zavetu, u *Knjizi izlaska; 1:22, i 2*, kada je faraon izdao naredbu da se sva muška jevrejska deca moraju baciti u reku, o.a.) *pa se ne boj i ne brini se. Mi ćemo ga zaista tebi vratiti i učiniti ga Poslanikom. Pa ga je uzela porodica Firavnova...I rekla je žena Firavnova: „(Neka ovo dete bude, o.a.) radost meni i tebi. Ne ubijte ga!...da ga posinimo...I posta srce majke Musaove* (Mojsijeve, o.a.) *prazno. I zamalo da ga nije otkrila, da joj Mi* (Bog, o.a.) *nismo srce učvrstili...I reče* (majka Mojsijeva-Musaova, o.a.) *njegovoj sestri: „Slijedi ga!” pa ga je ona ugledala iz daleka...I Mi smo...spriječili Musaa* (Mojsija, da ga zadoje druge, o.a.) *dojkinje, pa je*

rekla (sestra Mojsijeva-Musaova, o.a.): „*Da li da vas uputim na jednu porodicu koja će vam se o njemu brinuti i biti pažljiva prema njemu?“. Pa smo ga Mi (Bog, o.a.) vratili njegovoj majci da bi se obradovala, da se ne brine...”.*

Biblijski tekst o ovome, u *Knjizi Izlaska; 1-2*, između ostalog, kaže sledeće: „*Onda faron izda naredbu: „Svako muško dijete koje se rodi Jevrejima bacite u Rijeku (Nil, o.a.)! Kada ga (njegova majka, o.a.) nije mogla više sakrivati...položi ga u trstiku na obali Rijeke. Njegova sestra stane podalje da vidi šta će s njime biti. Faraonova kći siđe do Rijeke da se kupa...Opazi ona košaru u trstici...Otvori je i pogleda, a to u njoj dijete! Muško...Onda njegova (Mojsijeva, o.a.) sestra rekne faraonovoj kćeri: „Hoćeš li da ti potražim dojilju među Jevrejima, da ti doji dijete?“ „Idi!” odgovori joj faraonova kći. Tako djevojka ode i pozove djetetovu majku. „Uzmi ovo dijete...i odgoji mi ga”. Tako žena uzme dijete i odhrani ga”.*

Dakle, skoro je neverovatan stepen podudarnosti teksta u Kur'anu, sa onim koji je u jevrejskoj Bibliji. Čak i Kur'an prilikom posrednog pominjanja reke Nil, koristi, kao što i u Bibliji piše, veliko početno slovo “R”^{107*} za oznaku te reke.

Ono što je posebno interesantno ovde pomenuti, jeste da je autor Kur'ana, Muhamed, znao ili mu je bar bilo preneseno od drugih koji su to znali (poznawali jevrejsku Bibliju), za još jedan tekst iz Biblije i iz istorije jevrejskog narod kada je njegova egzistencija i opstanak takođe bila ugrožena. Reč je o biblijskom tekstu iz *Knjige o Esteri*, koja govori, takođe o ropstvu Jevreja, ali u Vavilonu. Jedan od glavnih likova te biblijske priče, u to vreme, bio je kraljev namesnik po imenu Haman, koji je kovao zaveru za uništenje Jevreja. Iako se, dakle, izlazak Jevreja iz egipatskog ropstvo desio oko 1270.g.p.n.e., a spasenje od uništenja od Hamana, 479.g.p.n.e. (u vreme vladavine perzijskog cara Kserksa, 486. – 465.g.p.n.e.), Muhamed kao autor Kur'ana, je znao i za ovu okolnost iz istorije Jevreja – Izraelaca, pa je na dva mesta u ovom delu Kur'ana (inače ukupno 6 puta), u *ajetima* 6 i 8, kao osobu koja je bila protiv Jevreja, direktno imenom pomenuo i Hamana, iako je cela priča bila posvećena egipatskom ropstvu. Pa tako, Kur'an, kaže: „*I Mi smo htjeli učiniti dobročinstvo potlačenima na zemlji...i da pokažemo Fir'avnu (faraonu, o.a.), **Hamanu** i njihovoj vojsci ono čega su se bojali...Zaista su Fir'avn (faraon, o.a.), **Haman** i njihova vojska bili grešnici”.*

2. deo ovog poglavlja nosi naslov: **MUSA** (Mojsije, izvorno hebrejski Moše, o.a.) **UBIJA JEDNOG EGIPĆANINA**. U ovom delu od 8 *ajeta* (14. do 21.) se govori o tome kako Mojsije (arapski Musa) ubija jednog egipatskog silnika koji zlostavlja njegovog (jevrejskog) saplemenika, o njegovom kajanju zbog čina samog ubistva, Božijeg mu oprosta tog čina, i Mojsijevog bega iz grada zbog toga.

107 * Naravno, ovde je važno pomenuti da u originalu na arapskom jeziku, na kome je Kur'an i napisan, to svakako nije slovo “R”, već slovo „N”, što dolazi od reči **نهر** – *Nahra* – „Reka”.

3. deo nosi naslov: **MUSA** (Mojsije, O.A.) **U MEDJENU**. I ovaj deo Kur'ana izvor za svoj sadržaj crpi u biblijskom tekstu, iz *Knjige Izlaska*; 2-3, kako u pominjanju samog mesta gde je Mojsije našao utočište, tako i samog opisa načina kako se upozna sa svojim budućim tastom (puncem). Kur'an, između ostalog o tome kaže: „*A kad se uputi prema Medjenu...Nakon što je stigao do medjenske vode, nađe na njoj neke ljude kako napajaju* (stoku, o.a.)....(i)...*dvije žene kako zbijaju svoju stoku...Pa im je Musa* (Mojsije, o.a.) *napojio* (stoku)...*jedna od njih* (mu) *reče*... „*Zaista, moj otac te zove da te nagradi što si nam napojio* (stoku).... (i) *Reče jedna od njih: „O moj oče uzmi ga u najam!...Reče* (Jitro/Jotor, hebrejski Reuel – što znači „Božiji prijatelj“, moderno Raul, o.a.): „*Ja hoću da ti vjenčam jednu od svojih dviju kćeri*...”. I tako je i bilo!

Biblija o ovome, između ostalog, piše: „*Zato Mojsije pobjegnu od faraona i skloni se u Midjansku zemlju...Ondje sjedne kraj nekog izvora...Dođu* (kćeri midjanskog sveštenika, o.a) *da zahvate vode...da napoje stado svoga oca. Ali dođu i pastiri, te ih potjeraju. Mojsije ustade, odbrani ih i stado im napoji. Kad su se vratile svome ocu Reuelu...One odgovore „Neki Egipćanin odbrani nas od pastira i još nam zahvati vode i stado nam napoji. Gdje je?...Pozovite ga...(I) On oženi Mojsija svojom kćeri* (Ciporom o.a.)...”.

Dakle, iz ovoga vidimo podudarnost teksta datog u Kur'anu, i teksta iz Biblije.

4. deo nosi naslov: **ODLAZAK MUSAOV** (Mojsijev, o.a.) **FIR'AVNU** (faraonu, o.a.). U 14 *ajeta* (od 29. do 42.) je ponovljena, već ranije više puta dati opis Mojsijev rasprave sa faraonom da pusti Jevreje, epizoda sa pretvaranjem njegovog štapa u zmiju, što simbolizuje moć jevrejskog Boga. U 34. *ajetu* se ponovo pominje i Mojsijev brat Aron (arapski Harun), pa kaže: „*A moj brat Harun* (Aron, o.a.) *je rječitiji od mene jezikom, pa ga pošalji* (pred faraona, o.a.) *sa mnom* (da mi bude, o.a.) *poma-gać...Ja se bojim da će me oni smatrati lašcem*“. To sve je rečeno i u Bibliji (6:30, 7:1-2): „*Spor sam ja* (Mojsije, o.a.) *u govoru. Kako će me faraon poslušati?...Bog odgovori...tvoj brat Aron bit će tvoj prorok. Ti kazuj sve što ti naređujem, a tvoj brat Aron neka faraonu ponovi da pusti Izraelce da odu iz njegove zemlje*“.

Kur'an ovde, u 38. *ajetu* još jednom pominje Hamana, kao faraonovog pomagača, što je već objašnjeno kao vremensko mešanje dva potpuno različita događaja iz različitih perioda jevrejske istorije. 40. *ajet* ponavlja okolnost datu u Bibliji, o Božijem kažnjavanju Egipćana potapanjem njihove vojske, pa kaže: „*Pa smo Mi kaznili njega* (faraona, o.a.) *i njegovu vojsku i bacili ih u more*...“.

5. deo nosi naslov: **POSLANIK SLIČAN MUSAU** (Mojsiju, o.a.). U ovom delu Kur'an naglašava sličnost između ličnosti jevrejskog vođe i verskog zakonodavca Mojsija i knjige koja je njemu data (Biblije, *Tore* – arapski *Tevrata*), i sa druge strane Muhameda i Kur'ana. Već sam naslov na to upućuje! I to je dato u vrlo afirmativnom smislu. Pa već u prvom (43.) *ajetu* ovoga dela kaže: „...*Mi* (Bog, o.a.) *smo dali Musau*

(Mojsiju, o.a.) **Knjigu** (Bibliju, Toru-Tevrat, o.a.) *kao svjetlo ljudima, kao uputu i milost, ne bi li se oni opametili*“.

Šta više, Kur'an ovde dalje govori kako Muhamed nije bio prisutan tom činu Božijeg davanje te (jevrejske) svete knjige, ali da mu je „*preneta vest o tome*“. Pa, u tom smislu, nastavlja: „*I Ti* (Muhamede, o.a.) *nisi bio* (tu prisutan, o.a.) *kada smo Mi Musau* (Mojsiju, o.a.) *odredili zapovijed i ti nisi bio među svjedocima* (toga događaja, o.a.)...*ti nisi boravio među stanovnicima Medjena* (gde je boravio i oženio se Mojsije, o.a.), *učeći ih Naše znakove* (jevrejske božije Zakone, o.a.), *nego smo* (ti) *Mi poslali* (vest o njima, o.a.). *I ti nisi bio...kada smo Mi pozvali* (Mojsija-Musaa, o.a.), *nego* (smo te poslali) *iz milosti od tvoga Gospodara da opomeneš narod, kojemu nije došao opominjač prije tebe* (Arapima, o.a.), *da bi se oni opametili*“.

Interesantno je, dalje u nastavku, da Muhamed kao autor Kur'ana, na dva mesta ovde, pravi paralelu i izjednačava značaj i vrednost (jevrejske) Biblije – *Tore-Tevrata* i Kur'ana, pa kaže: „*Nakon što im je došla istina od Nas* (božiji zakoni, o.a.), *rekli su: „Zašto mu* (Muhamedu, o.a.) *nije dato* (nešto) *slično onome što je dato Musau* (Mojsiju, o.a.)?“ *Govorili su: „(Ovo su, o.a.) dvije čarolije* (Biblija, Tora-Tevrat i Kur'an, o.a.) *koje se međusobno pomažu*“...*Reci: „Donesite jednu knjigu od Boga koja bolje upućuje od* (ovih) *dviju* (Biblije, Tore-Tevrata i Kur'an, o.a.), *ja ću je slijediti ako istinu govorite*“.

U 6. delu ovog poglavlja, još jednom se posredno pominje Biblija-Tora kao zašlužna knjiga, koja je prethodila Kur'anu, i Jevreji. Pa kaže: „*Oni kojima smo mi dali Knjigu* (Bibliju, Toru, **Jevrejima**, o.a.) *prije njega* (Kur'ana, o.a.) *vjeruju ga...*“.

8. deo takođe nosi ime po jednom biblijskom liku – jevrejinu Korahu (Koreju). Na arapskom jeziku njegovo ime i naslov ovog dela glasi: **KARUN**.

Kao i u Bibliji, i u Kur'anu on je prikazan kao negativan lik, i iako Jevrej, bio je protivnik i oponent Mojsiju (arapski Musi). Biblija ga pominje na više mesta (u *Knjizi Postanka*; 36:5, 14, 16, u *Knjizi Izlaska*; 6:21), ali najopširniji pomen mu je dat u *Knjizi Brojeva*; 16, gde je celo poglavlje posvećeno njegovom pokušaju obračuna sa Mojsijem.

Kur'an to opisuje u 7. *ajeta* ovog 8. dela, a opis započinje 76. *ajetom*, gde kaže: „(Zaista, o.a.) *je Karun* (Korah, o.a.) *bio od Musaova* (Mojsijeva, o.a.) *naroda* (Jevreja, Izraelaca, o.a.), *pa im je on nasilje učinio*“, i naravno nije verovao u Boga, što je kritički prikazano i u Bibliji i u Kur'anu. Čak je i način uništenja njega i njegovih istomišljenika (Biblija kaže da ih je bilo 250) i u Kur'anu opisan isto kao i u Bibliji.

U Bibliji, u *Knjizi Brojeva*; 16; 31-33, kaže: „*A kad on završi sve te riječi, tlo se pod njim raspukne; zemlja rastvori svoje ralje i proguta ih s njihovim domovima, sa svim Korahovim ljudima i svim njihovim imanjem. Živi siđu u Šeol* (hebrejski „pakao“), *oni i sve njihovo. Onda se nad njima zemlja zatvori, i oni iščeznu iz zbora*“.

„Kažnjavanje Koraha i kamenovanje Mojsija i Arona“, detalj freske u Sikstinskoj kapeli u Vatikanu, autor Sandro Botičeli, 1481/2. g.

„Mojsije i Korah“, Maciej, 1466. g., Poljska nacionalna biblioteka

Kao što vidimo i na prikazanim slikama, ličnost ovog negativnog biblijskog lika – Koraha (arapski Karuna), bio je čest motiv srednjovekovnih i kasnijih umetnika. Na slici levo dat je prikaz iz pomenutog biblijskog motiva „*kada zemlja guta Koraha*“.

Slika nosi naziv „**Smrt Koraha, Datana i Abirama** (takođe likova iz Biblije, o.a.)“, autora **Gustava Direa, iz 1866. godine, i predstavlja sliku iz engleskog prevoda Biblije.**

Kur'an to opisuje u 81. *ajetu*, i kaže: „*Pa smo njega (Koraha-Karuna, o.a.) i njegov dom utjerali u zemlju. On nije ima nikakve skupine koja bi ga pomogla protiv Boga, i on nije od onih kojima je ukazana pomoć*“.

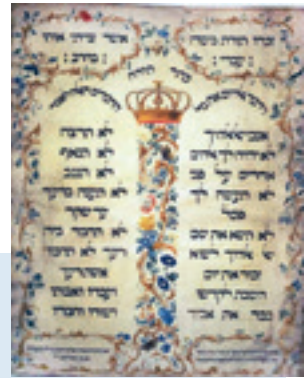
Ovo poglavlje (*sura*) završava 9. delom, koji u poslednjem, 88. *ajetu*, kaže: „*I ne pozivaj uz Allaha drugoga Boga! Nema boga osim Njega*“ Ova odrednica Kur'ana potpuno odgovara biblijskoj Prvoj božijoj zapovesti (*Knjiga Izlaska; 20: 2-3*) koja glasi: „*Ja sam Gospod Bog tvoj – Nemoj imati drugih bogova osim mene*“.

29. POGLAVLJE (*sura*):

8. *ajet*, 1. *deła* ovog poglavlja započinje rečima: „*I Mi* (Bog, o.a.) *smo naredili čovjeku* (da čini, o.a.) *dobro svojim roditeljima*“. Ova zapoved u mnogome podseća na Petu božiju zapoved, datu u Bibliji, u *Knjizi Izlaska*; 20: 12, koja kaže: „*Poštuj oca svoga i mater svoju* (čini *dobro svojim roditeljima*), *da ti dobro bude i da dugo poživiš na zemlji*“.

Tekst „Deset božijih zapovedi“ na pergamentu iz 1768. godine, iz portugalske sinagoge Esnoga u Amsterdamu, autora Jekutiela Sofera, poznatog jevrejskog pisca, sada u biblioteci Rozentalijana, takođe u Amsterdamu (slika desno)

Četvorofragmentni papirus iz 1. ili 2. veka nove ere, nepoznatog autora, pronađen u Egiptu 1898. godine od strane britanskog arheologa V. L. Neša, sekretara „Udruženja biblijskih arheologa“, po kome i dobiva ime „*Nešov papirus*“. Tekst je preveden 1903. godine od strane Stenli A. Kuka.

U to vreme je bio najstarije otkriveni pisani hebrejski tekst, koji je sadržavao delove iz Biblije iz vremena pre-Masoretskih tekstova (*Masoretska škola* – jevrejska škola prepisivača starijih tekstova Biblije, koju je osnovao i njen glavni učenik bio Aron Ben Moše Ben Ašer), a u njoj je posebno sadržan i tekst „*Deset božijih zapovedi*“ (kao kombinacija biblijskog teksta iz *Knjige Izlaska*; 20:2-17 i teksta iz *Ponovljenih Zakona*; 5:6-21) i jevrejska molitva „*Šema Izrael*“ – „*Čuj Izraelu*“. Papirus je verovatno korišćen za liturgijske (molitvene) potrebe. Sada u biblioteci Univerziteta u Kembridžu, Engleska (slika levo)

Zatim ponovo slede, čak tri dela ovog poglavlja (*sure*) koji nose naslove po imenima likova iz Biblije, i jevrejskog i arapskog praoca Abrahama (arapski Ibrahim), u kojima su pomenuti i drugi biblijski i jevrejski likovi (ličnosti).

Pa tako 2. *deo* nosi naslov: *NUH* (Noah, o.a.) *I IBRAHIM* (Abraham, o.a.). Pa, između ostalog, kaže: „*Mi* (Bog, o.a.) *smo poslali Nuha* (Noaha, o.a.) *njegovu narodu...I Ibrahimu* (Abrahama, o.a.) *kad je rekao svome narodu*: „*Obožavajte Allaha* (Boga, o.a.) *i bojte Ga se*.“

3. *deo* nosi naslov: *IBRAHIM* (Abraham, o.a.) *I LUT* (Lot, o.a.). U ovom delu se ističu oni biblijski likovi (ličnosti) koji su iskazivali veru u jednoga Boga, naspram onih koji su bili sumnjivci. Pa tako u 26. *ajetu* kaže: „*Pa ga je* (u Abrahama-Ibrahima, o.a.) *vjerovao Lut* (Lot, Abrahamov nećak, o.a.). *I reče* (Abraham-Ibrahim,

o.a.): „*Ja selim svome Gospodaru; zaista je On jak (i) mudar*“^{xx}. A onda u sledećem 27. ajetu sledi ponovo imenom pominjanje dvojice značajnih likova iz jevrejske istorije, rodonačelnika jevrejskog naroda – Isaka i Jakova, i posredno pominjanje Jevreja i njihove svete knjige Biblije (*Tore*, Starog zaveta). Pa kaže: „*I Mi (Bog, o.a.) smo mu (Abrahamu, o.a.) poklonili Ishaka (Isaka, o.a.) i Jakuba (Jakova, o.a.) i ostavili smo u njegovu potomstvu (jevrejskog naroda, o.a.) poslanstvo i Knjigu (Bibliju, Toru, Stari zavet, o.a.)...*“^{xx}. A u 28-om do 30-og ajeta ponovo govori o motivu (priči) iz Biblije, o Božijem spasenju Luta i kazni onih koji nisu verovali. Pa, pored ostalog, kaže: „*I (poslali smo, o.a.) Luta (Lota, o.a.). kad je rekao svom narodu: Zaista vi postupate bestidno...Gospodaru moj pomozite me protiv smutljivog naroda*“^{xx}.

Ova biblijska priča se dalje nastavlja i u 4. delu, koji ponovo nosi naslov po liku iz Biblije – Lotu: *LUT I DRUGI POSLANICI*. Dakle, Kur'an o pomenutoj priči (epizodi) iz Biblije, iz *Knjige Postanka; 18-20*, dalje kaže: „*Donoseći Naši (Božiji, o.a.) poslanici veselu vijest Ibrahimu (Abrahamu, o.a.), rekli su: „Mi ćemo uništiti stanovnike ovog naselja... Reče (Abraham-Ibrahim, o.a.): „Zaista je među njima Lut (Lot, o.a.)“ Odgovoriše oni: „Mi najbolje znamo tko je među njima. Mi ćemo sigurno spasiti njega i njegovu porodicu, osim njegove žene...A kad dođoše Naši poslanici Lut (Lotu, o.a.), bješe mu neugodno...I rekoše mu: „Ne boj se i ne brini se! Mi ćemo spasiti tebe i tvoju porodicu osim tvoje žene... Mi ćemo spustiti na stanovnike ovog naselja kaznu sa neba zato što vrše razvrat*“^{xx}.

Dakle, ovde su dati potpuno svi elementi iz pomenute *Knjige Postanka; 18-20*, iz Biblije: i Božiji posetioci i poslanici koji su se uputili u Sodomu (i Gomoru) (*stanovnike ovog naselja*); i njihov susret sa Abrahamom (*Donoseći Naši poslanici veselu vijest Ibrahimu*); i Abrahamov zauzimanje za spasenje Lota (*Zaista je među njima Lut*); i njihova najava da će spasiti njega i njegovu porodicu (*Odgovoriše oni: „Mi najbolje znamo tko je među njima. Mi ćemo sigurno spasiti njega /Lota, o.a./ i njegovu porodicu*); i zatečenost Lota prilikom njihova dolaska i njegova sukoba sa sunarodnicima (*A kad dođoše Naši poslanici Lut bješe mu neugodno*); i njihovo obećanje da se njemu, zbog njegove iskrene vjere u Boga, neće desiti ništa neugodno (*I rekoše mu: „Ne boj se i ne brini se! Mi ćemo spasiti tebe i tvoju porodicu*); i naznaka kazne „*ognjem sa neba na poročni grad*“ (*Mi ćemo spustiti na stanovnike ovog naselja kaznu sa neba zato što vrše razvrat*); i konačno, stradanja (okamenjenja) Lotove žene koja nije poslušala Božije upozorenje da se ne okreće i ne gleda u grad koji Bog kažnjava ognjem (*Mi ćemo sigurno spasiti njega i njegovu porodicu, osim njegove žene*).

U istom, 4. delu, u 36. ajetu, ponovo se pominje narod i ličnost iz Biblije, Medjani i njihov vođa Jitro/Jotor, hebrejski Reuel – što znači „*Božiji prijatelj*“ (moderno Raul), tast duhovnog i svetovnog vođe Jevreja i jevrejskog zakonodavca – Mojsija. Pa kaže: „(Poslali smo, o.a.) i Medjenu njihova brata Šuajba (Jitro-Jotor, o.a.), pa je on rekao: „*O moj narode, obožavajte Allaha (Boga, o.a.), nadajte se Sudnjem danu (ponovo motiv preuzet iz Biblije, iz Starog-jevrejskog i posebno iz Novog-hrišćanskog Zaveta, o.a.) i nemojte po zemlji hodati kao smutljivci!*“^{xx}.

U sledećem, 38. *ajetu*, Kur'an govori o narodu Ada i Semuda i kazni koja ih je stigla, što je čisti sinonim biblijske Sodome i Gomore i božije kazne koja je stigla tamošnji narod. Pa kaže: „*I* (spomeni, o.a.) *Ada i Semuda, a vama je već jasno* (šta se desilo, o.a.) *sa njihovim stanovima...* (Biblija, *Knjiga Postanka*; 19:24-25: „*Tada pusti Gospod na Sodomu i Gomoru s neba dažd* (kišu, o.a.) *od sumpora i ognja...i uništi sve ljude...*“).

I 39. *ajet* nastavlja sa pominjanjem likova iz Biblije. Pa kaže: „*I* (spomeni, o.a.) *Karuna* (Koraha, o.a.) *i Fir'avna* (egipatskog faraona, o.a.) *i Hamana* (na 199. strani je objašnjen lik Hamana iz biblijske *Knjige o Esteri*, o.a.). *Njima je Musa* (Mojsije, o.a.) *već donio jasne dokaze, pa su se oni uzoholili na zemlji i nisu izbjegli kaznu*“.

I u sledećem 40. *ajetu* Kur'an se poziva na biblijski motiv. To je dato nabranjanjem kazni nad onima koji nisu verovali u Boga i božiju poruku, i to onih kazni koje susrećemo i u Bibliji. Pa kaže: „*Svskog smo Mi* (Bog, o.a.) *kaznili zbog njegova grijeha. Na neke od njih smo poslali oluju, i neke od njih je spopao strašan krik* (26;9:173: „*i na njih smo spustili strašnu kišu kao kaznu onima koji su opominjani* – ovde je dat prikaz uništenja Lotova-Lutova naroda, kaznom kamene oluje i lavinom-sumpornog ognja, Biblija, *Knjiga Postanka*;19:24“); *i neke od njih smo u zemlju utjerali* (28;8:81: „*Pa smo njega Karuna-Koraha i njegov dom utjerali u zemlju* – Bibliji, *Knjiga Brojeva*; 16; 31-33, „*tlo se pod njim raspukne; zemlja rastvori svoje ralje i proguta ih s njihovim domovima, sa svim Korahovim ljudima i svim njihovim imanjem*“); *a neke od njih smo potopili* (29;2:14: „*pa ih je obuhvatio potop dok su oni bili nasilnici* – Biblija, *Knjiga Postanka*; 7:17-23: „*voda...digla se visoko iznad zemlje...tako te prekri sva...brda pod nebom*“).

U sledećem 5. delu, sledi jedna zanimljiva opservacija Kur'ana, i to u afirmativnom, pozitivnom odnosu na druge dve ranije monoteističke religije; jevrejsku veru – judaizam i hrišćanstvo. To je i razumljivo, jer je nesporno da su upravo ta dva sistema vrednosti, iskazana u verovanja u samo jednoga Boga, kroz religiju judaizma i hrišćanstva, temeljno i jako uticale na izgradnju sistema vrednosti i samog islama, kroz Muhamedovo formiranje sadržaja samog Kur'ana. Iako je on, lično, bio nepismen, na što nas upućuje i sam Kuran u 156. i 157. *ajetu*, 7. poglavlja (sure), sigurno je da je ipak bio upoznat sa sadržajem Biblije (i Starog – jevrejskog, i Novog – hrišćanskog zaveta), verovatno od strane onih koji jesu znali sadržaj i poruke Biblije. Već i sama činjenica tolikog pozivanja na tekstove i ličnosti iz Biblije, a koje su date u Kur'anu, nam to potvrđuje. Konačno, i jedan od rođaka njegove prve žene Hatidže (Kadije), po majčinoj strani, bio je Varak ibn Navfal, nestorijanski hrišćanski sveštenik koji je živeo u Meki. On je čak i sa Muhamedom bio u rodbinskoj vezi kao sin polubrata Muhamedovog pradede Hašim ibn Abd Manafa (464-497.g.). Bio je posvećen izučavanju Jevanđelja i zapisa iz Starog zaveta (jevrejske Biblije). Učio je i hebrejski jezik, a Bibliju je čitao i u originalu. O tome da ga je Muhamed sa Hatidžom posećivao, govori nam i *Hadiska* kolekcija „*Sahih al Buhara*“, u knjizi 1, u *hadisu*

broj 3, u naraciji druge žene Muhamedove – Aiše (Aiša bint Abu Bakr, 612-678.g.) (videti 109. stranu).

Dakle, Kur'an nam u 46. i 47. *ajetu* ovog dela, piše: „*I raspravljajte s pripadnicima Knjige* (Tore i Jevandelja, Jevrejima i hrišćanima, o.a.) *samo na najljepši način, osim s njihovim nasilnicima. I recite: „Mi vjerujemo ono što je objavljeno nama i objavljeno vama* (Jevrejima i hrišćanima, o.a.). *I naš Bog i vaš Bog je jedan i mi smo Mu pokorni”*. *I Mi smo tebi tako objavili Knjigu. Pa oni kojima smo Mi objavili Knjigu* (ovde verovatno misli samo na Jevandelja i hrišćane, o.a.) *vjeruju u nju. A (i) od ovih* (Arapa, o.a.) *ima ih koji vjeruju u nju* (Jevandelja-Indžil, o.a.). *Naše znakove niječu samo nevjernici* (oni koji ne vjeruju ni u jednog jednobožačkog Boga, pagani, o.a.)”.

U sledećem 6. delu, u 61. *ajetu*, Kur'an prenosi takođe par biblijskih poruka, koje i inače više puta ponavlja u ukupnom tekstu, pa tako i u ranijem 44. *ajetu* 4. dela, gde kaže **prvu rečenicu kojom počinje i sama Biblija** (jevrejski Stari zavet – Tora, arapski *Tevrat, Knjiga Postanka; 1:1*): „*Bog je stvorio nebesa i zemlju (s mudročća)*”. Prva rečenica u Bibliji kaže: “*U početku stvori Bog nebo i zemlju*”.

61. *ajet* ovome dodaje još i konstataciju: „*i (ko je) potčinio (stvorio) Sunce i Mjesec?*”. Biblija, *Knjiga Postanka; 1:16*: „*I stvori Bog dva velika vidjela (svetla, o.a.). Veće da upravlja danom (Sunce, o.a.), a manje da upravlja noću (Mesec, o.a.)*”.

63. *ajet*, između ostalog, nastavlja dalje i kaže: „*Tko je (misleći na Boga, o.a.) spustio s neba vodu, pa njom oživio zemlju...*”. Biblija, *Knjiga Postanka; 1:9 i 11*: „*I reče Bog: “Vode pod nebom neka se skupe na jedno mjesto, i neka se pokaže kopno...I...Neka prokljia zemlja zelenilom”...I bi tako...*”.

32. POGLAVLJE (*sura*):

U 1. delu ovog poglavlja Kur'an nam naglašava jednu poznatu okolnost; a to je da se u Kur'anu, od ukupno 25 proroka, pominje samo jedan jedini prorok-poslanik koji je Arapin, i od potomaka Ismailovih (praoca Arapa), a to je Muhamed! Jedan je sam Ismail (kojeg pominje i Biblija, jevrejska Tora), a jedan je iz naroda Tamud, i njegovo ime je Saleh (Tamud je antički narod koji je u vremenu od 1. veka prije nove ere do konca 6. veka nove ere, živio na prostoru Arabijskog poluostrva). **Svi ostali proroci koji se pominju u Kur'anu, njih ukupno još 22, su iz Biblije, a 15 od njih su Jevreji!!!**

Kur'an nam, dakle, to pominje u 3. *ajetu*, gde kaže: „...*da opomeneš narod* (Arape, o.a.) *kojemu nije došao opominjač prije tebe* (Muhameda, o.a.), *ne bi li se uputio pravim putem*“.

U 3. *delu* ovog kratkog poglavlja, u 23. *ajetu*, ponovo se naglašava okolnost iz jevrejske istorije, odnosno iz teksta jevrejske *Tore* (Pet knjiga Mojsijevih – dela jevrejske Biblije), gde kaže: „*Već smo Mi* (Bog, o.a.) *dali Musau* (Mojsiju, o.a.) *Knjigu* (*Toru*-Bibliju, o.a.), *i nemoj biti u sumnji od susreta s njim* (o susretu Mojsija-Muse sa Bogom, na gori Sinajskoj, o.a.), *i Mi smo ga učinili uputom Izraelićanima* (to posta verski Zakon Jevrejima-Izraelcima, o.a.)”.

33. POGLAVLJE (*sura*):

U 1. *delu* ovog poglavlja, u 7. *ajetu*, jako se naglašava „preuzeta obaveza“ iz ranije duhovne knjige – jevrejske Biblije, i u njoj pomenutih pet biblijskih likova, od kojih su četvoro Jevreji, a koje Kur'an tretira kao proroke-poslanike. Pa kaže: „(Spomeni, o.a.) *kad smo uzeli od poslanikâ njihovu obavezu; i od tebe, i od Nuha* (Noaha, o.a.), *i Ibrahima* (Abrahama, o.a.), *i Musaa* (Mojsija, o.a.) *i Isaa* (Jošua-Isusa, o.a.), *sina Merjamina* (Mirjamina, o.a.), *Mi smo uzeli od njih čvrstu obavezu*“.

U 3. *delu* ovog poglavlja, u *ajetima* 26 i 27 indirektno se pominju Jevreji, pripadnici plemena Banu Kurajza. Naime, kada je u mesecu martu/aprilu 627. godine došlo do poznate „Bitke kod rovova (*hendeka*)“ – odnosno opsade Medine od strane arapskog plemena Kurajiš iz Meke, velikih i stalnih protivnika Muhameda, jevrejsko pleme Kurajza se uglavnom nije vojno angažovalo ni na jednoj strani. Šta više, u pripremi za odbranu Medine snabdelo je određenom količinom alata i opreme za kopanje rovova Muhamedove pristalice, što je i pomoglo Muhamedu u pripremi za bolju odbranu. Ali, Muhamed je stalno zazirao i imao strah od mogućnosti da ovo jako jevrejsko pleme priđe njegovim protivnicima, pa je posle neuspeha njegovih protivnika da zauzmu Medinu, Muhamed odlučio da se konačno obračuna i sa njima, kao poslednjom potencijalnom pretnjom njegovoj dominaciji u Medini. Lažno ih je optužio za navodnu izdaju odredaba potpisanog poznatog „*Sporazuma (Povelje) iz Medine*“, koji je sam i sačinio, i to uzeo kao povod za obračun sa njima.

Iz više arapskih i drugih muslimanskih izvora poznati su nam detalji ove bitke koja je započela 25-odnevnom opsadom i obračunom sa Jevrejima plemena Banu Kurajza, poznatim pod imenom „Napad na Banu Kurajza“, ali takođe i kao „Masakr Banu Kurajza“ (vidi strane 52-58), kao i pljačke i raspodele njihove otete imovine (vidi strane 59-60).

I sam Kur'an u pomenutim *ajetima* to nedvosmisleno kaže sledećim tekstom: „*A izveo je iz njihovih utvrda one od sljedbenika Knjige* (Tore – arapski *Tevrata*, dakle Jevreje, o.a.) *koji su pomagali njih* (njegove protivnike, o.a.) *i ubacio u njihova srca strah; jednu skupinu* (njih, Jevreja plemena Banu Kurajza, o.a.) *ste pobili* (prema arapskim i muslimanskim izvorima, između 600 i 900 ljudi, o.a.), *a jednu ste zarobili* (uglavnom žene i decu, o.a.). *I vama je dao u nasljedstvo njihovu zemlju, i njihove domove, i njihove imetke i zemlju koju vi niste gazili*^{108*} (niste imali pre, o.a.). *Allah je svemoćan*“.

Detalj sa crteža pod naslovom „*Poslanik, Ali i Pratioci u masakru zarobljenika jevrejskog plemena Banu Kurajza*“, rukopis iz 19. veka, ilustracija Muhameda Rafi Bazila, sada u Britanskoj biblioteci (ujedno i naslovna strana knjige „*Nasleđe džihada*“, autora Endriju Bostoba)

Ovo poglavlje završava 8. delom, gde se, odmah u njegovom prvom *ajetu* (69-tom u ovom poglavlju) ponovo, kratko, pominje jevrejski vođa i verski zakonodavac Mojsije, sledećim rečima: „*O vjernici, ne budite kao oni koji su uznemiravali Musaa* (Mojsija, o.a.) (proturanjem lažnih vijesti, o.a.), *pa ga je Bog očistio od onoga što su mu govorili i on je bio kod Boga ugledan*“.

34. POGLAVLJE (*sura*):

Već u 1. delu ovog poglavlja, u 9. *ajetu*, ponovo se daje aluzija na dva događaja iz Biblije (jevrejski Stari zavet). Kur'an kaže: „*Kad bismo Mi* (Bog, o.a.) *htjeli, utjerali bismo ih u zemlju ili bacili na njih komade s neba*“.

Ovde je, dakle, očita aluzija na događaj opisan u Bibliji, u *Knjizi Brojeva*; 16; 31-33, kada Bog kažnjava Jevrejina Koraha (arapski Karuna) i njegove pristaše, koji su se pobunili protiv Mojsija, „*utjerivanjem ih u zemlju*“, pa kaže: „*A kad on završi sve te riječi, tlo se pod njim raspukne; zemlja rastvori svoje ralje i proguta ih* (*utjerali bismo ih u zemlju*) *s njihovim domovima, sa svim Korahovim ljudima i svim njihovim imanjem. Živi siđu u Šeol* (hebrejski “pakao”), *oni i sve njihovo. Onda se nad njima zemlja zatvori, i oni iščeznu iz zbora*”.

108 * Plen koji su Muhamedovi sledbenici zaplenili u ovoj borbi, podeljen je među samim muslimanskim borcima, kao i izbeglicama iz Meke, sledbenicima Muhameda. Sam Muhamed je uzeo jednu petinu plena. Iz tog dela se plaćala takozvana „*islamska taksa*“ ili „*kums*“. Ta odredba je našla svoje mesto i u Kur'anu (8. poglavlje /*sura*/, 41. *ajet*), a značila je da se ta petina ponovo deli na pet ravnopravnih delova: Muhamedu, njegovoj rodbini, siročadi, siromasima i putniku namerniku.

Druga aluzija je na događaj opisan u Bibliji, kada Bog kažnjava grešni i nevrnički narod gradova Sodome i Gomore. To je opisano u *Knjizi Postanka*; 19, a poseban opis kako ih je kaznio, je dat u poglavlju 19:24, gde kaže: „*Tada pusti Gospod na Sodomu i Gomoru s neba dažd /kišu/ od sumpora i ognja (bacili na njih komade s neba)*”.

Zatim sledi 2. deo, u kome se, odmah s početka, u pet *ajeta* (od 10. do 14.) ponovo govori o dvojici najvećih jevrejskih i izraelskih kraljeva – Davidu i Solomonu. Pa Kur'an, između ostalog, u tim *ajetima* kaže: „*Zaista smo Mi (Bog, o.a.) dali Davudu (izraelskom kralju Davidu, o.a.) blagodat od Nas (Boga, o.a.)...Slavite (me) s njime (Davidom-Davudom, o.a.)!...i Mi smo mu željezo omekšali, „Pravi široke oklope! Odmjeri pravilno ...i radite dobro (delo, o.a.)! Zaista ja (Bog, o.a.) vidim ono što vi radite*”. Ovde je ponovo aluzija, na u Bibliji dati opis odbijanja Davida da se u borbi sa Filistejcem Golijatom, odjene u željezni oklop, već je bio oružan „samom verom da čini dobro delo” (...i radite dobro (djelo), i krenuo u bitku (*Prva Knjiga Samuilova*; 17:38-39). I dobio je! Poruka je univerzalna i upućena svima (*Zaista ja /Bog, o.a./ vidim ono što vi radite*). Zato činite dobra dela!

Sledeći (12.) *ajet* dalje govori o drugom jevrejskom i izraelskom kralju, Solomonu. Pa, između ostalog kaže: „(I potčinili smo, o.a.) *Sulejmanu* (Solomonu, o.a.) *vjetar...*”. Poznato je da je izraelski kralj Solomon (970-930.g.p.n.e.) u Arabiju Feliks slao i svoje trgovačke brodove u potrazi za zlatom i srebrom koje će koristiti za izgradnju jevrejskog Hrama u Jerusalimu. Prevodioci i priređivači Kur'ana (u izdanju „Stvarnost” Zagreb, 1969, „KUR'AN ČASNI“) hafiz Muhamed Pandža i Džemaluddin Čaušević, u svom komentaru u *fusnoti* na 573. strani, o ovome kažu da su „*Hazreti-Sulejmanove lađe pri pogodnom vremenu, za jedan dan prevaljivale put od mjesec dana pješačkog hoda*”. „*I Mi smo učinili da mu poteče izvor bakra...Oni su njemu gradili što je htio: utvrde, statue, posude rezervoara i ogromne lonce. „Porodico Davudova (Davidova, o.a.)! Radite zahvaljujući (Bogu, o.a.)!*”.

Ovi opisi utemeljeni su na biblijskom tekstu, datom u *Prvoj Knjizi kraljeva* i *Drugojoj Knjizi Dnevnika*, ali i drugim vanbiblijskim izvorima, koji navode da je kralj Solomon bio poznat po eksploataciji rudnika bakra (*I Mi smo učinili da mu poteče izvor bakra*)^{109*}, gradnji velikih cisterni za prikupljanje kišnica i vode (*posude rezervoara*) i

109 * Rudnici bakra u Hirbet en-Nahasu, u neplodnoj i pustojoj oblasti južno od Mrtvog mora, potiču iz 10. veka pre nove ere. To odgovara periodu vladavine legendarnog kralja Davida i njegovog naslednika kralja Solomona, koji se pominju u Bibliji. Novom analizom uz pomoć ugljenika, utvrđeno je da je gvozdeno doba u tom području Jordana počelo 300 godina ranije nego što se do sada verovalo, prenosi agencija Frans pres. „Metali izvađeni iz rudnika možda su omogućili kralju da pokrene brojne ambiciozne projekte izgradnje, u koje spada podizanje hrama u Jerusalimu“, kaže arheolog Tomas Levi sa kalifornijskog univerziteta, jedan od glavnih autora studije, uz Jordanca Muhameda Nadžara. U iskopavanjima na tom mestu otkriveni su tragovi metalurških aktivnosti iz 9. veka pre nove ere, što bi moglo da potvrdi biblijsku priču o Edomitima. Edomiti su živeli u dolini Edom, u kojoj se i nalaze rudnici, a bili su neprijatelji starog Izraela. U arheološkim iskopavanjima 2002. godine, izvađeni su uzorci drvenog uglja koji su ležali na dubini od šest metara, ispod otpada nastalog eksploatacijom rudnika. Naučnici smatraju da su rudarske aktivnosti počele ranije nego što se do

“Solomonovi bazeni”
kod Betlehema, fotografija
iz 1890-1905. godine

posuda-cisterni za obredno kupanje (*i ogromne lonce*), te brojne građevine: jevrejski Hram u Jerusalamu, svoj dvor, skladišta, utvrde (*Oni su njemu gradili što je htio*).

Ono što je skoro neverovatno je da Kur'an pominje i takav detalj iz Biblije kao što je Solomonova gradnja, tzv. „*Bakarnih mora*”, ogromnih bakarnih posuda koje su stajale pred ulazom i bočno od jevrejskog Hrama u Jerusalamu, i koje su služile za ritualno pranje sveštenika. Kur'an to pominje sledećim rečima: „*Oni su njemu* (Solomonu, o.a.) *gradili...posude rezervoara i ogromne lonce*”.

Crtež izgleda pomenute posude-cisterne za vodu prema opisu iz Biblije, (*Prva Knjiga kraljeva; 7:23-26*), tzv. „*Bakarno more*” koje je stajalo pred ulazom u jevrejski Hram u Jerusalamu „*s desne strane Hrama prema jugoistoku*” (7:39), na dvanaest bronzanih volova, po tri okrenuta prema svakoj strani sveta, kapaciteta 44.000 litara. Služilo je za ritualno pranje. Pored ovog, prema daljem opisu (7:38-39), bilo je i još deset manjih, „*jednake veličine i oblika*”, po pet sa svake strane Hrama

Biblija detalje njihovog opisa daje u *Prvoj Knjizi kraljeva; 7:23-26*, i u *Drugoj Knjizi Dnevnika; 4*.

sada mislilo, već oko 10. veka pre nove ere. Određivanje starosti rudnika u Hirbet en-Nahasu već godinama je predmet kontroverze. Tokom 1930-ih godina, zagovornici biblijske arheologije nastojali su da svoja otkrića vremenski usklade sa pričama iz Biblije. Američki arheolog Nelson Glik je na taj način učinio popularnom teoriju o Solomonovim rudnicima, verujući da ih je već pronašao u Hirbet en-Nahasu. Njegova teza je 1980-ih godina dovedena u pitanje, kada su britanski arheolozi zaključili da obrada metala u tom području nije počela pre 7. veka pre nove ere. Naučnici su u tim rudnicima bakra našli i egipatske artefakte iz 10. veka pre nove ere, što odgovara periodu kada je proizvodnja bakra znatno poremećena. Otkriće bi moglo da ima veze sa vojnim upadom faraona Šešonka Prvog, krajem 10. veka pre nove ere, koji se pominje u biblijskim tekstovima. „Radi se o dokazima koji najbolje pokazuju da su kompleksne zajednice postojale u 10. i 9. veku pre nove ere”, istakao je Tomas Levi. Prema njegovim rečima, naučnici će sada pokušati da ustanove ko je kontrolisao industriju bakra - kralj David i njegov sin kralj Solomon ili edomitske vođe.

35. POGLAVLJE (*sura*):

U 3. delu, u *ajetima* 31. i 32. ponovo se, indirektno, dva puta pominje jevrejska sveta knjiga *Tora* (Stari zavet, Biblija, arapski *Tevrat*), sledećim tekstom: „*A* (ono, o.a.) *što smo ti objavili iz Knjige* (Kur’ana, o.a.) *istina je, koja potvrđuje* (ono, o.a.) *što je prije nje* (objavljeno. Dakle *Tora* i *Jevandelja*, o.a.)...*Zatim smo Mi* (Bog, o.a.) *dali u nasljeđe Knjigu Našim robovima koje smo odabrali. Neki od njih su sebi nasilje učinili, a neki su od njih* (krenuli, o.a.) *srednjim putem, a neki od njih idu naprijed s dobrim djelima, uz Božiju dozvolu. To je velika blagodat*“. Pominjanje konteksta onih „*koji su sebi nasilje učinili ili idu srednjim putem*“, česti je prigovor Jevrejima i hrišćanima zbog njihovog, navodnog, „nedovoljno dobrog pridržavanja onoga što je dato u jevrejskoj *Tori* i hrišćanskim *Jevandeljima*“. Naravno, ovo sve iz Muhamedovog ugla gledanja.

U jednom sledećem *ajetu* tog poglavlja, u 4. delu, Kur’an i Muhamed još određenije kritikuje, indirektno, Jevreje i hrišćane, da nisu ispoljili dovoljno vere prema „onima koji su pronosili božiju reč“ (Kur’an ih tu naziva „opominjači“, misleći na proroke), a pogotovu i na samog Muhameda, kao proroka i poslanika („opominjača“), i njegova tumačenja i veru – islam. Pa u tom 42. *ajetu*, kaže: „*I oni su se kleli Bogom* (Jevreji i hrišćani, o.a.), *najvećom zakletvom* (da) *će, ako im dođe opominjač, uistinu oni biti upućeniji od kojeg bilo naroda. A kada im je došao opominjač* (ovde se pre svega misli na Muhameda, o.a.), (to) *im je povećalo samo udaljavanje*“.

36. POGLAVLJE (*sura*):

2. deo, u 14. *ajetu* donosi poruku navodnim stanovnicima „nekog naselja“, a ustvari je upućena i odnosi se na sve ljude.

U njoj se, istina ne imenom, ali ipak jasno, apostrofiraju tri lika, tri osobe, tri poslanika, troje vođa: Mojsije, Isus i Muhamed. Pa kur’an kaže: „*Mi smo im poslali dvojicu* (poslanika. Misli se na Mojsija i Isusa, o.a.), *ali su ih oni smatrali lažnim* (ovo je ponovo proizvoljno tumačenje Muhameda kao tvorca Kur’ana, o tome da Jevreji i hrišćani nisu bili „dovoljno dobri sledbenici“ te dvojice svojih vođa-poslanika. Ovo je često ponavljana sintaksa u Kur’anu, očito želeći umanjiti zaslužnost ovih naroda za nosioce verovanje u jednoga Boga, a samam tim naglasiti „veličina“ onih koji prihvataju, sada novu veru – islama, o.a.). *Pa smo* (ih) *ojačali s trećim* (Muhamedom, o.a.) *te su oni* (sva trojica) *rekli: „Zaista smo vam mi poslanici!*“. U daljih 5-6 *ajeta*

sledi prikaz verbalne rasprave stanovnika tog „navodnog naselja“ sa pomenutim poslanicima, sa jasnim akcentom na ispravnosti stavova poslanika i onih koji su spremni da ih slede (aludirajući na muslimane).

Slična poruka zamerke Jevrejima i hrišćanima data je i u 46. *ajetu*, 4. dela, u kome se kaže: „*njima nije došao ni jedan znak od njihova Gospodara, a da se oni nisu okrenuli od njega*”.

U istom ovom delu, u 60. *ajetu* se ponovo, kratko, pominje biblijski lik Adam (arapski Adem), kojim se Muhamed obraća onim Arapima koji još uvek nisu hteli da prime islam i verovali su u neke od idola i kumira (knj. tri boginje iz Kabe-Ćabe: al-Lat, Al-Uza i Manat). Pa kaže: „*Zar vam nisam naredio, o sinovi Ademovi, da ne obožavate šejtana? Zaista vam je on otvoreni neprijatelj*”.

37. POGLAVLJE (*sura*):

Celo poglavlje počinje onim suštinskim i tako često isticanim i u Bibliji, motivom: „*Zaista vaš Bog je jedan, Gospodar nebesa i zemlje i* (onoga, o.a.) *što je među njima...*(5-ti *ajet*)“ . Jednako kao i često isticani bibiljski motiv Sudnjeg dana: „*i reći će: „Jao nama ovo je Sudnji dan!”*(20-ti *ajet*)“ .

3. deo ponovo nosi naslov (kao i 2. deo, 29. poglavlja): *NUH* (Noah, o.a.) *I IBRAHIM* (Abraham, o.a.). I ponovo za osnovu ima biblijske priče: o potopu i o božijem spasenju Noaha (arapski Nuha) i njegovih najbližih i onih (životinja i biljki koje je stavio u lađu), a uništenju onih koji nisu verovali u božiju reč; i priče o Abrahamovom prihvatanju vere u jednoga Boga i protivljenju svome ocu zbog njegovog verovanja u idole. Pa u Kur'anu, između ostalog, piše: „*I nas je uistinu pozivao Nuh* (Noah, o.a.) *pa kako smo* (mu) *se lijepo odazvali, pa smo spasili njega i njegovu porodicu od velike nevolje* (potopa, o.a.) . *I učinili smo da njegovo potomstvo ostane...Zatim smo potopili ostale. I zaista od njegovih sljedbenika je Ibrahim* (Abraham, o.a.) *kada je došao svome gospodaru čista srca* (prihativši veru u Njega, jednog Boga, o.a.), *kada je rekao svome ocu i svome narodu: „Šta to obožavate? Zar želite lažne bogove umjesto Allaha* (jednog Boga, o.a.)?“ .

U *ajetima* od 100-tog do 113-og, daje se opis čina Abrahamove spremnosti za prinošenje na žrtvu Bogu svoga sina (Isaka)^{110*}. Taj opis je veoma podudaran opisu

110 * Od kog se čina i trenutka smatra iskazana spremnost Abrahamovog i jevrejskog prihvatanja judaizma kao verovanja u samo jednog Boga.

pomenutog čina koji je dat i u jevrejskoj Bibliji. Ono što je bitno pomenuti za ovaj konkretan opis u ovim navedenim *ajetima* jeste okolnost da je, suprotno često iskazivanim stavovima i verovanju kod nekih muslimana da je taj žrtvovani sin ustvari bio Ismail, a ne Isak^{111*}, u ovom poglavlju i ovim *ajetima* je praktično **sam Kur'an**, odnosno njegov tvorac i autor **Muhamed, potvrdio, dva puta ponovivši, da je to ipak bio Isak**. A može li muslimanima biti veći autoritet i autentičnost za nešto da je tačno i da je takvo kakvo je, od onoga što piše u samom Kur'anu i od Muhamedovih reči?! Ne bi smelo, i ne bi trebalo da može!!!

U Kur'anu, dakle, o tome stoji sledeći zapis: „*Gospodaru moj, pokloni mi* (dete, o.a.) *dobro* (i čestito, o.a.) *Pa smo ga Mi obradovali jednim blagim dječakom. I kada je on dorastao da* (s Abrahamom, o.a.) *privređuje, reče* (Abraham, o.a.): „*O sine moj, ja sam vidio u snu da te prinosim* (kao žrtvu, o.a.) *pa gledaj, što misliš“? Odgovori* (dečak, o.a.): „*O moj oče, radi što ti se naređuje, zaista ćeš se uvjeriti, ako Allah* (jevrejski Bog, o.a.) *da, da sam ja strpljiv“*. *Pošto su se predali odredbi i* (Abraham, o.a.) *ga* (sina, o.a.) *položio na stranu,* (primili smo od njega spremnost da žrtvuje sina, o.a.), *i doviknuli smo mu“* *O Ibrahimе, ti si već ispunio san. Mi zaista tako nagrađujemo dobročinitelje...I Mi smo ga otkupili* (zamenili dečaka, o.a.) *velikom žrtvom* (prinošenjem ovna na žrtvu umesto dečaka, o.a.) *I ostavili smo mu* (lep spomen, o.a.) *među kasnijim* (naraštajima, o.a.)...*I Mi smo njega* (Abrahama, Ibrahima, o.a.) *obradovali Ishakom* (Isakom kao, o.a.) *vjerovjesnikom, od dobrih ljudi. I Mi smo blagoslovili njega* (Abrahama, Ibrahima, o.a.) *i Ishaka* (Isaka, o.a.)“.

I u sledeće dva poglavlja teks Kur'ana se nastavlja afirmativnim pominjanjem većeg broja i drugih ličnosti iz Biblije i jevrejske istorije.

U 4. delu, koji nosi naslov *MUSA* (Mojsije, o.a.), *IL'JAS* (Elijah, o.a.) *I LUT* (Lot, o.a.) Kur'an dalje kaže: „*a od poroda njih dvojice* (Abrahama i Isaka, o.a.)...*Mi smo darovali Musu* (Mojsija, o.a.) *i Haruna* (Mojsijev brat Aron, o.a.), *i spasili smo njih dvojicu i njihove narode od velike nevolje...I dali smo im knjigu jasnu* (*Tevrat* – arapsko ime za jevrejsku *Toru* – „*Pet knjiga Mojsijevih*“ – Stari zavet, o.a.)... „*Selam Musau* (Mojsiju, o.a.) *i Harunu* (Aronu, Mojsijevom bratu, o.a.)“!

Dakle, u ovom Kur'anskom zapisu osim što je više nego jasno rečeno da je žrtvovani sin Abrahama bio Isak (a ne Ismail) i da je sav narod proistekao „*od njih dvojice – narod koji poštuje knjigu Tevrat (Toru)*“, nesumljivo je da se direktno govori o jevrejski narodu – Jevrejima, i njihovim rodonačelnicima i vođama.

„*I zaista je Il'jas* (Elijah, Eljas, veliki jevrejski prorok i čudotvorac severnog kraljevstva Izrael iz 9. veka p.n.e., o.a.) (jedan, o.a.) *od poslanika...Selam* (spas, mir, o.a.)

111 * Mada "Enciklopedija islama" pod odrednicom "Isak" navodi da perzijski istoričar i teolog Al-Tabari (838.-923.g.) jasno pominje da je to (ipak) bio Isak.

Il'jasu (Elijahu, Eliasu, o.a.)...*I zaista je Lut* (Lot, o.a.) (jedan, o.a.) *od poslanika kada smo spasili njega i svu njegovu porodicu, osim starice* (ponovo pominjanje epizode iz Biblije o Lotovoj ženi, o.a.)”.

Kur'an i u sledećem 5. delu, koji nosi naslov: *JUNUS* (Jona, o.a.) *I HAZRETI-MUHAMEDOVA POBEDA*, nastavlja sa pomenom još jednog jevrejskog lika, jevrejskog proroka Jone (Jonaha, arapski Junusa) iz severnog kraljevstva Izrael, iz 8. veka p.n.e., kao i motiva i priče iz Biblije u vezi sa njim i njegovom epizodom sa kîtom koji ga progota, pa kaže: „*I zaista je Junus* (Jona, o.a.) (jedan, o.a.) *od poslanika*. (Spomeni, o.a.) *kada je pobjegao od prepune lađe, pa je bacao kocku...Pa ga je jedna riba* (kit, o.a.) *proždrla...i da nije bio od onih koji ushićeno slave Boga* (jevrejski prorok, o.a.), *ostao bi u njenoj utrobi*”.

38. POGLAVLJE (*sura*):

U 1. delu kratko se dva puta spominju dva biblijska motiva i dva biblijska lika: Noah (arapski Nuh) i Lot (arapski Lut), kojima njihovi narodi iskazuju neveru na njihova upozorenja da će ih Bog kazniti, ove prve zbog njihove nevere u Njega, a druge i zbog nevere u Njega i zbog njihovog raskalašnog života (biblijska priča o Nojevoj barci i opštem Potopu, i biblijska priča o uništenju dva grada i njegovih stanovnika, Sodome i Gomore). Kur'an ovde to kratko pominje, tretirajući Noaha (arapski Nuha) i Lota (arapski Luta) kao proroke: „*Prije njih su smatrali lašcima svoje poslanike Nuhov* (Noahov, o.a.) *narod...i Lutov narod...*“.

2 deo, što nam i sam naslov kaže: *NEPRIJATELJI DAVUDOVI* (Davidovi, o.a.), je posvećen liku jevrejskog izraelskog kralja Davida (1010-970.g.p.n.e.) kroz priču datu u 12 *ajeta* (od 15-og do 26-og) gde se naglašava njegova veličina i pravednost. Pa, između ostalog, u 26. *ajetu* Kur'an kaže: „*O Davude* (Davide, o.a.), *Mi* (Bog, o.a.) *smo te učinili vladarom na zemlji pa sudi svijetu pravedno i ne slijedi svoju strast, pa da te zavede od Božijeg puta! Zaista oni koji zavode od Božijeg puta imaju žestoku kaznu zato što su zaboravili dan obračuna*”.

Ovde je vrlo interesantno pomenuti mesto i ulogu koju jevrejski izraelski kralj David (arapski Davud) ima u samom Kur'anu, ali i izvedeno od toga i u ukupnoj islamskoj tradiciji. On se tretira veoma poštovano, kao prorok i poslanik. Jedan od ukupno svega 25 u Kur'anu. Iako dakle potpuno tuđi kralj i vladar, van arapskog naroda, zbog značaja koji je ima u biblijskoj tradiciji (a samim time i u istoriji Jevreja) kao veliki politički i vojni vladar (Jevreja), Muhamed ga, kao autor Kur'ana, pominje više puta, i uvek pozitivno i afirmativno, za razliku od same jevrejske Biblije koja otvoreno govori

i o njegovim manama. Ovaj, malopre pomenuti 26. *ajet*, ipak posredno i indirektno, prvi put insistira na pozivanju Davida (Davuda) da „ostane na ispravnom, od Boga željenom, putu“ (*ne slijedi svoju strast, pa da te zavede od Božijeg puta!*).

Osnovna zamerka koja se u Bibliji pripisuje ovom nesumljivo velikom, zanačajnom i među Jevrejima i Izraelcima onoga vremena, a i danas, slavljenom jevrejskom izraelskom kralju, je njegovo naredeno ubistvo svog odanog vojskovođe Urija Hitita, da bi se domogao braka sa njegovom ženom Betševom. Iz braka sa njom, prema Bibliji, on će dobiti četiri sina, od kojih će ga najmlađi Solomon, i naslediti na prestolu. Prema Bibliji i jevrejskom teološkom tumačenju, taj čin, kao i činjenica da je stalno vodio (krvave) ratove, učiniće „*da ga Bog kazni i onemogući*“ (iako je on to žarko želeo) da on bude taj koji će podići sveti jevrejski Hram u Jerusalimu^{112*}. Dakle, i Kur'an nam u ovom 26. *ajetu* naslučuje indirektnu kaznu, očito znajući za tu činjenicu da on, David, dakle nije bio taj koji je doživeo da podigne jevrejski Hram u Jerusalimu (*Zaista oni koji zavode od Božijeg puta imaju žestoku kaznu zato što su zaboravili dan obračuna*).

Sledeći 3. *deo*, a koji nosi naslov: *SULEJMAN* (Solomon, o.a.) *I NJEGOVI NEPRIJATELJI*, u 13 *ajeta* (od 27-og do 40-og) govori dalje upravo o tom Davidovom sinu i nasledniku, jevrejskom izraelskom kralju Solomonu (970-930.g.p.n.e.). Pa kaže, 30. i 34.-38. *ajet*: „*I Mi* (Bog, o.a.) *smo Davudu* (Davidu, o.a.) *poklonili Sulejmana* (Solomona, o.a.) *Divan je* (on) *rob! Zaista se on* (mnogo, o.a.) *obraća Bogu* (ovde se aludira na njegovu gradnju jevrejskoga Hrama u Jerusalimu, koji je bio posvećen jevrejskom Bogu, o.a.)...*I Mi* (Bog, o.a.) *smo zaista stavili na kušnju Sulejmana* (Solomona, o.a.) *i bacili na njegovo prestolje* (ljudsko, o.a.) *tijelo zatim se* (Solomon, Sulejman, o.a.) *obratio Bogu, govoreći: „Bože, Ti meni oprosti i podari mi vlast kakvu neće imati nitko poslije mene! Zaista si Ti darivalac“...I* (potčinili smo, o.a.) *mu...graditelje i ronce, i druge...“*.

Ovde je očita aluzija na veličinu kojom je istorija, prateći tekst Biblije, zabeležila vladavinu izraelskog kralja Solomona, kao mudrog, pravednog i veri u jednoga Boga odanog kralja, koji je Jerusalem obogatio velikim građevinama i dvorovima, izgradivši i sam Hram posvećen tom jednom, jedinom Bogu. Zato ne čudi Kur'anski komenar u poslednjem 40-m *ajetu* ovoga dela koji kaže: „*Zaista on* (Solomon, Sulejman, o.a.) *ima kod Nas* (Boga, o.a.) *naročitu blizinu* (položaj, o.a.) *i lijepi povratak*“.

I sledeći 4. *deo*, koji nosi naslov po imenu jednog lika iz Biblije – Joba: *EJUB* (Job, o.a.) *I OSTALI ODABRANICI*, posvećen je svojevrsnom odavanju počasti kroz Božije i Kur'ansko iskazivanje poštovanja ličnostima niza biblijskih i jevrejskih likova (likova iz jevrejske istorije)... 41. *ajet*: „*Spomeni Našeg* (Božijeg, o.a.) *roba Ejuba* (Joba, o.a.)... 45. *ajet*: *I spomeni Naše robove: „Ibrahima* (Abrahama, o.a.), *Ishaka*

112 * Mada je Hram koji je podigao njegov naslednik na prestolu, njegov sin kralj Solomon, podignut po nacrtima koje je za Hram dao da se uradi sam kralj David.

(Isaka, o.a.) i **Jakuba** (Jakova, o.a.), **muževe** (telesno i duhovno snažne, o.a.)... **47. ajet:** *Zaista su oni kod Nas od najboljih odabranih* (ljudi, o.a.). **48. ajet:** *I spomeni Ismaila, El'jesea* (najčjuveniiji jevrejski prorok i čudotvorac iz 9. veka p.n.e. – Elijah, o.a.) i **Zulkifla** (jevrejski vođa i prorok iz 6. veka p.n.e. – Jezekiel, o.a.)! *Svi su oni od najboljih ljudi.* **49. ajet:** *Ovo je spominjanje* (Božijih poslanika, o.a.)“.

40. POGLAVLJE (sura):

3. deo ovog poglavlja ponovo nosi naslov po najvećem jevrejskom vođi i zakonodavcu, utemeljitelju jevrejske vere, Mojsiju (arapski Musi): **MUSA** (Mojsije, o.a.) **I FIR'AVN**. Ponovo se ovaj biblijski lik predstavlja kao nosilac pobožnosti i vere i potpune predanosti i odanosti Bogu, za razliku od egipatskog faraona, Hamana (pogledati stranice 159 i 160) i Karuna (Jevrejina iz jevrejskog zbega u Sinajskoj pustinji, koji je iskazivao neveru u Boga, i pobunjivao Jevreje protiv Mojsija. Pogledati stranice 161 i 162). Pa kaže (ajeti 23-27): „**Već smo poslali Musa** (Mojsija, o.a.) **s našim** (Božijim, o.a.) **mudžizama** (znakovima, o.a.) **i jasnim dokazom Fir'avnu** (egipatskom faraonu, o.a.), **Hamanu i Karunu** (Korah, o.a.)...**I Fir'avn reče:** „**Pustite mene da ubijem Musaa** (Mojsija, o.a.), **a on neka zove svog Gospodara...Musa** (Mojsije, o.a.) **na to reče:** „**Ja se utječem** (stavljam se pod zaštitu, o.a.) **Svome Gospodaru** (Bogu, o.a.) **i vašem Gospodaru od svakog umišljenika koji ne vjeruje u dan obračuna**“... „**Zar da ubijete čovjeka zato što veli: Moj Gospodar je Allah** (jevrejski Bog, o.a.), **a on vam je već donio jasne dokaze od vašeg Gospodara**““.

Sledeći **31. ajet** samo kratko pominje biblijski lik i biblijsku okolnost Božije kazne Noahovu (arapski Nuhovu) narodu što nisu verovali u njega (izazivanjem opšteg Potopa). Pa kaže: „**poput kazne narodu Nuhova** (Noahova, o.a.)“.

U **34. ajetu**, **4. dela** ponovo se pominje biblijski i jevrejski lik Jozefa (arapski Jusufa), pa kaže: „**I Jusuf** (Jozefa, o.a.) **vam je donio prije jasne dokaze i vi ste stalno sumnjali u ono što je donio...I reče Fir'avn** (faraon, o.a.): **O, Hamane, sagradi mi visok dvorac ne bih li stigao do puteva, nebeskih puteva da pogledam Musaova** (Mojsijeva, o.a.) **Boga**“.

Dalji tekst ovog dela govori o kazni koja je stigla egipatskog faraona i njegove sledbenike.

6. deo, u ajetima od 53 do 55 govori o poruci koju je jevrejski narod (Izraelci-Izraelićani) primio od Mojsija, i dalje preko jevrejske svete božije knjige **Tore** (arapski **Tevrata**). Pa kaže: „**Mi** (Bog, o.a.) **smo dali Musau** (Mojsiju, o.a.) **uputstvo za pravi put** (Božiju objavu koju je primio Mojsije na Sinaju, i preneo je jevrejskom narodu kroz **Deset božijih zapovedi**, o.a.) **i dali smo u nasljeđe Izraelićanima** (Izraelcima,

Jevrejima, o.a.) **Knjigu** (Toru-Tevrat, Stari zavet, Bibliju, o.a.) *kao putokaz i podsjetnik onima koji imaju razum. Pa budi strpljiv! Zaista Božije obećanje je istina*“.

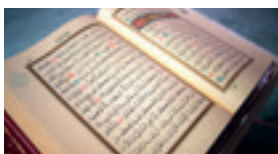
Ovo poglavlje (*suru*) ćemo završiti sa konstatacijom u 78. *ajetu*: „**Mi** (Bog, o.a.) *smo uistinu slali prije tebe poslanike i neke od njih smo ti spomenuli* (i opisali, o.a.), *a neke ti nismo spomenuli*“.

Kur'an ovde, dakle, ponavlja i kaže da je Bog pre Muhameda slao i druge poslanike. Mi dodajemo da iz prethodnih poglavlja, 37-og i 38-og, znamo da su to sve likovi koji se pre Kur'ana pominju u Bibliji, i da su većina njih i značajni likovi jevrejske istorije: Noah, Lot, Job, **Abraham, Isak, Jakov, Jozef, Mojsije, Aron, David, Solomon, Jona, Jezekiel** i **Elijah**.

41. POGLAVLJE (*sura*):

U 6. delu ovog poglavlja (*sure*), u 45. *ajetu*, ponovo je kratko pomenut jevrejski zakonovac i vođa Mojsije, kao i jevrejska sveta knjiga *Tora* (arapski *Tevrat*, oboje kao afirmativne i božije vrednosti i suprotnosti od onih koji neveruju. Pa kaže: „**Musau** (Mojsiju, o.a.) *smo objavili Knjigu* (jevrejsku *Toru-Tevrat*, o.a.), *pa su se i* (o njemu, o.a.) *razišli* (oni koji nisu verovali, o.a.)“.

42. POGLAVLJE (*sura*):

U 2. delu ovog poglavlja (*sure*), u 13. *ajetu*, osim što se pominje biblijski lik Noah (arapski Nuh), ponovo se kao glasnici vere (vere u jednoga Boga) pominju tri biblijska jevrejska lika – Jevreji Abraham, Mojsije i Isus (jevrejski Jošua, arapski Isa), s tim što su prva dvojica začetnici (Mojsije i utemeljitelj) jevrejskog verovanja i vere judaizma, a Isus, iako Jevrej, je začetnik i utemeljitelj hrišćanstva, ali opet kao jednobožačke vere. A Kur'an to pominje na način kojim to njihovo jednobožačko verovanje usmerava u uputu verovanja u islam. Pa kaže: „**Objasnio vam je** (Bog, o.a.) *od vjere ono što je naredio Nuhu* (Noahu, o.a.), *i što smo objavili tebi* (svakom čoveku, o.a.) *i što smo naredili Ibrahimu* (Abrahamu, o.a.), **Musau** (Mojsiju, o.a.) *i Isau* (Jošui, Isusu, o.a.): *ispovjedajte vjeru i u tome se ne razilazite*“.

Prevodioci i priređivači Kur'ana u izdanju „Stvarnost“ Zagreb, 1969, „KUR'AN ČASNI“, hafiz Muhamed Pandža i Džemaluddin Čaušević, objašnjavajući ovo, u svom komentaru u *fusnoti* daju sledeće objašnjenje: „*Kur'an, sve od mekanskog perioda, izlaže da je islam u osnovi svojoj ista vjera, koja je bila poslana Nuhu, Ibrahimu, Musau*

i Isau^{113*}. **Mi ovome onda možemo dodati, da dakle, islam svoje korjene crpi (nalazi) u judaizmu (jevrejskoj veri) i hrišćanstvu, i u nasleđu te dve, njemu prethodne jednobožačke vere. Što je sasvim i prirodno!**

Šta više, interesantan je i dalji tekst u ovom delu, u *ajetima* 14 i 15, gde kaže: „*Oni* (pomenut trojica, o.a.) *su se razišli samo nakon što im je došlo znanje* (misli se na prozilizak hrišćanstva iz judaizma i njegovo odvajanje od jevrejske vere, kroz Isusovo veroučenje, o.a.)...*Zaista oni kojima je poslije njih data Knjiga* (muslimanima, Kur'an, o.a.) *u nasljeđe, u sumnji su...Zato pozivaj i budi u tome ustrajan, kako ti je naređeno, a ne slijedi njihove strasti. I reci* (im): „*Ja vjerujem* (svaku) *knjigu, koju je Allah* (Bog, o.a.) *objavio* (i jevrejsku Toru, i hrišćanska Jevanđelja, i Kur'an, o.a.), *a naređeno mi je da među vama budem pravedan. Bog je naš Gospodar i vaš Gospodar. Nama naša djela, a vama vaša djela. Između nas i vas nema spora. Bog će nas sastaviti* (na Sudnji dan, o.a.) *i Njemu* (nam se vratiti, u Njega verovati, o.a.) *je povratak*“.

Značajni islamski teoretičar, poznavalac islamske kulture i nauke, orijentalista, osoba koja je prevela Kur'an na tri jezika (engleski, njemački i francuski), ali pre svega značajni islamski istoričar sa velikim doprinosom u rasvetljavanju rane islamske istorije kroz originalna dokumenta, doktor prava sa Borskog univerziteta iz 1935. godine, indijski musliman dr Muhamed Hamidulah (rođen 1908.g.), za ove *ajete* kaže i tumači ih, „*da je njima naređeno Muhamedu da se njima obraća Kitabijama (pripadnicima Knjige: Židovima i kršćanima), a da kažnjava neprijatelje*“^{114*} vere u jednoga Boga – idolopoglonike, višebožce. Onda bi trebalo tumačiti da je ovo afirmativna poruka Jevrejima i hrišćanima, ali i poziv muslimanima na takav odnos prema njima i njihovom verovanju (veri).

Bilo bi jako pozitivno da tako jeste i u svakodnevnom životu i odnosu pripadnika ove tri jednobožačke vere, i zato bi mnogi, posebno unutar muslimanskog verskog korpusa, trebali dobro poznavati i znati za ova dva *ajeta*, i njihovu poruku koju nam nose!

43. POGLAVLJE (*sura*):

3. deo ovog poglavlja, u *ajetima* od 26-og do 28-og, počinje pominjanjem jevrejskog i arapskog praoca Abrahama (arapski Ibrahima), koji se usprotivio očevom verovanju u idole.

113 * „KUR'AN ČASNI“ (Zagreb, „Stvarnost“, 1969), 641.

114 * „KUR'AN ČASNI“ (Zagreb, „Stvarnost“, 1969), 641.

Biblija u *Knjizi Postanka*; 11:24-32, govori o Abrahamovom neslaganju sa idolo-poklonačkim verovanjem njegovog oca Teraha, ne navodeći direktno njegovo idolo-poklonstvo, ali jevrejska tradicija koja dolazi iz *Talmuda* (zbornika jevrejske postbiblijske literature) i *Midraša* (zbirno ime za klasičnu rabinsku egzegetsku literaturu) pominje da je Avram (Abraham) još od svog ranog detinjstva doveo u pitanje takvo verovanje svoga oca Teraha, i tražeći „Istinu“ došao do spoznaje (ubedenja, verovanja) da je ceo univerzum delo jednog Stvoritelja (Boga), i tome počeo da uči i druge. U to je pokušavao da ubedi i svoga oca, pozivajući ga da napusti obožavanje idola. Isti izvori donose i priču o tome, ali ne pominju da li je u tome i uspeo.

Kur'an u pomenutim *ajetima* svojim rečima govori upravo o tome. Pa kaže: „(Spomeni, o.a.) *kad Ibrahim* (Abraham, o.a.) *reče svom ocu: „Ja se odričem od onoga što vi obožavate (idole, o.a.), osim Onoga koji me je stvorio i zaista će me (On, Bog, o.a.) uputiti na pravi put“; i on je (Abraham, o.a.) učinio tu riječ (verovanja u jednoga Boga, o.a.) trajnom tvrdnjom u svom potomstvu (kod Jevreja i Arapa, naroda od njegova potomstva, njegova dva sina Isaka i Išmaela – arapski Ismaila, o.a.)“.*

5. deo ovog poglavlja (*sure*) nosi naslov: *OTPOR FIR'AVNA PREMA MUSAU* (Mojsiju, o.a.). U ovom delu, ponovo se po ko zna koji put, ponavlja biblijska priča o nadmoći Mojsijeva (jevrejskoga) Boga nad egipatskim, i kazna – potapanje, koja je stigla egipčane i faraona zbog neverovanja u moći (jevrejskoga) Boga. U desetak *ajeta* ovoga poglavlja to je ponovo opisano, kao između ostalog: „*Mi* (Bog, o.a.) *smo već poslali Musaa* (Mojsija, o.a.) *s Našim* (Božijim, o.a.) *znakovima Fir'avnu i njegovim velikanima, pa reče: „Ja sam zaista poslanik Gospodara svetova. A kada im je on (Mojsije, o.a.) donio Naše (Božije, o.a.) znakove, oni (Egipčani i faraon, o.a.) su ih ismijavali. I mi im nismo pokazali ni jedan znak, a da on nije bio veći od njemu sličnog, i Mi (Bog, o.a.) smo ih kaznili, ne bi li se vratili (ne bi li poverovali u moć jevrejskoga jednoga Boga, o.a.)...A...oni prekršiše obećanje (pa faraon posla vojsku da napadnu Jevreje, o.a.)...Pa kad su Nas rasrdili (kad su rasrdili jevrejskoga Boga, o.a.), kaznili smo ih, i sve smo ih potopili (motiv iz Biblije kada jevrejski Bog, za kaznu, potapa egipatsku vojsku koja pokušava da stigne i porazi Jevreje koji izlaze iz egipatskog ropstva, o.a.)“.*

„Faraonova vojska uništena u Crvenom moru“, Džordž Tinvort

Sledeći, 6. deo, koji nosi naslov: **ISAOVO** (hebrejski Jošušino, latinski Isusovo, o.a.) **POSLANSTVO**, kao što i sam naslov kaže, govori o Jevrejinu Jošui, latinski Isusu, koji će, prema Bibliji (Novi zavet) primiti božije poslanstvo i pronaći reč božiju kroz proklamaciju nove vere – hrišćanstvo. Pa od 57. do 67. *ajeta* Kur'an, između ostalog, kaže: „*Kad je uzet sin Merjemin* (Mirjamin, majke Isusove-Jošušine, Jevrejke, o.a.) *kao primjer...rekoše: „Da li su naši bogovi bolji ili on* (Isus, o.a.)?““. Ovde Kur'an polemizuje sa onim Arapima, koji su u predislamsko vreme slavili i verovali u kumire i idole, i od kojih su mnogi prihvatili i hrišćanstvo i Isusa, „sina majke Božije“, što Kur'an tumači kao njihovo verovanje da je i on – Isus, za njih bio kao novi kumir – idol. A po islamskom verovanju i tumačenju, on to nije bio, nego istinski glasnik jednoga Boga. Kur'an nastavlja: „*On* (Isus, o.a.) *je samo rob kojeg smo obdarili i učinili smo ga primjerom Izraelćanima* (Izraelcima, Jevrejima, o.a.)...*Zaista je* (On, Isus, o.a.) *navještaj očekivanog časa* (Sudnjeg dana, u čiji dolazak, kao i Kur'an, veruje i Novi zavet, o.a.) *u koji nemojte ništa sumnjati...I kada donese Isa* (Isus, o.a.) *mudžize* (dokaze, o.a.) *reče: „Donio sam vam mudrost* (Jevanđelja – arapski *Indil*, o.a.) *i da vam objasnim...Bojte se Boga i pokorite mi se* (pridružite mi se u tom verovanju – hrišćanstvu)!““.

Prevodioci i priređivači Kur'ana u izdanju „Stvarnost“ Zagreb, 1969, „KUR'AN ČASNI“, hafiz Muhamed Pandža i Džemaluddin Čaušević, objašnjavajući ovo, u svom komentaru u *fusnoti* na 653. strani kažu: „*Osim što je Hazreti-Isa* (Isus, o.a.) *došao do ovih Božijih blagodati, on je među sinovima Israilovim bio uzor savršenih vrlina i ljudske krepkosti. Izraelćani su u svim dobrim i pravednim poslovima morali u njemu gledati svoj uzor*“. Ovde Pandža i Čaušević sigurno misle na okolnost da se Isus u Bibliji više puta pominje i tituliše kao „Jevrejski kralj“, pa i očekivani *mesija*, dakle neko sa dobrim i afirmativnim vrednostima, ali po njegovom počinjanju propovedanja nove vere – hrišćanstva, on ipak nije uspeo da pridobije većinu Jevreja, Izraelac-Izraelćana. Ipak, neosporna je njegova liderska uloga koju je postigao među onim Jevrejima, ali pre svega i ostalim ljudima, koji su mu prišli i počeli slediti njegovu novo učenje i verovanje – veru hrišćanstva.

U krajnjem 7. delu ovog poglavlja Kur'an govori o takođe biblijskim, pre svega Novo zavetnim motivima Sudnjeg dana, raja i pakla. U najkraćem, Kur'an kaže: „*Toga* (Sudnjeg, o.a.) *dana će prijatelji jedni drugima biti neprijatelji, osim onih koji su se čuvali grijeha. O moji robovi, za vas danas nema straha...* (Oni) *koji su verovali... Uđite, veseleći se, u dženet* (raj, o.a.) *vi i vaši braćni drugovi...* (A) *zlikovci će vječno ostati u paklenskoj patnji* (paklu, o.a.)...*I uzvišen je Onaj* (Bog, o.a.) *kome pripada vlast na nebesima i na zemlji i što je među njima* („Gle, Gospoda je Boga tvog nebo, i nebo nad nebesima, zemlja, i sve što je na njoj“, *Ponovljeni Zakoni*; 10:14)“.

44. POGLAVLJE (*sura*):

I ponovo poglavlje u kome se opet pominje taj značajni jevrejski i biblijski lik – Mojsije. Ovaj put posredno, bez direktnog navođenja njegovog imena, u toj značajnoj epizodi iz istorije jevrejskog naroda – jevrejskog izlaska iz egipatskog ropstva, uz epizodu „otvaranja“ mora prilikom prolaska Jevreja (Izraelaca).

Pa tako govoreći o protivnicima Muhameda i muslimana među nekim arapskim plemenima (pre svega plemenu Kuraiš iz Meke), u *ajetima* od 17. do 33., Kur'an kaže: „*Već smo stavili na kušnju prije njih* (arapskog plemena Kuraiš, protivnika Muhameda, o.a.) *Fir'avnov narod* (faraonov narod – Egipćane, o.a.), *a njima je došao častan poslanik* (Mojsije, arapski Musa, i rekao im – Egipćanima, o.a.): „*Predajte meni Božije robove* (Jevreje, Izraelce, koji su već bili jednobožački narod, i verovali u jednoga Boga, o.a.)!...*I ne oholite se iznad Boga* (Boga od Jevreja, o.a.): *ja vam zaista donosim* (od Njega, o.a.) *jasan dokaz*“...*Pa je on* (Mojsije, o.a.) *iza toga pozvao svoga Gospodara* (I rekao mu je jevrejski Bog, o.a.): „*Pođi s Mojim robovima* (Jevrejima, Izraelcima, o.a.)...*i bit ćete slijeđeni* (od Egipćana i njihove vojske, o.a.). *Ti* (Mojsije, o.a.) *ostavi more otvorenim* (nakon što se otvori udarcem Mojsijeva štapa, o.a.)! *Zaista su oni* (Egipćani koji su ih sledili, o.a.) *vojska* (koja će biti) *potopljena*“...*Mi smo* (Bog, o.a.) *uistinu spasili Izraelićane* (Izraelce, Jevreje, o.a.) *od ponižavajuće patnje, od Fir'avna* (faraona, o.a.)...*I uistinu smo ih odabrali... nad ostale narode*“!!!

Dakle, ovo Kur'ansko poglavlje, ne samo da pominje epizodu iz jevrejske istorije, izlaska iz egipatskog ropstva, već pominje i biblijske detalje kako se taj izlazak ostvario „otvaranjem mora“, kao i značajni biblijski motiv da su Jevreji, od Boga izabrani narod (*I uistinu smo ih odabrali...nad ostale narode*)!!!

45. POGLAVLJE (*sura*):

Ova okolnost se ponovo pominje i u sledećem poglavlju, u 16. *ajetu*, pa kaže: „*Mi* (Bog, o.a.) *smo dali Izraelićanima* (Izraelcima, Jevrejima, o.a.) *Knjigu* (jevrejsku Bibliju, Toru, arapski *Tevrat*, o.a.), *mudrost i poslanstvo, i opskrbili ih onim što je lijepo i odlikovali ih nad* (sve) *narode* (njihova doba)“. Dakle, ponovo se pominje „izabranost jevrejskoga naroda“ (kako kaže i Biblija), naroda koji je, prema Bibliji, Bog izabrao da pronese celom svetu poruku verovanja u jednoga Boga.

Ali već u sledećem, 17. *ajetu*, Kur'an zamera Jevrejima što oni ipak, kao takav jednobožački narod, ne prihvataju Muhamedovo, takođe jednobožačko učenje, iskazano kroz muslimansku veru. Pa kaže: „*I dali smo im* (Bog im je dao, o.a.) *mudžize* (dokaze, o.a.) *o stvari*“. Ovde se pod „stvari“ misli na poslanstvo Muhamedovo, kao glasnika Allaha, i muslimansku veru.

Dakle, stalno u Kur'anu provejava jedna zamerka Jevrejima, što, eto baš oni, koji su već verovali u jednoga Boga, nisu bili spremni da prime Muhameda i islam, što samo govori o tome koliko je Muhamedu bilo važno da baš oni, Jevreji, prihvate njegovu verovanje. U trenutku pojave Muhameda, i njegovog propovedanja islama, bilo je dosta i drugih naroda koji su već primili jednobožačko verovanje (hrišćanstvo), pa i među nekim arabijskim plemenima i narodima (knj. Gasanidi, Himjariti, i drugi), a da ne pominjemo druge narode Bliskog istoka sa kojima su Arapi i te kako bili u kontaktu (Jermeni, Vizantinci i drugi). Pa ipak, u povoju islama, oštrica Muhamedove želje da prime islam je pre svega bila usmerena prema Jevrejima.

46. POGLAVLJE (*sura*):

I ponovo pominjanje Jevreja (Izraelićana), i jevrejske svete knjige *Tore* i jevrejskog vođe i zakonodavca Mojsija.

1. *deo*, 10. *ajet*, kaže: „*Reci* (im, onima koji neće da prime veru u jednoga Boga, konkretno islam, o.a.): „*A što vi mislite ako bude* (Kur'an, o.a.) *od Boga, a vi ga niste vjerovali, a svjedočio je* (o njemu, o.a.) *svjedok* (Mojsije, arapski Musa, o.a.) *od Izraelićana* (Izraelaca, Jevreja, o.a.) *na osnovu njemu sličnog* (jevrejske svete knjige *Tore*, arapski *Tevrata*, o.a.) *pa on vjerovao, a vi odbili da vjerujete!*“.

I u 12. *ajetu* (2. *deo*), se ponavlja iskazivanje respekta prema vrednosti poruke jevrejske svete knjige *Tore*, sledećim rečima: „*Prije njega je* (objavljena, o.a.) *Musova* (Mojsijeva, o.a.) *knjiga* (Biblija, *Tora*, *Tevrat*, o.a.) *kao vođa* (u veri) *i milosti* (od Boga, o.a.), *a ovo je knjiga* (Kur'an, o.a.) *koja potvrđuje* (*Toru*, *Tevrat*, o.a.) (objavljena, o.a.) *na arapskom jeziku*“. Dakle, jedna direktna i nesporna potvrda da je Kur'an sveta (muslimanska) knjiga koja „nastavlja“ i „potvrđuje“ ono što je zapisano u Bibliji (*Tori*)!

U ovom poglavlju, još jednom se pominje Mojsije i posredno jevrejska knjiga *Tevrat*, u 30. *ajetu*, gde se govori o džinima koji su slušali Kur'an „*pa se vratili svom narodu rekavši*“: „*Rekli su*: „*O naš narode! Mi smo čuli knjigu* (Kur'an, o.a.), *objavljenu poslije Musaa* (Mojsija, o.a.), *koja potvrđuje* (ono što je objavljeno prije – jevrejsku Bibliju, *Toru*, arapski *Tevrat*, o.a.) *prije njega...*“.

48. POGLAVLJE (*sura*):

Ovo je poglavlje u kome se veliča islam i najavljuje njegova pobjeda. U 29. *ajetu* (4. *deo*) se kratko pominju ponovo jevrejska sveta knjiga *Tevrat* – Biblija, i hrišćanska Jevanđelja. Pa u tom *ajetu* Kur'an kaže: „...*Vidiš ih gdje se pregibaju* (mole, o.a.), *padajući ničice, tražeći Božiju dobrotu i zadovoljstvo. Na licima su im znaci od seđde* (oni koji su primili islam i klanjaju^{115*}, o.a.). *To je njihov opis u Tevratu* (Bibliji, *Tori*, o.a.). *A njihov opis u Indžilu je...*“. Ovde ustvari ponovo nailazimo na Kur'ansko (i Muhamedovo) insistiranje, da je u jevrejskoj *Tori* dat opis i naznaka dolaska Muhameda i islama. U stvarnoj praksi, u Bibliji, ni u Starom (jevrejskom) ni u Novom (hrišćanskom) zavetu to realno nigde nije naznačeno i dato. To samo pokazuje Muhamedovu svesnost značaja tih knjiga za već postojeće verovanje u jednoga Boga, kroz jevrejsku i hrišćansku veru, te njegova potreba da svoje, takođe propovedanje u jednoga Boga (Allaha) potvrdi navodnim naznakama tog učenja (islama) i u Bibliji.

50. POGLAVLJE (*sura*):

U ovom poglavlju se u 1. *delu* samo kratko spominju dva biblijska lika, ustvari naroda: Noah i Lot, odnosno njihovi narodi, kao: „*Nuhov* (Noahov, o.a.) *narod...i Lutova* (Lotova, o.a.) *braća*“, koji su iskazali nepoverenje u Boga i njegove poslanike (iz Biblijske priče o *Potopu* i *Sodomi i Gomori*, iz *Knjige Postanka*).

51. POGLAVLJE (*sura*):

U 2. *delu* ovog poglavlja (*sure*) ponovo se, kroz više *ajeta*, pominju četiri biblijske ličnosti i tri epizode koje su opisane u Bibliji: Abraham (Sara i Isak) i epizoda dolaska 3 *čoveka* (poslanika) koji mu najavljaju rođenje sina od njegove žene Sare, zatim njihov obračun sa „*neverničkim i raskalašnim narodom Sodome i Gomore*“ i Mojsijev „*obračun*“ sa egipatskim faraonom radi puštanja Jevreja da izađu iz egipatskog ropstva.

115 * Padanjem ničice i spuštanjem čela na tlo „*pred uzvišenošću i veličinom Allaha*“. Obavezni *deo namaza* (arapski *sálata*, molitva vernika kojom se lično obraća Stvoritelju – Allahu).

U 22. ajetu, od 24-og do 45-og, Kur'an o tim biblijskim pričama, između ostalog, govori i sledeće: „*Je li ti stigla vijest Ibrahimovih* (Abrahamovih, o.a.) *časnih gostiju? Kad su mu unišili i rekli: „Selam“*, (a on) *odgovori: „Selam...Pa neprimjetno ode svojoj porodici i donese debelo* (pečeno, o.a.) *tele, pa ga stavi pred njih“*“. Biblija ovo pominje u Knjizi Postanka; 18:1-7: „*Javi mu se Gospod...dok je sjedio na ulazu u šator...Podigavši oči svoje pogleda, i gle, tri čovjeka (časnih gostiju) stajahu prema njemu. Čim ih ugleda potrča im u susret...i pokloni se do zemlje...I Abraham otrča...ka govedima i uhvati tele, mlado i dobro, i dade ga momku da ga brže zgotovi (i donese debelo tele, pa ga stavi pred njih)*“. Kur'an dalje nastavlja: „*I osjeti strah od njih*, (a) *oni* (mu) *rekoše: „Ne boj se“! i obradovali su ga jednim učenim dječakom* (Isakom, o.a.). *Pa je njegova žena* (Sara, o.a.) *počela vikati* (od čuda da će imati dete, o.a.) *i...pa reče: (Ja sam, o.a.) „starica-nerotkinja“! Oni* (joj) *rekoše: Tako je rekao tvoj Gospodar* (Bog, o.a.). *Zaista je On mudri, koji* (sve) *zna“*“. Ovo je sve iz biblijske priče u kojoj Bog putem ovih „gostiju“ (poslanika) najavljuje Abrahamu da će njegova žena Sara u poznim godinama dobiti sina (Isaka).

Biblija o ovome govori u Knjizi Postanka gde, između ostalog, kaže: „...jedan između njih reče: *dogodine u ovo doba...tvoja će žena Sara imati sina...A Abraham i Sara bijahu stari ...Zato se Sara nasmija u sebi govoreći: „Pošto sam ostarjela, sad li će mi doći radost? A i gospodar mi je star* (Pa...njegova žena...reče: /Ja sam/ „*starica-nerotkinja*“!). *Tada reče Gospod Abrahamu: „Što se smije Sara govoreći: Kako ću rod roditi ja ostarjela? Zar je Bogu išta nemoguće? (Oni rekoše: Tako je rekao tvoj Gospodar /Bog/. Zaista je On mudri, koji /sve/ zna“*“.

Nadalje, Kur'an opisuje da oni obaveštavaju Abrahama „da su poslali od Boga da kazne jedan nevernički i grehu sklon narod (Lotov), a da su spasili samo jednu porodicu – Lotovu“. Pa o toj biblijskoj epizodi Kur'an kaže: „*Reče* (Abraham, arapski Ibrahim, o.a.): „*Pa šta vam je dužnost, o poslanici?“ Oni rekoše: „Mi smo poslani jednom zločinačkom narodu, da ih zaspemo kamenjem od blata,...za* (njihove, o.a.) *pretjerance* (grehove, o.a.), „*Pa smo izveli iz njih vjernike* (one koji su verovali u Boga – Lota i njegovu porodicu, o.a.), *koji su tamo bili...* (I Mi – Bog, smo dali pouku o tome narodu, o.a.) *Ada kada smo poslali na njih neplodni vjetar koji nije poštedeo ništa...u događaju Semuda...Pa su se uzoholili prema Božijoj zapovijedi, te ih je udarila munja...pa nisu mogli ustati, niti su se mogli suprotstaviti* (kazni, o.a.)“. Kur'anski narod Ada i Semuda je pandan biblijskog naroda gradova Sodome i Gomore (antičkih gradova na obali Mrtvog mora, u današnjem Izraelu).

Biblija, u Knjizi Postanka; 19:24-25: o tom uništenju Sodome i Gomore (*Ada i Semuda*) kaže sledeće: „*Tada pusti Gospod na Sodomu i Gomoru s neba dažd* (kišu, o.a.) *od sumpora i ognja* (*te ih je udarila munja*)...*i uništi sve ljude...“*.

U 46. ajetu istog dela, Kur'an samo kratko pominje i kaznu narodu Noaha iz biblijske epizode *Potopa*, pa kaže: „(I uništili smo, o.a.) *prije Nuhov* (Noahov, o.a.)

narod. Zaista su oni bili griješnici“. I zaista, i u Bibliji se ovaj događaj dešava pre uništenja Sodome i Gomore.

U *ajetima* od 38 do 40 govori se i o Mojsijevom izvođenju Jevreja iz egipatskog ropstva i kazni koja je stigla faraona i njegovu vojsku, dok su ih pratili (potapanjem u moru). Pa ovde o tome u Kur'anu piše: „(I Mi – Bog, smo doneli pouku i) *u Musaovu* (Mojsijevu) (događaju – izlaska Jevreja, o.a.) *kad smo ga poslali Fir'avnu* (faraonu, o.a.) *s jasnim dokazom* (o postojanju i snazi jevrejskog Boga, o.a.), *pa se okrenu* (faraon, o.a.) *na svoju moć...Pa smo kaznili njega i njegovu vojsku i bacili ih u more*“.

52. POGLAVLJE (*sura*):

Interesantnost ovog poglavlja je već u tome što ono nosi naslov *Et – Tur*, po Kur'anskom imenu za brdo Sinaj, na kome je jevrejski duhovni i svetovni vođa Mojsije primio zakone od Boga (*Deset Božijih zapovedi*) koje predstavljaju temelj jevrejske vere.

Istina, Biblija to brdo ne pominje tim imenom već imenom *Brdo Sinaj* ili *gora Sinajska*, ali je nesporno da se ime koje se pominje u Kur'anu odnosi na to brdo (a i mesto na kome je Muhamedu primio prvu objavu bila je pećina na brdu Hira). Prvih 6 *ajeta* ovoga poglavlja, a koji govore i o tome, su kratki i sledećeg sadržaja: „*Tako mi* (brda, o.a.) *Tura. I tako mi ...napisane Knjige, na otvorenoj koži* (stranicama knjige, o.a.) *i tako mi naseljene kuće, i tako mi uzdignutog krova, i tako mi napunjenog* (uskupjelog, koje je potopilo faraonovu vojsku, o.a.) *mora...*“.

Prevodioci i priređivači Kur'ana u izdanju „Stvarnost“ Zagreb, 1969, „KUR'AN ČASNI“, hafiz Muhamed Pandža i Džemaluddin Čaušević, u svom komentaru o poruci ovih 6 *ajeta* u *fusnoti* na 695. strani kažu da se oni odnose „*na događaje, koji stoje u nerazdruživoj vezi i odnose se na Božanske objave, koje su poslone Hazreti-Musa (Mojsiju, o.a.) i Hazreti-Muhamedu. Brdo, na kome je stajao i boravio Hazreti-Musa (Mojsije, o.a.) bilo je brdo Tur, a na brdu Hira je došla prva Objava Hazreti-Muhamedu. Tevrat (Biblija, jevrejska Tora, o.a.) je knjiga koja je dana Hazreti-Musau, a Kur'an je knjiga koja je dana Hazreti Muhamedu. S kućom, koju hodočasnici uređuju i hodočaste i u koje je strop visoko uzdignut (5. ajet: „i tako mi uzdignutog krova“), s jedne strane se pokazuje na hram, što ga je Hazreti-Musa postavio i podigao Izraelćanima (ovde Kur'an špekuliše sa pogrešnom postavkom da je Mojsije izgradio jevrejski Hram u Jerusalimu, o.a.), a s druge strane na hodočasnike što hodočaste Kabu i uređuju je. Uzavrelo more predstavlja more u kome je potopljen Fir'avn (faraon, o.a.)... Kako su se neprijatelji Hazreti-Musaovi (Mojsijevi, o.a.) potopili u moru, tako će isto Božija kazna stići i neprijatelje Hazreti-Muhameda i oni će biti uništeni“.*

53. POGLAVLJE (sura):

U 3. delu ovog poglavlja, u *ajetima* 36 i 37 se kratko, ponovo pominju Mojsije, Abraham i jevrejska sveta knjiga *Tora* (arapski *Tevrat*). Pa kaže: „(zar) *nije obaviješten o onome što se nalazi u Musaovim* (Mojsijevim, o.a.) *stranicama* (Bibliji, *Tori*, arapski *Tevratu*, o.a.) *i* (u *stranicama*, o.a.) *Ibrahimovim* (Abrahamovim, o.a.), *koji je ispunio* (što mu je naređeno – da ne ubije/žrtvuje sina Isaka, u ime potvrde lojalnosti Bogu, o.a.)“.

U ovom delu (u *ajetima* od 50-og do 54-og) još sledi kratko pominjanje biblijskih likova i motiva: Hebera, Noaha, Sodome i Gomore. „*i da je on uništio prvog Ada i Semud* (Sodomu i Gomoru, o.a.), *i* (nikog, o.a.) *nije ostavio, a još prije toga Nuhov* (Noahov, o.a.) *narod...i porušena naselja* (Sodomu i Gomoru, o.a.) *je bacio* (na zemlju, o.a.), *i poklopilo ih je ono što ih je poklopilo* (s neba dažd /kiša/ od sumpora i ognja, Biblija, *Knjiga Postanka*; 19:24-25, o.a.)“.

54. POGLAVLJE (sura):

U ovom poglavlju autor Kur'ana, Muhamed, afirmiše vrednost i značenje samog Kur'ana, više puta ponavljajući rečenicom „*Kur'an smo učinili lakim za pouku, pa ima li netko ko će primiti pouku!*“.

Ali i to čini, opet pozivanjem na tri biblijska motiva i priče, i tri lika iz jevrejske (Starog zaveta) Biblije. Pa, između ostalog, u *ajetima* 9 do 15 kaže: „...*nijekao je Nuhov* (Noahov, o.a.) *narod...Pa smo otvorili nebeska vrata sa kišnim izljevom...A njega* (Noaha, o.a.) *smo ponijeli* (na lađi, o.a.) *od dasaka...*“.

Dakle, ovde se Muhamed potpuno poziva na biblijsku priču o Potopu i Nojevoj (Noahovoj) barci.

Zatim sledi biblijska priča o neposlušnosti i kažnjavanju Lotovog naroda, a spašenju Lota i njegove porodice, sledećim tekstom (2. deo, pod naslovom: *NAROD SEMUD I LUTOV* (Lotov, o.a.) *NAROD*, *ajeti* 33 – 34): „*I Lutov* (Lotov, o.a.) *narod je smatrao lažnim one što su ih opominjali, pa smo poslali na njih orkan* („s neba dažd /kiša/ od sumpora i ognja“, Biblija, *Knjiga Postanka*; 19:24-25, o.a.) *osim Lutove* (Lotove, o.a.) *porodice. Mi* (Bog, o.a.) *smo ih spasili u zoru*“.

I konačno u 3. delu, Muhamedovo indirektno pozivanje na biblijsku priču o neverovanju egipatskog faraona u moć jevrejskog Boga (koji će pomoći izlasku Jevreja iz egipatskog ropstva) i porazu faraona i njegove vojske. Pa kaže: „*I pripadnicima Firavnova* (faraonova naroda, Egipćanima, o.a.) *su došla upozorenja* (koja su, o.a.) *oni zanijekali...pa smo ih* (kaznili, o.a.)“.

U 43. *ajetu*, posredno, pominje se još i jevrejska sveta knjiga (Biblija, *Tora*) sledećom rečenicom: „*Jesu li vaši nevjernici bolji...ili vi možda imate jamstvo u objavljenim Knjigama* (jevrejskoj *Tori*, hrišćanskim Jevandeljima i Kur'anu, o.a.)”.

57. POGLAVLJE (*sura*):

Već u 1. delu ovog poglavlja pominje se i ponavlja zapis iz jevrejske Biblije (Stari zavet – *Tora*) da Bog stvori nebo i zemlju i sve što je na njoj (*Knjiga Postanka*;1-2), i to u šest dana. Pa Kur'an o tome kaže: „*On je onaj koji je stvorio nebesa i zemlju u šest dana...Njemu pripada vlast nad nebesima i zemljom...* (*Knjiga Postanka*; 1:31-2:1: „...*dan šesti*. *Tako bude dovršeno nebo i zemlja*“).“

U 4. delu, u *ajetima* 26-27, ponovo se pominje biblijski lik Noah, ali i praotac Jevreja i Arapa – Abraham (Ibrahim), kao i sveta knjiga Jevreja (Biblija, *Tora*), Jevrej Jošua (latinski Isus), i njegova majka Mirjam (latinski Marija), i hrišćanska Biblija – Stari zavet (Jevandelja). Pa Kur'an o tome kaže: „*Mi* (Bog, o.a.) *smo poslali Nuha* (Noaha, o.a.) *i Ibrahima* (Abrahama, o.a.) *i dali smo njihovu potomstvu poslanstvo i Knjigu* (Bibliju, o.a.). *A onda smo iza njih slali naše poslanike, pa smo poslali Isaa* (Jošuu, Isusa, o.a.), *sina Merjemina* (Mirjamina, Marijina, o.a.), *i objavili smo mu Inđil* (Novi zavet – Jevandelja, o.a.)“.

59. POGLAVLJE (*sura*):

Sa aspekta sadržaja ovog rada, ovo poglavlje (*sura*) je posebno značajno jer direktno govori o proterivanju od strane Muhameda i njegovih sledbenika, jevrejskog plemena Banu Nadir iz Medine, što se dogodilo drugom polovinom 625. godine (četvrte godine od *Hidžre*). I sam naslov ovog poglavlja nas upućuje na taj događaj i čin, i zato se ono i zove: *EL-HAŠR*, što u prevodu sa arapskog jezika znači „*Izgon*“ ili „*Proterivanje*“.

Uključivanje ovog čina u sam tekst Kur'ana samo po sebi govori koliko je Muhamed tom događaju dao značajno mesto. Bio je to početak Muhamedovog obračuna sa Jevrejima Medine i okolnih mesta i oaza Arabijskog poluostrva, uzrokovano njegovim nezadovoljstvom zbog njihovog ne prihvatanja njega kao novog proroka i Božijeg poslanika, nesprenosti da se odreknu svoje vere (judaizma) i neprihvatanja

islama kao nove vere koju je Muhamed počeo da propoveda i širi. Ali nije zanemarljiva i još jedna okolnost. Taj čin je Muhamedu i njegovim sledbenicima doneo i nemalukorist u materijalnom smislu. Čak i to je deo, i to priličan, opisa i teksta ovog poglavlja Kur'ana, u kojem se govori o oduzimanju te jevrejske imovine.

U 3 dela i 24 *ajeta* Kur'ana dat je opis i „opravdanje“ okolnosti ovog proterivanja i pljačke imovine Jevreja. Naravno, svo opravdanje ovoga čina dato je kao „izraz Allahove – Božije volje“.

1. deo nosi naslov: *PROTJERANI JEVREJI*. Ovim delom dominira obrazloženje i opis oduzete jevrejske imovine. On je dat u 5 *ajeta* (od 5-og do 9-og), sa više manje sledećim tekstem: „*A ono što je Allah vratio* (Kur'an ovde pokušava da blagom rečju „vratio“ u stvari opravda pljačku, o.a.) *Svom Poslaniku od njih* (Jevreja, o.a.)... *Ono što je Bog* (Allah, o.a.) *dao kao plijen od stanovnika* (Jevreja, o.a.) *naselja* (Medine, o.a.) *Svom Poslaniku* (Muhamedu, o.a.), *to pripada Bogu* (Allahu, o.a.), *Poslaniku*, (poslanikovoj, o.a.) *rodbini, siročadi, bijednicima i putniku...siromašnim muhadžirimama* (iseljenicima iz Meke, Muhamedovim sledbenicima, o.a.)...*koji pomažu Boga* (Allaha, o.a.) *i Njegova Poslanika* (Muhameda, o.a.). *Eto to su iskreni* (muslimanski vernici, o.a.). *I onima koji su* (grad Medinu, o.a.) *učinili skloništem...vjere prije njih* (muslimanima, o.a.)”.

2. deo nosi naslov: *LICEMJERI I JEVREJI*. Suština opisa ovog dela je kritika onih među Arapima, koji su bili protivnici Muhameda, a koji su, navodno, Jevrejima obećavali pomoć ako im bude potrebna, ako se oni usprotive Muhamedu. Citiranjem najkraćeg, ovde pominjemo sledeći tekst Kur'ana: „*Zar nisi vidio one licemjere* (gde) *govore svojoj nevjerničkoj braći* (koji slede, o.a.) *Knjigu* (Toru, Bibliju, o.a.)^{116*}: „*Ako vi* (Jevreji, o.a.) *budete istjerani, i mi ćemo svakako izaći s vama i radi vas se nikada nikome nećemo pokoriti, a ako bi se protiv vas ratovalo, mi ćemo vas sigurno pomoći*”. *Allah je svjedok* (da) *su oni* (u tome šta su govorili, bili, o.a.) *uistinu lašci. Ako bi oni* (Jevreji, o.a.) *bili istjerani, ne bi oni izašli s njima, a ako bi se ratovalo protiv njih* (Jevreja, o.a.), *ne bi ih oni pomogli...*”.

I istina je! Vođa jevrejskog plemena Banu Nadir, Hajaj ibn Ahtab, je odlučio da pruži oružani otpor Muhamedu, verovatno se nadajući da će dobiti vojnu pomoć od lokalnog arapskog vođe Abd-Allah ibn Ubaje (Abdulah ibn Ubaje) vođe arapskog plemena Kazraj, koji iako je bio preobraćeni musliman, stalno je zazirao od Muhamedovog liderstva u Medini. Moguće da je očekivao i pomoć od susednog jevrejskog plemena Kurajza. Ali, šta god da su bili razlozi, ništa od toga se nije desilo.

116 * Ovde se pod terminom „*nevjernička braća*“ misli na Jevreje kao jednobožce (one koji su verovali u jednog Boga i „*slede Knjigu*“ – Toru, Bibliju), u odnosu na one Arape koji su bili njihovi saveznici, ali druge vere, kao mnogobožci sa verom u kipove i idole.

60. POGLAVLJE (*sura*):

U ovom poglavlju se kratko, dva puta, ponovo pominje jevrejski i arapski praotac Abraham (Ibrahim) u afirmativnom i pozitivnom smislu. Pa kaže: „*U Ibrahimu* (Abrahamu, o.a.) *i onima koji su s njim imali ste uistinu lijep uzor.* (Kao i) *u Ibrahimovu* (Abrahamu, o.a.) *govoru svom ocu...* (ovde Kur'an misli na Abrahamovo neslaganje sa verovanjem njegovog oca u kumire i idole – mnogoboštvo, o.a.)“.

61. POGLAVLJE (*sura*):

Ponovo jedno poglavlje u kome se pominju i jevrejski vođa i zakonodavac Mojsije (Musa) i nesuđeni jevrejski kralj Jošua (latinski Isus, arapski Isa)^{117*} i njegova majka Mirjam (latinski Marija, arapski Merjema), Izraelci (Jevreji) i ponovo jevrejska sveta knjiga *Tora* (Biblija, arapski *Tevrat*).

5. i 6. ajet: „*I* (spomeni, o.a.) *kad Musa* (Mojsije, o.a.) *reče svom narodu* (Jevrejima, o.a.): „*O moj narode, što me uznemirujete kad znate da sam vam ja Božiji Poslanik* (Kur'an ovde pominje okolnost kada su Jevreji, prilikom izlaska iz egipatskog ropstva, više puta iskazali nevericu u moć jevrejskog Boga, i Mojsija kao njegovog poslanika, o.a.)...*I* (spomeni, o.a.) *kad je rekao Isa* (Isus, o.a.), *sin Merjemin* (Mirjamin, latinski Marijin, o.a.): „*O Izraelićani* (Izraelci, Jevreji, o.a.), *ja sam Božiji Poslanik,* (poslat vam, o.a.) *da potvrdim Tevrat* (jevrejsku svetu knjigu *Toru*, Bibliju, o.a.) *koji je objavljen prije mene...*“.

Ovo poglavlje (*sura*) završava 14. ajetom, sledećim rečima: „*O, vjerni, budite pomoćnici Božji kao što je rekao Isa* (Isus, o.a.), *sin Merjemin* (Mirjamin, Marijin, o.a.), *učenicima* (apostolima, o.a.): „*Tko su moji pomoćnici Bogu?*“ *Učenici* (apostoli, o.a.) *odgovoriše: “Mi smo Božji pomoćnici” I vjerovala je jedna skupina Izraelićana* (Izraelaca, Jevreja, o.a.), *a jedna skupina je zanijekala...*“.

Ovo nam pokazuje da je Muhamed, kao autor Kur'ana, dobro znao i imao kao informaciju, okolnost da je novo učenje – hrišćanstvo, koje je ustrojio Jevrej Isus Hrist, je i nastalo među samim Jevrejima i imalo deo prvih sledbenika upravo među Jevrejima. Ali takođe, i da je znao, da veći deo Jevreja ipak nije prihvatio i sledio ovo novo Isusovo učenje – hrišćanstvo.

117 * Ovo stoga jer Novi zavet, u *Jevanđelju po Mateju*; 2:2, kaže: „...dođoše s istoka magi u Jerusolim i upitaše: Gdje je novorođeni kralj jevrejski“. Rodoslovno, Biblija nam kaže da je Isus Hrist iz roda (loze) jevrejskog izraelskog kralja Davida. Otuda njegov značaj i sa aspekta njegovog jevrejskog porekla.

62. POGLAVLJE (*sura*):

Najveći deo 1. dela ovog poglavlja polemiše i zamera Jevrejima što nisu primili ni sledeće novo učenje – islam, osmišljeno u Muhamedovom delovanju i prorokovanju. Zato je i ton ovog dela teksta Kur'ana, prilično oštar i grub prema Jevrejima, kojima se obraća, a preko kojih se u stvari, Muhamed obraća muslimanima, za poruku i pouku. Pa (u *ajetima* od 5 do 8) kaže: „*Oni koji su zaduženi Tevratom* (jevrejskom *Torom*, Biblijom, dakle Jevreji, o.a.), *pa ga se nisu htjeli pridržavati* (u delu u kojem, prema Kur'anu je navodno i u Bibliji naznačen dolazak Muhameda, a oni to nisu hteli da prihvate, o.a.) *slič magarcu koji nosi knjige* (a ne zna šta je u njima, o.a.)...*Reci: „O Jevreji, ako vi tvrdite da ste odabranici Božiji iznad ostalog svijeta* („Izabrani narod“, o.a.) *zaželite* (sebi, o.a.) *smrt, ako istinu govorite!* Oni je (međutim, o.a.) *nikada neće zaželjeti zbog onoga što su ranije uradili...Reci* (im): „*Zaista će vas sigurno sresti smrt od koje bježite, pa ćete biti vraćeni Onome koji zna* (sve, Bog, o.a.)...”.

66. POGLAVLJE (*sura*):

U 2. delu ovog poglavlja, u 10. *ajetu*, Kur'an, želeći da da određenu poruku i pouku vernicima (muslimanima) kao negativne primere navodi dve žene: Noahovu i Lotovu. Ali, iako se Noahova žena pominje 5 puta u Bibliji (u *Knjiži Postanka*; 6-8), niti jednom se ne pominje kao nevernički lik, odnosno kao lik koji je iskazao neveru u Boga i Božije poruke. Dakle, jedino je jasan u Kur'anu dati prikaz neverstva Lotove žene, u tome što nije poslušala Božiju poruku da se prilikom izlaska iz grada poroka – Sodome, ne okreće, a ona se ipak okrenula. To je, dakle, poznati i preuzeti motiv iz Biblije. U pomenutim *ajetima* (10 i 11) Kur'an o tome kaže: „*Bog iznosi nevjernicima kao primjer ženu Nuhovu* (Noahovu, Nuhovu, o.a.) *i ženu Lutovu* (Lotovu, o.a.). *One su bile* (u braku, o.a.) *dvojice Naših* (Božijih, o.a.) *dobrih robova* (Noaha i Lota, o.a.) *i varale su ih i one im kod Boga neće ništa koristiti*, (nego) *će im se reći: „Uđite u vatru* (pakao, o.a.)”.

Zaista ovde nije jasno zašto Kur'an izjednačava Noahovu i Lotovu ženu, i na šta se to on "poziva" (koji izvor), kada ih izjednačava!?!

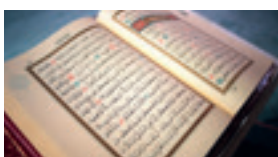
U daljem tekstu Kur'ana u poslednjim *ajetima* ovog poglavlja (11-om i 12-om) kao pozitivne ženske likove, pominje dve osobe: faraonovu ženu i majku Isusovu (Jošuinu) Mirjam (latinski Marija).

Ovde nije jasno na osnovu kog izvora je zasnovan Kur'anski prikaz žene faraonove (egipatskog faraona iz vremena izlaska Jevreja iz egipatskog ropstva pod vodstvom Mojsija – što je česti motiv Kur'ana), jer Biblija tu osobu – njegovu ženu, nigde ne pominje! Ali zato je jasno pominjanje Mirjam (arapski Merjeme) kao isusove majke i njene vere u dve božije knjige: jevrejsku *Toru* (Stari zavet, Bibliju) i hrišćanska Jevanđelja (Biblijski Novi Zavet). Pa kaže: „*I Merjemu* (Mirjam, latinski Mariju, o.a.), *kćer Imranovu* (Amramovu, hebrejski Jehojakimovu /Joakimovu/, o.a.), *koja je sačuvala svoju nevinost, pa smo u nju udahnuli od našeg Duha. Ona je priznavala riječi svoga Gospodara i njegove Knjige* (jevrejsku *Toru* /Bibliju, Stari zavet/ i hrišćanska Jevanđelja /Novi Zavet/, o.a.) *i bila je u pokornosti*”.

68. POGLAVLJE (*sura*):

U 2. delu ovog poglavlja, od 48. do 50. *ajeta*, nastavlja se ponovo pomen jednog jevrejskog i biblijskog lika, ovaj put jevrejskog proroka Jone (Jonaha, arapski Junusa) iz severnog kraljevstva Izrael, iz 8. veka p.n.e., kao i motiva i priče iz Biblije (*Knjiga o Joni; 1-4*) u vezi sa njim i njegovom epizodom sa kîtom koji ga je progotao, pa kaže: „*Pa budi strpljiv osudom svoga Gospodara, a ne budi kao drug ribe* (Jona, arapski Junus, o.a.), *kada je molio* (svoga boga Jahvu za pomoć, o.a) *gušeći se* (u utrobi kita koji ga je progutao na moru, o.a.). *Da ga nije sustigla blagodat njegova Gospodara* (jevrejskog Boga, o.a), *bio bi bačen na голу zemlju i ponižen. Pa ga je odabrao njegov Gospodar i učinio ga od dobrih* (ljudi, o.a.)”. Dakle, Kur'an ovde daje pomen na jednu potpuno Biblijsku epizodu, sa svom porukom koju ona i u Bibliji nosi: o grehu nevere, Božijoj kazni, pokajanju i Božijem oprostumu pravovernima.

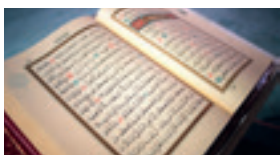

69. POGLAVLJE (*sura*):

I ponovo jedno poglavlje sa pominjanjem likova i motiva iz Biblije. Pa tako u 4-om do 8-og *ajeta* Kur'an kaže: „*Semud i Ad su smatrali lažnim* (Božije objave i kazne koje će ih stići-udariti, o.a.) *koji će ih udariti. A* (ljudi naroda, o.a.) *Semud bili su uništeni silom, a* (ljudi naroda, o.a.) *Ad su bili uništeni...Pa da li vidiš* (ikoga, o.a.) *od njih da je ostao* (živ, o.a.)?”.

Dakle, Kur'an ovde govori o narodu Adu i Semudu i kazni koja ih je stigla, što je pandan biblijske Sodome i Gomore i božije kazne koja je stigla tamošnji narod.

Kur'an i u sledećim *ajetima* (9 do 11) nastavlja sa pominjanjem Biblijskih likova i motiva, pa kaže: „*I činili su grijeh Fir'avn* (egipatski faraon, ne verujući u moći jevrejskoga Boga, o.a.) *i oni prije njega, i grešnici* (narodi Sodome i Gomore, o.a.) *pa su bili objesni* (prema, o.a.) *poslaniku svoga Gospodara* (Lotu, o.a.) *o On* (Bog, o.a.) *ih je kaznio žestokom kaznom* (Biblija, Knjiga Postanka; 19: 24-26, o tome kaže: „*Tada pusti Gospod s neba dažd* (kišu, o.a.) *od sumpora i ognja. I zatre one gradove i svu onu ravniciu, i sve ljude u gradovima i rod zemaljski.*) *I Mi* (Bog, o.a.) *smo vas, nakon što je voda nabujala, ukrkali u lađu, da vam je učinimo poukom...* (Biblija, Knjiga Postanka; 6-8, motiv biblijskog Potopa i Božijeg spasenja Noaha i njegove porodice i živih bića u tzv. “*Nojevoj barci*”).

71. POGLAVLJE (*sura*):

Već sam naslov ovoga poglavlja (*sure*): *NUH* (Noah, o.a.) nosi ime po, već više puta pominjanom liku iz Biblije, Noahu (Noju). Činjenica da je celo poglavlje Kur'ana posvećeno ovome biblijskom liku i po njemu nosi ime, govori koliko je njegova priča i ono što ga karakteriše i u Bibliji, bilo značajno Muhamedu kao autoru Kur'ana, pa da mu je posvetio i celo poglavlje. A to je njegova, Nuhova (Noahova) vera u Boga.

Pa Kur'an već u 1. delu, koje nosi naslov: *NUHOVO* (Noahovo, o.a.) *UPUĆIVANJE*, između ostalog kaže: „*Mi* (Bog, o.a.) *smo poslali Nuha* (Noaha, o.a.) *njegovu narodu* (i rekli smo mu, o.a.): „*Upozori svoj narod prije nego im dođe bolna kazna!*” *Rekao je* (Noah, Nuh, o.a.): „*O moj narode... Obožavajte Boga i bojte Ga se i budite mu poslušni!*””. Kur'an dalje nastavlja kraćim pozivanjem na biblijsku priču o Potopu (“*Poslat će vam obilato nebo* (kišu, o.a.)”).

2. deo nosi naslov: *NUHOVA* (Noahova, o.a.) *MOLITVA*. Nastavljajući kritiku onih koji nisu verovali u (moći) Boga, Kur'an se ponovo poziva na priču iz Biblije, pa kaže: „*Zbog svojih grijeha oni su potopljeni...I rekao je Nuh* (Noah, o.a.): “*Moj Gospodaru, ne ostavljaj na zemlji nikoga od nevjernika* (onih koji ne veruju u Boga, o.a.)!””.

73. POGLAVLJE (*sura*):

U ovom poglavlju se posredno ponovo pominje Mojsije i okolnost jevrejskog izbavljenja iz egipatskog ropstva, sledećim rečima (15. *ajet*): „*Zaista smo Mi* (Bog,

o.a.) *poslali vama Poslanika* (Muhameda, o.a.), (koji će (na Sudnji dan, o.a.) *svjedočiti protiv vas, kao što smo poslali Fir'avnu* (egipatskom faraonu, o.a.) *poslanika* (Mojsija, Musu, o.a.). *Pa je Fir'avn* (faraon, o.a.) *bio neposlušan poslaniku* (Mojsiju, o.a.), *te smo ga Mi* (Bog) *kaznili teškom kaznom* (potapanjem faraona i njegove vojske koja je progonila Jevreje prilikom njihovog prelaska preko Crvenog mora, o.a.).”

75. POGLAVLJE (*sura*):

Ovo poglavlje ima samo dva dela, po naslovima: *SUDNJI DAN* i *MRTVI OŽIVLJUJU*.

U Kur'anu se veoma često pominje „*Sudnji dan*”. To je posebno iskazano u njegovim poslednjim poglavljima (*surama*). I ova institucija, a koja je preuzeta iz Biblije, ostavila je jak utisak na Muhameda, što je vidljivo po njenom čestom pominjanju u kontekstu opomena i pretnji šta čeka one koji budu neverni i loši.

I Stari (jevrejski) zavet i Novi (hrišćanski) zavet pominju „*Sudnji dan*”. Ipak, u teologiji hrišćanstva on je našao značajnije mesto. U najkraćem, mnogi vjeruju da će u vreme *Sudnjeg dana* milijarde duša biti dovedeno pred Božje prestolje kako bi im se sudilo prema delima koja su činile za života — jedni će za nagradu otići u raj, a drugi će se mučiti u paklu. Međutim takva predstava o *Sudnjem danu* ne temelji se na Bibliji. Božja Reč otkriva da će tog dana ljudski rod biti izbačen od zla i nepravde (Biblija, *Psalam*; 96:13). „*Bog je postavio Isusa za Suca koji će na Zemlji ponovno uspostaviti pravdu.*” (Biblija, *Isaija*; 11:1-5 i *Djela apostolska*; 17:31.).

I naslov 2. dela ovog poglavlja Kur'ana (*MRTVI OŽIVLJAVAJU*) proizilazi iz biblijske poruke da će „*Bog uskrsnuti i pravedne i nepravedne*” (Biblija, *Djela apostolska*; 24:15.), a oni koji ostanu odani Bogu „*dobit će večni život u raju na Zemlji*“ (Biblija, *Isaiju*; 25:8 i *Otkrivenje*; 20:1, 7-9.). Kur'anska tumačenja su vrlo slična ovim vizijama.

Umetnički likovni prikaz
„*Sudnjeg dana*”, Gustava Dorea

79. POGLAVLJE (*sura*):

Iako se Kur'an brojem svojih poglavlja približava kraju (113-toj *suri*), i u ovom poglavlju se opet, pa makar i na kratko, pominje jevrejski zakonodavac i vođa, opisan u Bibliji – Mojsije, i njegova i biblijska epizoda sa egipatskim faraonom koji nije verovao u moć njegovog, jevrejskog Boga!

Pa kaže (15.-25. *ajet*): „*Je li ti došla vijest o Musau* (Mojsiju, o.a.) *kada ga pozva njegov Gospodar...? Idi Fir'avnu* (faraonu, o.a.)! *Zaista je on postao obijestan...Pa mu pokazao najveće čudo* (deset kazni koje je jevrejski Bog poslao na Egipat^{118*}, o.a.). (Faraon je to, o.a.) *smatrao za laž, pa ne poslušao...Pa ga Allah* (Bog, o.a.) *kazni kaznom...Zaista u tome ima pouka...?.*”

85. POGLAVLJE (*sura*):

U 17. i 18. *ajetu* ovog poglavlja još uvek se u naznakama koristi pominjanje ličnosti iz Biblije, kao simbola putem kojih Kur'an, odnosno njegov autor Muhamed, želi da prenese određene poruke svojim sledbenicima. Pa se tako, u pomenutim *ajetima*, opet simbolično pominje (egipatski) faraon i (narod Ada i) Semud(a), Kur'anski sinonim biblijske Sodome i Gomore. Pa, kratko, kaže: „*Da li ti je došla vijest o vojsci Fir'avna* (egipatskog faraona) *i Semuda? Ali nevjernici su u poricanju. Allah će njih obuhvatiti sa svake strane*”. Ovde Kur'an „aludira” na kaznu koja je zadesila faraonovu vojsku koja biva potopljena dok progoni Jevreje koji beže iz egipatskog ropstva, i kaznu koja je pogodila narod Semuda koji nije verovao u božije „prisustvo” i moć, pa je bio kažnjen kao i narod biblijskih gradova Sodome i Gomore.

87. POGLAVLJE (*sura*):

U 18. i 19. *ajetu* ovog poglavlja ponovo se pominje indirektno Biblija, a poime nično Abraham i jevrejski vođa i zakonodavac Mojsije.

118 * Štap pretvoren u zmiju, voda pretvorena u krv, žabe, komarci, obadi, pomor stoke, čirevi, grâd (tuča), skakavci i tama.

Pa kaže: „*Zaista je ovo* (sve bilo napisano, o.a.) *u prijašnjim stranicama* (knjigama! Kur'an ovde misli na jevrejsku *Toru* i hrišćanska Jevanđelja, o.a.) *stranicama Ibrahima* (Abrahama, o.a.) *i Musaa* (Mojsija, o.a.)”.

Prevodioci i priređivači Kur'ana^{119*}, hafiz Muhamed Pandža i Džemaluddin Čaušević, u svom komentaru značenja reči ovih *ajete*, u *fusnoti* kažu: „*Radosne vijesti o dolasku Božijeg Odabranika Muhameda nalaze se u svim prijašnjim knjigama*”. Ovo je ponovno i često pozivanje autora Kur'ana, Muhameda, kao, evo i njegovih kasnijih tumača, da je pomen o dolasku Muhameda data i samoj Bibliji, kako u jevrejskoj *Tori* /arapski *Tevratu*/ tako i u hrišćanskim Jevanđeljima. A to apsolutno nije tačno, i zasnovano je na samoj želji da to tako jeste, da bi se dao veći značaj samom Muhamedu i njegovom novom propovedanju iskazanom u novoj religiji – islamu!

89. POGLAVLJE (*sura*):

U ovom poglavlju, govoreći o veličini i moći Boga (Gospodara), ponovo se kao primer onoga šta je taj Bog mogao učiniti i činio pominje božija kazna nad egipatskim faraonom (prilikom njegovog pokušaja da spreči izlazak Jevreja iz egipatskog ropstva). Pa se tako, između ostalog, u *ajetima* 6 i 10 kaže: „*Zar ti nisi vidio što je tvoj Gospodar* (Bog, o.a.) *uradio...i od Firavna* (faraona, o.a.), *vlasnika stubova* (mислеći na potapanje faraonove vojske dok su progonili Jevreje-Izraelce, o.a.)”.

98. POGLAVLJE (*sura*):

Ovo poglavlje nosi naslov: *EL-BEJJINE* (Bejjinetun), što znači jasan i očigledan znak – dokaz! A on se odnosi na Muhameda, kao „jasnog i očiglednog dokaza njegovog Poslanstva – Proroštva”. I ponovo dakle, poglavlje (*sura*) u Kur'anu u kojem se indirektno pominju Jevreji (i hrišćani).

Pa u prva tri *ajeta* kaže: „*Neće se kitabije* (arapska reč za sljedbenike Knjige – Biblije, Jevreje i hrišćane, o.a.)....*odvojiti* (od svoje zablude, verovanja u judaizam i hrišćanstvo, o.a.) *dok im ne dođe* (jasan, o.a.) *dokaz*, (to jest) *poslanik od Allaha* (Muhamed, o.a.) *koji čita čiste listove* (Kur'an, o.a.) *u kojima su* (i druge) *vrijedne*

119 * „KUR'AN ČASNI“ (Zagreb, „Stvarnost“, 1969), 802.

knjige (jevrejska Tora i hrišćanska Jevandjelja, o.a.)”. Sam tekst Kur'ana, dakle navodi, da su u njegovom sadržaju uključene jevrejske i hrišćanske verske dogme. Faktički, ovim se **potvrđuje** i naglašava da je u sadržaj Kur'ana u mnogome uneto i preuzeto teksta i tema iz (pre svega jevrejske - Stari zavet, ali i hrišćanske - Novi zavet) Biblije. Ako je to tako, a ovaj *ajet* (i ne samo ovaj) **potvrđuju** da jeste, onda bi to za čisto verujuće muslimane trebalo biti sveto i neupitno **da je tako**. A to nas onda dovodi do sledećeg pitanja: zašto pojedini sledbenici islama, pominjanje i tumačenje njegovog sadržaja smatraju “nedopustivim” pa čak i “uvredljivim”, kada, evo, iz samog Kur'ana saznajemo da su u njemu sadržane i date i brojne jevrejske i hrišćanske verske poruke i verovanja !?!

U 4. do 6-og *ajeta*, Kur'an dalje kaže: „*Razišli su se* (u mišljenju, o.a.) *oni kojima je data knjiga* (Biblija, Jevreji i hrišćani, o.a.) *samo kada im je došao jasan dokaz* (Muhamed, o.a.) *Naređeno im je samo to, da obožavaju Boga iskreno* (ispovedajući, o.a.) *čistu vjeru* (islam, o.a.) *kao pravi vjernici...a to je istinska – prava vjera. Zaista će nevjerne kitabije* (sledbenici Knjige – Biblije, Jevreji i hrišćani)....*biti vječno u paklenoj vatri* (oni koji ne prihvate islam, o.a.)”.

Dakle, Kur'an ovde kaže da je Jevrejima i hrišćanima poslat jasan znak –dokaz u liku Muhameda (navodno i u njihovim svetim knjigama!) kao ustrojitelju nove, istinske vere – islama, a da oni koji to nisu “prepoznali” ili prihvatili, će „*biti vječno u paklenoj vatri*”. Dakle, kao što vidimo, i do samoga kraja, Kur'an, odnosno njegov autor Muhamed, “polemiše” sa Jevrejima i hrišćanima, posebno onima, žestoko ih kritikujući („*to su najgora stvorenja*” 6. *ajet*), koji ne prihvataju da prime novu veru – islam („*oni koji vjeruju /i prime islam/....su najbolji stvorovi*”, 7. *ajet*).

101. POGLAVLJE (*sura*):

Sastoji se od 11 *ajeta* u kojima se ponovo govori o biblijskom „*Sudnjem danu*”, rečima koje se poprilično podudaraju sa biblijskim.

Pa kaže: „*I tko će ti reći, šta je* (strašni) *udarac* (Sudnji dan, o.a.)...*Onaj čija mjera bude teška* (koji bude radio dobra dela, o.a.) *on će* (biti) *u zadovoljnom životu; a onaj čija mjera bude laka* (bez dobrih dela, o.a.) *njegovo je sklonište bezdana...*”.

U Bibliji (i u jevrejskom – Starom zavetu i u hrišćanskom – Novom zavetu) nalazimo sledeće paralele ovome: Psalam; 96:13 „*Po pravdi će suditi svijetu i narodima po vjernosti svojoj*“, Izaiju; 11:1-5 „*Neće on suditi po onome što mu oči vide, niti će ukoravati po onome što mu uši čuju*“, Djela apostolska; 17:31 „*Jer je odredio*

dan u koji je naumio suditi svemu svijetu po pravdi“; Otkrovenje; 11: 12 „A otvorio se i jedan drugi svitak – svitak života. I mrtvima se sudilo prema djelima njihovim na temelju onoga što je napisano u svicima“; Ivan; 5:28, 29 „Ne čudite se tome, jer dolazi čas u koji će svi koji su u grobovima čuti glas njegov i izaći – oni koji su činili dobro na uskrsnuće života, a oni koji su činili zlo na uskrsnuće osude“; Otkrovenje; 20:1 „I vidio sam jednog anđela kako silazi s neba s ključem od bezdana i velikim lancem u ruci“.

Kao rezime ovog pregleda i analiziranja 114 poglavlja (*sura*) Kur’ana, potrebno je naglasiti i reći sledeće: **čak 29 posto ukupnog sadržaja i teksta Kur’ana posvećeno je Jevrejima i ličnostima koje pominje Biblija!** Skoro je neverovatno koliko je Muhamed, kao autor Kur’ana, imao potrebu pominjanja i uključivanja u ukupni tekst Kur’ana likova i ličnosti iz korpusa jevrejskog naroda – Jevreja, kao i same Biblije. Matematički govoreći, pošto se ova analiza Kur’ana zasnivala na knjizi-prevodu iz 1969. godine (u izdanju „Stvarnost“ Zagreb, „KUR’AN ČASNI“) od ukupnog broja teksta samog Kur’ana od 834 strane, čak 242 strane zbirno, su dakle posvećene Jevrejima (nekim jevrejskim ličnostima ili događajima u vezi Jevreja) i Bibliji, neovisno da li samo pominjanjem, i da li pozitivno ili negativno.

Generalno, ono što je još važna karakteristika Kur’ana i njegovog sadržaja, jeste često „polemisanje“ sa judaizmom i hrišćanstvom, kroz neretku kritiku na račun Jevreja i hrišćana koji su, navodno, nedosledno provodili Božije poruke ili sa navodnom nedoslednošću primali i odnosili se prema ličnostima „božijih poslanika“, što se u Kur’anu često zamera Jevrejima i hrišćanima. Mnoge odredbe i zapovedi koje se propisuju u Kur’anu, donesene su upravo na osnovu i uz prethodno naglašeno iznete kritičke osvrte na pojedine stavove u judaizmu i hrišćanstvu i „polemiku“ sa ovim religijama, odnosno i uz kritiku na način njihove interpretacije od strane verujućih Jevreja (kao naroda) i hrišćana. Ta česta polemika sa Jevrejima i hrišćanima, koja prethodi donošenju brojnih zapovedi muslimanima, je dosta neobična, ali karakteristična i uočljiva za sadržaj i tekst Kur’ana!

A to je interesantno, pa skoro i kontradiktorno, obzirom da je Kur’an više nego posvećen svojevrsnom odavanju počasti, kroz Božije i Kur’ansko iskazivanje izuzetnog poštovanja, brojnim ličnostima niza biblijskih i jevrejskih likova i osoba iz jevrejske istorije i nasleđa, a upravo tom narodu – Jevrejima, i tim verama – judaizmu i hrišćanstvu, često se upućuju određene kritike i zamerke.

Možda je to i shvatljivo sa aspekta rivaliteta koji je islam kao nova religija, i Kur’an kao njegov esencijalni izvor i zbir, imao u odnosu na već postojeće jednobožačko verovanje Jevreja i hrišćana. Iako je islam kao religija u vreme svog formiranja, a kroz delovanje Muhameda, doneo i autohtoni element jednog novog jednobožačkog verovanja, ipak je to verovanje bilo jedan „nastavak“ i određena „dogradnja“ već postojećeg verovanja u jednoga Boga, iskazanog u religijama judaizma i hrišćanstva.

To je čak i direktno pomenuto u Kur'anu, u 42. poglavlju (*suri*), gde jasno kaže: „*Objasnio vam je* (Bog, o.a.) *od vjere ono što je naredio Nuhu* (Noahu, o.a.), *i što smo objavili tebi* (svakom čoveku, o.a.) *i što smo naredili Ibrahimu* (Abrahamu, o.a.), *Musau* (Mojsiju – kao utemeljitelju jevrejske vere, o.a.) *i Isau* (Jošui, Isusu – kao utemeljitelju hrišćanske vere, o.a.): *ispovjedajte vjeru i u tome se ne razilazite*“.

Zato možda ne treba da čudi da je već pomenuti jevrejski zakonodavac i vođa – **Mojsije** (arapski Musa) najviše puta pominjani lik u Kur'anu (više i od samog Muhameda), ukupno 136 puta, i to u 37 poglavlja (*sura*) ili jevrejska sveta verska knjiga **Tora** (arapski *Tevret*) pomenuta u čak 36 poglavlja !!!

Ovde donosimo pregled svih **jevrejskih i izraelskih ličnosti ili pojmova** iz jevrejskog verskog i istorijskog nasleđa, **njih ukupno 32**, a koji su pomenuti u Kur'anu, uz navođenje u koliko poglavlja (*sura*) se pominju imenom direktno (nekad i indirektno) i u kojim poglavljima:

- **Mojsije** – jevrejski vođa i zakonodavac – u 37 poglavlja (2, 3, 4, 5, 6, 7, 10, 11, 14, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 28, 29, 32, 33, 35, 37, 40, 41, 42, 43, 44, 46, 51, 53, 61, 73, 79 i 87);
- **Tora** – jevrejska sveta knjiga – u 36 poglavlja (2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 16, 17, 19, 20, 21, 23, 25, 28, 29, 32, 33, 35, 37, 40, 41, 45, 46, 48, 53, 54, 57, 59, 61, 62, 66, 87 i 98);
- **Abraham** – jevrejski praotac – u 25 poglavlja (2, 3, 4, 6, 9, 11, 12, 14, 15, 16, 19, 21, 22, 26, 29, 33, 37, 38, 42, 43, 51, 53, 57, 60 i 87);
- **Jevreji** – kao narod i pripadnici te vere – u 22 poglavlja (2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 14, 16, 17, 20, 22, 23, 28, 29, 33, 35, 36, 37, 44, 59, 62 i 98);
- **Izraelci** – kao narod – u 19 poglavlja (2, 3, 4, 5, 7, 10, 12, 17, 19, 20, 26, 27, 32, 40, 43, 44, 45, 46 i 61);
- **Jošua – Isus** – prorok i vođa, u Bibliji, u *Jevanđelj po Mateju*; 2:2, pomenut kao “*Jevrejski kralj*”, od loze izraelskog jevrejskog kralja Davida – u 14 poglavlja (2, 3, 4, 5, 6, 19, 21, 23, 33, 35, 42, 43, 57 i 61);
- **Isak** – jedan od trojice jevrejskih praotaca – u 13 poglavlja (2, 3, 4, 6, 11, 12, 14, 19, 21, 29, 37, 38 i 51);
- **Aron** – Mojsijev brat, poglavar jevrejskih sveštenika i jevrejski duhovni vođa – u 12 poglavlja (4, 6, 7, 10, 19, 20, 21, 23, 25, 26, 28 i 37);

- **Mirjam - Marija** – majka Jošue (Isusa Hrista) – u 11 poglavlja (4, 5, 9, 19, 21, 23, 33, 43, 57, 61 i 66);
- **Jakov** – jedan od trojice jevrejskih praotaca od čijih je 12 sinova nastalo 12 jevrejskih plemena – u 10 poglavlja (2, 3, 4, 6, 11, 12, 19, 21, 29 i 38);
- **David** – izraelski kralj, vladao od 1010. do 970.g.p.n.e. – u 8 poglavlja (2, 4, 5, 6, 21, 27, 34 i 38);
- **Solomon** – izraelski kralj, vladao od 970. do 930.g.p.n.e. – u 7 poglavlja (2, 4, 6, 21, 27, 34 i 38);
- **Jonah** – Jona, jevrejski prorok severnog kraljevstva Izrael, iz 8.v.p.n.e. – u 6 poglavlja (4, 6, 10, 21, 37 i 68);
- **Elijah** – Elijas, najznačajniji jevrejski prorok i čudotvorac severnog kraljevstva Izrael iz 9. veka p.n.e. – u 3 poglavlja (6, 37 i 38);
- **Karun (Korah)** – iako Jevrej, bio je protivnik i oponent jevrejskog vođe Mojzija, prilikom izlaska Jevreja iz egipatskog ropstva – u 3 poglavlja (28, 29 i 40);
- **„Obećana-Sveta zemlja”** – Izrael – (Biblija, *Knjiga Postanka*; 12:1, *Djela Apostolska*; 7:3 i *Poslanica Jevrejima*; 11:9) – u 5 poglavlja (5, 7, 17, 21 i 26)
- **Jozef** – omiljeni sin jevrejskog praoca Jakova, postao i jevrejski vođa – u 3 poglavlja (6, 12 i 40);
- **Zaharije** – sveštenik jevrejskog Hrama u Jerusalimu i otac jevrejskog asketskog propovednika iz 1. veka Johanana (Jovana) Krstitelja – u 3 poglavlja (6, 19 i 21);
- **Johanana – Jovan Krstitelj** – jevrejski asketski propovednik iz 1. veka, kasnije pristupio hrišćanstvu – u 3 poglavlja (6, 19 i 21);
- **Eliša** – jevrejski prorok – u 2 poglavlja (6 i 38);
- **Jezekiel** – jevrejski vođa i prorok iz 6. veka p.n.e. – u 2 poglavlja (21 i 38);
- **„Zlatni kovčeg” (sa Deset božijih zapovedi)** – u jednom poglavlju (2) (slika desno);
- **Saul** – prvi izraelski kralj, vladao od oko 1050. do 1010.g.p.n.e. – u jednom poglavlju (2)

- **Joakim** – otac jevrejskih vođa Mojsija i Arona – u jednom poglavlju (3);
- **Joakim** – otac Mirjamin-Marijin, majke Jošuline (Isusove) – u jednom poglavlju (66);
- „**Deset božijih zapovedi**” – prvi i osnovni etičko-verski kodeks jevrejske vere koji su Jevreji primili preko Mojsija na Sinaju, prilikom izlaska iz egipatskog ropstva – u jednom poglavlju (7 – i to tri puta);
- **Ezra** – (480-440. g.p.n.e.), jevrejski sveštenik i pisar koji je 459.g.p.n.e. predvodio oko 5.000 izraelskih prognanika iz vavilonskog ropstva na povratku u Izrael – Judeju, i u Jerusalem, Jevrejima sveti grad. Jedna od najrespektovanijih ličnosti judaizma zvani i Ezra Sveštenik i Ezra Pisar, veliki zagovornik strogog pridržavanja jevrejskih verskih zakona *Tore* – u jednom poglavlju (9);
- **Benjamin** – najmlađi sin jevrejskog praoca Jakova – u jednom poglavlju (12);
- „**Jevrejski Hram**” – jevrejski Hram u Jerusalimu, najvažnije svetište jevrejske vere i mesto jevrejskog hodočašća – u jednom poglavlju (17), (a drugi put posredno i u 34. poglavlju, navodeći detalj šta je stajalo ispred jevrejskog Hrama – posude-cisterne, tzv. „bakarna mora”, koje Kur'an opisuje kao „*posude rezervoara i ogromne lonce*”);
- **Jošua Navin i Kaleb** – dvojica jevrejskih vojskovođa koji su po izlasku Jevreja iz egipatskog ropstva, kao izviđači prvi ušli u zemlju Kanaan i javili o njenoj plodnosti i bogatstvu – u jednom poglavlju (5);
- **Sara** – žena jevrejskog praoca Abrahama (Avrama), majka jevrejskog rodonačelnika Isaka – u jednom poglavlju (51)
- **Samuel** – jevrejski vođa, poslednji iz kategorije sudaca, a prvi od velikih proroka koji su počeli proricati unutar *Zemlje Izraela*. On je pomazao prva dva kralja izraelskog kraljevstva – Saula i Davida. U Bibliji su mu posvećene dve knjige: *Prva* i *Druga Knjiga o Samuelu*, a u Kur'anu je pomenut posredno u jednom poglavlju (2: ajet 247. „*Reče im njihov poslanik*”), u kontekstu pomazanja prvog izraelskog kralja – Saula.

Za kraj ovog poglavlja recimo, da sve ovde pobrojane jevrejske i izraelske ličnosti i pojmovi, pomenuti su u Kur'anu mnogo više puta od broja ovde navedenih poglavlja (*sura*). A to stoga, što se u pojedinim poglavljima pojedine od tih ličnosti i pojmova pominju i po više puta.

Islam

Islam svakako jeste jedan autohtoni (samostalni) pogled na aspekt verovanja u jednoga Boga – Allaha, iskazan i sabran u Muhamedovom učenju, a predat kroz formu knjige – Kur’ana, kao najsvetije pisane reči te nove vere i tog novog učenja. Ali nesumljivo je i da su značajan uticaj na to Muhamedovo učenje ostavila druga dva ranija teološka gledanja na postojanje sâmo jednog Boga – judaizam (jevrejska vera) i hrišćanstvo.

O tom značaju prihvatanja vrednosti i važnosti tih, od islama ranijih verovanja i učenja u postojanje sâmo jednog Boga, kroz verski aspekt judaizma (jevrejske vere) i hrišćanstva, možda je ponajbolje rečeno u samom Kur’anu, u 6. poglavlju (*suri*), u 90. *ajetu*, gde piše: „*To su oni* (poslanici jevrejskog i hrišćanskog verovanja i njihova učenja, o.a.) *koje je Bog uputio na pravi put, pa i ti (Muhamede, o.a.) slijedi njihovu uputu*”.

Sa aspekta ovoga rada koji govori o odnosu islama, odnosno Muhamedovog učenja, i judaizma, u daljem tekstu u ovom poglavlju će biti govora o zajedničkim sadržajima i elementima ova dva verska učenja, a koje je islam nesporno preuzeo, pre svega iz jevrejske vere, ali i hrišćanstva. Pod ovim se misli, pre svega na prisustvo proroka (glasnika) i anđela u muslimanskom (islamskom) učenju, pa i samom Kur’anu, zatim samih određenih biblijskih tema koje su uključene u sadržaj Kur’ana a baziraju se na jevrejskim (izraelskim) i biblijskim ličnosti i događajima, kao i knjigâ koje islam tretira kao „božije objave”.

Proroci (poslanici) i glasnici u judaizmu (jevrejskoj veri) i islamu

Prema muslimanskom verovanju, islam poznaje oko 124.000 proroka, ali samo njih 25 je poimenično pomenuto u Kur'anu. Svi oni, pomenuti u Kur'anu, su i glasnici. Prema islamskom učenju, Muhamed se smatra poslednjim prorokom (poslanikom) i glasnikom u odnosu na sve ranije pre njega.

U islamu postoji razlika između „proroka” i „glasnika”. Svi „glasnici” Božiji (Al-lahovi) su i proroci, ali svi proroci nisu „glasnici”. Muslimansko učenje zahteva verovanje u sve proroke i glasnike.

Interesantno je da jê i jevrejska (hebrejska) i arapska reč za „proroka” *nabi*, i u Kur'anu se ta reč pominje 75 puta.

Arapska reč za „glasnika” je *rasul*, i ona se u Kur'anu pominje 300 puta. Hebrejska (jevrejska) reč za „glasnika” je *Mallah*, i ona je više ekvivalent reči i pojmu „anđeo”. Interesantna je i sličnost arapske reči *Malaikah* koja takođe znači anđeo, sa hebrejskom (jevrejskom) reči *Mallah*.

Kao što je već ranije ovde i rečeno (u tabeli na strani 122) od tih 25 proroka koji su imenom pomenuti u Kur'anu, **22 su preuzeti iz Biblije i biblijske istorije, a 15 od njih su Jevreji.**

U 6. poglavlju (*suri*) Kur'ana, u 10. delu, pod naslovom *OSTALI POSLANICI*, u *ajetima* od 83 do 86, zbirno su na jednom mestu pobrojani kao proroci svi (osim jednog) ti jevrejski likovi (ličnosti): Abraham, Isak, Jakov, David, Solomon, Jozef, Mojsije, Aron, Zaharije, Johanan (Jovan Krstitelj), Jošua (Isus), Elijah, Eliša i Jonah (vidi strane 143 i 144). Ovom pobrojanom „spisku” jevrejskih poslanika u Kur'anu, kao petnaesti nedostaje još samo jevrejski vođa i prorok iz 6. veka p.n.e. – Jezekiel, koji se pominje u 38 poglavlju (*suri*).

Značaj koji Kur'an daje ovim jevrejskim ličnostima u formi proroka možda se ponajbolje vidi, takođe u 6. poglavlju, u *ajetima* od 86. do 90., gde Kur'an kaže:

„Svskog od njih smo odlikovali nad (ostali, o.a.) narod. (Odlikovali smo, o.a.) i nekoga od njihovih roditelja, njihova poroda i njihove braće (dakle, ovo se sve odnosi na jevrejski “porod, braću, roditelje” – Jevreje, o.a.). *Mi smo ih odabrali i uputili na pravi put* (i prihvatili ih i uključili i u muslimansko verovanje, o.a.)... *To su oni kojima smo dali Knjigu* (jevrejsku Toru-Bibliju-Stari zavet i hrišćanska Jevanđelja – Novi zavet, o.a.), *mudrost i poslanstvo...*”.

Tri proroka koja imenom pominje Kur'an, a koji nisu preuzeti iz Biblije, ili nisu Jevreji, su: **Saleh** (Salih) – prorok antičkog naroda Tamud, iz predislamske Arabije; **Šuaib** (Šuajb) – prorok iz naroda Midian (arapski Madjan), takođe iz predislamske Arabije, i sam **Muhamed**.

U Kur'anu se međutim pominju bar još četiri proroka, ali ne direktno imenom (Lukman, Kidr, Zulkarnej /!?!/, Samuel, i “tri poslanika grada” /36:13-14/), i jedan imenom (Ezra-Uzeir) ali ne kao prorok, mada ga islamsko učenje tretira kao takvog.

I ponovo i među njima, dva su jevrejski likovi (ličnosti) – Jevreji: **Ezra** (arapski Uzeir) jevrejski sveštenik i pisar (u Bibliji mu posvećena: *Knjiga o Ezri*), i **Samuel** (arapski Samaval) jevrejski vođa (u Bibliji su mu posvećene dve knjige: *Prva i Druga Knjiga o Samuelu*).

Prikaz fiktivne scene *Poslanik Muhamed sedi sa drugim prorocima, potomcima Abrahamove loze, u Jerusalimu, nepoznat autor crteža iz Mi'rajnama (Knjiga uznesenja), Tabriz, oko 1317-1330. godine, sada u biblioteci Topkapi palata u Istanbulu, Turska*

Zanimljivo je da i u samom tekstu Kur'ana postoji naznaka da su neki od proroka imenom pomenuti, a neki ne. Pa tako u 40. poglavlju (*suri*), u 78. *aje-tu*, piše: „*Mi smo uistinu slali prije tebe poslanike i neke od njih smo ti spomenuli* (imenom, o.a.), *a neke ti nismo spomenuli* (imenom, o.a.)”.

Važno je pomenuti da se u Kur'anu svi proroci pominju u isključivo pozitivnom i afirmativnom smislu, i nema nikakve polemike i pitanja o toj njihovoj isključivo i samo pozitivnoj slici, imiđu i ulozi koja im je u Kur'anu data. Štaviše, Kur'an često kritikuje Jevreje i hrišćane zbog, u Bibliji povremeno iskazanih sumnji i prepirki koje obični narod (Jevreji ili hrišćani) vode sa svojim prorocima. I to je jedna od razlika Biblije i Kur'ana.

U nastavku se daje prikaz svakog od 15 imenovanih i 2 neimenovana proroka u Kur'anu koji su bili Jevreji, a koje islam slavi i poštuje, sa kratkim osvrtom na njihovu ulogu i značaj u jevrejskoj veri i u islamu.

Abraham – Avram (arapski Ibrahim)

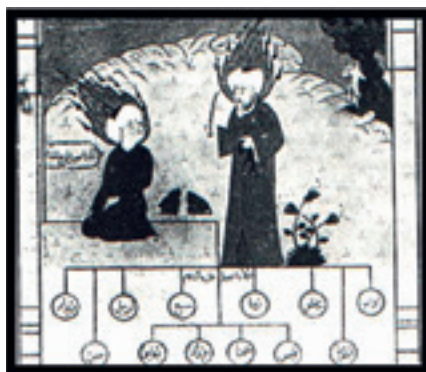

Reljefni prikaz na glinenoj ploči veličine oko 8,5 cm, starosti oko 4.000 godina, sa prikazom muškarca u ogrtaču ukrašenog resama, pronađenog od strane britanskih arheologa početkom 2013. godine, na arheološkom lokalitetu u današnjem južnom Iraku, mestu porekla i rođenja Avrama – Abrahama (Biblija, *Knjiga Postanka*; 11:27) u antičkom gradu Uru Kaldejskom (slika levo)

Avram, Abraham (arapski Ibrahim), prema Bibliji (*Knjiga Postanka*; 21: 1-8) praotac je i rodonačelnik Jevreja (iz braka sa njegovom ženom Sarom), i Arapa (Biblija, *Knjiga Postanka*; 1-4 i 21:13) iz odnosa sa njegovom sluškinjom-konkubinom, egipćankom Hagarom. I Kur'an, prateći ovaj biblijski podatak, pominje Išmaila (arapski Ismaila) kao sina Abrahamovog (Ibrahimovog) (Kur'an: 14:39 i 2:136). Istina, u Kur'anu se nigde direktno ne pominje da je on rodonačelnik arapskog naroda, ali to znamo iz muslimanske i arapske tradicije i verovanja.

Prikaz scene „Abrahamovog žrtvovanja sina Isaka” na zidnom mozaiku u katakombi, u ulici *Via Latina*, u Rimu, Italija, iz oko 320. godine. Jedan od najstarijih prikaza Abrahama, verovatno rad pokrštenih Jevreja koji su se skrivali u katakombama Rima

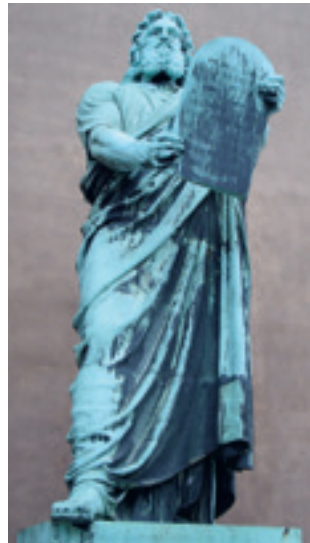
Slika iz muslimanskog manuskripta *Zubdat al-Tawarikh*, autora Lugman-i-Ašurija, Turska, oko 1853. godine, sa prikazom „Abrahamovog žrtvovanja Išmaela”, a ispod slike je prikaz rodoslovlja Išmaelove dece, sada u biblioteci „Čester Beti” u Dublinu, R.Irska

Mojsije – Moše (arapski Musa)

Mojsije je jedna od najznačajnijih ličnosti iz jevrejskog nacionalnog, verskog i historijskog nasleđa. Osloboditelj iz egipatskog ropstva, vođa na četrdesetogodišnjem putu Jevreja preko poluostrva Sinaj u povratku prema zemlji Kanaanskoj (Obećanoj zemlji), verski zakonodavac i utemeljitelj jevrejske vere u jednoga Boga. Sve ove njegove karakteristike date su u Bibliji, u *Knjizi Izlaska; 20:1-17* (primanje *Deset božijih zapovedi*), *24:1-18* i u knjizi *Levitski Zakon* (sklapanje *Saveza Jevreja sa Bogom*) iz čega je proizašao najstariji jevrejski verski praznik – *Šavuot* – praznik kada su Jevreji primili *Toru – Pet Knjiga Mojsijevih* – svoju svetu knjigu, kao i u knjizi *Ponovljeni Zakon*. Svim ovim propisima su regulisana i data najvažnija uputstva Jevrejima u odnosu na njihovu veru. Sam čin izbavljenja Jevreja pod vodstvom Mojsija iz egipatskog ropstva slavi se najstarijim nacionalnim svetovnim praznikom *Pesah*, koji je ujedno i jevrejski verski praznik.

Prikaz Mojsija na mozaiku zida jevrejske sinagoge u Dura Europi, grčko-rimskog antičkog grada na reci Eufkrat (današnja severna Sirija), iz oko 244. godine, sada u Nacionalnom muzeju Damaska, Sirija

Statua Mojsija koja se nalazi pored crkve „Naše Gospe“ u Kopenhagenu, Danska, rad H.V.Bisena, 1853. g

Muslimanska islamska tradicija, iskazana pre svega u Kur'anu kao najsvetijem pisanom muslimanskom tekstu-knjizi, čiji je autor Muhamed, sa najvećim respektom i poštovanjem preuzela je ovu epizodu iz jevrejske istorije i verskog učenja i ličnosti Jevrejina Mojsija (arapski Muse) dala jedno od najznačajnijih mesta u Kur'anu, mesto proroka. I to najviše puta pomenutog u Kur'anu – 136 puta! Muhamed Ali (1874-1951.g) ugledni pakistanski muslimanski pisac, učenjak i jedna od vodećih ličnosti islamskog reformskog pokreta *Ahmadija*, nastalog u Indiji u 19. veku, ističe i naglašava sličnost i duhovne paralele života između Mojsija i Muhameda, a to isto nalazimo i u drugoj islamskoj literaturi (npr. u *haditima*).

Zato bezmalo da ne treba da čudi, da su skoro sve epizode iz života Mojsija, a koje su date i opisane u jevrejskoj Bibliji – *Tori*, date i opisane i u Kur'anu. To su sledeće okolnosti: njegovo rođenje, spasenja iz reke i odrastanja na egipatskom dvoru, sukob sa faraonom, uloga njegovog brata Arona (arapski Haruna), pošasti koje su pogodile Egipat, izvođenje Jevreja iz Egipta, „otvaranje“ Crvenog mora, potera faraona i egipatske vojske i njihovo potapanje, lutanje Izraelaca po sinajskoj pustinji, primanje božijih objava (Deset božijih zapovedi, 7 poglavlje, 144. *ajet*), Karunova (arapski Korahova) pobuna protiv Mojsija i Božija kazna koja ga je stigla, sumnje Izraelaca (pravljenje kipa teleta), vesti dvojice jevrejskih izviđača o plodnosti i bogatstvu u *Obećanoj zemlji*.

Zbog svega ovoga, a u vezi sa Mojsijem, Kur'an poštuje i često pominje i jevrejsku svetu knjigu *Toru* (arapski *Tevrat*), koju je Mojsije „dao“ jevrejskom narodu na Sinaju. Kao što je već ranije rečeno, ona se u Kur'anu pominje u čak 36 poglavlja (*sura*) (vidi 238. stranu).

„Mojsija sa štapom trske u ruci“, perzijska islamska minijatura iz 15. veka, sada u muzeju „Šatorski“ u Krakovu, Poljska

Jedina priča koja je data u Kur'anu u vezi sa Mojsijem, a nema je u Bibliji, je Mojsijev susret sa Kidrom, kojeg Kur'an opisuje kao „slugu Božijeg, koji je posedovao veliku mudrost i znanja mistična i koji je imao jednako velika znanja kao i sam Mojsije“.

Konačno, zbog značaja i mesta koje je u samom Kur'anu, a samim time i islamu, Muhamed dao ličnosti Jevrejina Mojsija (arapski Muse), prema arapskom i muslimanskom verovanju, i samo mesto njegovog (Mojsijevog) počivališta zaslužuje poseban respekt i pažnju. Prema arapskoj-islamskoj tradiciji to je grobnica *Makam el-Nabi Musa* u blizini grada Jerihona na „Zapadnoj obali“ (vidi: http://www.atlastours.net/holyland/nabi_musa.html) (slika levo).

Interesantno je da se sa tog mesta pogledom preko doline reke Jordan može videti i brdo *Nebo*, gde je prema Bibliji (*Ponovljeni zakoni; 34:1*), dakle prema jevrejskom i hrišćanskom tradicionalnom verovanju, sahranjen Mojsije.

Mojsije je, prema muslimanskom verovanju, bio i jedan od proroka koje je Muhamed sreo za vreme *Miradža* (u literarnom značenju „lestve“), sna koji je prema islamskom verovanju, Muhamed usnuo jedne noći 621. godine. U tom snu koji je

opisan i u Kur'anu u 17. poglavlju (*suri*), Muhamed je doživeo duhovno uznesenje u *sedam nebesa* („*sedam krugova raja*“) kada susreće ranije proroke (Adama, Abrahama, Jovana Krstitelja, Isusa) pa i Mojsija, gde „*od samoga Boga (Allaha) prima naredbu i uputu o verskim pobožnostima muslimana*“. Tom prilikom, a prema tom verovanju, „*Bog (Allah, o.a.) je tada uputio Muhameda da se muslimani moraju moliti pedeset puta dnevno, ali je prorok Mojsije (arapski Musa, o.a.) tada rekao Muhamedu da će to biti teško za činiti narodu, i da traži (od Allaha) da taj broj smanji, dok to konačno nije i učinjeno i svedeno na obavezu muslimanima na molitvu pet puta dnevno*“^{120*}.

Osim u Kur'anu, Mojsije se više puta pominje i u kolekciji *sunitskih hadisa* (nacija-priča) „*Sahih Muslimu*“ i „*Sahih Buhari*“.

Isak (arapski Ishak)

Isak, sin Abrahamov, prema Bibliji (*Knjiga Postanka; 21*) jedan je od tri praoca jevrejskog naroda – Jevreja. Njegovo mesto u jevrejskom verskom biću zasnovano je pre svega na spremnosti njegovog oca Abrahama da upravo njega, Isaka, prinese na žrtvu Bogu, čime je pokazao svoju spremnost na veru u jednoga Boga. „Bog je potom zaustavio njegovu ruku i on je na žrtvu prineo ovna“.

„Žrtvovanje Isaka“, detalj crteža podnog mozaika iz jevrejske sinagoge Beit Alfa, iz 6. vek, u Palestini/Izraelu

U jevrejskom nacionalnom i istorijskom smislu, njegov značaj je i u tome da je on otac Jakova, rodonačelnika 12 jevrejskih plemena od kojih je nastalo jevrejsko izraelsko kraljevstvo. On je jedini biblijski jevrejski praotac čije se ime nikad nije promenilo (kao Avram – Abraham, Jakov – Izrael, Saraja – Sara, itd.), i jedini koji nikada nije napustio Kanaan – Svetu zemlju (u vreme odlaska Jevreja u Egipat). Kada je napunio osam dana starosti, Abraham ga je obrezao, što je potom postalo obaveza za svu mušku jevrejsku decu, a predstavlja simbolični čin iskazivanja zaveta i Saveza Jevreja sa njihovim Bogom (Jahveom-Jehovom). Ovaj običaj će posle preuzeti i muslimani, kada ih je na to, po ugledu na Bibliju, obavezao propis iz Kur'ana.

120 * „Enciklopedija islama“.

Isak (arapski Ishak) se u Kur'anu pominje u 13 poglavlja (*sura*), ukupno 17 puta, i to uvek u kontekstu okolnosti da je „sin Abrahamov i otac Jakovljevi“. Kur'an, između ostalog o Isaku, navodi: „da je Abraham primio radosnu vijest o Isaku, glasniku, jednim od dobrih ljudi, te da je Bog blagoslovio obojicu“ (Kur'an; 37: 112-113).

Iz tog razloga islam slavi Isaka (Ishaka) kao jednog od proroka, pomenutih i u Kur'anu, te i muslimani kao i Jevreji poštuju mesto gde je, prema verovanju, sahranjen i Isak. To je pećina Makpela u Hebronu, na „Zapadnoj obali“, koja se još zove i „Grobница Patrijarha“^{121*}, **jer su u njoj sahranjeni svi rodonačelnici-praoci i pramajke jevrejskog naroda: Abraham, Isak, Jakov, Sara, Rebeka i Lea.**

„Grobница Patrijarha“
nad pećinom Makpela

„Isakov grob“ u
„Grobnici Patrijarha“

Jakov (arapski Jakub)

Jakov je sin jevrejskog praoca Isaka, i rodonačelnik 12 jevrejskih plemena. Sa četiri žene koje je imao (Rahelom i Leom i dve konkubine) dobio je dvanaest sinova (i jednu kćerku) od kojih je nastalo 12 jevrejskih plemena koja su nosila imena po njima (Ruben, Simon, Levi, Juda, Dan, Naftali, Gad, Ašer, Izahar, Zebulon, Jozef i Benjamin). Ujedinjenjem ovih dvanaest jevrejskih plemena pod kraljem Saulom

121 * Primarnu strukturu ove grobnice oko Abrahamove pećine *Makpela* je podigao jevrejski kralj Herod Veliki (40-4.g.p.n.e.), pa to postaje jevrejsko sveto mesto i mesto hodočašća, a grad Hebron drugi po važnosti sveti grad Jevreja. Od te strukture je danas ostala samo pravougaona ograda oko nje. Za vreme Vizantije svod je i dalje ostao otkriven, ali je izgrađena crkva-bazilika na jugoistočnom kraju. 614. godine Perzijanci ruše unutrašnju strukturu nad pećinom, a 637. godine kada Arapi muslimani osvajaju ovaj prostor, obnavljaju porušenu baziliku, ali sada u formi džamije kojoj u dva suprotna dijagonalna ugla dodaju dva kvadratna minareta. Tokom 10. veka napravljen je ulaz na severoistočnom zidu i dograđene su kamene stepenice-prilazi. Sa jugozapadne strane unutar zidina, dograđena je zgrada poznata kao *Kalah* (zamak) koja obeležava navodni, Jozefov grob. Muslimani zabranjuju ulazak Jevrejima (i hrišćanima – osim za vreme Saladinove vladavine) u ovaj kompleks. Za vreme Turske uprave Jevrejima je odobreno da priđu i da se mole samo do petog stepenika na jugoistoku, a poslije im je odobreno do sedmog stepenika. Sporazumom Izraelaca i palestinske Uprave iz 1996. godine Jevrejima je dozvoljen ulazak samo u 19 posto ukupnog kompleksa, a grobnice svog praoca i majke, Isaka i Rebeke, Jevreji mogu posetiti samo 10 dana u godini za vreme jevrejskog praznika *Šabat Šai Sara*, kada se čita deo iz Biblije – *Tore*, koji se odnosi na Abrahamovu kupnju ove pećine za sahranu svoje žene Sare (*Knjiga Postanka*; 23: 1-20). Arapi i muslimani ovu grobnicu sada zovu *Abrahamovo svetilište* ili „Ibrahimova džamija“.

(oko 1050-1010.g.p.n.e.) nastala je i država – kraljevina Izrael. Ime „**Izrael**” dobila je upravo po svom rodonačelniku Jakovu, koji je to ime dobio od Boga (Bibliji, *Knjiga Postanka*; 32:25-29) što u prevodu znači: „*onaj koji se rvao i borio sa Bogom* (božijim anđelom)”, pa je od tada i celi jevrejski narod počeo da se zove „Izraelcima”.

„*Jakov se rve sa anđelom*”, skica francuskog autora Gustava Direa, 1866.g. (slika levo) i ilustracija iz Biblije, sa opisima Čarlsa Fostera, 1897.g. (slika desno)

U islamskoj tradiciji Jakov se kao prorok pominje u Kur'anu 16 puta, u 10 poglavlja. Beležeći nekoliko događaja iz njegovog života, koje Kur'an uglavnom ulepšava (što je karakteristika za sve pomenute proroke u Kur'anu), možda najvažnije njegovo pominjanje u Kur'anu je u 19. poglavlju (*suri*) u 49. *ajetu*, gde se pominje kao naslednik Abrahama (Ibrahima) i Isaka (Ishaka) i kao „*vjerovjesnik*” – prorok i glasnik Božiji.

„*Jozef sa svojim ocem Jakovom i braćom u Egiptu*” (na slici se vide i ostali njegovi sinovi u Egiptu), minijatura iz islamskog manuskripta „*Zudat al-Tavarik*” („*Najvažnije iz istorije*”), perzijskog autora Hajdar ben Ali Husein Razija, rađena po narudžbi turskog sultana Murada III, 1583. godine, sada u Muzeju turske i islamske umetnosti u Istanbulu, Turska

Aron (arapski Harun)

Aron je bio stariji brat Mojsijev. Značaj uloge Arona u jevrejskoj verskoj tradiciji je u tome što je on od Boga odabran da zajedno sa plemenom Levija, od kojeg je i sam poticao (kao i Mojsije) bude postavljen za poglavara jevrejskih sveštenika – prvi Prvosveštenik Jevreja (Biblija, *Knjiga Brojeva*; 17-18). Otuda i naziv „kuća Aronova” što znači pripadnost izraelskom jevrejskom sveštenstvu (Levi i Kohen).

Značaj njegovog lika u jevrejskoj tradiciji je i u tome što je zajedno sa Mojsijem najzaslužniji za odluku egipatskog faraona da odobri Jevrejima izlazak iz Egipta, a time i iz egipatskog ropstva.

Prema Bibliji i jevrejskoj verskoj tradiciji (*Seder Olam rabah*), Mojsije je sahranjen na brdu Hor, u blizini antičkog grada Petre, u današnjem Jordanu.

U Kur'anu je Aron (arapski Harun) pomenut u 12 poglavlja (*sura*), 20 puta. I to kao poštovani božiji „sluga-rob i vernik“ (Kuran, 37:122. *ajet*). Zanimljivo je da je Aron (Harun), u vezi sa Muhamedom, pomenut i u kolekciji *sunitskih hadisa*^{122*}, u „*Sahih Muslimu*“, u knjizi 1, u *hadisunaraciji* 309 i 314, te da je Muhamed tu pomenuo da je u vreme *Miradža*, svoga sna o uznesenju u „*sedam nebesa*“ (raja), u petom nebu susreo Arona (Haruna). Pa o tome, između ostalog, piše: „*Vrata* (šestog neba-raja, o.a.) *su bila otvorena za nas* (proroke, o.a.), *a onda sam bio sa Harunom* (Aronom, o.a.), *koji me je pozdravio, moleći za moje blagostanje. Tada sam se uspeo u šesto nebo*„ (1:309).

I u sledećoj naraciji, 1:314, kroz reči naratora koji se poziva na Muhameda, o tome opet slično piše: „*Zatim se vrata otvoriše za nas* (proroke, o.a.)...*a onda je Poslanik* (Muhamed, o.a.) *rekao da je...u petom nebu sreo Haruna* (Arona, o.a.)“.

Postoji još jedan muslimanski pisani izvor u kome se pominje Muhamedovo pozivanje na Arona (Haruna). U knjizi arapskog muslimanskog istoričara Ibn Isaka (umro 761. ili 767.g.) autora zbirke usmenih predanja o životu Muhameda pod naslovom „*Život božijeg Poslanika*“ (u originalu „*Kitab Siratu Rasulu l-Allah*“), na strani 897 je zapisano da je Muhamed, kada je čuo od svog nećaka Alija (Ali ibn Abu Talib, 596-661.g., sin Muhamedovog strica Abu Taliba, kojeg je Muhamed usvojio kao dečaka i odgojio) glasine da mu je on postao teret i da hoće da ga se oslobodi, on, Muhamed, mu je rekao: „*Oni lažu...O Ali, ti si meni kao što je Aron* (Harun, o.a.) *Mojsiju* (Musi, o.a.)“.

I poznati britanski znanstvenik i pisac Martin Lings (1909-2005.g.), koji je slavu stekao kao autor jedne od najboljih i najpotpunijih biografija o Muhamedu („*Muhamed: Njegov život na osnovu najranijih izvora*“) ^{123*} pozivajući se na pisanje već pomenutog arapskog istoričara Ibn Isaka, na 102 stranici svoje knjige kaže: „...*da*

Umetnički prikaz Prvosveštenika Arona (po zapisu u Bibliji, Knjiga Izlaska; 28:15-21), nastao između 1940-60.g., u Maraku/Izraelu

122 * Posle Kur'ana drugi izvor islama i šerijatskog prava, koji predstavlja ono što je Božiji poslanik Muhamed izrekao kao i ono što su o njemu i njegovim postupcima rekli njegovi *ashabi* (savremenici i lični poznavaoici).

123 * Martin Lings (Abū Bakr Sirāj ad-Dīn), *Muhammad: His Life Based on the Earliest Sources* (Cambridge, Islamic Texts Society, 1983), 102.

dok su drugi govorili o lepoti Muhamedovoj..., on, Muhamed, na čuđenje svoje ostale braće, posebno pomenu veliku lepotu Aronovu (Harunovu)“.

Za kraj treba reći da, kao i jevrejska tradicija i verovanje, i muslimani smatraju i drže da je grob Aronov (Harunov) na brdu Hor, s tim što ga oni, a pre svega Arapi, zovu *Džabal Harun*, što u prevodu sa arapskog znači „Aronovo brdo“. Na tom mestu je prvo bila podignuta vizantijska crkva (jer i Novi zavet i sledbenici hrišćanstva poštuju značaj i ulogu Arona u svojoj verskoj tradiciji), da bi posle, po osvajanju Arapa, na tom mestu bila podignuta takozvana „*Aronova grobnica*“, koja je postala mesto posete i muslimana i Jevreja i hrišćana (slike dole).

David (arapski Davud)

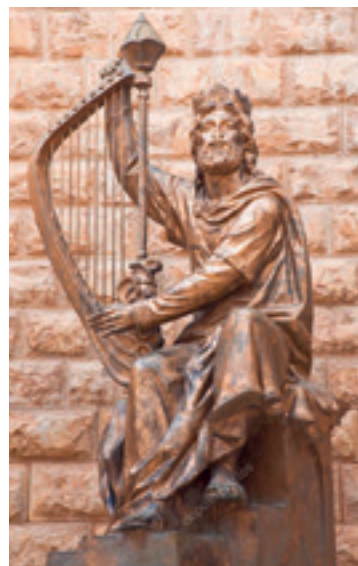
Jedan od najpopularnijih i najdražih likova u jevrejskom narodu je izraelski kralj David, koji je kao drugi kralj po redu, vladao Izraelom od 1010. do 970.g.p.n.e. Rođen je u Betlehemu (današnja „Zapadna obala“), a za kralja Izraela pomazan je u gradu Hebron (Zapadna obala). Za vreme njegove vladavine kraljevina Izrael je doživela svoj teritorijalni vrhunac prostirajući se od reke Eufrat na severoistoku, do poluostrva Sinaj na zapadu. Značajan je i po tome jer je osvojio i vojnu utvrdu kananskog plemena Jebusejaca na brdu Morija, podigavši i izgradivši potom na tom mestu grad Jerusalem, koji je ispočetka nosio njegovo ime „Davidov grad“. Zatim je, spremajući se da na tom, Jevrejima svetom mestu Abrahamove žrtve, podigne jevrejski Hram, preneo u Jerusalem i najveću svetinju jevrejskog naroda, *Zavetni kovčeg* sa kamenim pločama sa *Deset božijih zapovedi*, koje su se do tada nalazile položene zajedno sa Zavetnim kovčegom u tako zvanom „*Šatoru zaveta*“, na brdu Šilo (Jevrejima svetom mestu) kod današnjeg grada Nabulus, na Zapadnoj obali, na Palestinskim teritorijama. Biblija, jevrejski *Stari zavet*, Davida opisuje i pominje i afirmativno, ali i kritički, zbog određenih postupaka koje je činio tokom svoje vladavine (ubistvo svoga odanog vojskovođe Urija Hetita, da bi se oženio njegovom lepom ženom Bat-Ševom; politički sukob i konačno i smrt njegovog sina miljenika Abšaloma; sukob i ubistva političkih rivala; itd.).

Ovo sve čini da ga Jevreji doživljavaju kao apsolutno istorijsku ličnost, sa svim vrlinama ali i sa određenim manama, pa ga tako i najsvetija jevrejska knjiga – Biblija, *Stari Zavet*, tretira, spominje i opisuje. Kada je Muhamed uveo-uključio Davida (arapski Davuda) u tekst Kur’ana, i to dodeljujući mu ulogu jednog od dvadeset i pet

imenom pomenutih proroka u Kur'anu, on, Muhamed, kritikovao je upravo to što Jevreji i njihova sveta knjiga Biblija – *Tora*, otvoreno pominju i kritikuju te njegove određene mane.

David je u jevrejskoj tradiciji poznat i po svom umeću i sklonosti, još i kao momak, sviranju harfe. Pa tako Biblija, u *Drugoj Knjizi Samuilovoj*, beleži i njegove stihove (1:17-27), kao i tzv. „Davidove psalme” (22-23), te posebno 73 psalma u biblijskoj *Knjizi Psalama*.

Arheološkim otkrićem zapisa sa stele u Tel Danu, koja datira iz vremena između 850. i 835.g.p.n.e., a u čijem je tekstu pronađen i zapis koji pominje „kuću Davidovu” (*beit dvd*), potvrđeno je istorijsko postojanje ovog jevrejskog kralja Izraela, kao i kraljevske dinastije koja počinje od njega. Šta više, hrišćani kroz Novi zavet smatraju da i sam Isus Hrist pripada naslednicima dinastije kralja Davida (*Jevanđelje po Mateji* i *Jevanđelje po Luki*).

Statua kralja Davida sa harfom, ispred njegove grobnice u Jerusalimu, na brdu Cion

U opšte svetskom nasleđu ime izraelskog kralja Davida se vezuje i za tako zvanu „*Davidovu zvezdu*”, karakteristični tradicionalni simbol Jevreja, koji iako nosi Davidovo ime, nije nastao u njegovo vreme već mnogo vekova kasnije (slika levo).

Iako je kralj David izraziti lik jevrejskog i izraelskog istorijskog i nacionalnog nasleđa, i on je kao i mnoge druge ličnosti iz jevrejske svete knjige Biblije, preuzet u islamu i pod arapskom verzijom njegovog jevrejskog imena – Davud, uključen u Kur'an i tretiran kao prorok.

On se u Kur'anu pominje 16 puta, u 8 poglavlja (*sura*), i to samo afirmativno, kao i ostali proroci. Islam, kroz pisanja o Davidu (Davudu) u Kur'anu, prati mnoge situacije i priče o Davidu koje su date i u Bibliji (Kur'an; 2:249 – Davidova pomoć vojsci izraelskog kralja Saula, njegovom verom u Boga, u bici sa Filistejcima; Kur'an; 2:251 – Davidova pobeda nad Golijatom; Kur'an; 38:17-19 – Njegova stalna vera u Boga; Kur'an; 17:55 – pominjanje njegove sklonosti i veštine pisanja pesama koje se u Kur'anu nazivaju *Zebur*, a predstavljaju biblijske *psalme*).

Ali u Kur'anu ima i određenih pominjanja Davida (Davuda) u okolnostima i sadržajima koji nisu poznati ni pomenuti u Bibliji. Pa tako, na primer pominjanje njegove veštine pravljenja vojnih oklopa-štitova (Kur'an; 34:10-11) ili Davidovo nastupanje kao sudije u sporu dvojice parničara (Kur'an; 38:22-26).

Perzijska islamska minijatura sa prikazom kralja Davida (Davuda)

Ono što je posebno interesantno u pominjanju Davida (Davuda) u Kur'anu je da je on retki od proroka kojeg slavi islam, a koji je neposredno „primio” (od Boga-Allaha) i upravljao zemaljskim kraljevstvom kao dōbrom. Pored njega, to se pominje još jedino kod jevrejskog izraelskog kralja Solomona (arapski Sulejmana), takođe kao proroka u islamu.

I konačno, osim u Kur'anu, izraelski kralj David (Davud) je pomenut i u haditskoj kolekciji „*Sahih al-Buhari*”, u hadisu-naraciji u kojoj se govori da je Davidova molitva i post bio drag Allahu (Bogu).

Pa tako u volumenu 2, knjizi 21, hadisu 231, u naraciji Abdullah bin Amr bin Al-Asa (umro 684.g., jedan od Pratilaca Muhameda), piše: „*Allahov Poslanik* (Muhamed, o.a.) *mi je rekao: „Najomiljenija molitva Allahu je od Davida i najomiljeniji postovi Allahu su oni od Davida. On spava pola noći, a zatim moli trećinu noći i opet spava njegov šesti dio, i posti svakog drugog dana”*”.

Prema jevrejskom i hrišćanskom tradicionalnom verovanju u zgradi na brdu Cion u Jerusalimu (hebrejski *Hagia Cion*, Sveti Cion), pored zidina *Staroga grada*, nalazi se pretpostavljena grobnica kralja Davida. Ovo verovanje datira još iz 1173. godine, kada je to mesto posetio Benjamin iz Tudela (1130-1173.g) poznati jevrejski srednjovekovni putopisac, geograf i istoričar. U svakom slučaju, na tom mestu je prvo bila sinagoga, potom francuski manastir, pa džamijska prostorija, da bi se u 14. veku tu položio kameni sarkofag koji predstavlja Davidovo grobno mesto (kenotaf-praznu grobnicu), od kada to ponovo postaje sinagoga. Danas je ta sinagoga deo *ješive* (jevrejske verske škole) i jedno je od najposećenijih mesta poštovanja i hodočasti za Jevreje (slika gore desno).

Solomon – Šlomo (arapski Sulejman)

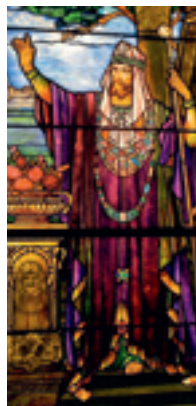
Dinastički naslednik jevrejskog kralja Davida bio je njegov najmlađi sin Solomon (970. do 930.g.p.n.e.). Osim po velikoj mudrosti po kojoj je bio poznat, ovaj izraelski kralj je posebno mesto zauzeo u jevrejskoj istoriji i verskom nasleđu po gradnji jevrejskog Hrama u Jerusalimu, čime je ovaj grad učinio najvažnijim i najvećim

svetištem jevrejskog naroda i jevrejske vere i mestom jevrejskog hodočašća. Osim Hrama, on je u Jerusalimu podigao i više dvorskih zdanja i palata. Objektivno, on je Jerusalim „uveo” na svetsku istorijsku pozornicu, kao svetski poznati grad.

Jevrejski Hram u Jerusalimu koji je podigao kralj Solomona 960.g.p.n.e.
(maketa prema opisu iz *Tanaha* - Biblije)

Kao i mnogi drugi likovi iz Biblije, i lik jevrejskog izraelskog kralja Solomona, česti je motiv mnogih umetnika i brojnih prikaza (slike dole).

Više umetničkih prikaza kralja Solomona: crtež iz dečije Biblije, vitraži na prozoru crkve Svete Ane u Mančesteru (Engleska) i rad britanskog slikara Simeona Solomona

Kur'an Solomona (arapski Sulejmana) pominje 17 puta, u 7 poglavlja (*sura*). Uz već pomenutog kralja Davida, jedan je od retkih proroka u islamu koji se tretira i pominje kao prorok, a da je primio zemaljsko kraljevstvo kao dôbro (da je bio kralj jedne zemlje, države, kraljevstva, za svoga života)^{124*}. Činjenica da Kur'an u svom tekstu (u 17. poglavlju, 7. *ajet*) pominje jevrejski Hram (indirektno i Prvi hram koji je podigao Solomon, i Drugi hram koji su podigli povratnici iz Vavilonskog ropstva), nedvosmisleno potvrđuje da je dakle i Muhamed znao (čuo) za taj hram, i da je u liku Solomona (Sulejmana) poštovao njegovu posvećenost Bogu (bogobojaznost), te da će mu sve to doneti „blizinu kod Boga” (Kur'an; 38. poglavlje, 40. *ajet*, „*Zaista on ima kod Nas* (kod Boga, o.a.) *naročitu blizinu...*”.

„Kralj Solomon (Sulejman) na prestolju”, perzijska islamska minijatura na pergamentu, kraj 16. veka, nepoznat autor, sada u „Britanskoj biblioteci” u Londonu, Engleska

Čak je Muhamedu bila poznata i okolnost da je Solomon nasledio svoga oca, kralja Davida (na prestolju Izraela) što takođe potvrđuje i kraljevsku dinastiju Davida (Kur'an; 27 poglavlje, 16. *ajet*, „*I Sulejman je naslijedio Davuda...*”), veličajući i njegovu vojnu moć (Kur'an; 27. poglavlje, 17. *ajet*, „*I skupila se Sulejmanova vojska od džina...*”).

Ono što je u Kur'anu takođe preuzeto iz Biblije, je pominjanje susreta jevrejskog kralja Solomona sa kraljicom od Sabe (Kur'an; 27. poglavlje, *ajeti* od 22 do 31).

Međutim, ono po čemu se razlikuje kur'ansko i pominjanje Solomona u Bibliji, je u kur'anском davanju određenih svojstava i sposobnosti Solomonu (Sulejmanu) koje Biblija ne pominje. To se pre svega odnosi na naglašavanje njegovog umeća “da razgovara sa životinjama”. I upravo, kao odraz toga, česti su prikazi na islamskim crtežima Solomona okruženog brojnim životinjama (videti i gornju sliku sa perzijske minijature iz 16. veka). Međutim, nije isključeno da je ovo svojstvo Solomona (Sulejmana) koje mu pripisuje Kur'an, odraz svojstva njegove mudrosti i intelektualne veličine koju mu pridaje Biblija.

124 * Pored ova dva jevrejska izraelska kralja Kur'an pominje još samo jednog velikog kralja, kao velikog i pravednog vladara, ali ne i kao proroka. Reč je o Zulkarneju (Kur'an; 18. poglavlje-*sura*, 11. deo), vladaru za koga se pretpostavlja da bi mogao biti Aleksandar Makedonski (356-323.g.p.n.e.), ili, kako neki muslimanski učenjaci tumače, perzijski kralj Kir (576-530.g.p.n.e.).

Nakon 41 godine vladanja, Solomon (Sulejman) je umro u 80-toj godini svoga života, kako Biblija kaže, prirodnom smrću. Kur'an u 34. poglavlju (*suri*), u 14. *ajetu*, daje opis trenutka njegove smrti i kroz sam taj opis ponovo veliča lik i ličnost ovog jevrejskog izraelskog kralja, koji je u islamu dobio mesto proroka. Zanimljivo je da, iako je nesporna veličina uloge ovog izraelskog kralja u jevrejskom istorijskom i verskom životu, kad jevrejska država postiže svoju najveću moć i blagostanje, a jevrejska vera njegovom gradnjom Hrama u Jerusalimu dobiva svoje sveto mesto i najveće svetište, on nije u jevrejskoj tradiciji smatran, niti se smatra, prorokom.

Prema muslimanskoj tradiciji i verovanju pretpostavljena grobnica izraelskog kralja Solomona (Sulejmana) se nalazi u mauzoleju-grobnici (kenotafu-praznoj grobnici) u sklopu Al-Aksa džamije u Jerusalimu, i nosi ime „*Grobnica Nabi Sulejmana*” („Grobnica proroka Sulejmana”) (slika desno).

Jonah – Jona (arapski Junus)

Jonah (Jona) je bio jevrejski prorok severnog kraljevstva Izrael, iz 8.v.p.n.e. Živeo je za vreme vladavine izraelskog kralja Jerovoama II (781-753.g.p.n.e.), kome je predvideo povratak većeg dela ranije izgubljenog teritorija u Siriji. Značaj ovoga jevrejskog proroka ogleda se i u tome da mu je u Bibliji posvećena cela jedna knjiga; *Knjiga o Joni*. U toj knjizi je opisana epizoda gde „Bog traži od Jone da ode u grad Ninivu, glavni grad Asirije, i da objavi Gospodnji sud protiv tamošnjeg stanovništva zbog njihovog velikog greha. Ali Jona ne poslušava Boga već brodom pokuša da pobegne u suprotnom smeru (u grad Tarsis, u Španiji ili na Siciliji), zbog čega Bog podiže veliku oluju na moru, pa Jonu baciše u more, gde ga proguta *Velika riba* (možda kit), ali on prežive jer se pokajao, i ona ga izbaci posle tri dana. Nakon toga on poslušava Boga i ode u Ninivu, gde narod prihvati Božiju poruku i reči i Bog ih pomilova“.

Detalj sa tzv. „Jonovog sarkofaga” sa prikazom bacanja Jone u more gde se nalazi „*velika riba*” (kit), 3. vek, replika sada u „Rimsko-Nemačkom Centralnom muzeju”, u Maincu, Nemačka

Ova epizoda iz Biblije, kao i sam lik ovog jevrejskog proroka severnog kraljevstva Izrael, je ostavila veliki dojam na Muhameda pa je i on u Kur'anu posvetio značajan prostor njegovom pominjanju (6 puta – 5 puta direktno imenom, jednom posredno), pre svega zbog njegove bogobojažljivosti.

„Jonah i riba Jeremija u pustinji Uzeir“, 1583.g., slika iz ilustriranog muslimanskog manuskripta „Zubdat al-Tavarik“, sada u Muzeju Turske i islamske umetnosti u Istanbulu, Turska

Osim u samom Kur'anu, Jonah (Junus) je kratko pomenut i u par drugih islamskih izvora, a u vezi sa Muhamedom. Pa ga tako pominje arapski istoričar i biograf Ibn Hišam (umro 833.g.) u svojoj knjizi priča o Muhamedu, gde kaže da kada je Muhamed jednom prilikom bio u gradu Taifu (južno od Meke), domaćin kod koga je odseo Muhamed, poslao je slugu Adasa, mladog hrišćanskog roba, da ga služi. Kada ga je Muhamed upitao odakle je on, on je rekao iz grada Ninive. Na to je, navodno, Muhamed uzviknuo: „*Grada Jone pravednog, sina Amitajeva*“. Priča dalje kaže da je sluga Adas bio šokiran ovim, jer je bio siguran da paganski Arapi ne znaju za proroka Jonu. Pa zato upita Muhameda otkud on zna za Jonu, a ovaj mu odgovori: „*Mi smo braća. Jona je Poslanik od Boga, a i ja sam Poslanik od Boga*“. Zapis dalje kaže da: „*Kada je to čuo Adas, odmah je primio islam, poljubivši ruke i noge Muhamedu*“.

Sledeće pominjanje Jone je u *hadiskoj* kolekciji „*Sahih Buhari*“ u volumenu 4, knjizi 55, u *hadisu* broj 608, u naraciji Ibn Abasa (Abd Allah ibn Abas – rođak Muhamedov): „*Poslanik* (Muhamed, o.a.) *reče: „Niko ne bi trebao reći da sam ja bolji od Junusa* (Jonaha, o.a.) *bin* (sina od) *Mata* (biblijski Amitaja, o.a.)““.

Koliki je značaj u muslimanskom verovanju postigao ovaj izraelski jevrejski prorok i prorok u islamu – Jonah (Junus), ponajbolje govori činjenica da čak tri grada iz islamskog sveta zagovaraju verovanje da je on „*baš tu sahranjen*“, i da se u tim gradovima nalazi njegova grobnica. Prema jednom verovanju to je „*Grobnica proroka Jonaha-Junusa*“ u Mašadu, u istočnom Iranu, prema drugom muslimanskom verovanju ona je u džamiji „*Proroka Junusa*“ u Halhulu, severno od Hebrona (Zapadna obala), i prema trećem to je „*Grobnici proroka Junusa*“ u Mosulu, u Iraku (Kurdistan) (slike na sledećoj strani).

Mašad (Iran)

Halhul-Hebron (Zapadna obala)

Mosul (Irak)

Elijah(u) – Elijas (arapski Ilijas)

Elijah (srpski Ilija) je jedan od najznačajniji jevrejskih sveštenika, proroka i čudotvoraca severnog kraljevstva Izrael, iz 9. veka p.n.e. Živio je za vreme vladavine izraelskog kralja Ahava (873-853.g.p.n.e.). Njegov život i proročko delovanje među Jevrejima i Izraelcima je opisano u *Prvoj* i *Drugoj knjizi kraljeva*. Među Jevrejima je cenjen zbog svoje velike posvećenosti veri u jevrejskoga Boga (Jehovu) što je iskazao ostrim i jasnim otporom prema idolopoklonstvu supruge izraelskog kralja Ahava – Džezabel (Izabeli), pri tome uništivši u Izraelu na stotine idola paganskog boga Bala. Bežeći od gneva i kazne kraljice Izabele, on odlazi na brdo Horev (Horiv) na Sinaju i tako postaje jedina ličnost pomenuta u Bibliji koja se vratila na mesto gde je Mojsije, nekoliko vekova pre, primio *Deset božijih zapovedi*, pravne i verske postulate i temelje jevrejske vere.

Mesto njegovog poštovanja kod Jevreja ogleda se i u njegovoj ulozi u nekoliko jevrejskih praznika: u obrednom **obrezanju** (*Berit mila*) muške dece (*Elijahova stolica*); u **Seder večeri** za praznik Pesah (*Peta čaša za vino za Elijaha*); u ceremoniji (**H**)*avdala na Šabat*, u završnoj molitvenoj pesmi *himni* (pesmi hvale); te u moći njegovog čudesnog „**prenošenja na nebo**“, otkud mu u jevrejskoj (i hrišćanskoj) tradiciji i ime „*Anđeo zaveta*“.

Jevrejski prorok Elijah zauzima značajno mesto i u hrišćanskom verovanju.

Ikona Elijaha u Manastiru „Sveta Katarina”, na brdu Sinaj

Freska sa prikazom „Sveti Ilija u pećini” iz manastira *Rila*, u Bugarskoj

„Prorok Elijah”, ruska ikona, 12. vek, galerija *Tretjakov*, Moskva, Rusija

„Uznesenje svetog Ilije u raj”, ikona iz 1290.g., Rusija

Statua Elijaha ispred katedrale „Sveti Elijah” u Alepu, Sirija

„Prorok Elijah na brdu Horeb”, grčka pravoslavna ikona

Ruska ikona Elijaha iz 18. veka, u *Kiškom* manastiru u Kareliji, Rusija

„Elijah uznesenje na nabo u kočijama”, 16. vek, muzej *Pskov*, Rusija

Pošto se prema jevrejskoj Bibliji, u *Prvoj i Drugoj knjizi kraljeva*, suprotstavljanje i obračun Elijaha sa idolima Bala desio na brdu Karmel (u blizini današnjeg izraelskog grada i luke Haife), prema verovanju, jedna pećina na pomenutom brdu smatra se tim mestom i mesto je verskog hodočašća Jevreja (slike dole).

Ovo verovanje prihvataju i hrišćani, pa je u neposrednoj blizini te pećine podignut manastir „*Stela Maris*“, koji je posvećen ovom jevrejskom starozavetnom proroku.

Takođe, i prema verovanju perzijske muslimanske sekte *Bahai*, upravo na ovom brdu se desio sukob Elijaha sa bogovima idola Bala. U verovanju sledbenika ove sekte, kojih u svetu ima oko 5-6 miliona, Elijah se smatra takozvanim „malim prorokom“ i veruje se u njegov povratak (zajedno sa Johananom-Jovanom Krstiteljem). I upravo iz tog razloga je na brdu Karmiel 1892. godine sahranjen i osnivač ove šizme islama – Bab (Baha’u’llah, 1817-1892.g., rođen kao Mirza Husein-Ali Nuri).

Prorok Elijah (arapski Ilijas) je u Kur’anu pomenut 4 puta, u 3 poglavlja. Osnovni motiv vrednovanja u islamu ovog jevrejskog i izraelskog sveštenika i proroka, je zbog njegovog jasno iskazanog stava i direktnog delovanja protiv idolatrije, odnosno verovanja u idole. Pošto je i sam Muhamed imao „problem“ sa veoma prihvaćenim i rasprostranjenim verovanjem Arapa u idole, jedan ovakav prorok koji se tako jasno suprotstavio idolopoklonstvu, svakako je bio veoma zahvalan i potreban kao primer i uzor novoj veri za naglašavanje potrebe napuštanja takvog verovanja i obračuna sa njegovim sledbenicima. Ovo naglašavaju i kasniji muslimanski teoretičari, među kojima i Abdulah Jusuf Ali (1872-1953.g.) indijski musliman, koji u svom radu „*Sveti Kur’an: Tekst, prevod i komentari*“, u komentaru 905 ističe „duhovnu vezu i povezanost prorokâ Elijaha, Zaharija, Johanana-Jovana Baptiste Krstitelja i Isusa“^{125*}.

125 * Treba li ovde podsetiti i pomenuti **da su svih pet ovih, od strane ovog muslimanskog učenjaka pobrajanih i pomenutih proroka, Jevreji!?!**

„Kizr i Elijah na molitvi u Meki“, perzijska minijatura iz ilustrovanog manuskripta *Priče o prorocima*, 1049.g.

„Prorok Elijah spasava iz mora Nur ad- Dahra“ (nećaka Hamzinog), scena iz *Hamzaname*, indijska islamska minijatura, vodena boja na pamuku, autor Mir Said Ali, oko 1570.g., sada u Britanskom muzeju u Londonu, Engleska

Jozef (arapski Jusuf)

Jedanaesti od 12 Jakovljevih sinova, a prvi Rahelin sin^{126*}. Zauzima značajno mesto u jevrejskoj nacionalnoj tradiciji, pre svega kao svetovni lik, a ne nužno verski, zbog svoje uloge koju je imao u spasavanju Jevreja koji su zbog suše i gladi, iz Kanaana (Izraela, Palestine) prešli u Egipat.

„Jozef se otkriva pred braćom“, ilustracija za Bibliju slikara Gustava Direa (desno) i Jozef po umetničkoj viziji Džona Vajsmanna (levo)

Prema jevrejskoj biblijskoj tradiciji i verovanju, Jozefove kosti su, po izlasku Jevreja iz egipatskog ropstva, prenete i sahranjene u Šekemu (*Knjiga Izlaska; 13:19*) kod brda Ebal, blizu današnjeg grada Nabalusa

126 * Jakov i Rahela su jedni od rodonačelnika (praotac i pramajka) jevrejskog naroda.

na Zapadnoj obali. To je ono isto, Jevrejima sveto mesto, na kome je položen i čuvani *Zavetni kovčeg* i *Deset božijih zapovedi*, pre izgradnje jevrejskog Hrama u Jerusalimu. Mesto Jozefovog groba je tako postalo mesto poštovanja vekovima od strane Jevreja i Samarićana, a posle i hrišćana i muslimana.

Menahem Ben Perez iz Hebrona, je bio francuski Jevrej, putopisac koji je u 13. veku proveo više godina u Hebronu (Zapadna obala) pišući i dokumentujući o jevrejskim tradicionalnim i svetim mestima u *Zemlji Izrael* – Palestini. 1215. godine je zapisao da je u Šekemu posetio grob Josefa, sina Jakovljevog, koji ima dva mermerna stuba, jedan na čelu a drugi u podnožju i nizak kameni zid oko njega.

U početku je to bila samo struktura grobnog mesta (slika dole levo), ali vremenom joj je dograđena i nadgrobna prostorija (slika dole desno).

U jednom zapisu na hebrejskom jeziku iz 1749. godine, na njenom zidu se mogao pročitati sledeći tekst: „*Sa Božijom voljom. Jahve (jevrejski Bog, o.a.) ustrajava doveka. Moja pomoć dolazi od Jahvea koji stvori nebo i zemlju. Jozef je plodno stablo. Evo obnovljene veličanstve zgrade. Blagoslovljen Jahve koji ga je stavio u srce Elijaha (srpski Ilije, o.a.), sina našeg rabina Meira, da ponovo izgradi kuću Jozefovu, u mesecu Sivanu (mesec jevrejskog kalendara, o.a.), u godini 5509 (godina jevrejskog kalendara – koja odgovara 1749. godini, o.a.)*”.

Međutim, vremenom i u toku turske okupacije Palestine, kao i ograničenom mogućnošću posete Jevreja ovom mestu, ono je bilo zapušteno te konačno skoro i porušeno (slika dole iz 1865. godine).

Ali zahvaljujući opredeljenju Jevreja i željom da se sačuva ovo pretpostavljeno grobno mesto njihovog proroka, prikupljene su donacije Jevreja iz Palestine i Evrope i ono je ponovo obnovljeno (slike dole iz 18. i 19. veka).

Fotografije grobnice „Proroka Jozefa” iz 18. i 19. veka

Među naučnicima i arheolozima postoji neslaganje u mišljenju da li današnja osnovna struktura Jozefove grobnice-kenotafa (prazne grobnice) potiče iz biblijskog ili kasnijeg vremena.

„Jozefova grobnica”, 1839.g., David Roberts, ulje na platnu

„Jozef pravednik”, 1564.g., rabin Uri Biel, crtež iz putopisa

Fotografija iz 1868.g.

Jevrejska ilustracija prikaza grobnice

... i njen današnji izgled

Vremenom, međutim, grobnica je postala predmet verskog ali sve više i političkog sporenja o „pravu nad njom”, u početku između hrišćana i Samaričana, a posle i u sadašnje vreme između Jevreja i muslimana.

U vremenu od 1948. do 1967. godine, i arapsko-jordanske uprave ovim područjem (Zapadna obala), Jevrejima nije bilo dozvoljeno da posećuju ovo svoje versko i sveto mesto.

Međutim posle 1967. godine i izraelskog preuzimanja uprave Zapadnom obalom, preuzeta je i nadležnost nad ovom grobnicom. Ona je obnovljena i u okviru njenog kompleksa je počela sa radom jevrejska verska škola (*ješiva*) (slike dole).

Ali, obzirom da je ona sada okružena, u međuvremenu izgrađenim arapskim palestinskim naseljima, stalno je postojala tenzija koja je kulminirala sukobom 1996. godine, u kome je ubijeno 6 izraelskih vojnika koji su je obezbeđivali i 7 palestinskih napadača, i spaljena je i opljačkana obližnja *ješiva* (jevrejska verska škola) <http://www.youtube.com/watch?v=Vhbo8SRYmNA> (slike dole).

Intervencijom izraelske vojske, sama grobnica je uglavnom sačuvana. Dogovorom Izraela i Palestinske samouprave od 2000-te godine, grad Nablus (Škem) je predat na upravu palestinskim snagama, pa time i čuvanje grobnice. Nažalost, svega nekoliko sati nakon što im je predata uprava i obezbeđenje ove grobnice, ona

je od strane palestinskih demonstranata opljačkana, spaljena, samo grobno mesto razbijeno, a kupola obojena zelenom bojom (bojom islama). Sutradan ujutro ubijen je i lokalni rabin Hilel Liberman, koji je došao da vidi kolika je šteta učinjena na grobnici (slike dole).

Grobnica je potom delimično obnovljena od strane palestinskih vlasti i pod međunarodnim pritiskom kupola joj je ponovo ofarbana u belo, ali njena golgota nastavljena je već 2003. godine kada joj je kupola i grobnica razbijena udarcima čekića, posečeno stablo na njenom ulazu, a u celi kompleks nabacana gomila smeća.

Prikupljenom donacijom Jevreja grobnica je ponovo obnovljena 2008. godine, ali prema dogovoru Izraela i palestinskih vlasti (koje jedine vrše obezbeđenje grobnice), jevrejskim hodočasniciima dozvoljeno je da samo jednom mesečno, u ponoć, posete ovo mesto i to u maksimalnom broju od 800 vernika.

Ipak, grobnica je ponovo oštećena i 2009. godine kada je polomljen nadgrobni spomenik, na zidovima iscrtani kukasti krstovi, a po samom grobu ostavljeni tragovi čizama (slike dole).

2011. palestinska policija je pucala na tri izraelska automobila, ubivši jednog, a ranivši trojicu putnika, uz izgovor da su dolazili na grob mimo ugovorenog termina i vremena posete. Sva ta ograničenja stvaraju situaciju da jevrejski vernici nisu bezbedni da siđu u grad, te neki od njih svoje molitve obavljaju na brdu iznad Nablusa (Šekema) u pravcu Jozefove grobnice.

Sve te tenzije ipak ne zaustavljaju jevrejske vernike da u terminima kada im je to po dogovoru dozvoljeno, i uz jake vojne i policijske izraelske snage, hodočaste Jozefov grob i na njemu obavljaju molitvu, pa i venčanja (slike u nastavku).

Jozef (arapski Jusuf) kao prorok je spomenut u Kur'anu 27 puta, u 3 poglavlja. Čak i jedno celo poglavlje (*sura*) Kur'ana nosi ime po njemu. To je 12-to poglavlje.

Poseban naglasak i značaj Jozefa (Jusufa) u Kur'anu je dat njegovoj sposobnosti tumačenja snova. U svim tim pominjanjima Jozefa (Jusufa) uključeni su skoro svi detalji i priče koje su u Bibliji date o njemu (izdaja od strane njegove braće, zatočeništvo u Egiptu, tumačenje snova, Božija pomoć, ponovno povezivanje sa porodicom). Što se tiče samo mesta gde je sahranjen Jozef (Jusuf) Kur'an to ne pominje. Ali ipak islamska tradicija prihvata biblijsko verovanje da je on sahranjen u Šekemu (današnji Nablus). Istina, ne osporavajući direktno ovu okolnost, šta više i pominjući je, u islamu ipak postoje i verovanja da je on sahranjen u jednoj drugoj grobnici, u Hebronu na mestu koje se zove „*Jusuf Kalah*” („Dvorac Jozefov”), neposredno u blizini pećine Makpela – „*Grobnice Patrijarha*”, gde su sahranjeni skoro svi ostali jevrejski praoci (Abraham, Sara, Isak, Rebeka, Jakov i Lea). O tome nam govore: Ali al-Haravi (12/13. vek) – perzijski muslimanski putopisac, Jagut al-Hamavi – irački muslimanski biograf i geograf, autor enciklopedije „Muslimanski svet” iz 12/13. veka i Ibn Batuta – marokanski Berber, putopisac i istraživač iz 14. veka, autor putopisne knjige *Rihla* („Putovanje”).

Osim u Kur'anu, ovaj jevrejski prorok – Jozef (Jusuf) je pomenut i u hadiskoj kolekciji *Sahih al Buhari*, u volumenu 4, knjizi 55, u naraciji broj 593, Abu Huraira (603-681.g.), gde kaže: „*Neki ljudi pitali su Poslanika* (Muhameda, o.a.): „*Ko je najčasniji među ljudima*”. *On je odgovorio: „Najčasniji među njima je onaj koji ima najviše strahopoštovanja prema Allahu* (Bogu, o.a.)”. *A oni rekoše: „O Allahov Poslaniče. Mi ne pitamo za to*”. *A on reče: Onda najčasniji čovek je Jozef, Allahov poslanik, sin Allahovog Poslanika* (Jakova, Jakuba, o.a.), *sin Allahovog Halila* (prijatelja, o.a.)” ...”.

Zanimljivo je pomenuti da se u vezi sa Jozefom (Jusufom), muslimanskoj tradiciji posebno svidela biblijska priča o Jozefu i (neimenovanoj) ženi faraonovog dvoranina i zapovednika straže, Potifara (*Knjiga Postanka*; 39:6-20). Tako je ta, pre svega biblijska, a potom preuzeta priča i u Kur'anu, postala popularan subjekat

„*Jusuf beži od Zuleike*”, islamska crtež minijatura, 1488.g., Herat, Avganistan, sada u Nacionalnoj biblioteci u Kairu, Egipat

posebno u perzijskoj literaturi, pod naslovom „*Jusuf i Zulaika*”. Iako se ni u Bibliji ni u Kur’anu ne navodi njeno ime, već se samo govori o njoj kao ženi faraonova službenika Potifara, perzijska islamska tradicija je pominje imenom **Zuleika**. Najpoznatija verzija ove priče je predstavljena u delu perzijskog učenjaka, mistika, istoričara i pisca lirskih i idiličnih *Sufi* pesama i priča, Jamija (1414-1492.g.) – „*Haft avrang*” – „Sedam prestola”.

Zaharije (arapski Zakarije)

„Prorok Zaharije”,
umetnička vizija
(slika gore) i
„Zaharijeva grobnica”
u Jerusalimu (slika
dole)

Zaharije je bio jevrejski sveštenik od roda Aronova (brata Mojsijeva, takođe sveštenika). Za vreme vladavine judejskog jevrejskog kralja Heroda Velikog (40-4.g.p.n.e.) on je bio Prvosveštenik u jerusalimskom Hramu. Njegova žena je bila Eliševa (na hebrejskom „*Moj je Bog položio zakletvu* – Elizabeta na latinskom, Jelisaveta na srpskom), rođaka Mirjamina (latinski Marijina), majke Isusove (hebrejski Jošuline).

Ono po čemu je Zaharije (i njegova žena Eliševa-Elizabeta-Jelisaveta) posebno poznat je činjenica da je on otac Johanana – Jovana Krstitelja (Baptiste), jevrejskog asketskog propovednika iz 1. veka (kojeg kasnije hrišćanstvo slavi kao sveca i mučenika).

Prema jevrejskom verovanju jedna od grobnica u dolini Kidron u Jerusalimu je grobno mesto ovog jevrejskog sveštenika. Ona potiče iz 1. veka i građena je u grčkom stilu sa jonskim stubovima, što je bio aktuelni graditeljski uticaj toga vremena. U grobnici nije pronađeno samo telo, pa postoje određena sporenja arheologa u vezi sa ovim.

Zaharije (arapski Zekerija) je u Kur’anu pomenut 7 puta, u 3 poglavlja, i to kao prorok. Kao i u Bibliji, i u Kur’anu se navodi da je on bio otac Johanana – Jovana Krstitelja, i tutor (staratelj) Mirjam (arapski Merjem, latinski Marije), majke Isusove (hebrejski Jošuline). Neki muslimanski učenjaci, kao indijski musliman Abdulah Jusuf Ali (1872-1953.g.) i

Muhamed Asad (1900-1992.g.)^{127*}, smatraju da Kur'an upućuje i na njegovo mučeništvo.

Prema muslimanskom verovanju ovaj jevrejski sveštenik (i Prvosveštenik jevrejskog Hrama u Jerusalimu) i prihvaćeni prorok u islamu, sahranjen je u grobnici, koja je deo „Velike džamije” u Alepu, gradu na severu Sirije (slika navodne grobnice Zaharija – Zekerija, desno).

Johanana – Jovan Krstitelj (arapski Jahja)

Jovan Krstitelj (srpski Jovan, hrvatski Ivan, engleski Džon) je sin jevrejskog sveštenika i Prvosveštenika jevrejskog Hrama u Jerusalimu – Zaharija. Njegovo hebrejsko ime *Johanana* znači „*Jahve* (jevrejski Bog) je *milostiv*”. Bio je jevrejski asketski putujući propovednik i isposnik. Bio je vršnjak Isusa Hrista (hebrejski Jošue). Zbog svog isposničkog, mučeničkog, bogobojažljivog života, te pozivanja ljudi na pokajanje radi oprosta greha, uživao je veliki ugled među Jevrejima. Ono po čemu je posebno postao poznat je njegovo vršenje obrednog kupanja koje je bilo ritualni čin očišćenja kako duše tako i tela, potapanjem u reku Jordan, u očekivanju dolaska *Carstva nebeskog*. Posebno je bitan trenutak njegovog obrednog kupanja (potapanja u reku Jordan) i samoga Isusa Hrista u njegovoj 30-toj godini života. Smatra se da je upravo on učinio najveći uticaj na Isusa da uvede u hrišćanstvo čin obrednog krštenja, potapanjem svojih sledbenika u reku Jordan, kao i čin posta, kao bogopoklonički čin. Pod nesumljivo njegovim uticajem, razvila se ranohrišćanska doktrina, običaji i rituali koje je prihvatio i sam Isus Hrist, iako je u početku bio samo njegov sledbenik.

127 * Rođen kao Leopold Vajs, Jevrej iz Poljske (Galicije), iz porodice rabina, koji u 32 godini života prelazi na islam. Autor je dva dela: „*Put u Meku*” i kapitalnog „*Poruka Kur'ana*”, prvog prevođa (sa komentarima) Kur'ana sa arapskog na engleski jezik 1980.g. Bio je državljanin Pakistana od 1947. godine, i imenovan direktor Odeljenja za obnovu islama pri Vladi Pakistana.

Prema Bibliji (Novi zavet, *Jevandjelje po Marku*; 6: 14-29) jevrejski judejski kralj Herod je dao da ga se ubije odsecanjem glave, po nagovoru Salome (hebrejski Šlomit, 14-62/71.g.), kćerke njegovog brata, jer je Johanana (Jovan) otvoreno govorio i kritikovao udaju njene majke Herodijade (15.g.p.n.e.- 39.g.) za kralja Heroda, brata njenog prvog, tada još živog muža Filipa (4.g.p.n.e.- 34.g.). Ovu informaciju nam daje i poznati rimski historičar (jevrejskog porekla) Jozef Flavije (37-100.g.) u svom kapitalnom delu „*Jevrejske starine*” (knjiga 18, poglavlje 5, strana 2).

Johanana – Jovan Krstitelj ima izuzetno značajno mesto i u hrišćanskom verovanju.

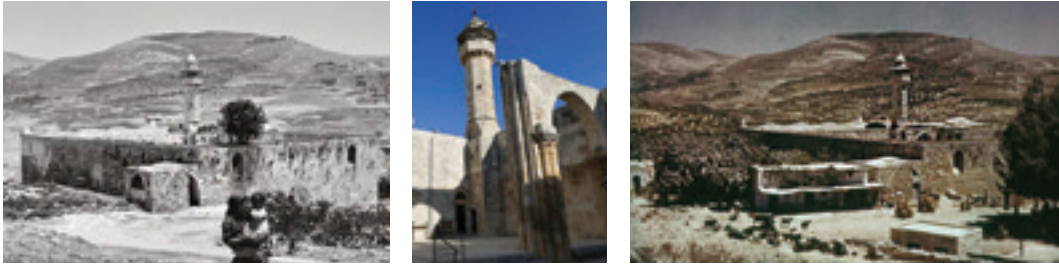
U islamu se Johanana – Jovan Krstitelj naziva arapskim izgovorom ovog jevrejskog imena – Jahja. Kur’an, kao najznačajnija sveta knjiga islama, pominje ga 5 puta, u 3 poglavlja. U islamu Johanana-Jovan (Jahja), zbog svoje izrazite pobožnosti, vere i posvećenosti Bogu, kao i pozivanja ljudi da ispravno slede Božiji put, uživa mesto proroka. Prema muslimanskom verovanju on je svedok Božijih poruka i reči i prorok koji je najavio dolazak Isusa Hrista^{128*}. Takođe prema arapskom muslimanskom historičaru i biografu Muhameda, Ibn Isaku (umro 761. ili 767.g.) u njegovoj zbirci usmenih predanja o životu Muhameda pod naslovom „*Život božijeg Poslanika*“ (u originalu „*Kitab Siratu Rasulu l-Allah*“), u poglavlju „*Miradž*“, on govori o Muhamedovom snu o uznesenju u „*sedam nebesa*“ (raj), gde je, kako Ibn Isak kaže, Muhamed „*u drugom nebu sreo Jahju* (Johanana, Jovana, zajedno sa Isusom Hristom, o.a.) *pre nego što ga je anđeo Džibril* (latinski Gabrijel, hebrejski Gavriel, o.a.) *uzneo u treće nebo*“.

Interesantno i važno je pomenuti da Kur’an direktno prenosi informacije iz Biblije vezano za Johanana-Jovana (Jahju) „*da je on sin Zaharijev*“, kao i pominjanje podatka o Zaharijevoj sumnji u mogućnost da on i žena mu Eliševa (Jelisaveta, Elizabeta), oboje stari, mogu dobiti dete. Biblija to pominje u *Jevandjelju po Luki*; 1:18-19: „*Tada Zaharije reče anđelu: Po čemu ću ja to spoznati? Ja sam star, a žena mi je u poodmakloj dobi* (nerotkinja, o.a.). *Anđeo mu odgovori: Ja sam Gabrijel, koji stoji pred Bogom, i poslat sam da s tobom govorim i da ti* (u ime Boga, o.a.) *donesem ovu radosnu vijest*”.

U Kur’anu o ovome piše u 19. poglavlju (*suri*), u ajetima 7-8, 6: “*Reče* (Zaharije, Zekerija, o.a.): „*Gospodaru moj, odakle meni sin, a žena mi je nerotkinja* (a žena mi je u poodmakloj dobi, Biblija)? *I ja sam dostigao duboku starost* (Ja sam star, Biblija)” *Reče* (Bog, o.a.): „*Tako će ti* (to biti, o.a.)“; *rekao je tvoj Gospodar...Mi* (Bog, o.a.) *ćemo te obradovati sinom* (i da ti donesem ovu radosnu vijest, Biblija)“¹²⁹.

128 * „Jahja“, „*Enciklopedija islama*“.

Prema verovanju, i jevrejskom i hrišćanskom, ali i arapskom, mesto sahrane Johanana – Jovana Krstitelja je u antičkoj Sebastiji (hebrejski Šomron), gradu u Samariji u bilizini današnjeg grada Nabulus (Zapadna obala) (slike dole).

To grobno mesto, kao Johanovo-Jovanovo, pominju još u 4. veku Rufin Akvilejski (344/5-410.g.) rimski hrišćanski sveštenik, istoričar i teolog, i Teodorit Kirski (oko 393.- oko 457.g.) značajni grčki hrišćanski biskup, teolog i istoričar. Prema tradicionalnom verovanju to je bilo i mesto samog zatvaranja Johanana – Jovana Krstitelja, a potom i mesto gde mu je odrubljena glava i gde je i sahranjen. U vreme Vizantijske vladavine ovim prostorima na tom mestu je podignuta crkva, da bi 1160. godine u vreme vladavine Krstaša bila izgrađena nova crkva.

Ona je 1187. godine, posle osvajanja Palestine od strane kurdskog muslimanskog vojskovođe Saladina (1138-1193.g.) pretvorena u džamiju, mada neki izvori navode da se to desilo tek 1261.g., za vreme vladavine ovim krajevima od strane Memluka, kada to mesto i dobiva ime „Džamija nabi (proroka) Jahja”.

Ta džamija je obnovljena u 19. veku za vreme turske-osmanske okupacije i vladavine Palestinom.

Unutar muslimanske tradicije postoji i verovanje da je odrubljena glava Johana – Jovana Krstitelja (Jahje) u grobnici (*turbetu*) u umajidskoj „Velikoj džamiji” u Damasku (Sirija - na mestu ranije porušene vizantijske crkve Jovana Krstitelja) (slike grobnice-*turbeta* u džamiji, dole).

Važno je još pomenuti da je Johanana – Jovan Krstitelj veoma poštovan i u islamskom misticizmu, to jest **sufizmu**, pre svega zbog njegovih opisa u Kur'anu kao duhovno čistog i dobrog, Bogu istinski posvećenog propovednika i u to ime i isposnika. Sledbenici **sufizma** posebno naglašavaju Kur'ansko pominjanje da on poseduje „od Boga dobijeni dar mudrosti” koju je stekao u mladosti, kao i njegovo poređenje u Kur'anu sa Isusom Hristom (hebrejski Jošuo, arapski Isom).

Eliša (arapski El'jesea)

Elišu je za svog naslednika, kao svog pomoćnika i učenika, izabrao njegov prethodnik, jevrejski prorok Elijah (Elijas, srpski Ilija). Ime ovog jevrejskog proroka iz 9. veka p.n.e. na hebrejskom jeziku znači „Moj Bog je spasenje“. Na srpskom se njegovo ime izgovara Jelisije ili Jelisej. Prema Bibliji, prorokovao je u Izraelu 60 godina, od 892. do 832.g.p.n.e.

Delovao je i verski i politički za vreme četiri izraelska kralja; Jorama, Juja (kojeg je i pomazao za kralja), Joahaza i Joasa. Prema Bibliji i jevrejskom verovanju poznat je i po svojim čudesima (razdvajanju reke Jordan, pretvaranju gorke vode iz Jerihonu u pitku, umnožavanju ulja, vaskrsnućem umrlog dečaka, hranjenjem 100 ljudi sa 20 vekni hleba, iscelivanju bolesnih, kažnjavanju zlih bolešću, oslepljivanjem protivničke vojske (sirijske), predskazivanjem, itd.).

„Prorok Eliša oživljava sina Somaničanke”, ulje na platnu engleskog autora Sir Frederik Leitona, 19. vek (slika levo) i crtež iz Biblije, oko 1395-1400.g., Holandija (slika desno)

Ovaj jevrejski prorok, Eliša (arapski El'jesea), se u Kur'anu pominje 2 puta u 2 poglavlja. Arapski istoričar, *mufasir* (komentator Kur'ana), *muhadit* (veliki poznavalac *hadita*) i *kadi* (islamski sudija i poznavalac islamskog prava) Ismail ibn Katir (1301-1373.g.), u svom radu „*Kasas al-Anbija*“ („Priče o prorocima“) prati njegovo rodoslovlje preko njegovog oca Šafata, koji se u islamskoj tradiciji naziva Ukhtub, sve do Arona (arapski Haruna). I ranije pomenuti indijski advokat i muslimanski

učenjak Abdulah Jusuf Ali (1872-1953.g.) takođe u svom „*Tefsiru*”^{129*} (klasičnoj *sunitskoj* egzezezi – tumačenju Kur’ana) pominje da je Eliša (El’jesea) prorokovao u vreme vladavine četiri izraelska kralja, ali kritikujući narod Izraela koji je „*odbio da čuje njegove reči*”.

Neki muslimani unutar *šiitskog* islama veruju da se grobnica Elišaeva (El’jeseaova) nalazila u selu Al-Avjam, u istočnom delu današnje Saudijske Arabije, i nad tim je grobnim mestom bila podignuta mala džamija. Ali, negde 70-80-tih godina 20. veka, ona je srušena od strane vlasti Saudijske Arabije jer je to u suprotnosti *Vahabističkom* verovanju (ultra konzervativnog pravca unutar *sunni* islama) koje je oficialna religija vladajuće kuće Saudijske Arabije.

Jezekiel (arapski Zul-kifl)

Jezekiel (srpski Jezekilj) je bio jevrejski prorok iz 6. veka p.n.e. Centralni je lik u biblijskoj knjizi jevrejskog Starog zaveta, u „*Knjizi proroka Jezekije*“, a po jevrejskom i hrišćanskom verovanju, čak je i autor te knjige. Ono što je bitno u njoj je njegovo proročanstvo o uništenju jevrejskoga Hrama u Jerusalimu, ali i proročanstvo obnove i podizanja Trećeg Hrama.

Prorokovao je za vreme judejskih jevrejskih kraljeva Joakima (609-598.g.p.n.e.) i Joahina (598-597.g.p.n.e.), zajedno sa kojim je 597.g.p.n.e., u 25-oj godini svog života, i sa 10.000 vojnika, zanatlija, majstora i sveštenika, u tzv. „drugoj deportaciji” Jevreja, odveden u Vavilon u ropstvo. Veruje se da je prorokovao 22 godine, bar do 570.g.p.n.e., ali tačna godina njegove smrti je nepoznata.

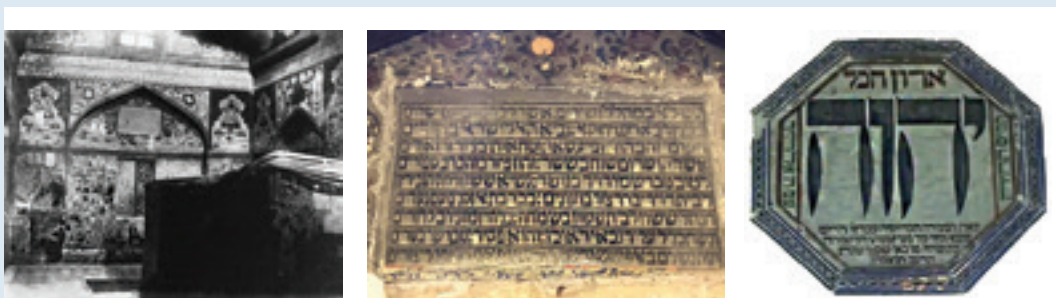
„Prorok Jezekiel”, crtež iz Biblije iz 1866.g., autora Gustava Direa

Zapis iz Biblije, iz „*Knjige proroka Jezekije*”, pregament pisan na latinskom jeziku, 5. vek, pronađen na severu Italije, najstarije pronađeni zapis iz ove knjige

129 Abdulah Jusuf Ali, *The Holy Qur’an: Text, Translation and Commentary* (Lahor, 1937).

U Kur'anu se Jezekiel (arapski Zul-kifl), pominje 2 puta u 2 poglavlja (*sure*). U stvari lik ovog proroka koji se pominje u Kur'anu imenom *Zul-kifl* se, i u muslimanskoj tradiciji i verovanju i u naučnim krugovima poistovećuje sa jevrejskim prorokom Jezekielom. Nemačko-danski kartograf i istraživač Karsten Neibur (1733-1815.g.) u svom radu „*Putopis iz Arabije i drugih susednih zemalja*” (1778.g., strane 264-266), zapisao je da je posetio mesto u Iraku koje nosi ime Al-Kifl, gde se nalazi grobnica za koju Jevreji veruju da je grobnica proroka Jezekiela, te je oni hodočaste. Na unutrašnjim zidovima i kupoli te grobnice, koja je korišćena i kao sinagoga, nalaze se ispisi na hebrejskom jeziku, i srednjovekovni islamski cvetni motivi.

Unutrašnjost grobnice i natpisi i detalji na hebrejskom jeziku u njoj

Do sredine 20. veka (oko 1950-tih godina), kada je u Iraku živela velika, brojna i jaka jevrejska zajednica od par stotina hiljada Jevreja, za vreme jevrejskog praznika *Pesah* (koji slavi oslobađanje iz egipatskog ropstva), na hodočašće ovom, Jevrejima svetom mestu, je uobičavalo doći i po 5.000 ljudi.

Jevreji na molitvi pred „Jezekielovom grobnicom“ i u njoj (dve slike iz 1932.g.) i njen izgled danas (slika desno)

Za vreme vlasti iračkog predsednika Sadama Huseina, ovo grobno mesto je bilo pod zaštitom njegovog autoriteta. Posle njegovog svrgavanja, 2010. godine, lokalne vlasti su pod motom obnove i očuvanja ovog grobnog mesta iskazale nameru da grobnicu pretvore u džamiju, te da se jevrejski aspekti grobnice ispoljeni i kroz hebrejske natpise u njoj, izbrišu i zamene arapskim natpisima i islamskim simbolima. Još uvek nije jasno da li je do ove namere došlo, ili su zagovornici ove inicijative, pod pritiskom SAD-a i Engleske, bar privremeno odustali od ove namere.

Muslimani veruju da ova grobnica pripada osobi po imenu *Zul-kifl*. Na arapskom jeziku *zul-kifl* znači „jedan u dupleme“ ili „dvojnost“. To prilično odgovara ulozu koju je jevrejski prorok Jezekiel ostvarivao u vreme kada su Jevreji bili u izgnanstvu u Vavilonu, i kada je on svojom ulogom predstavljao i duhovno-verskog vođu, ali i personifikaciju političkog i nacionalnog vođe u vreme kada je jevrejska država bila uništena. U svakom slučaju, i muslimani ga poštuju kao proroka, a osim u Kur'anu pominje se i u radu arapskog istoričara Ismail ibn Katira (1301-1373.g.) – „*Kasas al-Anbija*“ („Priče o prorocima“).

Jošua (grčko-latinski Isus Hrist, arapski Isa)

Jošua (Isus) je bio jevrejski putujući propovednik i rabin iz Nazareta. Rođen je oko 5.g.p.n.e. u judejskom gradu Betlehemu, gradu porodice jevrejskog izraelskog kralja Davida. Samo njegovo hebrejsko ime Jehošua znači „*Jahve* (jevrejski Bog) *spasava*“ („*Bog je pomoćnik*“), dok dodatak njegovom imenu *Hrist* ili *Hristos*, predstavlja titulu koja dolazi od grčke reči „*pomazanik*“, što odgovara značenju hebrejske reči „*Mesija*“. Prema hrišćanskom *Novom zavetu* smatra se da je on sa svojim učenjem počeo u 30-toj godini svoga života, pošto ga je u reci Jordan krstio njegov rođak po majci, Johanan Jovan Krstitelj. Četiri hrišćanska novozavetna jevanđelja (biblijska *Jevanđelja po Mateju, Marku, Luki i Jovanu*) nam daju najviše informacija o Isusu (Jošui).

Iz informacija koje o njemu dobivamo iz Biblije, nesporna je okolnost jevrejske pobožnosti njegovih roditelja, majke Mirjam (latinski Marije) i njenog muža Jozefa (srpski Josifa) koji sa njim pohode jevrejski Hram u vreme jevrejskog praznika Pesah (Novi zavet, *Jevanđelje po Luki; 2:41-52*).

Okolnost „kraljevskog porekla” Isusa od loze jevrejskog izraelskog kralja Davida, pomenuta je na više mesta u Bibliji, Novom Zavetu (*Jevanđelje po Luki; 1:1*: „Rodoslovlje Isusa Hrista, sina Davidova, sina Abrahamova”, *Jevanđelje po Luki; 2:1-2* i 6: „Dodoše sa istoka magi /tri kralja/ u Jerusalim i upitaše: Gdje je novorođeni kralj jevrejski?...Betleheme, zemljo Judina, ti nikako nisi najmanji među gradovima Judinim, jer će iz tebe izaći vođa koji će biti pastir naroda moga – Izraela”). I u *Jevanđelju po Jovanu; 12:13*, se kaže: „...neka je blagosloven koji dolazi u ime Gospodnje, kralj Izraelov!”

I konačno, prilikom raspeća Isusa Hrista od strane rimskih okupatora Judeje, prokuratora Poncija Pilata, nad glavom razapetog Isusa je stajala tabla sa natpisom „Isus Nazarićanin, kralj jevrejski”.

Iako je za njegova života, njegova služba i učenje bilo usredsređeno na njegove najodanije sledbenike koji su bili samo Jevreji (osim Luke) (što se vidi i u njegovoj izjavi „*Ja sam poslao samo ka izgubljenim ovcima doma Izraelova*“ /*Jevanđelje po Mateju; 15:24*/), njegovo učenje će se sve više širiti i među nejevrejske narode. Tako će on, kao vođa religioznog pokreta unutar judaizma, još za svog života, a posebno posle njegova ubistva i vaskrsnuća, postati temeljni, suštinski i najcenjeniji lik hrišćanstva i hrišćanskog verovanja.

Judaizam odbacuje verovanje da je Isus (Jošua) Božiji sin, mesija, pa čak i prorok ili poslanik.

U Kur'anu Isus (arapski Isa) se pominje 29 puta u 14 poglavlja. Smatra se božijim poslanikom, prorokom i mesijom, koji je govorio i učio ljude o prihvatanju i verovanju u samo jednog Boga, i koji je donosio objavu o takvoj božijoj veri. Prateći opise i karakteristike Isusa (Isaa) iz Biblije, i Kur'an kazuje da ga je rodila devica Merjema (hebrejski Mirjam, latinski Marija), da je izvodio različita čuda po dopuštenju Božijem (oživljavao mrtve), te da ga je Bog poslao deci Izraela sa novom knjigom objave – Indžilom (*Jevanđeljima*). Takođe, islamsko učenje smatra da je Isus (Isa) predvidio dolazak Muhameda^{130*}.

„Isus Hrist”,
umetničko
viđenje, reljef u
drvetu, autora
Vojvodanović
Vlastimira, Srbija

130 * „Isa”, „Enciklopedija islama”.

Ono u čemu se islamsko verovanje ne slaže sa hrišćanskim u vezi Isusa (Isaa) jeste da islam ne smatra da je on bio ubijen niti razapet na krst i vaskrsao, već smatra da je „živ uznesen u nebo”, te da će se on *Sudnjeg dana* vratiti na zemlju da „uspostavi pravdu i pobedi islamskog antihrista – Dedžala, koji će se pojaviti pred kraj vremena, predstavljajući izopačenu verziju duhovnosti, zavodeći ljudski rod u konačnu i kobnu iluziju”^{131*}.

Perzijska islamska minijatura „Isusove propovedi na Gori” (slika gore, levo). Motiv je nesporno, preuzet iz tradicionalnog hrišćanskog umetničkog viđenja pomenutog „događaja” – *Isusove molitve na Gori* (slika gore, desno)

Takođe islamsko učenje (kao i jevrejsko) u potpunosti odbacuje ideju o Isusovoj „božanstvenosti”, odnosno o Isusu (Isi) kao „*Isusu Bogu* ili *Božijem sinu*”. To se čak jasno i negira, pa tako u Kur’anu (5. poglavlje, 19. *ajet*) i piše: „*Sigurno su zanijekali* (istinu, – „Bezbožni su oni koji govore”, o.a.) *oni koji su rekli: „Zaista je Bog Mesih* (Isus-Isa, o.a.), *sin Merjem*in (hebrejski Mirjamine, o.a.)!” *Reci: „Pa tko može spriječiti Boga ako hoće da uništi Mesiha, sina Merjemina, njegovu majku i sve koji se nalaze na zemlji?”*”.

Ezra (arapski Uzeir - Uzejr)

Značaj ovog jevrejskog sveštenika i pisara ogleda se već i u tome da je u Bibliji njegovoj ličnosti i njegovoj posvećenosti strogom pridržavanju jevrejskih verskih zakona *Tore*, posvećena cela jedna knjiga koja i nosi naziv *Knjiga o Ezri*. Pretpostavlja se da njegovo ime dolazi od skraćenog imena Azarijah, što na hebrejskom jeziku znači „*Bog pomaže*“. Od strane perzijskog kralja

131 * „Isa”, „Enciklopedija islama”.

Artekserksa I (465-424.g.p.n.e.) poslat je kao predvodnik grupe Jevreja, bivših robova u Vavilonu, da obnovi jevrejski verski život u Judeji i Jerusalimu. To se desilo oko 459.g.p.n.e. Smelost, predanost i doslednost kojom je on to činio učinile ga jednom od najpoštovanijih figura u judaizmu. Ulogu sveštenika, Velikog sveštenika i pisara obavljao je od 480. do 440.g.p.n.e.

U Kur'anu se Ezra (arapski Uzeir) pominje u 9-om poglavlju (*suri*), 31. *ajet*, kao neko ko je cenjen među Jevrejima kao „sin Božiji“, naglašavajući time značaj koji je on imao u jevrejskoj istoriji i verovanju.

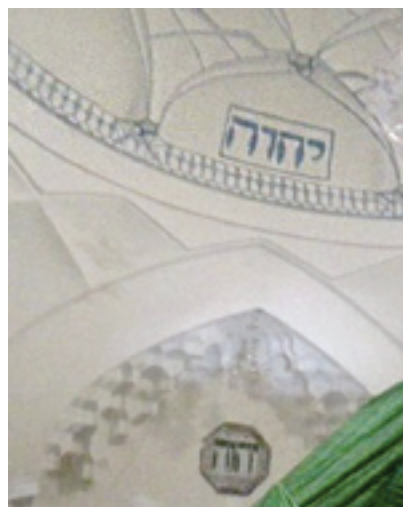
Iako u Kur'anu nije direktno pomenut kao prorok, od strane većeg broja muslimanskih učenjaka se smatra jednim od njih.

Prema rimskom istoričaru (jevrejskog porekla) Jozefu Flaviju (37-100.g.) Ezra je sahranjen u Jerusalimu. Ali negde oko 1050. godine, na zapadnoj obali reke Tigar u blizini današnjeg grada Basre u Iraku, je navodno otkriveno njegovo grobno mesto. To verovanje se ustalilo među lokalnim stanovništvom pa je dobilo i ime „*Al Uzairova grobnica*“, te postaje mestom hodočašća lokalnih Jevreja i Muslimana.

Današnji izgled ta grobnica dobiva pre oko 250 godina (slika desno). Ono što je bila posebna karakteristika je da je to bilo zajedničko mesto molitve i muslimana i Jevreja. U njenom kompleksu postoji i sinagoga, a ceo kompleks je ograđen zidom. Kupola je ukrašena plavim kamenim mozaičkim kockama.

Posle masovnog protjerivanja i iseljavanja Jevreja iz Iraka (1951/52. godine), i uz dan-danas uočljivu prisutnost jevrejskih simbola i natpisa na zidovima na hebrejskom jeziku (slike desno), kompleks je pretvoren u *šiitsku* muslimansku grobnicu, kojoj pohode samo lokalni Arapi *šiiti* južnog Iraka.

Samuel (arapski Samaval)

Značajan je jevrejski vođa, poslednji iz kategorije sudaca, a prvi od velikih proroka koji su počeli proricati unutar *Zemlje Izraela*. Pomazao je prva dva kralja izraelskog kraljevstva – Saula i Davida. Majka mu je bila Hana, a otac Elkahan. U Bibliji su mu posvećene dve knjige: *Prva* i *Druga Knjiga o Samuelu*. Njegovo ime u slobodnom prevodu sa hebrejskog znači „Bog čuje”, što u mnogome odražava i njegovu veliku pobožnost.

U Kur'anu Samuel (arapski Samaval) je pomenut posredno u jednom poglavlju (2: ajet 247. „*Reče im njihov poslanik*”), u kontekstu pomazanja prvog izraelskog kralja – Saula.

Posebno mesto koje treba ovde pomenuti zauzima i pitanje pretpostavljenog mesta sahrane ovog jevrejskog vođe iz vremena pre uspostavljanja kraljevine Izrael.

Prema Bibliji (*Prva knjiga Samuilova; 25:1 i 28:3*), Samuilo je sahranjen u svom rodnom gradu Ramahu (osam kilometara severno od Jerusalima). Još u vizantijsko doba na tom je mestu sagrađen veliki samostan, ali je od njega malo ostalo. Potom je na tom mestu sagrađena crkva „*Svetog Samuela od Šila*“.

Potom su na tom mestu krstaši podigli vojnu utvrdu, ali je ona srušena od Turaka Memeluka i na tom mestu je 1730. godine podignuta građevina koja nosi ime *Nabi Samuel* ili *Nabi Samaval*, što bi u prevodu sa arapskog jezika značilo „Grobnica proroka Samuela-Samavala“. Kada je uz tu građevinu izgrađen i dodat minaret, građevina je pored samog pretpostavljenog grobnog mesta i funkcije grobnice, sada dobila i ulogu džamiju (slika dole).

U podzemnom delu sa severne strane grobnice nalazi se grobno mesto koje posećuju samo Jevreji muškarci, a prostor u prizemlju i žene. Jevreji to posebno čine na dan 28. *ajara* po jevrejskom kalendaru, na dan smrti proroka Samuela (slike dole).

U drugom delu ove građevine, sada džamije, nalazi se *mihrab* (grobnica), prema muslimanskom verovanju grobno mesto proroka Samavala (Samuela) (slika dole).

Za kraj predstavljanja proroka u islamu, važno je pomenuti da, osim u samom Kur'anu, priče o prorocima u islamskom učenju se susreću i u tako zvanim „*Izraelitima*“, jevrejskim predanjima i porukama koje su Arapi tako nazivali, a koje su ušle u islamsku literaturu i sadržaje *hadisa*^{132*}, kao misli i poruke koje vode poreklo iz jevrejsko-hrišćanske tradicije, i koje je Poslanik Muhamed citirao. „*Izraelite*“ su uglavnom nebiblijska objašnjenja priča i tradicija (na hebrejskom se nazivaju *Midrashim*, zbirno ime za klasičnu rabinsku egzegetsku literaturu) koje daju dopunske informacije ili tumačenja o događajima ili pojedincima, zatim iz hebrejskih propisa, pravila i drugih svetih jevrejskih knjiga (ali ne iz Biblije).

132 * Posle Kur'ana drugog izvora islama i šerijatskog prava, koji predstavlja ono što je Božiji poslanik Muhamed izrekao kao i ono što su o njemu i njegovim postupcima rekli njegovi *ashabi* (savremenici i lični poznavaoći).

Među njima posebno mesto zauzimaju tzv. „*Kasas al-Anbija*” (u nekim izvorima *Kisas*), što u prevodu znači „*Priče o prorocima*”. To je zbirka priča preuzetih iz Kur’ana i druge islamske literature, i prilagođena pre svega tumačenju priča, tekstova i sadržaja iz Kur’ana. Pošto su najpoznatije one koje je priredio izvesni i nedovoljno poznati Kisa’i (oko 1100.g., Muhamed ben Abdulah al-Kisa’i) one su po njemu i dobile ime. On je, dakle, autor jedne od zbirki priča o prorocima, koji daje podatke koji ne postoje u drugim zbirkama, niti se ponavljaju u kasnijim egzegezama^{133*}.

Njegove priče su podeljene u tri kategorije: 1. legende i priče o stvaranju sveta; 2. legende i priče o prorocima; i 3. priče o izraelskim vladarima i njihovom narodu od vremena smrti Mojsija do njihovog ulaska u „Obećanu zemlju”. Te priče on je ponekad vezao za lokalni folklor ili usmenu tradiciju arabijskog i bliskoistočnog prostora, ali mnoge od njegovih priča iz zbirke „*Kisas al-Anbija*” su ustvari eho koji je na arapsku i islamsku tradiciju ostavio sadržaj priča iz srednjovekovnog jevrejskog i hrišćanskog nasleđa.

Koristeći zapise i pisanja Kisa’ia, o prorocima je pisao i savremeni arapski istoričar, *mufasir* (komentator Kur’ana), *muhadit* (veliki poznavalac *hadita*) i *kadi* (islamski sudija i poznavalac islamskog prava) Ismail ibn Katir (1301-1373.g.) u svom radu „*Kasas al-Anbija*“ („Priče o prorocima“).

Vredno je pomenuti i da su ove priče iz zbirke „*Kisas al-Anbija*” u 16. veku poslužile kao moto nepoznatom turskom slikaru za jednu bogatu kolekciju islamskih likovnih minijatura.

O prorocima preporučujemo pogledati i link:
http://www.al-huda.com/TPOI_32.htm.

133 * Nauka o tumačenjima tekstova (u ovom slučaju teksta Kur’ana).

Anđeli u judaizmu (jevrejskoj veri) i islamu

Judaizam – Već je ranije pomenuto da je hebrejska (jevrejska) reč za „glasnika” *Mallah*, i da je ona ekvivalent reči i pojmu „anđeo”. Takođe, interesantna je i sličnost arapske reči *Malaikah* koja takođe znači anđeo, sa hebrejskom (jevrejskom) reči *Mallah*. Sve to nas uvodi i u pojašnjenje značaja i uloge koju u jevrejskom, a onda i islamskom učenju i verovanju zauzimaju „anđeli”!

Uopšteno uzevši, anđeli su nadnaravna bića ili duhovi, obično u ljudskom oblika i prisutna su u verovanjima različitih religija i mitologija. Njihova najčešća uloga u tim verovanjima uključuje zaštitu i vođenje ljudskih bića i obavljanje božijih poslova. Veliki jevrejski filozof i mislilac Majmonid (Moše ben Majmon / Rambam, 1135-1204.g.) je u svom radu pisanom na judeo-arapskom jeziku^{134*} „*Dalālat al-hā'irin*” (Vodič za zbunjene) (II:4 i 6) napisao da „*Bog ne čini stvari na zemlji svojim direktnim prisustvom i kontaktom već svoju moć i postupke provodi pomoću bestjelesnih umova, koji su anđeli i koji proizilaze iz njega – Boga, i posrednici su između svih tela i objekata, ovde na ovome svetu, sa njim – Bogom*“.

Prema jevrejskoj *Kabali*^{135*} anđeli su u svetovima iznad nas i sa božijim zadatkom da na ovaj svet prenesu njegove poruke i učinke. Oni su „produžena ruka Boga” i kad obave svoj zadatak, prestaju postojati. Jevrejska sveta knjiga *Tora – Tanah* (Biblija) ih pominje direktno i posredno više puta, a posebno su poznate epizode njihovog „prisustva na ovome svetu” kada su „trojica njih” jevrejskom praocu Abrahamu, preneli Božiju poruku i najavili mu rođenje sina Isaka (Biblija, *Knjiga Postanka; 18:1-15*), a „dvojica njih” spasili Lota i njegove dve kćeri, i uništili poročne gradove Sodomu i Gomoru (Biblija, *Knjiga Postanka; 19:1-29*).

134 * Klasični arapski jezik pisan hebrejskim pismom.

135 * *Kabala* je jevrejska škola mišljenja i misticizma, skup ezoteričnih metoda učenja koje treba da objasne odnos između nepromenljivog, večnog i tajanstvenog Ein Sofa (beskraja) i smrtnog i konačnog svemira (Božijeg stvaranja).

U jevrejskom verovanju (prema jevrejskoj religiji) najpoznatiji su sledeći anđeli: **Mihael** (Mikael), **Gabrijel** (Gavriel), **Rafael**, **Uriel**, **Samael**, **Sandalfon**, **Šamael** (Šamuel), **Sataneil** (Satana) i **Metatron**.

Islam – Islam skoro u potpunosti preuzima jevrejsko (i hrišćansko) verovanje u postojanje anđela. Arapske reč za njih je *Malaikah* (jevrejska-hebrejska *Mallah*). Oni se spominju mnogo puta i u Kur'anu i u *hadisima*. I prema islamu priroda anđela je da su oni božiji glasnici, da nemaju slobodnu volju i rade samo ono što im Bog (Allah) naređuje. Jedan od zadataka im je i da „testiraju” ljude i pojedince, i za njihova dobra dela ih nagrađuju bogatstvom ili lečenjem njihovih bolesti.

Prikaz fiktivne scene *Muhamed predvodi ranije poslanike i anđele na molitvu u Makđid-al-Aksu, u Jerusalimu, tokom sna o svom noćnom putovanju (Miradžu – uspeću u nebo i raj)*

Verovanje u anđele je jedan od šest stubova muslimanskog verovanja.

Najprisutniji anđeli u islamskom muslimanskom verovanju su: **Džibril** (hebrejski Gavriel), **Mikail** (hebrejski Mihael), **Israfil** (Rafael), **Izrail** (hebrejski Azriel), **Dardail**, **Harut** i **Marut**, **Kiraman Katibin** (Ragib i Atid), **Muakibat**, **Munkar** i **Nakir**, **Ridvan** i **Malik** (biblijski Moloh).

Gabrijel (hebrejski Gavriel, arapski Džibril)

Uopšte prvo pominjanje anđela Gabrijela (hebrejski Gavriela) susrećemo u jevrejskom Starom zavetu - Bibliji. Hrišćanstvo ga preuzima i pominje u Novom zavetu. U prevodu sa hebrejskog (jevrejskog) jezika njegovo ime znači „*Bog je moja snaga*”. Zadužen je za pravedna i velika dela. Služi kao božiji glasnik odabranim, posebnim, značajnim ljudima.

U judaizmu je važna njegova uloga opisana u Bibliji, u *Knjizi proroka Danijela* (u tumačenju Danijelovih vizija) i u *Knjizi proroka Jezekiela* (*Gabrijel je shvatio da je poslat da uništi*

Simon Martini, 14. vek, Muzej u Antverpenu, Belgija

Jerusalim – kao kaznu zbog greha „Doma Izraelova”). Zajedno sa anđelima Mihaelom i Metatronom se u jevrejskom verovanju i tradiciji smatra arhanđelom (anđelom visokog ranga).

U hrišćanstvu je značajan kao donosilac vesti Svetoj Mariji (hebrejski Mirjam) da će roditi sina Isusa (hebrejski Jošuu).

I u islamu je veoma značajno njegovo mesto. Štaviše, smatra se jednim od glavnih arahanđela (anđela visokog ranga) od četiri koliko ih se u islamu poštuje (uz Mihaela, Izraila /hebrejski Azriela/ i Israfila /hebrejski Rafaela/).

U muslimanskom učenju se veruje da je on od Boga doneo Muhamedu reči i sadržaj Kur'ana, te da je on pratio Muhameda u njegovom snu tokom jedne noći, u njegovom putovanju (arapski *Isra*) iz Meke u Jerusalim, i u Muhamedovom uznesenju (uspeću – arapski *Miradž*) u nebo i raj, do Božijeg prestola.

Anđeo Džibril (Gabrijel) je najviše i najčešće prikazivani anđeo na islamskim slikama i crtežima. To se posebno odnosi na perzijske, zatim turske, i zanimljivo, skoro zanemarivo na arapske likovne prikaze (slike dole).

„Muhamed na plavom magarcu dodiruje se rukama sa anđelom Džibrilom (Gabrijelom)”
(cela slika – levo i detalj iste slike – desno), 1595. godina, crtež iz ilustrovane biografije
Muhamedove *Sijar-i Nabi*, sada u Muzeju palate Topkapi u Istanbulu, Turska

„Muhamed sa anđelom Džibrilom (Gabrijelom)“, minijatura iz Turske, nastala oko 1595. godine, sada u Muzeju Topkapi u Istanbulu, Turska

“Noćno uznesenje Muhameda na Buraku, sa anđelom Džibrilom (Gabrijelom) pred njim“, iz knjige *Sakdijev vrt*, 1514.g., Buhara, Uzbekistan, sada u Muzeju umetnosti Metropolitena u Njujorku, SAD

Mihael (arapski Mikail)

Na hebrejskom (jevrejskom) jeziku njegovo ime znači „Onaj koji je kao Bog“. On simbolizuje božiju dobrotu!

U judajizmu (jevrejskom verovanju) arhanđel Mihael igra važnu ulogu kao zaštitnik Izraela i jevrejskog naroda. On se pominje tri puta u Bibliji (u jevrejskom Starom zavetu) u *Knjizi o proroku Danijelu* (10: 13-21) i to kao „Veliki Knez, jedan od prvih, koji stoji sa sinovima svoga naroda i bori se protiv njihovih neprijatelja“.

Zbog te i takve njegove biblijske uloge kao zaštitnika naroda (u ovom slučaju izraelskog), u hrišćanstvu je preuzet i kao zaštitnik „Hrišćanske crkve“, pa je postao čest motiv u skulpturama na mnogim crkvama, javnim zgradama ili slikama brojnih autora hrišćanske provincije (slike na sledećoj strani).

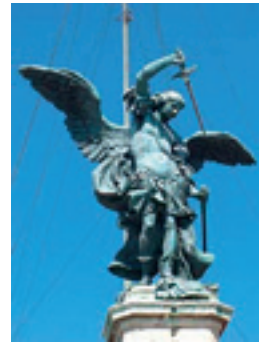
Slika, Guido Reni

Crkva u Hamburgu

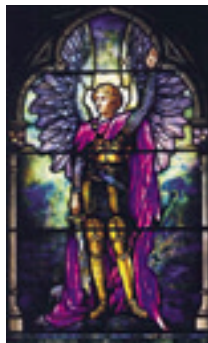
Crkva u Beču

Zamak Sent Angel, Rim

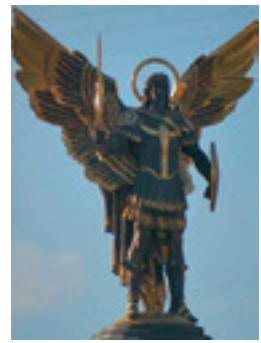
Crkva u Laškom

Vitraž katedrale

Univerzitet, Bon

Javna zgrada Kijev

U islamu je predstavljen kao anđeo (arhanđel) prirode. Uz Džibrila (Gabrijela) jedini je arhanđel imenom spomenut u Kur'anu, u 2. poglavlju (*suri*), u 98. *ajetu*, gde piše: „*Tko je neprijatelj Allahu, Njegovim melekima* (anđelima, o.a.), *Njegovim poslanicima, Džibrilu* (Gabrijelu, o.a.) *i Mikailu* (Mihaelu, o.a.) (on je nevjernik, o.a.)”.

Rafael (arapski Israfil)

Na hebrejskom (jevrejskom) jeziku njegovo ime znači „*Bog leči*” i simbolizuje božiju sposobnost isceljenja i ozdravljenja bolesnih. Pominje se u nekoliko jevrejskih apokrifnih^{136*} knjiga, među kojima i u *Knjizi o Enohu*^{137*}.

U islamu njegovo ime je Israfil (ili Israfel), i znači “*vatreni*”. Iako u Kur'anu nije imenom pomenut,

136 * Apokrifni spisi ili knjige su one koje Crkva (jevrejska, hrišćanska) ne priznaje kao prave (za razliku od kanonskih). Takođe i dela nepoznatih pisaca.

137 * Po Bibliji, sedmi starozavetni patrijarh (rodonačelnik), otac Metuzalemov.

zajedno s Mikaelom (hebrejski Mihaelom), Džibrilom (hebrejski Gavrielom, latinski Gabrijelom) i Izrailom (hebrejski Azrielom) on je jedan od četiri islamska arhanđela.

Kaligrafski ispis imena Israfil na arapskom jeziku

Prema hadiskoj tradiciji on je anđeo odgovoran i za najavu dolaska Sudnjega dana, duvanjem u rog (sur). Prema verovanju on će zatrubiti tri puta. Prvi zvuk će signalizirati početak posljednjeg dana, a drugi će signalizirati smrt svih živih bića, a treće trubljenje će signalizirati vreme kada će se sve duše iz svih živih stvorenja okupiti na posljednjem sudu.

I prema Kur'anu, neimenovani trubač – anđeo, a pretpostavlja se da je to Israfil (hebrejski Rafael), će čekati spremno Allahov znak da bi zatrubio u sur (trubu), kad dođe Sudnji dan.

Dva prikaza arhanđela Israfila (Rafaela) u islamskoj umetnosti, iz skripte „Čudo stvaranja i postanka“, perzijskog autora Zakarija al-Kazvinija, nastao u Egiptu ili Siriji u 13. veku, sada u Britanskom muzeju u Londonu, Engleska

Azrael – Azriel (arapski Izrail)

U doslovnom obliku njegovo ime na hebrejskom (jevrejskom) znači „*Onaj kome Bog pomaže*“. Ali se tradicionalno i u delu jevrejskog učenja on smatra „anđelom smrti“.

U judaističkom (jevrejskom) misticizmu on se obično naziva Azrael, a ne Azriel. U Zoharu, svetoj knjizi jevrejske mistične tradicije Kabale, dat je pozitivan prikaz Azraela. Zohar kaže da Azrael prima molitve vernika kada umremo i dođemo u nebo, a također se smatra i visokim zapovednikom božijih nebeskih anđela. Prema ovom verovanju on je „povezan“ i sa Jugom (Zohar 2:202 b).

U islamu njegovo se ime tradicionalno tumači sa značenjem „anđeo smrti“. On je odgovoran za razdvajanje duše od tela. U Kur'anu se nigde ne pominje direktno njegovo ime, već se za njega koristi ime Malak al-Maut, što u bukvalnom prevodu na arapskom jeziku i znači „anđeo smrti“ (Kur'an; 32:11).

Ipak i on se u muslimanskom verovanju smatra arhandželom – anđelom visokog ranga.

Međusobne prožetosti i suprotnosti judaizma i islama

  Mnogo je različitih okolnosti predodređivalo i uticalo na međusobni odnos judaizma, kao starije jednobožačke religije (verovanja u jednoga Boga) i islama kao nove, takođe religije sa verovanjem u samo jednoga boga (*Allaha*), čije je principe i vrednosti uspostavio Muhamed. Nesumnjivo je da je možda najbitnija okolnost za ovu međusobnu prožetost bilo to da je i jedna i druga religija (pa i treća – hrišćanstvo) nastala skoro na istom geografskom prostoru Bliskog istoka, gde su sledbenici različitih religija živeli jedni pored drugih ili izmešani jedni sa drugima. To je nesporno dovelo do međusobnih kontakata, svakodnevnih i praktičnih, ali i duhovnih. Nekad su ta prožimanja predstavljala uvažavanja životnih, verskih, filozofskih pa i praktičnih običaja i života „onih drugih”, a nekada su, nažalost, vodila i u međusobna suprotstavljanja, neretko i sučeljavanja i sukobe. Povodi su bili različiti, često oslonjeni na rivalitete pre svega verskog aspekta i poimanja života, iskazanog kroz religiozna verovanja judaizma, hrišćanstva i islama, a često su nosila i pečat određenih razočarenja zbog nespremnosti „ovih ili onih” da prihvate verovanja „druge strane”.

Muhamed, kao duhovni ali i politički i vojni lider i vođa novog *ummeta*^{138*}, je prema verskom muslimanskom verovanju svoja prva otkrovenja primio preko arhanđela Džibrila (hebrejski Gavriela, latinski Gabrijela) i potom ih uključivao u sadržaj Kur’ana. Međutim, istorijska je činjenica da je njegovo uobličavanje i formiranje propisa i običaja nove vere bio jedan proces, koji se odigravao u vremenu od oko 23 godine, od 610. do 632. godine. Obzirom da su na prostoru gde je Muhamed živeo, delovao i kretao se (Meka, Medina, Arabijsko poluostrvo, Bliski istok) živeli narodi koji su već upražnjavali i praktikovali verovanje u samo jednoga Boga (Jevreji i hrišćani) nesumnjivo je da mu je njegov kontakt sa njima (ili možda još više kontakti ljudi oko njega sa njima, a sa kojima je on bio blizak i koje je uvažavao), donosio i davao informacije i saznanja o ovim ranijim religijama što je sigurno uticalo i na njegova razmišljanja u formiranju njegovih verovanja, vrednosti, pravila i propisa

138 * Muslimanske zajednice celoga sveta - svih muslimana sveta.

koja je on, svesno ili nesvesno, uvažavao i što je još bitnije, više ili manje uključivao u svoje novo verovanje i veru – islam.

Otuda ne bi trebalo da čudi da je Muhamed u Kur'an, kao centralni verski tekst islama, uključio čak 50 likova ili događaja koji se već pominju ili su opisani u Bibliji!

Iz jevrejske Tore – Starog zaveta, to su sledeći likovi i događaji: priča o **Adamu i Evi**; braći **Kainu i Abelu**; **Noahu** i „Nojevoj barci“; **Abrahamu** (sa biblijskim epizodama o Božijem mu obećanju i nagoveštaju rođenja sina, njegovoj spremnosti na žrtvovanje tog sina u ime vere, njegovom obrezanju, itd.); **Lotu** i spasenju njega i njegovih kćeri od uništenja poročnih gradova Sodome i Gomore; **Jozefu** i njegovoj braći i njegovoj sposobnosti tumačenja snova tokom njegovog boravka u Egiptu; **Mojsiju** i epizodama o njegovom spasenju kao bebe u pletenoj kolecvi u Nilu, usvojenje od egipatske princeze, njegova pobuna zbog ugnjetavanja Jevreja u egipatskom ropstvu, pošasti koje mu je poslao Bog da kazni egipatskog faraona, izbacivanje Jevreja iz ropstva, prelazak Crvenog mora, potapanje faraonove vojske, nevjerica Jevreja u mogućnost spasenja pod vodstvom Mojsija, priča o zlatnom teletu, itd.; pobuna Jevrejina **Koraha** protiv Mojsija na Sinaju; izraelski jevrejski kraljevi **Saul, David, Solomon**; priča o **Golijatu**; priča o dolasku **kraljice od Sabe** jevrejskom kralju Solomonu; priča o **Jonahu** (Joni) koga je progutao kit; priča o **Hamanu**; idolo-poklonstvo **Samarićanina**; itd.

Značaj ovih biblijskih priča, motiva i ličnosti, od kojih su većina Jevreji, ili događaji koji su vezani za Jevreje, potvrđuje se i njihovim prikazima u brojnim slikama i crtežima iz muslimansko-islamskog kulturnog nasleđa (slike na strani 295).

Iz Novog zaveta u Kur'anu su preneti i pominju se sledeći likovi: jevrejski sveštenik Zaharije i njegov sin Johanana (Jovan Krstitelj); Mirjam – Marija, majka Isusa (Jošue) Hrista; sam lik Jevrejina Isusa (hebrejski Jošue) Hrista; Sudnji dan, itd.

Ovakav odnos Muhameda prema judaizmu i generalno Jevrejima kao narodu učinio je da i Jevreje i hrišćane tretira kao „**narod Knjige**“ (na arapskom Ahl al-Kitāb), prihvatajući ih pa i poštujući kao narod koji poštuje Svete Knjige, jevrejsku *Toru* i hrišćanska Jevanđelja, knjige prema kojima je i Muhamed gajio poštovanje i respekt.

Za ilustraciju tog poštovanja jevrejske svete knjige *Tore* (koja se u Kur'anu pominje u 36 od ukupno 114 poglavlja-*sura*), može da posluži i zapis iz jedne od šest glavnih zbirki *sunitskih hadisa*^{139*} „*Sunan Abu Davud*“, u 38. knjizi, u 4431. *hadisu*,

139 * Posle Kur'ana drugi izvor islama i šerijatskog prava, koji predstavlja ono što je Božiji poslanik Muhamed izrekao kao i ono što su o njemu i njegovim postupcima rekli njegovi *ashabi* (savremenici i lični poznavaoци).

Adam i Eva

Kain sahranjuje Isaka

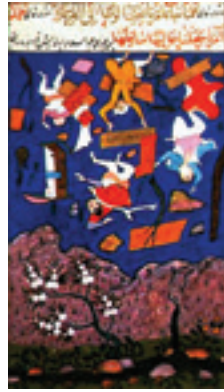
Noah i „Nojeva barka“

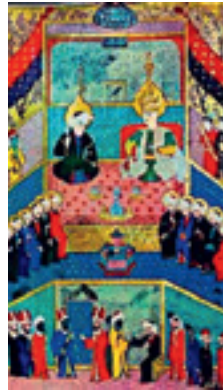
Abrahamova žrtva brata Abela

Mojsijev sukob sa faronom

Razaranje grada Sodome

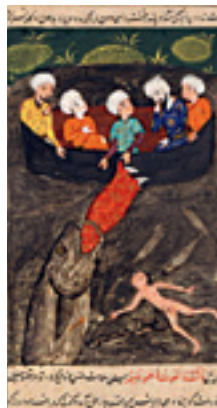
Jozef sa ocem Jakobom i braćom u Egiptu

Muhamed sa jevrejskim kraljevima Izraela, Davidom i Solomonom

Sud mudrog kralja Izraela

Jona i kit

Kralj Solomon i kraljica od Sabe

Jevrejski kralj Solomon razgovara sa životinjama

u naraciji Abdulah Ibn Umara-Omara (oko 614.– 693.g., sin drugog kalifa Uma-
ra-Omara ibn Kataba), istaknutog autora *hadisa* i poznavaoa islamskog prava i
zakona. U toj naraciji on kaže: „*Grupa Jevreja došla je i pozvala Allahovog Poslanika*
(Muhameda, o.a) *u Kuf* (tadašnji jevrejski kvart u Medini, blizu centra grada po
imenu al-Kufal-Kuf, o.a.). *I on ih je posetio u njihovoj školi* (verskoj učionici, o.a.).
I oni mu tada rekoše: Abul Kasime (Aba al-Kasime, Muhamedovo *kunisko* ime – na
arapskom, ime od milja, o.a.), *jedan od naših ljudi je učinio preljubu sa ženom, pa*
izreci presudu za njega (ovo ovlašćenje Muhameda da presuđuje po ovim pitanjima
i kod Jevreja u Medini, proizilazilo je iz potpisanog „*Sporazuma (Povelje) iz Medi-*
ne“, posebno apostrofirano u tačkama 28 i 52, o.a.). *Oni staviše jastuk za Allahova*
Poslanika i on sede na njega i reče: „Donesite Toru (jevrejsku svetu knjigu – „*Pet*
knjiga Mojsijevih“, Biblija, o.a.). *I oni je donesoše. On je tada izvukao jastuk ispod*
sebe i stavio je Toru na njega, rekavši: „Verovao sam u tebe (jevrejsku Toru, o.a.) *i u*
Onoga Ko ti je ovo doneo (otkrio, preneo, dao, misli se na jevrejskog Boga, o.a.) *. A*
zatim reče: „Dovedite mi onoga ko je učen među vama. I oni dovedoše mladog čove-
ka. Narator tada pominje ono što se odnosi na običaj kamenovanja slično onom koji
prenosi Malik iz Nafe““.

Drugi primer iz muslimanske pisane tradicije u kome je zabeleženo Muhame-
dovo poštovanje jevrejske svete knjige *Tore* (Biblije-Starog zaveta) je dato u knjizi
arapskog istoričara Ibn Isaka (umro 761. ili 767.g.) autora zbirke usmenih predanja o
životu Muhameda, pod naslovom „*Život božijeg Poslanika*“ (u originalu „*Kitab Siratu*
Rasulu l-Allah“). U toj knjizi on beleži sledeću okolnost iz života Muhameda, kada,
624. godine, njemu dolazi grupa učenih rabina i sa njim vodi sledeći razgovor (citat
iz knjige Ibn Isaka počinje pominjanjem njihovih imena): „*Rafi ben Harit i Salam ibn*
Miškam i Malik bin al-Sajf i Rafi ben Hurajmila. Oni su ga pitali: „Zar ti ne tvrdiš
da slediš religiju Abrahama (jevrejskog praoca, o.a.) *i da veruješ u Toru* (jevrejsku
svetu knjigu, o.a.) *koju mi imamo i svedočiš da je u njoj data istina od Boga“; na šta*
Muhamed odgovori“: „Svakako...“!!!

Međutim, kod pojedinih današnjih sledbenika, teoretičara i tumača islama, po-
stoji pokušaj osporavanja „autentičnosti“ ova dva zapisa u kojima se pokazuje koje
je poštovanje Muhamed imao prema jevrejskoj svetoj knjizi *Tori*. Oni međutim pre-
nebregavaju, da obzirom da je reč o dva veoma autoritetna, poštovana i relevantna
muslimanska pisana izvora, deluje veoma problematično dovoditi u pitanje tačnost
pomenutih navoda, jer bi se onda postavilo pitanje o autentičnosti i tačnosti i svih
drugih tekstova i navoda datih i napisanih u tim izvorima, a koji se smatraju značaj-
nim izvorima velikog dela arapske i muslimanske istorije, verovanja i prakse samog
islama, i koji se odnose na život i delovanje Muhameda u to vreme.

„Poslanik Muhamed predvodi Abrahama, Mojsija i Isusa u molitvi“, srednjovekovni manuskript iz Perzije. Prikaz tri znamenita Jevreja u društvu Muhameda!

Sve to je uticalo da je Muhamed ipak uveo u muslimansku veru vrednovanje i poštovanje četiri velike „božije“ Knjige, „Četiri božije Objave“:

Tevrat – jevrejsku Toru – tzv. „Pet knjiga Mojsijevih“, – Stari zavet.

Zebur – jevrejske „Davidove psalme“. *Psalm* na hebrejskom (jevrejskom) jeziku znači „verska pesma“. Deo su jevrejske Biblije (Starog zaveta) i autorstvo ovih pesama se uglavnom pripisuje jevrejskom izraelskom kralju Davidu (1010-970.g.p.n.e.). Njih čini 150 pesama koje izražavaju čitav spektar vere jevrejskog izraelskog naroda u Boga – JAHVEA (JHVH).

Indžil – hrišćanska jevanđelja. Četiri njih: po Mateju, po Marku, po Luki i po Jovanu.

Kur'an – Kao poslednju božiju objavu, datu Božijem poslaniku Muhamedu.

Svitak „Davidovih Psalama“

U vezi ovih Knjiga pogledati sledeći link: <https://www.pozivistine.com/svete-knjige-koje-je-allah-objavljivao-ljudima-tokom-coveanstva/>.

Takođe je važno pomenuti i okolnost Muhamedovog bezrezervno iskazanog respekta i poštovanja **prema jevrejskom vođi, osnivaču i utemeljitelju jevrejske vere i jevrejskih verskih zakona – Mojsiju (arapski Musi)**, kao osobi i liku koji Muhamed u Kur'anu pominje najviše puta, čak 136, što dovoljno govori o iskazanom poštovanju prema ovom utemeljitelju jevrejske religije.

I ovde je možda ponajbolji primer tog poštovanja dat u zbirci *sunitskih hadisa* „*Sahih Buhari*“, volumen 4, knjiga 55, *hadis* 610, u naraciji Abu Said al-Kudrija, An-sara iz Medine i jednog od najmlađih Pratilaca Muhameda, gde on kaže: „*Poslanik (Muhamed, o.a.) je rekao: „Ljudi će padati u nesvest na Sudnji dan, a ja ću biti prvi koji će doći k svesti, i gle! Tu ću videti Mojsija gde drži jedan od stubova Allahova prestolja. I ja ću se upitati da li je on postao svestan i pre mene ili je slobodu (uma, duha, verske prosvćenosti, o.a.), dobio kada je prvo izgubio svest na Turu (planini Sinaj, o.a.), a potom primio (božiju poruku na zemlji, o.a.)“*“.

Okolnost da jedan od Muhamedu bliskih ljudi, njegov Pratilac Abu Said al-Kudrija, navodi ove Muhamedove reči, daje posebnu težinu poštovanju koje je Muhamed iskazao prema ovom jevrejskom lideru i utemeljitelju jevrejske vere, i njegovom verskom učenju i delu.

Šta više, ovaj izuzetno važni deo jevrejske nacionalne istorije i verskog nasleđa, a koji se odnosi na izlazak Jevreja iz Egipta i egipatskog ropstva pod vodstvom ovog jevrejskog lidera i utemeljitelja jevrejske vere – Mojsija, **i koji se kod Jevreja slavi kao jedan od značajnijih jevrejskih praznika, praznik Pesah**, u muslimanskoj svetoj knjizi Kur'anu, njen autor Muhamed okolnostima i akterima ovog budućeg jevrejskog praznika posvećuje nemali deo teksta Kur'ana. I to u pozitivnom i afirmativnom tonu!

Međutim, odnos Muhameda prema Jevrejima i hrišćanima i njihovoj veri vremenom je postajao sve kritičniji i netolerantniji, pogotovu od trenutka kada je shvatio da njegovo novo učenje, njegova nova vera – islam, neće biti tako bezrezervno i sveopšte prihvaćena među njima, kao što je bila prihvaćena među Arapima, koji su uglavnom bili nevernici i idolopoklonci (nisu verovali u jednoga Boga). Od tada je osnovna oštrica njegove kritike njihovog verovanja usmerena na osporavanje autentičnosti i izvornosti jevrejske svete knjige *Tore* koju oni koriste u svoje vreme, i Muhamedovog nametanja stava da je njen sadržaj „iskrivljen“ u odnosu na onu iz Mojsijevog vremena, kao i navodno nepridržavanje od strane Jevreja (i hrišćana), odredbi izvorne *Tore* (arapski *Tevrata*) i Jevanđelja.

Zato u već pomenutom citatu iz knjige arapskog istoričara Ibn Isaka i njegove zbirke usmenih predanja o životu Muhameda, pod naslovom „*Život božijeg Poslanika*“ (u originalu „*Kitab Siratu Rasulu l-Allah*“), na pitanje četvorice Jevreja koji su

došli na teološki razgovor sa njim: „*Zar ti (Muhamede, o.a.) ne tvrdiš da slediš religiju Abrahama (jevrejskog praoca, o.a.) i da veruješ u Toru (jevrejsku svetu knjigu, o.a.) koju mi imamo i svedočiš da je u njoj data istina od Boga*“; na šta Muhamed odgovori: „*Svakako,...*“, on dalje nastavlja u odgovoru i kaže sledeće: „*...ali ste (vi Jevreji, a i hrišćani, o.a.) zgrešili i prekršili zavet sadržan u njemu i prikrili ono što je naređeno čoveku da uradi i ja se ograđujem od tog greha. A oni mu rekoše: „Mi se pridržavamo onoga što imamo. Mi živimo u skladu sa njegovim smernicama i istinom, i mi ne verujemo u tebe (kao Poslanika, o.a.) i mi te nećemo sledeti. A Bog mu posla poruku: „Reci im, o narode Knjige, ti se nećeš zaustaviti dok se ne bude poštovala Tora i Jevanđelje i sve ono što vam je dato od Boga. Ono što im je poslato od Boga sigurno će mnogo njih dovesti u zabludu i neverovanje. Ali nemoj biti tužan zbog neverovanja naroda*““.

To je upravo ono čime počinje Muhamedovo iskazivanje zamerki Jevrejima (i hrišćanima) zbog njihovog navodnog „iskrivljavanja“ njenog sadržaja i nepridržavanja odredbi izvorne *Tore*. Sve to je nesumnjivo rezultat njegovog osećaja rivaliteta od strane ovih ranijih jednobožačkih verovanja (judaizma i hrišćanstva). To je i početak njegove borbe sa pripadnicima tog i takvog rivalskog verovanja (Jevrejima i hrišćanima). Taj rivalitet je bio i praktičan (koje će verovanje od ova tri privući veći broj ljudi i osnažiti se) ali i suštinski, teološki, u samom sadržaju tih verovanja (judaizma, hrišćanstva i islama).

Sve to je dovelo i do izjava koje nisu bile blagonaklone prema pripadnicima ove dve religije, i koje su počele biti pisani stavovi i propisi, koji se pripisuju samom Muhamedu.

Prvi takav stav nalazimo u 5. poglavlju (*suri*) Kur’ana, u 54. *ajetu*, gde Muhamed oštro naglašava potrebu stvaranja nepoverenja prema Jevrejima i hrišćanima, a sve to kao zamerka zbog njihove nespремnosti da se preobrate u islam. Pa kaže: „*O vjernici (muslimani, o.a.)! Ne uzimajte Jevreje i kršćane za prijatelje! Oni su jedni drugima prijatelji. Njihov je i onaj od vas koji ih uzima za prijatelje.*“

Tu je i više zapisa iz zbirke *sunitskih hadisa*. Pa tako u zbirci „*Sahih Muslim*“, knjiga 1, *hadis* 0284, u naraciji Abu Huraira (puno ime Abd al-Rahman ibn Sakr Al-Azdi, 603-681.g., Pratilac Muhamedov), kaže da je Muhamed rekao da „bilo koji Jevrej ili hrišćanin koji je čuo za njega i njegovu veru (islam), a neće da je prihvati, treba biti bačen u pakao. I da on, Muhamed, o tome, ne misli samo na ljude (Jevreje i hrišćane) ovog vremena!“

Takođe u zbirci „*Sahih Muslim*“, knjiga 19, *hadis* 4363, i takođe u naraciji Abu Huraira (603-681.g.), on kaže: „*Krenuli smo sa njim (Muhamedom, o.a.) dok ne dođemo do njih (Jevreja, o.a.). Allahov Poslanik je ustao i povikao im (govoreći): O vi skupino Jevreja, prihvatite islam (i) bićete sigurni. Oni mu odgovoriše: Abdu’l-Kasime (ime od milja za Muhameda, o.a.), jel to imaš neku poruku od Boga za nas. Allahov*

Poslanik (Muhamed, o.a.) im reče: *Želim ovo (tj. da prihvatite ovu Božiju poruku koju vam nosim) **prihvatite islam i bićete sigurni***. Oni rekoše: Abu'l-Kasim, jel nam to prenosiš Božiju poruku. Allahov Poslanik (Muhamed, o.a.) im reče: *Želim ovo. . . Pa On ponovi iste reči po treći put (i dobi opet isti odgovor), pa dodade: **Vi bi trebali znati da zemlja pripada Allahu i njegovom Poslaniku** (Muhamedu, o.a.), **i želim da vas izbacim iz ove zemlje***. Oni koji imate bilo kakve imovine, treba da je prodate, u protivnom znajte da zemlja pripada Allahu i njegovom Poslaniku (i možda ćete morati otići ostavljajući sve iza sebe)“.

Zatim ponovo u zbirci „Sahih Muslim“, u knjizi 19, u hadisu 4366, u naraciji Umara-Omara ibn Kataba, da je: *“čuo Allahovog Poslanika (Muhameda, o.a.) da je rekao „**Ja ću protjerati Jevreje i hrišćane sa Arabijskog poluostrva, i neće ostati niko osim muslimana**”*“.

I u trećoj zbirci *sunitskih hadisa* „Malik's Muvata“, u knjizi 45, u hadisu 45.5.17, u naraciji Umar ibn Abd al-Aziza (Umar II, rođen 2. novembra 682.g. – umro 31. januara 720.g., Umajdaski kalif koji je vladao od 717-720.g.) on kaže: *„**Jedna od poslednjih stvari koju je Allahov Poslanik (Muhameda, o.a.) rekao, je “Neka se Allah bori protiv Jevreja i hrišćana...dve religije ne mogu koegzistirati na arapskoj zemlji”**”*.

Ova poruka je ponovljena odmah i u sledećoj naraciji pod brojem 45.5.18, ali ovaj put po pričanju Malika i Ibn Šihaba da je Umar-Omar ibn al-Kataba (581-644.g., posle Muhamedove smrti postao drugi muslimanski kalif – drugi od četiri „pravoverna“ kalifa – vladara islamskog sveta): *„Tražio informaciju o tome dok se potpuno nije uverio da je Allahov Poslanik (Muhameda, o.a.) rekao: **Dve religije neće koegzistirati na Arapskom poluostrvu, i onda je proterao Jevreje iz Kajbara** (jake jevrejske oaza i utvrđenje u blizini Medine, o.a.)”*.

Iz svega pomenutog, više je nego uočljiva značajna prisutnost pominjanja Jevreja u muslimanskim pisanim izvorima iz vremena Muhameda. Osim u Kura'nu gde su Jevreji kao narod ili pojedinci pomenuti u 51 poglavlju (*suri*) od ukupno 114, oni se dosta pominju i u velikoj i značajnoj zbirci *sunitskih hadisa*, koju čini 6 opusa-kolekcija knjiga. Šta više, posvećeni su im i cela poglavlja, kao na primer: u „Malik's Muvatu“, u knjizi 41 – **Proterivanje Jevreja iz Medine**, ili u „Sahih Muslimu“, u knjizi 19 – **Odlazak Jevreja iz Hijaza** (oblast u zapadnoj Arabiji) i **Zli geni Jevreja**. Vrlo je primetno da osim određenih pominjanja koja se tiču svakodnevnih životnih okolnosti, većina ostalih pominjanja Jevreja je u pežorativnom kontekstu, odnosno kritička ili negativistička.

Kako god, Muhamed je ipak u muslimansku versku praksu i propise preneo i uneo znatan broj propisa i običaja iz jevrejske vere i života. Između ostalog to su propisi koji se odnose na:

- obredno klanje životinja i nedozvoljenu hranu (svinjetinu),
- obavezu obrezivanja muške dece – arapski *sunet*,
- običaj sahranjivanja u beloj plahti-tkanini,
- običaj skidanja obuće pri ulasku u bogomolju (džamiju) – Interesantno, to je običaj koji je prestao biti deo jevrejske verske prakse, ali zapis o njemu kao obavezi za Jevreje postoji i danas u Bibliji (*Druga knjiga Mojsijeva, Knjiga Izlaska*; 3:5),
- dan(i) posta – arapski *ašura*.

Čak je i prvobitna obaveza muslimana da se prilikom klanjanja okrenu ka Jerusalimu (arapski *Kibla*, smer okretanja prilikom *namaza* – molitve) bila oponašanje prakse Jevreja da se prilikom molitve okrenu prema Hramu u Jerusalimu. Za muslimane je ova obaveza dotadašnjeg oponašanja Jevreja, ukinuta 11. februara 624. godine, Muhamedovom naredbom.

Ono što je za ovaj „odnos” još karakteristično, jeste okolnost da se dosta osnovnih muslimanskih verskih ali i istorijskih izvora, i njihovih autora, bave pitanjem Jevreja i jevrejske vere. Već smo pomenuli tog priličnog pominjanja u kolekcijama haditskih kanona (*Sunan Abu Davudu, Sahih Muslimu, Sahih Al Buhari* i ostalima). Ali tog pominjanja susrećemo i kod istoričara. Pa tako znameniti perzijski islamski učenjak i istoričar, i jedan od najvećih egzegeta – tumača Kur’ana, Abu Džafar Muhamed ibn Džarir **al Tabari** (838-923.g.), u svom najvažnijem pisanom delu „*Tarik al-Rusul va al-Muluk*” (Istorija proroka i kraljeva), kao jednoj od najpoznatijih univerzalnoj istoriji islamskog sveta, u 40 tomova te svoje kapitalne knjige, među prvih sedam tomova koji prate „postanak sveta” i pojavu i istoriju islama, priličan deo sadržaja posvećuje Jevrejima i jevrejskom verovanju. Pa tako prvi tom nosi naslov „**Opšti uvod i od Stvaranja do Potopa**” gde prenosi priču iz jevrejske svete knjige Biblije, o Stvaranju sveta, Noahu i Potopu. Drugi svezak koji nosi naslov „**Proroci i rodonačelnici**”, kao o značajnim ličnostima svetske istorije govori o dvema važnim jevrejskim ličnostima, jevrejskom praocu Abrahamu i Jozefu. A drevni „**Iran, Izrael i Arabiju...**” predstavlja kao pozornicu početaka ljudske istorije. Zatim govori o jevrejskim, i ličnostima iz jevrejske Biblije (Starog zaveta-*Tanaha*).... Isaku, Sari, Lotu, Mojsiju, Jeteru... donosi i tekst sa opisom jevrejskog izlaska iz Egipta. Treći tom nosi naslov „**Deca Izraela**” a sadrži, između ostalog, i priče o izraelskim rodonačelnicima i prorocima. O Mojsiju, Aronu, izlasku dece Izraela iz egipatskog ropstva, vremenu jevrejskih Sudija, prorocima Samuelu i Jezakiji, jevrejskim izraelskim kraljevima Saulu, Davidu i Solomonu, priču o izraelskom kralju Solomonu i kraljici od Sabe (arapski Bilkis), jevrejskim *midrašima* – tumačenjima *Tore* (Petoknjižju – pet knjiga Mojsijevih, esencijom jevrejskog verskog verovanja). Četvrti tom nosi naslov „**Antička kraljevstva**”, gde je fokusiran na vreme odnosa Irana i Izraela, posle vremena Solomona, o perzijskom kralju kao sinu jevrejske junakinje Estere. Između ostalog govori i o jevrejskoj biblijskoj priči o Jevrejину Samsonu (hebrejski Šimšonu) i Dalili, jevrejskom proroku

severnog kraljevstva Izraela, Jonahu.....o Jovanu Krstitelju (hebrejski Johananu) i Isusu (hebrejski Jošui), i konačno o biblijskom komentaru i istoriji uništenja jevrejskog Jerusalima od strane Nabukodonosora. Sedmi svezak nosi naslov „**Osnivanje zajednice**”. U njemu Tabari, između ostalog, govorio i o rivalstvu i svađama među ranim pristalicama i protivnicima Muhameda, kao i njegovom i njihovim odnosima sa jevrejskom zajednicom Medine (Jatriba) tog vremena.

Što se druge strane tiče, o prisutnosti i pominjanju Muhameda u jevrejskim pisanim ili teološkim izvorima, može se reći da se veoma mali broj tekstova u judaizmu odnosi na njega.

Uopšteno govoreći u judaizmu prorokom se smatra neko ko je dostigao najviši stepen svetosti, učenosti i bliskosti sa Bogom i koji je postavio standarde ljudskog savršenstva. Jevrejski *Talmud*^{140*} tumači da je bilo više od milion proroka, ali da je većina poslanika prenosila poruke koje su namenjene isključivo za savremenike vlastite generacije, a ne kao objave (Božije) u formi pisane svete Knjige.

Pitanje pojave, proroštva i učenja Muhameda kroz propovedanje nove vere islama, komentarisali su sledeći jevrejski autoriteti i izvori.

Majmonid

Puno ime Moše ben Majmon – Rambam (akronim od *Rabenu Moše Ben Maimon*), arapski Musa ibn Majmun, rođen u Kordobi (Španija) 1135. godine, umro u Kairu (Egipat) 12. decembra 1204. godine. Bio je rabin, učenjak, lečnik (lični lekar Saladina na dvoru u Kairu), astronom i pre svega jedan od najučenijih i najuticajnijih srednjovekovnih jevrejskih filozofa i veliki poznavalac verskih propisa i zakona *Tore* (Biblije).

Osporavao je Muhamedovu ulogu proroka, jednako kao i prije njega Isusa. U svom radu „*Poslanica Jemenu*” (*Iggeret Teman*), koji je napisao oko 1172. godine, a bila je upućena Jevrejima u Jemenu, na njihovu molbu „šta da rade”, jer su bili u „raskoraku”, i fizičkom i duhovnom, između pritisaka da prime islam i njihovog htenja

140 * U doslovnom značenju – „učenje”. Zbornik jevrejske postbiblijske literature, grupnih i pojedinačnih rasprava o značenju pisane *Tore*, usmenog nasleđa i rabinskih propisa. U 22 knjige zapisane rabinske upute i propisi, tumačenja i blagoslovi, presude, legende i mudre *kaže*. Sastoji se od *Mišne* i *Gemare*. Postoje dva Talmuda: Jerusalimski i Vavilonski.

da ostanu u jevrejskoj veri. On im na to poručuje da Muhamed oponaša već viđenog Isusa Hrista, koji mu je, opet, svojim delovanjem kroz uspostavu hrišćanskog verovanja, samo utro put za njegov nastavak. I da je sve to uticalo da Muhamed izgradi formu verovanja čiju okosnicu čini vladanje i potčinjavanje, dakle sve ono, kako Majmonid kaže, što se već vidi u islamu.

Ipak, u svom kasnijem radu autoritativnih prava „*Mišne Tora*“ (*Hilkhot Melakhim*: 11:10-12, „Ponavljanje Tore“), Maimonid iznosi stav da je Muhamed bio deo Božjeg plana za svet, priprema za dolazak jevrejskog Mesije: „*Sve one reči Isusa iz Nazareta, i ove Jišmaelca (Muhameda, o.a.) koji se pojavio nakon njega, su samo da bi se pripremio put za mesijanskog kralja i pripremio celi svet da služi Bogu zajedno. I kao što je rečeno: „Jer tada ću promeniti govor naroda u čisti govor, tako da se svi moraju pozvati na ime Gospodnje i služiti mu jednodušno“ (Sofonija; 3:9 – Pročišćenje naroda)*”.

Primerak „*Mišne Tora*“ iz severne Francuske ili Nemačke, napisane između 1200.g i 1400.g., sada u Muzeju umetnosti Metropolitena u Njujorku, SAD

Jakob ben Nataniel al-Fajumi

Bio je Jevrej iz Jemena, rođen 1090., umro 1165. godine. Istaknuti rabin i teolog, utemeljitelj takozvanog „jevrejskog Ismailizma“, slično *Ismailiskom* pokretu unutar *šiiit-skog* pravca islama^{141*}. U svojoj filozofskoj raspravi „*Bustan al-Ukul*“ („Vrt mudrosti“) kaže „da Bog šalje različite proroke različitim narodima sveta i da propisi koje im oni donose odgovaraju određenom temperamentu i osobnosti svakog od tih naroda, i da ti njihovi novi propisi ne moraju biti u skladu sa odredbama jevrejske vere – *Tore*, i jevrejskog naroda. On zagovara da svaki narod treba ostati u svojoj veri. Nataniel, dakle, Muhameda eksplicitno smatra pravim poslanikom kojeg je poslao Bog, sa određenom porukom, ali koja se odnosi samo na Arape, a ne i na Jevreje”.

141 * *Ismailisko* učenje je zagovaralo verovanje u evoluciju proročkih objava, što će kulminirati u doba mesijanskog pokreta (Ka'ima) koji će ujediniti celo čovečanstvo u priznavanju jedne Božanske osobe (*Hashema*-jedna od hebrejskih reči za Boga). Ismailiski nauk priznaje da jedna univerzalna verska istina leži u korijenu različitih religija, te da svako od istorijskih otkrića igra važnu ulogu u pripremi puta za tu univerzalnu istinu.

Ovakav stav je očito bio kompromis. Jevreji Jemena, koji su ostali na Arabijskom poluostrvu, bavili su se svojim poslovima, ali i ljubomorno čuvali svoju veru i nasleđe.

U vreme pobune *šiita* protiv Saladina (1137/8-1193.g.) ojačao je muslimanski pritisak da Jevreji moraju da prime islam. Mnogi od njih, kao što je bio i Nataniel, radije su onda prihvatili ovaj njegov model religijskog pluralizma, što je u teološkom smislu značilo da prihvataju i priznaju Muhamedu ulogu legitimnog poslanika, ali ne jevrejskog, već poslatog da to novo verovanje propoveda Arapima, baš kao što su jevrejski proroci bili poslani da prenesu svoje poruke narodu Izraela.

Jemenski Jevreji u čitanju *Tore*

Ali *šiitski* pritisak verskih progona se nastavljao, pa je Jakob ben Nataniel al-Fajumi zatražio pomoć od Majmonida, koji je potom i napisao, ovde već pomenutu „*Poslanicu Jemenu*“ (Jevrejima Jemena). Majmonid je intervenisao kod Saladina u Egiptu, i nedugo nakon toga je prestao progon i pritisak *šiita* na Jevreje Jemena. To sve je samo pokazalo da je mogućnost verskog dualizma, koju je, sticajem nametnutih okolnosti, pokušao da provede Nataniel kroz formu „jevrejskog *Ismailizma*“, bila kratkog daha.

Midraš

Midraš je metod tumačenja pojedinih odlomaka Biblije koji se odnose na pojedine događaje ili ličnosti iz same Biblije, a u vezi kojih su ostale neke nejasnoće. Reč *midraš* bukvalno znači istraživanje ili uklanjanje tih nejasnoća ili nedorečenosti iz Biblije, a koje su se postizale raspravama, komentarima i konačno tumačenjima uglednih i cenjenih rabina. Dakle, njihova svrha je bila da se reše ti problemi u interpretaciji teških odlomaka teksta iz jevrejske Biblije i da se usklade sa verskim i etičkim vrednostima judaizma – jevrejske vere.

Jedan od takvih *midraša* je bio i relativno poznati rad pod imenom „*Apokaliptični Midraš*“^{142*} koji je napisan u vreme krstaša (11/12. vek), ali je evidentno da je njegov autor izvornost za taj svoj radu crpeo u ranijem radu koji je nosio naslov

142 * Apokaliptična književnost je žanr proročkog pisanja koja se razvila u post-egzilskoj jevrejskoj kulturi i tradiciji, po proterivanju Jevreja iz Judeje-Palestine, i bio je popularan među ranim hrišćanima – milenialistima, pokretu verovanja u delu hrišćanstva o nastupanju Zlatnih godina i Raja na zemlji, u kojima će Isus Hrist vladati 1000 godina pre Sudnjeg dana, nakon kojeg će nastupiti Večni život.

„*Tajne* (hebrejski *nistarot*) *rabina Šimona bar Johaia*”, poznatog rabina i pisca iz 1. veka (u vreme nakon uništenja Drugog jevrejskog Hrama u Jerusalimu od strane Rima, 70. godine) Šimona bar Johaia. Pomenuti rabin je bio jedan od najpoznatijih učenika cenjenog rabina Bne Akive (50/55-135.g.), a njemu se pripisuje i autorstvo *Zohara*, svete knjige jevrejske mistične tradicije Kabale. Bio je veliki protivnik i borac protiv rimskog ugnjetavanja Jevreja.

I upravo ova ideja i okolnost da je bio veliki protivnik Rima, bila je inspiracija autoru „Apokaliptičog Midraša” da uspoređuje Muhameda, „poslanika poslatog Jišmaelu (Ismailu-praocu Arapa, o.a.) u skladu sa božijom voljom”, sa jevrejskim Mesijom. Prema ovom njegovom tekstu uloga Muhameda kao Poslanika, uključuje i izbavljenje Jevreja od hrišćanskog ugnjetavanja u vreme Krstaša, kao pandan ugnjetavanju Jevreja od strane Rimljana u vreme rabina Šimona bar Johaia, te da će pojava Muhameda igrati pozitivnu ulogu u tom mesijanskom procesu.

Rad „*Tajne rabina Šimona bar Johaia*” je objavljivan kao deo brojnih kasnijih *midraških* kolekcija.

Još jedna okolnost iz vremena Muhameda i nastanka islama je interesantna za pomenuto, a delimično odražava međusobnu uslovljenost i uticaj. To je izgled novca koji se izdavao i koristio od strane Arapa u prvim godinama njihovog osvajanja i uprave Palestinom (antičkim Izraelom-Judejom).

Naime, u aprilu 637. godine *Kalif Umar* (Omar ibn al-Kataba, 586/590-644.g., posle Muhamedove smrti postao drugi muslimanski *kalif* /naslednik/ – vladar islamskim svetom) osvojio je Jerusalim i najveći deo Palestine (antičkog Izraela-Judeje). I tako počinje vladavina *Rašidunskog kalifata* koja je upravljala Jerusalimom i Palestinom sve do 661.g., kada počinje vladavina *Omajadskog kalifata*, 661-750.g.

U to vreme u Jerusalimu i Palestini živela je još uvek prilično brojna jevrejska populacija.

A upravo u to vreme počinje i izdavanje novih arapskih kovanih novčanica, koje su uvedene u upotrebu u Jerusalimu, odmah nakon arapskog osvajanja grada. Postoji mogućnost da je ovaj bakarni novac vjerovatno prvi put i kovan u Jerusalimu, mada se to sa sigurnošću ne može reći, jer na samom novcu nije zabeleženo gde je izdat.

Ono što je posebno zanimljivo za ovaj novac je da, osim što je na jednoj strani novčanice imao arapskim slovima ispisan tekst „*Nema boga osim Allaha*” (na arapskom *La Ilah Illa Allah*), na prednjoj strani je imao ugraviran tekst „*Muhamed, Božiji Glasnik*” i neobičan jevrejski motiv – *petokraki svećnjak*.

Arapski novac sa ispisom imena Muhameda i petokrakim svećnjakom (leve novčanice su iz vremena Rašidunskog kalifata, a desne iz vremena Omajadskog, kovana između 697. i 749. godine)

Ovaj svećnjak verovatno nije imao nikakve veze sa jevrejskom praksom, ali jako podseća na tada čest jevrejski simbol sedmokraki svećnjak, koji je, na primer, takođe izdavao na svom kovanom novcu jedan od poslednjih jevrejskih kraljeva Jerusalima i Judeje, Matatija (Matatajah) Antigona (vladao od 40-37.g.p.n.e. (slika dole).

Verovatno je da je to motiv koji su muslimani počeli delom koristiti i pre osvajanja Jerusalima, ali apsolutno nije isključeno da je na njegov izgled mogao umetnički da utiče upravo taj jevrejski svećnjak, ili sam zanatlija koji ga je kovao, a mogao je biti Jevrej. Ovaj motiv u arapskoj praksi nije viđen ni praktikovan nikad pre, a ni posle ovog perioda.

Ali zato jeste drugi jevrejski motiv – šestokraka „Davidova zvezda” (tzv. *Solomonov štit*). To je naročito bilo karakteristično za vreme Ajubidske muslimanske dinastije kurdskog porekla koja je tokom srednjeg veka vladala delovima arapskog sveta. Pa tako treći sin poznatog Al-Nasir Salah al-Dina (Saladina, 1137/38-1193.g., muslimanski vojskovođa kurdskog porekla, kasnije i sultan) – Az-Zahir Ghazi (Al-Malik az-Zahir ibn Yusuf ibn Ayyub, 1172-1216.g.) emir grada Alepa u Siriji, za vreme svoje vladavine ovim gradom, 1204.g. izdaje brojne kovanice-novac sa ovim karakterističnim jevrejskim simbolom (slike dole).

Takođe, i arapska kovanica iz Maroka, iz 1286. godine, sadrži ovaj jevrejski simbol (slike dole).

☆ ☾ Zanimljivo da je prilikom Umarovog (Omarovog) osvajanja Palestine i predaje Jerusalima, njegov pratilac bio islamizirani Jevrej Ka'ab al-Ahbar (puno ime Abu Isak Ka'ab ibn Mati al-Himjari al-Ahbar, ? - 652/653.g.) ranije poznati rabin iz Jemena, iz klana Du Rain ili Du al-Kila^{143*}. Bio je veoma respektovan i ugledan i za vreme vladavine *kalifâ* Umara (Omara) i Utmana (Osmana, 579-656.g.) kao i kod guvernera Sirije Muavija I (602-680.g.). Šta više, kada je Ka'ab prešao da živi u Damask kod guvernera Muavija I, on je zauzeo značajno mesto na njegovom dvoru kao jedan od njegovih najbližih saradnika, pomoćnika i savetnika.

Ono što je još posebno interesantno u vezi sa njim jeste da ga je *kalif* Umar (Omar) 638. godine prilikom njegovog osvajanja Palestine i predaje Jerusalima, ovlastio da kao poznavalac jevrejske *Tore* (bivši rabin) pronade i odredi mesto gde se nalazio stari jevrejski Hram i mesto stene („Svetinje nad Svetinjama”) svetog mesta Jevreja na kojem je jevrejski praotac Abraham trebao žrtvovati sina Isaka u dokazu privrženosti jevrejskom Bogu, a ujedno i mesta – stene za koju je muslimanski Poslanik Muhamed jedne noći 620. godine usnuo da je sa nje, „kada je doleteo u Jerusalem na svojoj krilatoj životinji Buraku, uzleteo u nebo – *miradž*”^{144*}.

Upravo na tom mestu koje mu je odredio islamizirani Jevrej Ka'ab al-Ahbar, na platou tog porušenog jevrejskog Hrama, Umar (Omar) će dati da se raščisti prostor i sagradi manja džamija kojoj daje ime „Al-Džami Al-Aksa” (u prevodu „najudaljenija ili daleka džamija”), a kasnije nju obnavlja i proširuje peti Umajadski *kalif* Abd al-Malik Ibn Marvan (646-705.g.) od 688. do 691. godine, ujedno gradeći i tzv. „Omarovu džamiju” ili „Kupolu nad stenom” („*Kubat as-Šakrah*”). Celi posao gradnje će, istina, završiti tek njegov sin Al-Valid I (668-715.g.) 705. godine, ali će to mesto nekadašnjeg jevrejskog Hrama i mesto jevrejskog hodočašća od tada postati treće sveto mesto islama (slika na sledećoj strani).

143 * Izvor ovog podatka je <https://peoplepill.com/people/kaab-al-ahbar/>.

144 * Uspeće u raj – *dženet*.

„Omarova džamija“ ili „Kupola nad stenom“, treće sveto mesto muslimana, na mestu porušenog jevrejskog Hrama u Jerusalimu, gde je jevrejski praotac Abraham bio spreman žrtvovati svoga sina Isaka, u znak pokornosti jevrejskom Bogu

I za kraj, a u vezi gore pomenutog mesta najveće svetinje Jevreja i mesta njihovog hodočašća i „hadžiluka“, a Arapima trećeg svetog mesta (posle Meke i Medine), neizbežno je podsetiti se i aktuelnog političkog trenutaka Bliskog istoka, u svetlu odnosa Jevreja (Izraela) i Arapa. Međusobno insistiranje na „apsolutnom pravu“ ove ili one strane, nad ovim relativno malim komadićem zemlje na zemaljskoj kugli, možda ponajbolje oslikava Arapin, Palestinac, **Sari Nuseibi**, rođen 1949. godine, palestinski profesor filozofije i rektor arapskog Univerziteta „Al Kuds“ (arapsko ime za Jerusalim) u Jerusalimu.

On u svojoj knjizi eseja koja nosi naslov „**GDE SE NEBO I ZEMLJA SUSREĆU: Jerusalim sveta Esplanada**“^{145*}, govori o nesumnjivom značaju koje za Jevreje ima Jerusalim i Brdo Hrama (Hramova gora), mestu gde se danas nalazi Omarova džamija („Kupola nad stenom“). A govoreći o tome on se, između ostalog, poziva i na jednog od najznačajnijih islamskih učenjaka – Ibn Tajmijaha (Ibn Taymiyyah, 1263-1328.g.) koji je još početkom 14. veka, i arapske dominacije u Palestini, napisao nešto što je bio realan i trezven komentar, poručujući da Arapi ne bi trebalo da na Jerusalim (i ostala mesta u Palestini) gledaju samo svojim očima i isključivošću. Pa kaže: „*U Jerusalimu ne postoji mesto koje samo jedna strana može nazvati svetim, a isto važi i za grobove u Hebronu* (Makpeli, grobnici praotaca i pramajki jevrejskog naroda: Abrahama, Jakova i Isaka, Sare, Rebeke i Lee, a koja je pretvorena u džamiju, o.a.)”

Sari Nuseibi dalje piše, iznoseći činjenice i pozivajući se i na Muhameda, tvorca Kur'ana – najveće i najznačajnije muslimanske svete knjige, koju muslimani celog sveta izuzetno poštuju, smatrajući je najdoslednijom, bezmalo jedinom doslednom

145 * Sari Nuseibi, *Where the Heaven and the Earth meet: Jerusalem of the Holy Esplanade* (Austin, University of Texas Press, 2010).

i autentičnom knjigom od tri Svete knjige: jevrejske *Tore* – Biblije, hrišćanskih Jevanđelja i Kur'ana. Ako je to tako, kaže Nuseibi, onda bi mi muslimani, Arapi, Palestinci, trebali uvažavati ono što je u njoj zapisano, i što je sam Muhamed, muslimanski Poslanik i Allahov glasnik, dao u nju zapisati.

A to je: Da se u Kur'anu, muslimanskoj svetoj knjizi, Jerusalem ne spominje ni jednom! A u Bibliji, jevrejskoj svetoj knjizi 667 puta!

Šta više, kaže on dalje, u Kur'anu se nigde ne spominje Palestina. Iznenadujuće, u Kur'anu se Sveta zemlja spominje kao zemlja koja je od Allaha dodeljena narodu Izraela. I još u Kur'anu piše da će se Jevreji i vratiti u tu svoju zemlju. Pa citira:

Kur'an, 5. poglavlje (sura), ajeti 21-23 i 29: „...došao vam je onaj koji vam donosi veselu vijest i koji vas upozorava. A Bog je svemoguć...i dao vam je ono što nije dao nikome na svijetu. Narode moj, (Jevreji, o.a.), uđite u svetu zemlju koju vam je Bog odredio i ne vraćajte se natrag pa da se vratite upropašteni”!...Reče Bog: ”Ona im je bila zabranjena četrdeset godina...(toliko su godina Jevreji lutali poluostrvom Sinaj, pre nego su se vratili u svoju Svetu zemlju)”

Kur'an, 17. poglavlje (sura), ajet 104: „I rekli smo (Bog je rekao, o.a.) Izraelićanima (Jevrejima, o.a.): „Nastanite se u (Obećanoj, Svetoj, Izraelu, o.a.) zemlji. Pa kad dođe obećanje Sudnjeg dana, dovest ćemo vas (Jevreje, o.a.) pomiješane (sve zajedno, u Izrael, Svetu zemlju, o.a.)”

Iznenadujuća je sličnost u ovom pisanju Muhameda u Kur'anu, sa tekstom iz jevrejske *Tore* (koja se u Kur'anu pominje u 36 od ukupno 114 poglavlja-*sura*, što nesumljivo upućuje na poštovanje i respekt koje Muhamed – muslimanski Poslanik, gaji prema ovoj jevrejskoj Svetoj knjizi). Dakle, u Bibliji, u *Knjizi proroka Jezekije*; 36:24, piše: „Tada ću vas sakupiti iz svih naroda i skupiti iz svih zemalja, natrag vas dovesti u vašu zemlju”. Koja podudarnost Kur'ana sa ovim tekstom iz jevrejske Biblije!!!

Na ovaj zapis iz Kur'ana ukazuje i italijanski šaik profesor Abdul Hadi Palazzi (rođen 1961.g.), generalni sekretar sunitske muslimanske organizacije *Italijanska muslimanska asocijacija*, u svom radu „Šta Kur'an stvarno kaže”^{146*}.

Još jedna Kur'anska odredba (*ajet*) jasno naglašava važnost Jerusalemima kao mesta i pravca okretanja Jevreja prema njemu prilikom svoje molitve, za razliku od muslimana kojima je to drugo mesto (*Kibla*). Dakle, od strane samog Kur'ana i njegovog tvorca Muhameda, jasno se potvrđuje važnost muslimanima Meke i važnost Jerusalemima za Jevreje.

146 * Abdul Hadi Palazzi, *Islam/Commentary: What the Qur'an Really says*: <http://www.templemount.org/quran-land.html> (preuzeto 09.04.2020.).

To je 2. poglavlje (*sura*), 144-145. *ajeti*: „*Mi* (Bog-Allah, o.a.) *ćemo te zaista okrenuti prema Kibli* (Meki, o.a.) *s kojom ćeš ti* (vi muslimani, o.a.) *biti zadovoljan. Pa okreći svoje lice prema Mesdžidil-haramu* (Meki, o.a.), *i, gdje god se budete nalazili* (vi muslimani, o.a.) *okrećite se prema toj strani...oni* (Jevreji, o.a.) *ne bi slijedili tvoju Kiblu, ali ni ti* (vi muslimani, o.a.) *nećeš slijediti njihovu* (od Jevreja, o.a.) *Kiblu* (Jerusalim, o.a.)”.

I muslimanski islamski učenjak i sledebenik *Šafi* škole religiznih zakona i pravne nauke i tumačenja Kur’ana, **Umar al-Širazi al-Bajdavi** (umro 1286.g.) u svom komentaru naglašava važnost Jerusalima Jevrejima, kao svoga svetog mjesta kome se okreću prilikom molitve. Pa kaže: „*Uistinu, u svojim molitvama Jevreji se orijentišu prema Stijeni (al-Sahraku)* (Brdu Hrama- jevrejskom svetom mestu, o.a.), *dok se hrišćani okreću prema istoku*“ (M. Shaykh Zadeh Hashiyaah ‘ali Tafsir al-Qadn al-Baydawn, Istanbul 1979, Vol. 1, strana 456)^{147*}.

Takođe, u Kur’anu, kao najsvetijoj knjizi muslimana koju je dao napisati Muhamed, kao i u *hadisima*, posle Kur’ana drugom izvoru islama i šerijatskog prava, **ne postoji niti jedna jedina verska uputa, zapoved, obaveza ili molitva koja se odnosi na Jerusalem, niti daje obavezu nekog činjenja muslimanima u odnosu na Jerusalem i u vezi sa Jerusalemom**. U jevrejskoj svetoj knjizi Bibliji – *Tori - Tanahu*, kao i u kasnijim verskim izvorima (Talmudu, Mišni) veliki broj verskih propisa, obaveza **i molitvi**, odnosi se upravo na Jerusalem. Jevreji imaju propisanu versku obavezu da tri puta godišnje idu na hodočašće (*hadžiluk*) u Jerusalem (za jevrejske praznike *Sukot*, *Pesah* i *Šavuot*), oltari svih sinagoga po jevrejskim verskim propisom moraju biti okrenuti prema Jerusalemu, tokom svih svojih molitvi Jevreji moraju biti licem okrenuti prema Jerusalemu, cela jevrejska verska filozofija kao svoj središnji eshatološki^{148*} pojam ima ideju „povratka Mesije” u Jerusalem (zbog čega je nakana religioznih Jevreja da se sahrane na groblju na Maslinovoj gori „kuda će Mesija ući u Jerusalem”), itd.

Zaključak! Sve ovo rečeno ne nosi i ne treba da ima politički kontekst niti da sugeriše neki politički ili bilo koji drugi stav i mišljenje, ali se svakako treba znati i imati na umu.

Za kraj, o temi međusobne prožetosti judaizma i islama možda ponajbolje može da posluži slika iz 16. veka, koja verovatno predstavlja prikaz originala iz 14. veka. Na njoj se, u prvom planu, kako kleči, vidi četvrta, najmlađa kći Poslanika Muhameda – Fatima

147 * Randall Price, *Unholy War* (Eugene, Harvest House Publishers, 2001), 95. (<https://books.google.rs/books?id=5e8fUmqEuNIC&pg=PA95&lpg=PA95&dq=M,+Shaykh+Zadeh&source=bl&ots=CeYjwWwKYQ&sig=AC-fU3U3QTHKQzvpOcwbiEiO-cKc5q3NJjog&hl=sr-Latn&sa=X&ved=2ahUKEwjp28e51dvoAhXsplsKHY1FDp-MQ6AEwAAnoECA#v=onepage&q=M.%20Shaykh%20Zadeh&f=false>) (preuzeto 09.04.2020.).

148 * Pojam koji se odnosi na eshatologiju, na konačnu sudbinu ljudskog roda, posmrtni i zagrobni život: smrti, život posle smrti, besmrtnost duše, večno blaženstvo, smak sveta, pakao, itd.

az-Zahra, poznata i kao Sajidat Nisa' al-Alamin (606-632.g.). Ona se sprema da ide na venčanje jedne mlade Jevrejke, te prima pošiljku od zelenog ogrtača koji joj je doneo anđeo Džibril (hebrejski Gavriel, latinski Gabrijel) iz Raja. Desno od nje je Muhamed i njegova mlada supruga Aiša pored njega, te ostali članovi porodice. Ova slika se sada nalazi u biblioteci „Čester Beti“ u Dublinu, u Irskoj (slika desno).

Motiv cele ove slike nastao je kao likovni prikaz jedne priče iz muslimanske islamske tradicije, a koja se odnosi na navodnu okolnost da je otac-starješina jedne dobro stojeće jevrejske porodice u Medini poželio da venčanju njegove kćeri prisustvuje Muhamedova najomiljenija kći Fatima. Te se on za to i obratio Muhamedu, na šta ga je ovaj uputio na Fatiminog muža Alija, a ovaj je rekao da će o tome odlučiti sama Fatima. I ona ode Muhamedu i upita ga šta da radi, a on joj reč da sama odluči hoće li ići ili ne. Tada se ona obratila Muhamedu sa pitanjem kako da ide na to venčanje bez odgovarajuće haljine, jer su njene bile skromne i stare (zakrpljene), pa ona ne želi da time povredi domaćine venčanja. Muhamed je odgovorio da ona odjene ono što je u skladu sa voljom Allaha. U to u sobu doleti anđeo Džibril (hebrejski Gavrijel, latinski Gabrijel) iz Raja i donese joj najlepše haljine i nakit (po volji Allaha). I tako odjevena ona ode na venčanje. Kada je ušla tako obučena, kuća Jevreja zasja punim sjajem i bi ispunjena mirisom. Sve deveruše oko mlade pa i sama mlada padoše u nesvest, ali se i brzo povratitše, sve osim mlade. Učini se da je ona umrla. Tako se mesto venčanja pretvori u mesto žalosti. Fatimi bi teško zbog ovoga, ali ubrzo ona oseti da će mlada Jevrejka povratiti svest, i ona reče svima da ostanu mirni. I Fatima poče moliti dve *rakat*^{149*} molitve, sledećim rečima: „*O Gospodine moj, ja sam kći tvoga Glasnika, i dao si mi ime Sajidat. U ime tvoga Poslanika (Muhameda, o.a.) omogući mi da ispunim svoje obećanja koje sam dala ovim ljudima. O moj Istinski Gospodaru, ja sam kći tvog Glasnika, moj prestiž je u tvojim rukama. Svatko će me nesvesno optužiti za uzrok mladine smrti i da se mesto venčanja pretvorilo u mesto žalosti*”. Samo što je ona završila svoju molitvu Bogu, ona joj bi uslišena dok je još

149 * Molitva koja se sastoji od različitih propisanih pokreta i položaja tela i reči kojima se musliman(i) obraća(ju) Bogu (Allahu).

bila na svojoj molitvenoj prostirci. Uto se mlada probudi i čim otvori oči poče moliti *salat* (*namaz*). Mlada zatim usta potvrđujući sledeće: Nema boga osim Allaha i Muhammed je Njegov poslanik, a vi ste kći našeg voljenog Poslanika. Molim vas da me očistite i podučite me u veru (muslimansku). I sa takvom iskrenošću srca ona prigrli islam. Kao svedoci ovog događaja i čuda Fatiminog, oko 500 Jevreja muškaraca, žena i djece prihvatise i predoše na islam taj dan. Nakon toga svi su odali veliku počast Fatimi (Sajidat), a nakon ceremonije venčanja novi preobraćenici (u islam) predadoše mladu Fatimi, kao služavku na dar. Kada se ona vratila kući obavesti oca (Muhameda) šta se dogodilo, a on pade ničice *sedždu* i zahvali Svemogućem Allahu za uvećanje njegovog *Ahl-ul-Bejta* (simboličnog značenja „porodice i kuće“, u ovom slučaju ukupne muslimanske zajednice).

Tekst naracije ove anegdote iz muslimanskog nasleđa može se pogledati na linku: <https://www.shiachat.com/forum/topic/66214-sayeda-fatima-al-zahraa-as-attends-a-wedding/>.

Navedena priča, koja nesumnjivo ima i propagandnu poruku, ipak je zasnovana na okolnosti jasnog pominjanja jake i značajne prisutnosti Jevreja u Arabiji u vreme početaka učenja i propovedanja Muhameda i vremena nastanka i širenja njegove islamske misli i muslimanske vere, te, u to vreme, značajne međusobne prožetosti Jevreja i Arapa i judaizma i islama.

A tu prožetost možda ponajbolje oslikavaju određeni momenti ovog međusobnog odnosa koji su svakako važni i zanimljivi da se znaju, a manje su poznati. A važni su jer govore o nemalnoj prisutnosti, nazovimo to „jevrejskog elementa“, u vezi sa prvim godinama Muhamedovog života i delovanja, i uspostavljanja islamske prakse i verovanja. Navodimo ih hronološkim redom:

► **Prvi musliman kome je obećan raj još za njegova života, bio je levitski Jevrejin i rabin Abdulah ibn Salam**, ranije poznat kao Al-Husein ibn Salam (550-630.g.) koji je živeo u Medini, i prešao na islam. Autor jednog od najcenjenijih *tefsira* (knjiga o tumačenju i razumevanju Kur’ana), Džalal al-Din al-Mahali (1389-1460.g.) u svojoj knjizi *Tefsir al-Džalalain* daje tumačenje da se sledeći citat u Kur’anu, u 46. poglavlju */suri/*, 10. ajet, u kome piše: „*A što vi mislite ako bude (Kur’an) od Boga, a vi ga niste verovali, a svjedočio je* (o njemu – Kur’anu) *svjedok od Izraelićana na osnovu njemu sličnog (Tevrata – jevrejske Tore) pa on vjerovao, a vi odbili da vjerujete...*” odnosi upravo na Abdulah ibn Salama. Na mestu gde je Muhamed prvi put upoznao Salama, 622. godine postavljen je temelj prve i najstarija džamija na svetu – Masdžid al-Kuba.

► **Samaval ibn Adija (Al-Samuel ibn Adija)** iz prve polovine 6. veka, bio je **Arapin jevrejske vere**, rođen u arapskoj porodici koja je primila judaizam (prešla na jevrejsku veru). Zbog njegovog iskazanog poštenja i časti, njegov savremenik i

prijatelj, arapski pesnik i poeta Imru al-Kais, dodelio mu je epitet „**Samuel časni**”, što je u arapski govorni i običajni jezik i tradiciju, uvelo izreku „**časniji nego Samuel**”, što znači da je neko jako pošten.

► **624. godine**, u Jatribu (Medina) posle opsade i napada na jevrejsko pleme Banu Kajnuka, od zaplenjene imovine ovoga plemena, **Muhamed prvi put uzima jednu petinu plena za sebe**. Iz tog dela se plaćala takozvana „*islamska taksa*“ ili „*kums*“. Ta odredba je našla svoje mesto i u Kur'anu (8. poglavlje /*sural*, 41. *ajet*), a značila je da se ta petina ponovo deli na pet ravnopravnih delova: Muhamedu, njegovoj rodbini, siročadi, siromasima i putniku namerniku.

► **Jevrejin Šalom ben Hasiel** (rođen oko 568.g. u Isfahanu - umro 638.g.), mlađi sin jevrejskog *egzilarha* Hasiela iz Perzije, po dolasku Muhameda u Medinu, prelazi na islam. Tada menja i ime u Salman al-Farsi (Salman Perzijanac) Njegovo tehničko znanje i obrazovanost iskazaće se i **627. godine** u tzv. „**Bitci kod rovova**“ (**Bitka hod hendeka**), kada je Muhamed, po njegovom nagovoru i uz njegovo tehničko znanje, u ovoj značajnoj bitci izgradio odbrambene rovove na severnoj strani Medine, i time omogućio da Muhamed ostvari možda i presudnu pobedu protiv vojne koalicije njegovih protivnika predvođenih arapskim plemenima iz Meke.

► **Prvi prevod Kur'ana na neki drugi jezik** delo je, takođe već pomenutog, **Jevrejina Šalom ben Hasiela**, koji po primanju islama uzima ime Salman Perzijanac. Kao odličan poznavalac perzijskog jezika, odakle je i bio rođenjem, ostaće upamćen da je još za Muhamedova života preveo deo Kur'ana sa arapskog na perzijski jezik.

► **Prvi vakufikada osnovan – kao dobrotvorna zadužbina u islamu**, formiran je **od imovine jevrejskog rabina Muhajrika**, koji je od 622. godine, kada je upoznao Muhameda, prema njemu imao veliku naklonost. Nije jasno da li je i formalno prešao na islam ili ne. U svakom slučaju poginuo je 23. marta 625. godine u „Bitci kod Uhuda“, ratujući na strani Muhameda, a po njegovoj volji, sva njegova imovina (sedam zemljišnih poseda i ostala imovina) poklonjena je Muhamedu, koji je od nje formirao prvi *vakuf* u muslimanskom svetu^{150*}.

► Maja/juna **628. godine** u bitci za Kajbar, protiv Jevreja, **muslimani prvi put koriste klasični barjak – vojnu zastavu**. Do tada su koristili relativno male trake-zastave, ali je u ovoj Muhamed dao da se ponese velika crna zastava, sačinjena od ogrtača jedne od njegovih žena, Aiše bin Abu Bakr (612-678.g.). Zastavu je nosio Alija ibn Abu Talib, kada je poveo napad na Jevreje Kajbara.

150 *A. Muhamed Abdul Muktedar Kan, *Mukhayriq 'the best of the Jews'* (Muhajrik, najbolji među Jevrejima), članak u Slash News (4. Dec. 2009).

- ▶ **Džizija** – porez koji su plaćali nemuslimani koji žive na teritoriji pod muslimanskom vlašću. **Prvi put je primenjen, kao presedan, prema Jevrejima u mestu Kajbar 628. godine.** Posle je postalo pravilo u ”islamskom zakonu” nad potčinjenim nemuslimanskim (*dimije*) življem.

- ▶ **Od trinaest (13) žena koliko ih je imao Muhamed, dve su bile Jevrejke;** Safija bint Hajaj (610-670.g.) koja je prešla na islam, i Rajani bint Zajd ibn Amr (umrla 631.g.) za koju nije sigurno da li je primila islam, obzirom da je to dugo odbijala.

- ▶ **Jedna od prvih žena u Medini koja je primila islam** bila je Jevrejka Ramiza bint Milhan (poznata i kao Um Salaim).

- ▶ **Jedan od najznačajnijih, najuglednijih i najduže živećih Pratilaca Muhameda** bio je Anas ibn Malik (612-714.g.), sin Jevrejke po rođenju, Ramize bint Milhan.

- ▶ Mesto gradnje džamije „Kupola nad stenom“ u Jerusalimu, odredio je jevrejski rabin iz Jemena **Abu Isak Ka’ab al-Ahbar**, koji je prešao na islam, i kao pratilac *kalifa* Umara (Omara) **638.** godine bio sa njim prilikom njegovog osvajanja Palestine i Jerusalima. Tada ga je *kalif* zadužio, da kao poznavalac jevrejske *Tore*, odredi mesto gde je bila stena^{151*} na kojoj je Abraham trebao žrtvovati sina Isaka, a za koju je Poslanik Muhamed usnuo da je sa nje, na krilatoj životinji Buraku, uzleteo u nebo u raj – *dženet*.

- ▶ **Abdulah ibn Saba** je bio Jevrej iz Jemena koji je došao u Medinu za vreme vladavine trećeg *kalifa* Utman (Osman) ibn Afana (579-656.g.), kada prelazi na islam i prima muslimansku veru. Bio je protivnik vladavine *kalifa* Utmana (Osmana) i veliki pristalica i zagovornik Muhamedovog Pratioca i rođaka Ali ibn Abi Taliba (599-661.g.). **Neki muslimanski krugovi zagovaraju da je faktički kroz njegov lik i delovanje nastao i sam šiitski pokret.** Dakle od preobraćenog Jevreja.

- ▶ **Abu Ubaida** (Ubajda, 728-825.g.), rođen u Basri u porodici Jevreja iz Perzije. Još kao mladić je primio islam. **Smatra se jednim od najučćenijih i najautoritativnijih muslimanskih učenjaka u svemu što se odnosilo na arapski jezik te usmeno i pisano arapsko nasleđe,** pa je često citiran od kasnijih autora. Autor je 105 radova na temu arapskog jezika i istorije, a njegov rad „Knjiga dana“ poslužiće kao bazični izvor enciklopedijske kolekcije arapskih poema, pesama i poezije arapsko-perzijskom autoru Abu al-Faraj al-Isfahaniju (897-967.g.).

151 * The History of al-Tabari, vol. XII, Albany: State University of New York Press 2007, pp. 194-195.

► **Rašid al-Din Hamadani** (1247-1318.g.) Jevrej rođen u jevrejskoj porodici u Hamadanu u Perziji. U svojim 30-tim godinama prešao je na islam. Bio je državnik, historičar i lekar, a za vreme vladavine mongolskog vladara Iranom, Mahmuda Gazana (1271-1304.g.) postaje moćan **vezir**. Historičar Moris Rosabi sa Kolumbija univerziteta, nazvao ga je „verovatno najuglednijom ličnošću u Perziji tokom mongolske vladavine”^{152*}. Autor je ilustrovane knjige „Džami’ al-Tavari“ („Pregled hronika“) koju je pisao od 1307. do 1316. godine, i koja se danas smatra najvažnijim pojedinačnim izvorom za istoriju perioda vladavine mongolske dinastije Ilhanata Perzijom, i istoriju Mongolskog carstva uopšte. Osnovao je akadmesku fondaciju *Rab’-e Rašidi* u Tabrizu (današnji Iran).

Rašidov spomenik u Tabrizu (Iran)

152 * Džingis-Kan: Svetski osvajač? (*Genghis Khan: World Conqueror?*), Moris Rosabi (Morris Rossabi), XV: http://www.blackwellpublishing.com/content/BPL/Images/Content_store/Sample_chapter/9780631189497/GK_sample_chap.pdf (preuzeto 18.10.2020.).

Pregled imena Jevreja Arabije – istorijskih ličnosti

IME	IZ KOG PLEMENA	IZ KOG PERIODA	OPIS
Tuba Abu-Karib Asad Kamil	Himjarit	385 - 420.g.	prvi himjaristki kralj koji je primio judaizam
Kab i Asad	Banu Kurajza	390.g.	rabini sa znanjem iz medicine
Huna V	Perzija	465. - ubijen 470.g.	<i>egzilarh</i> , duhovni i svetovni vođa Jevreja u Vavilonu
Neimenovana kći jevrejskog <i>egzilarha</i> Huna V	Perzija	470.g.	zbog progona perzijskog kralja Firusa, sa pratnjom beži u Jatrib (Medinu)
Rabiah ibn Madhara	Himjarit	5/6. vek	pretposljednji jevrejski himjaritski kralj
Zar'a Jusuf Asar Du Nuvas	Himjarit	518 - 525.g.	poslednji himjaritski jevrejski kralj
Baru bint Samaval	arapski klan Banu Alrajan	prva polovina 6. veka	žena Hajaj ibn Ahtaba
Samaval ibn Adija (Al-Samuel ibn Adija)	arapski klan Banu Alrajan	prva polovina 6. veka	pesnik – čiji je otac, kao i celi klan Alrajan primio judaizam
Jarid ibn Samaval	arapski klan Banu Alrajan	prva polovina 6. veka	sin Samavala ibn Adije

Al-Husein ibn Salam	Levit	550 - 630.g.	prešao na islam i uzeo ime Abdulah ibn Salam. Prvi musliman kome je obećan raj još za njegovog života
Nahemia ben Hasiel	Perzija	prva polovina 7. veka	<i>egzilarh</i> , a 608. godine imenovan i za simboličnog lidera perzijskih trupa koje su činili Jevreji (njih oko 20.000) u njihovom pohodu prema Palestini i Egiptu
Ibn Sunainu		prva polovina 7. veka- ubijen	jevrejski trgovac iz Kajbara
Mirba bin Kajzi		prva polovina 7. veka - ubijen	slepi starac. Imao konflikt sa Muhamedom kad je ovaj došao da pije vodu sa izvora, na njegovom posedu
Utman (Osman) bin Ašel	mesto-oaza Vadi al-Kur	oko 620. godine	bogati Jevrej iz mesta-oaze Vadi al-Kur (između Medine i Sirije) koji je otkupio iz ropstva Jevrejina iz Perzije, Šaloma ben Hasiela
Ka'b ibn al-Ašraf	Banu Nadir	ubijen 624.g.	jedan od vođa plemena BN i pesnik
Abu Afak Arvan	Ban Amr ibn Avs od Ban Ubajda klana	ubijen 624.g.	pesnik. Veliki protivnik Muhameda, protiv koga je pisao satirične pesme
Muhajrik	Banu Talaba	gine 625.g.	rabin i vođa plemena BT. Primio islam iste godine kad i gine
Al-Rabi ibn Abu al-Hukajka	Banu Nadir	625.g.	Jevrej iz Medine, pesnik, čija je porodica posedovala jaku utvrdu Kamus, kod Kajbara
Amr bin Jihaš bin Ka'b	Banu Nadir	ubijen 625.g.	sumnjiči se za plan pokušaja ubistva Muhameda
Rafi ben Harit i Malik bin al-Sajf i Rafi ben Hurajmila	Banu Nadir	između 625. i 627.g.	tri ugledna rabina koji zajedno sa Salamom ibn Miškam dolaze na teološki razgovor sa Muhamedom
Hajaj ibn Ahtab	Banu Nadir	ubijen 627.g.	jedan od vođa plemena BN

Atija al-Kurazija	Banu Kurajza	627.g.	jevrejski adolescent zarobljen tokom masakra jevrejskog plemena Banu Kurajza. Pošto je bio maloletnik, nije ubijen. Pominje se u zbirci sunitskih hadisa "Sunan Abu Davud" kao narator, u knjizi 38, hadis 4398
Ka'b ibn Asad	Banu Kurajza	? - 627.g.	vođa plemena Kurajza
Kinana ibn al-Rabi	Banu Nadir	ubijen 628/9.g.	jedan od lidera plemena BN i nadzornik i čuvar plemenskog blaga i dragocenost, drugi muž Safije bint Hajaj
Safija bint Hajaj	Banu Nadir	610 - 670.g.	kćerka Hajaj ibn Ahtab i Baru bint Samaval, žena Salama ibn Miškama, pa Kinana ibn al-Rabija, posle primila islam i udala se za Muhameda
Anas ibn Malik	Banu Najar	612 - 714.g.	od majke Jevrejke, postao jedan od najznačajnijih, najuglednijih i najduže živućih Pratilaca Muhameda
Salam ibn Abu al- Hukajka poznat kao Abu Rafi	Banu Nadir	ubijen 627.g.	pesnik i jedan od vođa Jevreja iz utvrde Kamus, kod Kajbara
Usair ibn Zarim (Al-Jusair ibn Rizam)	Banu Nadir	ubijen 628.g.	jedan od vođa Jevreja Kajbara
Salam bin Miškam	Banu Nadir	ubijen 628.g.	rabin, ratnik i pesnik, jedan od vođa Jevreja Kajbara
Al-Harit bin Abu Zejneb	Banu Nadir	ubijen 628.g.	drugi jevrejski vođa Kajbara
braća Marhab bin Abu Zejneba i Jasir	Banu Nadir	ubijeni 628.g.	jevrejski borci iz Kajbara
Zejneba Bint al-Harit	Banu Nadir	ubijena 628.g.	žena ubijenog jevrejskog vođe Salama bin Miškama, iz osвете pokušala otrovati Muhameda
Muajiša bin Masud	Banu Nadir	629.g.	pregovarač Jevreja iz oaze Fadak

Rajani bint Zajd ibn Amr	Banu Nadir	umrla 631.g.	udovica jevrejskog borca koju je Muhamed uzeo za konkubinu, pa ženu. Nije jasno da li je primila islam
Šalom ben Hasiel (Salman al-Farisij) poznat kao Salman Perzijanac	Perzija	568-638.g.	mlađi sin jevrejskog <i>egzilarha</i> Hasiela iz Perzije. 622.g. prelazi na islam. Pomogao Muhamedu u „ <i>Bitci kod Rovova</i> “ izgradnjom istih
Harit	Banu Nadir	642.g.	sin Salama bin Miškam i Zejnebe Bint al-Harit, jedan od proteranih Jevreja, posle poraza u „ <i>Bitci za Kajbar</i> “
Abu Isak Ka’ab al-Ahbar	jevrejski klan Du Rain ili Du al-Kila	?-652/3.g.	rabin iz Jemena, prešao na islam. Biće pratilac <i>kalifa</i> Umara (Omara) 638. godine prilikom njegovog osvajanja Palestine i predaje Jerusalima. Odredio mesto jevrejskog Hrama, na kojem je Omar podigao džamiju. Zbog svojih političkih stavova uživao je podršku <i>sunita</i> , a protivljenje <i>šiita</i>
Ramiza Bint Milhan poznata i kao Um Salaim	Banu Najar	7. vek	Jevrejka, jedna od prvih žena u Medini koja je prihvatila islam, majka Anas ibn Malika (612-714.g.) koji će vremenom postati jedan od najznačajnijih, najuglednijih i najduže živućih Pratilaca Muhameda
Zaida ibn Sala poznat i kao Abu Talha ibn Tabit	Banu Najar	7. vek	bogati i uspešan jevrejski trgovac konjima. Prešao na islam i oženio se Ramizom Bint Milhan, koja je takođe konvertirana Jevrejka. Bio joj je drugi muž
Abdulah ibn Abu Talha	Banu Najar	7. vek	sin jevrejskih konvertita u islam, Ramize Bint Milhan i Zaida ibn Sala
Labid ben Asam	Banu Zuraik	7. vek	jevrejski mag – mađioničar. Pripisuje mu se da je „ <i>bacio čini</i> “ na Muhameda da bi ga „ <i>onemogućio</i> “ u seksualnim odnosima sa njegovim ženama

Muhamed ibn Ka'b al-Kurazi	jevrejski klan Banu Hadl	? -735/8.g.	sin jednog od trojice preživelih pokolja jevrejskog plemena BK, posle primio islam i postao priznati muslimanski učenjak
Abdulah ibn Saba	Jemen	7. vek	došao u Medinu za vreme vladavine trećeg <i>kalifa</i> Utman (Osman, 579-656.g.), kada prelazi na islam. Bio je protivnik <i>kalifa</i> Utmana (Osmana) i veliki pristalica i zagovornik Muhamedovog Pratioca i rođaka Ali ibn Abi Taliba (599-661.g.) kasnije <i>kalifa</i> . Neki muslimanski krugovi zagovaraju da je kroz njegov lik i delovanje nastao i sam <i>šiiitski</i> pokret
Vahb ibn Munabih	Jemen	654/5-725/737.g.	prešao na islam. Autor predanja i poruka tzv. <i>Izraelita</i> , i dela priča iz poznate kolekcije „Hiljadu i jedna noć“
Hamam ibn Munabih	Jemen	umro 750.g.	brat Vahb ibn Munabiha, bio autor <i>hadiske</i> kolekcije „ <i>Sahifa</i> “ od 138 <i>hadisa</i>
Abu Ubaida	Irak	728-825.g.	kao mlad prešao na islam i uzeo ime Ma'mar ibn ul-Mutana. Postao veliki poznavalac arapskog jezika, usmenog i pisanog nasleđa. Bio pristaša pokreta <i>šabija</i> , nearapskih muslimana koji su se protivili pokušajima privilegovanog tretiranja Arapa unutar islamskog sveta
Isak ben Jehuda	Oman	8/9. vek ubijen	jevrejski trgovac i moreplovac
Hanina	Saudi Arabija	oko 1010.g.	Jevrejka iz Kajbara ili Makne
Joakin	Saudi Arabija	oko 1010.g.	jevrejski pesnik iz Kajbara
Isak iz Vadi al Kure		oko 1020.g.	jedan od Jevreja koji je morao napustiti Arabiju

Jozef Amarkala ha-Levi	Korasan	12.vek	jevrejski „princ“ i vođa Jevreja iz oblasti stare Perzije – današnji severoistočni Iran
Rašid al-Din Hamadani	Hamadan - Perzija	1247-1318.g.	rođen je u jevrejskoj porodici u Perziji. U 30. godinama prešao na islam. Postao <i>vezir</i> . Autor je značajne istorijske knjige „Džami’ al-Tavari“ („Pregled hronika“) ilustrovane i sa slikama arapsko-muslimanskih bitki sa jevrejskim plemenima u Arabiji, iz Muhamedovog vremena
braća Sofer: Said, Sallah i Sadia	pleme Habani	19/20.vek	telohranitelji Hašemitskog jordanskog kralja Abdulaha I bin al-Huseina (1882-1951.g.)

Literatura i izvori^{153*}

*

Abdulah Jusuf Ali (indijski muslimanski advokat i učenjak). *Tefsir* (The Holy Qur'an: Text, Translation and Commentary). Lahor, 1937.

Abdulah Muhamed ibn Idriz al-Šafi (arapski učenjak). *Al-Risala* (Knjiga komunikacije na osnovama razumevanja). 8/9. vek.

Abu Abdulah al-Kurtubi (arapski *imam* i učenjak). *Tefsir al-Kurtubi* (Tumačenje Kur'ana po al-Kurtubiju). 13. vek.

Abu al-Faraj al-Isfahani (arapski pesnik). *Kitab al-Aghani* (Knjiga pesama). 10. vek.

Abu al-Qasim Muhammad Ibn Abd Allāh al-Hashimi al-Qurashi. *Sporazum (Povelja) iz Medine*, 622.

Abu al-Sallah Nur al-Din al-Halabia. *Sirat i-Halabijah*. 11. vek.

Abu Davud (perzijski učenjak). *Sunan Abu Davud* – četvrta od šest *haditskih* kanona iz zbirke sunitskih hadisa, drugog izvora islama i šerijatskog prava. 9. vek.

Abu Davud (perzijski učenjak). *Sunan Abu Davud* – knjiga 8 – *Kitab al-Džihad* (Knjiga o svetom ratu: Džihad – Borba na Allahovom putu). 9. vek.

Al-Buhari (Muhamed ibn Ismail al-Buhari) (perzijski muslimanski učenjak). *Sahih al-Buhara* – jedna od šest *haditskih* kanona iz zbirke sunitskih hadisa, drugog izvora islama i šerijatskog prava, koju je sakupio. 9. vek.

Al-Hafid Ibn Hajar al-Askalani (egipatski *sunitski* učenjak). *Al-Isabah fi tamyz al-Sahaba* (Tragovi u razlikovanju Pratilaca). 15. vek.

Al-Hafid Ibn Hajar al-Askalani (egipatski *sunitski* učenjak). *Tagrib al-Tahdhib* (Zaokruživanje usavršavanja). 14/15. vek.

? (autor nepoznat), „Al-Tibr al-Masluk“ (izdanje 1306.g.).

Ali bin Ahmed al-Samhudi (arapski *sunitski* učenjak). *Wafa al-Wafa bi akbar Dar al-Mustafa* (Potvrda vernosti izveštajima iz Prorokovog grada). 1481.

Ali ibn al-Atira. *Al-Kamil fi at-Tarik* (Komplet istorije). 12/13 vek.

153 * Iz navedene literature koja sledi da se uočiti da su najveći broj autora i izvora podataka koji se koriste u sadržaju ove knjige - arapski, perzijski, indijski, pakistanski, turski....Dakle primarno muslimansko-islamski autori, istoričari, pisci, teolozi!

- Al-Tabari (perzijski historičar i teolog). *Anali* (Tarik al-Tabari). 10. vek.
- Al-Tabari (perzijski historičar i teolog). *Fark Bain al-Firak* (Razlike medju grupama). 9/10. vek.
- Al-Tabari (perzijski historičar i teolog). *Osnivanje zajednice*. 9. vek.
- Al-Tabari (perzijski historičar i teolog). *Tarik al-Rusul va al-Muluk* (Istorija proroka i kraljeva). 10. vek.
- Al-Vakidi al-Aslami (arapski historičar). *Kitab al-Tarik va al-Magazi* (Knjiga istorije i pohoda). 8/9. vek.
- As-Sijuti (Jalal al-Din al-Suyuti) (egipatski teolog i šafi). *Al-Džami as-Sahir min hadet al-Bašir an-Nadir* (Al-Jami' al-Saghir Fi Ahadith al-Bashir al-Nadir / Mala kolekcija izreka Darovatelja sa dobrim rečima). 15. vek.
- BIBLIJA – Stari i Novi Zavjet. Zagreb: Stvarnost, 1969.
- Buzurk ibn Šarijar (arapski hroničar). „*Kitab Ajaib al-Hinda*“ („Knjiga čuda iz Indije“). oko 950. godine.
- Đuliamo, Alfreda (Alfred Guillaume). *The Life of Muhammad: A translation of Ibn Ishaq's „Sirat Rasul Allah“* (Život Muhameda: Prevod Ibn Isakovog „Život božijeg Poslanika“). Karachi: Oxford University Press, 1995.
- Hamid, Abdul Vahid. *Companions of the Prophet* (Muhamedovi Pratioci), prvo izdanje 1982.
- Heikal, Muhamed Husein (egipatski pisac, novinar i političar). *The noble life of the Prophet* (Plemeniti život Proroka). Knjiga je originalno štampana na arapskom jeziku, sa prevodom na engleski, 1933. Originalni naslov knjige na arapskom jeziku je محمد وآيسته (Muhamedov život).
- Husein ibn Masud al-Bagavi (perzijski imam). *Ma'alim al-Tazil* (Korišćenje merila vrednosti), takođe poznat i kao *Tafsir al-Bagavi* (Tumačenje Kur'ana po Al-Bagaviju). 11/12. vek.
- Ibn Asakir (arapski sunitski učenjak). *Tarikh Dimashiq* (Istorija Damaska). 12. vek.
- Ibn Hajar al-Hajtami al-Maki (arapski sunitski učenjak). *Al-Isabah*. 16. vek.
- Ibn Hišam (arapski historičar). *Al-Sira al-Nabavija* (Život Proroka). 9. vek.
- Ibn Isak (arapski historičar). *Kitab Sirat Rasul l-Allah* (Život božijeg Poslanika). 8. vek.
- Ibn Isak (arapski historičar). *Osnivanje zajednice*. 8. vek.
- Ibn Isak (arapski historičar). *Komentari Sporazuma (Povelje) iz Medine*. 8. vek.
- Ibn Kajim Džavziz (arapski sunitski imam). *Zad al-Ma'ad* (Odredbe za ubuduće). 14. vek.
- Ibn Sa'd, Muhamed (arapski učenjak i historičar). *Kitab al-Tabakat al-Kubra* (Knjiga osnovnih izvora). 9. vek.
- Inamdar, Subaš K. (Subhasch C. Inamdar). *Muhammad and the Rise of Islam: The Creation of Group Identity* (Muhamed i uspon islama, Stvaranje grupnog identiteta). Intl Universities Pr Inc, 2001.
- Jakob ben Nataniel al-Fajumi (rabin i teolog). *Bustan al-Ukul* (Vrt mudrosti). 12. vek.
- Jusuf ibn Abd al-Bar (sunitski Maliki sudija i učenjak iz Andaluzije). *Al-Istiaab Fi Ma'rifat Al-Ashab* (Razumevanje prijatelja). Kairo: Matkaba Nahda Masr wa-Matba'atiha, n.d., 1380.
- Kalfa, Hadži (Mustafa ibn Abd Allah/ Hajji Khalifa) (turski enciklopedista). *Kashf az-Zunum 'an 'asami 'l-Kutub va'l-funun* (u slobodnom prevodu „Preglednik imena knjiga, umetnosti i nauke“). Oko 1652.

- Katir, Ismail ibn (arapski historičar i učenjak). *Al-Sira Al-Nabavija* (Život Proroka Muhameda). 14. vek.
- Katir, Ismail ibn (arapski historičar i učenjak). *Qasas-Al-Anbiya* (Priče o prorocima), 14. vek.
- Katir, Ismail ibn (arapski historičar i učenjak). *Tefsir ibn Katir* (Tumačenje Kur'ana po Katiru). 14. vek.
- Knjiga puta Benjamina iz Tudele*. Priredio Joško Pavković. Zagreb, antiBARBARUS, 2013.
- KUR'AN ČASNI. Preveli hafiz Muhammed Pandža i Džemaluddin Čaušević. Zagreb: Stvarnost, 1969.
- Kutajbaha, Ibn (perzijski učenjak). *Ta'vil Mukhtalif al-Hadith* (Tumačenje nejasnih pripovedanja). 9. vek.
- Leker, Mihael (Michael Lecker) (profesor arapskog jezika i književnosti). *The Conversion of Himyar to Judaism and the Jewish Banu Hadl of Medina* (Konverzija Himjara u Judaizam i jevrejski Banu Hadl iz Medine). Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1995.
- Lings, Martin (Abū Bakr Sirāj ad-Dīn) (engleski pisac, učenjak i filozof). *Muhammad: His Life Based on the Earliest Sources* (Muhammed: Njegov život na osnovu najranijih izvora). Cambridge, Islamic Texts Society, 1983.
- Mozes Ben Maimon (Maimonides – Rambam) (jevrejsko-španski rabin, lečnik, filozof i mislilac). *Dalālat al-hā'irin* (Vodič za zbunjene). oko 1190.
- Mozes Ben Maimon (Maimonides – Rambam) (jevrejsko-španski rabin, lečnik, filozof i mislilac). *Iggeret Teman* (Poslanica Jemenu). 1172.
- Mozes Ben Maimon (Maimonides – Rambam) (jevrejsko-španski rabin, lečnik, filozof i mislilac). *Mišne Tora* (Ponavljjanje Tore). 1182.
- Mozes ibn Ezra (španski Jevrej, filozof i pesnik). *Kitab al-Muhadara val-Mudhakara* (Knjiga diskusija i rasprava). 11/12. vek.
- Muhamed al-Tijani al-Samavi (tunižanski šiitski teolog). *The Shi'ah are the Real Ahlul-Sunnah* (Šia: Istinski sledbenici suneta), Bloomfield, New Jersey, Pyam-e-Aman/ Al-Islam.org.
- Muhamed al-Zarkani (sunitski teolog). *Sharh Al-ʿallamah Al-Zargani ʿAla al-Mavaḥib al-Ladunniyyah lil-ʿAllaman al-Qastallani* (Objašnjenja imama Allama Al-Zarqanija Al-Malika o verskim talentima učenjaka Al-Qastalanija). Bulaq-Kairo: Dar al-Tiba'ah, 1874.
- Muhamed Ibn al-Hasam. *Istorija Medine*.
- Muhamed Tahir ul-Kadrija (Muhammad Tahir-ul-Qadri) (pakistansko-kanadski islamski teolog i bivši političar). *The Constitutional Analysis of Medina Pact* (Analiza sadržaja Sporazuma iz Medine).
- Mumtaz Ali Tajjidi Sadik Ali (*ismailski muslimanski učenjaka*). *101 Ismaili Heroes* (101 Ismailski heroji). Karachi: Islamic Book Publisher, 2003.
- Neibur, Karsten (nemačko-danski kartograf i istraživač). *Reisebeschreibung nach Arabien und andern umliegenden Ländern* (Putopis iz Arabije i drugih susjednih zemalja). 1778.
- Nuseibi, Sari (palestinski profesor filozofije). *Where the Heaven and the Earth meet: Jerusalem of the Holy Esplanade* (Gde se nebo i zemlja susreću: Jerusalim sveta Esplanada). Austin, University of Texas Press, 2010.
- Price, Randall (američki teolog, arheolog i istraživač). *Unholy War* (Grešni rat). Eugene, Harvest House Publishers, 2001.

Ramadan, Tariq (švajcarsko-engleski arapski profesor i istoričar savremenih islamskih studija). *In the Footsteps of the Prophet: Lessons from the Life of Muhammad* (Stopama Proroka: lekcije iz života Muhameda). 2006.

Rašid al-Din Hamadani (jevrejsko-perzijski državnik, istoričar i lekar, prešao na islam). *Džami' al-Tavari* („Pre-gled hronika“). 1307-1316.

Safi-ur-Rahman-Mubarakpuri (indijski pisac). *Ar-Rahik-ul-Mahtum* (Zapečaćeni nektar). 1969.

Safij, Omid (iransko-američki profesor islamskog *sufističkog* misticizma). *Memories of Muhammad: Why the Prophet Matters* (Sećanje na Muhameda: zašto je poslanik važan). New York, HarperCollinsPublishers, 2009. i 2010.

Sahih Muslim – jedna od šest *haditskih* kanona iz zbirke sunitskih hadisa, drugog izvora islama i šerijatskog prava. 9. vek.

Said Abul A'la Maududi (indijsko-pakistanski muslimanski teoretičar). *Tafhim-ul-Quran* (Ka razumevanju Kur'ana), 1942.

Saif ibn Omer (Saif ibn Umar al-Usajidi al-Tamimi) (rani islamski istoričar i hroničar). *Al-Džamal va Maseri Aiša va Ali* (Bitka kamila i pohoda Aiše i Alija). 8. vek.

Saif ibn Omer (Saif ibn Umar al-Usajidi al-Tamimi) (rani islamski istoričar i hroničar). *Kitab Al-Fotuh al-kabir va l-Rida* (Knjiga ratova, apostasije i osvajanja). 8. vek

Surhone, M. Lambert/ Timpledon, T. Miriam/ Marseken, F. Susan, *Wahb Ibn Munabbih*, Saarbrücken: VDM Publishing, 2010.

SVETO PISMO STAROGA I NOVOGA ZAVJETA – BIBLIJA. Beograd: Biblijsko društvo, 2009.

Šimon bar Johaia (rabin i pisac). *Nistarot* (Tajne). 1. vek.

Širi, Muhamad Džavad (Muhammad Jawad Chirri) (libansko-američki Arap, osnivač i direktor „Islamic Center of America“). *The Shi'ites under Attack* (Šiiti pod napadom). Dearborn, Michigan: Islamic Center of America, 1986.

Umar al-Širazi al-Bajdavi (Qadn al-Baydawn, muslimanski učenjak). *Hashiyaah 'ali Tafsir al-Qadn al-Baydawn* (Tumačenje Kur'ana po Qadn al-Bajdaviju). 13. vek.

Wahb Ibn Munabbih, Ka'ab Al-Ahbar, Abdullah Ibn Salam, Ibn Jurayj, *Isra'iliyat Salaf*, Australia: LLC Books.

Zadeh, M. Shaykh (uzbekistansko-perzijski srednjovekovni muslimanski teolog i umetnik). *Hashiyaah 'ali Tafsir al-Qadn al-Baydawn* (Tumačenje Kur'ana po Qadn al-Bajdaviju). 16. vek.

Članci i radovi

Kan, Muhamed Abdul Muktedar (Muhammad Abdul Muqtedar Khan). *Mukhayriq 'the best of the Jews'* (Muhajrik, najbolji među Jevrejima). Slash News, 4 Dec. 2009.

Said Muhamed Rašid Rida. *Al-Manar* (časopis).

Šiler, Mark. *Enciklopedija Kur'ana*. (stručni rad).

Linkovi

Abdullah Ibn Salam [RA]: <https://www.youtube.com/watch?v=rMU7EUYXmoE&list=UUNDpwS2nEiGiJAW3Oe-3zBg&index=12> (preuzeto 27.09.2020.).

Abu Dawud - <http://www.hadithcollection.com/abudawud.html> i https://www.searchtruth.com/hadith_books.php.

Al-Huda Foundation, THE PROPHETS OF ISLAM, http://www.al-huda.com/TPOI_2.htm.

Al-Islam.org: <https://www.al-islam.org/shiites-under-attack-shaykh-muhammad-jawad-chirri/did-muslims-other-shiites-borrow-religious> (preuzeto 31.03.2020.).

Al-Islam.org, A Shi'ite Encyclopedia: The Companions and the Jewish Influence Part 1: <http://www.al-islam.org/encyclopedia/chapter10/6.html> / <https://www.al-islam.org/shiite-encyclopedia/companions-and-jewish-influence-part-1> / <http://www.al-islam.org/encyclopedia/chapter10/6.html> .

Al-Islam.org, A Shi'ite Encyclopedia: Shayka Muhammad Jawad Chirri, *The Shiites Under Attack* / Did Muslims Other Than Shi'ites Borrow Religious Teachings from Jews?: <https://www.al-islam.org/shiites-under-attack-shaykh-muhammad-jawad-chirri/did-muslims-other-shiites-borrow-religious> (preuzeto 31.03.2020.).

AtlasTours.Net, Come discover your soul's treasures, Nabi Musa, Jericho: http://www.atlastours.net/holyland/nabi_musa.html

Hadith (Hadis) Books (Sahih Al-Bukhari, Sahih Muslim, Sunan ...: https://www.searchtruth.com/hadith_books.php.

Abdul Hadi Palazzi, Islam/Commentary: WHAT THE QUR'AN REALLY SAYS: <http://www.templemount.org/quranland.html> (preuzeto 09.04.2020.).

booktopia Australia's local bookstor: <https://www.booktopia.com.au/isra-iliyat-salaf-llc-books/book/9781156843383.html> (preuzeto 10.10.2020.).

Google Books: https://books.google.rs/books/about/Wahb_Ibn_Munabbih.html?id=AchtcAAACAAJ&redir_esc=y (preuzeto 10.10.2020.).

Islamicoccasions.com, Truth Wizdom & Justice: <http://www.ezsoftech.com/islamic/salman.asp>.

ISTINA O BOGU, DA LI JE KURAN (QUR'AN) BOŽIJA REČ?: <http://istinaobogu.weebly.com/da-li-je-kuran-quran-bo382ija-re269.html>.

Jewish Virtual Library (A Project of AICE): *Islam: References to Jews in the Koran*: <https://www.jewishvirtuallibrary.org/references-to-jews-in-the-koran>.

Medina Minds, The Full Constitution of Medina: <https://www.medinaminds.com/the-full-constitution-of-medina/>.

Military Operations in the Era of Prophet Mohammed (SAW): http://military.hawarey.org/military_english.htm.

Orbus.be. Kur'an – Bosanski prijevod – Besim Korkut: http://www.orbus.be/religion/islam/kuran_bos/.

Palazzi, Abdul Hadi (italijanski muslimanski profesor). Islam/Commentary: What the Qur'an Really says (Šta Kur'an stvarno kaže): <http://www.templemount.org/quranland.html> (preuzeto 09.04.2020.).

PEOPLE PILL: <https://peoplepill.com/people/kaab-al-ahbar/> (preuzeto 21.11.2020.).

Planeta, MAGAZIN ZA NAUKU, ISTRAŽIVANJA I OTKRIĆA, Gog i Magog: <http://www.planeta.org.rs/26/18legende.htm>.

Pozivistine: Svete Knjige koje je Allah objavljivao ljudima tokom čovečanstva: <https://www.pozivistine.com/svete-knjige-koje-je-allah-objavljivao-ljudima-tokom-covecanstva/> (preuzeto 21.11.2020.).

Randall Price, *Unholy War* (Eugene, Harvest House Publishers, 2001), 95. (<https://books.google.rs/books?id=5e-8fUmqEuNIC&pg=PA95&lpg=PA95&dq=M.+Shaykh+Zadeh&source=bl&ots=CeYjwWwKYO&sig=ACfU3U-3QTHKQzvpOcwBEO-cKc5q3Nljog&hl=sr-Latn&sa=X&ved=2ahUKewjp28e51dvoAhXsplIsKHYY1FDpMQ6A-EwAnoECAsQKA#v=onepage&q=M.%20Shaykh%20Zadeh&f=false>) (preuzeto 09.04.2020.).

Rosabi, Moris (Morris Rossabi), *Genghis Khan: World Conqueror?*: http://www.blackwellpublishing.com/content/BPL_Images/Content_store/Sample_chapter/9780631189497/GK_sample_chap.pdf (preuzeto 18.10.2020.).

Sahih Bukhari - <https://www.iium.edu.my/deed/hadith/bukhari/index.html>.

Sahih Muslim - <https://www.iium.edu.my/deed/hadith/muslim/index.html>.

SCRIBD, The Constitution of Medina & Dr Tahir-ul-Qadri's book on "The Constitutional Analysis of Medina Pact": Uploaded by MinhajBooks: <https://www.scribd.com/doc/137123593/The-Constitution-of-Medina-Dr-Tahir-ul-Qadri-s-book-on-The-Constitutional-Analysis-of-Medina-Pact>.

SHIACHAT.COM, The Largest Shia Community Since 1988, Sayeda Fatima Al Zahraa (as) attends a wedding: <https://www.shiachat.com/forum/topic/66214-sayeda-fatima-al-zahraa-as-attends-a-wedding/>.

CBETA 3EM/BA - Manastir Sveta Katerina, Ekaterina: http://www.svetazemlja.info/strana_sr.php?strana_id=49 (preuzeto 26.11.2020.).

THE COMPANION, Abdullah Ibn Salam RA - The Jewish Rabi Who Embraced Islam: <http://sohabih.blogspot.com/2016/02/abdullah-ibn-salam-ra-jewish-rabi-who.html> (preuzeto 09.10.2020.).

The Shi'ah are the Real Ahlul-Sunnah: <http://alhassanain.org/english/?com=book&id=12> (preuzeto 30.03.2020.).

Википедија: <http://sr.wikipedia.org/sr/%D0%9C%D0%B5%D1%81%D0%B8%D1%98%D0%B0>

YouTube, Jews Are Apes and Pigs, We Are Human Beings Yemeni Cleric: <http://www.youtube.com/watch?v=Yto6DczJds&feature=related>.

YouTube, Joseph's Tomb Film – Rising from the ashes: <http://www.youtube.com/watch?v=Vhbo8SRyMNA>.

YouTube, Hamas: Jews are sons of monkeys and pigs: <https://www.youtube.com/watch?v=Nrj5yGnAwnc>.

Ilustracije

Sve ilustracije preuzete su sa zvaničnih internet stranica koje imaju karakter "javnog domena".

Sadržaj

<i>O Svojima kroz pogled Drugog (Muharem Bazdulj)</i>	3
Uvod	7
Arabijsko poluostrvo i narodi koji su ga naseljavali kroz istoriju	9
Jevreji – Istorija naseljavanja i života na Arabijskom poluostrvu	15
- Banu Kajnuka	19
- Banu Nadir	24
- Banu Kurajza	47
- Banu Hadl	62
- Banu Najar	63
- Banu Kinana	64
- Banu Zuraik	65
- Banu Kuda'a	68
- Banu Juv	68
- Habani	68
Istorijski zapisi o biografijama pojedinih Jevreja Arabijskog poluostrva iz predislamskog i Muhamedovog vremena	73
Arapci – Istorija porekla i život na Arabijskom poluostrvu	99
Muhamed	107
Kur'an	121
Islam	241
Proroci (poslanici) i glasnici u judaizmu (jevrejskoj veri) i islamu	243
Anđeli u judaizmu (jevrejskoj veri) i islamu	285
Međusobne prožetosti i suprotnosti judaizma i islama	293
Pregled imena Jevreja Arabije – istorijskih ličnosti	317
Literatura i izvori	323

BELEŠKA O AUTORU

ARON ALBAHARI rođen je 1959. godine u Sarajevu. Diplomirao je na Pravnom fakultetu u Sarajevu 1984. godine. Od 1992. živi i radi u Beogradu.

Posljednjih petnaestak godina bavi se istraživanjima i pisanjem određenih sadržaja iz šire jevrejske tematike, koja objavljuje na sajtu pod naslovom *Jevrejske teme* (www.jevrejsketeme.in.rs).

Na konkursu za radove sa jevrejskom temom, koji već 63 godine organizuje Savez jevrejskih opština (ranije Jugoslavije, a sada Srbije) nagrađena su četiri njegova rada: *Jevreji kao proroci u Kur'anu i muslimanskom verovanju* (2013), *Antički Izrael u dokumentima susednih naroda i zemalja* (2015), *Biblija je bila u pravu...! – Arheološki i dokumentarni dokazi navoda iz Biblije* (2018) i *Jevrejsko nasleđe u obredima, običajima i praznicima kod hrišćana i muslimana* (2019).

Jedan broj njegovih radova objavljen je u više jevrejskih časopisa bivše Jugoslavije (u Sarajevu, Beogradu, Zagrebu, Podgorici) i Izraela. Jedan rad je objavljen i u sarajevskom *Oslobođenju* (u nedeljnom dodatku *Pogledi – Kratka kronologija Jevrejske zajednice u Bosni i Hercegovini* – 2013, kao koautor), te dva rada u prvom i devetom broju beogradskog časopisa *Alia mundi* – magazina za kulturnu raznolikost (*Porijeklo melodije narodne pjesme “Kad ja pođoh na Bembašu”* – 2017. i „*Ko je bio prorok Jona?*“ – 2019.).

Autor je tri knjige:

- „**Ilustrovana bibliografija knjiga o Jevrejima i jevrejstvu objavljenih u Bosni i Hercegovini od 1820. do 2018. godine**“ (2019),
- „**Прилог грађи за историју о Јеврејима Крушевца**“ (2019),
- „**Jevreji u Srbiji i Beogradu – Hronika jednog prisustva – kroz dokumente srpskih vladara, putopise stranaca i službene protokole**“ (2020).

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

94(=411.16)(5-15)"05/06"

930.85(=411.16)(5-15)"05/06"

323.1(=411.21:=411.16)"05/06"

АЛБАХАРИ, Арон, 1959-

Poslanik Muhamed i Jevreji / Aron Albahari. - Beograd : A. Albahari, 2020 (Beograd : Službeni glasnik). - 329 str. :
ilustr. ; 26 cm

Autorova slika. - Tiraž 150. - Str. 3-5: O Svojima kroz pogled Drugog / Muharem Bazdulj. - Beleška o autoru: str.
[331]. - Napomene uz tekst. - Bibliografija: str. 323-328.

ISBN 978-86-901464-2-0

а) Јевреји -- Историја -- Блиски исток -- бв-7в б) Јевреји -- Културна историја -- Блиски исток -- бв-7в

COBISS.SR-ID 21780745